Ioan Marin MĂLINAȘ

PENTARHIA, vol. III/2
ΠΕΝΤΑΡΧΊΑ, τόμος III/2

Biserica din Efes între Pentarhie și sacrificarea patrimoniului ioaneic: retrospective și reevaluări

Ἐκκλησία τῆς Ἐφέσου μεταξὺ Πενταρχίας καὶ σφαγῆς τοῦ Ἰωάννου κληρονομία ἐπιστροφές καὶ ἐκτιμήσεις

Documente patriarhale și imperiale, de la Constantinopol, până în anul 1453, traduceri și comentarii

Πατριαρχικὴ καὶ ἀυτοκρατορικὰ ἔγγραφα ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη μέχρι το 1453, μεταφράσεις καὶ σχόλια.

Efes, altarul Basilicii Sf. Ap. și Ev. Ioan, flancat de cele patru coloane. Sfânta Masă se afla peste placa, sub care se află mormântul [cripta] Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan, între cele patru coloane

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ
Πανεπιστήμιο Εκδοτική Τύπου Κλουζ

IOAN MARIN MĂLINAŞ

PENTARHIA – ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, Vol. III/2

Dedic această carte surorii mele,
Otilia Ștefanovici, din Ciutelec – Bihor.
Autorul

IOAN MARIN MĂLINAŞ

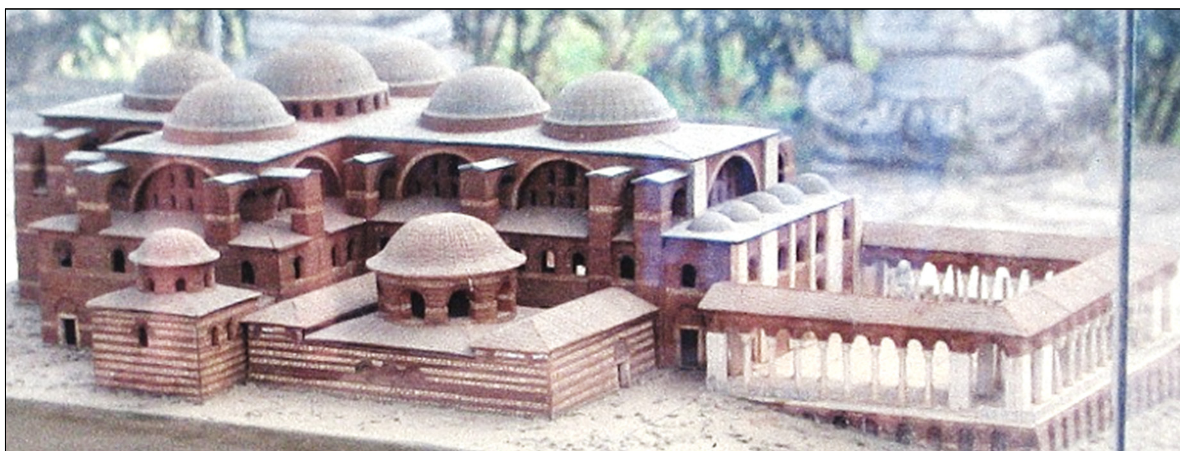
PENTARHIA – ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, vol. III/2

Biserica din Efes între Pentarhie și sacrificarea patrimoniului ioaneic: retrospective și reevaluări

Ἐκκλησία τῆς Ἐφέσου μεταξὺ Πενταρχίας καὶ σφαγῆς τοῦ Ἰωάννου κληρονομία ἐπιστροφές καὶ ἐκτιμήσεις

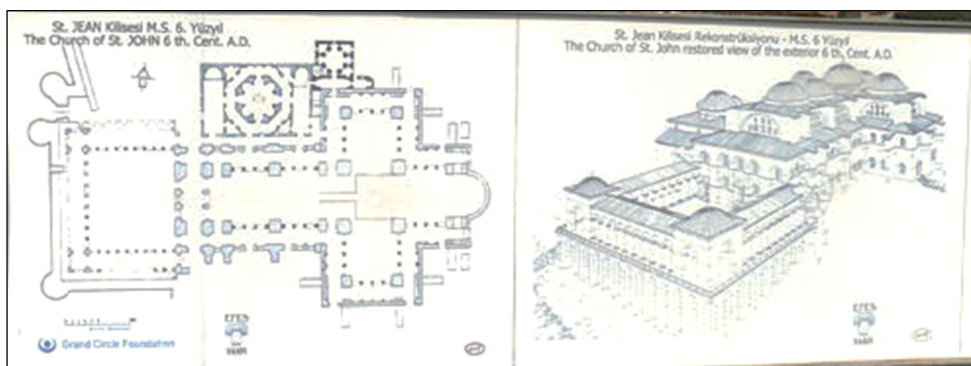
Documente patriarhale și imperiale, de la Constantinopol, până în anul 1453, traduceri și comentarii

Πατριαρχικὴ καὶ αὐτοκρατορικὰ ἔγγραφα ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη μέχρι το 1453, μεταφράσεις καὶ σχόλια

Efes, Basilica justiniană Sf. Ioan Apostolul și Evanghelistul, sec. VI, în formă de cruce latină, după modelul Bisericii Sf. Apostoli, din Constantinopol: încercare de reconstituire prin animație electronică, în forma în care ar fi arătat după sec. VI, conform planului ruinelor de astăzi. Sub cupola centrală se afla Sf. Altar, cu mormântul Sf. Apostol și Evanghelist Ioan. Baptisteriul Basilicii anterioare a rămas (poate fi recunoscut, având zidul din alternanță de cărămidă și piatră, pe latura de nord, unde se mai află și capela tezaurului), bazinul acestuia de asemenea, dovadă sunt mozaicurile descoperite în padimentul baptisteriului.

Luat din: http://www.reiseinfo-tuerkei.de/Tuerkei/Johannesbasilika.htm

Efes, Basilica justiniană Sf. Ioan Apostolul și Evanghelistul, sec. VI, plan și reconstrucție.

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ
2021

IOAN MARIN MĂLINAŞ

PENTARHIA – ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, vol. III/2

Biserica din Efes între Pentarhie și sacrificarea patrimoniului ioaneic: retrospective și reevaluări

Ἐκκλησία τῆς Ἐφέσου μεταξὺ Πενταρχίας καὶ σφαγῆς τοῦ Ἰωάννου κληρονομία ἐπιστροφές καὶ ἐκτιμήσεις

Documente patriarhale și imperiale, de la Constantinopol, până în anul 1453, traduceri și comentarii

Πατριαρχικὴ καὶ ἀυτοκρατορικὰ ἔγγραφα ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη μέχρι το 1453, μεταφράσεις καὶ σχόλια

ISBN general 973-610-439-7
ISBN general 978-973-610-439-8
ISBN specific 978-606-37-1160-2

Universitatea Babeş-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@ubbcluj.ro
http://www.editura.ubbcluj.ro/

PENTARHIA – ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ

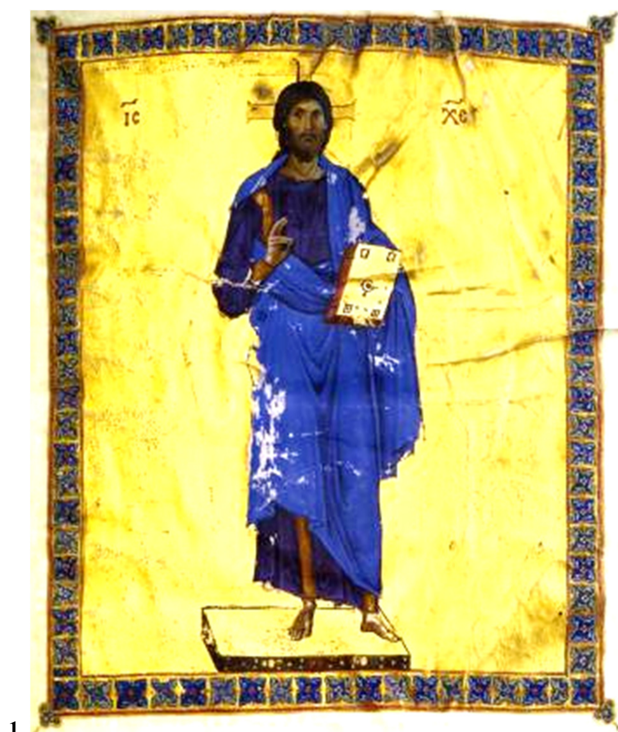
de Ioan Marin MĂLINAȘ

Volumele din colecție apărute

1. **Volumul I: Dipticon sau cronologie patriarhală și imperială [Pentarhia, vol. I – Πενταρχιας, τόμος I], Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006, 398 p., incl. il. + trei referate von Prof. Dr. Mircea Păcurariu, Prof. Dr. Constantin Voicu și Conf. Dr. Constantin Mălinaș.**
2. **Volumul II/1: PENTARHIA, vol. II/1 – ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, τόμος II/1. Biserica Catholică Ortodoxă și patriarhii acesteia până în secolul al VIII-lea. Între moștenirea Calcedonului și încercarea de codificare a dreptului canonic prin Sinodul quinisext 691-692 –Η Καθολική Ορθόδοξη Εκκλησία και οι Πατριάρχες αυτής μέχρι και τον 8ο αιώνα Μεταξύ της κληρονομίας της εν Χαλκηδόνι Οικουμενικής Συνόδου (451) και της προσπάθειας συντάξεως του Κανονικού Δικαίου από την Πενθέκτη Οικουμενική Σύνοδο 691-692, PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ, 2009, 421 p., incl. il, pl. și hărți.**
3. **Volumul II/2: PENTARHIA, vol. II/2 – ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, τόμος II/2, Regeste imperiale și patriarhale privitoare la Sinoadele Ecumenice, 325-787, PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ, 2009, 168 p., incl. il, pl. și hărți.**
4. **Volumul II/3: PENTARHIA, vol. II/3 – ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, τόμος II/3, Privitor la instituția canonică a pentarhiei patriarhilor, PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ, Cluj-Napoca, 2010, 477 p., incl. il., pl., hărți. Περί των κανονικών θεσμών της Πενταρχίας των Πατριαρχών, Κλουζ-Ναπόκα, 2010, Πενταρχία, τόμος 2/3.**
5. **Volumul II/4: PENTARHIA, vol. II/4, – ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, τόμος II/4**

   Patriarhii latini de Roma Veche, Aquileia, Grado, Veneția și cei din Orient (Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim), Η Λατινική πατριάρχες της Παλαιάς Ρώμης, Αγγειλληίας και Γραδο, Βενετία και την Ανατολή (Κωνσταντινουπόλεως, Αλεξανδρείας, Αντιοχείας και Ιεροσολύμων), Editura Presa Universitară Clujeană, Πανεπιστήμιο Εκδοτική Τύπου Κλουζ-Ναπόκα, 275 p., incl. il., pl., hărți.
6. **Pentarhia, vol. II/5: Πενταρχία, τόμος II/5.Tronul Ecumenic, Ohrida și Biserica Românească, până în anul 1453, Documente patriarhale și imperiale, de la Constantinopol, până în anul 1453, traduceri și comentarii; Οικουμενικού Θρόνου, Αχρίδα και Ρουμανική Εκκλησία, μέχρι το 1453, Πατριαρχική και αυτοκρατορικά έγγραφα από την Κωνσταντινούπολη μέχρι το 1453, μεταφράσεις και σχόλια, Cluj-Napoca, 2013, Κλουζ-Ναπόκα, Editura Presa Universitară Clujeană, Πανεπιστήμιο Εκδοτική Τύπου Κλουζ, 427 p., incl. il., pl., hărți.**
7. **Pentarhia, vol. III: Πενταρχία, τόμος III. Regestele patriarhale și imperiale de la Constantinopol, privind Crimeea și țărmul nordic al Mării Negre; Πατριαρχική και αυτοκρατορικά έγγραφα από την Κωνσταντινούπολη, σχετικά με την Κριμαία και τη βόρεια ακτή της Μαύρης Θάλασσας, Cluj-Napoca, 2016, Κλουζ-Ναπόκα, Editura Presa Universitară Clujeană, Πανεπιστήμιο Εκδοτική Τύπου Κλουζ, 261 p.**
8. **Pentarhia, vol. III/1: Πενταρχία, τόμος III/1. Arhieraticon, Ἀρχιερατικόν,**

   Liber pontificalis Ecclesiæ Dacoromenorum græci ritus, Чинóвник. Etape de evoluție, structură, reflecții teologice și comparație de texte liturgice, Cluj-Napoca, 2018, 467 p.
9. **Pentarhia, vol. III/2: Πενταρχία, τόμος III/2. Biserica din Efes între Pentarhie și sacrificarea patrimoniului ioaneic: retrospective și reevaluări. Ἐκκλησία τῆς Ἐφέσου μεταξὺ Πενταρχίας καὶ σφαγῆς τοῦ Ἰωάννου κληρονομία ἐπιστροφές καὶ ἐκτιμήσεις. Documente patriarhale și imperiale, de la Constantinopol, până în anul 1453, traduceri și comentarii. Πατριαρχική και αυτοκρατορικά έγγραφα από την Κωνσταντινούπολη μέχρι το 1453, μεταφράσεις και σχόλια. Cluj-Napoca, 2021, Κλουζ-Ναπόκα, Editura Presa Universitară Clujeană, Πανεπιστήμιο Εκδοτική Τύπου Κλουζ.**

1

2

Ilustrație: **1. Miniatură. Mântuitorul Iisus Hristos, miniatură din Evangheliar, *Codex Theodosianus*, Mănăstirea Sfânta Ecaterina din Sinai (Egipt), cod. 204, folio 1, sfârșitul sec. X, începutul sec. XI, circa 975-1010?.[1]**

The image is reproduced from: Holy image, hallowed ground: icons from Sinai. Los Angeles: Getty Publications, 2006. Image with higher resolution is available: 2072 x 2965 px. [557 kb].

Luat din: https://www.icon-art.info/masterpiece.php?lng=ru&mst_id=2120
și https://www.icon-art.info/manuscript.php?lng=ru&folio_id=46&mode=min

2. Miniatură. Maica Domnului, Theotokos, *Codex Theodosianus* (cod. 204), Mănăstirea Sf. Ecaterina din Sinai, miniature, c. 975-1010?.

Богоматерь. Конец X — начало XI вв.
Лазарев 1986: Конец X — начало XI вв.
Holy Image 2006: Ок. 975–1000 гг.
Монастырь св. Екатерины, Синай, Египет
Евангелие [cod. 204], л. 2
См. в «Галерее»: Богоматерь без Младенца, стоящая в полный рост
Литература:
Лазарев 1986. [21] Лазарев В. Н. История византийской живописи. — М.: Искусство, 1986. — Стр. 71, табл. 115.
Holy Image 2006. [736] Holy image, hallowed ground: icons from Sinai. — Los Angeles: Getty Publications, 2006. — Cat. No. 7, pp. 65-66, 136-139, fig. 61.
Изображение воспроизводится по изданию: Holy image, hallowed ground: icons from Sinai. Los Angeles: Getty Publications, 2006. Изображения с более высоким разрешением: 1325 x 1594 пикс. [198 кб]

Luat din: https://www.icon-art.info/masterpiece.php?lng=ru&mst_id=2120și
https://www.icon-art.info/manuscript.php?lng=ru&folio_id=46&mode=min

---

[1] **Late 10th-early 11th centuries**
Лазарев 1986: Late 10th-early 11th centuries
Holy Image 2006: c. 975-1000
The Holy Monastery of Saint Catherine, Sinai, Egypt
Codex Theodosianus [cod. 204], fol. 1
Literature
Лазарев 1986. [21] Лазарев В. Н. История византийской живописи. – М.: Искусство, 1986. – Стр. 71.
Попова 2000. [9386] Попова О. С. Образ Христа в византийском искусстве // София Премудрость Божия. Выставка русской иконописи XIII–XIX веков из собраний музеев России: [Каталог]. – М.: Радуница, 2000. – Илл. 11.
Holy Image 2006. [736] Holy image, hallowed ground: icons from Sinai. – Los Angeles: Getty Publications, 2006. – Cat. No. 7, pp. 62-65, 136-139, fig. 60, ill. p. 136.

IOAN MARIN MĂLINAŞ

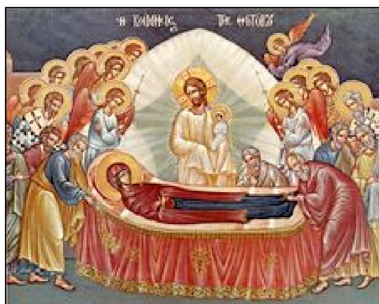
PENTARHIA – ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, vol. III/2

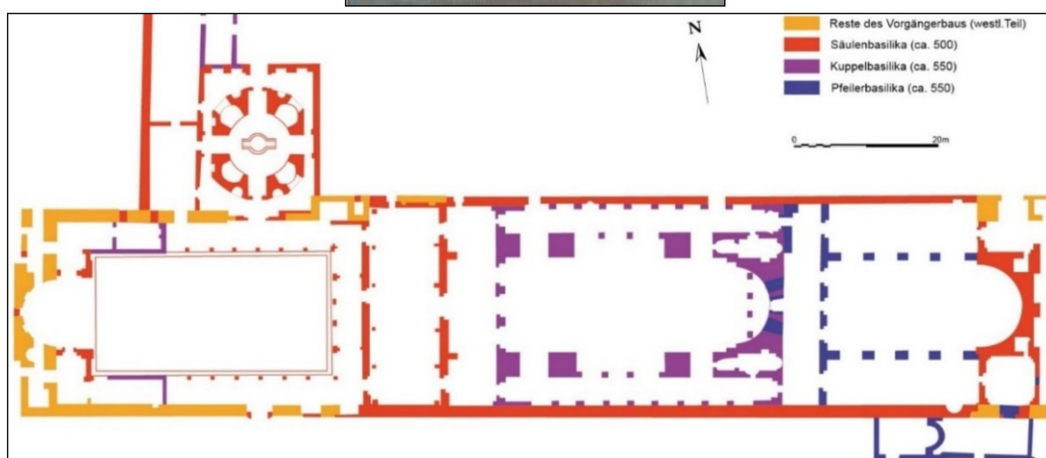
Biserica din Efes între Pentarhie și sacrificarea patrimoniului ioaneic: retrospective și reevaluări

Ἐκκλησία τῆς Ἐφέσου μεταξὺ Πενταρχίας καὶ σφαγῆς τοῦ Ἰωάννου κληρονομία ἐπιστροφές καὶ ἐκτιμήσεις

Documente patriarhale și imperiale, de la Constantinopol, până în anul 1453, traduceri și comentarii

Πατριαρχικὴ καὶ ἀυτοκρατορικὰ ἔγγραφα ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη μέχρι το 1453, μεταφράσεις καὶ σχόλια

Efes, Biserica Sinodului, adică planul Bisericii duble Sfânta Fecioară Maria, Catedrala Arhiepiscopală, în care s-a ținut Sinodul III Ecumenic, 431. A fost cea dintâi Biserică cu un hram marian. Biserica Sinodului are 260 m lungime și 30 m lățime. Există legenda nejustificată că Maica Domnului ar fi trăit mai mulți ani la Efes, unde trăia și Sf. Apostol și Evanghelist Ioan. Aici, la Efes (lângă oraș), se află și casa numită „Casa Maicii Domnului”, transformată în capelă, la sfârșitul secolului XIX.

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ
2021

Ilustrații:

Coperta I:

Efes, altarul Basilicii Sf. Ap. și Ev. Ioan, flancat de cele patru coloane. Sfânta Masă se afla peste placa, sub care se aflǎ mormântul [cripta] Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan, între cele patru coloane.

Coperta IV:

1. Theotokos, Θεοτόκος, Dei Genitrix: icoanǎ ruseascǎ, din secolul al XVIII-lea, cu diferite reprezentǎri ale Preasfintei Nǎscǎtoare de Dumnezeu și pururea Fecioarei Maria [Maica Domnului].

Luat din:
http://ro.wikipedia.org/wiki/Theotokos;
http://www.pravoslavieto.com/ikonopis/Bogorodica/1/bogorodichni_ikoni.jpg

Sinodul al III-lea Ecumenic, de la Efes, din anul 431 – η Τρίτη Οικουμενική Σύνοδος 431 στην Έφεσο a stabilit învățătura corectǎ, privitoare la dogma marianǎ Theotokos, Θεοτόκος, adicǎ: Maica Domnului nu este nici Χριστοτόκος, nici Ἀνθρωποτόκος, nici θεάνθρωποτοκος, ci Θεοτόκος, adicǎ nu este nici „nǎscǎtoare de Hristos”, nici „nǎscǎtoare de om”, nici „nǎscǎtoare de Om-Dumnezeu”, ci NǍSCǍTOARE de DUMNEZEU.

2. Efes, planul Basilicii Sf. Apostol și Evanghelist Ioan sau Sf. Ioan Teologul, din Efes, din epoca lui Justinian I cel Mare (527-565), în formǎ de cruce latinǎ, când Basilica anterioarǎ a fost dǎrâmatǎ, fiind construitǎ actuala bisericǎ, ale cǎrei ruine se mai vǎd și astǎzi. Basilica justinianǎ a fost construitǎ dupǎ modelul Bisericii Sf. Apostoli, din Constantinopol. Baptisteriul Basilicii anterioare a rǎmas, bazinul acestuia de asemenea, dovadǎ sunt mozaicurile descoperite în padimentul baptisteriului.

1

2

1. Efes, Catedrala Arhiepiscopală sau Biserica Sinodului, adică planul Bisericii duble Sfânta Fecioară Maria, în care s-a ținut Sinodul III Ecumenic, 431. Încercare greșită de reconstituire, prin animație electronică. În spate, pe dreapta, se vede baptisteriul primei Basilici, ante 500/550 sau „Basilica vestică". În această primă basilică a „bisericii duble" s-au ținut și sesiunile Sinodului III Ecumenic, din anul 431.

Luat din: https://www.google.at/search?q=Die+Johanneskirche+in+Ephesos&safe=active&sa=X&biw=1680&bih=925&tbm=isch&tbo=u&source=univ&ei=NyJlVNHdEtfzape8gfAL&ved=0CFgQsAQ

2. Efes, Catedrala Arhiepiscopală, Basilica coloanelor sau Biserica din jumătatea de răsărit a bisericii duble Sfânta Maria sau „Biserica nouă" ori *Biserica a doua*, construită de Justinian I cel Mare în anul c. 550. Imaginea prezintă absida altarului estic, cu resturile iconostasului paleocreștin (coloane și cancelli, lettner), care o separă de naos. Vedere din atrium-ul care separă cele două biserici ale basilicii duble. Vezi planul de pe a doua foaie de titlu.[1]

***

Lista volumelor, cuprinzând regestele patriarhale
și imperiale, de la Constantinopol, traduse, reproduse și folosite în acest volum

I. *LES RÉGESTES des actes du Patriarcat de Constantinopole*, vol. I, Les actes des Patriarches, Fasc. I, Le Régestes de 381 à 715, par Venance GRUMEL, 1932, Institut Français d'Études Byzantines, Paris, 1972, reg. 1-324 régestes, 251 p. (=Le Patriarcat Byzantin, Série I). [Acest volum a fost recenzat de H. Grégoire, în rev. *Byzantion*, Tome XII, 1937, pp. 673-675].

II-III. *LES RÉGESTES des actes du Patriarcat de Constantinopole*, vol. I, Les actes des Patriarches, Fasc. II et III, Le Régestes de 715 à 1206, par Venance GRUMEL, Deuxième édition revue et corrigée par Jean DARROUZÈS, 1989, Paris, Institut Français d'Études Byzantines, 325-1202 régestes, 612 p. (=Le Patriarcat Byzantin, Série I).

IV. *LES RÉGESTES des actes du Patriarcat de Constantinopole*, vol. I, Les actes des Patriarches, Fasc. IV, Le Régestes de 1208 à 1309, par V. LAURENT, Paris 1971, reg. 1203-1782 + apend. cu 12 regeste, 634 p. (=Le Patriarcat Byzantin, Série I).

V. *LES RÉGESTES des actes du Patriarcat de Constantinopole*, vol. I, Les actes des Patriarches, Fasc. V, Le Régestes de 1310 à 1376, par Jean DARROUZÈS, Institut Français d'Études Byzantines, Paris, 1977, reg. nr. 2000-2681, 601 p. (= Le Patriarcat Byzantin, Série I).

---

[1] **Planul etapelor de construcție ale Basilicii duble – vezi ultima foaie de titlu, de mai sus – din Efes sunt indicate de culorile utilizate în desenul planului acesteia. Culoarea galbenă indică ruinele *basilicii de vest*, adică *a celei mai vechi* părți din edificiu, cu baptisteriul mare pe partea dreaptă, în exterior, reconstruit cu coloane în jurul anului 500. Aceasta este și Biserica Sinodului, în care s-au ținut sesiunile din anul 431. În jurul anul 500 au început lucrările de extindere a Basilicii, prin adăugarea *basilicii de est* sau a doua biserică, despărțită de prima, printr-un atrium [foișor, „pronaos" sau „pridvor" închis]. Această primă etapă de construcție a basilicii de est sau a celei de a doua biserici, din anul c. 500, este cunoscută sub numele de „Basilica cu coloane", spre deosebire de etapa următoare de construcție, din anul 550 sau epoca justiniană, când au fost adăugați pilaștrii sau stâlpii de susținere și cupola: *Basilica cu cupolă* și *Basilica pe stâlpi*.**

VI. ***LES RÉGESTES des actes du Patriarcat de Constantinople*, vol. I, Les actes des Patriarches, Fasc.VI, Le Régestes de 1377 à 1410, par Jean DARROUZÈS, Institut Français d'Études Byzantines, Paris, 1979, reg. nr. 2682-3286, 548 p. (= Le Patriarcat Byzantin, Série I).**

VII. ***LES RÉGESTES des actes du Patriarcat de Constantinople*, vol. I, Les actes des Patriarches, Fasc. VII, Le Régestes de 1410 à 1453, suivis des Table générale des Fascicules I-VII, par Jean DARROUZÈS, Institut Français d'Études Byzantines, Paris, 1991, reg. nr. 3287-3427, 195 p. (= Le Patriarcat Byzantin, Série I). [Regestele sunt prezentate și într-o recenzie de I. M. Mălinaș, în rev. Familia Română, an 1, 1999, nr. 1, pp. 25-26].**

Pentru secolul al XIV-lea, lucrarea instrument de studiu – manual – rămâne cartea lui Jean DARROUZÈS, *Le registre synodal du patriarcat byzantin au XIVe siècle (Étude paléographique et diplomatique)*, Paris, 1971, 503 p. [Colecția:*Archives de l'Orient Chrétien*, nr. 12][2]

Το ιερόν κωδίκιον (1315-1402)[3] Cod. Vind. Hist. gr. 47 și 48 (precum și copia acestuia: Cod. Vat. Urb. gr. 80)

1. ***REGESTEN der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches von 565-1453*, Bearbeitet von Franz DÖLGER, 1. Teil: Regesten von 565-1025, 3 Teile in einem Band, Verlag R. Oldenbourg, München und Berlin, 1924, 105 p., Einleitung, p. V-XII, + Regeste nr. 1-821 [Corpus der griechischen Urkunden des Mittelalters und der Neueren Zeit, Herausgegeben von der Akademien der Wissenschaften in München und Wien, REIHE A: Regesten..., Abteilung I: *Regesten der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches*], reprint 1976, Verlag Dr. H. A. Gerstenberg – Hildesheim, {Volum recenzat de Louis BRÉHIER, în *Byzantion*, I, 1924, pp. 591-593}.**
2. ***REGESTEN der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches von 565-1453*, Bearbeitet von Franz DÖLGER, 2. Teil: Regesten von 1025-1204, Druck u. Verlag von R. Oldenbourg, München u. Berlin, 1925, 108 p., Regeste nr. 822-1668 [Corpus der griechischen Urkunden des Mittelalters und der Neueren Zeit, Herausgegeben von der Akademien der Wissenschaften in München und Wien, REIHE A: Regesten..., Abteilung I: *Regestender Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches*].**
3. ***REGESTEN der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches von 565-1453*, Bearbeitet von Franz DÖLGER, 3. Teil: Regesten von 1204-1282, Druck u. Verlag von R. Oldenbourg, München, Berlin, 1932, 77 p., Regeste nr. 1669-2075 [Corpus der griechischen Urkunden des Mittelalters und der Neueren Zeit, Herausgegeben von der Akademien der Wissenschaften in München und Wien, REIHE A: Regesten..., Abteilung I: *Regestender Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches*].**
4. ***REGESTEN der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches von 565-1453*, Bearbeitet von Franz DÖLGER, 4. Teil: Regesten von 1282-1341, Verlag C. H. Beck München, Berlin, 1960, 165 p., Regeste nr. 2076-2862 [Corpus der griechischen Urkunden des Mittelalters und der Neueren Zeit, Herausgegeben von der Akademien der Wissenschaften in München und Wien, REIHE A: Regesten..., *Regestender Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches*].**

---

[2] *Das Patriarchatsregister von Konstantinopel*, Bd. I-VIII (von Christian Gastgeber, Johannes Preiser-Kapeller, Vratislav Zervan, Otto Kresten).
„Die Kanzlei des Patriarchats von Konstantinopel führte ein Register, in dem Kopien der ausgefertigten bzw. originalen Urkunden aufbewahrt wurden. Von dem ursprünglichen „heiligen Register" (to hieron kodikion) sind neben wenigen Fragmenten aus postbyzantinischer Zeit zwei Bände aus dem 14. und Anfang des 15. Jahrhunderts erhalten, die sich heute in der Österreichischen Nationalbibliothek befinden (Cod. Vind. hist. 47 und 48). Die beiden Bände brachte Mitte des 16 Jahrhunderts der kaiserliche Gesandte am Hofe Süleymans II., Augerius von Busbeck, nach Wien. Ein Slavist und ein Klassischer Philologe, Franz Miklosich und Joseph Müller, gaben die Urkunden in den zwei ersten Bänden der „Acta et diplomata Graeca medii aevi" 1860 bzw. 1862 in Wien heraus.
Da diese Edition mangelhaft und unvollständig ist und den Ansprüchen einer modernen kritischen Ausgabe nicht genügt, initiierte Herbert Hunger bald nach 1970 eine Neubearbeitung. Unter seiner Leitung setzte sich ein Team von Byzantinisten und Rechtshistorikern mit dem Patriarchatsregister kritisch auseinander. Eine Neuedition im Rahmen des „Corpus Fontium Historiae Byzantinae" (Series Vindobonensis), konzipiert in acht Bänden, wurde in Angriff genommen. Nach mehrjährigen Vorarbeiten erschien 1981 der erste Band des Registers des Patriarchats von Konstantinopel (PRK): Der Band umfasst neben einer kritischen Edition eine ausführliche Einleitung und Analyse der Dokumente (inkl. der darin erwähnten früheren Dokumente und Gesetze), ergänzt durch eine synoptische deutsche Übersetzung. 1995 erschien der zweite Band, 2001 der dritte Band. Band 5 und 6 wurden aufgrund der Förderung durch den Österreichischen Forschungsfonds vorgezogen (Projekte P19818, P22269) und sind zurzeit in Vorbereitung für den Druck."
Luat din: http://www.oeaw.ac.at/imafo/die-abteilungen/byzanzforschung/language-cultural-heritage/diplomatik-texteditionen/patriarchatsgister-konstantinopel/

[3] Vezi regestul nr. 2041, din Fasc. V, la: Jean DARROUZÈS, *LES RÉGESTES des actes du Patriarcat de Constantinople*, vol. I, Les actes des Patriarches, Fasc. V, Le Régestes de 1310 à 1376, par Jean DARROUZÈS, Institut Français d'Études Byzantines, Paris, 1977, reg. nr. 2000-2681, 601 p. (= Le Patriarcat Byzantin, Serie I).

5. ***REGESTEN der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches von 565-1453*, Bearbeitet von Franz DÖLGER, 5. Teil (Schluss) Regesten von 1341-1453, unter verantwortlicher Mitarbeit von Peter WIRTH, Verlag C. H. Beck München u. Berlin, 1965, 138 p., Regeste nr. 2863-3555 [Corpus der griechischen Urkunden des Mittelalters und der Neueren Zeit, Herausgegeben von der Akademien der Wissenschaften in München und Wien, REIHE A: Regesten..., *Regestender Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches*].**

Otto SEECK, *REGESTEN der Kaiser und Päpste für die Jahre 311 bis 476 N. CHR*. Vorarbeitet zu einer prosopographie der christlichen Kaiserzeit, von..., Stuttgart, 1919, J. B. Metzlerische Verlagsbuchhandlung, 487 p.[4]

Bibliografie adiacentă

Hermann BAUM, *Die Verfremdung Jesu und die Begründung kirchlicher Macht*, Patmos Verlag GmbH & Co. KG, Düsseldorf, 240 p. + pl.

Hans-Georg BECK, *Das byzantinische Jahrtausend*, Verlag C. H. Beck, München, 1978, 383 p.

Hans-Georg BECK, *Das literarische Schaffen der Byzantiner. Wege zu seinem Verständnis*, Verlag der Österr. Akademie der Wissenschaften, Wien, 1974, 34 p. Extras din SITZUNGSBERICHTE, 294. Band, 4. Abhandlung.

Hans-Georg BECK, *Geschichte der Orthodoxen Kirche im byzantinischen Reich*, Vandenhoeck und Ruprecht in Göttingen, 1980, 268 p. [*Die Kirche in ihrer Geschichte*, Ein Handbuch, begründet von Kurt Dietrich Schmidt und Ernst Wolf, herausgegeben von Bernd Moeller, Band 1, Lieferung D/1…].

Hans-Georg BECK, *Nomos, Kanon und Staatsraison in Byzanz*, Verlag der Österr. Akademie der Wissenschaften, Wien, 1981, 60 p., Extras din SITZUGSBERICHTE, 384. Band.

Hans-Georg BECK, *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*, München, 1959.

Biblia Sinodală / *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ediție jubiliară a Sfântului Sinod, Tipărită cu binecuvântarea P.F. Patriarh Teoctist I, al BOR, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 2001 [=Biblia lui Bartolomeu, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului].

Octavian BÂRLEA, *Die Weihe der Bischöfe, Presbyter und Diakone in vornicänischer Zeit*, Monachii [München], 1969, 362 p., în Acta Philosophica et Theologica, tomus III, S.A.D. [Societas Academica Dacoromana].

Pr. Prof. Dr. Ene BRANIȘTE, *Literatura liturgică în teologia românească*, în rev. *BOR*, an LXXXIX, București, 1971, nr. 1-2, pp. 121-134.

Pr. Prof. Dr. Ene BRANIȘTE și Prof. Ecaterina BRANIȘTE, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, Tipărit cu binecuvântarea Prea Sfințitului Laurențiu, Episcopul Caransebeșului, Editura diecezană Caransebeș, 2001, 558 p.

Preot Prof. Dr. Ene BRANIȘTE, *Liturgica generală cu noțiuni de artă bisericească*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1985, 548 p.

Preot Prof. Dr. Ene BRANIȘTE, *Liturgica Specială*, pentru institutele teologice, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1980, 510 p.

Oscar BRAUN, *Das Buch der Synhados* oder *Synodikon Orientale*. Die Sammlung der nestorianischen Konzilien, zusammengestellt im neunten Jahrhundert, nach der syrischen Handschrift, *Museo Borgiano 82*, der Vatikanischen Bibliothek, übersetzt und erläutert, mit kritischen und historischen Anmerkungen, Namen- und Sachregistern, Philo Press Amsterdam, 1975, reprint von 1900, 405 p.

---

[4] **Prosopographie, provine din cuvintele grecești πρόσωπον și γράφειν și înseamnă studierea unui anumit cerc sau grupe de persoane: „Figură de compoziție ce constă în descrierea trăsăturilor exterioare ale ținutei unui om sau animal”, DEX.**

Ion BRIA, *Dicționar de Teologie Ortodoxă A–Z*, Edit. Inst. Biblic al BOR., București, 1981, 398 p.

Giuseppe ALBERIGO, (Hg.): *Geschichte der Konzilien. Vom Nicaenum bis zum Vaticanum II*. Patmos, Düsseldorf 1993, 482 p., ISBN 3-491-71105-3.

COD = CONCILIORUM OECUMENICORUM DECRETA, vol. I-III, 3., durchgesehene Auflage, Hrsg. von Giuseppe ALBERIGO și colab. [Dekrete der Ökumenischen Konzilien, Hrsg. von Josef WOHLMUTH și colab.,], Ferdinand Schöning, Paderborn, München, Wien, Zürich, 2000-2002:

Band 1 Konzilien des ersten Jahrtausends, vom Konzil von Nizäa (325) bis zum vierten Konzil von Konstantinopel (869/70), 2002, 186 p.

Band 2 Konzilien des Mittelalters, vom ersten Laterankonzil (1123) bis zum fünften Laterankonzil (1512-1517), 2000, 655 p.

Band 3 Konzilien der Neuzeit, Konzil von Trient (1545-1563), erstes Vatikanisches Konzil (1869-1870), zweites Vatikanisches Konzil (1962-1965), Indices, 2002, 1135 + 170* p.

***Crestomație de literatură română veche*, vol. II (mai mulți autori), coordonatori I. C. CHIȚIMIA, Stela TOMA, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1989, 218 p.**

DENZINGER H., vezi ENCHIRIDION.

Franz DÖLGER, *Byzanz und die europäische Staatenwelt*, Ausgewählte Vorträge und Aufsätze, 1964, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 387 p. (Unveränderter Nachdruck der 1. Auflage, Ettal, 1953).

Franz DÖLGER, *Bulgarisches Zartum und byzantinisches Kaisertum*, în *Byzanz und die europäische Staatenwelt*, Ausgewählte Vorträge und Aufsätze, 1964, Darmstadt, pp. 140-158.

Franz DÖLGER und Johannes KARAYANNOPULOS, *Byzantinische Urkundenlehre*, Erster Abschnitt *Die Kaiserurkunden*, von..., C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1968, 203 p.+ 85 pl. [Byzantinisches Handbuch im Rahmen des Handbuchs der Altertumswissenschaft, dritter Teil, erster Band, erster Abschnitt].

François DVORNIK, *Byzance et la Primauté Romaine*, Les Éditions du Cerf, Paris, 1964, 160 p.

***DIE GESCHICHTE DES CHRISTENTUMS*, Religion, Politik, Kultur, Ungekürzte Sonderausgabe, Herder, Freiburg, Basel, Wien, 1-3, 2003-2005.**

vol. I, Altertum, Die Zeit des Anfangs (bis 250), Hrg. von Luciano PIETRI, 972 p.

vol. II, Altertum, Das Entstehen der einen Christenheit (250-430), Hrg. von Jean-Marie CHARLES(+) și Luce PIÉTRI, 1996/2005, 1108 p. 2005.

vol. III, Altertum, Der lateinische Westen und der byzantinische Osten (431-642), Hrg. von Luce PIÉTRI, 2001-2005, 1334 p.

***Dicționarul enciclopedic al Răsăritului Ortodox*, Sub îngrijirea lui Edward G. FARRUGIA, S.J., Traducere din limba italiană Adrian Popescu, Vasile Rus, Ioan Muntean și Andrei Mărcuş, Editura Galaxia Gutenberg, 2005, 840 p + Atlas hierarchicus Ecclesiarum Catholicarum Orientalium (hărți).**

Nicolae DURĂ, *Le régime de la synodalité selon la legislation canonique conciliaire, œcumenique, du Ier millénaire*, Bucarest-Roumanie, 1999, tiparul executat la S.C. Lumina Tipo s.r.l., Buc., ISBN 973/99039-3-2, 1023 p.

Archim. Genadie ENACÉNU, *Încoronarea Imperatorilor Bizantini (Dupre Codin Curopalatul capit. XVII, De officiis)*, în rev. BOR (Biserica Ortodoxă Română), an V, 1880-1881, nr. 7, București, pp. 472-480. Studiul este urmat de „Ceremonia încoronării" Regelui Carol I al României, din data de 10 mai 1881 (pp. 481-494) și de „Rânduiala și Tedeumul urmate la încoronare" (494-504).

ENCHIRIDION *Fontium Historiae Ecclesiasticae Antiquae, quod in usum scholarum collegit* Conradus KIRCH S.J., Editio sexta, aucta et emendata, quam curavit Leo UEDING S.J., 1947, Editorial Herder Barcelona.

ENCHIRIDION *Juris Ecclesiae Orientalis Catholicae, pro usu auditorum Theologiae, et eruditione cleri graeco-catholici, e propriis fontibus constructum*, auctore Josepho PAPP-SZILÁGYI de Illyésfalva, S.S. Theologiae Doctore, Canonico graeci ritus Magno-Varadinensi, Abate tituli S. Pantelemonis de Rácz-Keve, Consiliario Regio, et insignis Ordinis Francisci Josephi I. Equite, M[agno].-Varadini [Oradea], Typis Aloysii Tichy, 1862, 633 p.

ENCHIRIDIONU, adeca Carte manuale de canóne ale unei, sântei, sobornicești, și apostolești Biserici cu Comentare, de Andreiu Baronu de Siagun'a, Sabiiu[Sibiu], în tipografi'a archidiecesana, 1871, 548 p.

ENCHIRIDION *Symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum quod primum edidit Henricus Denzinger et quod funditus retractavit auxit notulis ornavit Adolfus Schönmetzer S.I.*, Editio XXXVI emendata, Herder Barcinone [Barcelona], Friburgi Brisgoviae [Freiburg/Br.], Romae, MCMLXXVI [1976], {Dep. legal Barcelona, 1976}, 954 p.

EUSEBIU de Cezareea, Scrieri partea întâia (vol. I), *Istoria Bisericească și Martirii din Palestina*, traducere, studiu, note și comentarii de Prof. Teodor BODOGAE, vol. I, Buc. 1987, 451 p.

Scrieri partea a doua (vol. II), *Viața lui Constantin cel Mare*, studiu introductiv de Prof. Emilian POPESCU, trad. și note de Radu ALEXANDRESCU, vol. II, Buc. 1991, 295 p.

Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1987, vol. I și 1991, vol. II (în Colecția PSB, Părinți și Scriitori Bisericești, nr. 13 și 14).

***Evanghelii apocrife.* Traducere, studiu introductiv, note și prezentări de Cristian BĂDILIȚĂ, Ediția a III-a revăzută, Polirom, 2002, 273 p., incl. il.**

ΕΥΛΟΓΗΜΑ, *Studies in honor of Robert TAFT, S.J.*, a cura di E. CARR-S. Parenti-A.-A. Thiermeyer-E. Velkovska, Roma, 1993, 614 p.

Βλασιου Ιω. ΦΕΙΔΑ [Blasiou Io. F e i d a], Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΩΝ, [Instituția Pentarhiei Patriarhilor], vol. I și II, Athena, 1977, 350 + 275 p.

Vezi J. FORGET, *Conciles*, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, tome 3, première partie [Clarke-Constantinople], Op. cit., col. 636.

***Das frühe Christentum bis zum Ende der Verfolgungen*. Eine Dokumentation, Band 1: Die Cristen im heidnischen Staat. Übersetzung der Texte von Peter GUYOT, Auswahl und Kommentar von Richard KLEIN, 1997 by WBG (Wissenschaftliche Buchgesellschaft), Darmstadt, 3., unveränderte Auflage 2006. 2 Bände in einem Band, Bd. 1, 516 S., Bd. 2, 412 S.**

Ferdinand R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie – Ein Modell der Kirchenleitung von den Anfängen bis zur Gegenwart* (Habilitationsschrift) (*Frankfurter Theologische Studien* Bd. 42, 1993), XI + 467 Seiten.

Ferdinand R. GAHBAUER, *Byzantinische Dogmengeschichte*, Vom Ausgang des Ikonoklasmus bis zum Untergang Konstantinopels (1453), Be&Be–Verlag Heiligenkreuz im Wienerwald, 2010, 232 p.

Jacobus GOAR, *Euchologion sive Rituale Graecorum* complectens ritus et ordines divinae liturgicae, officiorum, sacramentorum, consecrationum, benedictionum, funderum, orationum etc. juxta usum orientalis etc., interpreatatione nec non mixobarbarum vocum brevi glossario, aenis figuris et observatt. ex antiquis PP. et maxime Graecor. theologor. Expositionibus illustratum. Paris, 1647 = Veneția, 1730 = reprint, Graz, 1960.

M. H. GRÉGOIRE, *Mahomet et le Monophysisme*, în Mélanges Charles Diehl, vol. I, Paris, 1930, pp. 107-120.

Hans GROTZ, *Die Hauptkirchen des Ostens. Von den Anfängen bis zum Konzil von Nikaia (325)*, Pont. Inst. Orient. Stud., Roma, 1964, 259 p. [*Orientalia Christiana Analecta*, 169].

Rodolphe GUILLAND, *Les Eunuques dans l' Empire Byzantin. Etude de titulature et de prosopographie byzantines*, I, în rev. *Études Byzantines*, București, Tome I, 1943, pp. 197-238, patriarhii eunuci (=hadâmbi, fameni).

JÉRUSALEM, par E. AMANN, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, tome 8, première partie [Isaac-Jeûne], Paris, 1924, coloana nr. 997-1010.

Halil INALCIK, *Imperiul Otoman. Epoca clasică, 1300-1600*, Ediție și studiu introductiv de Mihai MAXIM, traducere, notă, completarea glosarului și indicelui de Dan PRODAN, Editura Enciclopedică, București, 1996, 495.

***Istoria Bisericească Universală* (redactată de Ioan Rămureanu, Milan Șesan și Teodor Bodogae), vol. I (1-1054), ediția II, București, 1975, și vol. II (1054-1982), București, 1993. Cele două volume includ la sfârșitul lor și câte o listă sumară a papilor și a patriarhilor Pentarhiei, din perioada de care se ocupă. În realitate, această lucrare este un rezumat actualizat al operei lui Profesor Evsevie POPOVICĬŬ, *Istoria Bisericéască*, Traducere de Athanasie Episcopul Râmnicului Noului Severin și Gherasim Episcopul Argeșului, vol. I-II, București, Tipografia Cărților bisericești, vol. I, 1-1054, 1900, 730 p., vol. II, 1054-1900, 1901, 559 p.**

Emil JACOBS, *Cyriacus von Ancona und Mehemmed II*, în *Byzantinische Zeitschrift*, 30. Band, 1929/30, pp. 197-202.

Raymond JANIN, *Constantinople Byzantine, Développement urbain et répertoire topographique*, Deuxième édition, Institut Français d'Études byzantines, Paris, 1964, 542 p. [Archives de L'Orient Chrétien, 4 A].

Raymond JANIN, *La géographie ecclésiastique de l'Empire Byzantin, Première partie, Le Siège de Constantinople et le Patriarcat Oecumenique*, Tome III,

Raymond JANIN + A.A., *Les Églises et les Monastères des grands centres byzantins (Bithynie, Hellespont, Latros, Galèsios, Trébizonde, Athènes, Thessalonique*), par…, Publié avec le concours du Centre National de la recherche Scientifique, Paris, 1975, 492 p. [Géographie Ecclesiastique de l'Empire Byzantin].

Hubert JEDIN, *Handbuch der Kirchengeschichte*, 11 vol. (I, II/1+2+3, III/1+2, IV, V, VI/1+2, VII), Sonderausgabe, 30 –sec. XX, Unveränderter Nachdruck der Sonderausgabe von 1985, Herder Freiburg, Basel, Wien, 1999[4], [1962[1], 1965[2], 1985[3]].

KIRCHENGESCHICHTE, von D. Dr. Karl BIHLMEYER, neubesorgt von Dr. Hermann TÜCHLE, [18] Achtzehnte Auflage, vol. I-III, Verlag Ferdinand Schöningh, Paderborn, I, 1966 [Das christliche Altertum], II, 1968 [Das Mittelalter], III, 1969 [Die Neuzeit und die neueste Zeit].

Heidemarie KOCH, PERSEPOLIS Hauptstadt des achämendischen Großreichs, Mit 52 Abbildungen und 43 Farbtafeln unter anderem mit Fotografien von Afshin Bakhtiar, Yassavoli Publications,Tehran, Iran, 2000, 110 p., incl. il., pl., hărți.

LITURGICA BISERICII ORTODOXE, Cursuri universitare, de Prof. Vasile MITROFANOVICI, prelucrate, completate și editate de Prof. Teodor TARNAVSCHI, și acum din nou editate și completate de Prof. Nectarie Nicolae COTLARCIUC, Arhiepiscop și Mitropolit al Bucovinei, Editura Consiliului Eparhial Ort. Rom. din Bucovina, Cernăuți, 1929, 926 p.

J. D. MANSI, *Sacrorum Conciliarum nova, et amplissima collectio*, Reprint, ediția 1903, Paris, Graz, 1961, 53 tomuri, în 59 de volume, Akademische Druck – u. Verlagsanstalt Graz.

Juan MATEOS S.I., *Le Typicon de la Grande Église*, Ms. Sainte-Croix n° 40, Xe siècle. Introduction, texte critique, traduction et notes par..., Pont. Institutum Orientalium Studiorum, Roma, Tome I *Le cycle des douze mois*, 1962, 387 p.; Tome II *Le cycle des fêtes mobiles*, 1963, 334 p.; [Edition anastatique: année 1977].

Otto MAZAL, *Byzanz und das Abendland*. Katalog einer Ausstellung der Handschriften und Inkunabelsammlung der Österreichischen Nationalbibliothek. Mit einem Geleitwort von Generaldirektor Dr. Josef Zeßner-Spitzenberg. Prunksaal 25. Mai – 10. Oktober 1981, Österreichische Nationalbibliothek Wien, 1981, 512 p. + Tafelteil Abbildungen 1-96.

Otto MAZAL, *Handbuch der Byzantinistik*, Akademische Druck – u. Verlagsanstalt, Graz – Austria, 1989, 279 p.

Ioan Marin MĂLINAȘ, *La umbra Sarmizegetusei Romane – Basilica din Densuș*, Editura „Mihai Eminescu", Oradea, 1997, 195 p., + documente, 17 il. și 148 facsimile. [Lansarea cărții la Deva, în „Casa Cărții Deva", a fost semnalată în ziarul local, *Cuvântul liber*, an X, 1998, nr. 2123, vineri, 24 aprilie, p.1. Recenzie la carte: Adrian Andrei RUSU, Ioan Marin Mălinaș, La umbra Sarmizegetusei romane. Basilica din Densuș. Reflexii istorice și liturgice inspirate de o carte tipărită la Viena în 1775. Viena-Oradea, Ed. „Mihai Eminescu", 1997, 195 p. în *Studia Universitatis „Babeș-Bolyai"*. „Theologia greco-catholica", 44, nr. 1, 1999, pp. 129-131].

***Oracolele caldeene* (Fragmente și comentarii), traducere din limba engleză: Alexandru ANGHEL, 2006, Editura Herald, București, 124 p.**

***I Patriarcati orientali nel primo millennio*, Relazioni del Congresso tenutosi al Pontificio Istituto Orientale nei giorni 27-30 Dicembre 1967, [I. Žužek, W. De Vries, V. T. Istavridis, I. Anastasiou, Ortiz de Urbina, J. Masson, Loutfi Laham, + G. Amadouni, W. Macomber, I. Dujčev], Pont. Inst. Stud. Orientalium, Roma, 1968, 221 p. [Orientalia Christiana Analecta, nr. 181].**

PATRIARCATS, par R. VANCOURT, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, tome 11, deuxième partie [Orderic Vital-Paul (Saint)], Paris, 1932, coloana nr. 2253-2297.

Frans van de PAVERD, *Zur Geschichte der Messliturgie in Antiocheia und Konstantinopel gegen Ende des vierten Jahrhundert*, Analyse der Quellen bei Johannes Chrysostomos, Pont. Institutum Orientalium Studiorum, Roma, 1970, 571 p. [Orientalia Christiana Analecta, 187].

PENTARHIE, vezi Pentarchie, par R. VANCOURT, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, tome 11, deuxième partie [Orderic Vital-Paul (Saint)], Paris, 1932, coloana nr. 2269-2280.

Vitorio PERI, *LA PENTARCHIA: Istituzione ecclesiale (IV-VII sec.) e teoria canonico-teologica*, în vol. Bisanzio, Roma e l'Italia nell'alto medioevo, 3-9 aprile 1986, Tomo Primo, In Spoleto, 1988, Presso la Sede del centro, pp. 209-311 + La Discussione sulla relazione Peri, pp. 313-318 [în seria Settimane di Studi del Centro italiano di studi sull' alto medioevo, vol. XXXIV, 3-9 aprile 1986].

Profesor Evsevie POPOVICĬŬ, *Istoria Bisericéască*, Traducere de Athanasie Episcopul Râmnicului Noului Severin și Gherasim Episcopul Argeșului, vol. I-II, București, Tipografia Cărților bisericești, vol. I, 1-1054, 1900, 730 p., vol. II, 1054-1900, 1901, 559 p. Acest curs universitar a fost tradus din nou și reeditat de proin Mitropolitul Atanasie MIRONESCU singur, sub titlul *Istoria bisericească universală și statistica bisericească*, în patru volume, București, 1925-1928. Ediția întâi, din 1900-1901, a fost tradusă și în limba sîrbă, la Carloviț, 1912, precum și în limba bulgară.

PRIMUM REGNUM DEI. *Die Patriarhalstruktur der Kirche als Angelpunkt der Wiedervereinigung*, Die Konzilsrede von Abt Johannes HOECK, Neu übersetzt, eingeführt und kommentiert von P. Ferdinand R. Gahbauer OSB, Mit Beiträgen von Prof. Theodor NIKOLAOU, Prof. Heinrich FRIES und P. Theodor WOLF OSB, Benediktinerabtei Ettal [Germania], 1987, 211 p.

Michaelis LE QUIEN, *Oriens Christianus*. (Tomus I–III), I., Patriarchatus Constantinopolitanus, Parisiis, Ex Typografia Regia, 1715[1], 1740[2], Reprint Graz, 1958[3], Akademische Druck –u. Verlagsanstallt. Tomurile II și III prezintă Patriarhiile Alexandriei, Antiohiei, Ierusalimului, nestorienii, monofiziții, uniții și latinii din Orient.

William La RICHE, ALEXANDRIE *septième merveille du monde*, Photos de Stéphane COMPOINT / SYGMA, Édition Robert Laffont, 1996, Paris, 135 p, incl. pl., il., hartă.

***ROM und die Patriarchate des Ostens*, von Wilhelm de VRIES, unter Mitarbeit von Octavian BÂRLEA, Josef GILL, Michael LACKO, Verlag Karl Alber, Freiburg, München, 452 p. (=Orbis Academicus Verlag Karl Alber, Freiburg, München).**

DA ROMA ALLA TERZA ROMA, Documenti e studi, DOCUMENTI – I, Roma-Mosca, 1989, *L'idea di Roma a Mosca secoli XV-XVI, Fonti per la storia del pensiero sociale russo*, Roma, Herder Editrice e Libreria, 1989, 449 p.

Steven RUNCIMAN, *Das Patriarchat von Konstantinopel vom Vorabend der türkischen Eroberung bis zum griechischen Unabhängigkeitskrieg*, Verlag C. H. Beck, München, 1970, 490 p.

Remus RUS, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu*, Editura Lidia, București, 2003, 900 p.

Sf. SIMEON Arhiepiscopul Tesalonicului, *TRATAT asupra tuturor dogmelor credinței noastre ortodoxe, după principii puse de Domnul nostru Iisus Hristos și urmașii Săi*, Volumul I, Ediție îngrijită de Protosinghel Grichentie NATU, Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, 2002, Suceava, 262 p. [București, 1865[1]], Colecția „Din frumusețile viețuirii creștine", nr. 2, cu binec. Î.P.S. Pimen al Sucevei și Rădăuților.

D. SIMON, *Byzantinische Provinzialjustiz*, în *Byzantinische Zeitschrift*, München, 79. Band, 1986, pp. 310-343.

W. SICKEL, *Das byzantinische Krönungsrecht bis zum 10. Jahrhundert*, în *Byzantinische Zeitschrift*, Leipzig, Band VII, 1898, pp. 511-557.

Isidor SILBERNAGL, *Verfassung und gegenwärtiger Bestand sämmtlicher Kirchen des Orients*. Eine canonistisch-statistische Abhandlung, von..., Landshut, 1865, Verlag von I. G. Wölfle, 334 p.

***Collatio ad Concilium SIRMIENSE*, Sub Constantio Imp. Habitum historico-theologica, Facta Iohanne Georgio DORSCHEO D. & Deo Sospitante, In Academia Argentoratensi Solennis exercitii causa proposita, Ad diem Augusti RESPONDENTE M. Johanne Christophoro Lichtner / Philol. & SS. Theol. Stud. Argentorati [Strasbourg], Typis Friderici Spoor, Anno M.DC.L., 196 p.**

Adolfus SCHÖNMETZER S.I, vezi ENCHIRIDION.

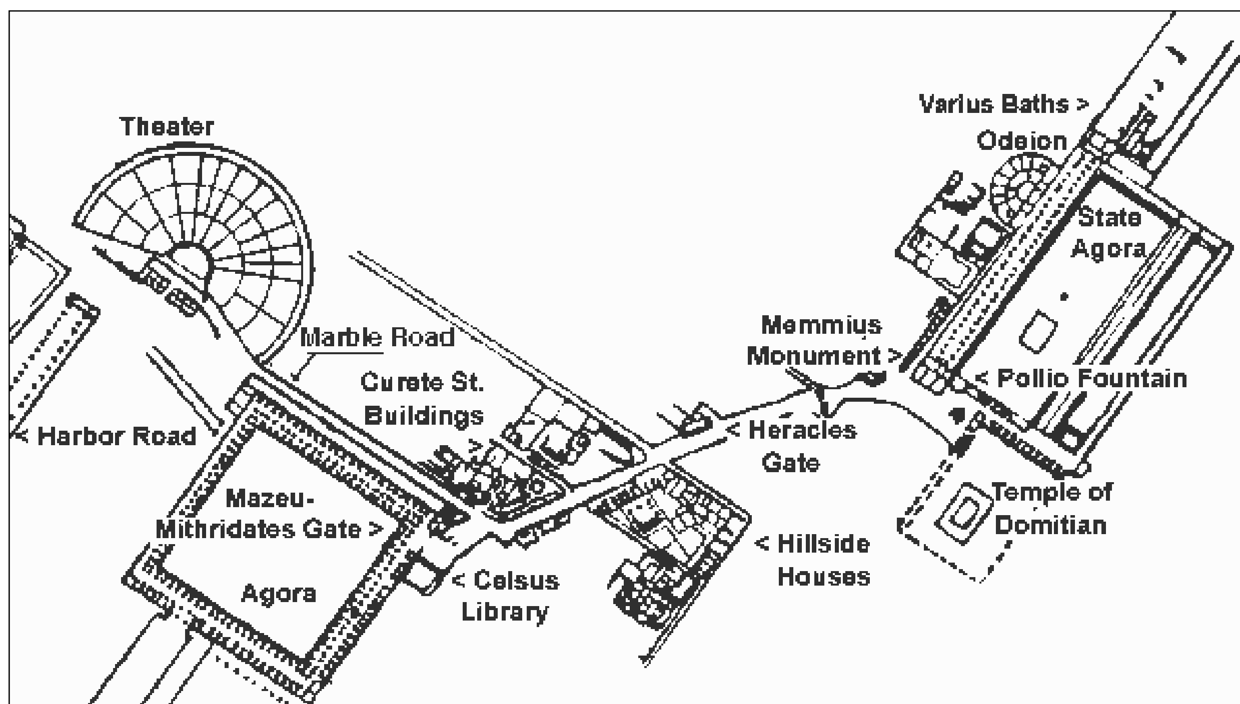
Milan ȘESAN, *Nașterea ideii papale*, în Mitropolia Ardealului, Sibiu, an VII, nr. 7-8, iulie-august, 1962, pp. 469-481.

***Das Neue Testament und frühchristliche Schriften*, Übersetzt und kommentiert von Klaus BERGER und Christiane NORD, Insel Verlag, Frankfurt am Main und Leipzig, 2003[6], sechste, revidierte Auflage vom 1999, 1413 p.**

***Sophrone de Jérusalem. Vie monastique et confession dogmatique*, par Christoph von SCHÖNBORN, Beauchesne Rue de Rennes, 117, Paris, 1972, 259 p. [Théologie Historique 20].**

Christopher WALTER, *L'iconographie des Conciles dans la Traditions Byzantine*, Préface par André GRABAR, Inst. Franc. D'Études Byz., Paris, 1970, 299 p. [A. O. Chr., 13].

Timothy WARE, *Istoria Bisericii Ortodoxe*. O introducere limpede și detaliată despre Biserica Ortodoxă, scrisă atât pentru creștinii ortodocși, cât și pentru cei neortodocși, care doresc să afle mai multe amănunte despre propria lor tradiție, editor Aldo PRESS, 1997, București, 324 p., traducerea, după ediția 1993, de Alexandru Petrea.

Planul orașului Efes, înainte de anul 313 – Efesul păgân sau antic.[5]

[5] **Luat din: http://www.kusadasi.tv/de/geschichte-von-ephesus-trkei.html**

IOAN MARIN MĂLINAŞ

PENTARHIA – ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, vol. III/2

Biserica din Efes între Pentarhie și sacrificarea patrimoniului ioaneic: retrospective și reevaluări

Ἐκκλησία τῆς Ἐφέσου μεταξὺ Πενταρχίας καὶ σφαγῆς τοῦ Ἰωάννου κληρονομίαἐπιστροφές καὶ ἐκτιμήσεις

Documente patriarhale și imperiale, de la Constantinopol, până în anul 1453, traduceri și comentarii

Πατριαρχικὴ καὶ ἀυτοκρατορικὰ ἔγγραφα ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη μέχρι το 1453, μεταφράσεις καὶ σχόλια

Efes, în stânga – cum privești foaia – ruinele Palatului Arhiepiscopal, alături de care, în dreapta se vede un fragment din *Biserica de răsărit* sau „Biserica nouă” ori „Biserica a doua”, a BISERICII DUBLE sau a Catedralei Arhiepiscopale Sfânta Maria. Ulterior, a fost numit întreg edificiul eclesiastic „Biserica Sinodului III Ecumenic, 431” sau *Basilica Maicii Domnului*, însă *de jure*, numai Biserica vestică sau prima biserică, poate fi numită Biserica Sinodului III Ecumenic, pentru că Biserica din răsărit a fost construită ulterior, sfârșitul sec. V și terminată de Justinian I, prin anul c. 550. În această imagine ruinele Palatului Arhiepiscopal sunt mai clare decât fragmentul *Bisericii duble*.

Luat din: http://www.heiligenlexikon.de/Literatur/Marienkirche_Ephesus.html

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ
2021

Ordinea scaunelor patriarhale din *Exarhie*

[Εξαρχία, în loc de Πενταρχία, *Pentarhia*], în conformitate cu canoanele arabe: 1. Marea Romă, 2. Marea Alexandrie, 3. Constantinopol capitală imperială, 4. Cetatea Efesului, 5. Tronul Antiohiei – Theopolis, 6. Cetatea Sfântă a Ierusalimului[1]

Dominic MANSI redă, conform Versiunii Arabe a *diferitelor constituții* [= canoane] *bisericești* [38 Eorumdem variæ ecclesiasticæ constitutiones, eodem interprete ex Arabico], caput IX. (= canonul 9) [*Canoanele Arabe ale primului Sinod Ecumenic*, în număr de 84, Alexandria, Egipt, 1561]

***De privilegiis urbium matricum* [Anno Christi 325], Caput (=Canonul) IX.[2] Canonul 37 arab reduce numărul patriarhilor la patru: Roma Veche, Alexandria, Efesul, Antiohia. Altă modificare a ordinii scaunelor patriarhale o întâlnim la canonul XLI, unde apare Constantinopolul pe locul al doilea, Alexandria pe locul al treilea și Efesul pe locul al patrulea.**

Caput IX

> **In omnibus vero magnæ Romæ, magnæ Alexandriæ, Constantinopolis urbis regiæ, Ephesi civitatis, throni Antiochiæ Theopolis, Hierusalem sanctæ civitatis, martyrium templis, ædibus, monasteriis, tam mulierum, quam virorum, & xenodochiis sanctum missæ celebretur officium, & publice quotidie offerantur ad libitum sacrificia ad honorem, & gloriam dignitatum, & ordinum, qui in eis sunt, & honorentur etiam illarum monasteria & ædes. Hoc idem quoque præstandum est in civitate Corinthi & neque facere prohibeatur ejus episcopus propter hæreticorum & qui ibi sunt & multitudinem. Idem etiam fiat Tiberiade, & ne interdicatur id eis propter Judæorum eam incolentium frequentiam. Idem fiat Æliopoli propter Ethnicos ibi, & loca circa eam incolentes. Idem fiat quoque Cæsareæ, Basano, & Samariæ propter Samaritas ibi habitantos. Idem Seleuciæ & in urbibus orientis, quæ circa eam sunt, propter magos & reliquos reges infideles. Idem fiat ubicumque reperiuntur hæretici, adversarii contradicentes, Ethnici & Judæi. Hoc autem caput sine anathemate est.**

Teoria Tetrarhiei este și ea menționată în versiunea arabă a canoanelor Sinodului I Ecumenic, de la Niceea, din anul 325[3], datând din epoca de după Sinodul al IV-lea Ecumenic, de la Calcedon, din anul 451.

***Canonul 37* arab precizează:**

> **„Und es gebe nur vier Patriarchen auf der ganzen Welt wie es vier Evangelien gibt und vier Weltelemente, vier Winde und vier Elemente beim Aufbau des Menschen, denn aus diesen vier Elementen besteht die ganze Welt. Und es sei der Fűrst der Herr von Rom, des Sitzes des gőttlichen Petrus, so wie die Apostel gelehrt haben. Nach jenem folgt im zweiten Rang der Herr des grossen**

---

[1] Canonul (Caput) IX arab l-am reprodus și în lucrarea noastră anterioară *Arhieraticon*, p. 14: Pentarhia, vol. III/1: Πενταρχία, τόμος III/1. *Arhieraticon*, Ἀρχιερατικόν, Liber pontificalis Ecclesiæ Dacoromenorum græci ritus, Чинóвник. Etape de evoluție, structură, reflecții teologice și comparație de texte liturgice, Cluj-Napoca, 2018, 467 p.

[2] Dominic MANSI, *Sacrorum Conciliorum nova, et amplissima Collectio...*, Op. cit., vol. 2, [305-346], coloana 1022.

[3] Versiunea arabă a canoanelor Sinodului I Ecumenic, de la Niceea, din anul 325, este un *Codex apocrif*, din secolul V, găsit întâmplător în arhiva Patriarhiei Ortodoxe Melkite din Alexandria, în anul 1561, de către iezuitul Ioannis Elianus (ROMANUS) SJ, care se afla acolo într-o vizită delegată a Papei Pius IV (1560-1565). Manuscrisul era un Codex arab, cu 80 de canoane, „ale Sinodului I Ecumenic". În literatura de specialitate, acest Codex este cunoscut sub numele de „Canoanele arabe". Ioannis Elianus (ROMANUS) SJ, împreună cu confratele său Francisco Torres SJ, ajutați de alți orientaliști, de la Roma au tradus acest codex în limba latină, predându-l apoi lui P. Alphons Pisa SJ (1528-1598), în anul 1568. Manuscrisul latin a trecut și prin cenzura lui Petru Canisius:
Acta et canones sacrosancti primi oecumenici concilii Nicaeni temporibus Sylvestri Pont. Rom. et Constantini Imperatoris celebrati. Appositis sanctorum Patrum testimoniis ad eorundem Canonum commendationem et interpretationem pertinentibus. Omnia studio et labore Alphonsi Pisani, Societatis Theologi, ex variis Graecorum, Latinorum atque Arabum monimenta collecta et concinata. Cum privilegio Caes. Maest. et facultate Superiorum, *Dillingen* apud Sebaldum Mayer MDLXXII (1572). Ediția a doua extinsă, apare la *Köln*, 1581.
A. Pisa susține că din cele 80 de „canoane arabe", 70 pot fi identificate cu cele ale „pseudoisidorianului Athanasius". El mai susține că textul originar al celor 20 de canoane, de la Niceea, din anul 325, ar fi fost arse, actualele texte fiind reconstruite, prin sec. al V-lea?

Alexandrien und dies ist der Sitz des Markus. Der Dritte aber ist der Herr von Ephesos und dies ist der Sitz des grossen Theologen Johannes, der Gőttliches verkűndet. Der vierte ist endlich der Herr von Antiochien und dies ist auch ein Sitz des Petrus. Und alle Bischőfe sollen unter die Hände dieser vier Patriarchen verteilt werden, die Bischőfe der kleinen Städte, welche sich unter der Herrschaft der grossen Städte befinden, unter die Hände der Metropoliten... Wer diesem Gesetz, das wir festigen, widerspricht, den unterwerfen die Väter dem banne"[4]

Canonul 37 al „Canoanelor arabe", de la Alexandria, în traducere latină, îl reproducem după Mansi 2, 992DE:

Canon XXXVII
De patriarchis.

„Et sint patriarchae in universo mundo quatuor tantum, quemadmodum sunt scriptores evangelii quatuor, & flumina quatuor, & elementa mundi quatuor, & anguli quatuor, & venti quatuor, & compositio hominis quatuor, quoniam hisce quatuor universus constituitur orbis. Et sit Princeps, ac praepositus ipsis dominus sedis divi Petri Romae, sicut praeceperunt apostoli. Post illum vero dominus magnae Alexandriae, & est sedes Marci. Tertius vero dominus Ephesi, & est sedes Joannis Theologi divina eloquentis. Quartus tandem dominus Antiochiae, & est sedes Petri quoque. Et dividantur omnes episcopi sub manibus horum quatuor patriarcharum; episcopi vero parvarum civitatum quae sunt in ditione magnarum urbium, sub manibus metropolitanorum. Unusquisque autem metropolitanus harum magnarum urbium constituat episcopos suae provinciae, ipsum vero nullus episcoporum constituat, quoniam ipsis major est. Agnoscat itaque unusquisque suum ordinem, & ad alienum ordinem ne transeat. Qui autem huic legi, quam constituimus, contradixerit, synodi patres anathemati subjiciunt."[5]

Nu mai facem comentariul amănunțit al acestui canon, în contextul de față importanța lui mărginindu-se doar la atestarea vechimii *teoriei Tetrarhiei, ante 1054*. Acest lucru îl vom face în volumul următor al seriei, privitor la Pentarhie.

Canoanele arabe merg și mai departe, conferindu-i Patriarhului Asirian (Nestorian) de Seleucia-Ktesiphon, Σελεύκεια-Κτήσιφον locul al șaptelea, la șederea în Sinod, după Patriarhul Cetății Ierusalimului. În același timp, canonul arab 40 interzice convocarea de sinoade, pe terituriului Imperiului Persan, fără aprobarea Patriarhului Antiohiei: „Non licet Synodum congregare in regione Persidis (Canon XL)...", „...sine licentia Patriarchæ Antiocheni...".[6] Canonul XLI corectează și diortosește Canonul IX, în sensul că Patriarhul Alexandriei avea locul al treilea, la șederea în Sinod, nu locul al doilea, potrivit canonului IX.[7]

În conștiința canoniștilor vremii sau cel puțin a autorilor „Canoanelor arabe", Tronul Patriarhal al Constantinopolului era considerat a fi „Tronul Ioaneic al Efesului", transferat în capitala imperială, motiv pentru care, în tot cursul primului mileniu Creștin, Arhiepiscopul de Efes, urma în sinod imediat după Patriarhul Constantinopolului sau în schema – dipticele – ori în ordinea canonică a ierarhilor care țineau de această Patriarhie.[8]

Acest lucru reiese din canonul 38 al *Canoanelor arabe*:[9]

Canon XXXVIII
De translatione patriarchatus Ephesi ad urbem Regiam

„Transferatur patriarchatus Ephesi ad urbem Regiam, ut honor sit regno, & sacerdotio simul; & honoretur episcopus ejus nempe Ephesi, nec parvipendatur propter translationem patriarchatus ejus, honoreturque nomine primatis, scilicet catholici. Neque etiam subjiciatur episcopus Hierosolymorum aliis episcopis, sed honoretur, & et in veneratione habeatur, quia praeest sanctae civitati, & in potestate ejus crux Christi est, & et locus illius resurrectionis. Honoretur quoque dominus sedis Seleuciae, quae est in regione orientis, vocaturque Almodajen, nomine catholici, & ex nunc permittatur ei constituere Metropolitanos, quemadmodum faciunt patriarchae, ne damnum patiantur orientales patriarcham

---

4 La: F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie*…, Op. cit., pp. 401-402 – Mansi 2, 992 ^{DE}.

5 Mansi 2, coloana 992 ^{DE}. J. D. MANSI reproduce în Colecția sa (Sacrorum Conciliarum nova, et amplissima collectio, Reprint, ediția 1903, Paris, Graz, 1961), 84 de canoane arabe, nu 80, câte se știa că a descoperit Ioannis Elianus (ROMANUS) SJ, în anul 1561, în arhiva Patriarhiei ortodoxe melkite din Alexandria. „Canoanele arabe", Mansi le reproduce în vol 2, coloanele 981-1010.

6 Mansi 2, coloana 993^{E}.

7 Mansi 2, coloana 994.

8 Astăzi este Mitropolitul Calcedonului, cel care urmează în diptice după Patriarhul Ecumenic și tot acesta are și prerogativa de locțiitor al acestuia din urmă.

9 Mansi 2, coloana 993^{BC}.

adeuntes, nimirum Antiochenum, ob necessaria negotia, sive ab illo redeuntes, inveniantque gentiles occasionem nocendi eis, quia patriarcha Antiochenus in hoc praebuit consensum, postquam rogavit eum synodus, ne ipsi displiceret de sublata ab eo potestate orientis. In hoc enim nihil aliud quaerebatur, nisi pax, & quies Christianorum regionis Persidis. Honoretur etiam dominus sedis Thessalonicae, quia ita decet." [luat din: *Mansi, 2, 993*[ABC]].

Cele două *canoane arabe*, 37 și 38, reflectă în mod indirect ordinea creată de Calcedon, în anul 451 și nu pe aceea a primului Sinod Ecumenic, de la Niceea, din anul 325. De aceea se și poate afirma că ele au fost redactate după anul 451, adică după încheierea și după popularizarea deciziilor Sinodului IV Ecumenic, de la Calcedon, din anul 451. Numai că în noua ordine, de la Calcedon, din anul 451, Patriarhul Efesului nu mai apare, scaunul marelui Apostol Ioan de Dumnezeu Cuvântătorul, fiind transferat în capitala imperială, la Constantinopol. Nici legătura acestui Tron din capitală, cu cel al Efesului, nu este nicăiri menționată, romeii cultivând legenda privind *originea* „andreană" a Episcopiei de Bysantion, adică fondarea acestei Biserici, de către Sf. Apostol Andrei, fratele de sânge al Sf. Apostol Petru. Probabil a rămas această informație doar în conștiința creștinilor din afara granițelor imperiale, preluată apoi de monofiziți și din cauza urei acestora, față de capitala romeică, față de împărat și față de deciziile de la Calcedon.[10] *Canonul arab* 37 dă impresia unei arondări „uniforme" a întregii Creștinătăți și exclude orice posibilitate a unui „primat petrin".[11]

În Biserica Răsăritului, cifra *patru* și forma de *pătrat* au avut dintodeauna și au o importanță simbolică și liturgică deosebită: Sfânta Masă – Altarul – are formă pătrată, cutia pentru păstrarea Sf. Cuminecături pentru bolnavi – *pixida* – are forma pătrată, antimisul are forma pătrată.[12] De aceea nu trebuie să ne mire preluarea simbolică a cifrei *patru*, din antichitate, pentru definirea teoriei Tetrarhiei: cei patru evangheliști; cele patru elemente ale lumii (foc, apă, aer, pământ, după Empedokles, 494-434 î.Hr.), cele patru vânturi – anotimpuri – ale lumii; cele patru colțuri ale lumii; cei patru patriarhi ai lumii (Roma, Alexandria, Efes și Antiohia) etc.[13]

Monofiziții țineau la mare cinste simbolismul cifrei „patru" și îl găsim aplicat și la teoria Tetrarhiei, într-o formă de „sincretism tetrarhic" monofizito-calcedonian, în *Cronica* Patriarhului Copt Mihail I al Alexandriei (743-767): Roma, Alexandria, Constantinopol, Antiohia. Numai că Bisericile Romei și Constantinopolului, Mihail I le consideră dizidente sau apostate, pentru că nu reprezentau și țineau „dreapta credință", adică erau calcedoniene, nu monofizite. Interesantă este totuși conștiința apartenenței la Tetrarhie (atunci Pentarhie) a Patriarhului Copt Mihail I.[14] Asistăm aici la un fenomen similar celui din Pravila cea Mare, de la Târgoviște, din anul 1652, unde, deși era

---

[10] F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., p. 402.

[11] F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., p. 402.

[12] Antimisul se mai întrebuințează și la sfărâmarea și uscarea Sfântului Agneț, din care se pregătește și se asigură Sfânta Împărtășanie, pentru tot anul, atât pentru cei bolnavi și neputincioși, cât și pentru copiii sau maturii, care urmează să fie botezați în cursul anului, fiind păstrată în chivot, ἡ κιβωτός – τό κιβώτιον (cutie, casetă), numit și artophorion, τό ἀρτοφόριον (anafornița) ori pixidă, ἡ πυξίς (cutie folosită la împărtășirea bolnavilor și a neputincioșilor acasă sau la spital) sau tabernacol – la catolici – tabernaculum (lat., *arca* aut *cista*), [cort, colibă, ladă, coș, dulăpior].

Vezi *Liturghierul*, la rânduiala liturghiilor Sf. Ioan Hrisostom și a Sf. Vasile cel Mare. La Liturghia Darurilor mai înainte sfințite, antimisul se desface la început, după ectenia mică, de după Rugăciunea stării întâi, respectiv, după ecfonisul *Că a Ta este stăpânirea și a Ta este împărăția...* În prealabil au fost pregătite la proscomidiar discul, steluța și procovețul acestuia. Antimisul se împătură și la această Liturghie, tot în timpul ecteniei *Drepți, primind dumnezeieștile...* și se așează sub Sfânta Evanghelie.

Preot Prof. Dr. Ene BRANIȘTE, *Liturgica generală cu noțiuni de artă bisericească*, Op. cit., pp. 505-506.

Pentru *tabernacol* sau *chivot*, vezi și *Apocalipsa* 21. 3:

Et audivi vocem magnam de throno dicentem: „Ecce tabernaculum Dei cum hominibus! Et habitabit cum eis, et ipsi populi eius erunt, et ipse Deus cum eis erit eorum Deus;

Și-am auzit venind din tron un glas puternic care zicea: „Iată locuirea lui Dumnezeu cu oamenii; și El va locui cu ei, și ei vor fi poporul Său și Dumnezeu Însuși va fi cu ei".

Vezi: LITURGICA BISERICII ORTODOXE, Cursuri universitare..., Op. cit., Cernăuți, 1929, pp. 694, 711-712. Tradiția uscării Sfintelor Taine este analizată extensiv de Daniel IORGOPOULOS, *Antologia Sfântă*, ediția a V-a, Atena, 1898, p. 100 (în limba greacă).

Prof. Dr. Ioannis FOUDOULIS, *Răspunsuri la probleme liturgice*, vol. I, Editura Bizantină, București, 2008, pp. 249-250.

Vezi și Patriarhul Filotheos, *Diataxis*, publicat de P. Trembelas, *Cele trei Liturghii după Codicii din Atena*, Atena, 1935, pp. 1-16, col 2, apud Petre Vintilescu, *Liturghierul Explicat*, E.I.B.M.B.O.R., București, 1998, p. 317.

Vezi și: *Liturghier*, București, 1980, p. 421.

[13] F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., p. 402.

[14] F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., p. 406.

stare de schismă, autorii dau întâietatea în diptice Patriarhului Romei Vechi, în același timp incluzându-l pe Arhiepiscopul de Ohrida, pe locul al cincilea, din Pentarhia, de după anul 1054:

Canonul XXXIX

Si concilioadfuierit dominus Seleuciæ, septima assignetur illi in ordine sessio

Si acciderit res aliqua, propter quam congregentur episcopi in regione Romæorum, & adfuierit prædictus dominus hujus principatus, nempe dominus Seleuciæ, quæ est Almodajen, honoretur, extollatur, & magnificetur in sessione super omnes metropolitanos Romæorum; siquidem ipse habetur loco patriarchæ in oriente, & sit ejus sessio in ordine septima post episcopum Hierosolymitanum, & quicunque huic sanctioni contradixerit patres synodi cum excommunicant.

Canon XLI

De patriarcha Alexandrino, ut sit Tertius in ordine sessionis

Post hanc autem sessionem tributus est patriarchatus domini Ephesi domino Constantinopolis , & factus est secundus in gradu: Alexandrinus vero tertius.[15]

---

[15] **Mansi 2, coloana 994.**

Cuvânt înainte

Efes – un vechi oraș port, o colonie ioniană fondată odată cu nașterea civilizației mediteraneene din Epoca Homerică, un centru economic, cultural și religios care a străbătut mai multe perioade din istoria omenirii, începând cu epoca bronzului, trecând prin antichitate, perioada medievală și timpurile moderne. A fost de cultură greacă, elenistă, romană, bizantină și otomană. A cunoscut efervescența nașterii, plenitudinea gloriei și, inevitabil, decadența. Atât ascensiunea arabo-otomană în Asia Mică, cât și schimbările climatice și evoluția litoralului Mării Egee aveau să conducă la decăderea unui oraș – Efes – îmbrăcat într-o aură mitică. Se poate asemăna cu procesul disoluției civilizației nabateene și a părăsirii orașului Petra, condamnat de deșertificare și de schimbările geopolitice din Asia Mică, sau, la gurile Dunării, cu dispariția coloniei grecești Istria pe fondul retragerii autorității bizantine, a migrațiilor slave și bulgare, a evoluției nefavorabile a litoralului Mării Negre care, în epoca otomană, transformă un oraș portuar într-un sat de pescari... Însă întotdeauna rămâne memoria documentelor și istoria construită de oamenii care au marcat viața culturală și spirituală a locurilor: personalități istorice, filosofi, artiști, sacerdoți și toți oamenii care prin viața lor, presărată de evenimente fericite sau dureroase, cu sudoarea frunții prin care și-au câștigat existența sau în perioade de restriște când au trebuit să se apere cu sabia în mână pentru a-și salva existența, făurind istoria. Acum, ruinele cetății Efesului sunt o umbră a efervescenței centrului eclezial care a marcat evoluția teologiei creștine.

Epoca de glorie a Efesului este legată de istoria creștinismului. Biserica din Efes a fost fondată de Timotei, ucenicul Sfântului Apostol Pavel, fiind locul unde și-a sfârșit viața pământească Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan, comunitatea din Efes fiind citată printre cele șapte Biserici din Asia în cartea Apocalipsei.

La Efes s-au desfășurat lucrările celui de-al treilea Conciliu Ecumenic în anul 431. În plină perioadă de definire a ortodoxiei doctrinare, prezentă în unitatea Bisericii Catolice, după stabilirea *Mărturisirii de credință* ca sinteză a întregii învățături doctrinare a Bisericii, se ajunge la Maria, Maica Domnului. Pornind de la necesitatea explicării misterului lui Isus Hristos, Dumnezeu adevărat și om adevărat, El este și fiul Mariei. Maica Domnului era numită deja „Născătoarea de Dumnezeu" – *Θεοτόκος* – de către călugări și de marea majoritate a poporului credincios. Pietatea poporului precede înțelepciunea teologilor.

Nestorie, episcop al Constantinopolului între 428 și 431, respingea titlul de *Θεοτόκος* datorită dificultății de a explica unitatea substanțială a naturii divine și umane în Iisus Hristos. Pentru Nestorie, prin termenul *prosopon – προσωπον*, folosit pentru a exprima conceptul de persoană, se înțelege expresia individualității care determină natura – *ουσια*, ca realitate substanțială completă și complexă ipostaza – *υποστασις*. De aceea, s-a făcut simțită necesitatea introducerii unei noi terminologii precise și definiția conceptului de unitate ipostatică, lucru care s-a realizat ulterior, la Conciliul Ecumenic din Calcedon 451. Ceea ce a fot inițiat la Efes se desăvârșește în cristologie la Calcedon, acum pătrunde în gândirea omenirii categoria de „persoană", termen care definește o unitate desăvârșită, trup și suflet uman unit cu *Logosul* divin, realitate funcțională fără confuzie sau amestec, fără contradicții sau anihilări a uneia din naturile unite metafizic într-o singură persoană. Însă ori de câte ori ne înălțăm în rugăciune către Maria, „Născătoarea de Dumnezeu" – *Θεοτόκος*, amintim și contribuția Efesului ca centru al vieții creștine și la triumful Conciliului Ecumenic din anul 431.

Aceste evenimente sunt descrise de părintele Ioan Marin Mălinaș, în lucrarea *Biserica din Efes între Pentarhie și sacrificarea patrimoniului ioaneic: retrospective și reevaluări.* Autorul ne introduce

în cunoașterea cetății Efesului, în istoria Bisericii, în spiritul lucrărilor deja publicate face legătura cu procesul canonic de definire a Pentarhiei care se petrece odată cu definirea principalelor centre patriarhale. Părintele Ioan Marin Mălinaș caută să pătrundă în culisele controverselor teologice punându-le în legătură cu contextul politic și cultural al epocii. Contribuția autorului constă în realizarea unei „retrospective" în care își expune propriile „reevaluări" pe care le propune specialiștilor din domeniul istoriei ecleziale și tuturor celor interesați.

Fie ca Maica Domnului nostru Iisus Hristos, Maria – *Theotokos* – „Născătoarea de Dumnezeu", recunoscută ca atare de întreaga creștinătate la Efes, să răsplătească eforturile autorului și să ne călăuzească pe toți, prin harurile revărsate, spre limanul mântuirii.

† Dr. Virgil Bercea
Episcop Român Unit de Oradea

Oradea, 15 mai 2021
Sf. Sophia (calendarul latin)

Prefață

Când stăteam în filigorie[1] și citeam ceasurile din *Ceaslovul Mare*, precum și alte rânduieli, privitoare la cele șapte Laude sau meditam și, pe măsură ce lucram la volumele din seria *Pentarhiei*, îmi devenea din ce în ce mai clară nedreptatea istorică, canonică, teologică și chiar politică, care i s-a făcut Apostolului iubirii, Sf. Evanghelist Ioan și Bisericii din metropola Efesului și acestui vechi Scaun Apostolic. Sigur că nu mai putem acum să schimbăm mare lucru, dar ar fi foarte important să facem ordine în istoria bisericească și aceea canonică, pentru a reda Efesului demnitatea cuvenită, precum și celui mai iubit ucenic al Mântuitorului nostru Iisus Hristos, cel care a purtat de grijă și Prea Curatei Sale Maici și, care a acordat acestei cetăți nimbul de glorie de neegalat, împreună cu Apollo, cu Sf. Apostol Paul [Pavel], cu *Sf. Evanghelist Luca?*, cu Sfânta Maria Magdalena, cu cei șapte tineri, precum și cu însășii comunitățile de creștini de acolo sau a *Bisericii din Efes*. De o astfel de tradiție apostolică intensă nu s-a bucurat decât Ierusalimul și, în parte Antiohia pe Orontes. În cazul Efesului creștin, ne confruntăm cu un tragic proces de *erasio nominis* sau *damnatio memoriae*, η καταδίκη της αιώνιας λήθης sau η καταδίκης της μνήμης.[2]

În aceste condiții, moștenirea lui Apollo și mai ales a Sf. Apostol Paul, din Efes a fost încoronată cu prezența acolo a Sf. Apostol și Evanghelist Ioan, această cetate devenind între orașele Asiei Mici și cea dintâi destinatară a Apocalipsei (Apoc. 1, 11), urmându-i Smirna, Pergam, Tiatira, Sardes, Filadelfia și Laodiceea.[3]

Conform predaniei creștine, „după Înălțarea la Cer a Mântuitorului nostru Iisus Hristos, la Efes s-au stabilit Sf. Apostol și Evanghelist Ioan, cu Maria Magdalena și alte Sfinte Femei Mironosițe, din jurul Domnului, stabilindu-se într-o casă din apropierea vechiului oraș Efesus, pe locul căreia sau în apropiere de care, se află astăzi 'Casa Maicii Maria', numită astfel de către musulmanii turci locali.[4] Acolo, Maica Domnului ar fi practicat o medicină empirică – homeopatică [sau *medicina alternativă*], am spune astăzi – și ar fi făcut misiune creștină. În realitate, Sf. Apostol și Evanghelist Ioan s-a stabilit la Efes în jurul anului 69 d.Hr., adică înainte de distrugerea Templului și a Ierusalimului, de către

---

1 Filigorie sau foișor, bancă, chioșc, cerdac, terasă, târnaț, pavilion, logia, galeria, gloriette etc.

2 Damnatio memoriae est instrumentum policitum quo reipublicae princeps, saepissime novus rex, imperator, ac tyrannus, radere alicuius nomen memoriamque ex tabellis historiae conatur. Imagines publicas deleri iubet, et libros historicos iterum scribi, sine nomine eius quem princeps odit. Damnatio memoriae est plus quam famam malam ferre de aliquo aut mendacia in eum dispergere, quae ambo sunt cotidiana in cursu politico; immo, est mandatum publicum ab ipso duce traditum.
In historia Romana, videmus Caracallam, fratre Geta regenti occiso, iussisse eius memoriam deleri. Etiam saeculo vicensimo, Stalin, tyrannus Russiae, hominum quos rei publicae inimicos censebat imagines delevit.
Luat din: http://la.wikipedia.org/wiki/Damnatio_memoriae
H Damnatio memoriae είναι λατινική φράση που σημαίνει στη κυριολεξία «καταδίκη της μνήμης» και αναφέρεται στην επίσημη κύρωση μια πολιτείας που αποσκοπεί στο να ακυρώσει κάθε ίχνος του ατόμου από τη ζωή του, σαν να μην είχε υπάρξει ποτέ, προκειμένου να διατηρηθεί η τιμή της.
Σε μια πόλη, όπως π.χ. η Ρώμη που πρόβαλε την κοινωνική εμφάνιση, τη δικαιοσύνη την ευπρέπεια και τη υπερηφάνεια ήταν μια πραγματική και θεμελιώδης απαίτηση του πολίτη, ίσως η πιο αυστηρή τιμωρία. Ο Δομιτιανός κατεχόμενος συνεχώς από το φόβο της ανατροπής του κατέφυγε άκριτα σε καταδότες, εκτελέσεις και εξορίες. Οι φιλόσοφοι κάθε είδους διατάχθηκαν να εγκαταλείψουν πρώτα τη Ρώμη και ύστερα το ιταλικό έδαφος το 89 και το 95, ενώ μεγάλη δίωξη υπέστησαν και οι χριστιανοί. Δημιουργήθηκε έτσι ένα φοβερό κλίμα τρομοκρατίας, που στο τέλος ανησύχησε ακόμη και τους ίδιους τους στενούς συνεργάτες του που συνωμότησαν με τη γυναίκα του Δομιτία Λογγίνα και τον δολοφόνησαν (96).
Luat din: http://el.wikipedia.org/wiki/Damnatio_memoriae

3 Werner Thiessen: *Christen in Ephesus. Die historische und theologische Situation in vorpaulinischer und paulinischer Zeit und zur Zeit der Apostelgeschichte und der Pastoralbriefe*. Texte und Arbeiten zum neutestamentlichen Zeitalter 12. Francke, Tübingen u.a. 1995, ISBN 3-7720-1863-7.
Stephan Witetschek: *Ephesische Enthüllungen* 1. Frühe Christen in einer antiken Grossstadt. Zugleich ein Beitrag zur Frage nach den Kontexten der Johannesapokalypse. Peeters, Leuven 2008, ISBN 978-90-429-2108-5.
↑ Jean-Claude Golvin, *Metropolen der Antike*, Theiss-Verlag, Stuttgart 2005, S. 70.
↑ Clive Foss: *Ephesus after Antiquity. A Late Antique, Byzantine and Turkish City*, Cambridge University Press 1979, S. 143-147 f.

4 Vezi *Coranul*, sura XIX sau *Sura Mariei*, trad. din arabă, de Silvestru Octavian Isopescul, Cartier și ETA, Cluj-Napoca, 1995, pp. 217-221.

romani, în anul 70 d.Hr. Acolo, la Efes, a și adormit în Domnul Sf. Apostol și Evanghelist Ioan, în anul d. 98, probabil 101? d.Hr.

Nu originea apostolică a stat la baza structurilor ierarhice ale Bisericii, din Imperiul Roman, ci acela al ACOMODĂRII acesteia după sistemul organizării administrative și politice de Stat. Acest principiu îl confirmă însuși titlul pe care-l purtau episcopii din capitalele de provincii romane, fiind numiți „mitropoliți", pentru că rezidau în capitala acestora, numită „metropolă", μητροπόλεις.[5] Precum făcea și guvernatorul de Stat al unei provincii imperiale, așa-i reveneau și episcopului din metropolă sarcina să vegheze asupra modului de activitate al episcopilor de pe teritoriul provinciei, adică a sufraganilor mitropoliei. Uzanțele acestui sistem administrativ și de organizare bisericească a fost apoi confirmat formal de către primul Sinod Ecumenic de la Niceea, din anul 325.[6]

La Efes ar fi avut loc în anul c. 157 și dialogul de orientare platonică, dintre Sf. Justin Martirul și Filosoful, Ἰουστῖνος ό Μάρτυρ και ο Φιλόσοφος (c.100 – c. 165), cu iudeul Trifon sau Tryphon Τρύφων sau Τρύφωνος. Numai că localizarea geografică și evoluția politică a Efesului, în favoarea capitalelor imperiale și al altor centre creștine au contribuit și ele la imposibilitatea de-a putea face uz de prerogativele apostolice și de importanța și rolul pe care l-a avut acest oraș în Biserica Primară, până în anul 330. Cu toate acestea, patriarhii Pentarhiei nu ar fi fost permis să ignore, cu atâta nepăsare mormântul Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan, care se vede că a fost mai mult respectat de musulmanii turci, care nu l-au profanat, chiar dacă Basilica a fost transformată în moscheie ori a fost abandonată, după ce a ajuns în stare de ruină.

Soarta prerogativelor ioaneice, de la Efes, după anul 330, este paralelă sau comparabilă cu aceea a prerogativelor pauline, la Roma, ca să nu mai amintim Antiohia lui Petru, Paul [și Barnaba] sau de Ierusalim unde poate fi vorba nu de o dublă, ci chiar de o *poliapostolicitate*.[7] Limitarea la cinci a scaunelor patriarhale ale Pentarhiei a contribuit ulterior la așternerea prafului uitării, asupra tradiției ioaneice, la Efes, așa după cum s-a întâmplat și cu alte orașe, în care au activat ori au fost martirizați Sfinții Apostoli: Patras, Πάτρα, Πάτραι, din nord-vestul Peloponezului, Πελοπόννησος, pentru Sf. Apostol Andrei; Edessa, Έδεσσα Μεσοποταμίας (azi Șanlıurfa sau Urfa), în Turcia, pentru Sf. Apostol Toma[8]; Hiérapolis, Ἱεράπολις, azi Pamukkale, în Frigia, Φρυγία, Turcia, pentru Sf. Apostol Filip, [*Santiago de Compostela, Spania*?, pentru Sf. Apostol Iacov cel Mare sau Iacob cel Bătrân?]; Lipari, insula din nordul Siciliei (din grupul *Isole Eolie*), pentru Sf. Apostol Bartolomeu adică Natanael (Ioan 1, 45-51); Babylon, Βαβυλώνα, pentru Sf. Apostol Simon Zelotul-Canaanitul etc.

Mai clar exprimându-ne, cele două capitale imperiale își bazează prerogativele pe o dublă apostolicitate [la care au renunțat însă, pentru a pune accentul pe una singură: Petru și Andrei]: Petru și Paul la Roma Veche și Andrei și Ioan la Noua Romă.

Animat de ideea punerii în valoare a importanței Scaunului Apostolic al Efesului și a redescoperirii tradiției pauline și ioaneice din această metropolă, am redactat această lucrare, în speranța că începutul pus de mine, să fie continuat și urmat și de alți cercetători ai epocii primare a Bisericii creștine din antichitatea greco-romană.

Autorul

30 iulie 2021, la împlinirea vârstei de 70 de ani

Sfinții Apostoli Sila, Silvan, Crescent Epenetos și Andronic;
Sf. Mc. Iulita, din Cezareia Capadociei;
Sf. Petrus Chrysologus (400-450)

---

5 **François DVORNIK, *Byzance et la Primauté Romaine*, Les Éditions du Cerf, Paris, 1964, p. 25.**

6 **Ibidem.**

7 **Jean DARROUZÈS, *Notitiae Episcopatuum Ecclesiae Constantinopolitanae*…, Op. cit., pp. 6 și 154. Vezi și Ioan Marin Mălinaș, *Dipticonul*…, Op. cit., p. 151.**
Sf. Barnaba (Varnava) are slujbă și sinaxar pe 11 iunie.

8 **Moaștele Sf. Apostol Toma se află astăzi în cripta Domului din Ortona, Italia. Capul Sfântului se află în vechea Catedrală Patriarhală SIONI, din Tibilis, Georgia. Actuala Catedrală Patriarhală a Bisericii Georgiei este celebra Sameba (Triada, Troița sau Treimea).**

Elogiul ilustrat al fondatorilor
Scaunului Apostolic al Efesului
al Sfinților Apostoli Pavel și Ioan

Πατριαρχεῖον της Εφέσου;
arabă: آسيانا وجميع أفسس في الأرثوذكس الروم بطريركية;

Ilustrație: **Sf. Apostol Pavel, relief bizantin pe plăcuță de fildeș– ivoriu – de elefant, sec. VI-VII, azi în Paris, Muzeul din Cluny[1]**
Musée National du Moyen-Âge (Cluny), Cl. 13074, France. Saint-Paul – Paulus von Tarsus – Wikipedia. Original file (1,500 × 2,019 pixels, file size: 899 KB, MIME type: image/jpeg); ZoomViewer: flash/no flash.[2]

---

[1] **Luat din: Saint-Paul – Paulus von Tarsus – Wikipedia**
[2] **Luat din: https://ro.wikipedia.org/wiki/Pavel_(apostol)#/media/Fi%C8%99ier:Saint-Paul.JPG**

1. Sf. Apostol Pavel *Apostolul neamurilor*
(c. 5/7 î.Hr., în Tars – 64 sau 67 d.Hr., în Roma) și cele trei călătorii misionare

Παύλος ο Απόστολος των Εθνών, Paulo Apostolo gentium

a. *prima călătorie misionară* (Fapte 13, 4-14, 28), din anul d. 44 – d. anul 50?, Sf. Apostol Pavel pleacă, împreună cu Barnaba și cu Ioan Marcu, din Antiohia pe Orontes, Ἀντιόχεια ἡ ἐπὶ Ὀρόντου sau*Antiohia Siriei*: ajunge în Seleucia, apoi Cipru, Pafos, Perga (Pamfilia), Antiohia Pisidiei, Iconium, Listra, Derbe, Attalia, Antiohia Siriei, Perga, Ierusalim.

b. *a doua călătorie misionară* (Fapte 15, 36-18, 22), probabil din anul 51-53, Sf. Apostol Pavel pleacă tot din Antiohia Siriei, împreună cu Sila. Au trecut prin Derbe, Listra, aici era Timotei, care li s-a alăturat în drum spre Galatia Frigiei. De aici au continuat drumul spre Misia, Troa, a traversat prin Samotracia, în Macedonia, Neapolis, Filipi și, prin Amfipoilos și Apolonia, au mers către Tesalonic și Veria. De aici, singur, fără Sila și Timotei, a mers la Athena, unde a ținut cuvântarea de pe Areopag (Fapte 17, 15-33). De aici a mers la Corint, unde s-a întâlnit cu Sila și Timotei, aici au zăbovit mai mult timp și au întemeiat comunitatea de acolo. Este foarte probabil ca aici la Corint să fi scris cele două epistole către Tesaloniceni. De la Corint a mers cu corabia la Efes, însoțit de Aquila și Priscila. Aceștia doi au rămas în Efes, unde aveau să-l cunoască pe Apolo. De la Efes, Sf. Apostol Pavel a navigat spre Cezareea Palestinei și de acolo a călătorit pe uscat la Ierusalim, după care a revenit în Antiohia Siriei.

c. *a treia călătorie misionară* (Fapte 18, 23-21, 16), anul c. 54-58, Sf. Apostol Pavel pleacă tot din Antiohia Siriei, spre Galatia Frigiei, la Efes, unde înființează comunitatea din această metropolă a Asiei, ținând însă legătura și cu comunitatea din Corint. De la Efes, Sf. Apostol Pavel a mers în Macedonia și în Ahaia, unde a stat trei luni, de unde s-a întors, trecând prin Filipi, a mers cu corabia spre Troua, navigând prin Assos, Mitilene, Samos, până la Milet. La Milet, își ia rămas bun de la Biserica și de la „bătrânii" (presbiterii?) Efesului, Sf. Apostol Pavel navigând prin Cos și Rodos, către Pataras. De aici a ajuns în Tir, de unde a continuat călătoria pe apă, prin Ptolemais, spre Cezareea Palestinei, de acolo, spre Ierusalim, unde l-a vizitat pe Sf. Apostol Iacob deși a fost avertizat să nu intre în Sfânta Cetate (Fapte 20, 1-21, 17). În Ierusalim a fost arestat de iudei în *Templu*, după care a fost predat autorităților romane, care l-au dus la Roma. Dintre cele 14 epistole din Canonul Noului Testament, atribuite Sf. Apostol Pavel, unele sunt *autentice*, adică sunt indisputabil scrise de Apostolul Neamurilor: Romani, 1 și 2 Corinteni, Galateni, 1 Tesaloniceni, Filipeni, Filimon; altele sunt *deuterocanonice*, adică au un autor indecis: 2 Tesaloniceni, Efeseni, Coloseni; *epistolele pastorale* sau cu pseudonim: 1 și 2 Timotei și Tit; epistola *ne-paulină* este aceea către Evrei, adică atribuită lui din greșeală.[3]

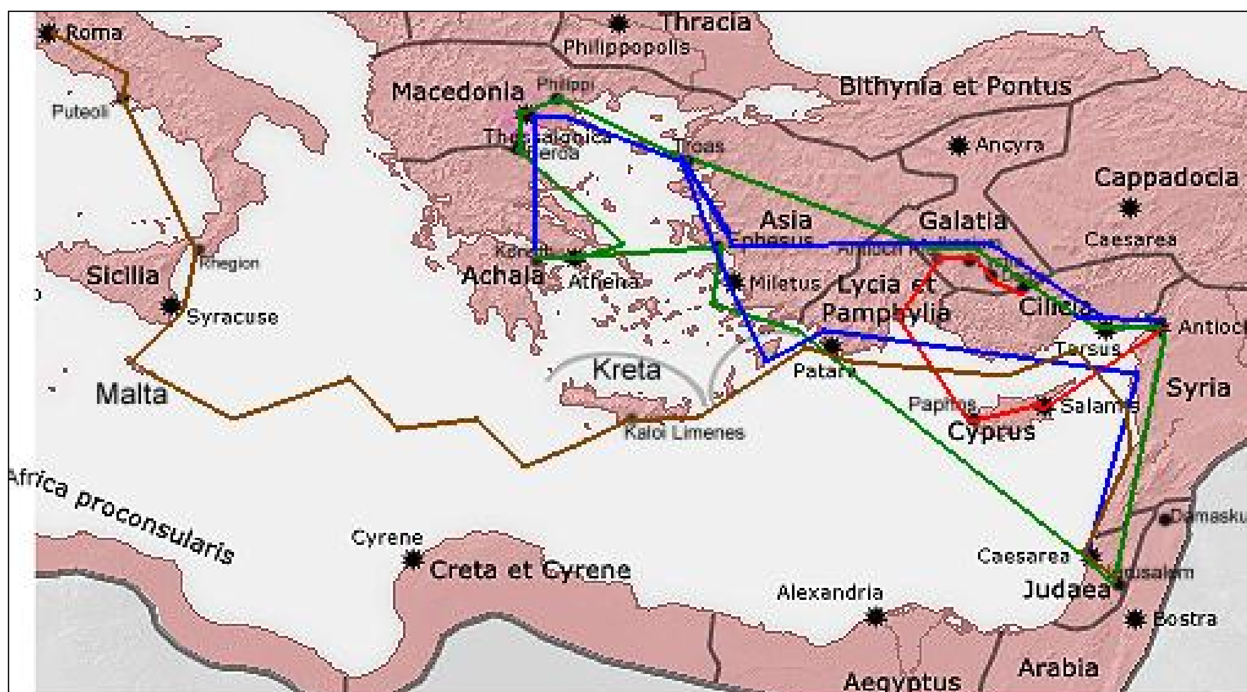
3 Pentru cei doi apostoli, Pavel și Ioan, vezi introducerile care preced lucrările lor, în *Biblia Sinodală*, pentru Canonul Noului Testament: Biblia Sinodală / *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ediție jubiliară a Sfântului Sinod, Tipărită cu binecuvântarea P.F. Patriarh Teoctist I, al BOR, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 2001 [=Biblia lui Bartolomeu, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului].
Date luate din: https://ro.wikipedia.org/wiki/Epistolele_pauline
Literatură:
Daniel Kosch, Sabine Bieberstein: *Paulus und die Anfänge der Kirche*: Neues Testament Teil 2. Theologischer Verlag, Zürich 2012, ISBN 3290200817.
Arthur J. Dewey, Roy W. Hoover, Lane C. McGaughy, Daryl D. Schmidt: *The Authentic Letters of Paul: A New Reading of Paul's Rhetoric and Meaning: the Scholars Version*. Polebridge Press, 2010, ISBN 1598150197.
Udo Schnelle: *Die Paulusbriefe.* In: *Einleitung in das Neue Testament.* 7. Auflage, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 2011, ISBN 978-3-8252-1830-0, S. 31–167.
Alfred Suhl: *Die Briefe des Paulus. Eine Einführung*. Katholisches Bibelwerk, 2007, ISBN 3460030542.
Hans Conzelmann, Andreas Lindemann: *Arbeitsbuch zum Neuen Testament.* 14. Auflage, UTB, Mohr Siebeck, Tübingen 2000, ISBN 978-3-8252-0052-7.

Învățătura orală, predicile, viața lui privată și mai ales epistolele sale definesc împreună *Școala teologică Paulină*, în centrul căreia se afla *Evanghelia* Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos cu învierea Sa din morți, vestea centrală a propovăduirii acestui Apostol și a celorlalți vestitori și purtători ai flăcării credinței creștine, din primul secol. Mai vezi pentru această temă și *Faptele Apostolilor* și *2 Petru* (a doua Epistolă Sobornicească a Sf. Apostol Petru).

***Epistola către Efeseni* a Sf. Apostol Pavel (6 capitole), scrisă la Roma, în timpul primei captivități, în jurul anului 63, dar n-a fost adresată efesenilor, adică creștinilor din prestigioasa Metropolă și capitală a provinciei proconsulare Asia.**

Din Efes, în anul c. 54-55 Sf. Apostol Pavel scrie *Epistola către Galateni*.

Harta cu cele trei călătorii misionare ale Sf. Apostol Pavel: c.44 – c.58 d.Hr.

cu roșu: *prima călătorie misionară*, împreună cu Barnaba, c.44 – c.50 d.Hr.;

cu albastru: *a doua călătorie misionară* (Fapte 15, 36-18, 22), probabil din anul c.51 – c.53, Sf. Apostol Pavel pleacă tot din Antiohia Siriei, împreună cu Sila, în timp ce Barnaba și cu Ioan Marcu se îndreaptă spre Cipru;

cu verde: *a treia călătorie misionară* (Fapte 18, 23-21, 16), anul c.54 – c.58, Sf. Apostol Pavel pleacă tot din Antiohia Siriei, spre Galatia Frigiei, la Efes, unde înființează comunitatea din această metropolă a Asiei, ținând însă legătura și cu comunitatea din Corint;

cu maron: *surghiunul*, c.58-c.60 d.Hr., în drum spre Roma imperială.

Luat din: Biografie –http://www.paulusjahr.info/29.html

Rainer Riesner: *Die Frühzeit des Apostels Paulus. Studien zur Chronologie*, Missionsstrategie und Theologie (WUNT, Bd. 71). Mohr, Tübingen 1994, zugl.: Habil.-Schr., Tübingen 1990/91, ISBN 978-3-1614-5828-6.
În continuare noi menționăm și alte texte apocrife, adică necanonice, care se revendică a fi fost scrise de către Sf. Apostol Pavel:
A treia epistolă către corinteni (canonică pentru o vreme în Biserica Armeană)
Epistola către laodiceni
Epistola corintenilor către Pavel
Faptele lui Pavel și ale Theclei
Faptele lui Petru și ale lui Pavel
Prima apocalipsă a lui Pavel
A doua apocalipsă a lui Pavel
Evanghelia lui Pavel
Predica lui Pavel
Cartea legărilor șerpilor
Corespondența dintre Pavel și Seneca
Pentru lucrările autentice, deuterocanonice, indecise, pastorale și ne-pauline, ale Sf. Apostol Pavel, vezi antologia scrierilor Noului Testament: *Das Neue Testament und frühchristliche Schriften*, Übersetzt und kommentiert von Klaus BERGER und Christiane NORD, Insel Verlag, Frankfurt am Main und Leipzig, 2003[6], sechste, revidierte Auflage vom 1999, 1413 p.
Luat din: https://ro.wikipedia.org/wiki/Epistolele_pauline

Ο Απόστολος και ευαγγελιστής Ιωάννης ή Ιωάννης ο θεολόγος.

Ilustrație: **Sf. Apostol și Evanghelist Ioan, relief pe plăcuță de fildeș – ivoriu – de elefant, occident, epoca carolingiană, începutul sec. IX, colecție mănăstirească.**
John the Apostle and Evangelist: St. John the Evangelist, elephant ivory plaque, Carolingian, early 9th century; in the Metropolitan Museum of Art, New York City. Overall 18.3 × 9.4 × 0.7 cm.
Photograph by Katie Chao. The Metropolitan Museum of Art, New York City, The Cloisters Collection, 1977 (1977.421)
Luat din: St. John the Apostle: https://www.britannica.com/biography/Saint-John-the-Apostle

2. Sf. Apostol Ioan *Evanghelistul iubirii* și ucenicul iubit

Ο απόστολος Ιωάννης, ο Ευαγγελιστής της Αγάπης και Ηγαπημένος Μαθητής Iohannes Zebedaei (lat.), Sf. Apostol și Evanghelist Ioan, Ἰωάννης υἱὸς [sau ὁ] τοῦ Ζεβεδαίου, † d. 98, c. 101? d.Hr.

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν
πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος.
οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν. **(Ioan 1, 1-2)**

Ioan și cu Iacob erau fiii lui Zevedei și ai Salomiei, care era fiica lui Iosif, Logodnicul Maicii Domnului. Ioan s-a născut în Bethsaida (Galileea), în anul 10 d.Hr. și a decedat în anul d. 98 d.Hr., c. 101?, în Efes.[4] La Efes, Sf. Apostol Ioan se stabilește prin anul c. 69 d.Hr. Noi nu avem competența autorității de specialitate biblicistă și nu intrăm în detaliile legate de paternitatea scrierilor ioaneice, cu toate disputele existente pe această temă. Noi pornim de la Canonul scrierilor Noului Testament, pe care îl are și-l ține Biserica. Pe la anul 120 d.Hr. s-a încheiat redactarea cărților Noului Testament,

[4] Vezi introducerile care preced scrierile ioaneice, în:Biblia Sinodală / *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ediție jubiliară a Sfântului Sinod..., Op. cit., pp. 1555 și 1752-1753.

[„Noul Legământ", Ἡ Καινὴ Διαθήκη, Novum Testamentum], iar Canonul cu numărul de 27 de scrieri era deja format – chiar dacă nu fără lungi și grele dispute și contestări – la sfârșitul secolului al IV-lea, și-l cunoaștem încă din anul 367, când a fost menționat în *Scrisoarea de Paști* a Sf. Atanasie cel Mare (295-373) Patriarhul Alexandriei (328-373).[5] Canonul scrierilor era deja fixat în forma de astăzi, fiindu-ne astfel transmis de-a lungul secolelor, iar în anul 1522 s-a adăugat și *Comma Johanneum*, din Epistola *1 Ioan 5,7*:[6]

> **7 Fiindcă Trei sunt Cei ce mărturisesc în cer: Tatăl, Cuvântul și Sfântul Duh; și Aceștia Trei Una sunt.**
>
> **Compară cu: In 5, 32; Mt 3, 16-17; Mt 28, 19; In 15, 26**

(textul continuă apoi cu versul 8):

> **[8 Și trei sunt cei ce mărturisesc pe pământ: Duhul și apa și sângele; și aceștia trei întru una sunt.**
>
> **Compară cu: In 5, 32; In 19, 34]**

Înaintea Sf. Atanasie cel Mare, Eusebiu al Cezareei (Palestina) [263-340] dă lista celor 27 de cărți ale Noului Testament, menționându-le și pe cele apocrife sau necanonice, în *Istoria Bisericească*, cartea a III-a, XXV, 1-6. Înaintea lui avem, încă din anul 150 d.Hr., o colecție a celor patru Evanghelii, pe care le-a folosit Tatian Sirianul (sec. II), în lucrarea sa *Diatessaron*, ܕܝܛܐܣܪܘܢ, (siriacă), διὰ τεσσάρων [*din* sau *prinpatru*] sau Harmonia evangeliorum. *Diatessaron* este o istorie a vieții Mântuitorului Iisus Hristos, bazată mai ales pe Evanghelia după Ioan, dar și pe sinoptici, foarte răspândită și apreciată în Siria, până-n secolul al V-lea, când a fost înlocuită cu *Peshitta*.[7] Pe la anul 125 d.Hr., Evanghelia după Ioan era deja folosită și răspândită și în Egipt. Mai târziu, prin anul 230, Origen prezintă amănunțit în comentariile sale cărțile Noului Testament, alături de altele, apocrife sau neacceptate în canon sau în lista acestuia. În *Omilia către Josua*, Origen dă lista Canonului Noului Testament, care corespunde cu cele 27 de cărți actuale.[8]

În antichitate, paternitatea unei lucrări nu era determinată de autorul ei, adică de persoana care a scris-o, ci de aceea, în numele căreia sau din porunca căreia ori sub autoritatea căreia ori *pentru cine*, a fost scrisă ori elaborată. Avem caz similar, în acest context și cu *Evanghelia a treia* și cu *Faptele Apostolilor*, ale Sf. Evanghelist Luca, unde Sfântul autor îi explică „preaputernicului" Teofil, un personaj – probabil din lumea elină (păgână) – necunoscut, dar cu mare influență, scopul pentru care a scris Evanghelia a treia, privitor la Învierea din morți a Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos (*Luca* 1, 1-4), dar și Faptele Apostolilor (*Fapte* 1, 1-3). Să nu scăpăm din vedere, în contextul acesta, nici cazul tahigrafilor, ταχογράφος (= stenografi) sau a scribilor – γραφέας, писец (rus.) – ori a copiștilor de acte de cancelarie și de lucrări de proporții și de extensiune mai mare.

***Evanghelia* după Ioan, τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον sau un „Protoioan", putea fi scrisă înainte de anul 70 d.Hr. – cu siguranță, înainte de-a fi scris *Apocalipsa* – pentru că nu dă detalii privind distrugerea Templului și a Ierusalimului, de către romani. Ulterior, pe baza mărturiilor verbale ale Sf. Apostol Ioan și pe baza eventualului text *protoioaneic*, să se fi redactat actuala Evanghelie *a patra*, de către un grup sau de o „școală" sau un „cerc" de învățați, din anturajul Apostolului, *școală*, întemeiată de Ioan în Efes [sau poate prin Anatolia]. Acești creștini aveau o formație biblică și filosofică elină și au lucrat pe la sfârșitul secolului I creștin și începutul celui de al doilea. Nu se știe în ce măsură acest *cerc* de cărturari cunoșteau Palestina, chiar dacă erau evrei din diaspora și [sau] elini, pentru că se vedea că nu stăpâneau destul de bine geografia Țării Sfinte.**

Apostolul Ioan a părăsit Ierusalimul în anul c. 69 – înainte de distrugerea celui de al doilea Templu și a orașului Ierusalim, în anul 70 d.Hr. – stabilindu-se la Efes, de unde conducea cu

---

5 Textul acestei scrisorii festive, din ciclul de acest fel, al Sf. Atanasie cel Mare – Epistolae Festales – în limba germană, se află online, în: Bibliothek der Kirchenväter, BKV (unifr.ch): Epistulae festales (Epistula xxxix), Übersetzung (deutsch): Ein Bruchstück aus dem neunundreißigsten Festbriefe des heil. Athanasius. (BKV).

6 Vezi: *Biblia Sinodală*. Mai vezi link-ul: https://de.wikipedia.org/wiki/Bibelkanon

7 Remus RUS, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu*..., Op. cit., p. 802.

8 Joachim Orth: *Das Muratorische Fragment. Die Frage seiner Datierung*. Aachen 2020, S. 201f.
Bernhard Lohse: *Epochen der Dogmengeschichte*. Stuttgart/Berlin 1983, S. 35.
Eusebius von Caesarea, *Historia Ecclesiastica* III, 25 (u. a.)
Ibidem, link-ul: https://de.wikipedia.org/wiki/Bibelkanon

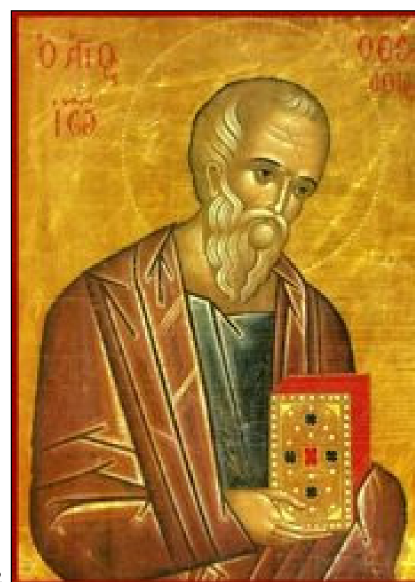
autoritate Biserica din întreaga Asie Mică, întărind creștinii în credință și apărându-i de erezii. Chiar și Evanghelia sa era destinată în primă linie creștinilor din Anatolia. De la Efes, Împăratul Domițian (81-96 d.Hr.) îl exilează pe Ioan pe insula Patmos (94-95 d.Hr.), unde acesta a scris *Apocalipsa*. Sub Împăratul Nerva (96-98 d.Hr.), primește îngăduința să revină la Efes.

***Epistolele* ioaneice sunt toate trei legate de Evanghelie, semănând între ele ca terminologie, stil și prezentare generală, fapt pentru care bibliciștii consideră că și ele ar fi fost elaborate de către „școala" ioaneică din Efes [sau din Anatolia].[9]**

Sf. Apostol Pavel recunoaște că apostolii Iacob, Petru și Ioan erau considerați de Biserica primului secol creștin, ca fiind *stâlpi* sau *coloane* ale Bisericii: *Galateni* 2, 9:

> **„... și cunoscând harul ce mi-a fost dat, Iacob și Chefa și Ioan, cei socotiți a fi stâlpi, ne-au dat mie și lui Barnaba mâna dreaptă în semn de părtășie[f], pentru ca noi să binevestim la neamuri, iar ei la cei tăiați împrejur, ...".[10]**
>
> **Compară cu: FA 22, 1; Rm 1, 52; Co 11, 5.**

1

2

***Ilustrație:* 1. Efes, Absida altarului Basilicii Sf. Ioan Teologul, cu mormântul Sf. Apostol și Evanghelist Ioan, sub padimentul altarului, flancat de cele patru coloane, care susțineau odinioară baldachinul – *ciborium*, κιβώριον – de deasupra Sfintei Mese.**

2. Icoana Sfântului Ioan Teologul, adică a Sfântului Ioan Apostol și Evanghelist † c. 101?, în Efes.[11]

---

[9] **Vezi: Canonul Noului Testament, *de* Calea vieții *pe* 29 martie 2019 *în* Îndemne;
Luat din: http://www.caleavietii.com/canonul-noului-testament/
Pentru Sf. Ioan Apostol și Evanghelist, vezi link-ul cu literatura aferentă: Ioan Evanghelistul – Wikipedia.**

[10] **Vezi *Biblia Sinodală*..., Op. cit., Epistola către Galateni 2, 9.**

[11] **Prăznuirea principală este pe 8 mai. Mai este prăznuit și pe 30 iunie, împreună cu cei Doisprezece Apostoli, iar adormirea sa este prăznuită pe 26 septembrie. Apusenii îl prăznuiesc pe 27 decembrie.**

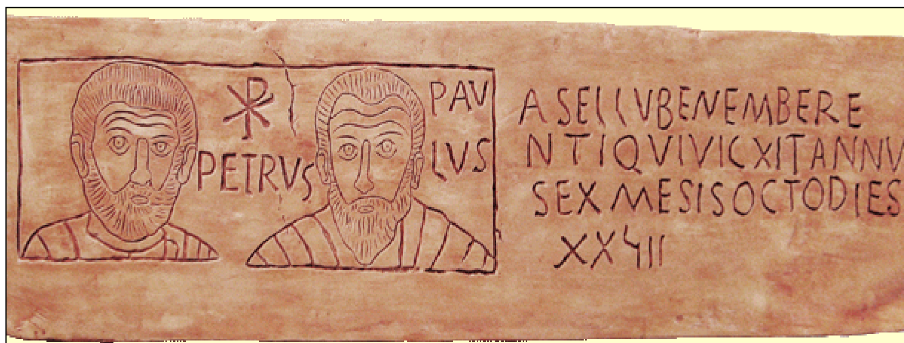

Elogiul ilustrat al fondatorilor
Scaunelor Apostolice ale Pentarhiei canonice de la Calcedon, din anul 451

1 ὁ πατριάρχης Ῥώμης
2 ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως
3 ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας
4 ὁ πατριάρχης Ἀντιοχείας
5 ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων

1. ὁ πατριάρχης Ῥώμης
Roma Veche, a lui Petru [și Pavel, n.n.][1]

1

2

Ilustrație: 1. Sfinții Apostoli Petru († 64 sau 67?) și Pavel († c. 67), gravură pe lespedea de mormânt a adolescentului Asellus, din Catacomba Hyppolyt, Roma, azi în Muzeul Vaticanului.

Luat din: http://www.heiligenlexikon.de/BiographienP/Paulus.htm

2. *Îmbrățișarea frățească*: icoana Sfinților Apostoli Petru și Andrei, simbolizând și pactarea dintre tronurile celor două Rome [Roma Veche și Noua Romă], în contextul ecumenist și al *ideii de Roma* și în defavoarea Bisericii din Efes.

---

[1] Jean DARROUZÈS, *Notitiae Episcopatuum Ecclesiae Constantinopolitanae…*, Op. cit., pp. 6 și 154, conform unui stil de menționare a ordinei scaunelor patriarhale, din manuscrisul *Breviarului* (Ceaslovului, n.n.) *lui Nicephoros*, ibidem, p. 6. Vezi și Ioan Marin Mălinaș, *Dipticonul…*, Op. cit., p. 34: Ioan Marin MĂLINAȘ, *Dipticon sau cronologie patriarhală și imperială* [Pentarhia, vol. I – Πενταρχιας, τόμος I], Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006, 398 p., incl. il. + trei referate von Prof. Dr Mircea Păcurariu, Prof. Dr. Constantin Voicu și Conf. Dr. Constantin Mălinaș.
Jean DARROUZÈS, *Notitiae Episcopatuum Ecclesiae Constantinopolitanae…*, Op. cit., p. 6:
Rome: de Pierre à Boniface III (ou Honorius I) [607-607 sau 625-638, n.n.]*;*
Alexandrie: de Marc à Pierre III (ou Jean III l'Aumônier) [477 și 482-489 sau 507-517, n.n.]*;*
Antioche: de Pierre à Anastase II [599-610 și 620-628?, n.n.]*;*
Jérusalem: de Jaques à Modeste (ou Sophrone)[630/632-633/634 sau 633/34-638]*;*
[Constantinopol Noua Romă a lui Andrei cel Întâi chemat, n.n.];

PENTRU CUM SCRIU ARHIEREII LA PAPA, ȚARIGRĂDEANULUI, ALEXANDRIEI, ANTIOHIEI, IERUSALIMULUI ȘI OHRIDULUI:[2]

1. R I M U L [= Roma Veche]

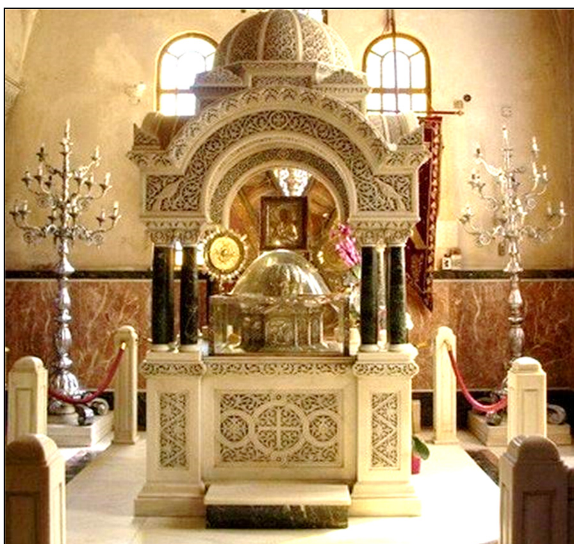
Preafericitului și preasfântului și tocma îngerilor, întru Hristos părintele părinților și stăpîn a toate adeveritele apostolești besearici, ca niște robi ție înainte căzând, sărutăm urmele picioarelor măriei și preasfinției tale puteare și domnie.[3]

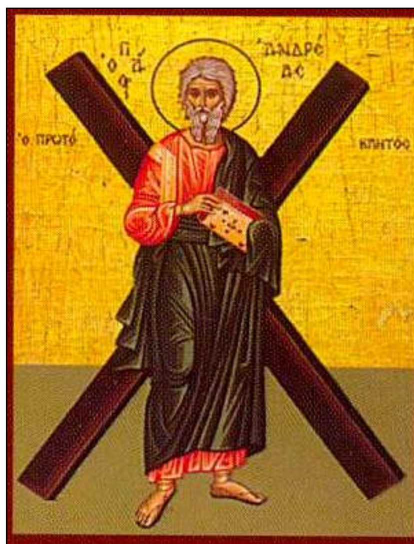

2. ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως

Constantinopol Noua Romă a lui [Ioan, n.n. și] Andrei[4]

al cărei Patriarh este primus sine paribus, adică Arhiepiscopul Constantinopolului este „PRIMUL FĂRĂ EGAL”, nu *primus inter pares*, primul între egali[5]**, cum le place „autocefalilor” *post-imperiali* să susțină! [cf. Mitroplitul de Proúsa Elpidofóros Lambryniádis]**[6]

1

2

Ilustrație: **1. Patras, Πάτρα, Πάτραι, Grecia, Catedrala Sf. Andrei, capela laterală, din partea de nord a absidei, cu altarul [acoperit cu un baldachin], pe care sunt depuse moaștele Sf. Apostol Andrei (capul doar).**

Luat din: http://sfintisiicoane.files.wordpress.com/2011/11/sf-ap-andrei-14-moastele-sfantului-din-patras-grecia.jpg

2. Icoana Sfântului Apostol Andrei cel Întâi chemat, *Apostolul Lupilor* (Dacilor) † 60, prăznuit pe 30 noiembrie.

Luat din: http://prosanthropos.wordpress.com/2011/11/30/sfantul-apostol-andrei-in-icoane-si-imagini/

---

2 ***Pravila cea Mare sau Îndreptarea Legii, Târgoviște, 1652*, reeditată în 1962, Editura Academiei Române, București, 1962, Colecția „Adunarea Vechiului Drept Românesc scris, VII”, pp. 363-370 (glavele sau capitolele 391, 392, 393 și 395). În cazul de față, Glava nr. 395.**
ENCHIRIDIONU, adeca Carte manuale de canóne ale unei, sântei, sobornicești, și apostolești Biserici cu Comentare, de Andreiu Baronu de Siagun'a, Sabiiu[Sibiu], în tipografi'a archidiecesana, 1871, 548 p.

3 **„Sf.” sunt papii trecuți în rîndul Sfinților; „Fer.” sunt papii canonizați și declarați doar „fericiți”, nu „sfinți”. Ernst RÖSSER, *Göttliches und menschliches, unveränderliches und veränderliches Kirchenrecht, von der Entstehung der Kirche bis zur Mitte des neunten Jahrhundert*, von..., Verlag Ferdinand Schöning, Paderborn, 1934, 192 p. [Görres-Gesellschaft, Heft 64].**
Willibald M. PLÖCHL, *Geschichte des Kirchenrechts*, Band I, *Das Recht des ersten christlichen Jahrtausend. Von der Urkirche bis zum großen Schisma*, Zweite, erweiterte Auflage, Verlag Herold, Wien, München, 1960, 490 p. Vezi și Hélène PROTOPAPADAKIS–PAPAKONSTANTINOU, Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΕΤΡΟΣ κειμενα–εικονες, ΑΘΗΝΑΙ [Athena], 1998, 489, incl. 124 il. [ediție cu text trilingv: grecesc, francez, englez: „L'Apôtre Pierre, Textes et icônes”, „The Apostle Peter, Texts and icons”]. Ediție de lux.

4 **Jean DARROUZÈS, *Notitiae Episcopatuum Ecclesiae Constantinopolitanae*..., Op. cit., pp. 6 și 154. Vezi și Ioan Marin Mălinaș, *Dipticonul*..., Op. cit., p. 69.**

5 ***Augustus*, Αὐγουστος, după modelul din perioada Principatului (27 î.Hr.-284 d.Hr.), folosit de Octavian Augustus (27 î.Hr.-14 d.Hr.), față de ceilalți Cezari, Καίσαρ, în Imperiul Roman.**

6 ***Primus sine paribus*. Eine Antwort auf den Text des Moskauer Patriarchats zum Primat, von Metropolit Elpidophoros Lambriniadis von Bursa, (Προύσα, Προύσσα, Prusa, Brusa), Thesaloniki, 2014. Luat din: (*Position of the Moscow Patriarchate on the problem of primacy in the Universal Church*), așa cum a fost publicată pe site-ul oficial al Patriarhiei de Moscova: https://mospat.ru/en/2013/12/26/news96344). Sursa: http://www.patriarchate.org/documents/primus-sine-paribus-elpidophoros-lambriniadis. Textul în ediția online: http://www.pemptousia.ro/2014/01/primus-sine-paribus/**

1 2 3

Ilustrație: **1. Miniatură de la sfârșitul epocii disputei iconoclaste, Constantinopol, datând de la mijlocul sec. al IX-lea, c. 843, în manuscrisul *Psaltirii – Chludow*, folio 67 r., copiat, în perioada de timp 850-875, fie în Mănăstirea Studion, fie în *Scriptoria imperială* (atelierul de redactat și copiat documente și manuscrise, pentru administrația imperială și pentru Biserică), fie în Scriptorium-ul Patriarhiei, pentru cancelaria patriarhală și pentru uzul liturgic de la Sfânta Sophia.**

Manuscrisul conține 169 folio. Miniatura îl prezintă pe Patriarhul iconoclast Ioan VII Grammaticul (837-843, † î. 867), lângă o amforă cu apă, ținând în mănă o prăjină, în care este înfipt un burete, cu care șterge Sfântul Chip al Lui Iisus Hristos.[7] În spatele său este reprezentată umbra unui împărat bizantin, iar în față este motivul răstignirii Domnului, unde un soldat roman stă de pază, iar al doilea îi întinde cu sulița buretele îmbibat în oțet. Miniatura trebuie să fi fost desenată de către un iconodul? Manuscrisul acestei Psaltiri este cel mai vechi, dintre cele trei exemplare de Psaltire în ms., păstrate din această epocă: mijlocul sec. al IX-lea și cu referire la cearta iconoclastă. Miniatura prezintă, în formă liturgică și de artă, stilul polemic, iconoclasto-iconodul, cu amprenta lui politică, în Imperiul Bizantin. Copierea manuscrisului sau cel puțin miniatura de mai sus, trebuie să fi fost făcută în anul 843, imediat după revenirea la putere a iconodulilor, adică după Duminica Ortodoxiei (prima duminică din postul mare), din data de 11 martie 843, și din răzbunare contra acestora. Caracteristica miniaturii de față este utilizarea stilului caricaturist, ca formă de exprimare liturgică al Psaltirii, în disputele politice iconoclsto-iconodule. Din Constantinopol, această Psaltire a ajuns la Sf. Munte Athos, unde s-a păstrat până în anul 1847, când slavistul Victor Grigorović a găsit-o acolo, de unde a dus-o la Moscova, unde a ajuns în colecția comerciantului Ortodox de Rit Vechi, Alexei Ivanović Chludow. Așa se explică și numele pe care acest manuscris l-a și primit: *Psaltirea-Chludow*. Împreună cu întreaga colecție și moștenire a acestuia, Psaltirea-Chludow a ajuns în posesia Mănăstirii Sf. Nicolae, din Moscova, până în anul 1917, când a fost depusă în Muzeul de Istorie de Stat, din Moscova, unde se păstrează sub nr. de inventor: *Moscova, Muzeul de Istorie, ms. gr. 129 d.*[8]

2. Sf. Nichifor I Patriarhul Ecumenic (806-815, † 828), călcându-l în picioare pe Patriarhul iconoclast Ioan VII Gramaticul (837-843), miniatură ulterioară, din manuscrisul *Psaltirii – Chludow*, realizare posterioară anului 843, după data de 11 martie, adică după Duminica Ortodoxiei, ἡ Κυριακὴ τῆς Ὀρθοδοξίας, care însemna victoria iconodulilor asupra iconoclaștilor sau iconomahilor, adică în perioada de timp 850-875. Nichifor I era iconodul, dar a păstorit înaintea lui Ioan VII Gramaticul (837-843), care a fost ultimul Patriarh iconoclast.

Luat din:
http://en.wikipedia.org/wiki/Nikephoros_I_of_Constantinople#mediaviewer/File:Chludov_Nikephoros_I_of_Constantinople.jpg, precum și:
http://fr.wikipedia.org/wiki/Nic%C3%A9phore_Ier_de_Constantinople#mediaviewer/Fichier:Nicephorus_sends_an_epistle_to_emperor_Michael_II_in_favour_of_the_icons_restoration_Chronikon_of_Ioannis_Skylitzes.jpg

3. Patriarhul iconodul Nichifor I și Sinodul iconoclast, de la Constantinopol, din anul 815, miniatură în manuscrisul *Psaltirii – Chludow*, folio 23, din anii c. 850-875.

Luat din: http://www.ou.edu/class/ahi4263/byzhtml/p04-06.html

***

[7] **Evans, Helen C. & Wixom, William D., *The glory of Byzantium: art and culture of the Middle Byzantine era, A.D. 843-1261*, no. 52, 1997, The Metropolitan Museum of Art, New York, ISBN 9780810965072; full text available online from The Metropolitan Museum of Art Libraries.**

[8] **Luat din: http://de.wikipedia.org/wiki/Johannes_VII._Grammatikos#mediaviewer/Datei:Chludow-Psalter.png**
Mai vezi: Robin Cormack: *Writing in gold: Byzantine society and its icons.* George Philip, London 1985, ISBN 0-540-01085-5.
W. Lazarew: *Einige kritische Bemerkungen zum Chludov-Psalter*. Byzantinische Zeitschrift, XXIX 1930 3–4, 283–284.
Luat din: http://de.wikipedia.org/wiki/Chludow-Psalter și http://de.wikipedia.org/wiki/Buchmalerei

Episcopii orașului Bysantion (c. 38-330), **din 330 Constantinopol, Noua Romă, Eparhie sufragană a Mitropoliei Europei din Heracleea Traciei, azi** ***Marmara Ereğlisi*****în Turcia Europeană, pe țărmul european al Mării Marmara (a se deosebi de Heracleea Pontică, din Bithynia, azi** ***Ereğli*****, în Turcia Asiatică, pe țărmul Mării Negre).**

Arhiepiscopie din anul 381.[9]

Vezi: Κατάλογος Οικουμενικών Πατριαρχών της Κωνσταντινουπόλεως.

2 ȚARIGRĂDEANULUI:

Preasfinte al nostru oblăduitor și stăpîn și a toată lumea patriarh, dumnezăescule de Dumnezeu dăruite și tot alt ori fiece nume sau lucru mare ce ți se cuvine, rogu-mă milostivului Dumnezeu să dăruiască sănătate sfinției tale și ca un dumnezăesc și cinstit trup al ei întru tocmire și îndreptare al adeveritei marei besearici a lu Hristos, a toată lumea. **Glava nr. 395.**

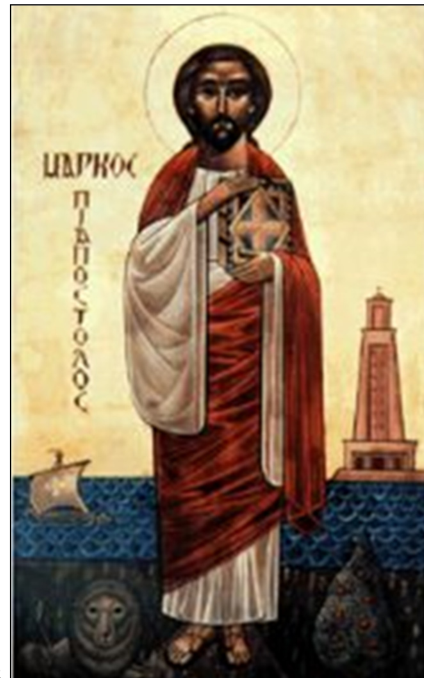

3. ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας

Alexandria lui Marcu

1

2

Ilustrație: **1. Sf. Evanghelist Marcu † 63 d.Hr., Mănăstirea Sf. Ecaterina din Sinai, patronul și fondatorul Bisericii din Alexandria Egiptului, miniatură luată din: Evangheliar** ***Codex Theodosianus*** **[cod. 204], din anul c. 975 – d. 1000, folio 10.**[10]

Евангелист Марк Конец X — начало XI вв.

Лазарев 1986: Конец X — начало XI вв.

Holy Image 2006: Ок. 975–1000 гг.

Монастырь св. Екатерины, Синай, Египет

---

[9] **Vezi și THE OECUMENICAL PATRIARCHATE, The Great Church of Christ [Editor] Publishers Orthodox Centre of the Oecumenical Patriarchate Geneva, Elveția, printed in Grece by E. Tzaferis S. A., Athen, 1989, pp. 348-349.**
Mai vezi și Hélène PROTOPAPADAKIS–PAPAKONSTANTINOU, ***Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΕΤΡΟΣ*** **κειμενα–εικονες, ΑΘΗΝΑΙ [Athena], 1998, 489, incl. 124 il. [ediție de lux, cu text trilingv: grec, francez, englez: „L'Apôtre Pierre, Textes et icônes", „The Apostle Peter, Texts and icons"].**

[10] **Jean DARROUZÈS,** ***Notitiae Episcopatuum Ecclesiae Constantinopolitanae…*****, Op. cit., pp. 6 și 154. Vezi și Ioan Marin Mălinaș,** ***Dipticonul…*****, Op. cit., p. 129.**

Евангелие [cod. 204], л. 10

См. в «Галерее»: Марк, евангелист

Литература:

Лазарев 1986. [21] Лазарев В. Н. История византийской живописи. — М.: Искусство, 1986. — Стр. 71.

Holy Image 2006. [736] Holy image, hallowed ground: icons from Sinai. — Los Angeles: Getty Publications, 2006. — Cat. No. 7, pp. 67-68, 136-139, fig. 63.

Изображение воспроизводится по изданию: Holy image, hallowed ground: icons from Sinai. Los Angeles: Getty Publications, 2006. Изображения с более высоким разрешением: 1771 x 2095 пикс. [334 кб]

Luat din: https://www.icon-art.info/masterpiece.php?lng=ru&mst_id=2465

Evangelist Markus, Ende des 10. bis Anfang des 11. Jhs. Лазарев 1986: Ende des 10. bis Anfang des 11. Jhs. Holy Image 2006: Um 975–1000 Katharinenkloster, Sinai, Ägypten, Codex Theodosianus [cod. 204], S. 10. Siehe in der Galerie: Markus der Evangelist Literaturnachweis: Лазарев 1986. [21] Лазарев В. Н. История византийской живописи. — М.: Искусство, 1986. — Стр. 71. Holy Image 2006. [736] Holy image, hallowed ground: icons from Sinai. — Los Angeles: Getty Publications, 2006. — Cat. No. 7, pp. 67-68, 136-139, fig. 63.[11]

2. Sf. Evanghelist Marcu † 63, icoană coptă, de remarcat este „leul” din colțul stâng, de jos al icoanei, simbolul evanghelistului și Farul din Alexandria, adică turnul din partea dreaptă, simbolul orașului.[12]

*

ALEXANDREANULUI:

***Preasfinte stăpînul mieu, papa și patriarh al Alexandriei și a tot Eghipetul, Pentapoleon, Livia și Ethiopia, întru duhul sfînt dumnezăescul și preacinstitul mieu părinte.* Glava 395**

---

[11] **Luat din: http://www.icon-art.info/manuscript.php?lng=de&folio_id=46;
mai vezi: https://www.icon-art.info/masterpiece.php?lng=ru&mst_id=2465**

[12] **Sfântul Evanghelist Marcu este prăznuit pe 25 și 27 aprilie și este pomenit pe 27 septembrie și 30 octombrie, iar pe 4 ianuarie este prăznuit împreună cu cei 70 de ucenici.**

4. ὁ πατριάρχης Ἀντιοχείας
Antiohia lui Petru [Pavel și Barnaba, n.n.][13]

Ilustrație: 1. Sf. Apostol Petru † 64 sau 67, prăznuit pe 29 iunie, icoană encausto [stil de pictură pe lemn, preluat de la vechii greci, în care culorile folosite erau diluate cu ceară], din secolul al VI-lea, de la Mănăstirea Sf. Ecaterina din Sinai, Egipt.

Luat din: http://en.wikipedia.org/wiki/Syriac_Orthodox_Church

2. Sf. Apostol Pavel † c. 67, prăznuit pe 29 iunie, cea mai veche reprezentare cunoscută, datând din a doua jumătate a secolului al III-lea, descoperită în anul 2009, în Catacomba Tecla, din Roma.

Luat din: http://www.heiligenlexikon.de/BiographienP/Paulus.htm

3. Sf. Apostol Barnabas sau Varnava, † 61, slujbă și sinaxar pe 11 iunie.

Luat din: http://ro.orthodoxwiki.org/Apostolul_Barnaba

4-5. Efes, Peștera Sf. Apostol Pavel, cu reprezentarea chipului apostolului, a Sf. Tekla din Iconium (azi Konya, Turcia), † sec. 1 și a mamei acesteia, Sf. Theokleia, † sec. 1, pictură murală, sec. V. Pavel o învață pe ucenica lui, Sf. Tekla misterele credinței creștine, iar mama acesteia, Sf. Theokleia stă la balconul casei și ascultă relatările apostolești. Luat din: http://www. heiligenlexikon.de/BiographienP/Paulus.htm.

Izbitoare este asemănarea dintre cele două forme de reprezentare a chipului Sf. Pavel, de la Roma (sec. III) și de la Efes (sec. V), deși se află la o distanță așa de mare de timp și de spațiu geografic.

Luat din: http://www.heiligenlexikon.de/BiographienT/Thekla_von_Ikonium.html.

ANTIOHIANULUI:

***Preasfinte părintele mieu, patriarhul cetății a lui Dumnezeu, al marei Antiohii și a toată Anatolia, întru duhul sfînt dumnezăescule și preacinstitul mieu părinte.* Glava 395**

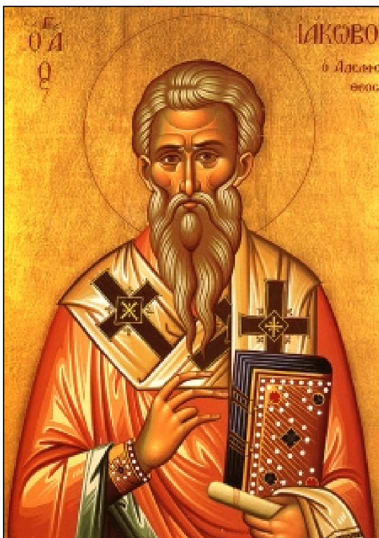
---

[13] Jean DARROUZÈS, _Notitiae Episcopatuum Ecclesiae Constantinopolitanae…_, Op. cit., pp. 6 și 154. Vezi și Ioan Marin Mălinaș, _Dipticonul…_, Op. cit., p. 151. Sf. Barnaba (Varnava) are slujbă și sinaxar pe 11 iunie.

5. ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων

Ierusalim a lui Iacobcel Mare, cel Drept, cel Mic, cel Tânăr, „fratele” Domnului[14]

Ilustrație: **Sfântul Iacov cel Drept † 62, prăznuit pe 23 octombrie.**

Luat din:http://ro.orthodoxwiki.org/Apostolul_Iacov_cel_Drept

Sf. Evanghelist Matei f. 8	**Sf. Evanghelist Marcu f. 10**	**Sf. Evanghelist Luca f. 12**	**Sf. Ap. și Evanghelist Ioan f. 14**

Ilustrație: **Mănăstirea Sfânta Ecaterina din Sinai, Egipt, Biblioteca, cei patru evangheliști, Matei, Marcu, Luca, Ioan: Evangheliar *Codex Theodosianus*, Sinai, cod. 204, folio 8, 10, 12, 14, datând din anul c. 975 – c. d. 1010, pergament.**[15]

Luat din: https://www.icon-art.info/manuscript.php?lng=ru&folio_id=46&mode=min

Евангелие(конец X — начало XI вв.)

Монастырь св. Екатерины, Синай, cod. 204

Die vier Evangelisten, Ende des 10. bis Anfang des 11. Jhs. Лазарев 1986: Ende des 10. bis Anfang des 11. Jhs. Holy Image 2006: Um 975–1000 Katharinenkloster, Sinai, Ägypten*Codex Theodosianus* [cod. 204], S. 8, 10, 12, 14. Siehe in der Galerie: Лазарев 1986. [21] Лазарев В. Н. История византийской живописи. — М.: Искусство, 1986. — Стр. 71. Holy Image 2006. [736] Holy image, hallowed ground: icons from Sinai. — Los Angeles: Getty Publications, 2006. — Cat. No. 7, pp. 67-68, 136-139, fig. 63.[16]

IEROSALIMLEANULUI:

***Preasfinte părintele mieu, patriarhul Ierusalimului, sfintul Sion, Siria Arravia de ceaia parte de Iordan, Cana a Galileului și a toată Palestina, întru duhul sfint dumnezăescule și preacinstitul mieu părinte.* Glava 395**

---

[14] **Jean DARROUZÈS, *Notitiae Episcopatuum Ecclesiae Constantinopolitanae…*, Op. cit., pp. 6 și 154. Vezi și Ioan Marin Mălinaș, *Dipticonul…*, Op. cit., p. 233.**

[15] **Luat din: http://www.icon-art.info/manuscript.php?lng=de&folio_id=46**

[16] **Luat din: http://www.icon-art.info/manuscript.php?lng=de&folio_id=46**

Studiu introductiv

Efesul păgân:

Ἔφεσος, Ephesus, în limba hitită probabil *Apaša*

Ilustrație: 1. Efes Templul zeiței Artemis, Ναός της Αρτέμιδος της Εφέσου, *Artemisium*, Templum Dianae Ephesium a patra din cele șapte minuni ale lumii, așa după cum s-a încercat reconstituirea lui în parcul Miniatürk, din Constantinopol, situat la marginea Cornului de Aur.

Luat din: http://en.wikipedia.org/wiki/Temple_of_Artemis.[1]

2. Efes, Statuia zeiței Artemis, în Muzeul din Efes.

Luat din: http://www.weltwunder-online.de/antike/tempel-artemis-ephesus.htm.

3. Efes, Templul zeiței Artemis, VEDUTĂ, adică pictură imaginară (veduta poate să fie și hartă, plan, portert etc.), de Martinus van Heemskerck, sec. XVI: Sic Martinus van Heemskerck (1498–1574) monumentum imaginavit.

Luat din: http://la.wikipedia.org/wiki/Templum_Dianae_Ephesium

Cine se încumetă să călătorească prin canalul portului din Efes, va trebui să străbată mai întâi împărăția morților![2]

Până în anul 1863, Efesul era cunoscut doar din sursele și informațiile istorice, deoarece orașul dispăruse de mai multe secole deja. Efesul a fost redescoperit în anul 1863, grație săpăturilor arheologice, efectuate la început în mod hazardat și fără un plan posibil, de către expedițiile istoricilor englezi, în zona actualului oraș, unde aceștia au descoperit urmele ruinelor Templului lui Artemis. An de an, știrile s-au înmulțit, grație fiecărei săpături arheologice și a studiilor de

---

1 Templul zeiței Artemis din Efes (în greacă: *Artemision*, lat. *Artemisium*), cunoscut și ca „Templul Dianei”, a fost un edificiu antic grec construit pentru zeița Artemis. Templul a fost ridicat în anul 550 î.Hr. în Efes, oraș aflat atunci pe teritoriul imperiului babilonian. Templul zeiței Artemis din Efes se află 50 km la sud de orașul Izmir, Turcia. Din templul original, considerat una din cele șapte minuni ale lumii nu au rămas decât puține relicve. Templul a fost construit timp de 120 de ani de către împăratul Adrian cel Mare. Clădirea a fost lată de 51 m și de 105 m lungime. 127 de coloane de 18 m înălțime susțineau acoperișul. În interiorul templului se afla statuia de 2 m a zeiței Artemis, acoperită cu aur și argint. Philon a spus despre templu: *„Am văzut zidurile din Babilon, am văzut grădinile din Semiramis, am văzut statuia lui Zeus din Olimp, Colosul din Rodos, piramidele. Dar când am văzut templul din Efes, celelalte minuni au dispărut ca în ceață.”.* La 22 iulie 356 î.Hr., templul a ars într-un incendiu, se spune că un om numit Herostratus a aprins focul, și că și el a murit în foc. Istoria acestui om este una din cele mai dramatice și pline de învățăminte din antichitate. El nu se deosebea prin nimic de semenii săi însă, în dorința de a se menține în conștiința oamenilor și în istorie, comite această crimă. De aici a luat naștere expresia „Slavă lui Herostrate” . Legenda spune că în noaptea în care templul a ars, s-a născut Alexandru cel Mare, iar Artemis a fost prea ocupată cu nașterea lui și nu a avut grijă de templu. În 356 templul a fost reconstruit de către cetățenii orașului Efes, dar a fost dărâmat odată cu apariția creștinismului.
Luat din: http://ro.wikipedia.org/wiki/Templul_zei%C8%9Bei_Artemis_din_Efes

2 Luat din: http://austria-forum.org/af/Wissenssammlungen/Essays/Kunst/Ephesos_Schwerpunkt_%C3% B6sterreichischer_ Arch%C3%A4ologie

specialitate care s-au făcut, astfel încât conturul anticului oraş Efes a prins noi forme de redescoperire, iar astăzi, după mai bine de un secol şi jumătate, istoricii pot să facă o reconstituire *amplă*, dar nu deplină încă, a istoriei acestei aşezări. Pentru o deplină reconstituire a aşezării şi a istoriei oraşului Efes mai sunt încă necesare multe detalii, pe care ar urma să le poată scoată la iveală săpăturile arheologice ulterioare, acţiuni care, încă n-au fost sau n-au putut fi efectuate din diferite pricini.[3] Efesul este aşezat în peisajul ionic, adică în Ionia (Ἰωνία sau Ἰωνίη), pe coasta de vest a Asiei Mici, azi în provincia Izmir (Smirna, η επαρχία Σμύρνης). Efesul este unul dintre cele mai importante şi mai vechi oraşe şi porturi din Asia Mică şi s-a putut mândri şi cu Templul zeiţei Artemis, edificiu care constituia una din cele şapte minuni ale lumii antice.[4]

În antichitate Efesul era un port, situat chiar pe ţărmul Mării Egee (Αἰγαῖον Πέλαγος sau Αιγαίο Πέλαγος), dar modificările seismice sau mişcările de crustă, provocate de cutremure, au favorizat depunerea de aluviuni şi împotmolirile cu nisip a portului, determinând o prelungire spre vest a ţărmului, urmarea fiind o împingere cu câţiva kilometri a vetrei oraşului, spre interiorul peninsulei. S-a încercat de câteva ori o eliberare a portului de sub bancurile de nisip depuse, dar natura a fost mai puternică şi locuitorii au renunţat la acţiunile de salvare a portului Efes. De prin secolul al

---

3 Rainer Schwindt, *Das Weltbild des Epheserbriefes*. Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament, 148, Mohr Siebeck, 2002, p. 63.

4 Pentru că există şi „cele şapte minuni” ale lumii moderne. Însă chiar şi pentru antichitate lista „minunilor lumii” depăşeşte numărul de şapte. Numai în Egipt putem număra trei minuni ale lumii: piramidele, Farul de pe insula Pharos, din Alexandria şi Biblioteca din Alexandria. Numărul convenţional de „şapte” intenţionează să ridice valoarea acestor edificii şi se bazează pe simbolismul acestei cifre, care însemna în antichitate ceva deplin, complet, desăvârşit, ca şi în cazul celor şapte Sfinte Taine sau Misterii, Sacramente. Cea mai veche listă cu cele şapte minuni ale lumii, destinată turiştilor din vremea aceea, o datorăm lui Antipater din Sidon, elaborată în secolul II, î.Hr.

Numele construcţiei	Data construcţiei	Constructori	Data distrugerii	Cauza distrugerii
Marea Piramidă din Giza	2550 î.Hr.	egiptenii	-	-
Grădinile suspendate ale Semiramidei	600 î.Hr.	babilonienii	după secolul I î.Hr.	cutremur
Templul zeiţei Artemis din Efes	550 î.Hr.	lidienii, greci	356 î.Hr.	incendiu
Statuia lui Zeus din Olympia	435 î.Hr.	grecii	secolele V-VI d-Hr.	incendiu
Mausoleul din Halicarnas	351 î.Hr.	carienii, greci	înainte de 1494 d.Hr.	cutremur
Colosul din Rhodos	292-280 î.Hr.	Grecia elenistică	224 î.Hr.	cutremur
Farul din Alexandria	secolul al III-lea î.Hr.	Egiptul elenistic	1303-1480 d.Hr.	cutremur

În lista iniţială a lui Antipater, Farul din Alexandria era înlocuit cu Zidurile Babilonului. Lista de mai sus a fost folosită începând cu secolul al VI-lea d.H. Dintre aceste minuni, singura care s-a păstrat este Marea Piramidă din Giza. Existenţa Grădinilor suspendate nu a fost încă dovedită 100%. Înregistrările istorice indică faptul că celelalte cinci minuni au fost distruse prin dezastre naturale. Templul zeiţei Artemis din Efes şi Statuia lui Zeus din Olympia au fost distruse de incendii, iar Farul din Alexandria, Colosul din Rodos şi Mausoleul din Halicarnas au fost distruse de cutremure.
În stabilirea celor şapte minuni ale lumii antice, grecii au avut un rol important. Istoricul Herodot, călătorind în Egipt în anul 450 î.Hr. spunea că: „Nicăieri în lume nu se pot vedea atâtea lucruri de o măreţie atât de greu de definit”. El exemplifica această afirmaţie cu două mari construcţii egiptene apreciind că sunt chiar superioare piramidelor: Lacul artificial Moeris şi Labirintul de la Fayum. Acesta fusese construit de faraonul Amenemhet III (1842-1798 î.Hr.) şi este de fapt un templu funerar cu două niveluri şi 3000 de camere, coridoare, coloane şi intrări secrete.
Tot Herodot i-a informat pe greci despre giganticele ziduri ale Babilonului, groase de 27 metri. Deşi se cunoşteau aceste relatări, cele două mari construcţii nu au fost considerate minuni ale lumii antice, menţionându-se cinci monumente greceşti: Templul zeiţei Artemis din Efes, Mausoleul din Halicarnas, Colosul din Rodos şi Farul din Alexandria, la care s-au mai adăugat Marea Piramidă din Giza şi Grădinile suspendate ale Semiramidei din Babilon.
Nu a fost menţionat nici Zidul Chinezesc, care în timpul împăratului Qin Huangdi (259-240 î.Hr.) avea o lungime, peste munţi şi văi, de aproape 4000 km, iar în primele secole ale erei noastre de peste 6000 km.
Zidul Chinezesc a fost însă inclus în Lista celor 7 noi minuni ale lumii din 2007:
Luat din: http://ro.wikipedia.org/wiki/%C8%98apte_minuni_ale_lumii_antice
Bibliografie privitoare la această temă:

Egon Bauer: *Die Sieben Weltwunder*. Bassermann, München 2004. ISBN 3-8094-1694-0.
Friedemann Bedürftig: *1000 Weltwunder. Die Schätze der Menschheit in fünf Kontinenten*. Naumann und Göbel, Köln 2000, ISBN 3-625-10560-8.
Kai Brodersen: *Die sieben Weltwunder. Legendäre Kunst- und Bauwerke der Antike*. 5. Auflage. Beck, München 2001, ISBN 3-406-45329-5.
Peter A. Clayton, Martin J. Price (Hrsg.): *Die sieben Weltwunder*. Reclam, Leipzig 2000, ISBN 3-379-01701-9.
Werner Ekschmitt: *Die Sieben Weltwunder. Ihre Erbauung, Zerstörung und Wiederentdeckung*. 10., überarb. Auflage. Zabern, Mainz am Rhein 1996, ISBN 3-8053-0784-5.
Anke Fischer: *Faszination Weltwunder*, Verlag EDITION XXL, Fr.-Crumbach 2003. ISBN 3-89736-309-7.
Max Kunze (Hrsg.): *Die Sieben Weltwunder der Antike. Wege der Wiedergewinnung aus sechs Jahrhunderten*. Zabern, Mainz 2003, ISBN 3-8053-3290-4.
Igor W. Moshejko: *7 und 37 Wunder der Welt*, Moskau, Leipzig 1988. ISBN 3-332-00196-5.
***Weltwunder der Gegenwart*. Wissen-Media-Verlag, Gütersloh 2004, ISBN 3-577-16203-1.**

VIII-lea, orașul succesor al Efesului antic a fost Hagios Theologos, Ἅγιος Θεολόγος, [<u>Sfântul</u>[*Ioan*] <u>Teologul</u>] sau *Sfântul teolog*, iar în forma turcizată AYASOLUK, de prin 1090 (turcii selgiucizi) și 1390 (turcii otomani). Numele i-a rămas Ayasoluk, până în anul 1914, când „turcii tineri" i l-au schimbat în Selçuk.

***Ayasoluk* vine de la Hagios Theologos, Ἅγιος Θεολόγος, adică de la Sf. Apostol și Evanghelist Ioan, legat așa de mult de anticul Ephesus sau Ephesos, la marginea căruia începea pe încetul să se mute sau să se transfere vatra orașului (Noul Efes, prin metonimie), concentrată în jurul Basilicii Sf. Ioan, dând naștere localității *Hághios Theológos*, Ἅγιος Θεολόγος, *Sfântul teolog*. Ruinele vechiului Efes se află situate lângă actualul oraș Selçuk, la o distanță de un kilometru și la 70 km depărtare de orașul Izmir (Smirna, η επαρχία Σμύρνης), însă șantierul arheologic, sau vatra orașului antic, poartă numele de Ephesus sau Efes.[5]**

***

Zona aceasta, în care este așezat Efesul, a fost locuită încă din „epoca cuprului", adică în urmă cu c. 7000 de ani. Grecii ionici au început să fondeze coloniile lor prin aceste locuri de prin secolul al X-lea î.Hr.[6] Conform *mitologiei grecești*, fondatorul Efesului ar fi fost Regele Androklos, Ἄνδροκλος, din Attika, Ἀττική (Athena, Αθήνα), fiul Regelui Kodros, Κόδρος, fiul lui Melanthos, Μέλανθος.[7] Numai că aceste legende reflectă mai degrabă pretențiile ulterioare ale Athenienilor asupra Ioniei, decât adevărul istoric privitor la fondarea Efesului, de către Regele Androklos, cu atât mai mult cu cât în zonă se păstrează urme ale *culturii minoice* și *miceniene*, din a doua jumătate a mileniului al II-lea î.Hr. În partea de nord-est a Efesului trăiau neamurile Lidienilor, Λυδοί și a Karerilor, Κάρες, iar coloniștii greci au fondat, inițial acolo, o așezare numită Koresos, Κόρεσος. Către mijlocul secolului al VII-lea î.Hr., Efesul a fost atacat de către cimerieni, Κιμμέριοι; Gimir-ri/ Gimir-rai, *singular* Gimir *(in asiriană sau arameică)*; Gomer (*în Biblie*: Iafet, fiul lui Noe; frate cu Sem și Ham, vezi: *Facere* 5, 32; 10, 2 și 3; 1 Cronici [1 Paralipomena], 1,5) un popor geto-tracic care, până în secolul XVI-XI î.Hr., era localizat în teritoriul dintre Prut și până în peninsula Crimeea. Izvoarele istorice nu oferă date în acest sens, astfel că nu se poate susține dacă cimerienii au reușit să cucerească orașul sau numai au încercat să-l prade și să-l pustiască. Câțiva ani mai târziu Efesul a reușit să acapareze orașul

---

**5 Luat din: http://de.wikipedia.org/wiki/Ephesos; *și:*http://de.wikipedia.org/wiki/Sel%C3%A7uk
Hagios Theologos a fost numele pe care l-a primit orașul Efes, începând cu secolul al VIII-lea, nume acordat prin metonimie, μετωνυμία, o figură de stil care indica o deplasare, adică vatra orașului *s-a deplasat*, adică s-a fixat cu timpul în jurul Basilicii Sf. Ioan Teologul (Apostol și Evanghelist).**

**6 *Bibliografie generală*, privitoare la istoria Efesului, vezi:
Reinhardt Harreither, Michael Huber, Renate Pillinger: *Bibliographie zur Spätantike und Frühchristlichen Archäologie in Österreich (mit einem Anhang zum christlichen Ephesos).* In: *Mitteilungen zur Christlichen Archäologie* Band 7, 2001, ISSN 1025-6555.
Richard E. Oster: *A bibliography of ancient Ephesus*. American Theological Library Association, Metuchen N.J. 1987, ISBN 0-8108-1996-1.**

**7 *Literatură de specialitate:* Winfried Elliger: *Ephesos – Geschichte einer antiken Weltstadt* (= *Urban-Taschenbücher* Band 375), Kohlhammer, Stuttgart u.a. 1985.
Clive Foss: *Ephesus after Antiquity. A Late Antique, Byzantine and Turkish City*, Cambridge University Press, Cambridge 1979, ISBN 0-521-22086-6.
Helmut Halfmann: *Städtebau und Bauherren im römischen Kleinasien. Ein Vergleich zwischen Pergamon und Ephesos*. Wasmuth, Tübingen 2001, ISBN 3-8030-1742-4.
Friedmund Hueber: *Ephesos – gebaute Geschichte*. Zabern, Mainz 1997, ISBN 3-8053-1814-6.
Stefan Groh: *Neue Forschungen zur Stadtplanung in Ephesos*. In: *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien* Band 75, Wien 2005, ISSN 078-3579, S. 47-116.
Stefan Karwiese: *Gross ist die Artemis von Ephesos – die Geschichte einer der grossen Städte der Antike*. Phoibos, Wien 1995, ISBN 3-901232-05-2.
Michael Kerschner, Ireen Kowalleck, Martin Steskal: *Archäologische Forschungen zur Siedlungsgeschichte von Ephesos in geometrischer, archaischer und klassischer Zeit. Ergänzungshefte zu den Jahresheften des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien* 9, Wien 2008, ISBN 978-3-900305-49-9.
Dieter Knibbe: *Ephesus – Geschichte einer bedeutenden antiken Stadt und Portrait einer modernen Großgrabung im 102. Jahr der Wiederkehr des Beginnes österreichischer Forschungen (1895–1997)*. Lang, Frankfurt am Main 1998, ISBN 3-631-32152-X.
Helmut Köster (Hrsg.): *Ephesos – metropolis of Asia*. An interdisciplinary approach to its archaeology, religion and culture. *Harvard theological studies* 41, 2. print Harvard Univ. Press, Cambridge Mass. 2004, ISBN 0-674-01349-2.
Peter Scherrer (Hrsg.): *Ephesos – der neue Führer – 100 Jahre österreichische Ausgrabungen 1895–1995*. Österr. Archäologisches Inst., Wien 1995, ISBN 3-900305-19-6.
Traute Wohlers-Scharf: *Die Forschungsgeschichte von Ephesos. Entdeckungen, Grabungen und Persönlichkeiten*. 2. Aufl. Lang, Frankfurt a. M. 1996, ISBN 3-631-30577-X.**

Magnesias pe Maiándrō, Μαγνησία ἐπὶ Μαιάνδρῳ (azi Büyük Menderes, în Turcia), cu hinterlandul acestuia ocupat și distrus de către *cimerieni* sau de către *treri*, fapt care ar dovedi în mod indirect, că n-ar fi suferit prea multe distrugeri, din partea agresorilor cimerieni. Înainte ca Efesul să fi fost cucerit de către regele Lidiei, Kroisos (c.555-541 î.Hr.), în anul 560 î.Hr. acolo a fost adoptat sistemul Synoikismos, συνοικισμός,[8] acesta însemnând că mai multe *colonii* sau *așezări* au fost sistematizate sau au fost adunate, concentrate, fondându-se una nouă, în zona din apropierea templului zeiței Artemis [Efesul antic de mai târziu, *Efesul păgân*].[9] În epocile următoare, Efesul a fost controlat de către perși, apoi de către athenieni, apoi de către Sparta, în cele din urmă din nou de către perși. Templul zeiței Artemis a fost incendiat și distrus în anul 356 î.Hr., fiind ulterior reconstruit. Alexandru cel Mare (336-323 î.Hr.) a apărut în fața zidurilor Efesului, în anul 334 î.Hr. Vatra actualului oraș sau *Efesul antic* a fost fixată pe locul acesta, în anul 296 î.Hr., de către Diadohul-Rege Lysimachos sau Lisimah, Λυσίμαχος, fost satrap al Thraciei (321-306 î.Hr.), apoi Rege (306-281 î.Hr.),[10] care i-a și dat numele de Arsinoeia, după cel al soției lui Αρσινόη. Din această perioadă de timp orașul Efes sau Ephesos a cunoscut o ascensiune fără precedent, se întindea pe o suprafață de 350 ha, iar din anul 189, până în anul 133 î.Hr. s-a aflat sub stăpânirea Regelui de Pergamon, τὸ Πέργαμον, *foarte rar* ἡ Πέργαμος, Pergamum (*lat.*). Acest Regat de Pergamon a funcționat în perioada de timp 263-133 î.Hr., după care a fost integrat în cuprinsul Imperiului Roman.[11] Deceniile din prima etapă a stăpânirii romane asupra orașului Efes au fost marcate de diferite faze de criză și tensiune, care au culminat cu „baia de sânge” a „serii din Ephesos”, *i Vespri asiatici*, din anul 88 î.Hr., când autohtonii au ucis foarte mulți romani și „italici”, însă în *perioada principatului* sau *perioada imperială* (27 î.Hr.-284 d.Hr.) sau Ρωμαϊκή αυτοκρατορία, situația a devenit pașnică, stăpânirea romană dovedindu-se a fi *mai puțin apăsătoare*. Revolta efesină, din anul 88 î.Hr., a avut loc la începutul celor *trei războaie mitridatice* (88-84, 83-81 și 75-63 î.Hr.), dezlănțuite de Regele Mithridates VI al Pontului (120-63 î.Hr.), împotriva stăpânirii romane în Asia Mică, fiind soldată cu uciderea a peste 80.000 de romani.[12]

După aceste evenimente evoluția metropolei Ephesos a cunoscut din nou o ascensiune, devenind unul din orașele cele mai importante ale Imperiului Roman, cu o populație care a atins peste 200.000 de locuitori. Așa a devenit Efesul și orașul de reședință al Proconsulului Asiei.[13] Cât de înfloritor a devenit apoi Efesul se poate constata și prin numeroasele construcții publice și private, care au apărut acolo, finanțate fiind de Stat și de către locuitorii bogați. Printre acestea pot fi menționate *Basilica*

---

[8] Exemple de alte localități, create conform sistemului *synoikismos* avem: Athena; Sparta; Megalopolis (Peloponez, Arkadia); Kassope (Epir); Nikopolis (Epir), în anul 31 î.Hr., de către Împăratul Octavian Augustus (27 î.Hr.-14 d.Hr.), în urma sistematizării orașelor Kalydon, Ambrakia și Kassope; Olynth sau Olint, din peninsula Halkidiki, Macedonia, în anul 432 î.Hr., prin sistematizarea orașelor maritime Mekyberna, Singos și Gale; Thessaloniki, fondat de Diadohul Kassandros, viitorul Rege al Macedoniei (d. 323-297 î.Hr.), în anul 315 î.Hr., prin sistematizarea a 26 de localități din Golful Thermaic, o Θερμαϊκός Κόλπος, *Thermaeus* sau *Thermaicus sinus*; Roma.
Peter J. Rhodes: *Synoikismos.* In: *Der Neue Pauly* (DNP). Band 11, Metzler, Stuttgart 2001, ISBN 3-476-01481-9, Sp. 1161 f.
Mogens Herman Hansen, Thomas Heine Nielsen: *An inventory of archaic and classical poleis.* Oxford University Press, Oxford 2004. ISBN 0-19-814099-1.

[9] Vezi sursele, la: Ηρόδοτος, *Ιστορία 1 Κλειώ*, Εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα: Ιούλιος 1994, σσ. 43-157, ISBN 978-960-352-070-2.
Ο Κροίσος, γιος του Αλυάττη, ήταν ο τελευταίος βασιλιάς της Λυδίας της δυναστείας των Μερμνάδων.
Regatul Lidiei, Λυδία, în jumătatea vestică a Asiei Mici a existat în perioada de timp din sec. XII – 547 î.Hr.

[10] Lysimachos sau Lisimah, Λυσίμαχος (360-281 î.Hr.) a fost și el un general al lui Alexandru cel Mare. În anul 306 î.Hr. s-a proclamat rege al Traciei (care-i extindea autoritatea și asupra Dobrogei). A purtat războaie cu Dromihete, Δρομιχαίτης regele get de la nordul Dunării, dar a fost înfrânt. Moare în anul 281 î.Hr.

[11] Mai vezi link-ul: http://de.wikipedia.org/wiki/Ephesos

[12] Wolfram Letzner: *Lucius Cornelius Sulla. Versuch einer Biographie.* Münster u. a. 2000, S. 154. Die Zahlen differieren. Valerius Maximus 9,2 nennt 80 000 Opfer. Plutarch, *Sulla* 24,4 spricht von 150 000 Toten.

[13] Proconsulul era guvernatorul unei provincii romane, Statthalter, în germană:
Proconsul (-is, *m.*) erat in republica Romana consul cuius imperium ultra spatium unius anni prorogabatur. Proconsul necesse erat in bello, quando numerus tenentium imperium, consules enim et praetores, ad exercitum ducendum non iam suppetebat aut felix debebat imperator retinere suum imperium.
Numero provinciarum crescente proconsules ordinarios iuxta magistratus ibi agebant. Lucius Sulladictator circum annum 80 a.C.n. administrationem provinciarum comparabat: hinc solum proconsules et propraetores post ordinarium magistratum (Romae) provincias accipiebant. Bellis civilibus saepe erant exceptiones, velut prorogatio; sic Caesar erat quinque annos proconsul trium provinciarum (postea etiam quinque annos), cum Gnaeus Pompeius Hispaniam suam provinciam a legatis sinebat administrare.
Circum annum 50 a.C.n., constituebatur inter magistratum et promagistratum esse spatium annorum quinque.
Augusto imperante provinciae dividebantur in imperatoris et senatorias. Cum praefectus esset *legatus Augusti pro praetore* in provinciis imperatoris, tenebant praefecti provinciarum senatoriarum titulum pronconsul, etsi fuerant praetor et haud consul.
Luat din http://la.wikipedia.org/wiki/Proconsul

***publică* sau de piață *Marktbasilika*, în cinstea lui Octavian Augustus, *Imperator Caesar Divi filius Augustus, Pontifex Maximus, Co(n)s(ul) XIII, Imp(erator) XXI, Trib(uniciae) pot(estatis) XXXVII, P(ater) p(atriae)* (31 î.Hr. – 14 d.Hr.), *Templul păgân*, pentru Vespasian *Imperator Caesar Vespasianus Augustus* (69-73 d.Hr.) și pentru Hadrian, *Imperator Caesar Traianus Hadrianus Augustus* (117-138 d.Hr.), pentru a fi acolo adorați și venerați în contextul „cultului imperial”. În jurul anului 170 d.Hr. a mai fost construit și *Monumentul Parth*, pentru Lucius Verus, *Lucius Ceionius Commodus*, *Lucius Aelius Commodus*, *Lucius Aelius Aurelius Commodus* (161-169), Împărat, domnind împreună cu Marcus Aurelius, *Marcus Aurelius Antoninus Augustus* (161-180). Monumentul Parth se află astăzi în Viena, în *Muzeul de Istorie a Artei*, Kunsthistorisches Museum, Wien. În anul 262, orașul Efes sau Ephesos a fost zguduit de un cutremur puternic, iar ceva mai târziu a căzut pradă acțiunilor de jaf și pustiire a războinicilor goți. După aceste distrugeri și catastrofe naturale, orașul s-a refăcut în limite modeste, menținându-se totuși, până în antichitatea târzie, ca loc de pelerinaj, scaun mitropolitan și capitală de provincie imperială, Dieceza Asiei, *Dioecesis Asiana,* Διοίκησις Ασίας/Ασιανής:**[14]

> **Fuit Asiana, quae ipsa pars Praefecturae Orientis erat, fere vetus provincia Asia, quae in septem et postea undecim provincias novas divisa est: Hellepontus, Asia, Lydia, Caria, Lycia, Pamphylia, Lycaonia, Phrygia I Pacatiana, Phrygia II Salutaris, Pisidia, Insulae. Caput Ephesus erat. Diocesem Vicarii administraverunt. Inter hos et hi fuerunt: Flavius Ablabius, 324-326; Tertullianus (c. 330); Veronicianus (334-335); Scylacius (c. 343); Anatolius (c. 352); Araxius (353-354); Germanus (360); Italicianus (361); Caesarius (362-363); Flavius Clearchus (363-366); Auxonius (366-367); Musonius (367-368). Dioecesis ad usque annum 535 exstitit, cum Iustinianus I imperator provincias imperii Romani iterum aliter dividit.**[15]

Templul zeiței Artemis din Efes *sau* Templul Dianei:
gr. *Artemision*, lat. *Artemisium*;
Ο Ναός της Αρτέμιδος της Εφέσου;
Templum Dianae Ephesium

Nu se poate vorbi de *Efesul păgân*, fără să nu fie menționat și *Templul zeiței Artemis* din Efes *sau* Templul Dianei, construit în mai multe etape. Acest areal al templului a început să fie folosit ca loc pentru lăcașurile de cult păgân încă din *epoca brozului*, sau Helladicum ori perioada helladică (3000-1100 î.Hr.).

1-2. Astfel, în secolul VIII î.Hr., pe acest areal au fost construite templele din lemn „A” și „B”, cu *periptere*, adică înconjurate cu coloane sau *colonade*, pe toate părțile exterioare ale clădirii, o περίπτερος ναός (vezi și *Parthenon*, din Athena, o Παρθενώνας της Αθήνας, pe *Akropolele din Athena*, η Ακρόπολη των Αθηνών).

3. Mai târziu a fost construit și templul „C”, în timpul domniei Tiranului Pythagoras din Efes, Πυθαγόρας, adică înainte de anul 560 î.Hr. Acest templu „C” a fost însă distrus de incendiu și de inundații, încă înainte de-a fi fost terminat de construit.

4. Etapa următoare a fost construcția templului „D”, care a început c. 550 î.Hr., după planurile arhitectului Cherisiphon, din Knossos (insula Creta) și al fiului acestuia Metagenes. Construcția acestui templu a durat 120 de ani, pentru care și Regele Kroisos, Κροῖσος, Croesus al Lydiei, Λυδία (555-541 î.Hr.) a donat și el câteva coloane.[16] Templul zeiței Artemis din Efes a fost construit pe un

---

[14] Alexander Demandt, *Geschichte der Spätantike*, Monachii (München), 1998, p. 216.

[15] Vidi: *Index provinciarum Romanarum Diocletianarum*!
Luat din: http://la.wikipedia.org/wiki/Dioecesis_Asiana

[16] Gaius Plinius Secundus Maior, scurt Plinius cel Bătrân, *Naturalis historia,* Η Φυσική Ιστορία, 36, 30 (95); Strabon, Στράβων, *Geographika* 14, 1, 22; Marcus Vitruvius Pollio, *De architectura* 3, 2, 7 și 10, 2, 11., 12, 16.

teren mlăştinos, necesitând fundamente speciale realizate de către arhitectul Theodoros din Samos, care lucrase şi la construirea templului Rhoikos, din Samos. Construcţia Templului „D" a fost realizată din marmură albă, din apropiere, având dimensiunile de 111,7 m lungime, 57,3 m lăţime, acoperişul fiind sprijinit pe 106 coloane ionice, de 19 m înălţime, de jur-împrejurul clădirii. Acoperişul *navei* sau a naosului propriu-zis – peristasul, *περίστασις* – era din lemn de cedru.[17]

Statuia zeiţei Artemis avea înălţimea de doi metri, fiind făcută din lemn de viţă de vie învelit cu plăci de aur şi argint. O copie a statuii zeiţei Artemis, din secolul al II-lea d.Hr., se află la Roma, în Muzeele Capitoline, Musea Capitolina, *Μουσεία Καπιτωλίου*, adică un grup de opt muzee.

Filosoful Heraklit din Efes, Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος (c.520-460 î.Hr.) a ţinut să-i fie binecuvântată cartea lui despre *Logos*, Cuvântul [Λόγος, Verbum, דבר *davar* (ebraică), Логос, «Слово»], pe altarul acestui Templu al zeiţei Artemis.[18]

La data de 21 iulie 356 î.Hr., Templul lui Artemis a căzut pradă unui incendiu provocat de un cetăţean de rând, din Efes, Herostratos, care prin această faptă dorea să intre în istorie, adică să devină celebru, eternizându-i-se numele. Legenda spune că zeiţa Artemis n-a putut ajuta la salvarea acestei capodopere de arhitectură a lumii antice, din faţa flăcărilor, pentru că era ocupată cu naşterea lui Alexandru cel Mare, o Ἀλέξανδρος Γ' ο Μακεδών *ή* Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας (356-323 î.Hr.), care a venit pe lume în aceeaşi noapte. Zeiţa Artemis n-a putut să-şi salveze propriul sanctuar, pentru că se afla în Pella, Πέλλα, pe atunci capitala Regatului Macedoniei (azi în Grecia), unde a supravegheat naşterea marelui prinţ Alexandru (356-323 î.Hr.), fiul Regelui Filip al II-lea (382-d. 336 î.Hr.).

5. Aşa a început după anul 356 î.Hr. construcţia în stilul clasic târziu, a Templului „E" al zeiţei Artemis, care a durat şi ea în jur de o sută de ani. Caracteristica acestui stil era utilizarea frizei, ca parte componentă a *antablamentului*,[19] între arhitravă şi cornişă, cu decoruri de pictură, basoreliefuri şi caneluri.[20] Începuturile acestei opere de reconstrucţie a Templului au fost conduse de către arhitectul Cheirokrates sau Deinokrates Δεινοκράτης, *Dinocrates.* În anul 334 î.Hr. Alexandru III cel Mare Macedon (336-323) „stătea" deja în faţa porţilor Efesului. El a acordat importante ajutoare şi subvenţii, pentru construcţia noului Templu al zeiţei Artemis, care-l protejase la naştere. Templul se pare că n-a fost terminat de construit, pentru că, după anul 250 î.Hr., lucrările au fost sistate. Acest Templu „E" a durat până în anul 268 d.Hr., când a fost prădat în mod barbar de către goţi, care l-au şi distrus, acţiuni precedate de puternicul cutremur din anul 262, care a zgudit marea metropolă, ai cărei număr de locuitori se ridica la aproape 200.000. Acest eveniment tragic a avut loc în timpul domniei Împăratului Gallienus sau Publius Licinius Egnatius Gallienus (260-268, din 253 co-regent al tatălui său Valerian [253-260]). Acesta i-a învins pe goţi în lupta de la Nestos (Νέστος, în bulg. Mesta, Места, un râu în Bulgaria şi nordul Greciei), din anul 268, iar în acţiunile acestora de retragere, au prădat Efesul. Gallienus nu i-a mai putut supraveghea şi urmări pe goţi, lăsaţi în grija generalilor săi, pentru că se grăbea să plece din Asia Mică, la Milano, unde intenţiona să înăbuşe

---

17 Friedrich Ebert: *Fachausdrücke des griechischen Bauhandwerks.* Bd. 1: *Der Tempel.* Stürtz, Würzburg 1910. p. 23. Nava sau naosul templului era înconjurat de un rând de coloane, de jur-împrejurul clădirii, cu un culoar, gang sau târnaţ, între ele şi peretele templului.

18 Pentru Templul zeiţei Artemis şi cultura păgână a Efesului antic, vezi: Anton Bammer: *Das Heiligtum der Artemis von Ephesos.* Akademische Druck- und Verlagsanstalt, Graz 1984.

Robert Fleischer: *Die Amazonen und das Asyl des Artemisions von Ephesos.* In: *Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts.* Band 117, 2002, S. 185–216.

Gottfried Gruben: *Griechische Tempel und Heiligtümer.* 5., überarbeitete und erweiterte Auflage. Hirmer, München 2001, ISBN 3-7774-8460-1, S. 380 ff.

Fritz Krischen: *Weltwunder der Baukunst in Babylonien und Jonien.* E. Wasmuth, Tübingen 1956.

Ulrike Muss (Hrsg.): *Die Archäologie der ephesischen Artemis. Gestalt und Ritual eines Heiligtums.* Phoibos, Wien 2008, ISBN 978-3-901232-91-6 (Kunsthistorisches Museum Wien und Österreichisches Archäologisches Institut).

Aenne Ohnesorg: *Der Kroisos-Tempel. Neue Forschungen zum archaischen Dipteros der Artemis von Ephesos* (= *Forschungen in Ephesos.* Band 12, Nr. 4). Wien 2007, ISBN 978-3-7001-3477-0.

Wilfried Schaber: *Die archaischen Tempel der Artemis von Ephesos. Entwurfsprinzipien und Rekonstruktion.* Stiftland, Waldsassen 1982.

Bluma L. Trell: *Der Tempel der Artemis zu Ephesos.* In: Peter A. Clayton, Martin J. Price (Hrsg.): *Die Sieben Weltwunder.* Reclam, Stuttgart 2009, ISBN 978-3-15-021701-6, S. 105–133 (englische Erstveröffentlichung 1988).

19 Antablamentul (denumit şi *antablatură*) era un element de arhitectură aşezat deasupra zidurilor sau coloanelor unei construcţii, care susţine acoperişul, cu secţiunile de cornişă, friză şi arhitravă.

20 Gaius Plinius Secundus Maior, scurt Plinius cel Bătrân, *Naturalis historia,* Η Φυσική Ιστορία, 36, 30 (95); Gerhard Winkler: *Plinius der Ältere.* In: Bernhard Zimmermann (Hrsg.): *Metzler Lexikon antiker Literatur. Autoren, Gattungen, Begriffe.* Stuttgart 2004, S. 553.

răscoala declanșată de Aureolus împotriva sa. Materialul de construcție, rezultat din dărâmarea Templului, a fost utilizat apoi la edificiile ulterioare din Efes, iar cultul zeiței Artemis a mai durat încă până în secolul al IV-lea, când efesenii au adoptat în masă Creștinismul. O singură coloană a Templului zeiței Artemis mai aduce astăzi aminte de locul și de celebra construcție antică, din Efes.

După cutremurul din anul 262 și după jaful goților, din anul 268, orașul s-a refăcut, dar fără să mai cunoască splendoarea și înflorirea de odinioară, menținându-se până în antichitatea târzie (sec. VIII), ca și capitală a Dioecesei Asiana, ca loc de pelerinaj creștin și ca oraș de reședință arhiepiscopală.

De istoria Templului zeiței Artemis, din Efes, se leagă și două evenimente de istorie universală: *1. păgână* și *2. creștină.*

1. Legat de *dreptul de azil* – ius asyli – menționăm cazul Reginei

sau Anti-Reginei Arsinoe IV a Egiptului, Αρσινόη Δ΄ της Αιγύπτου (49 – † 41 î.Hr.),

care din anul 46, până în anul 41 a trăit în Templul zeiței Artemis, din Efes. Din ordinul *triumvirului*[21] Marcus Antonius, Arsinoe IV, din dinastia Ptolemeilor, Πτολεμαῖοι (323-30 î.Hr.) a fost adusă la Roma, unde a ajuns în iulie 46 î.Hr., fiind purtată în alai, dar ca „regină prizonieră". De la Roma a fost trimisă la Efes, unde i s-a dat drept de azil în Templul zeiței Artemis. Arsinoe IV era sora mai mică a Reginei (Pharaoanei) Cleopatra VII (51-30 î.Hr.), care a domnit împreună cu frații ei Ptolemaios XIII (51-47 î.Hr.) și Ptolemaios XIV (47-44 î.Hr.), căsătorindu-se succesiv cu amândoi.[22] Aici a trăit Arsinoe IV, până în anul 41 î.Hr., când Cleopatra VII, care după uciderea lui Iulius Caesar (100-44 î.Hr.) devenise iubita lui Marcus Antonius, i-a cerut acestuia din urmă să o ucidă pe sora ei mai tânără, pentru a evita pretențiile și luptele la tronul Egiptului. Astfel, în anul 41 î.Hr., Marcus Antonius încalcă privilegiile dreptului de azil și ordonă executarea Reginei Arsinoe IV, pe treptele Templului zeiței Artemis, din Efes. Acest abuz a scandalizat puternic lumea antichității, iar Marele Preot al Templului zeiței Artemis, *Megabyzos*, care o salutase pe Arsinoe IV la sosirea în Templu, cu onorurile și titulaturile cuvenite unei regine, a scăpat numai printr-o minune de la condamnarea la moarte, adică numai în urma unei scrisori de grațiere, dusă de o delegație din Efes, lui Marcus Antonius, care a trimis-o mai departe Cleopatrei. Regina Cleopatra s-a înduplecat să-i cruțe viața Marelui Preot păgân Megabyzos, din Efes. Dreptul de azil al Templului din Efes, încălcat *de facto* de către Marcus Antonius, a fost curând abrogat și *de jure*, de către Octavian Augustus.

2. În jurul anului 54 d.Hr., la Efes ajunge și Sfântul Apostol Pavel

care se pare că s-a bucurat acolo de un mare succes în vestirea Evangheliei Lui Iisus Hristos. Succesul a fost atât de mare, încât multor vecini din preajma Templului lui Artemis începuse să le fie frică să nu-și piardă sursele de existență. În acest context de împrejurări trebuie integrată și Răscoala Argintarului Demetrios, despre care ne face mărturie Faptele Apostolilor 19, 21-40, iar mult mai târziu și Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832), în poezia „Mare este Diana efesenilor" (*compară cu:* Fapte 19, 34).

---

[21] **Triumvirat sau tres viri: *I Triumvirat*, Roma, 60-49 î.Hr., între Gaius Iulius Caesar, Gnaeus Pompeius Magnus și Marcus Licinius Crassus; *II Triumvirat*, Roma, 43-32 î.Hr., între Octavian (viitorul Augustus), generalul Marcus Antonius și generalul politician Marcus Aemilius Lepidus.**

[22] **În dinastia Pharaonilor Ptolemei, incestul era la ordinea zilei, căsătoriile dintre frații și surorile membrilor dinastiei având ca scop consolidarea domniei și evitarea războaielor fratricide, pentru succesiunea la tron.**

Răscoala argintarului Dimitrie din Efes și învinuirea creștinilor

Textele din *Faptele Apostolilor 18,1-22* menționează împrejurările în care Sfântul Apostol Paul a ajuns la Efes, la sfârșitul celei de-a doua călătorii misionare, prin anul 54 d.Hr.,[23] unde i-a luat cu sine și pe iudeii-creștini Aquila și Priscila, originari din Roma, refugiați la Corint, *în urma edictului publicat în anul 49 de împăratul Claudiu* (41-54, n.n.), *contra iudeilor, care se certau din pricina lui Iisus Hristos.*[24] Apostolul Neamurilor i-a lăsat în Efes pe cei doi, el plecând mai departe, dar nu pe uscat, ci luând corabia, s-a îmbarcat pentru Cezareea Palestinei, de unde *a urcat la* Ierusalim, pentru Sărbătoarea Sfintelor Paști, după care a revenit în Antiohia pe Orontes, Ἀντιόχεια ἡ ἐπὶ Ὀρόντου, Antiochia ad Orontem, azi Antakya, Turcia (Fapte 18, 12 și 18, 1-22). Aici, la Efes făcea deja misiune un învățat iudeo-creștin Apollo sau Apollonios, Απολλώς, Απολλώνιος, din Alexandria, încă înainte de sosirea lui Paul în acest oraș. Numai că Apollo avea doar botezul lui Ioan și Aquila și cu Priscilla, auzindu-l cum propovăduia în sinagoga din Efes, l-au luat la ei și l-au întărit în adevărata învățătură (Fapte 18, 24-26). Cu recomandarea comunității iudeo-creștine, din Efes, Apollo a plecat în Ahaia, continuând activitatea Sf. Apostol Paul în Corint (Fapte 18, 27-28 u.). Se presupune însă că Apollo s-a abătut de la linia indicată lui de Sf. Apostol Paul, provocând dezbinări și polarizări în comunitatea creștină din Corint (I Cor 1, 12). Câțiva ani mai târziu, Apollo apare din nou menționat de Sf. Apostol Paul, în Tit 3,13, prin care-i cere acestuia ca să aibă grijă de Apollo și de Zenas „cunoscătorul de lege", „ca nimic să nu le lipsească". În I Cor. 16, 12, Sf. Apostol Paul l-a îndemnat pe Apollo să viziteze comunitatea din Corint, dar acesta nu se arătase încă dispus să o facă, ori a fost împiedicat de împrejurări. În conformitate cu tradiția Bisericii, Apollo ar fi devenit și primul Episcop al orașului albanez Durrës, Δυρράχιον, Dıraç (turc.), Dyrrhachium (lat.), Durazzo (ital.), Драч (sârb.).

Răscoala argintarului Dimitrie din Efes și învinuirea creștinilor
Faptele Apostolilor 19, 21-40:

Răscoala argintarului Dimitrie.

21 După ce s-au petrecut aceste lucruri, Pavel și-a pus de gând să se ducă la Ierusalim, trecând prin Macedonia și Ahaia. „După ce voi merge acolo", își zicea el, „trebuie să văd și Roma."

Rom 15.25; Gal 2.1; Fapt 20.22; Fapt 18.21; Fapt 23.11; Rom 15.24-28;

22 A trimis în Macedonia pe doi din ajutoarele lui, pe Timotei și Erast, iar el a mai rămas câtăva vreme în Asia.

Fapt 13.5; Rom 16.23; 2Tim 4.20;

23 Pe vremea aceea, s-a făcut o mare tulburare cu privire la Calea Domnului.

2Cor 1.8; Fapt 9.2;

24 Un argintar, numit Dimitrie, făcea temple de argint de ale Dianei și aducea lucrătorilor săi nu puțin câștig cu ele.

Fapt 16.16-19;

25 I-a adunat la un loc, împreună cu cei de aceeași meserie, și le-a zis: „Oamenilor, știți că bogăția noastră atârnă de meseria aceasta;

26 și vedeți și auziți că Pavel acesta, nu numai în Efes, dar aproape în toată Asia, a înduplecat și a abătut mult norod și zice că zeii făcuți de mâini nu sunt dumnezei.

---

23 Cronologia celor trei călătorii misionare ale Sf. Apostol Pavel:
I. prima călătorie misionară, 45-48 d.Hr., apoi a avut loc *Sinodul Apostolic de la Ierusalim*, 48-50?;
II. a doua călătorie misionară, 51-54;
III. a treia călătorie misionară, 54-58;

24 Istoria Bisericească Universală (redactată de Ioan Rămureanu, Milan Șesan și Teodor Bodogae), vol. I (1-1054), ediția II, București, 1975, p. 53. Titlul complet:
Istoria Bisericească Universală (redactată de Ioan Rămureanu, Milan Șesan și Teodor Bodogae), vol. I (1-1054), ediția II, București, 1975, și vol. II (1054–1982), București, 1993. Cele două volume includ la sfârșitul lor și câte o listă sumară a papilor și a patriarhilor Pentarhiei, din perioada de care se ocupă. În realitate, această lucrare este un rezumat actualizat al operei lui Profesor Evsevie POPOVICĬŬ, Istoria Bisericéască, Traducere de Athanasie Episcopul Râmnicului Noului Severin și Gherasim Episcopul Argeșului, vol. I-II, București, Tipografia Cărților bisericești, vol. I, 1-1054, 1900, 730 p., vol. II, 1054-1900, 1901, 559 p.

Ps 115.4; Isa 44.10-20; Ier 10.3;

[27] Primejdia care vine din acest fapt nu este numai că meseria noastră cade în dispreţ; dar şi că templul marii zeiţe Diana este socotit ca o nimica şi chiar măreţia aceleia care este cinstită în toată Asia şi în toată lumea este nimicită.”
[28] Cuvintele acestea i-au umplut de mânie şi au început să strige: „Mare este Diana efesenilor!”
[29] Toată cetatea s-a tulburat. Au năvălit cu toţii într-un gând în teatru şi au luat cu ei pe macedonenii Gaiu şi Aristarh, tovarăşii de călătorie ai lui Pavel.

Rom 16.23; 1Cor 1.14; Fapt 20.4; Fapt 27.2; Col 4.10;

[30] Pavel voia să vină înaintea norodului, dar nu l-au lăsat ucenicii.
[31] Chiar şi unii din mai marii Asiei care-i erau prieteni au trimis la el să-l roage să nu se ducă la teatru.
[32] Unii strigau una, alţii alta, căci adunarea era în învălmăşeală, şi cei mai mulţi nici nu ştiau pentru ce se adunaseră.
[33] Atunci au scos din norod pe Alexandru, pe care iudeii îl împingeau înainte. Alexandru a făcut semn cu mâna şi voia să se apere înaintea norodului.

1Tim 1.20; 2Tim 4.14; Fapt 12.17;

[34] Dar când l-au cunoscut că este iudeu, au strigat toţi într-un glas, timp de aproape două ceasuri: „Mare este Diana efesenilor!”
[35] Totuşi logofătul a potolit norodul şi a zis: „Bărbaţi efeseni, cine este acela care nu ştie că cetatea efesenilor este păzitoarea templului marii Diane şi a chipului ei căzut din cer?
[36] Fiindcă nimeni nu poate să tăgăduiască lucrul acesta, trebuie să vă potoliţi şi să nu faceţi nimic cu pornire nechibzuită.
[37] Căci aţi adus aici pe oamenii aceştia care nu sunt vinovaţi nici de jefuirea templului, nici de hulă împotriva zeiţei noastre.
[38] Deci dacă, în adevăr, Dimitrie şi meşterii lui au să se plângă împotriva cuiva, sunt zile de judecată şi sunt dregători; să se pârască unii pe alţii.
[39] Dar dacă umblaţi după altceva, se va hotărî într-o adunare legiuită.
[40] Noi, de fapt, suntem în primejdie să fim învinuiţi de răscoală pentru cele întâmplate astăzi, căci n-avem niciun temei ca să putem îndreptăţi zarva aceasta.”

***

Biblioteca lui Celsus, din Efes

Τιβέριος Ιούλιος Κέλσος Πολεμαιανός / Tiberius Iulius Celsus Polemaeanus

„Biblioteca lui Celsus”, din Efes a fost construită în anii 114-125 d.Hr., de către Tiberius Galius Julius Aquila Polemaeanus, ca monument funerar, în cinstea tatălui său Tiberius Gaius Julius Celsus Polemaeanus guvernatorul provinciei Asia, o familie senatorială romană vestită. În subsolul clădirii, la intrarea căruia străjuia zeiţa Athena, a înţelepciunii, se afla cavoul sau sarcofagul lui Celsus. Pereţii edificiului funerar erau prevăzuţi cu nişe, în care se aflau un număr mare de manuscrise, de la care i s-a şi dat numele de „bibliotecă”. Această bibliotecă mai era prevăzută şi cu ziduri duble, pentru a menţine în interior o temperatură constantă şi pentru a feri manuscrisele de umiditate. Acolo au fost păstrate peste 12.000 de manuscrise şi alte documente, ajungând să fie a treia bibliotecă din lumea antică, după Alexandria şi Pergam [sau *Pergamum* (lat.), τὸ Πέργαμον (rar ἡ Πέργαμος), în vestul Asiei Mici, la 26 km distanţă de litoralul Mării Egee], azi Bergama, în Turcia.[25] Faţada edificiului conţine şi picturi cu scene mitologice. Construcţia, situată în centrul oraşului Efes, avea 23 m lungime şi 17 m lăţime.[26] Biblioteca lui Celsus a funcţionat până în al treilea pătrar al secolului al

---

[25] Pergam era şi capitala fostului Regat al Pergamului (281-133 î.Hr.), care era o „anarhie instituţională”. Pergamul este menţionat şi în Apocalipsă 2, 12. *Pergamentul* sau scrierea documentelor pe piele fină de viţel tăbăcită, îşi trage numele de la acest oraş, unde a fost inventat de bibliotecari, în lipsa papirusului:
„Biblioteca din Pergam, situată pe Acropole, a fost a doua bibliotecă din Grecia antică. Este cunoscută mai ales datorită faptului că, odată cu sistarea exportului de papirus de către Dinastia Ptolemeilor, în mare parte datorită rezervei limitate şi a luptei economice, slujitorii Bibliotecii din Pergamon au inventat o materie nouă pentru codice, numită *pergaminus* sau *pergamena*, după numele oraşului. Aceasta era realizată din piele fină de viţel, fiind un predecesor al calcului. Se mai spunea că biblioteca număra 200.000 volume, dăruite mai târziu Cleopatrei de către Marcus Antonius, ca un dar de nuntă.” Luat din: http://ro.wikipedia.org/wiki/Pergam

[26] Vezi: http://www.infotour.ro/ghid-turistic/cladiri-si-turnuri/biblioteca-lui-celsus-din-efes-4716
Celsus-Bibliothek https://plus.google.com/116298082421682663888/about?gl=at&hl=de

III-lea, când a căzut pradă unui incendiu, cauzat de un cutremur, probabil cu ocazia celui din anul 262. Focul a distrus manuscrisele și spațiul interior al clădirii, care n-a mai fost refăcută, doar fațada a servit în antichitatea târzie ca perete de decor, pentru amenajarea unei fântâni. Fațada Bibliotecii lui Celsus a fost reconstituită între anii 1970-1978:[27]

> **Tiberius Iulius Celsus Polemaeanus (natus circa annum 45, mortuus ante annum 120) senator Romanus equestri origine fuit. Patria eius Sardes in provincia Asia erat. Nomen patris Tiberius Iulius erat, uxorem Quintilliam duxit. Tribunus Legionis III Cyrenaicae anno 68/69 imperatori nuper electo Vespasiano se adiunxit, qui Celsum *inter aedilicios* ad senatum adlegit. Titus imperator eum anno 80 legatum Legionis IV Scythicae in Syria fecit. Tum anno 84/85 proconsul Bithyniam et Pontum provinciam administravit. Per annos 89 ad usque 91 legatus Ciliciae provinciae erat. Anno 92 consul suffectus creatus est. Postea – annis 93-95*curator aedium sacrarum et operum publicorum* erat. Anno 106/107 denique proconsul Asiae provinciae fuit. Filius eius Tiberius Iulius Aquila Polemaeanus anno 110 consulatum suffectum administravit et bibliothecam claram Ephesi condidit, quam e nomine patris „Celsi" nominavit. Filia eius Iulia Quintillia Isaurica fuit, quae Tiberio Iulio Iuliano, consuli suffecto anni 129 nupsit.[1]**
>
> **1 ↑ John D. Grainger, *Nerva and the crisis of Roman succession in AD 96* (Londinii 2003) pp. XVII, 81, 85, 138.**

***

Bibliotecile antice

1. Biblioteca din Ugarit, un vechi oraş-port, din estul Mediteranei, aflat la 11 kilometri nord de Latakia în nordul Siriei. Orașul a fost redescoperit în anul 1928, iar cercetările au scos la lumină două biblioteci, datând de 3200 de ani, cu texte pe „tăblițele de la Ras Shamra" și au fost scrise în patru limbi: sumeriana, hurriana, akkadiana și ugaritica. Tăblițele se află astăzi la Institutul de Antichități al Școlii de Teologie din Claremount, California. În 1973 s-a mai descoperit o arhivă cuprinzând 120 de tăblițe, iar în 1994 au fost aduse la lumină încă 300.[28]

2. Biblioteca lui Sennacherib (705-681 î.Hr.), bunicul lui Așurbanipal, și asistentul său Hormuzd Rassam, din Ninive, Asiria (Mesopotamia), cu textele scrise pe tăblițe de lut – *terra cotta*, τερακότα – și ceară, κερί,воск (rus.).

3. Biblioteca lui Așurbanipal, Asnappar ori Osnapper (685 – ca. 627 î.Hr.), ultimul mare rege al Regatului neo-Asirian, menționat și în Vechiul Testament (Ezra 4:10). Textele scrise tot pe tăblițe de lut și ceară.[29]

4. Biblioteca din Alexandria, 283 î.Hr. – 640.[30]

5. Biblioteca din Pergam.

6. Biblioteca lui Celsus, din Efes.

Listă incompletă a bibliotecilor și arhivelor antice

- **Colecția minoică de tăblițe de argilă din Knossos (Creta).**
- **Colecția regelui asirian Sargon II (722-705 î.C.) din Orașul Cărților Uruk (Irak).**
- **Bibliotecile din Nippur si Ninive (Irak).**
- **Colecția lui Peisistratus din Atena (dispărută în jurul anului 600 î.C.).**
- **Colecția din Theba (Grecia antică) (distrusă în sec. 4 î.C.).**
- **Sfânta Scriptură Awesta a Perșilor, exemplarul original, la redactarea căreia a contribuit chiar Zoroastru, scrisă cu litere de aur (distrusă de Alexandru cel Mare).**
- **Biblioteca din Cartagina (Tunisia); în anul 146 î.C. au fost arse cca 500.000 volume, la cucerirea orașului de către trupele romane.**
- **Cărțile sibilinice din Roma (distruse la un mare incendiu în anul 83 î.C.).**
- **Scrierile celtice ale Druizilor (preoți celtici); distruse de către împăratul roman Julius Caesar (100-44 î.C.).**

---

[27] **Text online luat din: https://la.wikipedia.org/wiki/Tiberius_Iulius_Celsus_Polemaeanus**
[28] **Luat din: http://www.descopera.org/biblioteca-din-ugarit/**
[29] **Luat din: http://politeia.org.ro/magazin-istoric/bibliotecile-antice-3-biblioteca-lui-asurbanipal/6257/**
[30] **Luat din: http://politeia.org.ro/magazin-istoric/bibliotecile-antice-1-preambul/5763/**

- **Biblioteca din Alexandria (Egipt), cu peste 700.000 cărți și role (suluri); distrusă parțial – prin incendiu – la ocuparea Egiptului de către împăratul roman Julius Caesar, apoi total distrusă de către Califul Omar în anul 640 d.C. (care a folosit rolele și cărțile drept combustibil pentru băile publice din Alexandria!).**
- **Colecția Templului lui Herodes din Ierusalim; distrusă de către împăratul roman Titus în anul 70 d.C., după Primul Război Iudaic (66-70 d.C).**
- **Biblioteca din Pergamon (Turcia), cu peste 200.000 cărți și role; distrusă de către împăratul roman Theodosius I (379-395 d.C.) și de către Arabi.**
- **Colecția sanctuarului lui Ptah din Memphis (20 km sud de Cairo, Egipt); distrusă de către împăratul roman Theodosius I (379-395 d.C.).**
- **3000 cărți de valoare inestimabilă din Constantinopol (Turcia) au fost arse în secolul 8 la ordinul împăratului bizantin Leo Isaurus.**
- **Colecția antică de role a țarului rus Ivan cel Groaznic (1530-1584).**
- **Colecția de cărți aztece din Texcuco (America Centrală); arsă în piața publică a orașului, la ordinul arhiepiscopului catolic spaniol Don Juan de Zumáraga. Aceeași soartă au avut-o și colecțiile de scrieri ale culturii Maya (America Centrală), distruse de coloniștii spanioli.**

Radu Cerghizan, Germania, Biblioteci antice distruse sau dispărute, *Impresii și păreri personale în FORUM,* în *Revista Agero*, online, http://www.agero-stuttgart.de/REVISTA-AGERO/ISTORIE/Biblioteci%20antice%20de%20RC.htm

Ilustrație: **1. Efes, Biblioteca lui Celsus, în dreapta poarta sudică spre Agora.**

Luat din:http://de.wikipedia.org/wiki/Ephesos.

2. Efes. Statuia lui Celsus, cu numele complet Tiberius Julius Celsus Polemaeanus (c. 45-î.120), Τιβέριος Ιούλιος Κέλσος Πολεμαιανός, originar dintr-o familie de cavaleri din Sardes. În jurul anului 120, fiul său Tiberius Iulius Aquila Polemaeanus a construit Biblioteca din Efes, în care a fost amenajat apoi și mormântul lui Celsus.

Luat din: http://de.wikipedia.org/wiki/Tiberius_Iulius_Celsus_Polemaeanus. Actualmente statuia lui Celsus se află în Muzeul de Arheologie din Constantinopol.

3. Efes, latrină publică sau toaletă publică în anticul Efes: *Pecunia non olet!* [Împăratul Vespasian (69-79)]. Latrina est „locus necessitatis" vel locus sanitarius ubi homines alvum exonerare possunt. Latrinae sunt vel publicae vel in domibus privatis locatae. Latrina publica etiam „forica" appellatur.

Luat din: http://la.wikipedia.org/wiki/Latrina.

Ca români, nu putem încheia acest subcapitol, fără să semnalăm și prezențe dacice în Efesul antic.[31] Este vorba de două fragmente de statui de daci, provenind din Efesul antic, păstrate astăzi în Muzeul Arheologic din Efes-Selçuk, iar a doua în Muzeul Arheologic din Smyrna-Izmir.[32]

1. Fragment de statuie, fără cap, din marmură *pavonazzetto* a fost descoperită în anul c. 1764, în partea nord-vestică a Gimnaziului de Răsărit, Γυμνάσιον (o combinație între gimnasium și terme

---

[31] Vezi contribuțiile istoricului de artă Dr. Leonard Velcescu, privitoare la „DACII ÎN SCULPTURA ROMANĂ ȘI UNDE ÎI PUTEM VEDEA AZI"?
Istoricul Leonard Velcescu: „Fiecare statuie de dac, realizată după modele reale, ascunde și un portret lăuntric care se contopește cu cel fizic."
Mai mult: http://www.libertatea.ro/detalii/articol/istoricul-leonard-velcescu-fiecare-statuie-de-dac-realiza-ta-dupa-modele-reale-ascunde-si-un-port-502469.html#ixzz3NJGqqTXd
Galeria Campaniei „Ajută-ne să-i aducem pe daci acasă!"; http://statuidedaci.ro/ro/campania-ajuta-ne-sa-i-aducem-pe-daci-acasa

[32] Luat din: http://statuidedaci.ro/ro/turcia/efes

romane), de la marginea vechiului oraș Efes, azi în Muzeul de Arheologie din Efes: *Efes Müzesi / Uğur Mumcu Sevgi Yolu 28, Izmir*. În stadiul actual de conservare fragmentul de statuie are înălțimea de 1,76 m, la origine fiind probabil de 3,15 m. Lipsesc capul, gâtul, partea inferioară a corpului, șoldul drept (în aval). Datarea poate fi stabilită în timpul domniei Severilor (193-235 d.Hr.), iar ca tipologie este DAC.[33]

2. Fragment de statuie, a unui dac, descoperită în anul c. 1764, tot în partea de nord-vest a unei încăperi, din Gimnaziul de Răsărit, al Efesului antic. Astăzi fragmentul de statuie se păstrează în grădina Muzeului Basmane, a Muzeului de Arheologie din Smyrna-Izmir: *Izmir Arkeolojik Müzesi / Manisa Merkez, Murat Cad. 81, Manisa*. Statuia este sculptată din marmură *pavonazzetto*. Statuia are o înălțime de 2,75 m, iar împreună cu capul avea 3,15 m. Din statuie lipsesc capul, gâtul, brațul drept, mâna stângă, iar partea de jos a picioarelor este deteriorată, suprafața sculpturii fiind degradată. Datarea este cu probabilitate stabilită tot în perioada de domnie a Severilor (193-235), iar ca tipologie este DAC.[34]

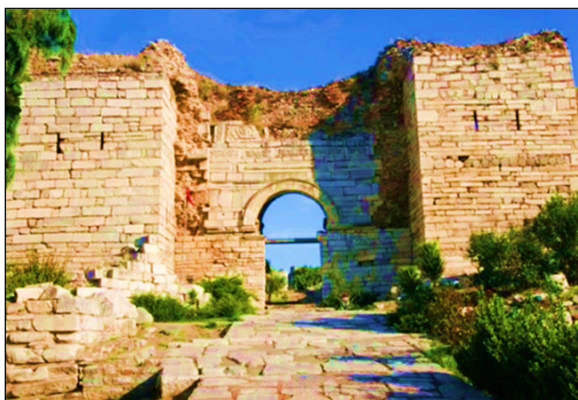
[33] Dinastia romană a Severilor a fost reprezentată de împărații Septimius Severus (193-211), Caracalla (211-217) și fratele său Geta (211), Elagabal (218-222) și Severus Alexandrus (222-235).

[34] Vezi: http://statuidedaci.ro/ro/

Efesul creştino-bizantin

Noi considerăm Efesul creştin ca parte integrantă a *Ţării Sfinte* [ebr. *ארץ הקודש* Éreẓ haQodeš, Terra Sancta, Ἅγιοι Τόποι, arab. *الأرض المقدسة*, al-Arḍu l-Muqaddasa], pentru că în terminologia specialiştilor, această noţiune depăşeşte de mult timp spaţiul geografic al actualului Israel, cu Ierusalimul în centru sau al vechii provincii Palestina.[1]

1

2

Ilustraţie: **1. Ephesos, devenit prin metonimie Ἅγιος Θεολόγος *Hághios Theológos*, Ayasoluk sau Sfântul [*Ioan*] Teologul, azi Selcuk – Selçuk, adică vatra oraşului s-a deplasat spre Basilica Sf. Ioan. Imaginea prezintă intrarea în *Noul Efes*, situată în partea de sud-vest a Basilicii Sf. Apostol şi Evanghelist Ioan sau „Poarta persecuţiei", văzută din exterior.**

2. Efes, ruinele Basilicii Sf. Ioan Apostolul şi Evanghelistul sau Basilica Sf. Ioan de Dumnezeu Cuvântătorul, vedere dinspre absida altarului, spre vest, cu locul pristolului, flancat de cele patru coloane, sub care se află mormântul Sf. Apostol şi Evanghelist Ioan: *Basilica Sf. Ioan Teologul.*

Cele patru coloane, care mai există încă, în cele patru colţuri ale mormântului, aveau rolul de susţinere a baldachinului peste Sf. Masă, care lipseşte. Sinaxar: 8 mai, pomenirea Sf. Apostol şi Evanghelist Ioan, „adică adunarea sfintei pulberi ce iese din mormântul său, numită mană" (vezi ilustraţiile nr. 2 şi 3).

La numai 20 de ani de la activitatea mesianică a lui Iisus Hristos, în jurul anilor 53-54 d.Hr., învăţătura Sa a ajuns la Efes (Fapte 18, 24), graţie iudeo-creştinului Apollo, un om instruit în ale Scripturii şi bun orator, originar din Alexandria Egiptului (Fapte 18 24-28), care, însă în prima fază de activitate misionară, nu cunoştea decât botezul lui Ioan (Fapte 18, 25), după cum am menţionat deja în rândurile anterioare.[2]

Aquila şi cu Priscilla, auzindu-l cum propovăduia în sinagoga din Efes, l-au luat la ei şi l-au întărit în adevărata învăţătură (Fapte 18, 24-26). Cu recomandarea comunităţii iudeo-creştine, din Efes,

---

[1] Erich Läufer, *Ephesus – antike Metropole in biblischer Umwelt*, luat din:http://www.heilig-land-verein.de/Aktuell/Aktuelle_Meldungen/1009/ephesus/ephesus.html
Der Begriff „Heiliges Land" kann sehr eng gefasst sein und nur für die Heimat Jesu angewendet werden. Längst aber hat sich durchgesetzt, dass die Bezeichnung „Heiliges Land" auch eine weitaus größere Region meinen kann, in der sich die Offenbarung Gottes und sein Wirken ereignete, so wie es im Alten und Neuen Testament beschrieben ist. Ägypten, Jordanien, Syrien und weite Teile Kleinasiens gehören dazu. Wie viele „biblische Reisen" bewegen sich heute auf den Spuren des Paulus und seiner Mission und führen nach Lystra, Derbe, Ikonium, Athen, Korinth oder Antiochien in Pisidien.
Besondere Aufmerksamkeit gebührt dabei Ephesus. (Richtiger müsste es Ephesos heißen, aber die Schreibweise der Einheitsübersetzung ist vertrauter.) Die antike Metropole Ephesus ist eine der meist besuchten Ausgrabungsstätten in der Türkei. Ephesus war der Platz eines der sieben Weltwunder der Antike: des Tempels der Artemis. In Ephesus verewigten sich römische Kaiser. Der Philosoph Heraklit ließ sich dort nieder und der Geograph Artemidoros war hier zu Hause. Paulus musste in Ephesus um sein Leben fürchten, weil eine aufgeputschte Menge im Theater der Stadt raste und wie von Sinnen die Artemis von Ephesus tumultartig feierte. „... sie schrien alle fast zwei Stunden lang wie aus einem Mund: Groß ist die Artemis von Ephesus." Dieses Geschehen ist im 19. Kapitel der Apostelgeschichte dokumentiert.

[2] Vezi: http://de.wikipedia.org/wiki/Apollos

Apollo a plecat în Ahaia, continuând activitatea Sf. Apostol Paul în Corint (Fapte 18, 27-28 u.). Se presupune însă că Apollo s-a abătut de la linia indicată lui de Sf. Apostol Paul, provocând dezbinări și polarizări în comunitatea creștină din Corint (I Cor 1, 12). Câțiva ani mai târziu, Apollo apare din nou menționat de Sf. Apostol Paul, în Tit 3,13, prin care-i cere acestuia ca să aibă grijă de Apollo și de Zenas „cunoscătorul de lege", „ca nimic să nu le lipsească". În I Cor. 16, 12, Sf. Apostol Paul l-a îndemnat pe Apollo să viziteze comunitatea din Corint, dar acesta nu se arătase încă dispus să o facă, ori a fost împiedicat de împrejurări. În conformitate cu tradiția Bisericii, Apollo ar fi devenit și primul Episcop al orașului albanez Durrës, Δυρράχιον, Dıraç (turc.), Dyrrhachium (lat.), Durazzo (ital.), Драч (sârb.).

Pe începuturile misionare desfășurate de Apollo, activitatea acestuia a fost continuată de Sf. Apostol Paul, care a ajuns la Efes pe *la sfârșitul celei de-a doua călătorii misionare* (Fapte 18, 19) prin anul 54 d.Hr. După cum am mai menționat și înainte, Apostolul Neamurilor a avut un mare succes la Efes, provocând invidia preoților păgâni de la Templul lui Artemis și mai ales a comercianților din jur, nemulțumiți că nu-și puteau vinde devoționalele lor, cu *Diana a efesinilor*. Așa a izbucnit *Răscoala argintarului Dimitrie din Efes și învinuirea creștinilor* (Fapte 19, 21-40).

Un an mai târziu, prin 55 d.Hr., Sf. Apostol Pavel apare din nou la Efes, în contextul celei de-a treia călătorii misionare (55-58), unde rămâne trei ani, însă cu întreruperi, pentru că o mare parte a timpului a petrecut-o în temnițele romanilor (Fapte, cap. 19). În timpul acestor detenții în Efes, Sf. Apostol Paul se susține că ar fi scris chiar și epistolele către Filipeni, Filimon, mai cu seamă chiar și Epistola către Romani, prima și a doua epistolă către Corinteni, mai pe urmă aceea către Galateni și mai ales aceea către Efeseni. În aceste condiții nu trebuie să ne mire că moștenirea lui Apollo și mai ales a Sf. Apostol Paul atinsese o astfel de evoluție încât Efesul apare pe primul loc între destinatarele cetăților din Apocalipsa Sf. Apostol și Evanghelist Ioan (Apoc. 1, 11), urmându-i Smirna, Pergam, Tiatira, Sardes, Filadelfia și Laodiceea.

După Sfântul Apostol Paul, la Efes s-a stabilit și a activat Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan. Cât de mult a marcat acest Apostol viața bisericească din Efes și din împrejurimile acestuia, ne mărturisește istoricul bisericesc Episcopul Eusebiu al Cezareei (c.265 – c.340, Episcop din î. 313), în lucrarea acestuia *Istoria Bisericească, Martirii din Palestina*: cartea III, XX, 9; III, XXIII, 4-8; III, XXXI, 3; III, XXXVI, 5; IV, XIII, 7; IV, XIV, 6; V, VIII, 4; V, XVIII, 9; V, XXII; V, XXIV, 5, VII, XXV, 17.[3]

Privitor la epoca creștino-bizantină a Efesului, istoria bisericească (Jedin) înregistrează acțiunea unui locuitor al Efesului, care, în jurul anului 450, menționa într-o inscripție că el a înlocuit statuia Zeiței Artemis cu o cruce, prin aceasta intenționând să eternizeze sfârșitul vieții păgâne în oraș, precum și prezența superfluă a Templului:

> **„Als um 450 ein Einwohner von Ephesos in einer Inschrift festhalten liess, er habe die Statue der Artemis durch ein Kreuz ersetzt, wurde damit der eingetretene Wandel symbolkräftig ausgedrückt."[4]**

---

[3] **EUSEBIU de Cezareea, Scrieri partea întâi (vol.I), Istoria Bisericească și Martirii din Palestina, traducere, studiu, note și comentarii de Prof. Teodor BODOGAE, vol. I, Buc. 1987, 451 p;**
Scrieri partea a doua (vol. II), Viața lui Constantin cel Mare, studiu introductiv de Prof. Emilian POPESCU, trad. și note de Radu ALEXANDRESCU, vol. II, Buc. 1991, 295 p.;
Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1987, vol. I și 1991, vol. II (în Colecția PSB, Părinți și Scriitori Bisericești, nr. 13 și 14). *Vezi și ediția online*: http://de.scribd.com/doc/248893947/PSB-13-Eusebiu-de-Cezareea-Scrieri-I-Istoria-Bisericeasca-Martirii-din-Palestina

[4] **Hubert JEDIN editor, *Handbuch der Kirchengeschichte*, Von Nikaia bis Chalkedon, Band II/1, pp. 200, 325-451, Sonderausgabe, 30 – sec. XX, von Karl Baus și Eugen Ewig, 1999, p. 200; Unveränderter Nachdruck der Sonderausgabe von 1985, Herder Freiburg, Basel, Wien, 1999[4] [1962[1], 1965[2], 1985[3]].**

Regeste patriarhale, privitoare la sinoadele
de la Constantinopol din anul 400 și de la Efes, din anul 401, convocate și prezidate de Sf. Ioan Gură de Aur Arhiepiscopul Constantinopolului (398-404, † 407)[5]

Micromedalion:[6] **Ioannes Dominicus Mansi**

(natus die 16 Februarii 1692 Lucae, mortuus die 27 Septembris 1769) scholaris, traductor et editor Italicus erat. Archiepiscopus Luccensis anno 1765 factus est. 'Tractatum de casibus et censuris reservatis' anno 1724 edidit. Plurima opera traduxit. Opus magnum titulo *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio* (1758-1798) praeparavit. Quattuordecim tomos ipse Florentiae edidit; eius post mortem Florentinus et Venetianus editores tomos triginta unum compleverunt.[7]

Regest nr. 16, din c. mai-iunie 400, Ὑπομνίματα, ἐξέταςις, δίκη (Palladius), *Decizie sinodală*.[8] Eusebie de Valentinopolis îl acuză de simonie pe Antonin al Efesului, dosar care a făcut obiectul Sinodului Endemic, din Constantinopol. Sinodul a decis să trimită trei episcopi la Hypaipa [Hypaepa (τὰ Ὕπαιπα), localitate aflată la o distanță de 42 km de Efes, în Lydia], pentru a interoga martorii în cauza lui Antonin. Dacă după două luni de la această decizie, acesta din urmă nu se va înfățișa la Scaunul Patriarhal, atunci va fi excomunicat. Textul deciziei sinodale s-a pierdut.[9] Actul a fost semnat de 22 de episcopi. Acest regest prezintă importanță și prin lista cu episcopii numeroși, prezenți la Sinod sau aflați întâmplător în Constantinopol, pe care-i înregistrează nominal, putând astfel să îmbogățim lista acestora, de prin diferitele scaune vlădicești din zona Asiei Mici. Între ei se află acuzatori sau apărători ai cauzei lui Antonin al Efesului. Alături de aceștia s-a mai aflat și un episcop al Sciției, unul din Thracia, Ammonius Egipteanul și Arabianus al Galatiei. Cinci episcopi (în loc de trei) au fost trimiși la Hypaipa: Syncletius de Traianopolis, Hesychus de Parion, Palladius de Helenopolis, cu alți doi, Paul de Heraclius și Pansophius de Pisidia. La aceștia îl adăugăm încă pe Severian de Gabala. Procesul verbal al sinodalilor a fost citit la Efes (vezi regestul nr. 20), unde Eusebie vorbește de o durată de doi ani, înainte de Paștile anului 401, adică el și-a pregătit hârtiile de acuză la un sinod local, cu mult înainte de-a apela la Sinodul din capitală.

Regest nr. 20, din 401, înainte de Sf. Paști, Ὑπομνίματα, κρίσισ συνοδική, προσέταξεν ἡ σύνοδος (Palladius), adică *Judecată sinodală*, ținută la Efes, privind cazul celor șase episcopi hirotoniți prin simonie, de către Antonin al Efesului (vezi regestul nr. 16). Celor șase episcopi simoniaci li s-au restituit banii pentru simonie, dați lui Antonin, de către moștenitorii acestuia (pentru că între timp decedase), episcopii fiind primiți la împărtășanie, în interiorul altarului (cum este rânduiala la cler), dar li s-a interzis dreptul de-a sluji, adică exersarea funcțiunilor liturgice arhierești și preoțești.

---

[5] Vezi regestele nr. 16, 20, 23 și 24, la Venance Grumel, pp. 15 și 17-20: I. *LES RÉGESTES des actes du Patriarcat de Constantinopole*, vol. I, Les actes des Patriarches, Fasc. I, Le Régestes de 381 à 715, par Venance GRUMEL, 1932, Institut Français d'Études Byzantines, Paris, 1972, reg. 1-324 régestes, 251 p. (=Le Patriarcat Byzantin, Serie I). [Acest volum a fost recenzat de H. Grégoire, în rev. *Byzantion*, Tome XII, 1937, pp. 673-675].

[6] Micromedalionul *Giovanni Domenico MANSI (1692-1769), Arhiepiscop de Lucca (1764-1769), Italia*, noi l-am mai publicat și într-un volum anterior, *Pentarhia*, vol. II / 1, pp. 13-14, vezi *Varia*, la sfârșitul acestui volum.

[7] Salire ad: navigationem, quaerere. Luat din: http://la.wikipedia.org/wiki/Ioannes_Dominicus_Mansi

[8] Cele trei regeste 16, 20 și 23 au fost reproduse și de noi, în vol. II/1, din Pentarhia, pp. 101-103:
Ioan Marin MĂLINAȘ, PENTARHIA, vol. II/1 – ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, τόμος II/1. Biserica Catholică Ortodoxă și patriarhii acesteia până în secolul al VIII-lea. Între moștenirea Calcedonului și încercarea de codificare a dreptului canonic prin Sinodul quinisext 691-692 – Η Καθολική Ορθόδοξη Εκκλησία και οι Πατριάρχες αυτής μέχρι και τον 8ο αιώνα Μεταξύ της κληρονομίας της εν Χαλκηδόνι Οικουμενικής Συνόδου (451) και της προσπάθειας συντάξεως του Κανονικού Δικαίου από την Πενθέκτη Οικουμενική Σύνοδο 691-692, PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ, 2009, 421 p., incl. il, pl. și hărți.

[9] Palladius, *Dialogus historicus Palladii, episcopi Helenopolis cum Theodoro Ecclesiae romanae diacono de vita et conversatione beati Joannis Chrysostomi, episcopi Constantinopoleos*, in Migne, PG, XLVII.

Sinodul acesta, de la Efes, prezidat de Sf. Ioan Hrisostom a avut ca motiv ori punct de plecare, o invitație din partea episcopilor Asiei Mici, de-a merge la Efes, cu scopul disciplinării, reformării, sau punerii la punct a problemelor din Mitropolia [recte Arhiepiscopia Exarhală, n.n.] Efesului și pentru stabilirea succesiunii acestui scaun, după moartea lui Antonin. Judecarea episcopilor simoniaci nu figura în planul călătoriei la Efes, a Sf. Ioan Hrisostom, pentru că Eusebie se împăcase cu Antonin, după sinodul din Constantinopol, din anul 400. Judecata sinodală de la Efes a fost semnată de 70 de episcopi, din Asia Mică. Din contextul acestei judecăți sinodale, putem formula cel puțin trei concluzii:

1. Eusebie nu numai că s-a împăcat cu Antonin, încă înainte ca episcopii Syncletius și Palladius să ajungă la Hypaipa, cu toate acestea a fost somat de aceștia să facă probele acuzei de simonie. Eusebie a promis să le procure în timp de 40 de zile, însă apoi a dispărut fără urmă, motiv pentru care a fost excomunicat. Întrunindu-se Sinodul la Efes, Eusebie a reapărut, cu intenția de a-și putea clarifica poziția. Fiindu-i refuzat dreptul de-a se putea cumineca, pentru a se răzbuna, Eusebie a prezentat dovezile de simonie ale episcopilor, Antonin fiind și așa decedat.

2. Decizia sinodală a fost semnată de 70 de episcopi.

3. Palladius a susținut cu tărie că Sf. Ioan Hrisostom a depus doar șase episcopi la Efes, nu 16, așa după cum l-a acuzat Teofil I al Alexandriei. Teofil I l-a acuzat pe Sf. Ioan Hrisostom că ar fi depus 16 episcopi într-o singură zi. Vezi regestul nr. 23, critica textului. Textul actului din regestul nr. 20 s-a pierdut.

*

Regest nr. 23, din 401, [Καθαιρέσεις]: καθελών (Sozomen) καθεῖλεν (Sinodul de la Calcedon) ἐκώλυεν (Theodoret): Caterisire, *Depunere de episcopi din treaptă*, Proairesius din Lykia, apoi în Phrigia și în Asia Mică propriu zisă. Text pierdut.

Critica textului. Teofil I al Alexandriei l-a acuzat pe Sf. Ioan Hrisostom că ar fi depus din treaptă, adică ar fi caterisit 16 episcopi într-o singură zi. Palladius de Helenopolis susține că ar fi fost doar șase. Sozomen, urmat de Nichifor Calist, afirmă că ar fi fost 13 episcopi depuși. Teodoret indică greșeli ale clerului în diocezele Thraciei, Pontului și Asiei Mici (Efes). Cu prilejul Sinodului Ecumenic de la Calcedon, preotul Filip din Constantinopol a declarat în plin sinod, că Sf. Ioan Hrisostom, mergând în Asia Mică, a depus 15 episcopi, hirotonid alți candidați în locul lor. Cea mai plauzibilă declarație ar putea-o da însă Palladius, pentru că el a fost tot timpul alături de Sf. Ioan Hrisostom și a participat la toate sinoadele ținute în acest scop. Probabil că Palladius susținea numărul de șase depuneri, numai cu ocazia sinodului din Efes, după care au mai avut loc și alte sinoade, precedate de vizite canonice ale Sf. Ioan Hrisostom ori de reclamații, contra sufraganilor din teritoriul său de jurisdicție. Este posibil ca numărul de 16, 15 sau 13 să fie real, numai că greșeala lui Teofil I este că el a totalizat numărul caterisirilor într-o singură zi și numai cu ocazia sinodului efesin. Extinsă acțiunea de reformare a structurilor ierarhice de sub jurisdicția Sf. Ioan Hrisostom, numărul de 16 caterisiri este plauzibil, dacă nu chiar prea mic!

*

Regest nr. 24, vara sau toamna anului 401, Δηλώσας, *Somație*, înfățișare, trimisă lui Severin de Gabala (în Lydia), prin care Sf. Ioan Gură de Aur îi cere să revină în eparhia lui, de unde a absentat deja de foarte mult timp. Sancțiunea aceasta este posterioară unei sesiuni sinodale – *sinedrion*, συνέδριον – la care Sf. Ioan Hrisostom a pronunțat o sentință favorabilă monahului Serapion. Acesta s-a dovedit însă a fi necuviincios față de episcopul Severin. Acesta din urmă a cerut depunerea lui Serapion, Sf. Ioan Hrisostom declarând însă, după părăsirea sesiunii, că respinge această cerere, chiar dacă va fi formulată de episcopii prezenți la sinod sau sinedriu.

***

Un eveniment foarte important legat de orașul Efes a fost Sinodul al III-lea Ecumenic, din anul 431, convocat de Împăratul Theodosie II sau cel Tânăr, Θεοδόσιος Β' (408-450), πρώτη Σύνοδος της Εφέσου, ținut în Biserica Sfânta Maria sau a Maicii Domnului, Catedrala Arhiepiscopală, de prin anul 431, până în secolul al VII-lea, când scaunul a fost mutat în Basilica Sf. Ioan Apostolul și

Evanghelistul. Pe locul ruinelor actualei Basilici a Maicii Domnului, din Efes, în antichitate se afla o construcție de tipul unui templu păgân, dedicat lui Zeus, o Δίας ή Ζευς, numit Olympios sau *Olympieion*, Ολυμπιείο, ο ναός του Ολυμπίου Διός, precum și împăratului deificat Hadrian (117-138) sau *Hadrianeum*.

Aproximativ două decenii mai târziu, în anul 449, s-a ținut la Efes al doilea Sinod, devenit Sinodul Tâlhăresc, *Latrocinium*: η Δεύτερη Σύνοδος της Εφέσου, Ληστρική Σύνοδος της Εφέσου, Ληστρική Σύνοδος, Concilium Ephesinum Secundum – alii christiani eum *Synoda Latrocinia* putant. Acest Sinod a fost convocat tot de Împăratul Theodosie II cel Tânăr, unde Patriarhul Dioscur al Alexandriei (444-451) a încercat să impună cu forță învățătura eretică a arhimandritului Eutihie, din Constantinopol (378-d. 454), folosindu-se de parabolani – παραβαλανεῖς, ή παραβαλάνοι – de soldați romei și de călugări bătăuși, aduși din Egipt.[10]

Istoria Bisericească declară și înregistrează următoarele sinoade tâlhărești sau latrocinii: Latrocinium Ephesinum, în anul 449; al III-lea Sinod de la Sirmium, din anul 357, în favoarea arienilor; Sinodul iconoclast de la Hieria, din anul 754, Concilium Hiereiense; Sinodul diecezan de la Pistoia, din anul 1786, prezidat de episcopul local și patronat de Leopold Marele Duce de Toscana (1765-1790), viitorul Leopold II al Austriei (1790-92), privind reformarea în spirit iosefinist a Bisericii Catolice din Toscana și restaurarea autorității sinodale în dieceze.[11]

Un secol mai târziu, Împăratul Justinian I cel Mare (527-565) va construi Basilica Sf. Ioan Apostolul și Evanghelistul, deasupra mormântului acestuia, la marginea vechiului Efes, în jurul căreia se va deplasa și noua vatră a orașului sau Noul Efes, cunoscut astăzi sub numele de Selçuk, iar Basilica a devenit Catedrală Arhiepiscopală, de prin secolul al VII-lea. Biserica imita planul *Bisericii Sfinții Apostoli, din Constantinopol*, era construită în formă de cruce latină, cu un Atrium și un Narthex, cu șase cupole și absida altarului în forma de semicerc. Înainte de-a începe construirea acestei basilici, epidemia de „pestă neagră", din anul 542, a decimat și în Efes și împrejurimile acestuia, un mare număr de locuitori.

Noul Efes, devenit prin metonimie Ἅγιος Θεολόγος *Hághios Theológos*, Ayasoluk, fiind asediat de arabi în secolele VII și VIII, iar în jurul Bisericii Ioaneice s-a creat un *burg*, o cetate-oraș, înconjurată de ziduri de apărare, având 20 de turnuri și trei porți. Pe una din aceste porți, deasupra arcului semirotund a fost zidit un sarcofag, pe care era sculptată scena persecuției (urmăririi) lui Hector, de către Ahile. Acest sarcofag a fost scos din zid și transportat în Anglia. De aici și numele acesteia: *Poarta Persecuției.* Materialul de construcție din Efesul antic a fost utilizat pentru clădirile din Noul Efes.

Faza Efesului antic a fost încheiată după asediile Imperiului Sasanid (224-651), din timpul domniei Marelui Șah Chosroes I (531-579) și mai ales după cele ale arabilor musulmani din secolul al VII-lea, care după bătălia de la Phoinix, *Phoinikos*, Φοινιξ, Φοινικος, în Lykia, pe malul Mediteranei azi Finike, în provincia Antalya, Αττάλεια, (Turcia), din anul 655, au reușit să comită o înfrângere zdrobitoare romeilor. Cu un an înainte, arabii au atacat insula Rhodos, intenționând să ajungă și la Constantinopol.

***Expansiunea islamică* contra provinciilor bizantine, începută în anul 629 și încheiată în anul 718, după al doilea asediu al Constantinopolului, au dat de înțeles împăraților romei că provinciile din partea de răsărit a imperiului sunt pierdute, în ciuda competițiilor militare de apărare sau de recucerire ale acestora. Imperiul Bizantin pierdea astfel două treimi din teritoriu, trei pătrimi din totalul veniturilor, impozitelor și altor încasări fiscale, cu mai mult de jumătate din totalul populației.[12]**

Capitala imperială a fost asediată de arabii musulmani în două rânduri, însă fără șanse de reușită, în anii 674-678 și 717-718.

---

10 Parabolanii erau o *Frăție creștină*, existentă în Biserica Veche, între secolele III și VI, cu prezență activă la Cartagina, Efes, Alexandria, Constantinopol etc. Rolul lor era de-a menține ordinea și disciplina în biserică, pe timpul Sfintelor Slujbe, un fel de *poliție liturgică*, cu metode destul de dure, *la nevoie*.

11 *Sind alle kirchlichen Synoden gültig?* Luat din: http://www.impantokratoros.gr/5C6129A3.de.aspx
***Biserica nu este doar Sinodul și nici Sinodul nu este în chip deplin Biserica. Biserica în deplinătatea ei (πλήρωμα) ne cuprinde pe toți credincioșii ortodocși și ne responsabilizează pe toți, după măsura așezării noastre în rânduielile corpului ei lucrător.* Interviu scris de Pr. Lucian Grigore, *Pecetea determinărilor*, în „Cuvântul Ortodox", online, 27, martie, 2016: http://laurentiudumitru.ro/blog/2009/03/27/pecetea-determinarilor-pr-lucian-grigore/**

12 Ralph-Johannes Lilie, *Die byzantinische Reaktion auf die Ausbreitung der Araber. Studien zur Strukturwandlung des byzantinischen Staates im 7. und 8. Jahrhundert.* München 1976, S. 68.
Ralph-Johannes Lilie: *Byzanz. Das zweite Rom.* Berlin 2003, S. 104 u.
John F. Haldon: *Byzantium in the Seventh Century. The Transformation of a Culture.* 2. Aufl. Cambridge 1997, pp. 53 u. și 62 u.

Șocul Împăratului Constans II (641-668) a fost atât de mare, după înfrângerea de la Phoinix, din anul 655, încât nici câțiva ani mai târziu nu și-a revenit, decizând, în mod laș, să mute reședința imperială, cancelaria și sediul administrației (guvernul), la Siracuza, Συρακοῦσαι, Συρακούσες, Syracusae, din unghiul de sud-est al Siciliei, iar în schimbul unei păci cu Califul ʿAlī ibn Abī Tālib (656–661), în anul 659 s-a declarat dispus să-i plătească tribut acestuia din urmă. După uciderea lui Constans II, în data de 15 septembrie 668, de către domesticul său (δομέστικος, valet, paj de elită), în timp ce făcea saună, reședința imperială a fost fixată din nou la Constantinopol. Între anii 660-668, Constans II și adminstrația acestuia rezidau în Siracuza (Sicilia). În realitate, Constans II ar fi dorit să redea Romei Vechi strălucirea din timpul împăraților romani păgâni, adică să-și fixeze acolo capitala, însă împrejurările nu i-au fost favorabile și nici nu a avut măreția personalității și tactul diplomatic necesar în acest sens. În primul rând a ajuns în conflict cu Papa, încă din anul 648 când a interzis per decret criticarea monoteismului, iar în anul 666 a acordat tot per decret autocefalia Bisericii din Ravenna, scoțându-o de sub ascultarea canoniucă a Patriarhului Romei Vechi. În anul 661 a intrat chiar în Roma, dar n-a rămas acolo mai mult de două săptămâni. După aceste isprăvi militare, diplomatice și bisericești, se înțelege că ambițiile lui nu puteau fi duse la îndeplinire. Pe de altă parte, părăsirea capitalei de pe Bosfor, romeii n-ar fi acceptat-o în ruptul capului.

Înainte de Constans II a mai existat o tendință lașă de părăsire sau abandonare a Constantinopolului. Este vorba de bunicul lui Constans II, Împăratul Heraklios I (610-641), care după anul 617, când avarii au ajuns la porțile Constantinopolului, a decis să mute capitala imperială la Carthagina, în nordul Africii (Tunisia de astăzi), renunțând la acest plan doar în urma insistențelor Patriarhului Serghie I (610-638). Patriarhul, un om sever și cu multă personalitate, nu numai că l-a convins pe bazileu să renunțe la această decizie, privind stabilirea Curții și a administrației la Carthagina (orașul succesului său, de dinaintea încoronării), ci și să promită în fața poporului, prin jurământ, că Constantinopolul va rămâne pentru totdeauna capitală imperială.[13]

Noi considerăm că sorții bătăliei de la Phoinix-Finike au constituit motivele decisive ale localnicilor, să mute vatra orașului antic Efes, la Hághios Theológos [mai târziu Ayasoluk]. Istoria bisericească mai cunoaște astfel de „mutații” sau metonimii, μετωνυμία, mărginaș, vecinătăți ori contiguitate, de la *contiguus*. Este vorba de celebra Metropolă siriană Antiohia pe Orontes, Ἀντιόχεια ἡ ἐπὶ Ὀρόντου, Antiochia ad Orontem, azi Antakya din provincia Hatay, Turcia, care după anul 538 s-a numit *Theoupolis*, Θεουπόλεως, fără a subestima însă vechiul nume sau numele istoric al orașului: τῆς Μεγάλης Θεουπόλεως Ἀντιοχείας.[14] Pravila cea Mare, de la Târgoviște, din anul 1652 sau Îndreptarea Legii înregistrează și ea această realitate a titulaturii Patriarhului Antiohiei*: Preasfinte părintele mieu, patriarhul* cetății a lui Dumnezeu [*subl. noastră*]*, al marei Antiohii și a toată Anatolia, întru duhul sfînt dumnezăescule și preacinstitul mieu părinte*.[15]

În anul 538, perșii au prădat Antiohia, au distrus orașul și au luat în robie toți locuitorii înstăriți. Pe ruinele orașului, anterior anului 538, împăratul Justinian I a construit orașul Theoupolis, Θεούπολις, dar fără intenția de-a subestima numele vechi sau a știrbi din gloria și meritele vechii Antiohii Expansiunea arabo-musulmană, din anul 637 și întreaga perioadă cât aceștia au stăpânit Antiohia (637-969) a produs multe pierderi, necazuri, discriminări și persecuții, printre creștinii din Antiohia, aceștia fiind forțați să treacă la islam. Fără alte explicații, dificultățile pe care le-a înfruntat această Patriarhie se pot observa și din sedisvacanțele numeroase și îndelungate ale Tronului Antiohiei, din numărul mare de „Antipatriarhi“ sau „Concurenți“ ai celor legitimi sau canonici, și chiar din imposibilitatea de-a mai activa în Antiohia, Reședința Patriarhiei și Tronul fiind mutate în anul 1342/1343 la Damasc, care era pe atunci al doilea oraș ca importanță, din Siria. Sedisvacanțele erau la ordinea zilei, fie din cauza tulburărilor monofiziților, cum a fost aceea de 30 de ani (609-639), ori ale musulmanilor, cum s-a întâmplat între anii 702-742 (aceea de 40 de ani) sau ale ereziarhilor și musulmanilor laolaltă, coalizându-se, atunci când le dictau interesele: nestorieni, monofiziți, monoteliți, musulmani; iar în mileniul al doilea creștin, cruciații, mamelucii, otomanii, misionarii catolici etc.

Sub jurisdicția Patriarhiei Antiohiei erau Bisericile din provinciile răsăritene ale Imperiului Roman, precum și din afara acestuia, din întregul Orient: Cipru, Siria, Palestina (până în anul 451), Georgia, Armenia, Arabia, Imperiul Persan, India etc. Curând însă, Antiohia a început să piardă din

---

[13] S. B. DAȘKOV, *Dicționar de împărați bizantini*, traducere de Viorica și Dorin ONOFREI, Editura Enciclopedică, București, 1999, p. 125.

[14] A nu se confunda cu Antiohia Pisidiei, aproape de Efes.

[15] *Pravila cea Mare sau Îndreptarea Legii*, Târgoviște, 1652, reeditată în 1962, Editura Academiei Române, București, 1962, Colecția „Adunarea Vechiului Drept Românesc scris, VII” – pp. 363-370, glavele sau capitolele 391, 392, 393 și 395). În cazul de față, Glava 395.

teritoriile bisericești, pe care le avea în jurisdicție: Cipru a devenit Biserică Autocefală în anul 431, Ierusalimul a devenit Patriarhie în anul 451, Georgia și Armenia au evoluat și ele spre autocefalie, ca să nu mai amintim de creștinii nestorieni, din Imperiul Persan, care după anul 431 au fost rupți de Biserica Mamă a Antiohiei. Iată titulatura oficială a acestei Patriarhii a Antiohiei:

> **Το Αυτοκέφαλο Ορθόδοξο Πατριαρχείο της Μεγάλης Θεουπόλεως Αντιοχείας, τρίτο στην τιμητική τάξη μετά από τις εκκλησίες Κωνσταντινουπόλεως και Αλεξανδρείας και τέταρτο κατά το προ του Σχίσματος τυπικό που περιελάμβανε και το Πατριαρχείο Ρώμης, είναι η μεγαλύτερη αραβική χριστιανική εκκλησία στη Μέση Ανατολή. Από το 1343 η έδρα του Πατριαρχείου βρίσκεται στη Δαμασκό της Συρίας.**[16]

La marginea vechiului Efes începea cu încetul să se mute sau să se transfere vatra orașului (Noul Efes, prin metonimie), concentrată în jurul Basilicii Sf. Ioan, dând naștere la localitatea *Hághios Theológos*, Ἅγιος Θεολόγος, *Sfântul teolog*, [Sfântul[*Ioan*] Teologul] devenind Ayasoluk (în traducere turcească: *Sfântul teolog*), sub turcii selgiucizi, după 1090 și a celor otomani, din anul 1390, și Selçuk, din anul 1914, nume dat sub presiunea „turcilor tineri”.

În anul 867 *HághiosTheológos* (Ayasoluk) a fost cucerit și prădat de o armată rebelă a paulicienilor, condusă de Ioan Chrysocher, Ἰωάννης Χρυσόχειρ/Χρυσόχερις /Χρυσοβεργης († c. 872 sau 878?). Acesta era nepotul lui Karbeas, Καρβέας († 863), un general bizantin, rebel și conducător al sectei paulicienilor. Ioan Chrysocher a preluat conducerea rebelilor paulicieni și a întregii secte, după anul 863, adică după moartea în lupta de la Lalakaon Μάχη τοῦ Λαλακάοντος sau lupta de lângă Po(r)son, Μάχη τοῦ Πό(ρ)σωνος a unchiului său Karbeas. Prima menționare documentară a acestei secte s-a făcut în cadrul Sinodului Bisericii Armeano-Gregoriene, de la Dvin, din anul 719, care-i considera de orientare adopționistă, pe când izvoarele byzantine îi califica ca și dualiști. Imperiul bizantin a început să-i persecute din anul 813. Secta a cunoscut o mare prosperitate până în anul 844/845, adică până în momentul în care a devenit un *stat în stat*. Numele sectei vine de la Sf. Apostol Paul sau de la Paul I de Samosata al Antiohiei (260-268). Paulicienii erau o sectă creștină influențată de maniheism. Ei făceau o distincție între Dumnezeu creatorul cerului și al pământului și Dumnezeul creator al sufletelor, singurul care merită să fie adorat. Paulicienii erau iconoclaști convinși, respingeau autoritatea și practicile liturgice ale Bisericii Ortodoxe, ascultând doar de conducătorii lor lumești. Nu recunoșteau Vechiul Testament ca izvor revelat, iar din Noul Testament respingeau de asemenea foarte multe texte. Ei susțineau că Iisus Hristos nu s-a întrupat, ci a fost doar un înger, intrat în legătură cu pământenii, pentru a vesti Evanghelia. Mama Lui reală nu ar fi Maica Domnului, ci Ierusalimul ceresc, iar Sfânta Cruce nu o cinsteau, nici icoanele, nici Sfintele Moaște. Hristologia lor era de factură gnostică.[17] **La botezul lor, ei luau un nume nou, după lista celor**

---

[16] **Luat din:Από τη Βικιπαίδεια, την ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια:Πατριαρχείο Αντιοχείας – Βικιπαίδεια (wikipedia.org): Το αυτοκέφαλο ελληνορθόδοξο Πατριαρχείο της Μεγάλης Θεουπόλεως Αντιοχείας, Συρίας, Αραβίας, Κιλικίας, Ιβηρίας τε και Μεσοποταμίας και πάσης Ανατολής, όπως είναι ο πλήρης τίτλος του, τρίτο στην τιμητική τάξη μετά από τις Εκκλησίες Κωνσταντινουπόλεως και Αλεξανδρείας και τέταρτο κατά το προ του Σχίσματος τυπικό, που περιελάμβανε και το Πατριαρχείο Ρώμης, είναι η μεγαλύτερη Ορθόδοξη και σήμερα αραβόφωνη χριστιανική εκκλησία στη Μέση Ανατολή. Μερικές φορές ονομάζεται αυτή η εκκλησία ως Ρουμ-Ορθόδοξη Εκκλησία (από τουρκ. millet-i Rûm, ελληνικά: Ρουμ μιλλέτ, «έθνος των Ρωμαίων». Έτσι ονομαζόταν το μιλλέτ των Ορθόδοξων Χριστιανών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας). Από το 1343 η έδρα του Πατριαρχείου βρίσκεται στη Δαμασκό της Συρίας.**

Privitor la cetatea Antiohiei, textul l-am preluat și din volumul nostru anterior, *Pentarhia*, II/1, pp. 207 și 204-205.

[17] **„Inițiatorul cultului Paulucianist a fost Constantin Mananasis, care a luat numele de Silvanus (fost discipol al Apostolului Pavel). În anul 660 Silvanus a fondat prima sa comunitate la Kibossa, în Armenia. Douăzeci și șapte de ani mai târziu el a fost condamnat la moarte din ordinul împăratului bizantin. Simeon, trimisul imperial, care a executat comanda, a fost el însuși convertit și, adoptând numele de Titus, a devenit succesorul lui Constantin-Silvan, și el ars pe rug din ordinul împăratului în anul 690.” Luat din: http://politeia.org.ro/magazin-istoric/gnosticismul-3-erezii-medievale-paulicianismul/7826/**

Paulicianismul a fost o sectă gnostică derivată din maniheism, cunoscută și sub denumirile de Pavlikiani (în armeană) sau Paulikiani (în greacă), apărută pe teritoriul Armeniei, de unde s-a răspândit pe tot teritoriul Imperiului Bizantin, prosperând între anii 650-872 d. Hr. [Ibidem].

Paulicianismul pe teritoriul României:

La sfârșitul secolului al XVII-lea, comunitățile pauliciene din jurul orașului Nicopole au fost persecutate și obligate să se islamizeze de către autoritățile otomane. După o revoltă din Chiprovtsi (oraș din nord-vestul Bulgariei) în 1688, o bună parte din ei au fugit peste Dunăre și s-au stabilit în Banat, care a fost pe atunci parte din Imperiului Austriac. Aceștia au devenit cunoscuți sub numele de *bulgari bănățeni*.

Există încă peste zece mii de urmași ai acestor „bulgari” în Banatul de astăzi, în satele comunei Dudeștii Vechi, Vinga, Breștea și, de asemenea, în orașul Timișoara, cu câțiva în Arad. Acești urmași nu mai practică religia lor, convertindu-se la romano-catolicism. După eliberarea Bulgariei de sub ocupația otomană, în 1878, un număr de bulgari bănățeni au fost relocați în partea de nord a Bulgariei și locuiesc până astăzi acolo în satele Bardarski Geran, Gostilya, Dragomirovo, Bregare și Asenovo. Există, de asemenea, câteva sate de paulicieni în partea sârbă a Banatului, în special satele de Ivanovo și Blato Belo, lângă Pancevo. [*Ibidem*].

menționate în epistolele Pauline. De exemplu, Constantin Mananasis s-a numit după botezul paulician, *Silvanus*.[18] Paulicienii exilați în Bulgaria după anul 872-878 au devenit precursorii bogomililor de mai târziu (950-1396).[19]

Fiind persecutați de bizantini, în anul 844, paulicienii, conduși de Karbeas, cu ajutorul a 5000 de soldați s-au refugiat în zona muntoasă a Anatoliei, în Thema Koloneia, din nordul Capadociei și la sud de Pontus sau Πόντος Εὔξεινος, adică la sud de Trapezunt, unde au intenționat să-și creeze un stat aparte, cu capitala la Tephrike, Τεφρική, Տեւրիկ (armeană), azi Divriği (nume kurd), punându-se sub protecția califilor Abbasizi (750-1258, respectiv 1517). Karbeas, sprijinit de Emirul Omar al-Aqta, a învins trupele bizantine, conduse de Mihail III și de Cezarul acestuia Bardas, unchiul dinspre mamă și regentul său, pe timpul minoratului (856-866). Din Tephrike, paulicineii, conduși de Karbeas și aliați cu arabii, organizau expediții de pradă și jaf, în întreaga Anatolie și în Asia Mică. Abia prin bătălia de la Bathys Ryax, din anul 872 sau 878?, bizantinii au reușit să-i zdrobească pe paulicieni și să le distrugă formația lor statală.

> **În anul 1333 a trecut prin Efes și cronicarul marocan Ibn Battuta (1304-1368) sau Abu Abdullah Muhammad ibn Battuta care, la întoarcerea sa din pelerinajul întreprins la Mekka (1332-1346),[20] menționa în jurnalul său de călătorie *Rihla* / رحلة / *riḥla* /, Voiaj', că orașul se afla într-o stare de decădere, Basilica Sf. Ioan Apostolul și Evanghelistul fusese deja transformată în geamie și era *Moscheia principală* a orașului Ayasoluk. Orașul avea pe vremea aceea 15 porți. Istoricii ne avertizează însă că multe date din acest jurnal de călătorie, redactat de Ibn Battuta sunt rezultatul fanteziei lui bogate, multe locuri neajungând să le viziteze, astfel că astăzi, este foarte greu de diferențiat, ce este real în „mărturiile" lui de călătorie. Privitor la Efes, să presupunem că a scris adevărul![21]**

---

[18] Nikoghayos Adontz: *Samuel l'Armenien, Roi des Bulgares*. Palais des Academies, Brüssel 1938, S. 63.
R. M. Bartikian: *Quellen zum Studium der Geschichte der paulikianischen Bewegung*; Jerewan 1961 (in armenischer Sprache).
Frederic G. Conybeare (Hrsg.): *The Key of Thruth. A manual of Paulician Church of Armenia*. Clarendon Press, Oxford 1898.
Seta B. Dadoyan: *The Fatimid Armenians. Cultural and Political Interaction in the Near East* (Islamic History and Civilization. Studies and Texts: Bd. 18). Brill Publ., Leiden 1997, S. 214, ISBN 90-04-10816-5.
Nina G. Garsoïan: *The Paulician Heresy. The study of the origin and development of Paulicianism in Armenia and the eastern provinces of the Byzantine Empire*. Mouton, Den Haag 1967, S. 233.
Nina G. Garsoïan: *Armenia between Byzantium and the Sasanians*. Variorum Reprints, London 1985, S. 340, ISBN 0-86078-166-6.
Johann Jakob Herzog: *Paulicians*. In: Philip Schaff (Hrsg.): A Religious Encyclopaedia or Dictionary of Biblical, Historical, Doctrinal, and Practical Theology, *Bd. 2*. 2. Aufl. Funk & Wagnalls, New York 1894, S. 1776–1777.
Vahan M. Kurkjian: *The Paulikians and the Tondrakians* (Kapitel 37). In: Ders.: *A History of Armenia*. AGBUA, New York 1959 S. 526.
Alexandre Lombard: *Pauliciens, Bulgares et Bons-hommes. Étude sur quelquels sectes du moyen âge*. Édition H. Georg, Genf 1879.
Vrej Nersessian: *The Tondrakian Movement. Religious movements in the Armenian Church from the 4th to the 10th century* (Princeton Theological Monograph Series; Bd. 15). Pickwick Publ., Allison Park, Pa 1988, ISBN 0-915138-99-9.
Édouard Selian: *Le dialect Paulicien*. In: Dora Sakayan (Hrsg.): *The Proceedings of the Fifth International Conference on Armenian Linguistics* (Anatolian and Caucasian Studies). Caravan Books, New York 1996, ISBN 0-88206-085-6.

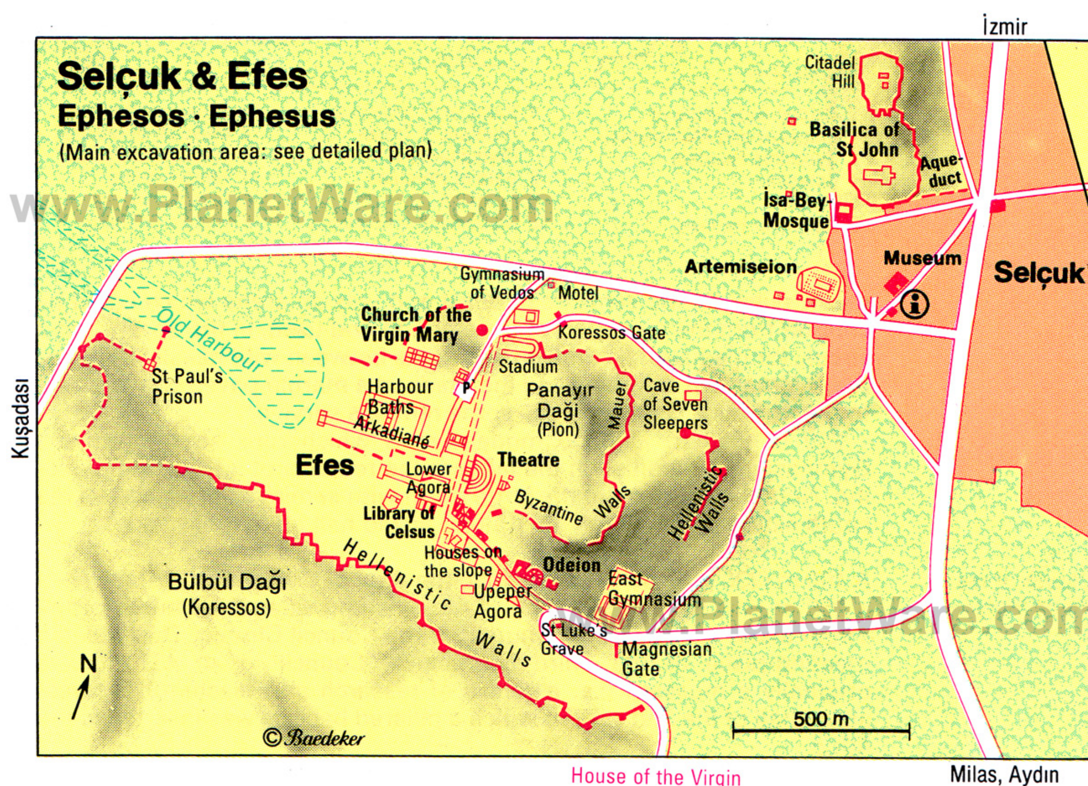
[19] J. C. Wolf, *Historia Bogomilorum*, Wittenberg, 1712
Euthymius Zygabenus, *Narratio de Bogomilis*, ed. Johann Karl Ludwig Gieseler, Göttingen, 1842
C. J. Jirecek, *Geschichte der Bulgaren*, Praga, 1876, pp. 155, 174-175
L. P. Brockett, *The Bogomils of Bulgaria and Bosnia: The Early Protestants of the East*, fără loc, 1879[1]
Viktor Sharenkoff, *A Study of Manicheism in Bulgaria*, New York, 1927
Dmitri Obolensky, *The Bogomils: A Study in Balkan Neo-Manichaeism*, Cambridge, 1948
Steven Runciman, *The Medieval Manichee: A Study of the Christian Dualist Heresy*, Cambridge, 1947
E. v. Ivánka, *Gerardus Moresanus, der Erzengel Uriel und die Bogomilen*, „Orientalia Christiana Periodica", XXI, 1-2 (1955), pp. 143-146
Milan Loos, *Dualist Heresy in the Middle Ages*, Dordrecht, 1974
K. Papasov, *Christen oder Ketzer – die Bogomilen*, Stuttgart, 1983
Dimităr Angelov, *Bogomilstvoto*, Stara Zagora, 1995
J. Ivanov, *Bogomilski knigi i legendi*, Sofia, 1925; traducere în franceză de către M. Ribeyrol: *Livres et Légendes bogomiles*, Paris, 1976.

[20] *Hagi*Ibn Battuta a petrecut aproape trei decenii pe drumuri, adică în călătorii de cunoaștere. Drumul la Mekka l-a efectuat în perioada de timp, dintre anii 1325-1332, mergând prin nordul Africii. La revenirea de la Mekka, din Palestina, a luat-o în sus spre Libanon, Asia Mică, Bulgaria, Crimeea, Marea Caspică, ajungând până în China, Filipine, India, iar prin Iemen a revenit acasă. Călătoria a durat 14 ani (1332-1346). Pelerinul la Mekka se numește Hajj,ḥăğğ, το Χατζ. Pelerinul creștin, la Ierusalim și în Țara Sfântă se numește „Hagi" sau Hajji, Хаджи.

[21] Ibn Batuta: *Die Reise des Arabers Ibn Batuta durch Indien und China. (14. Jahrhundert).* Bearbeitet von Hans von Mžik. Hamburg: Gutenberg, 1911 (Bibliothek denkwürdiger Reisen. Bd. 5).
Ibn Batuta: *Travels in Asia and Afrika 1325-1354,* translated and selected by Gibb. London 1939.
Ibn Battuta: *Reisen bis ans Ende der Welt 1325-1353.* Stuttgart: Edition Erdmann, 1985. ISBN 3-522-60050-9
Die Reisen des Ibn Battuta. Herausgegeben und übersetzt von Horst Jürgen Grün; 2 Bände. München: Allitera-Verlag, 2007. ISBN 978-3-86520-229-1 und ISBN 978-3-86520-230-7 (Erste deutsche Übersetzung des Gesamtwerks.)
Ibn Battuta: *Die Wunder des Morgenlandes. Reisen durch Afrika und Asien.* Nach der arabischen Ausgabe von Muhammad al-Bailuni ins Deutsche übertragen, kommentiert und mit einem Nachwort versehen von Ralf Elger, München 2010. ISBN 978-3-406-60068-5.

Hághios Theológos (Ayasoluk) și hinterlandul acestuia a mai fost o dată recuperat de bizantini, în timpul dinastiilor Comnenilor (1057-59 și 1081-1085) și a Paleologilor (1259-1453). Astfel, în anul 1295, generalul Alexios Philatropenos a reușit să aibă mari succese militare, în luptele cu turcii, însă acțiunile au eșuat în urma conflictului ivit între el și Curtea Imperială. Alexios Philatropenos (1270-1340) a declanșat o rebeliune împotriva Împăratului Andronic II Paleologul cel Bătrân (1282-1328), capturându-l pe fratele acestuia, Theodor Paleologul, pe care l-a ținut ostatec în Efes (recte Hághios Theológos, Ayasoluk).

O ultimă încercare a bizantinilor de-a recuceri Efesul și regiunea din jur, din mâinile turcilor, a avut loc în anul 1304, prin intermediul Companiei Catalane, *Companyia Catalana*, η Καταλανική Εταιρεία [ή Μεγάλη Καταλανική Κομπανία], fondată de un aventurier italian, mercenarul sau lefegiul Ruggero da Fiore sau Roger de Flor ori Roger Florus, Ροζέ ντε Φλορ (1266-1305). Compania Catalană i-a bătut pe turci în apropiere de Thyraea, însă au fost de îndată chemați de împăratul bizantin, pentru a înfrânge o rebeliune. Aceste acțiuni au costat mult, atât populația locală, cât și vistieria imperială, pentru că lui Roger de Flor și soldaților lui, Andronic II Paleologul le-a lăsat mână liberă, să prade și să jefuiască toate orașele și regiunile pe care le-a cucerit de la turci, printre care se număra și Efesul [recte HághiosTheológos (Ayasoluk)]. După câtva timp orașul și regiunea Efesului au fost în mod definitiv recucerite de turci, iar populația a fost ucisă, deportată sau vândută pe piața de sclavi a Orientului.

Hartă arheologică: **Efesul bizantin, plan sau hartă elaborată conform săpăturilor și descoperirilor arheologice.**

Luat din: http://www.planetware.com/tourist-attractions-/ephesus-tr-iz-ep.htm

Efesul sub otomani [după 1305]

Am amintit deja că, după ce în secolul al VI-lea a fost construită în prima ei fază Cetatea – citadela – la poalele căreia, Justinian I cel Mare a construit *Basilica Sf. Ioan*, pe locul unde se afla deja de secole, mormântul Apostolului iubirii, numele așezării succesoare Efesului antic sunt din secolul al VII-lea, HághiosTheológos, apoi Ayasoluk, de prin 1090, cu toate oscilațiile stăpânirilor politice, care s-au succedat asupra Efesului, până în anul 1390, respectiv 1402, când Tamerlan a intrat cu oastea lui turco-mongolă în acest oraș prădându-l în mod barbar, iar din anul 1914 numindu-se Selçuk, din inițiativa și sub presiunea mișcării naționaliste a „turcilor tineri”.[1]

***Beylik de Aydın sau Beylik de Aydınoğlu*, Αϊδίνιο (turc. Αϊντίν, *Aydın*) [Τουρκομανικά εμιράτα ή Μπεηλίκια], adică Principatul de Aydin sau Aydınoğlu, devenit Emiratul de Aydın, cu capitala la Birgi, apoi la Ayasluğ [recte Ayasoluk].[2] Acest Emirat și-a primit numele de la orașul Aydin, vechiul Cesareea, Καισάρεια, sub romani, apoi Tralles, Τράλλεις, sub bizantini, situat în provincia Lydia, Λυδία, din vestul Asiei Mici.**

După bătălia de la Ankara, din anul 1402, otomanii fiind învinși, în toamna aceluiași an, emirul Tamerlan sau Timur Lenk (1336-1405) și-a făcut intrarea în Ayasoluk, prădând orașul în mod jalnic. În anul 1403 hoardele turco-mongole a lui Tamerlan au părăsit orașul, prădându-l încă o dată. Până în anul 1425, când otomanii au recucerit orașul, mongolii au prădat în mod periodic Efesul, astfel că locuitorii și-au pierdut întreaga putere economică și financiară. Orașul, sărăcit, decădea pe an ce trecea, se depopulase, iar clădirile neîngrijite și supuse intemperiilor se ruinau văzând cu ochii. În secolul al XIX-lea, Ayasoluk era doar un sat lipsit de importanță. Tot în acest secol au început și primele săpături arheologice, grație inginierului de căi ferate britanic John Turtle Wood și a arheologului David George Hogarth, din anii 1863-1874, care căutau urmele sau ruinele Templului Artemis.

De numele orașului Efes sunt legate o serie de personalități ale antichității păgâne și creștine:[3]

- **Filosoful *Heraklit*din Ephes, Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος, Heraclitus Ephesius (c. 520-c. 460 î.Hr.);**
- ***Herostratos*, Ἡρόστρατος, Herostratus sau Herostrates, † c. 356 î.Hr. a incendiat Templul zeiței Artemis din Efes, pentru a-și face numele nemuritor;**

---

1 **Anthemius din Tralles (c. 474 – before 558 Ἀνθέμιος ὁ Τραλλιανός și Isidor din Milet, Ισίδωρος ο Μιλήσιος (432-537) sunt cei doi învățați și arhitecți bizantini, după ale căror planuri a fost construită Biserica Sfintei Sophia, Ἁγία Σοφία, din Constantinopol, între anii 532-537 și 563.**

2 **Clive Foss: *Ephesus after Antiquity. A Late Antique, Byzantine and Turkish City*, Cambridge University Press 1979, pp. 143-147 u.**

3 **Vezi link-ul: Ephesos – Wikipedia;**
Literatură:
Reinhardt Harreither, Michael Huber, Renate Pillinger: *Bibliographie zur Spätantike und Frühchristlichen Archäologie in Österreich* (mit einem Anhang zum christlichen Ephesos). In: *Mitteilungen zur Christlichen Archäologie* Band 7, 2001, ISSN 1025-6555.
Wolfgang Kosack: *Die koptischen Akten der Konzile von Nikaia und Ephesos*. Textfragmente und Handschriften in Paris, Turin, Neapel, Wien und Kairo. In Parallelzeilen herausgegeben, bearbeitet und übersetzt. Koptisch – Deutsch. Verlag Christoph Brunner, Basel 2015, ISBN 978-3-906206-07-3.
Richard E. Oster: *A bibliography of ancient Ephesus*. American Theological Library Association, Metuchen N.J. 1987, ISBN 0-8108-1996-1.
Werner Thiessen: *Christen in Ephesus. Die historische und theologische Situation in vorpaulinischer und paulinischer Zeit und zur Zeit der Apostelgeschichte und der Pastoralbriefe*. Texte und Arbeiten zum neutestamentlichen Zeitalter 12. Francke, Tübingen u. a. 1995, ISBN 3-7720-1863-7.
Stephan Witetschek: *Ephesische Enthüllungen* 1. Frühe Christen in einer antiken Großstadt. Zugleich ein Beitrag zur Frage nach den Kontexten der Johannesapokalypse. Peeters, Leuven 2008, ISBN 978-90-429-2108-5.

- **Filologul *Zenodotos* din Efes, Ζηνόδοτος din Efes (c. 333/323 – c. 260 î.Hr.) a devenit primul bibliotecar al celebrei biblioteci din Alexandria;**
- ***Artemidor* Ἀρτεμίδωρος, Artemidorus din Efes, politician și geograf, finele sec. II, începutul sec. I î.Hr.;**
- ***Arsinoie IV*, c. 68/65-41 î.Hr., regină egipteană, din Dinastia Ptolemeilor, exilată în Templul zeiței Artemis din Efes (46 î.Hr.) unde a fost și executată din ordinul Împăratului Marcus Antonius, în anul 41 î.Hr.;**
- ***Xenophon* din Efes, a scris romanul *Ephesiaca*, Ἐφεσιακά (istorii efesine, din secolul al II-lea, epoca romană);**
- **Apollo, misionar creștin, originar din Alexandria Egiptului;**
- **Sf. Apostol *Pavel*;**
- **Sf. Apostol și Evanghelist *Ioan*;**
- **Sf. Evanghelist *Luca*;**
- **Sf. *Maria Magdalena*;**
- **Cei *șapte tineri* adormiți, din apropierea Efesului;**
- ***Rufus* (c. 80 – c. 150 d.Hr.) din Efes, medic și scriitor grec;**
- ***Soranos* din Efes (c. 98 – c. 138 d.Hr.), medic cu activitate în Roma, unde a redactat un manual de ginecologie;**
- ***Tiberius Claudius Aristion*, un cetățean foarte bogat din Efes, de numele căruia sunt legate o serie de clădiri celebre, construite de el acolo, la sfârșitul sec. I și începutul celui de al doilea, d.Hr., cum ar fi: Nymphaeum Traiani; un alt „Nymphaeum", cunoscut sub numele de „Fântâna străzii"; conducte de apă curentă în oraș; colaborează la construirea Termelor din port; își asumă responsabilitatea de supraveghere, control și finisare a lucrărilor de construcție a *Bibliotecii lui Celsus*, din Efes (117-125 d.Hr.);**
- **Mitropolitul *Marcu Eugenicul*, Μάρκος Εὐγενικός (1392 – d. 23 iunie 1444) al Efesului (1437-d. 1444), un prolific imnograf.[4]**

[4] **Lucrările Sf. Marcu Eugenicul al Ephesului pot fi găsite în volumul 160 din Migne, *Patrologia Graeca*.**

Tronul Apostolic al Sf. Evanghelist Ioan

al Bisericii din Efes, Ἰωάννης υἱὸς (sau ὁ) τοῦ Ζεβεδαίου, Iohannes Zebedaei

Ilustrație: **Mănăstirea Sf. Ecaterina din Sinai, Sf. Apostol și Evanghelist Ioan, miniatură luată din: Evanghelie, *Codex Theodosianus* [cod. 204], din anul c. 950 – d. 1000, folio. 14.**

Evangelist Johann, Ende des 10. bis Anfang des 11. Jhs. Лазарев 1986: Ende des 10. bis Anfang des 11. Jhs. Holy Image 2006: Um 975–1000 Katharinenkloster, Sinai, Ägypten, Codex Theodosianus [cod. 204], S. 14. Siehe in der Galerie: Johannes der Evangelist; Literaturnachweis: Лазарев 1986. [21] Лазарев В. Н. История византийской живописи. — М.: Искусство, 1986. — Стр. 71. Holy Image 2006. [736] Holy image, hallowed ground: icons from Sinai. — Los Angeles: Getty Publications, 2006. — Cat. No. 7, pp. 68, 136-139, fig. 65.[1]

Евангелист Иоанн

Конец X — начало XI вв. Лазарев 1986: Конец X — начало XI вв. Holy Image 2006: Ок. 975–1000 гг.

Монастырь св. Екатерины, Синай, Египет Евангелие [cod. 204], л. 14, См. в «Галерее»:

Иоанн Богослов, евангелист

Литература:

Лазарев 1986. [21] Лазарев В. Н. История византийской живописи. – М.: Искусство, 1986. – Стр. 71.

Holy Image 2006. [736] Holy image, hallowed ground: icons from Sinai. — Los Angeles: Getty Publications, 2006. — Cat. No. 7, pp. 68, 136-139, fig. 65.

Изображение воспроизводится по изданию: Holy image, hallowed ground: icons from Sinai. Los Angeles: Getty Publications, 2006.

Изображения с более высоким разрешением:1047 x 1313 пикс. [165 кб]

---

[1] **Luat din: http://www.icon-art.info/manuscript.php?lng=de&folio_id=46**

Dacă s-ar fi ținut cont de originea apostolică a scaunelor patriarhale, atunci *locul întâi* ar fi trebuit să-l dețină Ierusalimul, *locul al doilea* Antiohia, *locul al treilea* Efesul, *locul al patrulea Roma Veche* și *locul al cincilea* Alexandria. Însă nu originea apostolică a stat la baza structurilor ierarhice ale Bisericii din Imperiul Roman, ci acela al ACOMODĂRII acesteia după sistemul organizării administrative și politice de Stat. Acest principiu îl confirmă însuși titlul pe care-l purtau episcopii din capitalele de provincii romane, fiind numiți „mitropoliți", pentru că rezidau în capitala acestora, numită „metropolă", μητροπόλεις.[2] Precum făcea și guvernatorul de Stat al unei provincii imperiale, așa-i revenea și episcopului din metropolă sarcina să vegheze asupra modului de activitate al episcopilor de pe teritoriul provinciei, adică a sufraganilor mitropoliei. Uzanțele acestui sistem administrativ și de organizare bisericească a fost apoi confirmat formal de către primul Sinod Ecumenic de la Niceea, din anul 325, vezi canonul 4.[3] Mai târziu, prin canonul 9 al Sinodului al patrulea din Antiohia, din anul 341 se decretează și se confirmă același principiu *mitropolitan*:

> **„Episcopii din fiecare eparhie trebuie să recunoască pe episcopul proestos din capitala metropolă, și care deține purtarea de grijă a toată eparhia, pentru că în capitala metropolă se întrunesc din toate părțile toți cei ce au afaceri de aranjat. Pentru aceea s-a hotărât ca aceasta să aibă precădere în cinste, și ceilalți episcopi să nu facă nimic mai însemnat fără de dânsul, potrivit vechiului canon în vigoare al Părinților noștri, decât numai cele ce privesc fiecare parohie în parte, și ținuturile de sub dânsa. Iar fiecare episcop să aibă stăpânire peste parohia sa, și s-o cârmuiască potrivit evlaviei cuvenită fiecăruia și să aibe grijă de tot ținutul supus cetății sale; așa ca să-și hirotonească atât presbiteri cât și diaconi, și să dispună toate cu judecată; dar mai mult nimic să nu se apuce să facă, fără episcopul capitalei metropolei, nici acesta fără socotința celorlalți."[4]**

La drept vorbind, alături de Biserica din Efes, mai există și alte centre sau orașe, care s-au învrednicit de-a avea o origine misionară apostolică sau unde aceștia și ucenicii lor au zăbovit o perioadă de timp sau își dorm chiar somnul de veci. Astfel de centre ar putea fi, alături de Ierusalim și Antiohia: Roma, Efesul, Corintul, Thesalonicul, Damascul, Galatenii (Galația, regiune în platoul central și de nord al Asiei Mici), Colosenii, de la orașul Colosae, Κολοσσαί, în Frigia, apoi insula Creta, orașul Patmos, orașul Edessa (cu mormântul Sf. Apostol Toma), Filipi, în nord-estul Macedoniei (Epistola către Filipeni), cele șapte cetăți ale Apocalipsei (Efes, Smirna, Pergam, Tiatira, Sardes, Filadelfia, Laodiceea, *Apoc. 1, 11*) etc., fără să-i mai amintim pe ucenicii acestora, adică „pe cei 70 de ucenici" etc.

Anul 330 a însemnat și pentru Biserica Efesului și pentru scaunul arhiepiscopal al acesteia, începutul fenomenului de translație, de mutare sau de cedare a prerogativelor apostolice, în favoarea Constantinopolului, Noua Romă, finalizat în anul 381, la Sinodul II Ecumenic. Acest fenomen se încadrează în marele context al ideii de Roma sau „translatio imperii". Aici putem vorbi de o aspirare a tronului ioaneic de la Efes, în cel de la Noua Romă Constantinopol, pentru că legenda cu *tradiția originii andrene* a scaunului de Byzantion apare în mod palid, doar de prin secolul al VII-lea, până atunci <u>invocându-se doar statutul de capitală imperială</u>, de *a doua* sau de *noua* Romă, care începe să se cristalizeze după anul 330 și mai ales după anul 381. Un fenomen similar putem constata și la Roma Veche, unde Sf. Grigorie I cel Mare (590-604) manifesta o predilecție față de Triarhie, chiar daca nu contesta pe față ordinea tronurilor Pentarhiei, după cum am mai amintit deja în vol. II/3 al *Pentarhiei*, p. 128. Pentru Patriarhul Roman, Vârhovnicul Apostolilor se afla în trei locuri: la Roma Veche, la

---

[2] Luat din p. 25, de la Fr. DVORNIK, pp. 76-77: François DVORNIK, *Byzance et la Primauté Romaine*, Les Éditions du Cerf, Paris, 1964, 160 p.

[3] Fr. DVORNIK, *Byzance et la Primauté Romaine*..., Op. cit., p. 25.

[4] Adică a *Sinodului Mitropolitan*. Luat din: Ioan N. FLOCA, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, Note și comentarii, Sibiu, 1992, p. 209. Compară cu Fr. DVORNIK, *Byzance et la Primauté Romaine*..., Op. cit., p. 26.

Alexandria și la Antiohia, adică cele trei locuri sunt aspirate și asimilate „într-un singur scaun”, cel de la Roma Veche. Și la Constantinopol, scaunul de la Efes a fost aspirat de către a Doua Romă.[5]

Chiar și în secolul al IX-lea, când legenda despre „originea andreiană” a scaunului de Bysantion prinsese deja rădăcini la Constantinopol, Ignatie I cel Mare (847-858 și 867-877) sublinia că scaunul său patriarhal este de origine apostolică și derivă din faptul că acest scaun a fost al Sf. Ioan (Efes) și al Sf. Andrei (Bysantion): „De vieilles traditions syriaques, arméniennes et coptes, montrent que le caractère ‚apostolique' avait été attribué à Byzance pour cette raison que Constantinople était devenue l'héritière du siège d'Éphèse fondé par l'Apôtre Jean, lorsque le diocèse d'Asie, administré par Éphèse, était passé sous la juridiction de Constantinople. Même encore au IXe siècle, quand la légende d'André commençait à jeter ses racines dans les milieux officiels de Byzance, le patriarche Ignace soulignait que son siège était d'origine apostolique, faisant dériver ce caractère du fait que son siège était celui de S. Jean et d'André.”[6] Catalogul sau cronologia – dipticonul – episcopilor de Bysantion, de la *Stachyis* (38?-54?), la *Mitrophan I* (306/7?-314?), ar fi fost ticluit, abia în secolul al VIII-lea sau la începutul celui de al IX-lea.[7]

Continuând menționarea mărturiilor luate de la canoniști și istorici, se întrezărește și teza menționată de lucrarea Părintelui F. R. GAHBAUER, că Pentarhia – din punctul de vedere al apusenilor – ar fi fost fondată de (și în) Răsăritul creștin, ca reacție a episcopilor față de perseverarea Episcopilor Romei Vechi în teoria Triarhiei Petrine.[8]

În acest context se profilează tot felul de teorii, dintre cele mai bizare chiar, cum ar fi aceea formulată de Montenero, potrivit căreia, Sf. Apostol Petru a primit primatul de la Iisus Hristos, iar celelalte două centre, Alexandria și Antiohia ar fi supuse Scaunului Romei Vechi.[9]

Studierea mărturiilor timpului și a celor ulterioare epocii Triarhiei, lasă să se întrevadă și evoluția diferită a conceptului de eclesiologie între Răsărit și Apus. Este vorba de *principiul eclesiologic roman*, care decurgea din teoria Triarhiei Petrine și de *principiul eclesiologic răsăritean*, care, ținând cont de întâietatea capitalei romeice (împărat și patriarh), accentua colegialitatea celor cinci patriarhi.[10]

Părintele F. R. Gahbauer dă un exemplu în această privință. Papa Grigorie I cel Mare, în *Synodica* trimisă celorlalți patriarhi ai Pentarhiei, îi tratează de la egal, la egal:

> **„Gregorius Iohanni Constantinopolitano, Eulogio Alexandrino, Gregorio Antioceno, Iohanni Hierosolimitano, et Anastasio Expatriarcha Antiochiae *a paribus*”.[11] Cu toată forma retorică impecabilă a synodicii, și forma ei de adresare, stilul „colegial” și principiul „sinodal” față de ceilalți patriarhi, se remarcă în gândirea lui Grigorie I cel Mare nu acceptanța față de Pentarhie, ci nostalgia după Triarhie: „... da der Sitz des Apostelfürsten Petrus, der sich an drei Orten, nämlich in Rom, Alexandrien und Antiochien befindet, den Vorrang aufgrund göttlicher Autorität in der Kirche innehat.”[12] Această concepție a lui Grigorie I cel Mare poate fi constatată dintr-o altă scrisoare, pe care a trimis-o lui Eulogios I (579-607) al Alexandriei, în noiembrie 597.[13] Prin urmare, Scaunul UNIC al lui Petru Vârhovnicul Apostolilor se află în trei locuri, la Roma, Alexandria și Antiohia, adică cele trei locuri sunt aspirate și asimilate „într-un singur scaun”. Începând cu Leon I cel Mare, continuând cu urmașii acestuia, până la Grigorie I cel Mare și cu urmașii lui, Patriarhii Romei Vechi au manifestat tot timpul predilecția spre Triarhie, în dauna Pentarhiei.[14]**

---

[5] **F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., p. 343.
François DVORNIK, *Byzance et la Primauté Romaine*, Les Éditions du Cerf, Paris, 1964, p. 151.
Ferdinand R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie – Ein Modell der Kirchenleitung von den Anfängen bis zur Gegenwart* (Habilitationsschrift) (Frankfurter Theologische Studien Bd. 42, 1993), XI + 467 p.
PENTARHIA, vol. II/3, p. 128: – ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, τόμος II/3, *Privitor la instituția canonică a pentarhiei patriarhilor*, PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ, Cluj-Napoca, 2010, 477 p., incl. il., pl., hărți. Περί των κανονικών θεσμών της Πενταρχίας των Πατριαρχών, Κλουζ-Ναπόκα, 2010, Πενταρχία, τόμος 2/3.**

[6] **Luat din: Fr. DVORNIK, pp. 76-77: François DVORNIK, *Byzance et la Primauté Romaine*, Les Éditions du Cerf, Paris, 1964, 160 p.**

[7] **Ibidem, p. 77. Vezi și: I. M. Mălinaș, *Dipticon...*, pp. 69-70.**

[8] **F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., p. 30.**

[9] **F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., pp. 277-278.**

[10] **F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., p. 343.**

[11] **F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., p. 343.**

[12] **F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., p. 343.**

[13] **F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., p. 343.**

[14] **Reluare din: Ioan Marin MĂLINAȘ, *PENTARHIA*, vol. II/3, p. 128.**

Raportat la tema noastră, tronul Patriarhului Ecumenic al Constantinopolulul s-ar afla în două locuri: la Efes al Apostolului iubirii Ioan și la Bysantion al lui Andrei, cel Întâi chemat, fratele de sânge al lui Petru, de la Roma Veche.

Cu mult timp înainte, chiar și Papa Damasus I (366-386) ar fi fost tentat să accepte doar „scaunele petrine", de la Roma Veche, Alexandria și Antiohia (exprimate în *Decretum Gelasianum*, PL, 13, 374), iar Bonifaciu I (418-422) a obiectat împotriva *Edictului* lui Theodosie II cel Tânăr, din anul 421, prin care se recunoșteau și se atribuiau Noii Rome Constantinopol, toate privilegiile, de care se bucura scaunul Romei Vechi. De aceeași convingere erau și papii Leon I (440-461) și Gelasius I (492-496).[15]

Tronul Constantinopolului a început să fie considerat „apostolic" abia de prin secolul al VII-lea, probabil și ca urmare a dezbaterii apărute în jurul titlului de „Patriarh Ecumenic", tendință accentuată apoi de mișcarea iconoclastă:[16]

> **„Vom 7. Jh. an wird auch der Sitz von Konstantinopel in steigendem Maße ‚apostolisch' genannt, anfangs vielleicht als Folge der Diskussion um den Titel ‚Ökumenischer Patriarch', danach verstärkt im Verlauf des Bilderstreites. Im 9. Jh. wird der apostolische Charakter des Konstantinopoler Thronos weiter gestützt durch die These, er sei Erbe von Ephesos und damit des Apostels Johannes, des weiteren durch die Verknüpfung mit der Legende des Apostels Andreas, der durch seine Schüler Stachys die Christianisierung von Byzanz veranlaßt habe und dessen Reliquien man schon seit dem 4. Jh. in der Apostelkirche verehrte. Damit war der Weg frei für die Theorie der Pentarchie, wonach fünf Patriarchen vom Heiligen Geist eingesetzt seien, die als Nachfolger der Apostel und oberste Hirten gleichrangig die Kirche zu leiten hätten[43]."**
>
> **[43] F. Dvornik, a. a. O. Kap. 4, 6, 7. [*The Idea of Apostolicity in Byzantium* (Cambridge / Mass. 1958)].**

De prin secolul al IX-lea caracterul apostolic al Tronului Constantinopolului Noua Romă era argumentat pe baza unei teze foarte interesante, și anume, acest tron ar fi continuarea moștenirii de la Efes, adică a Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan, idee combinată sau legată de legenda privitoare la prezența Sf. Apostol Andrei în Bysantion, ca fondator al acestui scaun episcopal, care prin ucenicul său Stachys ar fi încreștinat populația din această zonă.[17] Moaștele Sf. Stachys, primul Episcop de Bysantion, se aflau din secolul al IV-lea, în Biserica Sfinții Apostoli din Constantinopol, iar cele ale Sf. Apostol și Evanghelist Ioan, la Efes, unde, două secole mai târziu, Justinian I cel Mare (527-565) a construit în secolul al VI-lea Basilica Sf. Ioan, cu altarul pe mormântul său. În jurul acestei Basilici s-a mutat în secolul al VII-lea și vatra orașului sau Noul Efes, cunoscut sub numele de Sfântul teolog, *Hághios Theológos*, Ἅγιος Θεολόγος, [<u>Sfântul</u>[*Ioan*] <u>Teologul</u>] devenind Ayasoluk (în traducere turcească: *Sfântul teolog*), sub turcii selgiucizi, după 1090 și a celor otomani, din anul 1390, și Selçuk, din anul 1914, nume dat sub presiunea „turcilor tineri". Prin contopirea tradiției și a prerogativelor apostolice ioaneice și andreene, s-a creat și drumul liber spre *theoria* Pentarhiei Patriarhilor sau „theoria cifrei cinci" sau simbolismul acestei cifre, potrivit căreia Sfântul Duh ar fi instituit cinci căpetenii sau „patriarhi", care să conducă „trupul văzut" al Bisericii, precum fac cele cinci simțuri, cu corpul uman.[18] În conformitate cu această teorie a pentarhiei patriarhilor, există patru diviziuni ale lumii civilizate împărțită între cinci patriarhi, ca cinci străjeri ai credinței, după cum îi definea Parintele Ferdinand Gahbauer, de la Mănăstirea benedictină Ettal (Bavaria), marele specialist în „theoria Pentarhiei patriarhilor", θεωρία της Πενταρχίας των Πατριαρχών:[19]: *Patriarhii sunt*

---

[15] Hubert JEDIN editor, vol. II/1, p. 249: *Handbuch der Kirchengeschichte*, von Nikaia bis Chalkedon, Band II/1, 325-451, Sonderausgabe, 30 – sec. XX, von Karl Baus și Eugen Ewig, 1999, p. 200; Unveränderter Nachdruck der Sonderausgabe von 1985, Herder Freiburg, Basel, Wien, 1999[4] [1962[1], 1965[2], 1985[3]]. Vezi: Bonif. I, Ep. 14, 15.

[16] În conformitate cu manualul de Istorie Bisericească a lui Hubert JEDIN editor, vol. II/1, p. 249: *Handbuch der Kirchengeschichte*, von Nikaia bis Chalkedon, Band II/1, p. 249.
Vezi și studiul: François DVORNIK, *Byzance et la Primauté Romaine*, Les Éditions du Cerf, Paris, 1964, 160 p., passim.
F. DVORNIK, *The Idea of Apostolicity in Byzantium and the Legend of the Apostle Andrew*. Dumbarton Oaks Studies 4, Cambridge 1958.
Citat luat din: Hubert JEDIN, *Handbuch der Kirchengeschichte*, vol. II/1, p. 249.

[17] Hubert JEDIN editor, *Handbuch der Kirchengeschichte*, Op. cit., p. 249.

[18] Hubert JEDIN editor, *Handbuch der Kirchengeschichte*, Op. cit., p. 249. Theoria, în latină: theoria.

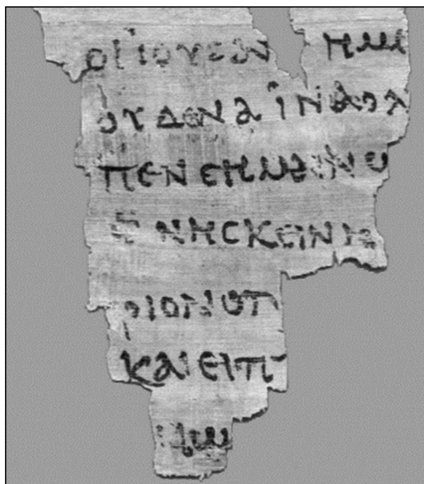
[19] Θεωρῐ́ᾱ (greaca veche), θεωρία (neogr.), apoi, în scrierea dorică: θεᾱρία, în cea ionică: θεωρίη, în cea thebană sau Boeotia: θιαωρία.

străjerii dreptei credințe[20] **sau „Collegium patriarcharum” ca autoritate supremă și ultimă în Biserică.**[21]

*****

În forma sa autentică, pelerinajul era o călătorie de tip inițiatic sau revelator. Deplasarea fizică era expresia unei mișcări sufletești. Nevoia de lumină interioară motiva mișcările exterioare ale trupului, astfel că pelerinajul devenea un eveniment ființial complet, o experiență profundă din care omul se întorcea transfigurat.

Astăzi, pelerinajul tinde să dispară, fiind înlocuit cu turismul religios. Omul contemporan nu mai descoperă, ci vizitează, nu caută un parcurs interior, ci vrea să admire o frumusețe exterioară, nu primește un răspuns revelator pentru că nu mai are nici o întrebare.

Ilustrație: **Fragmentul *Papyrus* $\mathfrak{P}^{52}$ sau P^{52} este cel mai vechi text cunoscut din Sf. Evanghelie după Ioan, probabil din prima jumătate a secolului al II-lea și a fost descoperit în anul 1920, într-o piață din Egipt de unde, cu mare probabilitate, și provine. Fragmentul de codex este doar de câțiva centimetri pătrați și conține pe recto fragmente din versurile 31-33, iar pe verso, fragmente din versurile 37-38, ale capitolului 18 din Evanghelia după Ioan.**[22]

Editorul acestui fragment de codex, C. H. Roberts îl datează în anul 125. În realitate, fragmentul acesta provine dintr-un text, scris cu mare probabilitate între anii 130-150.

Cota și descrierea exactă a acestui fragment de codex este după cum urmează:

Papyrus52swCC BY-SA 2.5

Friedhelm Wessel – Grafik nach einer originalgetreuen Replik aus der Bibelsammlung von A. Schick – Sylt (mit freundlicher Genehmigung; http://www.bibelausstellung.de) 52 (recto) als ältestes Textzeugnis des Johannesevangeliums (vermutlich 1. Hälfte des 2. Jahrhunderts) Papyrus 52 (Replica), recto: Joh 18,31-33.

Luat din: http://de.wikipedia.org/wiki/Evangelium_nach_Johannes
http://de.wikipedia.org/wiki/Evangelium_nach_Johannes#mediaviewer/Datei:Papyrus52sw.jpg
The Rylands Papyrus the oldest known New Testament fragment, dated to about 125.
Papyrologist Bernard Grenfell (1920), as preserved at the John Rylands Library. Photo: courtesy of JRUL. – Papyrus: preserved at the John Rylands Library. Photo: courtesy of JRUL.
The recto of Rylands Library Papyrus P^{52} from the Gospel of John.[23]

*****

---

[20] **Așa îi definește Părintele Ferdinand R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie* – Ein Modell der Kirchenleitung von den Anfängen bis zur Gegenwart..., Op. cit., p. 404.**

[21] **F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie...*, Op. cit., p. 406. Vezi și volumul nostru anterior, Pentarhia, vol. II/3, p. 101: ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, τόμος II/3, *Privitor la instituția canonică a pentarhiei patriarhilor*, PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ, Cluj-Napoca, 2010, 477 p., incl. il., pl., hărți. Περί των κανονικών θεσμών της Πενταρχίας των Πατριαρχών, Κλουζ-Ναπόκα, 2010, Πενταρχία, τόμος 2/3.**

[22] **Fragmentul de Codex, Papyrus $\mathfrak{P}^{52}$ este păstrat în John Rylands Library, în Manchester, Anglia.**

[23] **Luat din Wikipedia: https://en.wikipedia.org/wiki/Gospel_of_John**

Fragment din Evanghelia după Ioan, 16, 22-30
Fragment of the Gospel of John 16:22-30

Manoscritti {\displaystyle {\mathfrak {p}}}\mathfrak{p}52 (prima metà del II secolo)
Sconosciuto – Papyrus Oxyrhynchus 208, designated by P5 on the list Gregory-Aland
Papiro 5

Datazione	**90-110**
Attribuzione	**Giovanni apostolo ed evangelista**
Luogo d'origine	**Efeso**
Fonti	**Vangelo dei segni?**
Manoscritti	**𝔓52 (prima metà del II secolo)**

Luat din: https://it.wikipedia.org/wiki/Vangelo_secondo_Giovanni

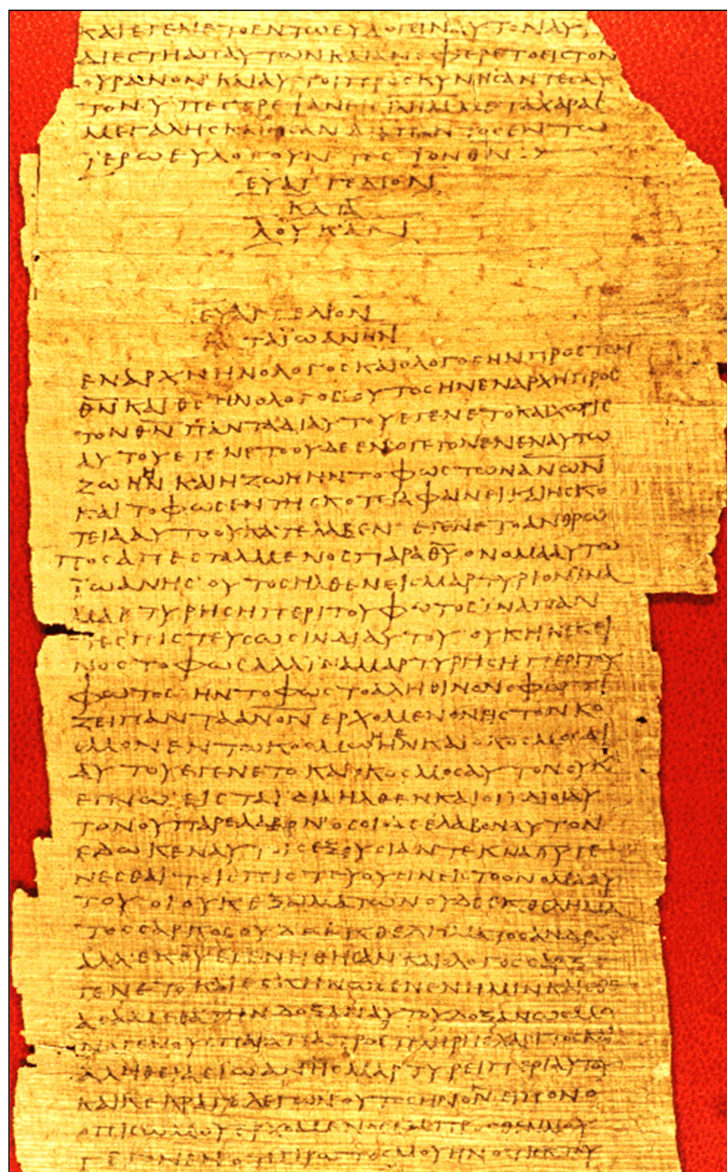
A. Evanghelia după Ioan, Prologul, 1, 1-18

[Prolog, Slava Logosului întru Dumnezeu, în lume și în istorie]

Ευαγγέλιον κατὰ Ιωάννην,Πρόλογος: Η πρώτη έλευση του Χριστού. (1:1-18) [Prolog, Prima venire a lui Hristos]

Cota $\mathfrak{P}^{75}$sau P^{75}, datând c. de la sfârșitul secolului al II-lea

Logos, λόγος,verbum (lat.), דבר[davar], (ebraică)

Ilustrație: **Prologul Sfintei Evanghelii după Ioan, 1, 1-18 [vezi πρόλογος și επίλογος], scris pe Papyrus,cota $\mathfrak{P}^{75}$sau P^{75}, datând c. de la sfârșitul secolului al II-lea.**

Luat din: Home (documenta-catholica.eu), Papyrus 66

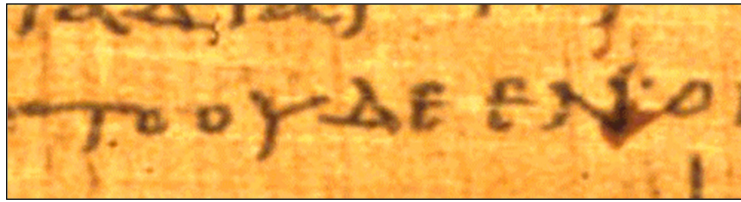
Papyrus Bodmer II (p66) 200 C.E.

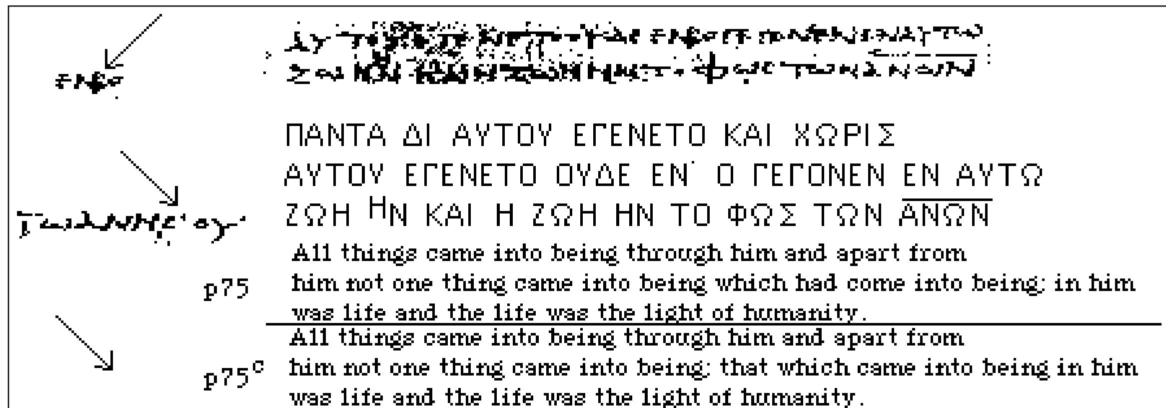
Wikipedia: https://de.wikipedia.org/wiki/Evangelium_nach_Johannes[24]

---

[24] **Luat din: https://www.wikiwand.com/de/Papyrus_75**

Cota și descrierea exactă (legenda), după cum urmează: Papyrus 75: Papyrus Bodmer XV (p75)175-225 C.E. This papyrus codex with 51 surviving leaves now contains parts of Luke and John. The pages were originally about 10.2 by 5.1 inches and well preserved. Each page is written in a single column of from 38 to 45 lines and each line has 25 to 36 letters. The pages are not numbered. The handwriting is a clear uncial which when compared to other papyri dates the manuscript to sometime between 175 and 225 C.E.

In the first line of the image, notice the high point just after the letter nu (N) and before the omicron (O). When compared to another high point in line 9 which has plenty of space around it, one can conclude that the point was not originally written but was inserted by a corrector. The text then must be considered as two witnesses.

Notice also that instead of the letters „OUDEN," this manuscript has the two words „OUDE EN." Either one of the epsilons has been dropped (if P75 is the original reading) or it has been reduplicated (if P66 represents the original reading). The meaning is actually altered little, only making the expression more emphatic.

Luat din: http://legacy.earlham.edu/~seidti/iam/tc_pap75.html.

*

Compară textul din Papyrus 75: Papyrus Bodmer XV (p75) 175-225 C.E., cu cel din Codex Vaticanus (B or 03) mid fourth (Biblioteca Apostolica Vaticana, Ms. Vat. gr. 1209)

Originally, this codex was a complete Christian Bible with OT and NT. The OT is almost complete and consists of 617 leaves. The NT is made up of 142 leaves. The leaves measure about 10.8 inches on each side. The text appears in three columns with 40 to 44 lines of text per column and about 16 to 18 letters per line.

The letters are written in a brown ink and sometimes are resting on the guidance line and at other times have the ruled line running halfway between the lines of writing. The letters are evenly spaced uncial letters although sometimes smaller letters are crowded together at the end of lines in an attempt to finish a word or to start the next line with a consonant. There is no word separation scriptio continua and virtually no punctuation.

One scribe worked on the OT and another the NT. A corrector went through the manuscript, probably soon after its writing. Then a second corrector worked on the manuscript much later (10th or 11th century) and traced over the faded letters with fresh ink omitting letters and words he considered to be wrong. He also added accent and breathing marks.

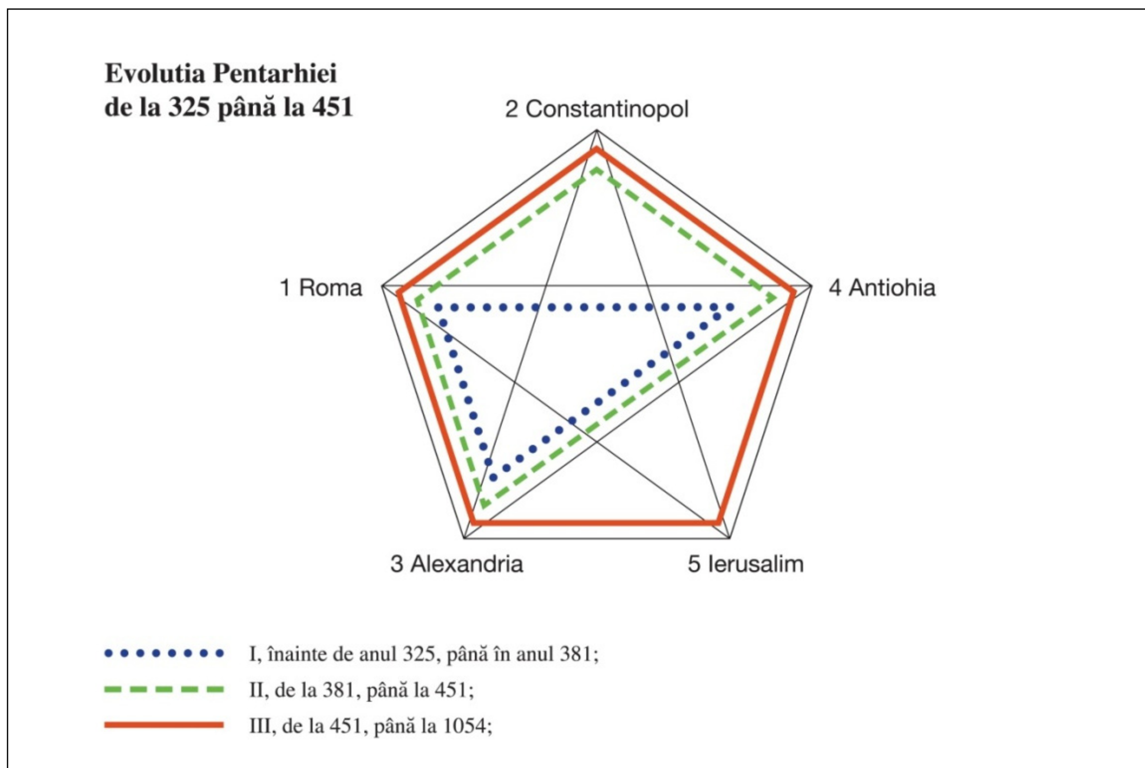
***Diagrama textului manuscris*:**

Name	**P. Bodmer XIV–XV**
Text	**Evangelium nach Lukas 3,18–24,53 und Evangelium nach Johannes 1–15 (zu großen Teilen)**
Sprache	**griechisch**
Datum	**175–225**
Gefunden	**Pabau, Ägypten**
Lagerort	**Bibliothek des Vatikan, Rom**
Größe	**26 cm × 13 cm**
Typ	**Alexandrinischer Texttyp**
Kategorie	**I**
Notiz	**sehr nahe an {\mathfrak {P))66, B, 0162**

Notice at the end of the first line below that there is a line written out to the side. This represented the letter Nu (N). In the full picture of Codex Vaticanus, look in the margin to the far right, you will see something written out to the side. The scribe forgot a phrase which was later written out in the margin with a symbol designating where it should be inserted. In the left margin of the third column, about half way down, you can see a mark written. This is the letter Beta (B) representing the number two. This is a chapter marker.

We find in this codex the same reading as in P[75] (before the punctuation was added). However, we still can not be sure where a break in the sentence would fall and, consequently, how to punctuate the passage. Vezi și *Codex Sinaiticus*.

Luat din: http://legacy.earlham.edu/~seidti/iam/tc_codexv.html.

***Grafic:* Evoluția Pentarhiei de la 325, până la 451: Ante 325-451, schema Triarhiei-325 (puncte albastre), evoluată în Tetrarhie – 381 (verde), cu desăvârșirea ei în Pentarhie (maro), la Sinodul al IV-lea Ecumenic, de la Calcedon, 451. Grafic prelucrat de Maria Hochmeister, Viena.**

B. De la Triarhie la fundamentul canonic al Tetrarhiei,
din anul 381 și al Pentarhiei din anul 451

Triarhia: Roma, Alexandria, Antiohia

***Tetrarhia*, din anul 381, cu „Patriarhi", recte Exarhi, Arhiepiscopi sau Arhimitropoliți, Supermitropoliți, adică de la Sinodul al doilea Ecumenic, de la Constantinopol: conform canonului 3, privind cinstirea Noii Rome, după Roma Veche.**

1. *Roma Veche*,
2. *Noua Romă, Constantinopolul* (din 381),
3. *Alexandria*, în Egipt,
4. *Antiohia Syriei* (mai există și Antiohia Pisidiei, aproape de Efes).

Floca, Canonul 3 al Sinodului II Ecumenic, de la Constantinopol, din anul 381: *Noua Romă și privilegiile ei*

Iar după episcopul Romei, întâietatea cinstei (primatul de onoare) să o aibă episcopul Constantinopolului, pentru că (cetatea) aceasta este Roma Nouă.
***Concordanța canoanelor, trimite la: 28 sin. IV ec.; 36 Trul.*[25]**

Pidalion, pp. 176-177: CANON 3 al Sinodului II Ecumenic, Constantinopol, 381.

Episcopul însă al Constantinopolului, să aibă pronómiile (presvía) cinstei, după Episcopul Romei, pentru că ea este Noua Romă.

TÂLCUIRE

Canonul cel mai de sus de Obște pentru Patriarhi (și mai ales pentru al Alexandríei, și al Antiohíei) și pentru Mitropoliți a rânduit, iar acesta cu deosebire pentru al Constantinopolului rânduiește, și zice, că Patriarhul Constantinopolului să aibă pronómiile cinstei după Papa și Patriarhul Romei. Fiindcă Constantinopolul este și se numește Roma Nouă. Iar prepoziția, După, nu arată aici urma vremii, precum zic unii împreună cu Aristín, dar nici pogorâre și micșorare, precum nu drept a tâlcuit Zonara (fiindcă cel al Alexandríei este după cel al Constantinopolului, iar după al Alexandríei, al Antiohíei, și după al Antiohíei, al Ierualimului, după Canonul 36 al Sinodului 6, vor fi patru feluri de pogorâri de cínsti. Și prin urmare cinci osebite cínsti, una decât alta mai naltă. Care lucru împotrivit la toată Catoliceasca Biserică, și singur primit Latinilor și Latino-cugetătorilor), ci însemnează potrivire în cinste, și în rânduială. După care unul este întâiul, iar altul al doilea. Potrivire în cinste adică, pentru că Părinții cei din Calcedón, prin Canonul 28 zic, că acești 150 Episcopi pronómiile cele de o potrivă ale celui al Romei cei vechi, le-au dat celui al Romei cea nouă. Și cei adunați în Trúlla prin Canonul 36 zic, deopotrivă pronómii cu cel al Romei să dobândească cel al Constantinopolului. Iar în rânduială, pentru că și aceia, și aceştia în Canoanele lor al doilea după cel al Romei zic, pe al Constantinopolului. Nu al doilea cu cinstea, ci al doilea cu orânduiala cinstei. Căci după firea lucrurilor, cu neputință este a se afla două oarecare întocmai fiind și întâi și al doilea zicându-se între sine, fără de rânduială. Pentru aceasta și Iustinian în Neara 130 ce se află în Cartea 5 din Vasilicále Titlul 3. Pe cel al Romei, îl zice întâi, iar pe al Constantinopolului că are a doua rânduială după cel al Romei. Însă însemnează că, fiindcă Zonara tâlcuind Canonul, adaugă legiuirea aceasta a lui Iustinian, este arătat că micșorarea și pogorârea ce o au zis mai sus a celui al Constantinopolului, către cel al Romei, o au zis numai după rânduiala cinstei, și nu chiar după cinste. După care și întru iscălituri, și întru șederi, și întru pomenirile numelor lor, unul este întâi, iar celălalt este al doilea. Unii însă zic, că Canonul numai cinstea o dă celui Constantinopolului, iar în urmă (din) trebuința ceea ce silea i-au dat lui și stăpânire de a Hirotonisi pe Mitropoliții cei din Asia și din Pont,

---

[25] **Ioan N. FLOCA, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, Note și comentarii, Sibiu, 1992, p. 67.**

și din Trakia. Iar Sinodul cel din Calcedón în Epistolia cea către Léon zice, că din vechi obicei, avea el acest fel de stăpânire de a Hirotonisi; și nu numai l-a adeverit Canonul 28 al acestui al 4-lea Sinod. Citește și cel 28 al 4.

****

M. Jugie[26] și mulți istorici și canoniști latini, și chiar ortodocși, dau impresia că teoria Tetrarhiei este o consecință a schismei, din anul 1054, prin ruperea Patriarhiei Romei Vechi de comuniunea cu celelalte patriarhii apostolice: Noua Romă, Alexandria, Antiohia și Ierusalim. Tetrarhia, în realitate, nu este o urmare a schismei din anul 1054, ci o formă anterioară a Pentarhiei, ultima fiind formulată la Calcedon, în anul 451. Așadar, Tetrarhia este forma firească de evoluție, din Triarhia Petrină, în anul 381 și a durat până în anul 451. Schematic, această formă de evoluție, poate fi urmărită pe graficul de mai jos, reprezentat de trapezul cu linie întreruptă, de culoare verde – Tetrarhia. Triunghiul cu linie întreruptă reprezintă Triarhia Petrină, iar pentagonul de culoare maro, Pentarhia, din anul 451.

Această Tetrarhie este atestată documentar de mai multe surse ale vremii, fapt care dovedește că ea funcționa, nu era doar o decizie sinodală, ascunsă sau uitată în actele sesiunilor sinodale, din anul 381.

Istoricul bisericesc Sozomen amintește în cartea 1, 2 a *Istoriei Bisericești* (între anii 440-450)[27] centrele bisericești mai importante, din lumea creștină, în timpul domniei lui Constantin I cel Mare: Roma, Alexandria, Antiohia și Ierusalim. Sigur că pe timpul acela Constantinopolul lipsea, fiind doar o eparhie sufragană a Mitropoliei din Heracleia Traciei.

*****

Teoria Tetrarhiei, cu scaunul Efesului, este menționată în versiunea arabă a canoanelor Sinodului I Ecumenic, de la Niceea, din anul 325[28] datând din epoca de după Sinodul al IV-lea Ecumenic, de la Calcedon, din anul 451

1. Roma
2. Alexandria
3. Efes
4. Antiohia

---

26 Vol. IV, pp. 461-463: M. JUGIE, *Theologia dogmatica christianorum orientalium ab Ecclesia catholica dissidentium*, 1926, sumptibus Letouzey et Ané (Parisiis):
I. Theologiae dogmaticae graeco-russorum origo, historia, fontes. 1926;
II. Theologiae dogmaticae graeco-russorum expositio de theologia simplici, de oeconomia. 1933;
III. Theologiae dogmaticae graeco-russorum expositio de sacramentis. 1930;
IV. Theologiae dogmaticae graeco-russorum expositio de novissimis, de ecclesia. 1931;
V. De theologia dogmatica nestorianorum et monophysitarum. 1935.
The Palamite Controversy, Translated from Martin Jugie, „Palamite (Controverse)", in: M. Vacant et al., eds., *Dictionnaire de théologie catholique*, tome XI/2 (Paris 1932), cols. 1777-1818.
La: F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., p. 401.

27 Despre Sozomen, vezi micromedalionul din lucrarea noastră, p. 408: Ioan Marin MĂLINAȘ, PENTARHIA, vol. II/1 – ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, τόμοςII/1. Biserica Catholică Ortodoxă și patriarhii acesteia până în secolul al VIII-lea. Între moștenirea Calcedonului și încercarea de codificare a dreptului canonic prin Sinodul quinisext 691-692 – Η Καθολική Ορθόδοξη Εκκλησία και οι Πατριάρχες αυτής μέχρι και τον 8ο αιώνα Μεταξύ της κληρονομίας της εν Χαλκηδόνι Οικουμενικής Συνόδου (451) και της προσπάθειας συντάξεως του Κανονικού Δικαίου από την Πενθέκτη Οικουμενική Σύνοδο 691-692, PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ, 2009, 421 p., incl. il, pl. și hărți.

28 Versiunea arabă a canoanelor Sinodului I Ecumenic, de la Niceea, din anul 325, este un Codex apocrif, din secolul V, găsit întâmplător în arhiva Patriarhiei Ortodoxe Melkite din Alexandria, în anul 1561, de către iezuitul Ioannis Elianus (ROMANUS) SJ, care se afla acolo într-o vizită delegată a Papei Pius IV (1560-1565). Manuscrisul era un Codex arab, cu 80 de canoane, „ale Sinodului I Ecumenic". În literatura de specialitate, acest Codex este cunoscut sub numele de „Canoanele arabe". Ioannis Elianus (ROMANUS) SJ, împreună cu confratele său Francisco Torres SJ, ajutați de alți orientaliști, de la Roma au tradus acest codex în limba latină, predându-l apoi lui P. Alphons Pisa SJ (1528-1598), în anul 1568. Manuscrisul latin a trecut și prin cenzura lui Petru Canisius:
Acta et canones sacrosancti primi oecumenici concilii Nicaeni temporibus Sylvestri Pont. Rom. et Constantini Imperatoris celebrati. Appositis sanctorum Patrum testimoniis ad eorundem Canonum commendationem et interpretationem pertinentibus. Omnia studio et labore Alphonsi Pisani, Societatis Theologi, ex variis Graecorum, Latinorum atque Arabum monimenta collecta et concinata. Cum privilegio Caes. Maest. et facultate Superiorum, *Dillingen* apud Sebaldum Mayer MDLXXII (1572). Ediția a doua extinsă, apare la *Köln*, 1581.
A. Pisa susține că din cele 80 de „canoane arabe", 70 pot fi identificate cu cele ale „pseudoisidorianului Athanasius". El mai susține că textul original al celor 20 de canoane, de la Niceea, din anul 325, ar fi fost arse, actualele texte fiind reconstruite, prin sec. al V-lea?

Canoanele arabe 37 și 38

***Canonul 37 arab* precizează:**

> **„Und es gebe nur vier Patriarchen auf der ganzen Welt wie es vier Evangelien gibt und vier Weltelemente, vier Winde und vier Elemente beim Aufbau des Menschen, denn aus diesen vier Elementen besteht die ganze Welt. Und es sei der Fűrst der Herr von Rom, des Sitzes des gőttlichen Petrus, so wie die Apostel gelehrt haben. Nach jenem folgt im zweiten Rang der Herr des grossen Alexandrien und dies ist der Sitz des Markus. Der Dritte aber ist der Herr von Ephesos und dies ist der Sitz des grossen Theologen Johannes, der Gőttliches verkűndet. Der vierte ist endlich der Herr von Antiochien und dies ist auch ein Sitz des Petrus. Und alle Bischőfe sollen unter die Hände dieser vier Patriarchen verteilt werden, die Bischőfe der kleinen Städte, welche sich unter der Herrschaft der grossen Städte befinden, unter die Hände der Metropoliten... Wer diesem Gesetz, das wir festigen, widerspricht, den unterwerfen die Väter dem banne”[29]**

***Canonul 37* al „Canoanelor arabe”, de la Alexandria, în traducere latină, îl reproducem după Mansi 2, 992[DE]:**

> **„Et sint patriarchae in universo mundo quatuor tantum, quemadmodum sunt scriptores evangelii quatuor, & flumina quatuor, & elementa mundi quatuor, & anguli quatuor, & venti quatuor, & compositio hominis quatuor, quoniam hisce quatuor universus constituitur orbis. Et sit Princeps, ac praepositus ipsis dominus sedis divi Petri Romae, sicut praeceperunt apostoli. Post illum vero dominus magnae Alexandriae, & est sedes Marci. Tertius vero dominus Ephesi, & est sedes Joannis Theologi divina eloquentis. Quartus tandem dominus Antiochiae, & est sedes Petri quoque. Et dividantur omnes episcopi sub manibus horum quatuor patriarcharum; episcopi vero parvarum civitatum quae sunt in ditione magnarum urbium, sub manibus metropolitanorum. Unusquisque autem metropolitanus harum magnarum urbium constituat episcopos suae provinciae, ipsum vero nullus episcoporum constituat, quoniam ipsis major est. Agnoscat itaque unusquisque suum ordinem, & ad alienum ordinem ne transeat. Qui autem huic legi, quam constituimus, contradixerit, synodi patres anathemati subjiciunt.”[30]**

Nu mai facem comentariul amănunțit al acestui canon, în contextul de față importanța lui mărginindu-se doar la atestarea vechimii *teoriei Tetrarhiei, ante 1054*. Acest lucru îl vom face în volumul următor al seriei, privitoare la Pentarhie.

În conștiința canoniștilor vremii sau cel puțin a autorilor „Canoanelor arabe”, Tronul Patriarhal al Constantinopolului era considerat a fi „Tronul Ioaneic al Efesului”, transferat în capitala imperială, motiv pentru care, în tot cursul primului mileniu Creştin, Arhiepiscopul de Efes urma imediat după Patriarhul Constantinopolului, în schema – dipticele – sau ordinea canonică a ierarhilor care țineau de această Patriarhie.[31] Acest lucru reiese din canonul 38 al *Canoanelor arabe*:

> **„Transferatur patriarchatus Ephesi ad urbem Regiam, ut honor sit regno, & sacerdotio simul; & honoretur episcopus ejus nempe Ephesi, nec parvipendatur propter translationem patriarchatus ejus, honoreturque nomine primatis, scilicet catholici. Neque etiam subjiciatur episcopus Hierosolymorum aliis episcopis, sed honoretur, & in veneratione habeatur, quia praeest sanctae civitati, & in potestate ejus crux Christi est, & locus illius resurrectionis. Honoretur quoque dominus sedis Seleuciae, quae est in regione orientis, vocaturque Almodajen, nomine catholici, & ex nunc permittatur ei constituere Metropolitanos, quemadmodum faciunt patriarchae, ne damnum patiantur orientales patriarcham adeuntes, nimirum Antiochenum, ob necessaria negotia, sive ab illo redeuntes, inveniantque gentiles occasionem nocendi eis, quia patriarcha Antiochenus in hoc praebuit consensum, postquam rogavit eum synodus, ne ipsi displiceret de sublata ab eo potestate orientis. In hoc enim nihil aliud quaerebatur, nisi pax, & quies Christianorum regionis Persidis. Honoretur etiam dominus sedis Thessalonicae, quia ita decet.” [luat din: *Mansi, 2, 993[ABC]*].**

---

[29] La: F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., pp. 401-402 – Mansi 2, 992 [DE].

[30] Mansi 2, 992 [DE]. J. D. MANSI reproduce în Colecția sa (Sacrorum Conciliarum nova, et amplissima collectio, Reprint, ediția 1903, Paris, Graz, 1961), 84 de canoane arabe, nu 80, câte se știa că a descoperit Ioannis Elianus (ROMANUS) SJ, în anul 1561, în arhiva Patriarhiei ortodoxe melkite din Alexandria. „Canoanele arabe”, Mansi le reproduce în vol 2, coloanele 981-1010.

[31] Astăzi este Mitropolitul Calcedonului, cel care urmează în diptice după Patriarhul Ecumenic și tot acesta are și prerogativa de locțiitor al acestuia din urmă.

Cele două *canoane arabe*, 37 și 38, reflectează în mod indirect ordinea creată de Calcedon, în anul 451 și nu pe aceea a primului Sinod Ecumenic, de la Niceea, din anul 325. De aceea se și poate afirma că aceste canoane au fost redactate după anul 451, adică după încheierea și după popularizarea deciziilor Sinodului IV Ecumenic, de la Calcedon, din anul 451. Numai că în noua ordine, de la Calcedon, din anul 451, Patriarhul Efesului nu mai apare, scaunul marelui Apostol Ioan de Dumnezeu Cuvântătorul, fiind transferat în capitala imperială, la Constantinopol. Nici legătura acestui Tron din capitală, cu cel al Efesului, nu este nicăiri menționată, romeii cultivând originea „andreană" a Episcopiei de Bysantion, adică fondarea acestei Biserici, de către Sf. Apostol Andrei, fratele de sânge al Sf. Apostol Petru. Probabil a rămas această informație doar în conștiința creștinilor din afara granițelor imperiale, preluată fiind apoi de către monofiziți și din cauza urei acestora, față de capitala romeică, față de împărat și față de deciziile de la Calcedon.[32] *Canonul arab* 37 dă impresia unei arondări „uniforme" a întregii Creștinătăți și exclude orice posibilitate a unui „primat petrin".[33]

În Biserica Răsăritului, cifra *patru* și forma de *pătrat* au avut dintotdeauna și au o importanță simbolică și liturgică deosebită: Sfânta Masă – Altarul – are formă pătrată, cutia pentru păstrarea Sf. Cuminecături pentru bolnavi are forma pătrată, antimisul are forma pătrată. De aceea nu trebuie să ne mire preluarea simbolică a cifrei *patru*, din antichitate, pentru definirea teoriei Tetrarhiei: cei patru evangheliști; cele patru elemente ale lumii (foc, apă, aer, pământ, după Empedokles, 494-434 î.Hr.), cele patru vânturi – anotimpuri – ale lumii; cele patru colțuri ale lumii; cei patru patriarhi ai lumii (Roma, Alexandria, Efes și Antiohia) etc.[34]

Monofiziții țineau la mare cinste simbolismul cifrei „patru" și îl găsim aplicat și la teoria Tetrarhiei, într-o formă de „sincretism tetrarhic" monofizito-calcedonian, în *Cronica* Patriarhului Copt Mihail I al Alexandriei (743-767): Roma, Alexandria, Constantinopol, Antiohia. Numai că Bisericile Romei și Constantinopolului, Mihail I le consideră dizidente sau apostate, pentru că nu reprezentau și țineau „dreapta credință", adică erau „calcedoniene", nu monofizite. Interesantă este totuși conștiința apartenenței la Tetrarhie (atunci Pentarhie) a Patriarhului Copt Mihail I.[35] Asistăm aici la un fenomen similar celui din Pravila cea Mare, de la Târgoviște, din anul 1652, unde, deși era stare de schismă, autorii dau întâietatea în diptice Patriarhului Romei Vechi, în același timp incluzându-l pe Arhiepiscopul de Ohrida, pe locul al cincilea din Pentarhia de după anul 1054:

> **PENTRU CUM SCRIU ARHIEREII LA PAPA, ȚARIGRĂDEANULUI, ALEXANDRIEI, ANTIOHIEI, IERUSALIMULUI ȘI OHRIDULUI:[36]**
>
> **1. R I M U L [= Roma Veche]**
>
> **Preafericitului și preasfântului și tocma îngerilor, întru Hristos părintele părinților și stăpîn a toate adeveritele apostolești besearici, ca niște robi ție înainte căzând, sărutăm urmele picioarelor măriei și preasfinției tale puteare și domnie.[37]**

---

32 F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., p. 402.

33 F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., p. 402.

34 F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., p. 402.

35 F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., p. 406.

36 Pravila cea Mare sau *Îndreptarea Legii, Târgoviște, 1652*, reeditată în 1962, Editura Academiei Române, București, 1962, Colecția „Adunarea Vechiului Drept Românesc scris, VII" – pp. 363-370, *glavele* sau *capitolele* 391, 392, 393 și 395. În cazul de față, Glava nr. 395.
ENCHIRIDIONU, adeca *Carte manuale* de canóne ale unei, sântei, sobornicești, și apostolești Biserici cu Comentare, de Andreiu Baronu de Siagun'a, Sabiiu[Sibiu], în tipografi'a archidiecesana, 1871, 548 p.

37 „Sf." sunt papii trecuți în rândul Sfinților; „Fer." sunt papii canonizați și declarați doar „fericiți", nu „sfinți". Ernst RÖSSER, *Göttliches und menschliches, unveränderliches und veränderliches Kirchenrecht*, von der Entstehung der Kirche bis zur Mitte des neunten Jahrhundert, von..., Verlag Ferdinand Schöning, Paderborn, 1934, 192 p. [Görres-Gesellschaft, Heft 64].
Willibald M. PLÖCHL, *Geschichte des Kirchenrechts*, Band I, *Das Recht des ersten christlichen Jahrtausend. Von der Urkirche bis zum großen Schisma*, Zweite, erweiterte Auflage, Verlag Herold, Wien, München, 1960, 490 p. Vezi și Hélène PROTOPAPADAKIS–PAPAKONSTANTINOU, *Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΕΤΡΟΣ* κειμενα–εικονες, ΑΘΗΝΑΙ [Athena], 1998, 489, incl. 124 il. [ediție cu text trilingv: grecesc, francez, englez: „L'Apôtre Pierre, Textes et icônes", „The Apostle Peter, Texts and icons"]. Ediție de lux.

Iar privitor la Scaunul de Ohrida, Pravila menționează următoarea formulă de adresare, glava 395:

(5.) 6. OHRIDEANULUI:[38]
Preafericite arhiepiscope a marea întîia Iustinianie a Orhidului și a toată Bulgărimea, întru duhul sfînt dumnezăescule și preacinstitul mieu părinte.

*****

Un alt Patriarh monofizit Dionisie I al Antiohiei (818-845), fost la Tellmahreh, consideră cele patru Patriarhii ca fiind fondate de către Sfinții Apostoli, afirmație susținută cu ocazia audienței la Califul Ma'mun (813-833), din Bagdad.

„Die Jünger teilten die bewohnte Erde in vier Teile ein. Für jeden teil stellten sie ein Haupt auf, das sie Patriarch nannten. Sie setzten deren Sitze in den grossen Städten fest: Rom, Alexandrien, Konstantinopel und Antiochien. Sie weihten Bischöfe, und jeder Gruppe von 10 Bischöfen stellten sie einen vor, den sie Metropoliten nannten. Wenn ein Patriarch gegen den Glauben fehlt, dann müssen die drei anderen Patriarchen zusammentreten und ihn aburteilen."[39]

Tetrarhia monofizită și calcedoniană nu cunoaște nici o formă de „primat" între cei patru patriarhi, adică un „super" sau „Arhi-Patriarh", teritoriul locuit al lumii locuite atunci, fiind împărțit în patru părți egale.

În privința aceasta reproducem teza unui autor anonim al unei Colecții de *Canoane arabe*, care [parafrazând canonul 37], bazându-se pe primul Sinod Ecumenic, de la Niceea, din anul 325, scrie, privitor la Tetrarhie:

„Die Synode von Nikaia hat uns vorgeschrieben, dass es vier Patriarchen geben solle, einen für jede Gegend nach dem Beispiel der vier Evangelien. Der Sitz des ersten ist das grosse Rom, der Sitz des Petrus in der Gegend des Nordens; nach ihm kommt der Sitz von Ephesus, das ist der des Johannes, des Evangelisten. Dieser Sitz ist nach Konstantinopol erledigt worden. Er befindet sich in der Gegend des Westens. Der dritte Sitz ist der Sitz von Alexandrien in Ägypten, das ist der Sitz des Markus, des Schülers Petrus. Er befindet sich in der Gegend des Südens. Der vierte ist der Sitz von Antiochien. Auch dieser gehört dem Petrus und befindet sich in der Gegend des Ostens."[40]

*****

De Patriarhia Ierusalimului, nici autorul anonim al acestei *Colecții de canoane arabe*, nu amintește, de unde se poate deduce că monofiziții aveau conștiința teoriei Tetrarhiei, într-o vreme când Calcedonul proclamase deja sistemul Pentarhiei, adică după anul 451. Se pare că pe monofiziți îi deranja foarte mult faptul că scaunul de la Efes a fost transferat la Constantinopol, pierzându-și importanța de centru apostolic. În schimb, într-un text ieșit din mâna lui *Yahiya Ibn Garir*, din secolul XI, care, cu toate că recunoaște tot numai patru Patriarhii (Roma, Efes, Alexandria și Antiohia), adaugă încă două patriarhii: a Ierusalimului, ca „Patriarhie onorifică" și Constantinopolul, ca Patriarhie care moștenește scaunul Efesului și continuă tradiția ioaneică a acestuia.[41] Acest învățat sirian care confundă și amestecă deciziile *Canoanelor arabe*, cu canonul 28 de la Calcedon, din anul 451, a proiectat însă data înființării patriarhiilor, cu ocazia Sinodului Ecumenic de la Niceea, din anul 325, neprevăzând însă înființarea Patriarhiei Ierusalimului.[42]

***Pentarhia*:**
Tronul Romei Vechi;
Tronul Noii Rome, Constantinopol;
Tronul Alexandriei;
Tronul Antiohiei;
Scaunul Ierusalimului.

---

[38] **Pravila cea Mare sau *Îndreptarea Legii, Târgoviște, 1652*, reeditată în 1962, Editura Academiei Române, București, 1962, Colecția „Adunarea Vechiului Drept Românesc scris, VII" – pp. 363-370, *glavele* sau *capitolele* 391, 392, 393 și 395. În cazul de față, Glava 395.**
[39] **F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., p. 406.**
[40] **F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., p. 406.**
[41] **F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., p. 406.**
[42] **F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., pp. 406-407.**

Legislația canonică și imperială, privitoare la Pentarhie 451-1054[43]

Cele două *canoane arabe*, 37 și 38, reflectează în mod indirect ordinea creată de Calcedon, în anul 451 și nu pe aceea a primului Sinod Ecumenic, de la Niceea, din anul 325. De aceea se și poate afirma că ele au fost redactate după anul 451, adică după încheierea și după popularizarea deciziilor Sinodului IV Ecumenic, de la Calcedon, din anul 451. Numai că în noua ordine, de la Calcedon, din anul 451, Patriarhul Efesului nu mai apare, scaunul marelui Apostol Ioan de Dumnezeu Cuvântătorul, fiind transferat în capitala imperială, la Constantinopol. Nici legătura acestui Tron din capitală, cu cel al Efesului, nu este nicăiri menționată, romeii cultivând originea „andreană" a Episcopiei de Bysantion, adică fondarea acestei Biserici, de către Sf. Apostol Andrei, fratele de sânge al Sf. Apostol Petru. Probabil a rămas această informație doar în conștiința creștinilor din afara granițelor imperiale, preluată apoi de monofiziți și din cauza urei acestora față de capitala romeică, față de împărat și față de deciziile de la Calcedon.[44] ***Canonul arab*** **37 dă impresia unei arondări „uniforme" a întregii Creștinătăți și exclude orice posibilitate a unui „primat petrin".**[45]

Ioan Zonaras **– Ἰωάννης Ζωναράς, istoric, canonist și jurist din secolul al XII-lea are și el câteva referiri la Pentarhie.**

Aceste *referiri la Pentarhie* apar în comentariul lui Zonaras la canonul 28, de la Calcedon, din anul 451. Numai că Zonaras a trăit după anul 1054, adică după schisma cea mare, context în care el păstrează numărul de cinci al tronurilor, însă acordă locul întâi Tronului Constantinopolului, așa după cum au procedat autorii în Pravila cea Mare, de la Târgoviște, din anul 1652, nu pe locul al doilea, cum a fost cazul în „vechea" Pentarhie, dinainte de anul 1054.[46] **Zonaras mai amintește teoria Pentarhiei și în comentarul său la canonul 17, de la Calcedon, unde deschide posibilitatea dreptului de apel al fiecăruia (episcop, preot, diacon, monah sau laic), care se simte „nedreptățit de mitropolitul său", către *exarhul* sau „arhimitropolitul", din capitala Diocesei provinciei administrative imperiale sau direct către Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului.**[47]

Acest drept de apel, către Tronul Constantinopolului, are un caracter limitat la zona de jurisdicție a Patriarhiei Ecumenice și nu se extinde asupra întregii Ortodoxii. Dreptul de apel al Constantinopolului nu se extinde asupra persoanelor și teritoriilor celorlalte patriarhii apostolice: Alexandria, Antiohia și Ierusalim.

> **„Zonaras interpretiert den Kanon [17, din anul 451, n.n.] im einschränkenden Sinn dahingehend, dass der Patriarh von Konstantinopel nicht über die gesamte Ostkirche Richter sein könnte. ʻDenn er wird nicht die Metropoliten von Syrien, Palästina, Phönizien oder Ägypten gegen ihren Willen vor sein Gericht zitieren können. Denn die von Syrien unterstehen dem Forum des Patriarchen von Antiochien,**

---

[43] **Reluare din volumul nostru *Pentarhia*, II/3, pp. 141-145: Ioan Marin MĂLINAȘ, PENTARHIA, vol. II/3 – ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, τόμος II/3, *Privitor la instituția canonică a pentarhiei patriarhilor*, PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ, Cluj-Napoca, 2010, 477 p., incl. il., pl., hărți. Περί των κανονικών θεσμών της Πενταρχίας των Πατριαρχών, Κλουζ-Ναπόκα, 2010, Πενταρχία, τόμος 2/3.**

[44] **F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., p. 402.**

[45] **F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., p. 402.**

[46] **F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., p. 407.
Vezi și canonul 17, de la Calcedon, din anul 451: 17 Κανὼν ΙΖ΄
Τὰς καθ᾽ἑκάστην ἐπαρχίαν ἀγροικικὰς παροικίας, ἢ ἐγχωρίους, μένειν ἀπαρασαλεύτους παρὰ τοῖς κατέχουσιν αὐτὰς ἐπισκόποις, καὶ μάλιστα εἰ τριακονταετῆ χρόνον ταύτας ἀβιάστως διακατέχοντες ᾠκονόμησαν. Εἰ δὲ ἐντὸς τῶν τριάκοντα ἐτῶν γεγένηταί τις, ἢ γένοιτο περὶ αὐτῶν ἀμφισβήτησις, ἐξεῖναι τοῖς λέγουσιν ἠδικεῖσθαι, περὶ τούτων κινεῖν παρὰ τῇ συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας. Εἰ δέ τις ἀδικοῖτο παρὰ τοῦ ἰδίου μητροπολίτου, παρὰ τῷ ἐξάρχῳ τῆς διοικήσεως, ἢ τῷ Κωνσταντινουπόλεως θρόνῳ δικαζέσθω, καθά προείρηται. Εἰ δὲ καί τις ἐκ βασιλικῆς ἐξουσίας ἐκαινίσθη πόλις, ἢ αὖθις καινισθείη, τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις, καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν παροικιῶν ἡ τάξις ἀκολουθείτω.
Textul canonului, luat după: http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0451-0451,_Concilium_Chalcedonense,_Documenta_Omnia,_GR.pdf**

[47] **F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., p. 407.**

> **die von Palästina dem des Patriarchen von Jerusalem. Die von Ägypten werden gerichtet vom Patriarchen von Alexandrien. Von diesen erhalten sie auch ihre Weihe und unterstehen ihnen'."[48]**

În gândirea lui Zonaras, hirotonia întru arhiereu și puterea de jurisdicție a ierarhului, adică *harul* – dreptul – și *puterea*, formează o unitate indivizibilă, respectând ad literam principiul teritorial al celor cinci (recte patru) Patriarhii: adică nici unul dintre cei cinci patriarhi nu au dreptul să se amestece în teritoriul de jurisdicție al celorlalți, bazat pe canonul 6, de la Niceea, din anul 325 și pe canonul 2, de la Constantinopol, din anul 381. De Roma Veche, Zonaras nu amintește nimic, probabil datorită stării de schismă, dar nu confirmă nici o *teorie a Tetrarhiei*, după cum ar fi de așteptat. La fel au procedat și autorii Pravilei celei Mari, din anul 1652. Textele comentariilor lui Zonaras, la canoanele amintite, conțin și afirmații în favoarea Pentarhiei, nu a Tetrarhiei. Amintim în acest context „Sinodul al nouălea Ecumenic, de la Constantinopol", din anul 1341, la care a participat și Grigorie Palama, unde s-a definit că nu există deosebire între „natura" și „har" [=energie Dumnezeiască]. De față ar fi fost Patriarhii *Isidor I* (1347-130) al Constantinopolului [recte Ioan XIV (1334-1347)] și Lazăr I al Ierusalimului (î. 1330-? și î. 1341-1367), Alexandria și Antiohia fiind reprezentată prin legați. La acest Sinod s-a mai putut constata că schisma era deja profund înrădăcinată în conștiința patriarhilor răsăriteni, care considerau că „un sinod ecumenic" poate fi convocat și ținut și fără participarea celui din Roma Veche. La Roma, se întâmpla același lucru, deja cu mult înainte de anul 1341, unde au fost ținute „conciliile ecumenice", fără participarea patriarhilor răsăriteni: patru concilii la Lateran (1223, 1139, 1179, 1215); două concilii la Lyon (1245 și 1274); un conciliu la Vienne (1311-1312). Conciliul Lyon II a condamnat „ruperea" celor patru patriarhii de Biserica Romei, care acum se identifica cu „tota Christianitas", în realitate fiind numai o parte din Creștinătate, chiar dacă ulterior a ajuns să numere mai mulți credincioși decât aveau împreună Constantinopolul, Alexandria, Antiohia și Ierusalimul. Cantitatea sau numărul nu sunt întodeauna criteriul esențial de stabilire a ordinei, rangului sau importanței lucrurilor.

Numai că actele Sinodale, din anul 1341 au fost falsificate ulterior, de către Georgios Koressios († d.1659), după cum se poate constata și din inexactitățile, care apar în cuprinsul acestora. În anul 1341, patriarh Ecumenic era Ioan XIV, nu Isidor I. Aceleași inexactități oferă și „Sophiana Pseudosynodos", din anul 1450, după care este posibil să fi fost orientată „Sophiana…".[49] Semnăturile respectă rânduiala canonică ale celor patru patriarhii, cu Constantinopolul pe primul plan, apoi Alexandria, Antiohia și Ierusalimul. Prin „căderea" Romei Vechi, s-a constituit în mod automat Tetrarhia, la care ulterior a fost cooptată Arhiepiscopia Autocefală de la Ohrida, pe locul al cincilea, pentru a avea totuși numărul de „cinci" în Tetrarhie.[50]

Tetrarhiei îi reveneau prerogative foarte importante în Biserica Răsăritului. Ea putea convoca Sinoade ecumenice și confirma deciziile acestora, tot ea a respins Sinodul Unionist de la Florența, din anul 1439, titularii lor informându-se și corespondând întreolaltă, precum a fost cazul și înainte de 1054, cu Roma Veche.

Între deciziile sinodale din această perioadă isihastă, menționăm și scrisoarea circulară a Patriarhului Ecumenic Calist I (1350-1353 și 1355-1363), din decembrie 1355, către clerul bulgar al Patriarhiei de Târnovo. Calist I citează în scrisoarea sa canonul 28 de la Calcedon și 36 quinisext (Troullan II, 691/92), care confirmă și garantează Tronului Constantinopolului locul al doilea după Roma Veche. În acest context, Calist I face în scrisoare următorul „passus" (=însemnare marginală, concluzie, comentar):

> **„Von Anfang an waren fünf Patriarhen von der katholischen und apostolischen Kirche eingesetzt worden solange der Papst von Rom mit uns in Gemeinschaft stand. Seit dieser Zeit bis heute sind vier Patriarchate miteinander vereint, welche in unzerstörbarer Gemeinschaft miteinander stehen und einander in der Liturgie gedenken. Es müsste daher der Patriarch von Tŭrnovo sich unserer heiligsten und grossen Kirche Gottes unterwerfen, von welcher er Würde und Titel eines Patriarchen empfangen hat…"[51]**

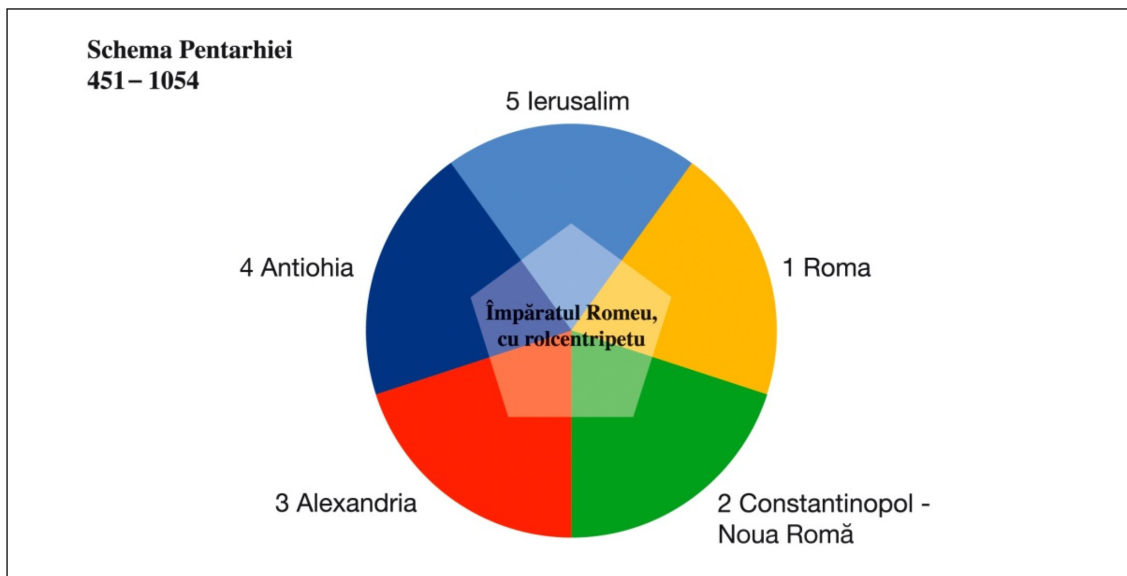
---

48 Luat după: F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., p. 407.
49 F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., p. 408.
50 F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., p. 408.
51 Luat după: F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., p. 409.

Prin această scrisoare, Calist I dorea să-l subordoneze pe Patriarhul bulgar de Turnovo, Tronului Ecumenic. Un lucru reiese clar din această teorie a Pentarhiei, ulterior a Tetrarhiei, că primii patriarhi ai creştinătăţii sunt cei cinci (respectiv patru), restul întâistătătorilor Bisericilor regionale, autocefale sau autonome, chiar dacă poartă titlul de „patriarh”, nu sunt de acelaşi rang cu cei ai tronurilor apostolice de la Constantinopol, Alexandria, Antiohia, Ierusalim, şi nici cu cel al Romei Vechi, chiar şi după schisma cea mare. Dacă teza aceasta este verosimilă, atunci transpunerea în concept latin a prerogativelor patriarhilor din apus, în relaţia acestora cu Tronul Romei Vechi, este preluată şi continuată din „teoria Pentarhiei”, cu „patriarhi de al doilea rang”, după cum pretinde şi Calist I, în scrisoarea lui, către Biserica Bulgară din Turnovo. Principiul acesta se poate întâlni chiar şi în „teoria Triarhiei Petrine”.

Triarhia, aşa cum ar fi fost ea înţeleasă de Biserica Latină, nu era împotriva creării de noi patriarhate titulare şi rezidenţiale, în apus, cum a fost cazul la Aquileia, în anul 558; la Grado, din anul 606 sau 607; la Lyon, din anul 585; în Orient, la Ierusalim, în anul 1099; la Antiohia, în anul 1099; la Constantinopol, în anul 1204; patriarhii maroniţi, din anul 1182, respectiv 1215; la Alexandria, doar titular, în anul 1209; ca să nu mai amintim de patriarhii uniţi, din „secolele uniaţiei”, de mai târziu. Toţi aceşti patriarhi nu aveau puterea, rangul şi ordinea în diptice, pe care o deţineau cei de la Roma Veche, Alexandria şi Antiohia, în „teoria Triarhiei”, ante 325 şi ulterior acestui an. Cu timpul Patriarhul Romei Vechi i-a ignorat şi pe confraţii Triarhiei, sistemul evoluând într-o „monarhie petrină”.[52]

Se pare că schisma cea mare, din anul 1054 a favorizat Noua Romă Constantinopolul *să evolueze spre un primat*, cu prerogative foarte mari, preluate în mod automat de la Roma Veche şi imitate, după modelul acesteia, datorită faptului că de acum avea protia în Tetrarhie.[53]

***Grafic:* Pentarhia, 451-1054, grafic prelucrat de Maria Hochmeister, Viena**

*

**Pentarhia a fost proclamată în anul 451, la al patrulea Sinod Ecumenic,
de la Calcedon, prin canonul 28:
*1. Roma Veche; 2. Noua Romă, Constantinopolul; 3. Alexandria, în Egipt;
4. Antiohia Siriei; 5. Ierusalim.***

---

[52] Vezi: F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., p. 398.
[53] F. R. GAHBAUER, *Die Pentarchietheorie…*, Op. cit., p. 409.

Pentarhia a fost reconfirmată de canonul 36 al celui de al doilea *Sinod Trulan*, de la Constantinopol, din anii 691-692, numit și „sinodul quinisext” sau al „cinci-șaselea” ecumenic[54]

menit să reglementeze disciplina canonică a Bisericii, prin 102 canoane. A fost numit astfel, pentru că acest Sinod a făcut o completare, cu dispoziții disciplinare a sinoadelor ecumenice V și VI, respectiv 553 și 680-681.

Canonul 36 / 691-692:[55]

Înnoind cele legiuite de către cei 150 de Sfinți Părinți, care s-au adunat în această de Dumnezeu păzită și împărătească cetate, și de către cei șase sute treizeci care s-au întrunit la Calcedon, orânduim (hotărâm), ca scaunul Constantinopolului să aibă parte (să beneficieze, să se bucure) de întâietăți (privilegii), deopotrivă (egale), cu ale scaunului Romei vechi, și ca în lucrurile cele bisericești, să se facă tot atât de mare, ca și acela (can. 28 sin. IV ec.), după care să se numere scaunul marii cetăți a alexandrinilor, apoi al Antiohiei și, după acesta, acela al cetății ierusalimitenilor.

(Concordanță canonică, vezi can. 6, 7, sin. I ec.; 3, 2, sin. II ec.; 28, sin. IV ec.)

Comentariul la canonul 36, făcut de Părintele Prof. Dr. Ioan N. Floca, de la Sibiu:[56]

„Pentru a se curma definitiv pretențiile neîntemeiate ale scaunului roman, se stabilește din nou, în mod clar și complet, ierarhia onorifică a principalelor scaune episcopale, care încă de la sinodul IV ecumenic au dobândit titlul de patriarhi. Această ordine se fixează astfel: Roma, Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim.”

„Începutul ierarhizării s-a făcut prin canonul 3 al sin. II ec. și s-a continuat prin canonul 28 al sinodului IV ecumenic, precizându-se și printr-o hotărâre a aceluiași sinod, netrecută în textul canoanelor, și anume, prin hotărârea care conferă demnitate patriarhală tuturor celor cinci Scaune principale ale Bisericii, în ordinea arătată mai sus. De aceea canonul prezent nici nu spune că hotărește ceva nou, ci numai că înnoiește cele ce s-au legiuit mai înainte.”

Roma Veche,
Noua Romă, Constantinopolul,
Alexandria, în Egipt,
Antiohia Syriei,
Ierusalim.

Pentarhia mai este amintită și în canonul 21 al Sinodului „al VIII-lea Ecumenic”, de la Constantinopol, numit și *Sinodul al IV-lea de la Constantinopol*, din anul 869-870.[57]

„Dumnezeu a rânduit în Biserica Sa cinci Patriarhi...”.

---

54 Primul Sinod Trulan a fost cel din anul 680-681, adică al șaselea Ecumenic.
Vezi: PIDALION (Cârma Bisericii Ortodoxe), pp. 232-321:
NEOFIT Patriarh al Constantinopolului, PIDALION (Cârma Bisericii Ortodoxe), tipărit cu binecuvântarea Preasfințitului Calinic Episcopul Argeșului, © Copyright: Fratele Cornel și Editura „Credința strămoșească”, Iași, 2004, 778 p. [titlul ediției din 1844, al cărții lui Neofit VII. (1789-1794 și 1798-1801, reprint 2004): PIDALION (Cârma Bisericii Ortodoxe), sau Cârma Corabiei Sobornicești și Apostoleștii Biserici a Ortodocșilor, adică toate Sfintele Canoane: ale Sfinților Apostoli, ale Sfintelor Sinoade Ecumenice, locale și ale Sfinților Părinți de pe alocuri. Traduse din grecește în românește de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Veniamin Costachi (1803-1808, 1812-1821, 1823-1842 †1846, subl. și n.n.). Iar acum întâiași dată, în zilele Prea Înaltului Domn Mihail Grigoriu Sturza Voievod (1834-1849, n. n.), cu binecuvântarea Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop și Mitropolit Meletie (1844-1848, n. n.) al Moldovei. Tipărită prin sîrguința și cheltuiala prea cuviosului arhimandrit Neonil stareț al Sfintelor mănăstiri Neamțu și Secu. Îndreptate și îndeplinite de protosinghelul Neofit Scriban (arhiereu titular de Edesa, 1862-1884, n. n.) în tipografia Sfintei Mănăstiri Neamțu, în anul 1844 de ieromonahul Teofan și de monahul Cleopa tipograful, 778 p.]. Limbajul canonic ortodox de epocă al cărții este deosebit de frumos și profund, depășindu-l ca nivel și expresivitate pe cel din Colecția de Canoane, de la Sibiu, din anul 1992.

55 Luat din Arhidiacon Prof. Dr. Ioan N. FLOCA, CANOANELE BISERICII ORTODOXE. Note și comentarii, Sibiu, 1992 (557 p.), p. 126.

56 Ibidem, p. 126.
Vezi și „Pentarhie”, la Ion BRIA, *Dicționar de Teologie Ortodoxă A–Z*, Editura Inst. Biblic și de Misiune al BOR, București, 1981, p. 296.

57 J. D. MANSI, *Sacrorum Conciliarum nova, et amplissima collectio*, Reprint, ediția 1903, Paris, Graz, 1961, 53 tomuri, în 59 de volume, Akademische Druck – U. Verlagsanstalt Graz.

În colecția de canoane a Bisericii Latine, canonul 21 al Sinodului „al VIII-lea Ecumenic" sau Sinodul al IV-lea de la Constantinopol, din 869-870, „versiunea grecească" este înlocuită cu „versiunea romană", cu accentul pe primatul Papal, nu pe sistemul, teoria și echilibrul Pentarhiei:[58]

Maica Domnului și Efesul?

Casa Maicii Maria*, pe turcește „Meryem ana Evi" sau *Casa Maicii Domnului din Efes

situată în parcul minunat, de la marginea fostului oraș Efes, spre *Hagios Theologos*, Ἅγιος Θεολόγος, numit de turci Ayasoluk sau *Ayasluğ* (adică tot Hagiostheologos, pe turcește), actualul Selçuk, din anul 1914, Сельчук. Tradiția locului susține că aici și-ar fi petrecut Maica Domnului ultimii ani din viață. Casa Mariei și zona plină de plante și arbori, în care este situată, sunt considerate un loc sfânt, atât de către populația musulmană locală, cât și de către pelerinii creștini, care vin zilnic acolo și la mormântul Sf. Apostol și Evanghelist Ioan, de sub altarul Basilicii cu același nume, pentru a se închina și a cere ajutorul Lui Dumnezeu sau numai din curiozitate turistică. Casa Mariei se află pe dealul sau „Muntele Privighetorii", Bülbül-Dağ, la poalele căruia se întindea vechiul Ephesos. Ruinele acestui edificiu au fost redescoperite în anul 1891, de către Henri Jung membru în conventul lazarist din Smyrna (azi Izmir), iar un an mai târziu, pe ruinele existente, a fost construită actuala capelă.[59] Locul acesta, care înainte aparținea Mitropoliei grecești a Efesului, a fost acum preluat de către catolici, care l-au repus în circuitul punctelor de pelerinaj biblic și bisericesc, fiind acceptat încă și de către populația musulmană locală. Câțiva ani mai târziu, în 1896 Papa Leon XIII (1878-1903) a declarat Casa Mariei loc de pelerinaj, iar urmașul său, Pius X (1903-1914) a acordat indulgență plenară – το συγχωροχάρτι, lat. *indulgentia*, gr. η μεταφορά – a păcatelor, de la toate pedepsele vremelnice sau temporale, din purgatoriu, fără să fi vizitat însă acele locuri.[60] Abia Papa Paul VI (1963-1978), a fost primul Pontif, care a vizitat Efesul, în anul 1967, când a reconfirmat autenticitatea locului de pelerinaj, al Casei Mariei și al Mormântului Sf. Apostol și Evanghelist Ioan, urmându-i Papa Ioan Paul II (1978-2005), în anul 1979 și Papa Benedict XVI (2005-2013), în anul 2006.

Cu cât este de vie în conștiința creștinilor și a musulmanilor prezența Maicii Domnului în Efes, cu atât ne este și de greu, imposibil chiar, să o putem încadra cronologic acolo, pentru că nici Noul Testament, nici Părinții primelor veacuri creștine, nici istoricul Eusebiu de Cezareea, nu ne-au lăsat mărturie în această privință. Nici din punct de vedere cronologic, nu putem face o încadrare a Maicii Domnului în Efes, deoarece în jurul anilor 69 d.Hr., când Sf. Apostol Ioan ajunge la Efes, Sf. Fecioară

---

[58] Vezi p. 221 în: ENCHIRIDION *Symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum* quod primum edidit Henricus Denzinger et quod funditus retractavit auxit notulis ornavit Adolfus Schönmetzer S.I., Editio XXXVI emendata, Herder Barcinone [Barcelona], Friburgi Brisgoviae [Freiburg/Br.], Romae, MCMLXXVI [1976], {Dep. legal Barcelona, 1976}, 954 p. Mai vezi pp. 180-187, privind Sinodul al IV-lea de la Constantinopol, 869-870, în: GESCHICHTE der Konzilien. Vom Nicaeum bis zum Vaticanum II, Herausgegeben von Giuseppe Alberigo, mit Beiträgen von…, Fourier Verlag Wiesbaden, 1993, 482 p. *Lexikon des Mittelalters*, VI, Artemis und Winkler Verlag, 1993, München und Zürich.

[59] Vezi: *Ökumenisches Heiligenlexikon* sau https://www.heiligenlexikon.de/Literatur/Marienhaus_Ephesus.html; *Das Marienhaus bei Ephesus*.
Joachim Schäfer: Artikel Das Marienhaus bei Ephesus, aus dem Ökumenischen Heiligenlexikon – http://www.heiligenlexikon.de/Literatur/Marienhaus_Ephesus.html, abgerufen am 28.12.2014.

[60] Indulgentia ex canone 992 Codicis Iuris Canonici est:
... est remissio coram Deo poenae temporalis pro peccatis, ad culpam quod attinet iam deletis, quam christifidelis, apte dispositus et certis ac definitis condicionibus, consequitur ope Ecclesiae quae, ut ministra redemptionis, thesaurum satisfactionum Christi et Sanctorum auctoritative dispensat et applicat.
In theologia sacramentali quamvis indulgentia ipsa sacramentum non habeatur, tamen *satisfactioni operis* attributa est, quae cum *contritione cordis* ac *confessione oris* pars confessionis sacramenti tertia est.
Luat din: http://ro.wikipedia.org/wiki/Indulgen%C8%9B%C4%83_(cre%C8%99tinism)

Maria nu mai trăia cu siguranță, gândindu-ne că speranța de viață sau durata medie de viață pe timpul acela era destul de redusă.

Sunt două orașe care pretind pentru sine că dețin mormântul Sf. Fecioare Maria: Ierusalim și Efes. Pentru ambele există dovezi arheologice și dovezi ale martorilor, de aceea găsirea rămășițelor pământești ale Sf. Fecioare ar fi un lucru foarte important, în situația în care nu se acceptă că a fost ridicată cu trupul la cer.[61]

O mărturie indirectă și târzie ne parvine de la istoricul Grigore Episcopul de Tours (573-594)[62]**, care în lucrările lui făcuse o notă, însă privitoare la Sf. Apostol și Evanghelist Ioan, nu și la Maica Domnului:**

> **Auf einem Berggipfel in der Nähe von Ephesus sind vier Mauern ohne Dach erhalten. Johannes (!) hat innerhalb dieser Mauern gewohnt.**
>
> **„Pe vârful unui munte, în apropiere de Ephesus s-au păstrat patru ziduri, fără acoperiș. Ioan a locuit înăuntrul acestor ziduri."**[63]

Nici sinaxarele (8 mai și 26 sept.) – συναξάριον – synaxarium – сборник – nu pomenesc de o ședere a Maicii Domnului în Efes

Nu era posibil, dacă ne gândim că Sf. Apostol și Evanghelist Ioan a venit la Efes în jurul anilor 69 d.Hr., când Maica Domnului cu siguranță nu mai era în viață. Nu cunoaștem anul în care Maica Domnului și-a dat obștescul sfârșit. În *Sinaxarul* pe 15 august nu se menționează nici acolo o ședere a Maicii Domnului în Efes, ci în „satul Ghețimani" (Ierusalim).[64]

Iată textul sinaxarului pe 8 mai când îl prăznuim pe Sf. Apostol și Evanghelist Ioan:[65]

În această lună, în ziua a opta, pomenirea sfântului măritului apostol și evanghelist Ioan, rezemătorul pe piept și iubitorul de feciorie, de Dumnezeu cuvântătorul; adică adunarea sfintei pulberi ce iese din mormântul său, numită mană.[66]

> **Preabunul Dumnezeu și Iubitorul de oameni Domnul nostru, pe cei ce s-au nevoit cu osârdie pentru Dânsul, pe sfinții Săi ucenici și apostoli, prooroci și mucenici, și pe toți cei ce bine au plăcut Lui, nu i-a învrednicit numai Împărăției cerurilor și veșnicelor bunătăți, ci și locurile în care au strălucit și au fost îngropați ei, le-au luminat cu multe minuni, arătându-le pline de daruri. Astfel și mormântul în care fusese îngropat marele apostol și evanghelist Ioan de Dumnezeu cuvântătorul, în toți anii izvorăște și izbucnește afară fără de veste în a opta zi a lunii lui Mai, din suflarea Sfântului Duh, praf și pulbere sfântă pe care locuitorii de acolo o numesc mană. Și aceasta luând-o cei ce vin acolo, o au pentru izbăvirea de toate bolile, spre tămăduirea sufletelor și sănătatea trupului slăvind pe Dumnezeu și pe robul Său Ioan cinstindu-I.**

Din cuvântul de laudă al lui Sofronie patriarhul Ierusalimului (633/34-638).[67]

> **Se cuvine a ști că tatăl cuvântătorului de Dumnezeu era Zevedeu, iar maica sa era Salomi, fiica lui Iosif, logodnicul Născătoarei de Dumnezeu. Pentru că Iosif a avut patru feciori: pe Iacov, pe Simeon, pe Iuda și pe Iosif, și trei fiice: pe Estir, pe Marta și pe Salomi, care a fost femeia lui Zevedeu și maică**

---

[61] Luat din: http://amfostacolo.ro/turcia-pareri,1/kusadasi,3,6/descopera-orasul-antic-efes,3592/impresii-sejur-si-fotografii-vacanta__10906.htm
Casa Fecioarei Maria din Efes, ultimii 11 ani din viață și presupusul mormânt

[62] A nu fi confundat cu Sf. Martin Episcopul de Tours (371-d.397), care a trăit mai devreme.

[63] Ökumenisches Heiligenlexikon, ediție Online: *Das Marienhaus bei Ephesus.*

[64] Vezi *Mineiul pe August*, ziua a cinsprezecea, ediția a cincea, București, 1989, p. 166.

[65] Vezi *Mineiul pe Mai*, ediția a cincea, București, 1978, 8 mai, pp. 59-60: *sinaxar*.
Vezi și ediția online: http://www.calendar-ortodox.ro/luna/mai/mai08.htm

[66] *Mineiul pe Mai*, ziua a opta..., Op. cit., pp. 59-60.

[67] Ibidem, p. 59. Pentru viața, opera și teologia Sf. Sofronie (c. 550/560-638) Patriarhul Ierusalimului (634-638), vezi: *Sophrone de Jérusalem. Vie monastique et confession dogmatique*, par Christoph von SCHÖNBORN, Beauchesne Rue de Rennes, 117, Paris, 1972, 259 p. [Théologie Historique 20].

a lui Ioan cuvântătorul de Dumnezeu. Deci Mântuitorul era unchi lui Ioan, pentru că era frate al Salomiei, fiica lui Iosif. Se cuvine să știm că în vremea când a fost vândut Domnul nostru iudeilor și a fost răstignit, au fugit toți. Dar Ioan, ca un iubit, a fost de față la vânzarea și la răstignirea Lui, și a venit și la mormânt cu Petru. Apoi a luat pe Născătoarea de Dumnezeu întru ale sale. De aceea se zice că a avut trei maice pe pământ: întâi pe Salomi, dintru care s-a născut; a doua, tunetul, că s-a numit fiul tunetului; și a treia pe Preasfânta de Dumnezeu Născătoarea, precum a zis Domnul: Și a îngrijit-o Ioan până la adormirea ei. Apoi a venit la Efes și a dărâmat prin rugăciunea sa capiștea Artemidei și a mântuit din rătăcire patru sute de mii de bărbați și femei ce slujeau Artemidei, și i-a adus la lumină. Iar muntele pe care se află biserica cuvântătorului de Dumnezeu se numește Livaton, unde spre apus zace sfântul Timotei. Iar Maria Magdalena și cei șapte tineri din Efes sunt în muntele din apropiere ce se cheamă Hileon. Iar sfânta Ermiona, fiica lui Filip, unul din cei șapte diaconi, din cele patru proorocițe fiice ale lui, zace aproape în acel munte. Și Audact mucenicul și fiica sa Calistena și alți mucenici ce au fost episcopi: Ariston, Tiranos, Aristovul și Pavel cetățeanul pustiului. Și se face prăznuirea lui în cinstita sa apostolească biserică, ce este la locul ce se numește Evdomon.

Aceeași mențiune o găsim și la sinaxarul zilei de 26 septembrie, când se prăznuiește „mutarea la Domnul (decesul) a Sfântului slăvitului Apostol și Evanghelist Ioan Teologul”:[68]

Acesta este cel ce s-a rezemat pe pieptul lui Hristos, ca cel ce era foarte iubit de Dânsul. Pentru ca și la vânzare a fost cu Dânsul, si la răstignire, când a luat și pe Născătoarea de Dumnezeu în casa sa, slujind-o până la adormirea ei. Iar după adormire aruncând sorți Sfinții Apostoli unde era să meargă fiecare dintr-înșii și să propovăduiască, a căzut lui Ioan soarta ca să meargă în Asia.

*

Coranul dedică Maicii Domnului 70 de versete, dintre care menționăm doar două, privitoare la Bunavestire (25 martie, sura III, 39-40) și la puterea miraculoasă a Pruncului Iisus de-a vorbi încă din leagăn (*sura* III, 41), așa cum se menționează în cele două manuscrise din Evanghelia apocrifă a copilăriei Mântuitorului, numită *Evanghelia Arabă a copilăriei Mântuitorului.*

Titlul corect al acestui text apocrif ar fi *Evanghelia siro-arabă a copilăriei* sau *Viața lui Iisus în arabă*, mai ales după anul 1899, când s-au găsit două manuscrise siriene, pe această temă, care au fost ulterior colaționate și publicate în acel an, de către E. A. Wallis Budge.[69] Acest text apocrif *Evanghelia Arabă a copilăriei Mântuitorului* are numeroase surse: capitolele 1-14 au la bază *Protoevanghelia lui Iacob*; capitolele 15-40 ar constitui textul original al scrierii; capitolele 41-55 sunt preluate după *Pseudo-Toma*. *Protoevanghelia după Toma* (apocrifă) sau Protevangelium Thomae, adică *Evangelium infantiae*, care se vede că circula și la Mecca și la Medina, pe timpul vieții lui Mahommed, , Μωάμεθ ή Μουχάμαντ (570/73-642).[70] La fel ar fi cazul și cu *Protoevanghelia lui Iacob*. Noi folosim textul *Coranului*, tradus în română de către teologul din Cernăuți, Arhimandritul Prof. Dr. Silvestru Octavian ISOPESCUL (1878-1922).

Coran, sura 3, 40

Îngerii mai ziseră: „O, Maria, Dumnezeu îți vestește cuvântul [ce vine] de la El[2], numele lui va fi Messia Isus, fiul Mariei, Măreț [va fi el] în lumea de acum și cea de apoi și va fi aproape [de Dumnezeu].

Coran, sura 3, 41

El va vorbi cu oamenii din leagăn și în vârstă de bărbat și va fi cucernic”[3].

2 Cuvântul încarnat. Logos
3 Aceasta se istorisește și într-o evanghelie apocrifă și anume în „Evangelium infantiae”.

[68] *Mineiul pe Septembrie*, ediția a cincea, București, 1984, 26 septembrie, p. 325.
[69] Vezi Introducerea la *Evanghelia arabă a copilăriei*, p. 101, în vol.: *Evanghelii apocrife. Traducere, studiu introductiv, note și prezentări* de Cristian BĂDILIȚĂ, Ediția a III-a revăzută, Polirom, 2002, 273 p., incl. il.
[70] *Evangelium infantiae*: vel, Liber Apocryphus de infantia servatoris (1697), traducere în latină, publicată de H. Sike, după manuscrisul arab de la Biblioteca Bodleiană, din Oxford.

***Ilustrație*: Efes, *Casa Maicii Domnului* sau Casa Mariei (reconstruită la sfârșitul sec. XIX), azi capelă de rit latin.**

Dacă privim cu atenție, putem observa cel puțin trei etape de construcție la acest edificiu în stil bizantin, adică cu alternanță de cărămidă și piatră: fundația; partea de jos a zidului, până la arcade; partea superioară a zidului, de la arcade în sus. Fundația este cea mai veche parte a zidului, apoi urmează partea de mijloc a acestuia, până la arcade și se vede că, fiind expus intemperiilor, a fost afectat de igrasie, care a și ros cărămida, chiar dacă observăm că a fost restaurat. Partea superioară a zidului, de la arcade în sus, este construită la sfârșitul sec. XIX, este nouă și bine păstrată și întreținută.

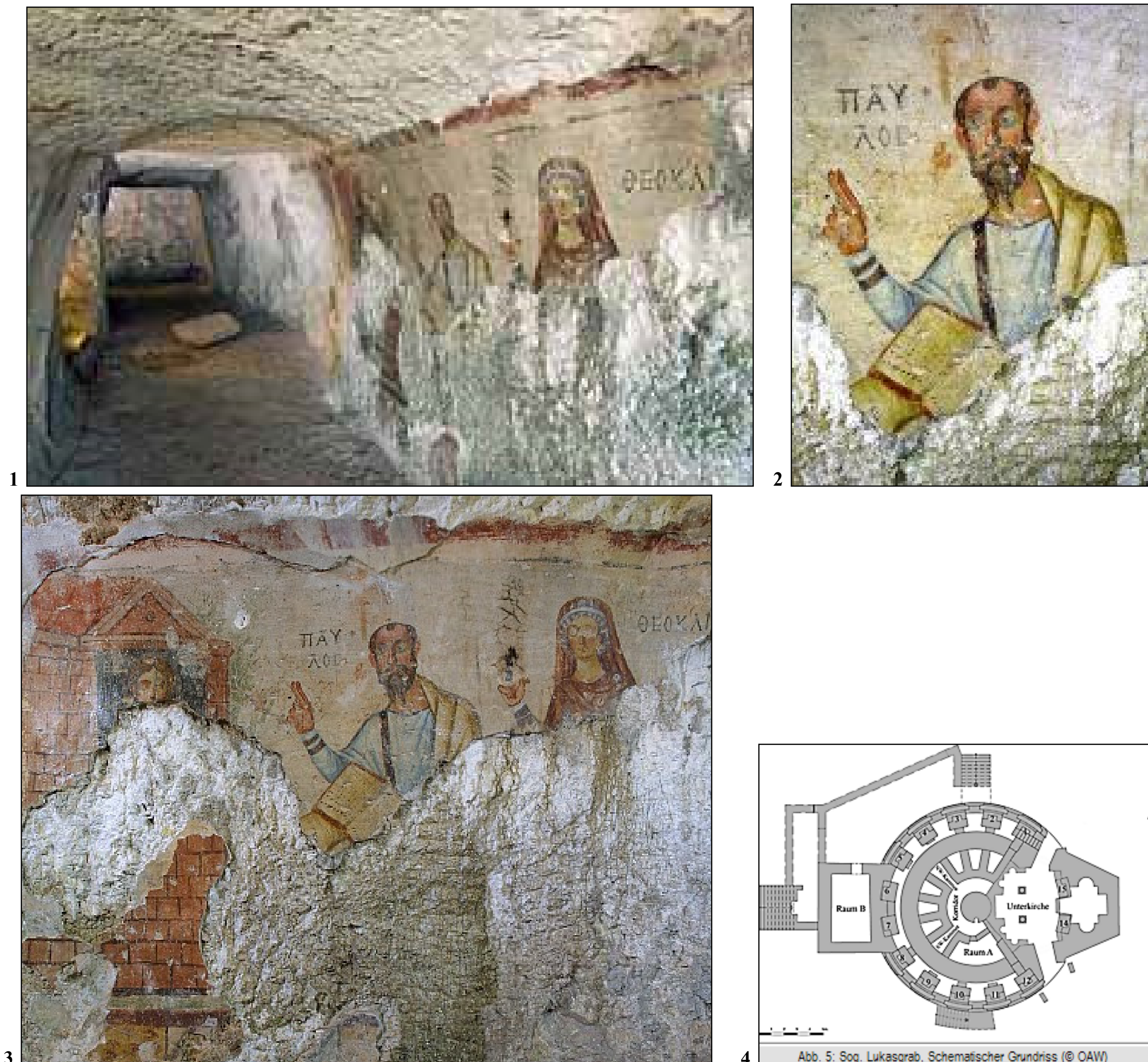
După smerita noastră părere, vechimea zidului nu coboară până în primul secol al erei noastre, când a trăit Maica Domnului și Apostolul Ioan, ci este o construcție bizantină târzie, de prin c. secolul al VI-lea, ajunsă apoi în stare de ruină și refăcută, de mai multe ori, cu adăugirile, care se pot constanta, ultima fiind de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Poate că pe locul acestui edificiu să fi fost o altă clădire, însă mult mai modestă și nu în stil bizantin, care s-a generalizat mult mai târziu, nu pe timpul în care ar fi trăit aici Sf. Apostol și Evanghelist Ioan [și Maica Domnului?], clădire la care, eventual face referire și Grigore Episcopul de Tours (573-594), dărâmată ulterior, pe locul sau în apropierea căreia a fost construită actuala „Casă a Mariei”, cu scop latreutic, nu ca locuință.[71]

> **Auf einem Berggipfel in der Nähe von Ephesus sind vier Mauern ohne Dach erhalten. Johannes (!) hat innerhalb dieser Mauern gewohnt.**
> **„Pe vârful unui munte, în apropiere de Ephesus s-au păstrat patru ziduri, fără acoperiș. Ioan a locuit înăuntrul acestor ziduri.”**

[71] Ökumenisches Heiligenlexikon, ediție Online: *Das Marienhaus bei Ephesus.*

Sfântul Apostol Pavel și Efesul

***Ilustrație*: 1-3. Efes, Peștera Sf. Apostol Pavel, cu reprezentarea chipului apostolului, a Sf. Tekla din Iconium (azi Konya, Turcia), † sec. 1 și a mamei acesteia, Sf. Theokleia, † sec. 1, pictură murală, sec. V. Pavel o învață pe ucenica lui Sf. Tekla misterele credinței creștine, iar mama acesteia, Sf. Theokleia stă la balconul casei și ascultă relatările apostolești. Compară această reprezentare a chipului Sf. Apostol Pavel, de la Efes, cu aceea din Catacomba Tecla, din Roma, datând din a doua jumătate a secolului al III-lea, descoperită în anul 2009, considerată ca fiind cea mai veche posibilă.**

Luat din: http://www.heiligenlexikon.de/BiographienP/Paulus.htm

4. Efes, planul așa-numitului mormânt al Sf. Evanghelist Luca, reconstruit prin animație electronică. Ultimele cercetări, din anii 1997-2004 au dus la concluzia că aceste ruine ar fi resturile unei *fontane urbane* sau fântâni din secolul II d.Hr., așezată în mijlocul unor hale, cu coloane sau culoare mărginite de colonade. Deci legenda cu mormântul Sf. Evanghelist Luca, în Efesul antic nu are niciun suport istoric.

Vezi: http://verlag.oeaw.ac.at/Das-sog.-Lukasgrab-in-Ephesos
Luat din:http://www.bing.com/images/search?q=Lukasgrab+von+Ephesos&qpvt=Lukasgrab+von+Ephe-sos&FORM=IGRE#a

*

Sfântul Evanghelist Luca și Efesul

Actualmente, moaștele Sfântului Evanghelist Luca se află în Basilica Santa Giustina, din *Prato della Valle*, în Padova (biserică care datează din secolele V-VI), păstrate într-un sarcofag de alabastru, unde ar fi ajuns prin secolul al VIII-lea, după anul 754, adică după Sinodul iconoclast ținut în palatal imperial de la Hiereia, Ἱερεία, azi Fenerbahçe, lângă Calcedon, încorporat în Kadıköy, aproape de

partea anatolică a Istanbulului. La deciziile sinodale formulate de către arhiereii participanți, *a mai fost adăugată* și aceea a împăratului Constantin V Copronimul (741-773, din 720 asociat la tron, συναυτοκράτορας), privitoare la Sfintele Moaște, care trebuiau profanate și arse.[72] Deciziile acestui Sinod, din anul 754 au fost condamnate de Papa Ștefan IV (768-772), cu prilejul Sinodului de la Lateran (Roma), din anul 769 și, bineînțeles, de Sinodul al VII-lea Ecumenic, de la Niceea, din anul 787.[73]

Sfântul Evanghelist Luca, Ευαγγελιστής Λουκάς, (ebr.) לוקא, este prăznuit în Biserica Ortodoxă pe data de 4 ianuarie, 22 aprilie, 18 octombrie, iar pomenirea depunerii sau transferări moaștelor și a veșmântului său, se face în data de 20 iunie.[74]

Sfântul Evanghelist Luca s-a născut în Antiohia pe Orontes, azi Antakya, în provincia Hatay, Turcia [η Αντιόχεια ή επί Ορόντου, Ἀντιόχεια ἡ Μεγάλη, Antiochia ad Orontem, în arabă: أنطاكية (Antakiyyah); în rusă: Антиохия-на-Оронте], din părinți păgâni, tatăl său fiind medic, îndeletnicire pe care o va continua și fiul său (Col. 4, 14), devenit creștin și autor a două cărți ale Noului Testament: *Sfânta Evanghelie* după Luca și *Faptele Apostolilor*. Pregătirea intelectuală și-a făcut-o la școlile renumite din Antiohia, unde l-a interesat în mod deosebit medicina. Călătoriile întreprinse în Grecia și în Egipt i-au îmbogățit cunoștințele din domeniu. Nu există date privitoare la convertirea la creștinism a Sf. Evanghelist Luca. Prin anii 50-51, aflându-se în regiunea Troas, Τρῳάς, din vestul Asiei Mici, s-a alăturat Sf. Apostol Paul, când acesta s-a separat de cei tăiați împrejur sau circumciși, fiindu-i un însoțitor fidel, timp de 17 ani. După anul 67, când Sf. Apostol Paul a fost decapitat în Roma, Sf. Evanghelist Luca s-ar fi întors în Peloponez, unde a activat în Ahaia, Αχαΐα, Beoția și Attika, Αττική (Gr.). Tradiția creștină îi atribuie Sfântului Evanghelist Luca și îndeletnicirea de iconar, în mod special, ca fiind primul pictor al chipului Maicii Domnului, lucrat în maniera *encausto*, ηεγκαυστική ζωγραφική (culorile fiind aplicate pe un strat de ceară, κερί, amestecată cu rășină Μαστίχα).

Autorul celei de-a treia Evanghelii a murit în jurul anilor 80, în Teba, (Theba), Αρχαία Θήβα, neogr. Θήβα, în Beoția, Αρχαία Βοιωτία, neogr. Βοιωτία (Gr.), ori în Attika, Αττική, poate în Ahaia, Αχαΐα (Gr.), iar după unii, chiar în Bithynia, Βιθυνία (Tr.)?[75]

Soarta moaștelor Sf. Evanghelist Luca de la Santa Giustina, din Padova este strâns legată de aceea a icoanei Maicii Domnului, din aceeași basilică, după cum vom putea constata în subcapitolul următor: *La Madonna Odigitria di Padova*.

> **Legenda spune că icoana ar fi fost deja aruncată într-un foc public, de către iconoclaști, împreună cu alte obiecte latreutice, de unde *ar fi zburat în mâinile unei femei*, care ar fi încredințat-o preotului Urio sau Urie, care era pe atunci custodele sau eclesiarhul, ὁ ἐκκλησιάρχης Bisericii Sfinții Apostoli, a doua biserică ca mărime și importanță, din Constantinopol. În calendarul Bisericii din Padova, *Sant'Urio* este pomenit pe data de 5 noiembrie. Evenimentele s-ar fi desfășurat în timpul domniei Împăratului iconoclast Constantin V Copronymos sau Caballinos (741-775, asociat la domnie din 720, συναυτοκράτορας), care a și convocat faimosul Sinod iconoclast, de la Hiereia [Ἱερεῖα, Ἱερία, Ἡρία, azi Fenerbahçe, un cartier al orașului Calcedon, azi Kadıköy, Turcia], din anul 754. Acest preot Urie, ajutat de un oarecare Grusilo, îmbarcându-se pe corabie, în direcția Veneția, ar fi transferat în secret, icoana miraculoasă, împreună cu moaștele Sf. Evanghelist Luca și ale Sf. Apostol Matia (vezi *Fapte, 1, 23-26*), pentru a le feri de distrugerile iconoclaștilor. Ulterior Madona Constantinopolitana, împreună**

---

72 **Vezi p. 310, din vol. I: *Istoria Bisericească Universală* (redactată de Ioan Rămureanu, Milan Șesan și Teodor Bodogae), vol. I (1-1054), ediția II, București, 1975, și vol. II (1054–1982), București, 1993. Cele două volume includ la sfârșitul lor și câte o listă sumară a papilor și a patriarhilor Pentarhiei, din perioada de care se ocupă. În realitate, această lucrare este un rezumat actualizat al operei lui Profesor Evsevie POPOVICIŬ, Istoria Bisericéască, Traducere de Athanasie Episcopul Râmnicului Noului Severin și Gherasim Episcopul Argeșului, vol. I-II, București, Tipografia Cărților bisericești, vol. I, 1-1054, 1900, 730 p., vol. II, 1054-1900, 1901, 559 p.**

73 **Mann, Horace K., *The Lives of the Popes in the Early Middle Ages*, Vol. I: *The Popes Under the Lombard Rule*, Part 2, 657-795 (1903), pp. 373-375 u.**

74 **Vezi în Minei, sinaxarele din aceste zile. *Mineiul românesc*, ediția Buc., 1975, nu face nici o pomenire, privitoare la Sf. Evanghelist Luca, pe data de 4 ian. Nici pe data de 22 aprilie nu se face nici o mențiune, privitoare la Sf. Evanghelist Luca în *Mineiul românesc*, ediția, Buc. 1977.**
La Sinaxarul zilei de 20 iunie, după „Vita" Sf. Mucenic Metodie episcopul Patarelor se află următoarea mențiune: „Tot în această zi, pomenirea punerii moaștelor și a îmbrăcămintelor Sfinților Apostoli Luca, Andrei și Toma, a Proorocului Elisei și a Mucenicului Lazăr, care s-au așezat în biserica cea mare a Sfinților Apostoli.". *Mineiul pe iunie*, ediția a cincea, București, 1978, p. 184.
***Mineiul românesc*, Buc., 1983, pe luna octombrie, ziua 18, consacră o pagină de sinaxar Sf. Evanghelist Luca.**

75 **Vezi: *Ökumenisches Heiligenlexikon*, ediție online, http://www.heiligenlexikon.de/BiographienL/Lukas.html**

cu moaștele Sf. Evanghelist Luca au fost depuse în Basilica Santa Giustina, din Padova.[76] Când a avut loc această depunere a icoanei constantinopolitane și a moaștelor Sf. Evanghelist Luca, în Padova, nu știm cu siguranță, pentru că prezența lor în Basilică este atestată documentar abia în jurul anului 1100, iar de prin secolul al X-lea s-a construit un convent benedictin lângă Santa Giustina, care a preluat astfel și biserica.[77] Se presupune că aceste odoare au fost inițial ascunse sau îngropate undeva în Italia, în regiunea venetă, înainte de-a fi fost depuse în Basilica Santa Giustina, din Padova.

Acest lucru ar însemna că informațiile din sinaxar, din data de 18 octombrie când este prăznuit Sf. Evanghelist Luca se opresc la epoca de dinainte de declanșarea iconomahiei sau a iconoclasmului, în secolul al VIII-lea, după anul 725: vezi regestele imperiale nr. 289, din anul 725 și nr. 290, 291, 292, din anul 726, precum și regestele imperiale nr. 294, din anul 729 și 298, din anul c. 730/1.[78] Cu toate acestea, nici sinaxarul nu face pomenirea de o legătură a Sf. Evanghelist Luca, cu Efesul și nici de cripta sau mormântul său de acolo. Din contră, se susține că ar fi murit la Teba, Θήβα sau Θῆβαι, în Beoția, Boeotia, Βοιωτία, la graniță cu Attica, Αττική [Grecia], unde îi era și mormântul. În timpul domniei Împăratului Constanțius II (337-361), Artemius guvernatorul Egiptului ar fi făcut translația moaștelor, de la Teba, la Biserica Sfinții Apostoli, din Constantinopol, unde ar fi fost așezate sub Sfânta Masă (Altarul), împreună cu cele ale Sf. Apostol Andrei și ale Sf. Timotei, ucenicul Sf. Apostol Pavel. Legenda privitoare la „*La Madonna Odigitria di Padova*” mai adaugă că, împreună cu moaștele Sf. Evanghelist Luca au mai fost transferate la Padova și cele ale Sf. Apostol Matei sau Matia (Fapte, 1, 26).

Noi am fost uimiți de faptul că sinaxarul nu-l pune deloc pe Sf. Evanghelist Luca în legătură cu Efesul și am crezut că ar fi fost o omisiune, o scăpare din partea autorilor acestuia. Cercetările de ultimă oră însă, întreprinse referitor la ruinele așa-numitului mormânt al Sf. Luca, din Efesul antic (1997-2004) au clarificat misterul lor, iar noi se cuvine să adoptăm această corectură. Așa-numitul Mormânt al Sf. Luca, din Efes a fost în realitate un amplasament de fântână, de *fontană urbană*, construită în secolul al II-lea d.Hr., în mijlocul unei piețe, înconjurată cu hale, flancate de coloane sau culoare mărginite de colonade.

Ruinele, considerate a fi fost Mormântul Sf. Evanghelist Luca, din Efes, au fost descoperite și studiate pentru prima oară, în secolul al XIX-lea, când s-a emis această teză, pe baza unui cap de taur în relief, din perioada imperială și a unei cruci incizate între coarnele acestuia. Aa s-a făcut

---

[76] Vezi link-urile: Luat din: http://www.wherewewalked.info/Luke/lukeicons.htm, precum și http://it.wikipedia.org/wiki/Basilica_di_Santa_Giustina; http://www.iconografi.it/varie/contributo_scuola_san_luca.htm

[77] Tabel comparativ cu numele apostolilor: luat din:http://ro.wikipedia.org/wiki/Apostol

	Evanghelia după Matei	Evanghelia după Marcu	Evanghelia după Luca	Observații
1	Simon Petru	Simon Petru	Simon Petru	Simon, zis Petru, fratele lui Andrei
2	Andrei, „fratele lui”	Andrei	Andrei, „fratele lui”	Apostolul Andrei, fratele lui Petru
3	Iacob, fiul lui Zevedei	Iacob, fiul lui Zevedei	Iacob	Iacob cel Bătrân, fratele lui Ioan
4	Ioan, „fratele lui”	Ioan, „fratele lui”	Ioan	Apostolul Ioan, fratele lui Iacob cel Bătrân.
5	Filip	Filip	Filip	
6	Bartolomeu	Bartolomeu	Bartolomeu	Bartolomeu, zis și Natanael
7	Toma	Toma	Toma	Toma, zis și *Toma Necredinciosul*
8	Matei	Matei	Matei	Apostolul Matei, zis și Levi, fratele lui Iacob
9	Iacob, fiul lui Alfeu	Iacob, fiul lui Alfeu	Iacob, fiul lui Alfeu	Iacob cel Tânăr
10	Tadeu	Tadeu	Iuda, „fratele lui”	Iuda, numit și Levi, supranumit Tadeu, fratele lui Iacob, identificat de unii cu Iuda, fratele lui Iisus
11	Simon Canaanitul	Simon Canaanitul	Simon Zelotul	Simon Zelotul, zis și Canaanitul
12	Iuda Iscarioteanul	Iuda Iscarioteanul	Iuda Iscarioteanul	înlocuit, după trădare și moarte, cu Matia, *Fapte, 1, 23-26*

[78] Vezi pp. 35-36 din primul volum al *regestelor imperiale*, reconstituite de către Franz DÖLGER, în: *REGESTEN der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches von 565-1453*, Bearbeitet von Franz DÖLGER, 1. Teil: Regesten von 565-1025, 3 Teile in einem Band, Verlag R. Oldenbourg, München und Berlin, 1924, 105 p., Einleitung, pp. V-XII, + Regeste nr. 1-821 [Corpus der griechischen Urkunden des Mittelalters und der Neueren Zeit, Herausgegeben von der Akademien der Wissenschaften in München und Wien, REIHE A: Regesten..., Abteilung I: *Regesten der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches*], reprint 1976, Verlag Dr. H. A. Gerstenberg – Hildesheim {Volum recenzat de Louis BRÉHIER, în *Byzantion*, I, 1924, pp. 591-593}.

legătura cu capul de taur, simbolul lucanic al evanghelistului. Pe măsură ce săpăturile arheologice luau amploare și se înmulțeau studiile de specialitate asupra așezării Efesului antic a evoluat și o nouă teorie, privitoare la așa-zisul Mormânt al Sf. Luca. Așa amintim teza care susținea că aceste ruine sunt resturile unui heroon, ἡρῷον, adică un monument [mormânt] al unui erou local antic, care în epoca bizantină timpurie a fost transformat în oratorium, paraclis ori capelă creștină. Toate aceste teze le respinge însă cercetarea ultimă, din anii 1997-2004:[79] așa-numitul Mormânt al Sf. Luca, din Efes a fost în realitatte un amplasament de fântână, de *fontană urbană*, construită în secolul al II-lea d.Hr., în mijlocul unei piețe, înconjurată cu hale, flancate de coloane sau culuare mărginite de colonade.

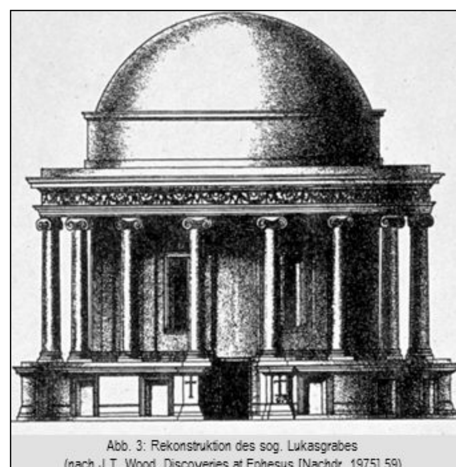
Sinaxar – συναξάριον – synaxarium – сборник, 18 oct.

În această lună [octombrie], în ziua a optsprezecea, pomenirea Sfântul Apostol și Evanghelist Luca[80]

Luca, marele apostol și evanghelist, a fost din Antiohia Siriei celei mari, doctor cu meșteșugul, având și știința zugrăviei desăvârșită. Acesta aflându-se în Teba Beoției și doctorind pe vremea împăratului Tit Claudie, a aflat pe Sfântul Apostol Pavel și crezând în Hristos, a părăsit rătăcirea cea părintească, și lăsându-se de tămăduirea cea trupească, s-a apucat de cea sufletească. A scris și Evanghelia sa către oarecare dregător anume Teofil, care crezuse în Hristos, după cum o știa de la Sfântul Apostol Pavel. După aceea a scris și Faptele Apostolilor către același Teofil.

Apoi, după ce s-a dus de la Roma și a lăsat pe fericitul Pavel, a umblat învățând toată Grecia și ajungând, precum se spune la optzeci de ani, a răposat cu pace; iar în locul în care a fost îngropat trupul lui, mărind Dumnezeu pe apostolul lucrătorul său, a plouat colurie deasupra mormântului lui, spre semnul meșteșugului lui cel doctoricesc (căci coluria este o doctorie alcătuită din picături de apă de trandafiri și din alte feluri, folositoare la boala ochilor). Pentru care a fost cunoscut și mai mult mormântul lui de toți. Iar Constanție, feciorul marelui Constantin, a adus de la Teba moaștele lui prin mijlocirea lui Artemie, marele duce al Egiptului, care și mucenic s-a făcut, și le-a pus în biserica Sfinților Apostoli, sub sfânta masă, împreună cu ale lui Andrei și ale lui Timotei. Și se spune despre dânsul că el a zugrăvit întâi icoana Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, ținând în brațe pe Domnul nostru Iisus Hristos, cu meșteșugul zugrăvirii cu ceară [*encausto*, n.n.] și alte două și cum că le-a dus apostolul la Maica Domnului să le vadă, și aceasta ar fi zis: „Harul Celui născut din mine, prin mine să fie cu dânsele. Asemenea și icoanele sfinților mai marilor apostoli". Și de atunci s-a împărțit în toată lumea un lucru bun ca acesta, ortodox și întru totul cinstit.

Abb. 4: Sog. Lukasgrab, Kranaufnahme, Blick von Norden (© OAW)

Abb. 3: Rekonstruktion des sog. Lukasgrabes (nach J.T. Wood, Discoveries at Ephesus [Nachdr. 1975] 59)

Ilustrație: **Efes, mormântul sau cripta Sf. Evanghelist Luca: prima imagine: ruinele mormântului; imaginea a doua: reconstituirea prin animație electronică al întregului amplasament al criptei sau a mormântului Sf. Evanghelist Luca.**

Luat din: http://homepage.univie.ac.at/elisabeth.trinkl/forum/forum1208/49lukas.htm

***

[79] **Vezi link-ul http://verlag.oeaw.ac.at/Das-sog.-Lukasgrab-in-Ephesos: *Das sog. Lukasgrab in Ephesos* Eine Fallstudie zur Adaption antiker Monumente in byzantinischer Zeit.**

[80] **Luat din *Mineiul* pe 18 octombrie: *Mineiul pe octombrie*, ediția a cincea, București, 1983, pp. 222-223. Vezi și textele online: http://www.calendar-ortodox.ro/luna/octombrie/octombrie18.htm**

1

2

Ilustrație: **1. Padova, Basilica Santa Giustina (Sfânta Justina), [Abație benedictină], sec. XVII, sarcofagul sau mormântul Sf. Evanghelist Luca, deasupra lui este duplicatul icoanei constantinopolitane, din argint aurit a Maicii Domnului [Madona Constantinopolitana], „purtată de îngeri”. Sarcofagul este opera stilului de sculptură al *Școlii din Pisa*, datând din anul 1316.**

Luat din: http://it.wikipedia.org/wiki/Basilica_di_Santa_Giustina.

2. Padova, Basilica Santa Giustina (Sfânta Justina), sicriul din lemn [gol] al Sf. Evanghelist Luca.

Luat din: http://www.zainoo.com/de/italien/venetien/padua/basilica-di-santa-giustina.

La Madonna Odigitria [Παναγία Οδηγήτρια] di Padova,
cunoscută sub numele de *Madona Constantinopolitana*,
adică „Icoana Sf. Evanghelist Luca” ori *Salus Populi Patavini*

1

2

3

Ilustrație: **1-2, Padova, Basilica Santa Giustina (Sfânta Justina), *la Madona Constantinopolitana* sau Icoana Sf. Evanghelist Luca ori *Salus Populi* Patavini, pictură pe lemn: (1), î. sec. VIII [în realitate datând din sec. XI-XII] și duplicat din argint aurit; (2), sec. XV-XVI, cu un rubin mare pe piept și cu coroanele bătute cu pietre scumpe.**

Luat din: http://www.tatarte.it/gherardi/CD/Storia/frame/accarisi/padova.htm.

3. Madona Constantinopolitana, copie sau încercare modernă de reconstituire a prototipului pe lemn, din secolul al VIII-lea [respectiv XI-XII].

Luat din: http://www.iconografi.it/varie/contributo_scuola_san_luca.htm.

Madona Constantinopolitana [secolul XI-XII] sau *icoana cea nefăcută de mână omenească, a Sf. Evanghelist Luca*, din Basilica benedictină Santa Giustina (Justina), din Padova este o icoană pictată pe lemn, de tipul *hodighitria*, ὁδηγήτρια (povățuitoarea, îndrumătoarea), atribuită de tradiție Sf. Evanghelist Luca și, conform legendei, ar fi fost adusă de la Constantinopol, pe la mijlocul secolului al VIII-lea, pentru a fi salvată de furia distrugătoare a iconoclaștilor.

Legenda spune că icoana ar fi fost deja aruncată într-un foc public, de către iconoclaști, împreună cu alte obiecte latreutice, de unde *ar fi zburat în mâinile unei femei*, care ar fi încredințat-o preotului Urio sau Urie, care era pe atunci custodele sau eclesiarhul, ὁ ἐκκλησιάρχης Bisericii Sfinții Apostoli, a doua biserică ca mărime și importanță, din Constantinopol. În calendarul Bisericii din Padova, *Sant'Urio* este pomenit pe data de 5 noiembrie. Evenimentele s-ar fi desfășurat în timpul domniei Împăratului iconoclast Constantin V Copronymos sau Caballinos (741-775, asociat la domnie din 720, συναυτοκράτορας), care a și convocat faimosul Sinod iconoclast, de la Hiereia [Ἱερεῖα, Ἱερία, Ἡρία, azi Fenerbahçe, un cartier al orașului Calcedon, azi Kadıköy, în vecinatatea părții asiatice a Istanbulului, Turcia], din anul 754. Acest preot Urie, ajutat de un oarecare Grusilo, îmbarcându-se pe corabie, în direcția Veneția, ar fi transferat în secret, icoana miraculoasă, împreună cu moaștele Sf. Evanghelist Luca și ale Sf. Apostol Matia (vezi *Fapte, 1, 23-26*), pentru a le feri de distrugerile iconoclaștilor. Ulterior Madona Constantinopolitana, împreună cu moaștele Sf. Evanghelist Luca au fost depuse în Basilica Santa Giustina, din Padova.[81] Când a avut loc această depunere a icoanei constantinopolitane și a moaștelor Sf. Evanghelist Luca, în Padova, nu știm cu siguranță, pentru că prezența lor în Basilică este atestată documentar abia în jurul anului 1100, iar de prin secolul al X-lea s-a construit un convent benedictin lângă Santa Giustina, care au preluat astfel și biserica.[82] Se presupune că aceste odoare au fost inițial ascunse sau îngropate undeva în Italia, în regiunea venetă, înainte de-a fi fost depuse în Basilica Santa Giustina, din Padova.

Din documentele locale se știe că prin secolul al XIV-lea icoana constantinopolitană era foarte deteriorată, iar dintr-un raport ulterior al Episcopului Pietro Barozzi al Padovei (1487-1507) aflăm că, atunci când s-a decis restaurarea ei [fără să se precizeze când și de către cine, n.n.], fiind încredințată unui pictor, icoana Madonei Constantinopolitane ar fi revenit la locul ei, din Basilica Santa Giustina, pentru că nu voia să fie atinsă de o mână omenească. Din acest motiv s-a renunțat la restaurarea icoanei și în secolele XV-XVI a fost îmbrăcată sau acoperită de un duplicat sau icoană de metal, din argint aurit, lăsându-se la vedere doar fața Pruncului Iisus Hristos și a Maicii Domnului. Abia în anul 1959 s-a decis separarea celor două icoane: originalul pe lemn, de duplicatul

---

81 Vezi linkurile: Luat din: http://www.wherewewalked.info/Luke/lukeicons.htm, precum și http://it.wikipedia.org/wiki/Basilica_di_Santa_Giustina; http://www.iconografi.it/varie/contributo_scuola_san_luca.htm

82 Tabel comparativ cu numele apostolilor: luat din:http://ro.wikipedia.org/wiki/Apostol

	Evanghelia după Matei	Evanghelia după Marcu	Evanghelia după Luca	Observații
1	Simon Petru	Simon Petru	Simon Petru	Simon, zis Petru, fratele lui Andrei
2	Andrei, „fratele lui”	Andrei	Andrei, „fratele lui”	Apostolul Andrei, fratele lui Petru
3	Iacob, fiul lui Zevedei	Iacob, fiul lui Zevedei	Iacob	Iacob cel Bătrân, fratele lui Ioan
4	Ioan, „fratele lui”	Ioan, „fratele lui”	Ioan	Apostolul Ioan, fratele lui Iacob cel Bătrân.
5	Filip	Filip	Filip	
6	Bartolomeu	Bartolomeu	Bartolomeu	Bartolomeu, zis și Natanael
7	Toma	Toma	Toma	Toma, zis și *Toma Necredinciosul*
8	Matei	Matei	Matei	Apostolul Matei, zis și Levi, fratele lui Iacob
9	Iacob, fiul lui Alfeu	Iacob, fiul lui Alfeu	Iacob, fiul lui Alfeu	Iacob cel Tânăr
10	Tadeu	Tadeu	Iuda, „fratele lui”	Iuda, numit și Levi, supranumit Tadeu, fratele lui Iacob, identificat de unii cu Iuda, fratele” lui Iisus
11	Simon Canaanitul	Simon Canaanitul	Simon Zelotul	Simon Zelotul, zis și Canaanitul
12	Iuda Iscarioteanul	Iuda Iscarioteanul	Iuda Iscarioteanul	înlocuit, după trădare și moarte, cu Matia, *Fapte, 1, 23-26*

în argint aurit, la care s-a adăugat o copie a feței Pruncului Iisus Hristos și a feței Maicii Domnului. Secole de-a rândul, icoana a fost foarte mult cinstită de către credincioșii din Padova și din împrejurimi, mai ales în rugăciunile acestora pentru ploaie și în perioadă de mare secetă, considerată fiind ca și făcătoare de minuni: „Salus populi patavini”. Episcopul Pietro Barozzi a consemnat o serie de fapte miraculoase, puse pe seama acestei icoane. Părerea noastră este că acest episcop s-a ocupat în mod deosebit de situația și conservarea icoanei constantinopolitane. Până la generalizarea reformei liturgice a Conciliului II Vatican – c. 1970 – icoana era expusă în capela dedicată primului episcop al Padovei, San Prosdocimo?-?, menționat în jurul anului 100, ca *fiind ucenic al Sf. Apostol Petru* (după cum este cazul la foarte multe orașe din Italia!), situată în Basilica Santa Giustina. De aici, icoana era purtată în procesiune, prin Prato della Vale și apoi așezată pe altarul principal al basilicii. Astăzi duplicatul din argint aurit se află fixat în absida altarului central, deasupra sarcofagului cu moaștele Sf. Evanghelist Luca.

Icoana hodighitria – povățuitoarea, îndrumătoarea – a Sf. Ev. Luca a fost restaurată în anul 1960, ocazie cu care a fost și studiată, constatându-se că provine de la Constantinopol și că datează din secolele XI-XII. De prin anul 1100, știm că se află în Basilica Santa Giustina, restul datelor fiind învăluite în legendă. Se poate întâmpla însă ca legenda să ascundă un sâmbure de adevăr, adică icoana „din secolele XI-XII”, adică icoana actuală, să fi fost pictată după un prototip aflat în stare avansată de deteriorare, adică după originalul din secolul al VIII-lea, sau mai vechi și pe care l-a înlocuit.

Sfânta Mironosiță întocmai cu Apostolii, Maria Magdalena și Efesul

Prăznuită la *Duminica Mironosițelor*, a treia după Sfintele Paști, precum și în data de 22 iulie[83]
Χριστὸς ἀνέστη! Hristos a înviat!

Numele Sfintei Maria Magdalena, Μαρία ἡ Μαγδαληνή, *מרים ממגדל (Miriam din Migdal)* a fost înregistrat de Sfintele Evanghelii după cum urmează: Matei *27:56,61 / 28:1–11*; Marcu *15:40,47 / 16:1,9*; Luca *8:2,3 / 24:1–12*; Ioan *19:25 / 20:1*, *2*, *11–18*. Sfinții Evangheliști Marcu (16, 9) și Luca (8, 2), ne relatează vindecarea ei miraculoasă, făcută de Mântuitorul Iisus Hristos, care a scos din ea șapte demoni. Sfânta provenea din seminția lui Neftalim, fiind prima persoană, care L-a văzut pe Hristos cel înviat. Vestea ei (Matei 28, 10-11; Marcu 16, 9; Luca 24, 10; Ioan 20, 18) a și devenit salutul pascal al creștinilor: *Hristos a înviat*, Χριστὸς ἀνέστη![84] Din acest motiv, Sf. Maria Magdalena mai este cinstită de Biserică și ca „apostol al apostolilor”, *Apostola Apostolorum,* Απόστολος των Αποστόλων και Ευαγγελίστρια των Ευαγγελιστών. Dr. Tal Ilan consideră că Maria Magdalena a fost fondatoarea creştinismului, fiind prima persoană care a susținut că Iisus Hristos a înviat.[85] Bart

---

[83] Remus RUS, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu*, Editura Lidia, București, 2003, p. 545.

[84] Hristos a înviat! Adevărat a înviat!
Dialectul istroromân – Uscrâsnit-å Isus Crist! Zaista uscrâsnit–å!
Dialectul macedoromân (aromân) – Hristolu anyie! De-alihea anyie!
Dialectul meglenoromân – Hristos anghii! Istana anghii!
Χριστὸς ἀνέστη! Ἀληθῶς ἀνέστη!
Christus resurrexit! Resurrexit vere!
(slavona bisericească) – Христосъ воскресе! Воистину воскресе!
Limbi aramaice
Siriacă –!ܡܫܝܚܐ ܩܡ! ܫܪܝܪܐܝܬ ܩܡ (Mshiḥa qām! Sharīrāīth qām! *sau* Mshiḥo Qom! Shariroith Qom!)
Neo-Siriacă –!ܡܫܝܚܐ ܩܡܠܗ! ܒܗܩܘܬܐ ܩܡܠܗ (Mshikha qimlih! Bhāqota qimlih!)
Suroyo-Siriacă –!ܡܫܝܚܐ ܩܐܡ! ܫܪܝܪܐܝܬ ܩܐܡ (Mshiḥo qāyem! Shariroith qāyem!)

[85] Luat din: https://ro.wikipedia.org/wiki/Maria_Magdalena:
BBC*Bible Mysteries* ep. 4, „The Real Mary Magdalene”, 2003.
Ehrman, Bart D. (2006). „18. Mary: The Residual Questions. Question One: Were Mary and Jesus Married, with Children?“ (în engleză). *Peter, Paul, and Mary Magdalene: The Followers of Jesus in History and Legend*. USA: Oxford University Press. ISBN0-19-530013-0.
Accesat la 21 septembrie 2011. „Moreover, it is significant just how they do mention her. They call her Mary of Magdala. As I've pointed out, they indicate the town she came from in order to differentiate her from the other Marys named in the New

Ehrman este de acord, susținând că ea a fost primul apostol și menționând printre altele titlul ei medieval *apostola apostolorum*.[86] Conform referatului lucanic, cap. 8, 2, Sf. Maria Magdalena a fost prima femeie vindecată de Iisus Hristos, de care apoi nu s-a mai despărțit, urmându-l pretutindenea, atât pe El, cât și pe Preacurata Sa Maică: *Se mai spune că stătea lângă Crucea lui Iisus (Mc 15, 40-41), că era la mormântul lui Iisus (Mc 15, 47), iar în dimineața Paștilor s-a dus la mormânt cu celelalte femei (Mc 16, 1-8). Domnul înviat i s-a arătat mai întâi ei și a trimis-o să ducă vestea Învierii ucenicilor (Mc 16, 9; In 20, 14-18).*[87]

Abia în anul 1969, Biserica Romano-Catolică a retractat zvonul că Sf. Maria Magdalena ar fi fost o prostituată. De fapt, Sfânta Scriptură n-a relatat nicăieri că Sf. Maria Magdalena ar fi fost o prostituată, acuza fiind o invenție târzie, a celor care urmăreau limitarea rolului femeii în Biserică. Ea a fost și confundată cu femeia păcătoasă, care i-a spălat picioarele lui Iisus, iar aceasta cu Maria, sora Martei, din Evanghelia după Ioan.

> ***Papa Grigore I cel Mare a preluat aceste zvonuri, declarându-o într-o predică din secolul al VI-lea pe Maria Magdalena drept posedată de șapte demoni, păcătoasă care în cele din urmă s-a pocăit. Începând din vremea Papei Grigore cel Mare (590-604), în Occident se presupunea că este aceeași persoană cu păcătoasa care i-a spălat picioarele lui Iisus (Lc 7, 36-50) și cu sora Martei și a lui Lazăr (Lc 10, 38-50; In 12, 1-8), dar Biblia susține că Mariile respective proveneau din orașe diferite, deci nu puteau fi una și aceeași persoană.***[88]

Magdala **însemnând în ebraică „turnul Lui Dumnezeu", de unde provine și numele Sfintei Maria Magdalena, era un sat mic de pescari, pe țărmul vestic al Lacului Ghenizaret, situat între orașele *Capernaum*, Καπερναούμ, „כפר נחום", „Kfar Nachum" adică „satul lui Nachum") și *Tiberiada*, Τιβεριάδα, Τιβεριάς [gr. veche], טבריה (Tverya).[89]**

În ținutul Magdalei și al Dalmanutei, mărturisesc Sf. Evanghelii după Matei 15, 30-39 și Marcu 8, 1-10, Sf. Maria Magdalena l-a cunoscut și pe Iisus Hristos, după evenimentul minunii *săturării mulțimilor*.

După slăvita Lui Înviere din morți, Sf. Maria Magdalena a rămas la Ierusalim, lângă Preasfânta Născătoare de Dumnezeu și alături de Sfinții Apostoli, fiind prezentă și la evenimentul minunat al Înălțării Domnului, de pe Muntele Măslinilor, dar și în casa cu foișor, în ziua Rusaliilor, când Duhul Sfânt s-a pogorât în limbi de foc asupra celor prezenți acolo. Animată de această râvnă apostolică, Sf. Mironosiță Maria Magdalena a urmat misiunea de propovăduire a Lui Hristos cel înviat, păgânilor. A întreprins călătorii misionare la Roma, în Gallia, în Egipt, în Fenicia (Libanon), în Siria, în Pamfilia (Asia Mică) etc. Revenită la Ierusalim, a rămas în preajma Maicii Domnului, până când aceasta a trecut la cele veșnice. După Adormirea Maicii Domnului l-a însoțit pe Sf. Ioan Teologul, ucenicul iubit, la Efes, unde și-a și încheiat viața pământească. A fost înmormântată la dreapta

---

Testament – for example, Mary the mother of Jesus and Mary of Bethany. Each Mary is identified by the striking feature that differentiates her from the others. Now, if this particular Mary was the one to whom Jesus was actually married, wouldn't that be the thing that would differentiate her most clearly from any of the others, rather than, say, the town that she happened to come from?"

86 ^Ehrman, Bart D. (2006). „18. Mary: The Residual Questions. Question Two: Was Mary the First Apostle?" (în engleză). *Peter, Paul, and Mary Magdalene: The Followers of Jesus in History and Legend*. USA: Oxford University Press. p. 253. ISBN0-19-530013-0. Accesat la 21 septembrie 2011. „Were there other women apostles? Other women who understood themselves, and were understood by others, to be commissioned by Christ in order to spread the word of his death and resurrection? We know of at least one other, one who could be thought of, in fact, as the original apostle: Mary Magdalene. Mary is called an apostle by some early Christian writers. ... Mary and the others, therefore, could be thought of as „apostles sent to the apostles", a title that Mary herself came to bear in the Middle Ages (Latin: *apostola apostolorum*)."

87 Luat din: https://ro.wikipedia.org/wiki/Maria_Magdalena

88 Luat din: https://ro.wikipedia.org/wiki/Maria_Magdalena

89 Vezi: *Ökumenisches Heiligenlexikon*: https://www.heiligenlexikon.de/BiographienM/Maria_Magdalena.html.
Autor: Joachim Schäfer – *zuletzt aktualisiert am 11.09.2015*
korrekt zitieren: Joachim Schäfer: Artikel: *Maria Magdalena*, aus dem Ökumenischen Heiligenlexikon – https://www.heiligenlexikon.de/BiographienM/Maria_Magdalena.html, abgerufen am 29. 11. 2015
Die Deutsche Nationalbibliothek verzeichnet das Ökumenische Heiligenlexikon in der Deutschen Nationalbibliografie; detaillierte bibliografische Daten sind im Internet über http://d-nb.info/969828497 abrufbar.
Quellen:
Vera Schauber, Hanns Michael Schindler: Heilige und Patrone im Jahreslauf. Pattloch, München 2001
Hiltgard L. Keller: Reclams Lexikon der Heiligen und der biblischen Gestalten. Reclam, Ditzingen 1984
Fritz Rienecker (Hg.): Lexikon zur Bibel, 19. Aufl., R. Brockhaus, Wuppertal 1990 http://www.bauernregeln.net/juli.html
Lexikon für Theologie und Kirche, begr. von Michael Buchberger. Hrsg. von Walter Kasper, 3., völlig neu bearb. Aufl., Bd. 6., Herder, Freiburg im Breisgau 1997.

intrării în peșteră, devenită ulterior Basilica unde aveau să adoarmă cei șapte tineri martirizați în Efes, pe care Biserica îi pomenește în data de 4 august.

Există două versiuni

1. Peștera unde s-a odihnit întru cele veșnice Sfânta Maria Magdalena a devenit lăcaș de binecuvântare și de tămăduire a multor neputințe până în anul 900, când împăratul bizantin Leon al VI-lea Înțeleptul (886-912) a poruncit strămutarea sfintelor sale moaște la Constantinopol, pentru a fi așezate în ctitoria sa, mănăstirea „Sfântul Lazăr". Potrivit unei mărturii din anul 1420, în mănăstirea „Sfântul Lazăr" din Constantinopol nu mai existau decât foarte puține moaște ale Sfintei Maria Magdalena, care fuseseră încorporate, pentru siguranță, în interiorul unei coloane.

2. Mănăstirea Simonos Petra din Sfântul Munte Athos adăpostește astăzi mâna stângă a Sfintei Maria Magdalena. Incendiul din anul 1580 a distrus dovezile prin care s-ar putea determina condițiile în care a fost dobândită această comoară. Cu siguranță, ea a ajuns în Sfântul Munte Athos direct din Constantinopol. Cea mai veche mărturie a prezenței sfintelor moaște la Simonos Petra o reprezintă inscripția de pe răclița din argint aurit a Sfintei, în formă de mână, unde se poate citi: „Mâna stângă a Sfintei Mironosițe și Întocmai cu Apostolii, Maria Magdalena din Mănăstirea Sfântului Simon în anul 7151" (1642/1643).

În jurul anului 1748 sfintele moaște au fost furate de pirați turci și duse la Tripoli (Libia de azi), unde au rămas captive printre cei de altă credință pentru 18 ani. În jurul anului 1766, starețul mănăstirii Simonos Petras, Ioasaf din Mitilini, izbutește să adune banii pretinși pentru răscumpărarea moaștelor Sfintei Maria Magdalena și readuce moaștele în mănăstire. De atunci, aceste sfinte moaște sunt prezente în mănăstirea Simonos Petra până în zilele noastre.

Părți din moaștele Sfintei Maria Magdalena se păstrează și în alte mănăstiri din Sfântul Munte Athos. Talpa stângă se află la sfânta mănăstire Esfigmenu. Mici fragmente există în sfintele mănăstiri Vatoped, Dionisie, Dochiariu, Zografu, Xenofont, Sfântul Pavel și Sfântul Pantelimon. Fragmente din moaștele ei sunt păstrate, în afară de Sfântul Munte Athos, și la alte câteva mănăstiri de pe teritoriul grecesc. Părți din mâna ei dreaptă se păstrează în Sfânta Biserică a Învierii din Ierusalim și la Muzeul din Sofia (Bulgaria).

Moaștele Sfintei Mironosițe Maria Magdalena sunt aduse de la mănăstirea Simonos Petra spre închinare credincioșilor în multe locuri ale creștinătății, pentru ca aceștia să se bucure de binefacerile Sfintei și pentru a-i putea mulțumi cu închinare smerită și rugăciune, citim pe www.doxologia.ro sub semnătura Părintelui Constantin Sturzu.

MOAȘTELE SFINTEI MIRONOSIȚE MARIA MAGDALENA VOR FI ADUSE LA CATEDRALA PATRIARHALĂ DIN BUCUREȘTI

Vineri, 16 octombrie 2015, moaștele Sfintei Mironosițe Maria Magdalena vor fi aduse de la Iași la București și așezate în Catedrala patriarhală pentru a fi cinstite de cler și credincioși între orele 11.00 și 16.00.

Este vorba de fapt de mâna stângă a Sfintei Mironosițe Maria Magdalena, așezată într-o raclă care în după-amiaza aceleiași zile va fi dusă la mănăstirea Pantocrator din Drăgănești Vlașca, ținând de Episcopia Alexandriei și Teleormanului. Acolo va rămâne până luni, 19 octombrie 2015, când delegația mănăstirii Simonos Petras se va întoarce în Sfântul Munte Athos, informează biroul de presă al Patriarhiei Române.

Efes, intrarea în *Basilica celor șapte tineri adormiți*, din Efes, cu sarcofagul gol și spart, al Sfintei întocmai cu Apostolii Mariei Magdalena.

Luat din: http://www.heiligenlexikon.de/Literatur/Sieben_Schlaefer_Tarsus.html.

1 2 3

Ilustrație: **1. Efes, sarcofagul – *gol* – al Sf. Mironosițe întocmai cu Apostolii Maria Magdalena sau Maria din Magdala, η Αγία Μαρία η Μαγδαληνή, ממגדל מרים, „Miriam din Migdal", situat la intrarea din cimitirul sau complexul eremitic al peșterilor, celor șapte tineri adormiți, venerat în vechime și astăzi de către pelerini. Sinaxarul pe 22 iulie.**

Luat din:http://www.basiswissen-christentum.de/a1aef962bbda9a444905a8d83e11d889/de/orte/ephesos.html

2-3. Icoana Sfintei Mironosițe Maria din Magdala, realizare grecească și românească.

Luat din: http://ro.wikipedia.org/wiki/Maria_Magdalenași http://www.crestinortodox.ro/religie/moastele-sfintei-maria-magdalena-126921.html. [90]

---

[90] **Extras din articolul: Radu Alexandru, *Moaștele Sfintei Maria Magdalena*, în *Creștin ortodox*, Eikon, icoane și obiecte de cult bisericesc, www.eikon.ro:**
„Sfânta Maria Magdalena, numită și Maria din Magdala, este, potrivit Sfinților Evangheliști Marcu și Ioan, prima persoană care L-a văzut pe Hristos înviat, ce a primit totodată de la El misiunea de a vesti și celorlalți Apostoli Învierea. Pentru această cinste deosebită, Biserica o va numi „apostol al Apostolilor". Biserica Ortodoxă o deosebește pe Sfânta Maria Magdalena de Maria din Betania și de „femeia păcătoasă", fiind o femeie virtuoasă întreaga ei viață, chiar și înainte de a fi tămăduită de șapte duhuri necurate de către Iisus Hristos. Din „Viața" sfintei precum și din cuprinsul cântărilor liturgice incluse în Minei în ziua sa de prăznuire, 22 iulie, constatăm că Biserica nu o celebrează ca pe „o păcătoasă". În iconografie, Sfânta Maria Magdalena este înfățișată ca femeie mironosiță, purtând un vas cu mir, fără a fi asociată cu „femeia păcătoasă", ci deoarece se afla printre acele femei care s-au dus la mormânt pentru a unge trupul Mântuitorului. Legat de viața Sfintei Maria Magdalena după Înălțarea Mântuitorului există mai multe tradiții. Potrivit tradiției răsăritene, Sfânta Maria Magdalena s-ar fi retras în Efes, împreună cu Maica Domnului, unde a și murit, moaștele sale fiind transferate la Constantinopol în 886. O altă tradiție afirmă că Sfânta Maria Magdalena ar fi predicat Evanghelia în anul 34 d.Hr., în Insula Zakyntos, Grecia. În pofida faptului că Sfântul Grigorie de Tours confirmă tradiția potrivit căreia Sfânta Maria Magdalena a mers în Efes, în Apus a apărut o altă tradiție ce susține că Maria Magdalena, Lazăr și câțiva ucenici, au mers la Marseille, unde au convertit întreaga regiune Provence (Franța). Mâna stângă a Sfintei Maria Magdalena se găsește la Mănăstirea Simonopetra din Muntele Athos. Această mână a Magdalenei este intactă, cu piele și tendoane și răspândește o bună-mireasmă cerească. Mulți din cei care o sărutau cu evlavie și credință se încredințează de faptul că este caldă. În anul 1740, prădătorii romano-catolici Barberini au furat mâna Sfintei Maria, această neprețuită comoară a Mănăstirii Simonopetra. În anul 1765, ieromonahul Ioasaf din Mitilini reușește să achite o parte din banii pretinși și în cele din urmă reușește și readucerea moaștelor Sfintei Maria Magdalena în mănăstire. În Sfânta Mănăstire Simonopetra, pentru multele minuni pe care le face până astăzi, Sfânta Maria Magdalena este considerată de către părinți și frați ca al doilea ctitor al Mănăstirii. Și iată doar câteva dintre minunile ei pe care părinții mănăstirii le istorisesc închinătorilor. În anul 1891, un incendiu care a pornit de la cuptor a distrus partea răsăriteană a mănăstirii. A ars biserica mare cu toate icoanele, vasele și veșmintele. Policandrele și sfeșnicele s-au topit și a ars și biblioteca de deasupra naosului. S-au prefăcut în cenușă 250 de manuscrise și toate cărțile tipărite. Ajutorul mănăstirilor athonite s-a făcut simțit imediat: s-au adunat 500 de lire de aur turcești, din care 200 au fost oferite de Mănăstirea Vatopedi. Egumenul Neofit era atunci în Rusia pentru o colectă. La chemările sale pentru ajutor economic au răspuns mai degrabă simpli credincioși decât ierarhia. Sfântul Ioan de Kronstadt a oferit personal 300 de ruble. Reușita colectei a fost atribuită facerii de minuni a cinstitelor moaște ale Sfintei Maria Magdalena, pe care egumenul le avea la el, iar de atunci sfânta este cinstită ca împreună-ctitor al mănăstirii și este reprezentată în icoanele portabile alături de Cuviosul Simon, Izvorâtorul de mir. În regiunea Galatista (Tesalonic), în anul 1911, apăruse un vierme care distrugea răsadurile. Locuitorii au chemat pe părinții simonopetriti cu moaștele Sfintei Maria Magdalena și au făcut Aghiazma. Imediat viermele distrugător a dispărut. De asemenea, in anul 1912, în regiunea Epanomis din Tesalonic, apăruseră o mulțime de lăcuste. Locuitorii au rugat să li se trimită Sfintele Moaște. După ce s-a săvârșit Paraclisul sfintei și Aghiazma, lăcustele au dispărut cu totul. Epanomiții sunt foarte recunoscători și astăzi Sfintei Maria Magdalena. În Mănăstirea Simonopetra mâna Sfintei Maria Magdalena este scoasă pelerinilor spre închinare, în fiecare zi, în cadrul Pavecerniței, alături de o bucată din lemnul Sfintei Cruci și alte sfinte moaște. Moaștele Sfintei Maria Magdalena nu reprezintă doar unul dintre odoarele cele mai de preț ale Mănăstirii Simonopetra și ale Muntelui Athos, ci ale întregii lumi creștine." **Radu Alexandru**
Luat din:http://www.crestinortodox.ro/religie/moastele-sfintei-maria-magdalena-126921.html
Sinaxarul pe 22 iulie [Minei]:
În această lună, în ziua a douăzeci și doua, pomenirea Sfintei mironosițe și întocmai cu Apostolii Maria Magdalena.
Magdala (sau Magada sau Dalmanuta), mic sat de pescari aflat pe țărmul occidental al lacului Ghenizaret, la 5 km de orașul Tiberiada, era patria Sfintei Maria Magdalena. Fecioară cu avere, a trăit cu frică de Dumnezeu și cu ascultarea poruncilor Lui, până în ziua în care a fost posedată de șapte diavoli (cf. Marcu 16, 9; Luca 8, 2). Cuprinsă de această boală și negăsindu-și nicicum odihna, ea află că Iisus Hristos ajunsese până în ținutul ei, după ce traversase Samaria și că atrăgea mulțimi multe după El, prin minunile pe care le săvârșea și prin învățătura Sa cea cerească. Plină de speranță, ea alergă spre El și, asistând la minunea înmulțirii pâinilor și a peștilor, în număr suficient de mare pentru a hrăni peste 4 000 de oameni (Matei 15, 30-39), se aruncă la picioarele Mântuitorului și îi ceru să o conducă pe calea vieții veșnice.
Izbăvită din această încercare, ea renunță la bunurile sale și la orice atașament la lume pentru a-L urma pe Iisus în toate periplurile Sale, împreună cu Apostolii, Maica Domnului și alte femei pioase, care se puseseră în serviciul Lui după ce au fost

vindecate de El din diverse boli: Maria, mama lui Iacov cel mic și a lui Ioset, Maria lui Cleopa, Ioana, soția lui Huza; Suzana și Salomea, mama fiilor lui Zevedeu.
Când și-a terminat misiunea în Galileea, Domnul Se îndrepta către Ierusalim, în ciuda atenționărilor primite din partea celor apropiați. Maria Magdalena îl urmă fără ezitare și se împrieteni cu Marta și Maria din Betania. Pe când Domnul tocmai eliberase un posedat, care era mut și afirma că el alungă demonii prin Duhul lui Dumnezeu, o voce se ridică din mulțime și strigă: „Fericit pântecele care Te-a purtat și sânul care Te-a alăptat!" (Luca 11, 27). Acest glas se presupune a fi fost cel al Mariei Magdalena. Ea asistase și la învierea lui Lazăr și atunci fu întărită în credința sa în Fiul lui Dumnezeu. În timp ce ceilalți discipoli își abandonaseră Învățătorul în momentul arestării Sale, ea îl urmă până în curtea marelui preot, apoi la tribunalul lui Pilat, asistă la procesul Său nedrept, la Patimile Sale și rămase lângă Cruce, împreună cu Maica Domnului și cu Sfântul Ioan Teologul (Ioan 19, 25).
Totul fiind de-acum îndeplinit și sângele Mântuitorului fiind scurs din coasta Sa pentru a curăți pământul, Maria își învinse durerea și luă inițiativa îngropării Lui. Știind că nobilul sfătuitor Iosif din Arimateea (31 iulie) săpase nu departe un mormânt nou în stâncă, ea se duse să îl găsească și îl convinse să îi cedeze acel mormânt pentru a-L îngropa pe cel omorât pe Cruce. Încurajat de credința hotărâtă a acestei femei, Iosif obținu din partea lui Pilat autorizarea în acest sens și împreună cu Nicodim, membru al Sanhedrinului care era discipol în ascuns al lui Iisus, coborî Trupul de pe Cruce și îl înfășură într-un giulgiu pentru a-l depune în mormânt. Maria Magdalena și Maica Domnului asistau la această scenă și au cântat atunci un imn de înmormântare, însoțit de lacrimi, în care strălucea totuși nădejdea lor în Înviere (acest cântec funebru este tema Slujbei Utreniei a Sâmbetei Mari). După ce mormântul a fost închis cu o piatră mare ce fusese rostogolită până la intrare, Iosif și Nicodim se retraseră, dar cele două femei Sfinte rămaseră așezate, în lacrimi în fața mormântului, până târziu în noapte. Părăsind locul, ele se hotărâră ca imediat după ce se termină odihna Sabbatului să vină înapoi la mormânt cu bune miresme, pentru a mai îmbălsăma o dată trupul Mântuitorului (Marcu 16:1).
După ce au ținut odihna după lege, la cântatul cocoșului, în timp ce prima zi a săptămânii abia începea să se zărească, Maria Magdalena și „cealaltă Marie" (După Sfântul Roman Melodul și Sfântul Grigore Palama, „cealaltă Marie" nu putea fi decât Maica Domnului, căci se cădea ca ea să fie prima care să se bucure de Învierea Fiului său. Pentru majoritatea Părinților însă, Maria Magdalena e cea care l-ar fi văzut prima pe Domnul, conform cuvintelor Evangheliei (Marcu 16:9), „cealaltă Marie" fiind Maria, mama lui Iacov. Scriitorii ecleziaști au încercat să concilieze în moduri diferite istorisirile divergente ale Evangheliilor despre vizita sau vizitele la mormânt ale Sfintelor Mironosițe. Un Înger strălucitor li se arăta, însoțit de o cutremurare a pământului și le vesti că Iisus nu se mai află înăuntru, și că înviase (Matei 28:1). Tulburate cu totul, nu priviră măcar mormântul și alergară să ducă Apostolilor vestea. Domnul înviat li se arătă pe cale și le salută zicând: „Bucurați-vă!". Trebuia într-adevăr ca El să anunțe unei femei eliberarea de natura noastră, căzută și condamnată la suferință ca urmare a greșelii Evei.
Auzindu-le istorisirea, Apostolii au crezut că ele delirau. Petru însă alergă până la mormânt și, aplecându-se, văzu numai niște fâșii de giulgiu ce se mai găseau înăuntru și se retrase surprins. Ziua se ridicase, Maria Magdalena se duse la fața locului pentru a doua oara, pentru a se convinge că nu fusese vreo vedenie. Constatând că mormântul era într-adevăr gol, ea se duse de-a dreptul la Petru și la Ioan să-i anunțe, și alergară și ei la locul cu pricina. După plecarea celor doi discipoli, ea rămase singură lângă mormânt întrebându-se cine putea să fi ridicat trupul (Ioan 20:11). Doi Îngeri înveșmântați în alb se arătară atunci pe locul unde fuseseră capul și picioarele Domnului și o întrebară de ce plângea. În timp ce le răspundea, Îngerii se ridicară dintr-odată, cu respect. Maria se întoarse și îl văzu pe Iisus care îi puse aceeași întrebare. Luându-l drept grădinarul locurilor, ea întrebă daca El era cel care scosese trupul afară. Dar imediat ce Iisus a chemat-o cu numele său: „Maria", recunoscând glasul prea-iubitului său Domn, ea strigă: „Rabbuni! (Învățătorule)!" și voia să i Se arunce la picioare pentru a le săruta. Voind să o aducă la o înțelegere mai profundă a stării în care se găsea Trupul Lui după Înviere, Iisus îi spuse: „Nu mă atinge, pentru că încă nu m-am urcat la Tatăl!" Și o trimise să vestească „fraților" Săi ceea ce văzuse.
Devenită pentru a treia oară „apostol al Apostolilor" Maria Magdalena rămase cu discipolii și cu Maica Domnului, bucurându-se cu ei. Ea era probabil prezentă și pe Muntele Măslinilor, la Înălțare, precum și în foișor, în ziua Rusaliilor, când Duhul Sfânt coborî în forma de limbi de foc (Faptele Apostolilor 2).
Se povestește că Sfânta a părăsit apoi Ierusalimul pentru a se duce la Roma și a cere acolo dreptate împăratului Tiberiu pentru condamnarea nedreaptă pronunțată de Pilat. – Această istorisire despre răzbunarea împotriva lui Pilat și despre moartea sa, nu se găsește decât la Sfântul Simion Metafrastul, probabil sub influența Evangheliei apocrife a lui Nicodim (*Actele lui Pilat*, secolul V) care pune în scenă pe Sfânta Veronica. În anul 36, Pilat fu destituit din funcție și trimis înapoi la Roma pentru a da seamă de proasta sa administrație, în timpul căreia se înregistraseră din plin provocări violente și execuții arbitrare. După Eusebiu al Cezareii, el s-ar fi sinucis (*Istoria ecleziastica* II, 7) sau a fost poate executat. Diferite tradiții apocrife au încercat să îl reabiliteze pe Pilat, presupunând chiar că el s-ar fi convertit, și ele aruncă asupra îndoielilor toată responsabilitatea Patimilor.
Prezentându-se în fața împăratului cu un ou în mână, ea îi spuse că după ce a suferit Patimile, Hristos înviase, aducând tuturor oamenilor făgăduința învierii; iar oul se coloră atunci în roșu (de aici vine și tradiția ouălor roșii de Paști). Suveranul îi ascultă cererea și îl convocă pe Pilat, precum și pe marii preoți Ana și Caiafa. Caiafa muri pe drum, în Creta; iar Ana fu torturat, fiind închis într-o piele de bivol. Pilat, prezentându-se la tribunalul împăratului, încercă să se justifice prin presiunile iudeilor și riscul de revoltă împotriva autorității de la Roma. Dar Cezar rămase insensibil la apologia lui și porunci să fie aruncat în închisoare. Se relatează că, urmărind un cerb în timpul unei partide de vânătoare, organizată de prietenii lui Pilat nu departe de închisoare, împăratul aruncă din arc o săgeată care se înfipse drept în inima lui Pilat.
Revenită la Ierusalim, Maria Magdalena urmă învățătura Sfântului Petru. Patru ani trecuseră de la Înviere, Apostolii se împrăștiaseră în diverse regiuni ale lumii, Maria Magdalena împreună cu Sfântul Maxim, unul din cei 70 de discipoli, se duse să predice Vestea cea Bună. Fură arestați la scurt timp de către iudei și părăsiți, cu alți Creștini, în mijlocul mării, fără hrană, pe o corabie fără pânze și fără vâsle. Ambarcațiunea fu însă condusă de Hristos, Pilotul Mântuirii noastre, până la Marsilia, în Galia (Franța). Debarcând vii și nevătămați, Sfinții Apostoli suferiră foamete, sete și dispreț din partea locuitorilor locului, păgâni care nu îi ajutau în nici un fel. Într-o zi în care aceștia erau adunați pentru unul din sacrificiile lor idolicești, Sfânta Maria Magdalena se amestecă plină de curaj în adunare și îi încurajă să recunoască pe singur Dumnezeu, Făcătorul cerului și al pământului. Minunați de forța ei și de iluminarea feței sale, păgânii o ascultară. Ea repetă discursul și în fața guvernatorului roman al provinciei, Ipatie, care venise împreună cu soția sa să aducă jertfă idolilor, pentru ca să aibă un copil. Mai întâi reticent, Ipatie, după trei apariții ale Sfintei, o primi pe Maria și pe cei care o însoțeau în palatul său și ceru să fie învățat în învățătura lor. Prin mijlocirea Mariei, el obținu un copil, dar soția lui muri când îl aduse pe lume. După un scurt sejur la Roma, Ipatie făcu un pelerinaj la Ierusalim; dar răzgândindu-se deodată, se hotărî să se întoarcă în locul în care își îngropase soția și pruncul. Mare îi fu mirarea când îi găsi vii și află că ei supraviețuiseră prin rugăciunile și grijile Sfintei Maria Magdalena! Aducând rugăciune de mulțumire lui Dumnezeu, magistratul și toată casa lui se botezară atunci și deveniră fervenți proclamatori ai Adevărului.
Părăsind Galia, Sfânta Maria Magdalena își continuă periplurile misionare în Egipt, Fenicia, Siria, Pamfilia și alte locuri, răspândind peste tot buna mireasma a lui Hristos. Ea petrecu o vreme la Ierusalim, apoi plecă la Efes unde îl regăsi pe Sfântul Ioan Teologul, împărtășind cu el aceleași încercări și bucurându-se de învățăturile sale de inspirație dumnezeiască.

Cei șapte tineri adormiți, din apropierea Efesului

Acest motiv al celor *șapte tineri din Efes* este foarte vechi și, în formă de exprimare diversificată, este prezent atât în *Puranas* a doua carte sfântă în *Hinduism*, după Vede; cât și în cartea Profetului *Daniel*; precum și în *Talmudul* iudaic, pornind de la *Psalmul* 125, 1.

Textul din Coran, sura 18, 9-26, privitor la cei șapte tineri adormiți din Efes:
SURA 18. Al Kahf (Peștera)[91]

18|9|Înțelegi oare că oamenii Grotei și din Al-raqim sunt o minune printre semnele Noastre?

18|10|Tinerii care se adăpostiră în Grotă au spus: „Domnul nostru! Dăruiește-ne nouă milostivenie de la Tine și fă-ne nouă soartă dreaptă!”

18|11|Atunci, în Grotă, le-am lovit urechile cu surzenie pentru mulți ani.

18|12|Apoi i-am sculat ca să aflăm care dintre cele două tabere a socotit mai bine cât au zăcut acolo.

18|13|Noi o să-ți istorisim povestea lor întru Adevăr. Ei erau tineri ce credeau în Domnul lor și Noi i-am călăuzit și mai mult.

18|14|Noi le-am oblojit inimile, atunci când s-au trezit și au spus: „Domnul nostru este Domnul cerurilor și al pământului. Noi nu chemăm alt dumnezeu în afară de El, căci altfel am săvârși o grozăvie.”

18|15|Acești oameni ai noștri și-au luat însă alți dumnezei în locul Lui. Măcar de le-ar fi adus o împuternicire deslușită! Cine este mai nedrept decât cel care născocește o minciună asupra lui Dumnezeu?

18|16|Când vă veți rupe de ei și de cei cărora li se închină în locul lui Dumnezeu, adăpostiți-vă în Grotă. Domnul vostru își va răspândi milostivenia Sa asupra voastră și vă va pregăti o soartă bună.

18|17|Tu ai fi putut vedea soarele care atunci când răsărea se îndepărta de grota lor către dreapta, iar când asfințea le trecea prin stânga, iar ei stăteau într-o adâncitură a ei. Cel pe care Dumnezeu îl călăuzește este bine călăuzit, însă nu vei afla oblăduitor și nici călăuză celui pe care El îl rătăcește.

18|18|Tu i-ai crezut treji, pe când ei erau adormiți și Noi îi răsuceam când pe dreapta, când pe stânga, iar câinele lor stătea pe prag cu labele din față întinse. Dacă i-ai fi zărit, ai fi rupt-o la fugă cuprins de groază.

18|19|Noi i-am trezit ca să le îngăduim să se întrebe unii pe alții. Unul dintre ei spuse: „Câtă vreme ați zăcut aici?” Ei spuseră: „Am zăcut o zi ori chiar mai puțin.” Ei spuseră: „Domnul vostru știe mai bine cât ați zăcut aici. Trimiteți pe unul dintre voi în cetate cu banii aceștia ai voștri să caute cele mai curate bucate și să vă aducă din ele să mâncați. Să se poarte blând ca să nu dea cuiva vreo bănuială asupra voastră.

18|20|Dacă vă vor da de urmă, vă vor omorî cu pietre, ori vă vor întoarce la credința lor și nu veți mai fi fericiți niciodată.”

18|21|Și așa Noi i-am dat în vileag ca să știe că făgăduiala lui Dumnezeu este Adevăr și că asupra Ceasului nu este nici o îndoială. Și când se certau între ei pentru soarta lor, spuseră: „Zidiți deasupra lor o zidire! Domnul lor îi cunoaște prea-bine!” Cei care biruiseră cu părerea lor spuseră: „Să ridicăm deasupra lor un loc de închinăciune!”

18|22|Ei vor spune: „Ei sunt trei și cu câinele lor patru.” Vor spune: „Ei sunt cinci și cu câinele lor șase.” Vor spune căutând să pătrundă taina: „Ei sunt șapte și cu câinele lor opt.” Spune: „Domnul meu le cunoaște numărul, ceea ce puțin cunosc.” Nu vorbi cu asprime despre ei și nu cere nimănui părerea despre ei.

18|23|Nu spune niciodată despre un lucru: „Îl voi face mâine”,

18|24|fără să adaugi: „De-o vrea Dumnezeu!” Amintește-L pe Domnul tău, dacă ai uitat, și spune: „Poate Domnul meu mă va călăuzi să mă apropii de aceasta așa cum se cuvine.”

18|25|Ei vor zace în Grota lor trei sute de ani la care se mai adaugă nouă ani.

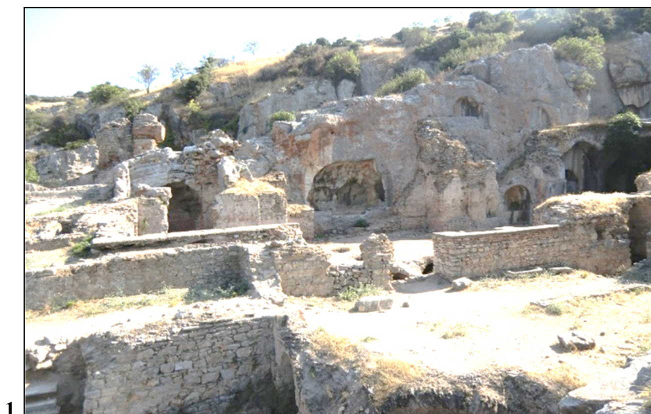
18|26|Spune: „Dumnezeu știe prea-bine cât au zăcut acolo. A Lui este Taina cerurilor și pământului și prin El tu trebuie să vezi și să auzi. Ei nu au nici un stăpân în afara Lui și El însuși nu-și alătură pe nimeni la cârmuirea Lui.

Îndeplinindu-și misiunea pe care i-o încredințase Domnul, ea își dădu sufletul lui Dumnezeu, după o scurtă boală, și fu îngropată la intrarea peșterii, unde au adormit cei șapte tineri (4 august). Numeroase miracole s-au produs în acest loc până în ziua în care, aproape zece secole mai târziu (899), piosul împărat Leon VI cel Înțelept porunci să fie mutate la Constantinopol Moaștele Sfintei Celei-Întocmai-Cu-Apostolii. El le făcu o primire evlavioasă, în prezența întregului popor și purtându-le pe umerii săi, ajutat de fratele său Alexandru, el se duse să le depună în partea stânga a Altarului mănăstirii Sfântul Lazăr, pe care o ctitorise.

Supraviețuind vitregiei istoriei, mâna stângă a Sfintei Mironosițe, care emana o aromă dulce, e și astăzi cinstită cu închinare la Mănăstirea atonită din Simonos Petra, care o cinstește pe Sfânta Maria Magdalena ca a doua sa fondatoare.

Tradiția occidentală, de la Grigorie cel Mare încoace, a asimilat-o pe Maria Magdalena cu păcătoasa căită ce a venit să ungă picioarele lui Iisus (Luca 7, 36-38) și chiar cu Maria sora lui Lazăr. Dar nimic în Evanghelie nu permite această identificare, respinsă de majoritatea Părinților Răsăriteni. Într-adevăr, a fi fost posedat de demon nu însemna o viață de dezmăț. Sfântul Simion Metafrastul interpretează în mod alegoric „cei șapte demoni” ca fiind cele șapte păcate ce se opun virtuții; dar el nu este urmat de ceilalți Părinți. Luat din: http://www.calendar-ortodox.ro/luna/iulie/iulie22.htm

91 Compară acest text din Coran, cu cel din: https://sites.google.com/site/coranarabroman/sura-18-al-kahf-pestera

1

2

Ilustrație: **1. Efes, cimitirul sau complexul eremitic al grotelor sau peșterilor celor șapte tineri adormiți, din apropiere de Efes, redescoperit în anul 1926, cu basilica în mijloc. Imaginea prezintă intrarea în Basilica celor șapte tineri adormiți, din Efes, cu sarcofagul Sfintei întocmai cu Apostolii Mariei Magdalena.**

Luat din: http://www.heiligenlexikon.de/Literatur/Sieben_Schlaefer_Tarsus.html

Acest complex este localizat între Efesul antic și actualul oraş Selçuk (Selgiuk), înainte numindu-l otomanii Ayasoluk, de la *Hagios Theologos*, adică după Sf. Ap. și Ev. Ioan. Este vorba de șapte tineri creştini pioşi, care în timpul persecuției lui Deciu (249-261), neacceptând să renunțe la credința lor, din ordinal împăratului au fost zidiți de vii în această grotă. Cei șapte tineri n-au murit, ci căzând într-un somn adânc, s-au trezit abia câteva secole mai târziu, în timpul domniei împăratului Theodosie II cel Tânăr (408-450). Un cutremur local puternic a dărâmat zidul construit în timpul lui Deciu, făcând posibilă trezirea și eliberarea celor șapte tineri. După moartea lor naturală, împăratul a poruncit ca să fie înmormântați în aceeași grotă, peste care a fost apoi construită o biserică.

Luat din: http://www.heiligenlexikon.de/Literatur/Sieben_Schlaefer_Tarsus.html

O legendă similară circulă, privitor la alți șapte tineri creştini adormiți, în cele două grote ale peșterii imense din muntele satului Dedeler, lângă Tarsus, Ταρσός, în Cilicia, azi Turcia. Acolo și-ar fi petrecut somnul cei șapte tineri. Peștera are o suprafață de c. 300 m² și o înălțime până la zece m, precum și galerii de pasaj sau de legătură, care ajung până în orașul Alepo, Halab, de la *Pinus halepensis*, Χαλέπι, din Siria. Din bolta peșterii se preling picuri de apă, cu puteri miraculoase și tămăduitoare.

2. Efes, intrarea în basilica celor șapte tineri adormiți, din Efes, cu sarcofagul Sfintei întocmai cu Apostolii Mariei Magdalena.

Luat din: http://www.heiligenlexikon.de/Literatur/Sieben_Schlaefer_Tarsus.html

***Ilustrație*: Efes, Basilica celor șapte tineri adormiți și ruinele mormintelor acestora.**

Luat din: http://fr.wikipedia.org/wiki/Histoire_d%27%C3%89ph%C3%A8se#mediaviewer/Fichier:Siebenschl%C3%A4ferKircheBoden.jpg

Efesul și dogma Theotokos

Πρώτη Σύνοδος της Εφέσου ή Γ' Οικουμενική Σύνοδος

ἜφεσοςΘεοδόσιος Β' κ΄ Ουαλεντινιανός Γ', 431.

3. Efes, 431, al treilea Sinod Ecumenic – Θεοτόκος

Sinodul al III-lea Ecumenic, de la Efes, din anul 431 – η Τρίτη Οικουμενική Σύνοδος 431 στην Έφεσο a stabilit învățătura corectă, privitoare la dogma mariană[1] Theotokos, Θεοτόκος, adică: Maica Domnului nu este nici Χριστοτόκος, nici Ἀνθρωποτόκος, nici θεάνθρωποτοκος, ci Θεοτόκος, adică nu este nici „născătoare de Hristos", nici „născătoare de om", nici „născătoare de Om-Dumnezeu", ci NĂSCĂTOARE de DUMNEZEU.[2]

Sinodul al III-lea Ecumenic, Efes, 22 iunie – 31 iulie 431, a fost convocat de împăratul Teodosie II cel Tânăr (408-450), s-a ținut în Catedrala Arhiepiscopală a Sfintei Fecioare Maria, din Efes, cu participarea a 198 de părinți, sub președinția Sf. Chiril al Alexandriei (412-444) și a dat 8 canoane. Din punct de vedere liturgic, pomenirea specială a Părinților de la Sinodul al III-lea Ecumenic se face la 9 septembrie.[3]

Biserica Maicii Domnului și Palatul Arhiepiscopal din Efes[4]

---

[1] Vezi termenii teologici Născătoare de Dumnezeu, ܝܠܕܬ ܐܠܗܐ (*Yoldath Aloho*, aramaică sau siriacă), Θεοτόκος, Dei Genitrix sau Deipara, Μήτηρ (τοῦ) Θεοῦ, ΜΡ ΘΥ, Mater Dei, la: Evsevie POPOVICĬŬ, *Istoria Bisericéascǎ*, Traducere de Athanasie Episcopul Râmnicului Noului Severin și Gherasim Episcopul Argeșului, vol. I-II, București, Tipografia Cărților bisericești, vol. I, 1-1054, 1900, pp. 492-493.
Vezi și link-ul grecesc: Θεοτόκος – Βικιπαίδεια (wikipedia.org)
Marco-Alexander Zentler: *Königsmutter – Gottesmutter: Zu den altägyptischen Hintergründen der Theotókos in der Koptischen Kirche*. In: *Bibel, Byzanz und Christlicher Orient*. Festschrift für Stephen Gerö zum 65. Geburtstag (= *Orientalia Lovaniensia Analecta 187*), Peeters, Leuven 2011, S. 231–238.
J. D. MANSI prezintă Sinodul III Ecumenic, de la Efes, în vol. IV, începând cu coloana 567: J. D. MANSI, *Sacrorum Conciliarum nova, et amplissima collectio*, Reprint, ediția 1903, Paris, Graz, 1961... Op. cit.

[2] Pentru Sinodul III Ecumenic, de la Efes, din anul 431, vezi: Giuseppe ALBERIGO (Hg.): *Geschichte der Konzilien. Vom Nicaenum bis zum Vaticanum II*. Patmos, Düsseldorf 1993…, Op. cit., pp. 84-103;
COD = CONCILIORUM OECUMENICORUM DECRETA, vol. I-III, 3., durchgesehene Auflage, Hrsg. von Giuseppe ALBERIGO și colab. [Dekrete der Ökumenischen Konzilien, Hrsg. von Josef WOHLMUTH și colab.], Ferdinand Schöning, Paderborn, München, Wien, Zürich, 2000-2002.
Band 1 Konzilien des ersten Jahrtausends, vom Konzil von Nizäa (325) bis zum vierten Konzil von Konstantinopel (869/70), 2002, pp. 37-74.
Evsevie POPOVICĬŬ, *Istoria Bisericéascǎ*, Traducere de Athanasie Episcopul Râmnicului Noului Severin și Gherasim Episcopul Argeșului, vol. I-II, București, Tipografia Cărților bisericești, vol. I, 1-1054, 1900, pp. 492-497.
Istoria Bisericească Universală (redactată de Ioan Rămureanu, Milan Șesan și Teodor Bodogae), vol. I (1-1054), ediția II, București, 1975, și vol. II (1054–1982), București, 1993, pp. 247-255.

[3] Mitra Patriarhală Alexandrină albă, festivă, canonică. Mai vezi Mineiele Românești, Mineiul pe septembrie, București, 1984, la ziua de 9 septembrie, înregistrează un scurt sinaxar, dar fără slujbă dedicată părinților de la Sinodul al III-lea Ecumenic.

[4] Compară: Vgl. *Einleitung zum Philemonbrief*. In: Deutsche Bischofskonferenz (Hrsg.): Die Bibel. Freiburg-Basel-Wien 1980, S. 1350.
↑ Christopher P. Jones: *The Olympieion and the Hadrianeion at Ephesos*. In: *Journal of Hellenic Studies*. 113, 1993, S. 149–152.
↑ Friedemund Hueber: *Ephesos. Gebaute Geschichte*. Zabern, Mainz 1997, S. 53.
Literatură: Die Marienkirche in Ephesos (=*Forschungen in Ephesos*. Bd. 4, 1). Österreichisches Archäologisches Institut, Wien 1932.
Stefan Karwiese: *Erster vorläufiger Gesamtbericht über die Wiederaufnahme der archäologischen Untersuchung der Marienkirche in Ephesos* (=*Denkschriften*. Österreichische Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Klasse. Bd. 200). Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1989, ISBN 3-7001-1545-8.
Eugenio Russo: *Sulla cronologia del S. Giovanni e di altri monumenti paleocristiani di Efeso* (=*Denkschriften*. Österreichische Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Klasse. Bd. 400). Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 2010, ISBN 978-3-7001-6558-3, S. 57-98.
Angelica Degasperi: *Die Marienkirche in Ephesos. Die Bauskulptur aus frühchristlicher und byzantinischer Zeit* (=*Ergänzungshefte zu den Jahresheften des Österreichischen Archäologischen Institutes*. 14). Wien 2013, ISBN 978-3-900305-66-6.

Aflată în apropiere de fostul port maritim al orașului Efes, Catedrala Maicii Domnului avea inițial 145 m lungime și 30 m lățime. Clădirea acestei biserici are însă o istorie mult mai veche decât anul 431, care poate fi urmărită până în secolul al II-lea, sub formă de Basilica, cu trei nave, extinsă ulterior la dimensiuni mult mai mari: 263 m lungime și 30 m lățime. Trebuie să precizăm că aici avem de-a face cu o transformare a unei clădiri păgâne în biserică creștină, după cum s-a întâmplat în Imperiul Roman, după anul 313, cu multe clădiri civile și temple. Basilica a fost construită în etape, distrusă de cutremure, modificată și extinsă de mai multe ori, iar în forma ei definitivă, avea o lungime neobișnuită, pentru că adăpostea două biserici, cea cu altarul spre răsărit și aceea cu altarul spre apus, despărțite de un atrium sau pridvor închis. După distrugerea suferită în anul c. 550, partea de vest sau biserica a doua a fost refăcută în formă de basilică cu cupolă, iar după ce aceasta s-a prăbușit, a mai fost utilizată doar biserica din partea de răsărit, adică basilica mai veche, la care au fost însă înlocuite coloanele cu stâlpi din zid, probabil pentru a-i conferi o rezistență mai mare la cutremure. De prin secolul al VII-lea însă încetează să mai funcționeze ca și catedrală arhiepiscopală, scaunul mutându-se la Basilica Sfântul Ioan, în *Noul Efes*, la Ἅγιος Θεολόγος *Hághios Theológos*, Ayasoluk (turceasca selgiucidă) sau Sfântul*[Ioan]* Teologul, astăzi Selciuk – Selçuk, la o distanță de aproximativ un kilometru de Efesul antic. Basilica Maicii Domnului din Efes a fost redescoperită de arheologii austrieci, în anul 1920. Ruinele au fost dezgropate și puse în lumină, iar în anul 1986 au fost din nou studiate.

În partea de nord-vest a Basilicii se află Baptisteriul, βαπτιστήριον, Baptisterium, Баптистерий, în formă octogonală, căptușit în interior cu lespezi de marmură, iar în mijlocul padimentului era săpat în pământ *bazinul baptismal* propriu-zis [colimvitra, κολυμβήθρα (neogr. sec. XVII), cristelnița, creștinătoarea (culimviθră, în macedoromână; călăvrită, în meglenoromână)], cu orientare est-vest.

Arheologii și istoricii de specialitate au identificat și reconstituit șapte faze de construcție, extindere, refacere, reconstruire și folosire a clădirii devenită *prima biserică mariană* a Creștinătății.[5]

1. În prima fază clădirea a fost construită pentru a servi ca *Olympieion* sau Templu al lui Zeus. Centrul acestei hale poate fi reconstituit grație unui stâlp de marmură, din fața absidei sudice.

2. În faza a doua, clădirea a fost pregătită pentru a servi ca loc de desfășurare a lucrărilor Sinodului III Ecumenic, din anul 431. În acest loc s-a început construirea unei Biserici a Sinodului, prin anul 429, ale cărei lucrări au fost însă întrerupte.

3. În faza a treia, 429-491, după ținerea Sinodului III Ecumenic, din anul 431, s-au reluat lucrările de construire a bisericii, care au fost terminate în jurul anului 500. Biserica devenise monumentală și era potrivită spre a servi ca și Catedrală Arhiepiscopală, având numele canonic de: *Sfânta Biserică a preasfintei, preacuvioasei și pururea Fecioarei Maria*.

4. Faza a patra se definește prin modificările și adaptările făcute în conformitate cu schimbările liturgice survenite.

5. Faza a cincea este dominată de puternicele modificări făcute după un cutremur, din secolul al VI-lea, de adăugare a cupolei. De prin secolul al VII-lea scaunul arhiepiscopal a fost transferat în Basilica Sf. Ioan Teologul, din actualul Selçuk, fostul Ἅγιος Θεολόγος / *Hághios Theológos*, apoi Ayasoluk.

6. De faza a șasea ținea Basilica cu stâlpi, din secolul al X-lea.

7. Faza a șaptea caracterizează restul de construcție al Basilicii de altă dată, de după invazia arabilor în Efes, din anii 654-655. În această formă de „rest de Biserică” a mai funcționat această basilică mariană ca „biserică de cimitir”, până în secolul al XII-lea.

Alături de Biserica Sfânta Maria, în partea de nord-vest, a fost construit în secolul al V-lea Palatul Arhiepiscopal, având dimensiunile de 140 lungime și 30 m lățime. Palatul avea și o curte cu colonade, în jurul căreia au fost adăugate diferite clădiri, printre care se disting și ruinele unei băi și ale unei săli de audiențe. Cu timpul s-a renunțat la ele, fiind abandonate sau închise, încă pe timpul funcționării palatului ca reședință vlădicească.

---

[5] **Vezi: http://www.heiligenlexikon.de/Literatur/Marienkirche_Ephesus.html**

Ilustrație: Ἔφεσος, Efes, ruinele Bisericii duble Sf. Maria (cu baptisteriu), în care s-a ținut Sinodul III Ecumenic, 431: biserica, vedere dinspre apus. a. portalul intrării; b. absida altarului, lângă care se află baptisteriul; c. baptisteriul

Regeste patriarhale privind Sinodul III Ecumenic, 431

Γ΄ Οικουμενική Σύνοδος ή Πρώτη Σύνοδος της Εφέσου

Anul 431

Regest nr. 62, din 22 sau 23 iunie 431, *Anaphora* sau Raportul lui Nestorie și a partizanilor săi, privitor la evenimentele de la Efes – relative la Sinodul al III-lea Ecumenic – trimis împăratului Teodosie II.

Nestorie scrie că ei au așteptat sosirea la Efes a Patriarhului Ioan I al Antiohiei, cu grupul său de episcopi, precum și pe (grupul de arhierei n.n.) al Italiei și al Siciliei. Candidian, la vestea sosirii apropiate a orientalilor și apusenilor, a dat ordinul ca să se aștepte, să nu se înceapă încă sesiunile sinodale, așa după cum i-a cerut Nestorie, în calitate de Episcop al capitalei. În ciuda acestor ordine date de Nestorie și de Candidian, comisarul imperial, delegat pentru problemele Sinodului Ecumenic, episcopii din Egipt și din Asia Mică au încălcat rânduiala bisericească și voința împăratului, exprimată de Candidian, fără de veste și cu un stil grosolan, față de adunarea celor de față, au umplut orașul de confuzii și tulburare, în urma instigării făcute în special de către episcopul Memnon.

Atacați fiind în locul unde au fost cazați, pe timpul ținerii sinodului, Nestorie și partizanii săi au cerut protecția împăratului, pentru persoanele lor, precum și pentru condiții normale și legale de desfășurare a lucrărilor sinodale.

Bine trebuie să fie știut că monahii nu sunt acceptați la Sinod, indiferent de ce parte ar fi, pro sau contra: numai mitropoliții fiecărei provincii, însoțiți de către doi din episcopii lor sufragani, anume aleși (probabil Nestorie se referă la episcopii care n-au participat la boicotul din Efes), sunt admiși să ia parte la lucrările sinodale. Pe episcopii inapți de-a participa la Sinod, Nestorie vrea să-i trimită înapoi, pentru a nu-și mai vedea pusă în pericol viața, pentru el și pentru adepții săi.

Critica textului precizează că intenția lui Nestorie de-a diminua participarea părinților la lucrările Sinodului Ecumenic al III-lea, prin reducerea numărului acestora la trei de fiecare provincie – mitropolitul și doi episcopi sufragani – se explică prin faptul că Patriarhul capitalei dorea să reducă prin această măsură preponderența sau majoritatea adversarilor învățăturii lui despre Hristotokos. Chiril I a adus cu sine foarte mulți episcopi din Egipt și din Asia Mică, care erau potrivnici lui Nestorie. Versiunea latină a acestei scrisori conține 17 semnături, cu Nestorie în frunte: Nestorius episcopus Constantinopolitanus subscripsit. Restul semnatarilor, cu excepția a două nume, semnează cu adaosul demnității mitropolitane: Fritilas, episcopus Heracleae Thraciae metropolitanus subscripsi.

Regest nr. 64, din?, *Epistoly*, Scrisoare de cuprins doctrinal, trimisă lui Alexandru de Hierapolis.

Cronologia regestului precizează că această scrisoare precedă exilul lui Nestorie și probabil chiar și Sinodul al III-lea Ecumenic de la Efes, din anul 431.

Regest nr. 67, din 431 toamna, *Gramma*, epistoly, Scrisoare Sinodic, Συνοδικ, către episcopii din Epirul Vechi, trimisă de Maximian, Juvenal, Arcadius, Filip, Flavian, Firmus, Akakie, Evoptius, Daniel „... și sinodul care este cu ei.” Pentru a aplana amenințările de schismă, din partea diferiților episcopi, mai ales al celor care-l susțineau pe Nestorie, sinodalii au crezut de bine să folosească

sinodicul, adică circulara privind întronizarea lui Maximian, pentru a-i recupera pe aceştia, pentru a-i invita să păstreze comuniunea cu sinodul electiv din capitală. În acest scop, sinodalii au anexat la sinodic, și sinodiconul deciziilor din Efes, din anul 431, pentru ca destinatarii sinodicului să cunoască ce s-a decis acolo, privitor la Nestorie și adepții acestuia. La sfârșitul scrisorii sinodicului urmează semnăturile episcopilor amintiți mai sus, cu anexa sinodiconului de la Efes.

Regest nr. 67 a, din 431 toamna, înainte de april 433, Grammata, *Sinodica* de numire a lui Maximian, către Ioan I al Antiohiei.

Critica textului precizează că Ioan I al Antiohiei a răspuns la Sinodica, după unirea din aprilie 433 și se scuză pentru întârzierea răspunsului la scrisoarea de întronizare a lui Maximian.

Regest nr. 69, din 431 toamna. Συνοδικα, Synodica, *Sinodica* către Helladius al Tarsului, prin care-l și invită la ortodoxie. Acest sinodic este diferit de cele trimise episcopilor din Epirul Vechi (regest nr. 67), care n-au participat la Sinodul din Efes. Helladius din Tars era însă în fruntea opozanților de la Efes. Spre deosebire de Maximian, care-l invită să accepte doctrina ortodoxă, încercând să-l atragă și în același timp să-l intimideze, Ioan I al Antiohiei îl încuraja pe Helladius, să persiste în schismă, felicitându-l pentru opoziția făcută la Efes și dispunându-i ca poporul și clerul din Tars, să lupte mai departe.

Regest nr. 70, din 431, toamna, Epistoly, *Scrisoare* către clerul și poporul din Tenedos, din partea lui Maximian, Juvenal, Firmus, Arcadius, Filip, Flavian, Teodot, Evoptius, Daniel „... și sinodul care este cu ei.”. Aceștia le confirmă libelusul preotului Timotei și a grupului său, contra episcopului lor Anastasie, precizând că acesta cade sub anatemă, din cauza blasfemiilor lui privind dogma Theotokos și a deciziilor conciliare de la Niceia și Efes, precum s-a întâmplat cu Nestorie și toți cei care gândesc ca și dânsul. Maximian și episcopii din „sinodul care era cu ei”, au aflat de aceste blasfemii ale episcopului Anastasie, din rapoartele episcopilor de Rhodos: Arhelau, Aphtonetos, Philetos, Themistios; de la protoiereul din Rhodos, Anastasie și de la Eusebie, preot și econom la Sf. Timotei. Justificările actuale nu-i dau nicio speranță, scuză ori circumstanțe atenuante episcopului Anastasie, iar semnatarii libelului (Timotei, împreun Arhelau, Aphtonetos, Philetos, Themistios; de la protoiereul din Rhodos, Anastasie și de la Eusebie), l-au abandonat pe mitropolitul lor Anastasie și au trecut sub ascultarea episcopului de Lesbos, Ioan.

Critica textului precizează că în această scrisoare, către clerul și poporul din Tenedos, sunt asociați arhiereii împreună-hirotonitori ai lui Maximian, împreună cu preotul delegat Filip, care au primit și scrisoarea de la Chiril I. Șapte delegați ai lui Maximian, cu preotul Filip, fiind opt, care mai primiseră și alte libele, de la Petru de Traianopolis, Iulian de Sardica, Rufus al Thesalonicului, pe care regestul însă nu le menționează, deși erau acte corelative sau consecutive. Ar fi trebuit să fie cel puțin înregistrate de regest.

1 2 3

Ilustrație: **1. Sinaxar pe 2 Iulie: În această lună, în ziua a doua, pomenirea punerii cinstitului veșmânt al Preasfintei de Dumnezeu Născătoarei în sfânta raclă, în zilele împăratului Leon I cel Mare (457-474, n.n.) și al Verinei (†484, n.n.), femeia lui (Acoperământul Maicii Domnului).[6]**

---

[6] **Vezi *Mineiul* pe iulie, București, 1984, p. 20, *Sinaxar 2 iulie*: „Pe vremea împărăției lui Leon cel Mare și a Virinei soția sa, doi boieri patrici: Galvie și Candid, frați buni fiind, au mers să se închine la Ierusalim. Sosind în Palestina, la locurile Galileei, au aflat acolo**

2. Κύριλλος Αλεξανδρείας Πρόεδρος της Συνόδου, Sf. Kiril I al Alexandriei (412-444), cu „mitra alexandrină” sau mitra albă, prezidează lucrările Sinodului III Ecumenic, de la Efes, 431.

3. Θεοτόκος. Η Μητέρα του Θεού (ΜΡ ΘΥ), λεπτομέρεια ψηφιδωτού στην Αγία Σοφία; Sf. Sophia, Constantinopol, Arheio, mazaicizat, sec. XII.

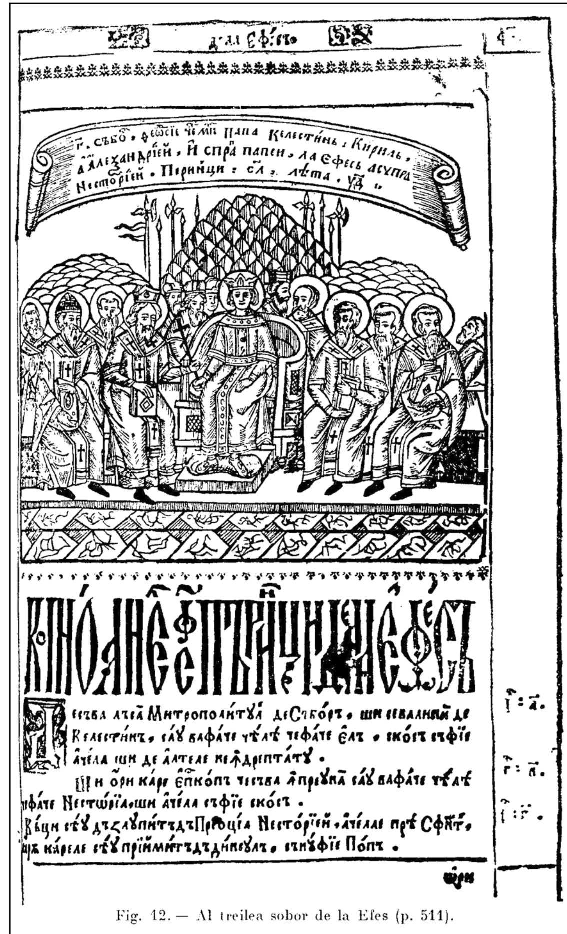

Fig. 12. — Al treilea sobor de la Efes (p. 511).

Ilustrație: **Al treilea Sinod Ecumenic, Efes, 431, xilogravură, în Pravila cea Mare sau Îndreptarea Legii, Târgoviște, 1652, reeditată în 1962, Editura Academiei Române, București, 1962, Colecția „Adunarea Vechiului Drept Românesc scris, VII“ – p. 511.**

Ereziarh: Nestorie al Constantinopolului (428-431)

Erezia: Nestorianismul

La Sinodul local, din anul 484, ținut în Beth-Lapat, Biserica Asiriană a Răsăritului, cu Catolicozatul acesteia de la Seleucia-Ktesiphon, a decis ca învățătura lui Nestorie să poată fi „anexată” la doctrina Bisericii lor, ca o teză de conținut întregitor sau de completare a învățăturii de credință a Bisericii Persiei. Această decizie a Sinodului Bisericii Asiriene, confirmată din nou la Sinodul local din anul 498, a constituit și un gest de loialitate față de Statul Persan, care se afla în stare de război, aproape continuă, cu basileul României, din Noua Romă, adică din Constantinopol.

---

cinstita haină a Născătoarei de Dumnezeu la o femeie evreică, care o ținea cu cinste, aprinzând multe lumini și făcând tămâieri. Deci s-au hotărât ei ca să o ia. Și mergând la Ierusalim, au făcut o raclă asemenea celei în care se afla cinstitul veșmânt al Maicii lui Dumnezeu; iar când s-au întors, au pus racla cea deșartă în locul celeilalte; și pe cea cu sfântul și dumnezeiescul veșmânt, au luat-o și s-au dus. Și dacă au sosit la Constantinopol, au pus-o într-un metoc al lor ce se cheamă Vlaherne, încercând să ascundă comoara. Dar văzând că nu se poate, au dat de știre împăratului, care s-a umplut de nespusă bucurie. Și a făcut o biserică la acel metoc, și a pus acolo cinstita raclă, unde acum se afla, păzind cetatea și gonind tot vrăjmașul și toată boala.” Sinaxar 2 iulie:

„Tot în această zi, pomenirea celui întru sfinți Părintelui nostru Iuvenalie, patriarhul Ierusalimului (422-458, n.n.). Acesta a trăit pe vremea lui Teodosie cel Mic, și a ajuns până la vremea împărăției lui Marcian și a lui Leon, luând parte și la Sinodul din Efes și la Sinodul de la Calcedon. Împăratul Marcian împreună cu Pulheria zidind Vlaherne, au întrebat pe Iuvenalie unde s-a pus trupul Născătoarei de Dumnezeu. Iar el a răspuns că din Scriptură nu știe, dar se zice că după ce a fost îngropată de apostoli, s-a auzit cântare îngerească timp de trei zile. După a treia zi, fiindcă unul din apostoli nu se întâmplase la îngroparea Maicii Domnului, a fost deschis mormântul și nu se aflară moaștele, ci numai cele de îngropare. Și a rugat împăratul pe Iuvenalie ca măcar sicriul împreună cu cele de îngropare, să-l pecetluiască și să i-l trimită, care lucru s-a și făcut. Pe acestea împăratul le-a așezat în Biserica Născătoarei de Dumnezeu zidită de el în Vlaherne. Iar Sf. Iuvenalie păstorind de toți anii 38, a adormit în pace.”

„Tot în această zi, chinuirea Sfântului Mucenic Coint. ***Cu ale lor sfinte rugăciuni, Doamne, miluiește-ne și ne mântuiește.*****”**

Cu toate acestea, Biserica Asiriană nu poate fi considerată ca fiind „nestoriană”, chiar dacă a „anexat” tezele lui Nestorie în doctrina ei anterioară anului 484. Numele de „Biserică Nestoriană”, dat Bisericii Persiei și a Orientului, nu este nici corect și nici demn pentru istoria, tradiția, mesajul și identitatea acestei Biserici glorioase și martiră în același timp, extinsă în întreg Orientul, din Siria, Mesopotamia, Persia, până în Mongolia, China și sudul Indiei.[7]

Regestele imperiale de la Constantinopol,
privitoare la cronologia Sinodul III Ecumenic, 431[8]

430 august 11	**Roma Veche, Scrisoare cu anatema Papei Celestin I (422-432) contra lui Nestorie (Mansi, IV, pp. 1022, 1035, 1046, 1050). În aceeași zi, Papa a trimis scrisori cu conținut identic, „episcopilor” Ioan, Iuvenal, Rufin și Flavian, precum și lui Nestorie, dar și preoților, diaconilor și poporului dreptcredincios din Constantinopol.**
430 iunie 24	**Moare Barbas, Episcopul arian al Constantinopolului.**
430 august 11	**Scrisoarea de anatematizare a lui Celestin I cel Mare, contra lui Nestorie.**
430 nov. 19	**Constantinopol, scrisoarea Augustului Teodosie II cel Tânăr (408-450), pentru convocarea Sinodului Ecumenic al III-lea de la Efes (Mansi, IV, p. 1112, V, p. 531).**
430 dec. 18	**Ravenna, Ad Virum ppo., Scrisoarea Augustului prin care se cere respectarea clerului, dar autenticitatea acestui document este pusă sub semnul întrebării. În cazul în care scrisoarea ar fi autentică, atunci ea putea fi scrisă de Flavius Candidianus Comitele Palatin din Constantinopol sau de însuși Augustul Teodosie II cel Tânăr, Ad Virum.**
431 martie 23	**Constantinopol-Antiohia, Legea privind dreptul de azil al Bisericii, citată de documentele imperiale la data de 28 martie 432 (7 april, Mansi, V, p. 445c).**
431 după 19 april	**Constantinopol, Nestorie al Constantinopolului (428-431) călătorește la Efes, imediat după sărbătoarea Sfintelor Paști, adică după 19 aprilie (Mansi, IV, p. 1117 d).**
431 după 19 april	**Constantinopol, Candidianus Comitele Palatin (Comes Domesticorum) este împuternicit și delegat de împărat să vegheze asupra ordinii și disciplinei, pe timpul lucrărilor Sinodului Ecumenic al III-lea.**
431 mai 7	**Ravenna?, Conform Epistolei lui Celestin I, către Chiril-Cyril I al Alexandriei (412-444), în cazul în care Nestorie se leapădă de erezia lui, atunci să fie grațiat: scrisoarea a 16-a, vezi Migne, L, 50, p. 501.**
431 mai 8	**Ravenna?, Instrucție către Legații care trebuie să călătorească la Efes, unde să ia parte la lucrările Sinodului Ecumenic al III-lea. Scrisoarea nr. 17 a Papei Celestin I, Migne, L, 50.**
431 mai 8	**Ravenna?, Celestin I atenționează și face recomandări Legaților care vor participa la lucrările Sinodului al III-lea Ecumenic. Scrisoarea papală nr. 18, la Migne, L, 50, p. 511.**
431 mai 15	**Ravenna?, Scrisoarea nr. 19 a Papei Celestin I, către Augustul Teodosie cel Mare, privind instrucțiunile și recomandările făcute cu privire la lucrările Sinodului al III-lea Ecumenic (vezi Migne, L, 50, p. 511).**
431 în jurul Rusaliilor	**Ciril I al Alexandriei ajunge la Efes (Socrat, VII, 34, 3).**
431 iunie 7	**Efes, Rusaliile, termenul fixat pentru începerea lucrărilor Sinodului Ecumenic, Mansi, IV, p. 1113 c.**

---

[7] **Iconografia sinoadelor ecumenice este bine ilustrată de Christopher WALTER, *L'iconographie des Conciles dans la Tradition Byzantine*, Préface par André GRABAR, Inst. Franc. D'Études Byz., Paris, 1970, 299 p. [A. O. Chr., 13].**

[8] **Vezi pp. 357-358, la: Otto SEECK, *REGESTEN der Kaiser und Päpste für die Jahre 311 bis 476 N. CHR. Vorarbeitet zu einer prosopographie der christlichen Kaiserzeit*, von..., Stuttgart, 1919, J. B. Metzlerische Verlagsbuchhandlung, 487 p.**

431 iunie 11	**Efes, Iuvenalie, Episcopul Ierusalimului ajunge în Efes: Socrat. VII, 34, 3.**
431 iunie 21	**Efes, Protest contra începerii mai devreme a lucrărilor Sinodului Ecumenic al III-lea, Mansi V, p. 765 a.**
431 iunie 22	**Efes, prima sesiune a Sinodului Ecumenic al III-lea.**
431 iunie 22	**Efes, Episcopii ereziarhi protestează împotriva deschiderii „înainte de vreme" a lucrărilor Sinodale.**
431 iunie 28	**Efes, prima sesiune a Contra-Sinodului Ecumenic, adică sesiunea sinodală convocată de ereziarhi.**
431 iunie 29	**Efes, ereziarhii acționează contra deciziilor sinodale.**
431 iulie 1	**Efes, Raportul privind modul de desfășurare al Sinodului Ecumenic al III-lea, trimis împăratului.**
431 dec. 25	**Efes, Legații papali pentru Sinodul Ecumenic al III-lea se întorc la Roma.**
432 martie 15	**Roma, Felicitarea lui Celestin I, privind succesul Sinodului III Ecumenic, adică triumful învățăturii ortodoxe, cerând totodată și condamnarea și exilarea lui Nestorie al Constantinopolului (428-431). La această dată se deschide și Sinodul Roman constituit „după cel de la Efes, din anul 431", cu prima lui sesiune.**
432 iulie 27	**moare Celestinus I, Xystus îi urmează în scaun, 31 iulie.**
432 iulie-aug.	**continuă încă cele șase sesiuni ale Sinodului Roman: 10 iulie, a doua; 11 iulie a treia; 16 iulie, a patra; 17 iulie, a cincea; 22 iulie, a șasea; 13 august a șaptea.**
432 sept. 11	**Rufiniana, Augustul Teodosie cel Mare se întâlnește și tratează cu episcopii ereziarhi sau din contra-Sinodul Efesin.**
432 oct. 31	**Ciril I își face intrarea în Alexandria.**
432 dec. 25	**În Catedrala din Alexandria se celebrează împăcarea dintre Ciril I al Alexandriei și Ioan al Antiohiei.**
433 iulie 31	**Sinodul Roman, privind încheierea păcii bisericești din Orient, adică împăcarea dintre patriarhii Ciril I și Ioan**

1

2

Ilustrație: **1. Prea Fericirea Sa Teodor II Patriarhul și Papă al Alexandriei, întregii Africi și Judecător al lumii (2004 – prezent), purtând mitra „alexandrină", în forma și cu motivul specific al acestei Biserici: o bonetă albă, cu o cruciuliță deasupra, împodobită cu iconițe, pietre prețioase, mătase și fir de aur, fiind probabil cel mai vechi model de mitră arhierească [forma mitrelor, cu motive specifice, la patriarhii Alexandriei și Georgiei (care are, la fel, un model și specific**

vechi) se deosebesc de restul mitrelor arhierești ortodoxe)].[9] Mitrele arhierești ortodoxe imită și continuă motivul, cu ornamentație creștină al coroanelor imperiale bizantine, după care au și fost preluate. Theodoros II îl felicită (19.05.2008) pe octogenarul Mitropolit Paulos de Memphis (din 1998), fost la Ioannoupolis și Pretoria, din 1968, decanul mitropoliților Tronului Alexandriei.[10]

2. Regestele imperiale de la Constantinopol menționează și un prețios ajutor, pe care l-a primit Heraclie I de la Patriarhul Latin, Primogenius din Grado (630-647). În semn de recunoștință, în anul 628, basileul a trimis la Grado o solie și multe daruri, între care se afla și tronul Sf. Evanghelist Marcu, pe care basileul l-a adus de la Alexandria, de la catedrala Patriarhală de acolo, păstrându-l în Constantinopol, regest nr. 185 din 628.

Acest tron prețios noi considerăm că a fost utilizat pentru întronizarea Sfintei Evanghelii și nu cu și „cathedra patriarchalis", pentru episcopii Alexandriei.[11] Sub sedila acestui Tron erau păstrate fragmente din Sfânta Cruce a lui Iisus Hristos, un motiv în plus, care ne determină să credem că era utilizat pentru „întronizarea Sfintei Evanghelii, un motiv foarte răspândit în marile centre bisericești din Orient (vezi și actualul tron patriarhal din Constantinopol).

Cathedra-reliquar a Sf. Ev. Marcu din Alexandria: „Tronul istoric" al Patriarhilor Alexandriei sau Tronul reliquar din alabastru (pentru fragmente din Sfinta Cruce) sau Cathedra St. Marcus din Alexandria, adusă la Constantinopol și donată de Heraclie I, Patriarhului de Grado, din 1451 la Veneția, astăzi în tezaurul bizantin al Domului San Marco din Veneția. O copie în gips a Tronului se păstrează și în „Salutatorium-ul" Basilicii din Grado.[12]

Luat din Basilica San Marco, Veneția, Tesoro arte bizantina.
Vezi linkul: http://www.basilicasanmarco.it/gallery/tesoro/arte_bizantina/galleryWAI.bsm?idx=5&lang=ita#description

Sfinți ai Bisericii Alexandriei:

Sf. Evanghelist Marcu, Episcopii Alexandriei, alți Episcopi, Preoți, Diaconi, monahi, monahii, laici, Sf. Clement Alexandrinul, Sf. Chronid, Sf. Antonie cel Mare, Sf. Macarie cel Mare, Sf. Maria Egipteanca, Sf. Pahomie cel Mare, Sf. Pafnutie, Sf. Pimen cel Mare, Sf. Ioan Scărarul, Sf. Ioan Colov, Sf. Ilarion cel Mare, Sf. Ecaterina din Alexandria, Patriarhi ai Alexandriei etc.[13]

Regeste patriarhale de la Constantinopol[14], privitoare la cronologia Sinodului al III-lea Ecumenic, 431

Regest nr. 50, din 428 sau începutul lui 429

Incipit: „Fraternas nobis invicem..." (Mansi, IV, 1025 ^{D}).

Versiune latină, text pierdut: Epistula (Coll. Veron.), dogma... subscriptum (Liberatus), Patriarhul Nestorie (428-431), către Papa Celestin I (422-432).

Prima atestare în regeste, privitoare la erezia nestoriană, făcută de însuși susținătorul acestei erezii, Patriarhul Nestorie, originar din Antiohia.

---

[9] Celestin I al Romei (422-432) i-a trimis Sf. Chiril I al Alexandriei (412-444) o mitră (devenită mitra „alexandrină"), pentru a prezida în locul său Sinodul Ecumenic de la Efes, din anul 431, pe care acesta din urmă ar fi și trimis-o înapoi, după încheierea lucrărilor sinodale, păstrându-și însă dreptul de-a purta mitră. Potrivit unei legende mai vechi, Constantin cel Mare ar fi acordat lui Silvestru I al Romei (314-335) dreptul de-a purta mitră. La Constantinopol, Patriarhii Ecumenici au început să poarte sacos și mitră, de prin secolul al XIV-lea. Mitra lor este o continuare a coroanei imperiale bizantine, de unde provine și privilegiul de-a o purta.
Cum arăta „mitra romană" a papilor, din care a evoluat apoi TIARA (camelaucum, triregnum, phrygium) nu se știe cu siguranță. Forma simplă de căciulă a mitrei alexandrine, poate să ofere însă un indiciu în acest sens. Sinonimele de „camelaucum" și „phrygium" ne conduc spre noțiunile bizantine de „camilafcă" și „mitra frigiană" sau capadociană. În sacristia Bisericii Santo Martino ai Monti, din Roma, se păstrează cel mai vechi indiciu privitor la „mitra romană" sau (și) tiara, din timpul Papei Silvestru I (314-335), care ar fi primit dreptul să poarte mitră încă de la Constantin cel Mare, în momentul în care acesta „ar fi părăsit Roma", recte a mutat capitala la Byzantion. Acest lucru l-am putea data cu aproximație în jurul anului 330?

[10] Preluat din volumul nostru anterior al Pentarhiei, II/1, pp. 189-190:
Ioan Marin MĂLINAȘ, PENTARHIA, vol. II/1 – ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, τόμος II/1. *Biserica Catholică Ortodoxă și patriarhii acesteia până în secolul al VIII-lea. Între moștenirea Calcedonului și încercarea de codificare a dreptului canonic prin Sinodul quinisext 691-692* – Η Καθολική Ορθόδοξη Εκκλησία και οι Πατριάρχες αυτής μέχρι και τον 8ο αιώνα Μεταξύ της κληρονομίας της εν Χαλκηδόνι Οικουμενικής Συνόδου (451) και της προσπάθειας συντάξεως του Κανονικού Δικαίου από την Πενθέκτη Οικουμενική Σύνοδο 691-692, PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ, 2009, 421 p., incl. il, pl. și hărți.

[11] Ioan Marin MĂLINAȘ, *Pentarhia*, vol. I, *Dipticon sau cronologie patriarhală și imperială...*, Op. cit., p. 219. Compară cu: Franz DÖLGER, Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches von 565-1453, 3 Teile in einem Band, Verlag Dr. H. A. Gerstenberg, Hildesheim, 1976, p. 187.

[12] Ibidem, *Pentarhia*, II/1, p. 190.

[13] Ibidem, *Pentarhia*, II/1, p. 190.

[14] Vezi primul fascicul (volum), din seria regestelor patriarhale de la Constantinopol: *LES RÉGESTES des actes du Patriarcat de Constantinopole*, vol. I, Les actes des Patriarches, Fasc. I, Le Régestes de 381 à 715, par Venance GRUMEL, 1932, Institut Français d'Études Byzantines, Paris, 1972, reg. 1-324 régestes, 251 p. (=Le Patriarcat Byzantin, Serie I). [Acest volum a fost recenzat de H. Grégoire, în rev. Byzantion, Tome XII, 1937, pp. 673-675].

Nestorie al Constantinopolului își apără confrații ereziarhi, plângându-se Papei că episcopii Iulian, Florus și Fabius (ultimul fiind și pelagian) i s-au plâns că sunt persecutați de episcopii din occident. Nestorie cere lămuriri Papei, privitoare la aceste acțiuni și persoane, înainte de-a proceda el însuși la judecarea cazurilor. Mai departe, Nestorie îi relatează papei despre „noua erezie”, pe care a găsit-o la Constantinopol, după ce a fost ales Patriarh, erezie apropiată de aceea a lui Arie și Apollinarie: „...d’après laquelle le Verbe ὁμοούσιος <omooussios> – au Père aurait pris son origine de la Vierge qui a enfanté le Christ. Ces nouveaux hérétiques ne craignent pas d’appeler cette vierge ‚Théotokos’, expression qui doit être repoussée dans son sens propre et ne peut être admise qu’à cause de l’union inséparable du Verbe avec son temple engendré d’elle, et aucunement dans ce sens, qu’elle serait mère de Dieu le Verbe.” În acest citat avem concentrată întreaga erezie nestoriană, care va deveni apoi subiectul de discuție și de anatematizare, contra lui Nestorie și a susținătorilor acestuia, de la Sinodul al III-lea Ecumenic, de la Efes, din anul 431.[15]

Regest nr. 51, din 428 sau 429

Text pierdut, vezi Migne, PG, LXVII, 808 AB.

Prostaxis (Socrate), kelevsis (Nichifor Calist). Poruncă de-a urmări și alunga ereticii, aplicată cu zel de către Antonie Episcopul de Germè. Textul documentului fiind pierdut, nu se știe dacă este vorba de o poruncă generală, privitoare la eretici, sau este vorba doar de ereticii macedonieni. Este foarte posibil, după cum afirmă și istoricii, că Nestorie a avut și el partea sa de contribuție la redactarea și promulgarea legii imperiale „Haereticorum ita” (Codex Theodos., XVI, 5, 65), din 30 mai 428.[16]

Regestele nr. 53, din 429 și 53-a – tot din anul 429 menționează o Dispoziție sinodală de depunere a mai multor clerici, acuzați de maniheism; la care se adaugă regestul nr. 53-a – cu cazul de caterisire a preotului Filip.

În acest context, trebuie să menționăm că Patriarhul Nestorie îi trata de maniheism, îi acuza și-i pedepsea ca atare, pe toți cei care erau contra învățăturii lui, privitoare la Iisus Hristos. Conflictul ereziei „nestoriene” începe să prindă contur și până la Sinodul al III-lea Ecumenic, de la Efes, din 431, mai sunt doar doi ani.[17]

Regest nr. 54, din 429 sau 430

Texte pierdute, Mansi, IV, 1045.

Apophasis apekinise tis koinonias (Celestin), psifos, kataireteisi (Ciril). Este vorba de mai multe decizii de caterisire a episcopilor și clerului și de anatematizare a laicilor care nu acceptau învățătura lui Nestorie.

Desigur, aceste dispoziții de depunere din treaptă a clerului și de anatemă a laicilor, nu s-au dat toate într-o singură zi, însă redactorii regestelor Venance GRUMEL și Jean DARROUZÈS, neputând să fixeze numărul lor, nici să dispună de textele originale, le-au grupat pe toate sub un singur număr de regest.[18]

Regest nr. 55, din 430

Text pierdut, Mansi, IV, 1023-1024.

Versiunea latină. Incipit: „Saepe scripsi beatitudini tuae...” Cubicularul (=sincelul) Patriarhului, Valerius a făcut serviciul de sol, ducând scrisoarea, de la Constantinopol, la Roma.

Patriarhul Nestorie îi reamintește Papei Celestin I, de scrisoarea trimisă anterior (vezi regestul nr. 50), privitor la Iulian, Orontius și alții, care-l asaltează pe împărat cu problemele lor. Pentru că n-a primit niciun răspuns din partea Papei, Patriarhul n-a luat nici o măsură concretă în această privință. Patriarhul Nestorie scrie în continuare despre dificultățile pe care le are în Constantinopol

---

[15] Reg. Patr. I., p. 42.
[16] Reg. Patr. I., pp. 42-43.
[17] Reg. Patr. I., pp. 44-45.
[18] Reg. Patr. I., p. 45.

și în sfera lui de jurisdicție, din cauza „noii erezii”, care „amestecă în Hristos natura Sa umană, cu cea Divină”.[19]

Regest nr. 57, din 15 iunie 430

Versiune latină, siriacă și coptă. Incipit, doar antet sau titlu în grecește: „Tas men kat'imon ivreis...”, Mansi, IV, 892-1000; 1169 și IX, 604 AB.

Epistoli (Coll. Vatic.), epistula (Coll. Casin.), Scrisoare dogmatică a lui Nestorie, către Patriarhul Chiril I al Alexandriei (412-444). Nestorie folosește argumente corecte, ortodoxe și citează Părinții de la Niceea (325), răstălmăcind totul, în favoarea ereziei lui și contrazicându-l pe Chiril I. În combaterea ereziei nestoriene, Chiril I a avut rolul pe care, cu ani în urmă l-a jucat Atanasie I cel Mare (326-373), în lupta contra arianismului.[20]

Regest nr. *57 a, din toamna anului 430

Pareskevasen (Theophane), cerere (Cartea lui Heraclid), Cerere lui Nestorie, adresată împăratului Teodosie II cel Tânăr (408-450), prin care-l roagă și insistă să convoace un Sinod Ecumenic.

Textul documentului, care face subiectul acestui regest este incert, nesigur. Este mult mai probabil că cererea a făcut-o în urma unor discuții cu împăratul, pentru că de convocarea unui Sinod Ecumenic, Nestorie știa deja, după cum rezultă și din scrisorile sale, către Celestin I și către Ioan I al Antiohiei (428-441/442).[21]

Regest nr. 59, din noiembrie 430

Text pierdut, versiune latină. Incipit: „Omni de re facilius contra me...”, Mansi, V, 753-754 și 756-757.

Epistula (Coll. Casin.), Scrisoare de răspuns a lui Nestorie, către Ioan I al Antiohiei.

Nestorie se plânge lui Ioan I al Antiohiei că persoana sa a devenit ținta tuturor calomniilor și ostilităților posibile și-i mulțumește pentru stilul gentil de care dau dovadă scrisorile ierarhului antiohian. El îi explică patriarhului Ioan I pericolul pe care-l reprezintă termenul Theotokos. Aflându-se între eretici, care o numesc pe Sfânta Fecioară Maria când Theotokos, când Antropotokos, el ar fi rezolvat această dilemă, conducătoare spre erezie, prin termenul Hristotokos, care le reunește pe amândouă. În continuare, Nestorie scrie că speră să-l întâlnească pe Ioan I la Sinodul Ecumenic, unde el speră să aibă rezultate bune (adică formula lui, Hristotokos să fie acceptată de Părinți și declarată corectă și-l face atent să nu se lase afectat de aroganța lui Chiril I al Alexandriei, pe care, cu siguranță, îl cunoaște deja destul de bine.

Dintr-o altă scrisoare, a lui Ioan I, către Firmius al Cezareei, aflăm că Nestorie i-a trimis acestuia, prin emisarul său nu numai această scrisoare, ci încă două cuvântări, împreună cu capitula, acest ultim text fiind atribuit lui Chiril I. Patriarhul Ioan I a declarat cele două cuvântări ale lui Nestorie, ca fiind conforme cu doctrina ortodoxă, însă refuza să creadă că „capitula” ar fi fost scrisă de Chiril I, deoarece în conținutul acelui text se reflectă doctrina apolinaristă, cu rătăciri eunomiene. Aceste „capitula” nu sunt altceva decât faimoasele „Cele douăsprezece anatematisme”, ale Sf. Chiril I al Alexandriei.[22]

Regest nr. 60, din decembrie 430 sau ianuarie 431

Text pierdut. Incipit: „Didici honestissimum Cyrillum...”, Mansi, V, 725.

Versiune latină, cu antetul: „Ad Caelestinum papam Nestorius episcopus Constantinopolitanus”.

Epistula (Coll. Palat.). Scrisoarea lui Nestorie, către Papa Celestin I.

Nestorie îi scrie Papei că Chiril I caută să evite Sinodul Ecumenic și acum admite formulele „Theotokos” și „Hristotokos”, însă pe aceasta din urmă cu foarte mare rezervă. Dacă ar fi după voia

---

[19] **Reg. Patr. I., p. 45.**
[20] **Reg. Patr. I., pp. 46-47.**
[21] **Reg. Patr. I., pp. 47-48.**
[22] **Reg. Patr. I., pp. 48-49.**

lui, Nestorie ar fi de acord și cu formula „Theotokos", cu condiția că nu este înțeleasă în sensul lui Apollinaire, Arie și Paul de Samosata, el preferând mai degrabă pe aceea de „Hristotokos", pentru că face echilibrul între cele două formule contradictorii: Theotokos și Antropotokos. Este vorba de formula adepților lui Paul de Samosata (sec. III) „Antropotokos" și de formula apolinaristă și ariană de „Theotokos", suține Nestorie. Aceste lucruri, Nestorie le-a scris și lui Chiril I, anexând copiile acelor scrisori, la prezenta epistolă, pe care o trimite acum Papei. Mai departe, Nestorie îi anunță Papei data ținerii Sinodului Ecumenic.[23]

Regest nr. *61, din decembrie 430 sau ianuarie 431

Text pierdut. Versiune latină, incipit: „Si quis eum qui est Emmanuhel...".

Capitula (titlu): Douăsprezece contra-anatematisme, adică răspunsul lui Nestorie, la cele „Doăsprezece anatematisme", ale Sf. Chiril I al Alexandriei, adică opusul celor dintâi. Contra-anatematismele lui Nestorie sunt precedate punct cu punct de anatematismele lui Ciril I, cu răspunsul adecvat concepției sale privitoare la Theotokos, Hristotokos și Antropotokos. Această lucrare a lui Nestorie a fost studiată de Eduard Schwartz, care conclude că nu ar fi fost scrisă de Patriarhul Nestorie, vezi „Die sogenannten Gegenanathematismen des Nestorius", în *Sitzungsberichte der Bayerischen Akademie*, München, 1922, pp. 1-29.[24]

Regest nr. 62, din 22 sau 23 iunie 431

Versiune grecească, latină, siriacă. Incipit: Eis tis Ephesion polin sigklitentes, urmate de 11 semnături, cu Nestorie în frunte: Nestorius episcopos Konstantinopoleos. Versiunea latină a păstrat 17 semnături cu a lui Nestorie în frunte, Mansi, IV, 1232-1236; V, 768-769.

Anaphora (Coll. Vatic.) Raportul lui Nestorie și a adepților săi, către împăratul Teodosie, privitoare la evenimentele de la Efes.

Nestorie scrie că sinodalii au așteptat în Efes sosirea Patriarhului Ioan I al Antiohiei, a episcopilor din Italia și din Sicilia. La cererea lor, Candidian, la rândul său a dat ordinul să se aștepte sosirea episcopilor orientali și apuseni. Cu toate acestea, episcopii din Egipt și din Asia, încălcând rânduiala bisericească și nesocotind voința împăratului, bruscând adunarea sinodală, au umplut orașul Efes de confuzii și tulburări, acțiune provocată mai ales de episcopul Memnon al Efesului. Nestorie precizează în scrisoare că locuința lui și a adepților săi a fost incendiată și că viața lor se află în pericol și cer, pentru securitatea lor, protecția împăratului, împreună cu asigurarea bunelor condiții de desfășurare a sesiunilor sinodale. Pe de altă parte, să fie excluși și monahii, indiferent de care partidă țin și să rămână doar mitropoliții din fiecare provincie, cu câte doi episcopi sufragani. În caz contrar ei vor să-i trimită acasă, pentru a nu le periclita viața.

Din această scrisoare, se vede că Nestorie urmărea diminuarea numărului de participanți la Sinodul Ecumenic, redus la trei arhierei de provincie. Prin această măsură, Nestorie și adepții săi ar fi putut diminua preponderența partidei adverse, formată în majoritate din episcopi sufragani egipteni și din Asia Mică, sosiți în masă la Efes, și pentru faptul că aceștia din urmă nu se aflau la o depărtare prea mare de locul ținerii Sinodului Ecumenic al III-lea.

Această reprezentare proporțională la Sinodul Ecumenic (trei arhierei de provincie) era deja prevăzută în indictionul decretului imperial de convocare a Sinodului, probabil pentru a stabili echilibrul în favoarea lui Nestorie. Casa imperială – Teodosie și Evdochia – cu excepția Pulcheriei, sora lui Teodosie. Pulcheria, erau de partea lui Nestorie.[25]

Regest nr. 63, din 431 finele iunie sau iulie

Text pierdut, versiune latină: „Ammiror amatricem Dei animam tuam...", Mansi, V, 777-779.

Epistula (Coll. Casin.) Scrisoare, Nestorie către Scolasticius, eunucul împăratului Teodosie. Nestorie își exprimă nedumerirea de ce toate acuzele la adresa persoanei sale prind sau sunt luate de bune, de către diferitele persoane. El expune eunucului – o persoană influentă și de încredere a

[23] Reg. Patr. I., p. 49.
[24] Reg. Patr. I., p. 50.
[25] Reg. Patr. I., pp. 50-51.

împăratului – sentimentul că este mai degrabă de acord cu expresia „Maica lui Dumnezeu”, pentru Sf. Fecioară Maria, condiționată și de acceptarea celei de „Mamă a Omului”, fiind gata să renunțe și la onorurile episcopale, în schimbul triumfului credinței adevărate. În acest context, Nestorie cere posibilitatea discutării în fața împăratului sau a delegaților acestuia, a raportului prezentat de partida lui Chiril I al Alexandriei.

În lucrarea sa „Bazarul lui Heraclide din Damasc”, cu pseudonimul „Heraclid din Damasc”, Nestorie susține că a scris de multe ori membrilor familiei imperiale, că este gata să renunțe la Scaun. Scrisoarea din acest regest este anterioară dispoziției imperiale, date lui Nestorie și Chiril I, pentru a înceta toate acțiunile de polemică reciprocă.[26]

Regest nr. 63 a, din 431 finele lui iunie sau iulie

Textul grec pierdut, extras siriac? Incipit al traducerii: „Je ne combats pas pour mon honneur personnel...”, Mansi, V, 792 E.

Grammata (Antiochus), lettre (Nestorius). O scrisoare de răspuns a lui Nestorie, către prefectul Antiochus.

Nestorie respinge toate onorurile personale și este dispus să facă paretisis, adică să renunțe la Episcopat, pentru binele credinței, fiind gata să revină la statul monahal. Patriarhul Nestorie, detronat este dispus să revină în Antiohia.

Scrisoarea anterioară, în care paretisisul lui Nestorie era deja prevăzut și propus, face parte dintr-un grup de scrisori, adresate mai multor personalități influente de la Curte, scrise după data de 22 iunie 381, când părinții sinodali l-au depus din scaun.[27]

Regest nr. **63 b, din 431 finele lui iunie ori iulie

Scrisoare a lui Nestorie, către împăratul Teodosie, cu un conținut identic scrisorilor din cele două regeste precedente: 63 și 63 a. Este vorba de două surse apocrife, care formează o unitate, atestate: 1. „La légende syriaque de Nestorius”, tradusă în franceză de către M. Brière și 2. „Hymne de Silba”, tradusă de F. Nau. Cele două versiuni siriene, din sec. al XVI-lea, pornesc de la mărturisirile lui Nestorie, din lucrarea acestuia „Heraclid din Damasc”, unde sunt confesate încercările lui de-a avea acces la împărat, prin intermediul oamenilor de încredere, din anturajul împăratului.[28]

Regest nr. 64, din?

Fragment: „Ton dio fiseon...”, Mansi, IX, 565, Justinian, Adv. Tria cap.

Versiune latină: a. „oportet manere”; b. „Non duas personas”, de la Sinodul V Ecumenic, 553.

Versiune siriacă.

Se consideră că această scrisoare precede exilul lui Nestorie și (sau) probabil, Sinodul Ecumenic de la Efes.[29]

Regest nr. *65, din?

Douăsprezece anatematisme: primele șapte anatematisme privesc Sfânta Treime (Sabeliu, Arie sunt anatematizați); ultimele cinci anatematisme se referă la întruparea Domnului, anatematizând pe Apollinaire, Paul de Samosata și Fotin al Galatei.

Textul siriac a fost tradus în latină, incipit: „Quicumque non dicit sanctam Trinitatem...”

Regest nr. 66, din 431 toamna

Litterae, adică Synodik (Synodika sau Systatika, Inthronistika) al Patriarhului Maximian (431-434), către Papa Celestin, prin care-i comunică alegerea și întronizarea ca Patriarh al Constantinopolului, pentru a fi trecut în dipticele roman și pentru a stabili comuniunea cu

---

26 Reg. Patr. I., p. 51.
27 Reg. Patr. I., pp. 51-52.
28 Reg. Patr. I., p. 52.
29 Reg. Patr. I., p. 52.

întâistătătorii pentarhiei. Regestul următor, nr. 67, rezumă un Synodik similar, trimis de Maximian episcopilor din Epirul Vechi. Scrisoarea a fost trimisă prin preotul Ioan și diaconul Epithymitus.

Textul Synodik-ului către Papă s-a pierdut, menționat fiind în „Scrisorile lui Celestin", vezi Mansi, V, 271 E și 272 E.[30]

Regestul nr. 67 A, din toamna anului 431 sau înainte de april 432, face mențiune de un Sinodik, trimis de Maximian, Patriarhului Ioan I al Antiohiei, similar celui trimis Papei Celestin. Ioan I a răspuns ori confirmat acest Sinodik, abia după pacea din anul 433, scuzându-se pentru întârziere.[31]

Alegerea lui Maximian ca Patriarh al Constantinopolului a provocat o dilemă canonică, privitoare la transferarea arhiereilor, de la o eparhie, la alta. Concurentul lui Maximian, Proclu, hirotonit întru arhiereu pe seama Eparhiei Cizic, a fost respins. El va deveni însă urmașul lui Maximian, păstorind din anul 434, până în 446.[32]

Regest nr. 68, din toamna anului 431

Incipit: „Peplirotai soi ta tis epitimias...", Mansi, V, 257-260.

Versiunea latină.

Maximian scrie Patriarhului Chiril I al Alexandriei și-l laudă pentru suferințele sale pentru Ortodoxie. Devenit Episcop al capitalei imperiale, Maximian îi cere lui Chiril I să-l ajute cu rugăciunile și cu sfaturile lui.[33]

Regest nr. 69, din toamna anului 431

Sinodica (=Sinodik) lui Maximian, către Episcopul Helladius de Tars, prin care-l invită să revină la Ortodoxie, adică să accepte deciziile Sinodului III Ecumenic. Textul s-a pierdut, vezi Mansi, V, 826. Sinodica aceasta este deosebită în conținut de aceea trimisă episcopilor din Epirul Vechi (Regest nr. 67), care n-au participat la lucrările Sinodului efesin. În schimb, Helladius a fost prezent și s-a implicat în dezbaterile sinodale.[34]

Regest nr. 70, din toamna anului 431

Incipit: „Edidaktimen dia libellon...", cu 22 de semnături la sfârșitul scrisorii.

Epistoli (titlu), Scrisoare, către clerul și credincioșii din Tenedos, din partea lui Maximian, Juvenal, Firmus, Arcadius, Filip, Flavian, Theodot, Evoptius, Daniel și a sinodului ținut împreună cu dânșii.

Li se confirmă primirea „Libellus"-ului de la preotul Timotei și a grupului acestuia, scris contra episcopului lor Anastasie (care în urma documentului primit – de la Chiril I – de episcopii de Rhodes, Archelaus, Aphtonetos, Philetos, Themistios, protopopul de Rhodes Anastasie și economul Eusebie de la Sf. Timotei), cade sub anatema Sinodului al III-lea Ecumenic, aruncată asupra lui Nestorie și a tovarășilor acestuia, datorită blasfemiilor pronunțate contra dogmei Theotokos și contra Sinodului efesin. Aceste acuze nu dau nici o posibilitate de scuză episcopului Anastasie, pe care ei îl abandonează, trecând sub ascultarea Episcopului Ioan de Lesbos. Cel ce va cuteza să gândească ca și Anastasie, va cădea sub aceeași pedeapsă.[35]

Regest nr. 71, din 431 finele anului sau 432 începutul anului

Text pierdut, menționat în scrisoarea lui Chiril I, către Ioan al Antiohiei, Mansi, V, 866 [D]. Versiune latină existentă.

„Psifos katirintai..." (Chiril I). Decret sinodal, Depunerea din scaun a patru episcopi eretici – nestorieni: Helladius de Tars, Eutherius de Thyana, Dorotei de Marcianopolis, Himerius de Nicomidia. Această decizie sinodală trebuie coroborată cu „sacra" sau decretul imperial al lui Teodosie: Mansi, V, 120.

---

30 Reg. Patr. I., p. 56.
31 Reg. Patr. I., p. 57.
32 Reg. Patr. I., p. 56.
33 Reg. Patr. I., p. 57.
34 Reg. Patr. I., pp. 57-58.
35 Reg. Patr. I., p. 58.

De fapt, această depunere din treaptă a celor patru arhierei, făcută de Maximian, nu este decât o consecință a decretului sinodal, de la Efes, din anul 431.

Documentul acesta însă, mai scoate în evidență și tendința Patriarhului Constantinopolului, în calitatea acestuia de episcop al capitalei, de eclipsare a jurisdicției și influenței sale, ca instanță finală, în întregul imperiu al Romîniei bizantine, adică și în teritoriul de jurisdicție al celorlalți patriarhi din Pentarhie, ceea ce constituie un abuz canonic. Cu alte cuvinte, Maximian, precum a procedat și Nestorie la timpul său, și antecesorii acestuia din urmă, prefigurează prerogativele viitorilor Patriarhi Ecumenici de la Constantinopol.[36]

Regest nr. 72, din 431 spre sfârșit sau 432 la început

Text pierdut, menționat de Chiril I, în scrisoarea acestuia, către Ioan al Antiohiei.

„Egrapse...", Scrisoarea lui Maximian, către Chiril I al Alexandriei. Din scrisoarea acestuia din urmă, către Ioan al Antiohiei, aflăm de conținutul și existența documentului, care face obiectul regestului nr. 72.

Maximian îl invită pe Chiril I să pună bazele unei păci sau împăcări, fără să fie dominat de patimă, și-l anunță că într-un sinod ținut de el, a depus din treaptă patru episcopi: Helladius de Tars, Evterius de Thyana, Dorotei de Marcianopolis și Himerius al Nicomidiei. Maximian îi cere să se alăture acestei acțiuni de împăcare, altfel nu se va mai ajunge la pace în Biserică.[37]

Regest nr. 73, din 432

Text pierdut, menționat în răspunsul lui Epifanie, adică a diaconului lui Chiril I, către Maximian, vezi referințele din regestul următor, nr. 74.

Scripta (Epifanie, diaconul lui Chiril I), Scrisoare sau Scrisori ale lui Maximian, către Chiril I al Alexandriei. Conținutul ei (sau al lor sunt) este necunoscut.[38]

Regest nr. 74, din 432

Text pierdut, menționat în răspunsul lui Epifanie, către Maximian, Mansi, V, 987 CD.

Directa (Epifanie). Scrisoarea lui Maximian, către Epifanie, arhidiacon și sincel al Patriarhului Chiril I al Alexandriei. Tratat (în conformitate cu răspunsul lui Epifanie) privind condițiile păcii în Biserică.

Se menționează intervenția lui Teodosie al II-lea, pe lângă Maximian și asupra Sinodului său, spre a contribui la stabilirea păcii religioase în imperiu. Vezi Mansi, VII, 831 A.[39]

Regest nr. 75, din 432

Text pierdut, menționat în răspunsul lui Epifanie, către Maximian, Mansi, V, 987 CD.

Scripseris (Chiril I al Alexandriei). Scrisoarea lui Maximian, către Aristolau, trimisă în același timp cu aceea de la regestul nr. 74.[40]

---

36 Reg. Patr. I., p. 58.
37 Reg. Patr. I., p. 59.
38 Reg. Patr. I., p. 60.
39 Reg. Patr. I., p. 60.
40 Reg. Patr. I., p. 60.

Efesul și erezia monofizită

Δ' Οικουμενική Σύνοδος451Χαλκηδόνα
Μαρκιανός κ΄ Ουαλεντινιανός Γ'. Calcedon, 451
al patrulea Sinod Ecumenic, 451, Χαλκηδών

Calcedon, 8-25 octombrie – 1 nov. 451, convocat de împăratul Marcian (450-457), ținut în Biserica Sf. Eufimia (construită de Constantin I cel Mare, pe locul mormântului Sfintei), cu 630 de părinți, sub președinția comisarilor imperiali, a legaților papali și a Patriarhului Ecumenic Anatolie (449-458), dând 30 de canoane.

Din punct de vedere liturgic, pomenirea specială a părinților de la Sinodul al IV-lea Ecumenic se face în duminica din sau de după data de 16 iulie. Mineiele românești înregistrează sinaxarul pe larg și slujba bogată, care se cântă cu acest prilej.[41] Duminica a V-a după Rusalii este dedicată Părinților Sinodului IV Ecumenic.[42]

Fig. 13. — Al patrulea sobor de la Halchedon (p. 516).

Ilustrație: **Al patrulea Sinod Ecumenic, Calcedon, 451, xilogravură, în Pravila cea Mare sau Îndreptarea Legii, Târgoviște, 1652, reeditată în 1962, Editura Academiei Române, București, 1962, Colecția „Adunarea Vechiului Drept Românesc scris, VII" – p. 516.[43]**

---

[41] **Vezi Mineiul pe iulie, București, 1984, în continuarea zilei de 16 iulie.**

[42] **Iconografia sinoadelor ecumenice este bine ilustrată de Christopher WALTER, L'iconographie des Conciles dans la Tradition Byzantine, Préface par André GRABAR, Inst. Franc. D'Études Byz., Paris, 1970, 299 p. [A. O. Chr., 13].**

[43] **Luat din: http://www.monachos.net/forum/showthread.php?t=4683**

Ereziarh: arhimandritul Eutihie, din Constantinopol;

Erezia: monofizitismul

Scopul Sinodului al IV-lea Ecumenic, din anul 451 este divizat în două componente:

1. Spălarea rușinii create de „sinodul tâlhăresc” sau „ephesinum latrocinium”, după cum l-a numit Papa Leon I cel Mare (440-461);

2. Stabilirea dreptei învățături, privitoare la cele două naturi în Iisus Hristos – divină și umană.

Antecedentele evenimentelor de la Calcedon:

Al doilea Sinod de la Efes sau Sinodul tâlhăresc de la Efes, din anul 449, Η Δεύτερη Σύνοδος της Εφέσου, ή Ληστρική Σύνοδος της Εφέσου 449

„Concilium Ephesinum Secundum fuit oecumenicum concilium Ecclesiae. Hoc concilium a imperator e Theodosio II anno 449 convocatum est, sed a solis ecclesis orientalibus agnitum est. Alii christiani eum *Synoda Latrocinia* putant.”[44]

„Η Δεύτερη Σύνοδος της Εφέσου, επονομαζόμενη και Ληστρική Σύνοδος της Εφέσου, Ληστρική Σύνοδος ή, στα λατινικά, Latrocinium από τους αντιτιθέμενους σε αυτήν, ήταν μια εκκλησιαστική σύνοδος η οποία διεξάχθηκε στην Έφεσο. Η σύνοδος αυτή συνήλθε την 1η Αυγούστου 449.”[45]

Regestele imperiale, privitoare la cronologia Sinodul IV Ecumenic [Efes II, 449] de la Calcedon[46]

447 dec. 30	***Leo episcopus urbis Romae Ianuario episcopo Aquileiensis*, Papa Leon I cel Mare (440-461), către Ianuarie de Aquileea, privitor la clerul eretic.[47]**
448 ian 1	**Ibas părăsește Edessa.**
448 febr. 16	**Constantinopol, ordinul împăratului ca scrierile lui Nestorie să fie arse.**
448 febr. 25	**Procesul contra lui Ibas de Edessa.**
448 sept. 1	**Constantinopol, repetarea procesului contra lui Ibas de Edessa.**
448 sept.?	**Relatarea Patriarhului Domnus al Antiohiei, privitoare la răutățile lui Dioscur al Alexandriei.**
448 oct. 26	**Constantinopol, Împăratul a delegat membrii conducerii tribunalului spiritual pentru judecarea episcopului Ibas de Edessa și a susținătorilor acestuia.**

---

44 Luat din: http://la.wikipedia.org/wiki/Concilium_Ephesinum_Secundum
De Concilio Ephesino II in The Catholic Encyclopedia: an international work of reference (Novi Eboraci: Appleton, 1907–1914) (Anglice).
Robber Synod De Concilio Ephesino II in Encyclopædia Britannica (anno 1911.

45 Δέσποινα Κοντοστεργίου, *Αι Οικουμενικαί Σύνοδοι, εκδ*. Π. Πουρναρά, Θεσσ/ίκη, 1997, σελ.89. Luat din: Δεύτερη Σύνοδος της Εφέσου – Βικιπαίδεια (wikipedia.org)

46 Vezi pp. 378-398, din: Otto SEECK, *REGESTEN der Kaiser und Päpste für die Jahre 311 bis 476 N. CHR*. Vorarbeitet zu einer prosopographie der christlichen Kaiserzeit, von..., Stuttgart, 1919, J. B. Metzlerische Verlagsbuchhandlung, 487 p.

47 Otto SEECK, Op. cit., p. 378.

Sinodul din Constantinopol, 8-22 nov. 448

448	**nov. 8**	**prima sesiune a sinodului;**
	nov. 12	**a doua sesiune a sinodului;**
	nov. 15	**a treia sesiune a sinodului;**
	nov. 16	**a patra sesiune a sinodului;**
	nov. 17	**a cincea sesiune a sinodului;**
	nov. 20	**a șasea sesiune a sinodului;**
	nov. 22	**sesiunea finală a sinodului;**
449	**febr. 18**	**Constantinopol, Raport imperial, privitor la Sinodul din Constantinopol, trimis Papei Leon I cel Mare (440-461) și Patriarhului Flavian (446-449).**
449	**martie 30**	**Constantinopol – Dioskoro – Invitație la Sinodul Ecumenic, pentru data de 1 august 449.**
449	**april 8**	**Reexaminarea actelor sinodale de la Constantinopol (8-22 nov. 448).**
449	**april 12**	**La sosirea în Edessa a comisarului imperial Flavius Thomas Julianus Chaereas, poporul l-a aclamat și i-a cerut îndepărtarea din Scaun a Episcopului Ibas.**
449	**april 27**	**Curtea imperială ordonă continuarea reexaminării arhivei sinodale, privind Sinodul de la Constantinopol, din anul 448, 8-22 nov.**
449	**mai 13**	**Roma, Papa Leon primește invitația împăratului, pentru participarea la Sinodul „Ecumenic" de la Efes, devenit ulterior Sinodul Tâlhăresc.**
449	**mai 14**	**pentru Alexandria, Invitație la Sinodul (Ecumenic) de la Efes.**
449	**mai 15**	**Therallum, demnitarii imperiali Helpidius și Evlogiu au fost desemnați de împărat cu menținerea ordinei și disciplinei în timpul desfășurării lucrărilor Sinodului Ecumenic de la Efes, din anul 449.**
	mai 21	**Roma, scrisoarea lui Leon I cel Mare, către preaiubitul frate Flavian al Constantinopolului, contra lui Eutihie.**
449	**iunie 13**	**„Epistola dogmatica", a Papei Leon I cel Mare, trimisă preaiubitului frate Flavian: *Leo episcopus dilectissimo frati Flaviano Constantinopolitano episcopo*.**
	iunie 13	**Recomandări ale Papei Leon I cel Mare, pentru legații papali, care urmează să-l reprezinte la Sinodul Ecumenic de la Efes, trimise Augustului Teodosie II (408-450).**
	iunie 13	**Aceleași recomandări au fost trimise în grecește Augustei Pulcheria.**
	iunie 13	**Scrisoarea Papei Leon I cel Mare, către Augusta Pulcheria în latinește și în grecește, precum și contra lui Eutihie.**
	iunie 13	**Scrisoare cu același conținut, trimisă lui Faustus și Martin, precum și celorlalți arhimandriți.**
	iunie 13	**Salvconduct sau scrisoare însoțitoare pentru legații papali.**
	iunie 13	**Aceeași scrisoare Leon I cel Mare o trimite și episcopului Iulian de Puteoli.**
449	**iunie 13**	**Către Iacobus, invitație la Sinodul de la Efes.**
449	**iunie 27**	**Către Episcopii din Metropola Efes, adunați la Sinodul de acolo, li se expediază dosarul procesului contra lui Ibas din Edessa.**
449	**iulie 21**	**Nonus, urmașul Episcopului Ibas, se îndreaptă spre Edessa, spre a-și prelua Scaunul arhieresc.**
449	**iulie 23**	**Scrisoarea lui Leo I cel Mare, către Patriarhul Flavian, prin care-i propune să-l grațieze pe ereticul Eutihie, în cazul în care se leapădă de erezie.**
449	**august 6**	**Constantinopol, către Dioscur al Alexandriei, decretul imperial contra lui Teodoret al Cirului.**
449	**august 8**	**Are loc deschiderea festivă a Sinodului de la Efes.**
449	**august 22**	**Sesiunea finală a Sinodului de la Efes.**
449	**oct. 13**	**Scrisoarea lui Leon I, către Augustul Teodosie II, contra Sinodului de la Efes. Scrisoare contra Sinodului de la Efes, Leon I cel Mare a mai trimis și Augustei Pulcheria, Patriarhului Flavian al Constantinopolului, și altor episcopi și personalități, în numele său și al episcopilor, care la data respectivă erau întruniți la Sinodul de la Roma, unde se discutau problemele referitoare la evenimentele și noua erezie din Orientul Creștin.**

449	**dec. 25**	**Având în vedere întâmplările de la Sinodul tâlhăresc, Leon I cel Mare, cere Augustului Teodosie II un Concil, adică un Sinod Ecumenic „Pro integritate fidei”, care să se țină însă în Italia, nu în Orient.**
450	**iulie 16**	**Leon I cel Mare, către Augustul Theodosie II, prin care își exprimă acordul privind numirea lui Anatoliu ca Patriarh al Constantinopolului (449-458), punând însă condiția convocării unui nou Conciliu (recte Sinod Ecumenic), însă în Italia, nu în Orient.** **O scrisoare cu același conținut, Leon I cel Mare a mai trimis și altor episcopi, arhimandriți, protopopului arhimandrit Iacob și preoților (17 iulie).**
450	**sept. 13**	**Leon I, către împărat, o recomandare pentru legatul Martin preotul, trimis la Constantinopol.**
451	**april 13**	**Leon I cel Mare, după ce a comunicat restabilirea comuniunii lui cu Patriarhul Anatoliu, îi dă acestuia îndrumări privind procedurile de urmat contra eutihienilor. Cancelaria imperială mai înregistrează la această dată încă două scrisori de răspuns ale Papei Leon I cel Mare la scrisoarea Augustului Marcian, din 22 nov. 450 și a Augustei Pulcheria.**
451	**mai 17**	**Constantinopol, Invitația Augustului la Sinodul Ecumenic de la Niceea, programat pentru 1 sept. 451, trimisă Papei.**
	mai 17	**Aceeași invitație este trimisă Patriarhului Ecumenic Anatolie.**
451	**iunie 9**	**Leon I cel Mare se exprimă Augustului Marcian în scrisoarea sa, contra convocării unui nou Sinod Ecumenic.**
	iunie 9	**Leon I cel Mare către Augusta Pulcheria, cere exilarea lui Eutihie.**
	iunie 9	**Leon I cel Mare către Patriarhul Anatoliu cerând judecarea lui Eutihie. O scrisoare similară Papa a trimis și Episcopului Iulian.**
451	**iunie 24**	**Leon I cel Mare, de Sfintele Paști, trimite documentele despre Sinodul Tâlhăresc, Episcopului de Lilybaetano, Lilybaeum (lat.) [Λυλύβαιο, azi Marsala, Μαρσάλα, *Mars al-Allah* („Portul lui Dumnezeu”, în arabă), era o bază navală a Cartaginei, în Sicilia], privind disputa eutihiană.**
	iunie 24	**Leon I cel Mare, către Augustul Marcian, conținând recomandare pentru Legații, care vor participa la lucrările Sinodului Ecumenic.**
	iunie 26	**Leon I cel Mare, către Augustul Marcian, prin care-i cere ca la Sinodul Ecumenic să nu se pună în discuție problemele legate de credință.**
	iunie 26	**Leon I cel Mare, către Anatoliu, prin care-i cere și lui, precum a procedat și în scrisoarea către împărat, ca la Sinodul Ecumenic să nu se pună în discuție problemele legate de credință.**
	iulie 13	**Mesasjul Augustului Marcian către popor, în timpul revoltei bisericești de stradă din Constantinopol.**
	iulie 20	**Leon I cel Mare, către Augustul Marcian, prin care-i recomandă legații săi la Sinodul Ecumenic.**
	iulie 20	**Leon I cel Mare, către Augusta Pulcheria, prin care-i dă îndrumări privitoare la Sinodul Ecumenic.**
451	**sept.?**	**Constantinopol, Ordinul imperial al Augustului Marcian, către autoritățile civile din Niceea, privind respectarea ordinii și disciplinei în oraș, unde urmează să se adune episcopii, pentru participarea la lucrările Sinodului Ecumenic.**
451	**sept.?**	**Constantinopol, Ordinul imperial al Augustului Marcian, privind mutarea locului de ținere a Sinodului Ecumenic, de la Niceea, la CALCEDON.**
451	**sept. 22**	**Heraclea, Fiind în drum spre Illyricum, Augustul Marcian ordonă sinodalilor să urgenteze mutarea Sinodului Ecumenic, de la Niceea, la Calcedon.**
451	**oct. 8**	**Calcedon, Sesiunea festivă de deschidere a Sinodului Ecumenic al IV-lea, de la Calcedon, în Biserica Sf. Eufimia, în prezența Augustului Marcian și a Patriarhului Anatoliu.**

451	oct. 10	Calcedon, a doua sesiune a Sinodului Ecumenic, la care însă Evloghie nu s-a prezentat.
	oct. 13	Calcedon, a treia sesiune a Sinodului Ecumenic, de la care au lipsit funcționarii imperiali și senatorii.
	oct. 17	Calcedon, a patra sesiune sinodală, în prezența funcționarilor imperiali și a senatorilor, însă fără Sporacius și Evloghie.
	oct. 20	Calcedon, continuarea sesiunii a patra sinodale, la care au fost prezenți și funcționarii imperiali și senatorii.
	oct. 22	Calcedon, a cincea sesiune sinodală, în prezența Patriarhului Anatoliu, la care documentele sinodale îi mai amintesc pe prefectul pretoriului Palladius și pe magistrul oficiului sacru Vincomalus.
	oct. 25	Calcedon, sesiunea a șasea și festivă a Sinodului Ecumenic al IV-lea, la care au participat și Augustii Marcian și Pulcheria, însoțiți de întreaga Curte imperială și de demnitarii capitalei și din provincie, cum a fost cazul și la sesiunea întâia, de deschidere a Sinodului, unde, printre alții, a fost de față și Theodoros, prefectul Illyricum-ului.
	oct. 26	Calcedon, sesiunea a șaptea Sinodului Ecumenic, de față fiind Anatoliu, Palladius și Vincomalus.
	oct. 26	Calcedon, sesiunea a opta, cu aceeași componență a participanților.
	oct. 27	Calcedon, sesiunea a noua, având aceeași componență a participanților.
	oct. 28	Calcedon, sesiunea a zecea, având aceeași componență a participanților.
	oct. 29	Calcedon, sesiunea a unsprăzecea, având aceeași componență a participanților.
	oct. 30	Calcedon, sesiunea a douăsprezecea, având aceeași componență a participanților.
	oct. 30	Calcedon, sesiunea a treisprăzecea, având aceeași componență a participanților.
	oct. 31	Calcedon, sesiunea a patrusprăzecea, având aceeași componență a participanților.
451	nov. 12	Constantinopol, Decret imperial privind privilegiile Bisericii și interzicerea celebrării în public a cultelor păgâne.
451	dec. 18	Constantinopol, Augustul Marcian îl informează pe Papa Leon I cel Mare, privitor la deciziile Sinodului IV Ecumenic.
452	ianuarie 27	Constantinopol, Cancelaria imperială informează pe Leon I cel Mare și alți episcopi apuseni, privitor la hotărârile Sinodului IV Ecumenic din Calcedon.
452	febr. 7	Constantinopol, Decret imperial, privind interdicția disputelor privitoare la dogmele formulate de Sinodul IV Ecumenic de la Calcedon.
	febr. 7	Același decret a fost înmânat și lui Palladius.
	martie 13	Constantinopol, Cancelaria imperială intensifică și extinde severitatea de aplicare a Decretului Imperial din 7 febr.
	mai 22	Leo I cel Mare, scrisoare către Augustul Marcian, contra Patriarhului Anatolie.
	mai 22	Leo I cel Mare, scrisoare către Augusta Pulcheria, contra Patriarhului Anatolie.
	mai 22	Scrisoarea „Arhiepiscopului Leon al Romei, către Arhiepiscopul Anatolie al Constantinopolului”, prin care, cel dintâi îl atenționează pe Anatolie să nu uzurpeze Primatul (Romei, n.n.) în Orient.
	nov. 25	Leon I cel Mare, către Episcopul Iulian de Coens, Iulianus Episcopus Coensis [orig: Coënsis], [Kos, Κῶς, Κως (neogr.), İstanköy (turc.), Cos *sive Coos vel Cous est insula a Rhodo*], privind revoltele călugărilor eutihieni.[48]
453	febr. 15	Constantinopol, Augustul Marcian îi cere Papei Leon I cel Mare confirmarea și aprobarea printr-o scrisoare specială a deciziilor sinodale, de la Calcedon, 451.
453	febr. 24	În Emesa, azi Homs [Ἔμεσα, حمص (arab.), în Siria], în timpul păstoririi Episcopului Uranius, a fost descoperit capul Sfântului Ioan Botezătorul.
453	martie 10	Leon I cel Mare trimite două scrisori Agustului Marcian și Augustei Pulcheria, contra Patriarhului Anatolie (vezi și scrisoarea din 22 mai 452, contra lui Anatolie)

[48] A nu fi confundat cu insula și orașul Chios, Χίος, Sakız Adası (turc.), din Grecia.

martie 11 **Aceeași scrisoare o trimite Leon I și Episcopului Iulian de Coens, la care adaugă și știri privitoare la călugării eutihieni, precum și o traducere (în latină? n.n.) a dezbaterilor din timpul sesiunilor sinodale de la Calcedon.**

martie 21 **Leon I cel Mare, către Curtea Imperială, aprobă și confirmă în scris deciziile de la Calcedon și protestează contra lui Anatolie.**
În aceeași zi, Cancelaria imperială înregistrează scrisoarea Augustului Marcian, din 21 martie 453, prin care răspunde Papei Leon I cel Mare, la scrisoarea acestuia din 15 febr. 453.

dec. 19 **Pe insula Philae (lat.) [η νήσος Φίλαι, Pilak sau Pelak (coptă)], pe Nil, în Egiptul de Sus, la 8 km în nord de Assuan, un preot păgân al Blemirilor a înălțat câte o inscripție zeilor Osiris și Iris.**

454 martie 10 **Leo I cel Mare, către Proterios al Alexandriei (451-457), o „Epistola dogmatica" și comunicări privitoare la drepturile mitropolitane (=recte patriarhale) ale Alexandriei.**

458 martie 21 **Leo I cel Mare, către Niceta Episcopul Aquileei: Leo episcopus Nicetae Aquileiensis episcopo salutem, prin care-i cere să facă pocăință pentru păcatele comise sub presiunea barbarilor.[49]**

Regeste patriarhale, privitoare la cronologia Sinodului al IV-lea Ecumenic, 451[50]

Regest nr. **93 a,?, Canones, Canoane privind rânduiala reprimirii ereticilor în Biserică.[51]

1. Din timpul Patriarhului Sf. Flavian iulie 446-449 august 11

Regest nr. 94, iulie 446, Ἀντεδήλου, Antedilou (Theophane), ἀντεδήλωσε (Hist. Eutimiată), Bilet către Hrysaph, prin care-i comunică faptul că nu poate trimite împăratului „eulogiile" sau euhologiile [de la εὐλογία] cerute: singurele lui bogății pe care le deține sunt lucrurile sacre (bisericești), în rest toate bunurile bisericești sunt rezervate pentru Dumnezeu și pentru săraci.

Regest nr. 95, de la sfârșitul lui martie, începutul lui april 448, Ἐξεώσατο Exeosato, Sentință canonică de depunere din scaun a lui Bassian al Efesului. Bassian a fost depus și de Leon I cel Mare al Romei (440-461), dar nu știm cu siguranță dacă decizia lui Flavian a fost sau nu precedată de decizia Papei. Informația privind sentința canonică contra intrusului Bassian este postfactum, din anul 451, la Sinodul Ecumenic al IV-lea, de la Calcedon, sesiunea a 11-a, și provine în mod indirect din partea mitropolitului canonic al Efesului, Ștefan.

Regest nr. 96, puțin timp după 26 oct. 448, Γράμματα, Grammata, Litterae, delegaverunt..., Scrisoarea lui Flavian, către Fotie al Tyrului. Fotie, împreună cu Eustatie al Beyrutului (Libanon) sunt delegați de Flavian să examineze cazul lui Ibas din Edessa, absolvit de erezie de către Domnus al Antiohiei. Doi comisari, tribunul Damascius (delegat personal al împăratului) și diaconul Evloghie, putătorul epistolei către Fotie, se prezintă la fața locului, pentru a veghea asupra modului de desfășurare a cazului și a problematicii legate de erezia și persoana lui Ibas de Edessa.

Critica textului menționează însă că expedierea actelor de la regestele 96-98 este exagerată. La Sinodul Permanent din Constantinopol, din anul 448, întrunit pentru a judeca o serie de probleme ivite în Sardica (Sofia, Triadița, în Bulgaria), între mitropolitul de acolo și doi episcopi sufragani ai acestuia, s-a întâmplat să se afle în Constantinopol și Eusebiu de Doryleum, Δωρύλαιον (lat. *Dorileon* sau *Dorylaeum,* oraș în nordul Frigiei, Turcia), care, asistând la lucrările sinodale și la dezbaterea problemelor din Sardica, a atras atenția Patriarhului asupra confuziilor și erorilor propagate de

---

[49] Otto SEECK, Op. cit., p. 406.

[50] Preluate din: *LES RÉGESTES des actes du Patriarcat de Constantinopole*, vol. I, Les actes des Patriarches, Fasc. I, Le Régestes de 381 à 715, par Venance GRUMEL, 1932, Institut Français d'Études Byzantines, Paris, 1972, reg. 1-324 régestes, 251 p. (=Le Patriarcat Byzantin, Serie I). [Acest volum a fost recenzat de H. Grégoire, în rev. *Byzantion*, Tome XII, 1937, pp. 673-675].

[51] Ibidem, Fasc. I, p. 73.

către arhimandritul Eutihie, egumenul unei mănăstiri de lângă Constantinopol. Eusebiu susținea că Eutihie a defăimat Sfinții Părinți și pe el însuși (pe Eusebiu).

Regest nr. 97, puțin timp după 26 oct. 448, *Litterae delegaverunt*, Scrisoare către Eustatie al Beirutului, delegat de Flavian, ca împreună cu Fotie de Tyr să judece cauza lui Ibas din Edessa.

Regest nr. 98, din 15 nov. 448, *Κλήσεως γράμμα*, Kliseos gramma, *χάρτης*, Citație scrisă de înfățișare, trimisă de Sinodul Permanent de la Constantinopol [Σύνοδος ενδημούσα (Synodos endimousa), Sinodul Rezident], arhimandritului Eutihie, egumenul unei mari mănăstiri din capitala imperială și adusă de către preoții Mamas și Teofil. Critica textului precizează că, de fapt, documentul acestui regest constituie a doua citație de prezentare a lui Eutihie în fața Sinodului Permanent.

Prima citație de înfățișare a constat din prezentarea libellelor de acuză contra lui, făcute de către Eusebiu de Doryleum, la care s-a adăugat invitația verbală de prezentare a lui Eutihie în fața instanței Sinodului Permanent de la Constantinopol.

Regest nr. 99, Τῆς κλήσεως *γράμμα, παργινωστικόν*... din 16 noiembrie 448, Kliseos gramma, Citație de înfățișare, a treia citație a Sinodului Permanent din Constantinopol (a doua scrisă), către arhimandritul Eutihie, de-a se prezenta în fața acestei instanțe canonice. Din alte surse aflăm că Eutihie a explicat Patriarhului Flavian motivul pentru care nu se prezintă: acesta făcuse un legământ că nu va părăsi mănăstirea niciodată.

Regest nr. 100, din 22 noiembrie 448, *Καθαίρεσις*, Katairesis (la Patriarhul Flavian 446-449), Flavian, prin sentință sinodală, *πρᾶξις*, decide caterisirea lui Eutihie: Φλαβιανὸς ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης ὡρίσαμεν ὁρίσας ὑπέγραψα (semnătura). Acesta este acuzat de-a fi fost plin de ereziile lui Valentin și Apollinaire și, refuzând să se înfățișeze în fața Sinodului Permanent pentru a fi judecat, este caterisit, adică privat de darul preoției, de dreptul de-a se împărtăși, de rangul de arhimandrit, de egumenatul mănăstirii, ψῆφος (la Eusebiu de Dorileea).

Arhimandritul Eutihie (378-d.454) a fost un om cu frica lui Dumnezeu, dar și viclean, a stat 70 de ani într-o mănăstire de lângă capitală, dintre care 30 de ani a activat ca egumen. A fost un apropiat al Sf. Chiril I al Alexandriei. Prin mijlocirea eunucului Chrysaphius se bucura de mare trecere la curtea imperială. Avea o pregătire medie, era sincer și neinițiat în subtilitățile teologiei – după cum îl prezintă și Prof. Remus RUS – dedicându-se luptei împotriva nestorianismului, a alunecat în extrema opusă, „...cinstind ‚o singură natură a lui Dumnezeu întrupat și înomenit' „.[52]

> **În felul acesta, am ajuns la erezia monofizită, Μονοφυσιτισμός, care, în ciuda proximului Sinod Ecumenic de la Calcedon (mai bine spus din cauza sau contra deciziilor acestui Sinod), va sfâșia Biserica de pe vechiul teritoriu al Patriarhiilor de Alexandria, Antiohia și Ierusalim, în urma fondării Bisericilor Vechi Orientale, cu consecințele dogmatice, canonice și de evoluție expresă și izolată a riturilor, fenomen care ne este tuturor binecunoscut. În faza de început a expansiunilor arabe, din secolul al VII-lea, chiar și islamul a avut un aliat fidel în monofiziții sirieni și copți, cauzat de ura acestora față de deciziile de la Calcedon, din anul 451, ură alimentată de lupta împotriva a tot ce era romeu, sau venea de la Constantinopol ori se decidea acolo. Această aversiune față de romei era, de fapt, lupta de emancipare a etniilor siriene și egiptene, armene etc., împotriva hegemoniei helenismului din Imperiu. Roma Veche va proceda la fel după anul 800, odată cu încoronarea lui Carol cel Mare, pentru salvarea și revitalizarea tradiției latine, din Italia și din vestul Europei.**
>
> **Sentința sinodală de caterisire a lui Eutihie a fost semnată de Flavian, împreună cu alți 31 de episcopi și 23 de arhimandriți. Arhimandriții care n-au participat la sesiunile sinodale au semnat sentința în zilele următoare, pe măsură ce au putut să se înfățișeze la Patriarhie.**

Regest nr. 101, după 22 nov. 448, Ἐπισταλέντα, Epistalenta (Sinodul Tâlhăresc, 449), Scrisoarea lui Flavian, către Domnus Patriarhul Antiohiei, cu care însoțește sentința de condamnare a lui Eutihie, pentru a o semna. Purtătorul acestor acte a fost citețul (lectorul) Hypatius, citat de către Teodoret, vezi regestul nr. 102.

---

[52] **Remus RUS, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu*, Editura Lidia, București, 2003, p. 250.**

Regest nr. 102, după 22 nov. 448, „Despaced" (Act siriac), Scrisoare către Teodoret al Cyrului, cuprinzând același conținut, pe care-l avea și scrisoarea de la regest nr. 101. Teodoret l-a lăudat foarte mult pe lectorul Hypatius.

Regest nr. 103, de la începutul anului 449, ajuns la destinație după 18 febr., Γράμμα, Gramma sau Ἐπιστολή Epistoly, Scrisoarea foarte dură a lui Flavian, către Leon I cel Mare al Romei, privind cazul arhimandritului Eutihie. Flavian îi scrie lui Leon I ce Mare că este necesar să se vegheze asupra credinței, împotriva capcanelor întinse de diavol [prin intermediul ereziilor, n.n.]. Eutihie este prezentat de Fabian ca un lup în piele de miel, care, simulând lupta împotriva lui Nestorie, distruge « Ecthesis-ul » – Ἔκθεσις – celor 318 părinți și cele două scrisori ale lui Chiril I: *aceea către orientali* și *aceea către Nestorie*. Aceste scrisori, la care se adaugă deciziile celor 318 părinți [de la Niceia, 325, n.n.], au fost acceptate de toți, dar el – Eutihie – reactualizează erorile lui Valentin și ale lui Apollinaire, deoarece el refuză să mărturisească pe Iisus Hristos „... ek dio fiseon meta tin enantropisin en mia ipostasei" și de a zice deoființa cu noi a Trupul Domnului, pentru motivul că aceasta [deoființă] este unită în un ipostas al Lui Dumnezeu Cuvântul. Flavian a trimis lui Leon I cel Mare „praxis"-ul adică fasciculul de acte referitoare la cauza Eutihie, spre a a fi adusă la cunoștință episcopilor subordonați Romei Vechi.

Regest nr. 104, din finele lui 448 sau începutul anului 449, înainte de 30 martie, Γράμματα μυστικά, ἐδήλου, Grammata mistika, edilou, Scrisoare secretă către Pulcheria, sora împăratului Teodosie II, trimisă de Flavian, prin care o avertizează să nu-l mai întâlnească, nevoind să fie obligat să facă lucruri care i-ar displace. Critica textului precizează că la sfatul lui Chrysaphius, Χρυσάφιος, eunucul împăratului, Teodosie II (408-450) i-a cerut lui Flavian să o facă diaconiță pe Pulcheria, dar aceasta, înțelegând mesajul lui Flavian, a renunțat, retrăgându-se la Hebdomon. Regestul reflectă și starea de dizgrație în care se afla Flavian la curtea imperială, în momentul respectiv.

Regest nr. 105, din finele lui 448 sau începutul anului 449, înainte de 30 martie, Ἀντίγραφον τῆς ἰδιοχείρου πίστεως, Antigraphon tis idioheirou pisteos (titlu). *Mărturisire de credință* prezentată împăratului, la ordinul acestuia.

Rezumatul regestului precizează că: „...nimic nu-i convine mai mult unui preot, decât ca tot timpul să poată să mărturisească credința sa. Așadar, urmând Scripturilor, Părinții de la Niceia, cei de aici (de la Constantinopol) și cei de la Efes, noi mărturisim că Iisus Hristos, născut din Tatăl, fără de început în dumnezeirea Lui, născut El Însuși din Fecioara Maria, în zilele de pe urmă, după umanitatea Sa, Dumnezeu adevărat și om adevărat, deoființă cu Tatăl, în dumnezeirea Sa și deoființă cu Maica Lui, în umanitatea Sa, în două naturi după întruparea Sa, într-un ipostas și o persoană. Noi nu renunțăm de-a declara: o singură natură a lui Dumnezeu întrupat, pentru că din două este un singur Domn Iisus. Anatema să fie asupra tuturor celor care predică doi fii sau două ipostaze sau două persoane și, mai întâi de toate, asupra lui Nestorie."

Există și o versiune latină a textului.

Cronologie: după 22 nov. 448, condamnarea lui Eutihie și înainte de 30 martie 449, convocarea Sinodului Ecumenic la Efes, eveniment care nu s-a făcut, decât după epuizarea celorlalte mijloace de conciliere cu ereziarhii.

Regest nr. 106, din martie 449, înainte de ziua 30, Γράμματα, Grammata, Epistolae sau Litterae, Scrisoarea lui Flavian, către Leon I al Romei, γράμματα, privind Eutihie. Există și o versiune latină.

Din rezumatul scrisorii prezentat în regest aflăm că Flavian scrie: „Nimic nu este mai prețios ca integritatea credinței și trebuie făcut totul pentru a o păstra. Din acest motiv noi am dezvăluit public erorile lui Eutihie, care reînnoiesc erezia lui Apollinaire și a lui Valentin, refuzând să recunoască două naturi în Hristos, după unirea (ipostatică, n.n.) și negând deoființa Trupului Domnului cu a noastră și a maicii Sale după trup. Acesta fiind acuzat de către Eusebiu de Doryleum, Δωρύλαιον (lat. *Dorileon* sau *Dorylaeum,* oraș în nordul Frigiei, Turcia) care, după ce l-a făcut cunoscut pe acesta sinodului, cu sentimentele (ideile, n.n.) acestuia, noi l-am caterisit, în conformitate cu ipomnimata (gesta, decizie solemnă, act oficial) aici anexată. Necăit, el a cerut un recurs la împărat și scrisoarea Voastră trimisă (Nouă, n.n.) prin Pansophios ne informează acum că el (Eutihie) v-a trimis un astfel de libel, specificând că face apel la Sanctitatea Voastră în sinod, ceea ce s-a și făcut. Fiți atât de bun și acceptați (și S. Voastră, n.n.) caterisirea lui: scrisorile voastre suferă în a restabili pacea și în a ține inutil Sinodul Ecumenic, de care se face atâta gălăgie.

Critica textului menționează că prima scrisoare a lui Flavian, către Leon I cel Mare (regest nr. 103) avea caracterul unei simple informații, notificări, la care s-a anexat „praxis”-ul de condamnare a lui Eutihie, fără actele sinodului din Constantinopol, de la începutul anului 449, lucru pe care l-a făcut cu ocazia scrisorii a doua, din regestul nr. 106. Leon I cel Mare era neliniștit că nu era informat de Flavian, privitor la cazul și erezia lui Eutihie. După ce a primit întreg dosarul sinodal, privitor la Eutihie, Leon I cel Mare a dat trei răspunsuri la această scrisoare: primul răspuns, imediat după primirea scrisorii, datat la 21 mai 449, dus la Constantinopol de Rodanus, un simplu bilet, prin care anunța patriarhului un răspuns amplu; al doilea răspuns era cel anunțat de primul bilet, adică celebrul tom dogmatic, datat la 13 iunie 449; al treilea răspuns, din 20 iunie, notifică și anunță plecarea legaților papali la Sinodul Ecumenic următor (Sinodul tâlhăresc).

Regest nr. 107, din iunie 449, Scripta, Scrisoare către Leon I cel Mare, privind cazul lui Eutihie, dusă de diaconul Vasile. După răspunsul Papei, se pare că Flavian i-a cerut avizul privind atitudinea pe care să o aibă față de partizanii lui Eutihie. La 23 iulie, Papa i-a răspuns lui Flavian.

Regest nr. 108, din?, Γράμματα, Grammata, γράψας, grapsas, Scrisoare către Anastsie de Niceia, în care Flavian mai adaugă, dispunând ca Eunomiu de Nicomidia, să nu facă nicio inovație?, ci să se țină de rânduielile stabilite mai demult.

Regest nr. 109, din?, Γράμματα, Grammata, γράψας, grapsas, Scrisoare către Eunomiu al Nicomidiei, cu un conținut similar celei de la regest nr. 108.

Regest nr. 110, din?, Censure, act siriac, Cenzură cu aruncare de interdict asupra lui Teosebius, Epiphanie, Teofil diaconul, Eudromanus lectorul, din motive încă necunoscute de autorii regestelor. Text pierdut, menționat însă în actul siriac al documentelor Sinodului tâlhăresc. Numai că traducătorul actelor sinodale în siriană, se vede că stăpânea greu limba greacă.

Regest nr. 110 a, de după 8 august 449, Libellus, referre, appelatio, Scrisoare de apel de solidaritate a lui Flavian, către Leon I cel Mare, privind depunerea lui nedreaptă din scaun, la presiunea lui Dioscur al Alexandriei (444-451). Flavian îi cere Papei ajutor, pentru că a căzut victimă confuziei create de Dioscur la Sinodul tâlhăresc, din anul 449.

Dioscur, care a preluat președinția Sinodului tâlhăresc, l-a recunoscut de ortodox pe ereziarhul Eutihie și a pronunțat o sentință de depunere din scaun, contra lui, motiv pentru care el apelează la un gest de solidaritate a Papei cu Tronul Romei Noi. Mulțimea soldaților l-a înconjurat, fiind aproape de altar, pentru a-l împiedica să fugă și-l țin sub supraveghere, pentru ca să nu poată face vreun raport. Flavian îl roagă pe Papă să-l instruiască pe împărat, printr-o scrisoare, în același timp să scrie și poporului din Constantinopol și episcopilor, mai ales lui Juvenal al Ierusalimului (422-458), Thalasius al Cezareei, Ștefan al Efesului, care au consimțit la depunerea lui. Semnăturile celor care au consimțit la depunerea lui nu sunt numeroase, mult mai numeroase sunt cele ale părinților care au refuzat să semneze.

Data morții lui Flavian avusese loc la trei zile după depunerea din scaun, de către briganzii lui Dioscur, la 8 august 449, adică la 11 august.

Apelul său a trebuit să ajungă la Roma Veche înainte de 29 sept. 449, dată la care legatul Hilarie a ajuns în orașul de pe Tibru. Se pare că scrisoarea a fost redactată înainte de plecarea lui pripită în exil, 8 sau 9 august, imediat după ședința sinodală din 8 august 449, când mai putea încă să aibă contact cu legații Papei, trimiși la Sinod. Apelul mai este anterior și unei confirmări imperiale a sentinței sinodale, făcute de Dioscur, deoarece Flavian a murit după trei zile. În timpul sesiunii sinodale, din 8 august, Flavian a fost atât de grav brutalizat de către arhimandritul Barsuma, încât la trei zile a și murit, pe data de 11 august 449.

2. Din timpul Patriarhului Sf. Anatolie noiembrie 449-458 iulie 3

Regest nr. 111, din nov. sau dec. 449, Ἐπιστολή, Epistoly [Συνοδικα, Synodika sau Systatika, Συστατικά, Inthronistika, Ενθρονίστηκε], Sinodica lui Anatolie, către Leon I cel Mare, privind alegerea lui pe Tronul Constantinopolului. Împăratul Teodosie II a poruncit clerului din oraș să desemneze pe cel mai capabil dintre ei, dintre care, împăratul însuși l-a ales pe el (Anatolie). Din

cauza tulburărilor (create de Sinodul tâlhăresc, n.n.), împăratul a cerut și părerea clerului străin, prezent în capitală, în momentul respectiv, pentru a-i asigura noului Patriarh accepțiune în Biserica din întreg imperiul, lăsând ca alegerea să decurgă în mod liber, fără implicarea Casei Imperiale. Sufraganii dependenți de Constantinopol au fost în mod unanim de acord cu alegerea lui Anatolie, iar sinodul permanent, angajându-se să procedeze neîntârziat la hirotonirea întru arhiereu a noului ales.

Critica textului precizează că nu se păstrează decât un fragment din această scrisoare, dar din răspunsul lui Leon I cel Mare se poate conclude că Anatolie a evitat să se manifeste clar asupra dogmelor. Date fiind evenimentele care au precedat această hirotonire întru arhiereu și numirea lui Anatolie, Papa aștepta explicații mai detaliate (care se vede că până în momentul respectiv nu-i parveniseră, n.n.).

Pe de altă parte, datarea scrisorii este contestată. Se presupune că n-a fost nov. sau dec. 449, ci iunie 450. În concluzie, pontificatul lui Anatolie n-ar fi durat opt ani și opt luni, ci opt ani și trei luni.

Regest nr. 112, dinainte de Sinodul de la Calcedon, 451, Ἐπιστολή, Epistoly, ἔνγραψε, egrapse, Scrisoare, prin care Anatolie acordă comuniunea clerului caterisit de Anastasie de Niceea, repunându-i în treaptă, și-l dojenește pe acesta din urmă, pentru că ar fi procedat împotriva canoanelor. Clerul acesta, căruia Anatolie i-a restabilit locul în Biserică, ne este necunoscut în mod nominal și geografic.

Critica textului precizează că numele lui Anatolie nu este indicat, din contră, se poate constata că ar fi mai degrabă vorba de Flavian (vezi regest nr. 108).

Regest nr. 113, din finele lui 449 sau începutul lui 450, Ὅρος χάρτης, Oros hartis..., ἔχων ὑπογραφὴν... Ἀνατολίου (Sinodul de la Calcedon, 451), Decizie sinodală, privind dezmembrarea sau divizarea Mitropoliei de Tyr, o Τύρος, Tyrus, صور (arab.), în favoarea celei de Beyrut, Βηρυτός, بيروت (arab.), Libanon, η Λίβανος, نان (Lubnān, arab.). Eparhiile sufragane, scoase de sub jurisdicția Tyrului și anexate celei de Beyrut sunt: *Biblos*, η Βύβλος ή Τζουμπάιλ (arab.: جبيل); *Botrys*, Βοτρύς, Μπατρούν, al Batrun (arab. البترون); *Tripolis*, Τρίπολη (Λίβανος), arab: طرابلس; *Orthosias* în Phoenicia, oraș antic, situat în apropierea ruinelor *Bordj – Hacmon – El-Yeoudi*, în Phoenicia Prima, Ο᾽ρθωσιάς ή Ο᾽ρθωσία; *Arkai* (?): Antarados, Ατάρανδος, Tartus (arab. Ṭarṭūs, طرطوس).

Regest nr. 114, începutul anului 450, Ἀκοινωνησία, ἐπέμφθη Akoinonisia, epemfty (Sinodul de la Calcedon, 451), Sentință sinodală de anatematizare, aruncată de Anatolie asupra mitropolitului de Tyr, Fotie, pentru că a făcut o hirotonire contrară decretului menționat la regest nr. 113. Această anatematizare trebuie să dureze 122 de zile, timp în care Anatolie rămâne suspendat de la cele sfinte.

Regest nr. 115, din 450, Συνοδικόν, Sinodikon (Sinodul de la Calcedon, 451), Anatolie trimite un Avertisment sinodal, obținut de către Eustatie al Beyrutului, contra lui Fotie de Tyr, amenințându-l cu depunerea din scaun, dacă nu semnează divizarea Mitropoliei sale, așa cum s-a decis în regest nr. 113.

Fotie a scris o plângere la împărat, protestând împotriva deciziei lui Anatolie și a sinodului acestuia, vezi regest nr. 113. Fotie a refuzat să ia în serios decretul de la regest nr. 113, pentru că nu era semnat de patriarh, nici de sinodali. Anatolie s-a justificat că el, în calitate de Patriarh a preluat responsabilitatea aplicării decretului, chiar dacă era fără semnătură. Din acest motiv, comisarii imperiali, prezenți la Sinod, au întrebat și pe membrii sinodului, privitor la drepturile lui Anatolie, care a trimis apoi sentința de anatemă.

Regest nr. 115 a, din 450, după 15 august, Ἀξιούσης, Axiousis (Marcian), αἴτησις, aitisis, Memoriu trimis împăratului.

Patriarhul Anatolie (449-458) a procedat la reînscrierea în diptice a lui Flavian (446-449) și cere prin memoriul său permisiunea aducerii în capitală a osemintelor acestui patriarh. În scopul justificării planului său, Anatolie anexează la memoriul către împărat și cererile și memoriile clerului din Constantinopol.

Critica textului precizează că Pulcheria, sora mai mare a lui Teodosie II și soțul acesteia Marcian (450-457) și-au asumat responsabilitatea transferării în capitală a osemintelor lui Flavian, după cum reiese din scrisoarea lui Leon I cel Mare, către Pulcheria, fiind așezate în Biserica Sfinții Apostoli.

Regest nr. 116, din 21 oct. 450, Subscripsit, ὑπέγραψε, ypegrapse, gesta, Subscrierea sau semnarea, aderarea la Scrisoarea dogmatică a lui Leon I cel Mare, trimisă lui Flavian (care între timp era nu numai depus din scaun, dar și decedat). Semnarea Scrisorii dogmatice s-a făcut în cadrul unui sinod, în Constantinopol, în fața solilor lui Leon I cel Mare: Abundius de Come, Aetherius de Capua, Vasile preot în Napoli și Senator preot în Milano.

Regest nr. 117, din finele lui oct. sau nov. 450, Ὑπεγραφη, Ypegraphi, Scrisoare enciclică sinodală. Sinodul Permanent din Constantinopol trimite tuturor mitropoliților o copie a Scrisorii dogmatice, redactată de Leon I cel Mare, către Flavian, pentru a fi semnată.

Regest nr. 118, din 22 nov. 450, Γράμματα, Grammata, litterae, scripta, relatio, Scrisoare către Leon I cel Mare, la care s-au anexat actele sinodale, în cadrul căruia a fost semnat tomosul dogmatic, adică Scrisoarea dogmatică redactată de Patriarhul Occidentului.

După răspunsul Papei, Patriarhul Anatolie îl întreabă pe Leon I cel Mare, privitor la atitudinea care ar trebui să o aibă față de episcopii briganzi de la Sinodul tâlhăresc, din anul 449, de la Efes, care acum se căiesc și cer ca numele lui Dioscur al Alexandriei, Juvenal al Ierusalimului și Eustatie al Beyrutului?, autorii principali ai latrociniumului de la Efes, să poată fi păstrat în diptice. Papa Leon I cel Mare a fost informat de legații săi, privitor la Sinodul de la Efes, din anul 449, despre care s-a exprimat: „Ephesinum non judicium sed latrocinium", grecii numindu-l Ληστρική Σύνοδος, „listriki sinodos" sau Ληστρική Σύνοδος της Εφέσου, adică Concilium Ephesinum Secundum, Δεύτερη Σύνοδος της Εφέσου.

Regest nr. 119, din nov. 450, Commonitorium, Instrucție sau Memoriu, încredințat de Anatolie, legaților papali, pentru ca aceștia să-l poată prezenta lui Leon I cel Mare. Conținutul actului este incert, pentru că Papa i-a răspuns tot verbal, prin legații ajunși la Constantinopol.

Critica textului presupune doar că acest memoriu verbal s-ar referi la privilegiile Patriarhului de Constantinopol, decurse și interpretate de canonul 28, din 451. Din moment ce papa și patriarhul transmit astfel de știri confidențiale doar verbal, nu în scris, poate să însemneze că există rezerve și la unul și la celălalt, rezerve, care nu voiau să devină publice ori să fie consemnate în scris.

Regest nr. 120, scrisoare ajunsă la Roma cu puțin timp înainte de 24 iunie 451, Epistola către Leon I cel Mare. Anatolie l-a informat că patriarhul Antiohiei a reușit ca Scrisoarea dogmatică a lui Leon I cel Mare, trimisă lui Flavian, să fie acceptată de către toți episcopii din jurisdicția lui, făcându-i să semneze anatematizarea lui Nestorie și a lui Eutihie.

Regest nr. 121, din 450 sau 451, înainte de oct. 451, Καθαίρεσις, Katairesis, dejectum, rejectum, Depunerea, caterisirea lui Andrei diacon eretic eutihian (vezi regest nr. 122).

Calcedon, 451 și urmările acestui sinod ecumenic[53]

Anul 511

Regest nr. 189, din 511, înainte de luna iulie, Ἔγγραφον περὶ πίστεως, Eggraphon peri pisteos (Evagrie), ὑπομνηστικόν, ipomnistikon (Teodor Lectorul), Mărturisire de credință, făcută la cererea monofiziților orientali, Xenaias, Eleusinus Episcop al Capadociei secunde, Nicias de Laodiceea Siriei etc. Patriarhul mărturisește credința celor 318 și 150 de Părinți (din 325 și 381), îl anatematizează pe Nestorie și pe Eutihie și pe cei care propovăduiesc doi Fii și doi Hristoși, dar nu amintește deloc sinoadele ecumenice de la Efes și de la Calcedon, adică acționează în spiritul Henoticonului, din anul

---

[53] **Rudolf Kirchscläger și Alfred Stirnemann, *Calcedon und die Folgen*, 1. Wiener Konsultation mit der Orientalischen Orthodoxie 1971, Dokumentation des Dialogs zwischen der armenisch-apostolischen und der römisch-katholischen Kirche sowie des Dialogs zwischen chalzedonischer und nicht-chalzedonischer Orthodoxie, FESTSCHRIFT ZUM 60. GEBURTSTAG VON BISCHOF MESROB K. KRIKORIAN, Herausgegeben im Auftrag der Stiftung PRO ORIENTE, Wien, von Rudolf Kirchschläger und Alfred Stirnemann, Tyrolia-Verlag Innsbruck-Wien, 1992, 506 p.**

482: Henoticum, Ἑνωτικόν (act de unire).[54] Text pierdut. Patriarhul Macedonie II (496-511) a refuzat să ofere împăratului Anastasie I (491-518) actele sinodale, de la Calcedon, preferând să le depoziteze sub altarul Bisericii Sfânta Sophia. Nu se știe dacă se aflau acolo actele tuturor sinoadelor ecumenice sau numai cele de la Calcedon, din anul 451.

Anul 511

Regest nr. 207 a, din 518, între 16 și 20 iulie, Κρίσις, Krysis (Sinodul din Tyr, Libanon), excomunicativ, Decizie de judecată sinodală, Ioan II restituie sinodului examinarea cererilor prezentate de către călugări și aprobă cele cinci puncte din concluziile raportului sinodal: Mansi, VIII, 182.

1. **restabilirea în diptice a numelui patriarhilor Eufimie și Macedonie II;**
2. **readucerea din exil a celor condamnați;**
3. **menționarea în diptice a celor patru Sinoade Ecumenice (Niceea, Constantinopol, Efes și Calcedon);**
4. **menționarea în diptice a lui Leon I al Romei;**
5. **anatema asupra lui Sever al Antiohiei, pentru că anatematizase Sinodul Ecumenic de la Calcedon.**

Anaphora sinodală – raportul – către patriarh avusese loc prin 20 iulie 518.

Acțiunea a început pe data de 16 iulie când, în cursul Sfintei Liturghii, mulțimea adunată în Biserica Sfintei Sophia a cerut schimbarea politicii bisericești din imperiu, însă acțiunea sinodală s-a desfășurat din ordinul patriarhului. Patriarhul n-a participat la redactarea raportului sinodal, semnat de episcopi. Remiterea în diptice urmează procedura obișnuită, similară acțiunilor din regestele nr. 115 a și 143 b.

Regest nr. 208, din iulie 518, după data de 20, Ἐπιστολή, Epistoly, Scrisoare către Ioan III al Ierusalimului și tuturor mitropoliților săi sufragani. Este vorba de un bilet de mână, care însoțea expedierea actului sinodal, din 20 iulie 518: Mansi, VIII, 1066^{D}-1067^{A}.

Regest nr. 209, din iulie 518, după data de 20, Ἐπιστολή, Epistoly, Scrisoarea lui Ioan II, către Epiphanie al Tyrului, prin care-i declară trimiterea actelor Sinodului Permanent, referitoare la eretici: Mansi, VIII, 1067 ^{AC}și 1083^{A}. Diplomatica regestului menționează că Sinodul din Tyr a primit patru documente anexate la Anaforaua, Judecata sinodală, Krisis sau declarația de excomunicare, de la regestul nr. 207 a: 1. Scrisoarea Patriarhului; 2. Scrisoarea lui Teofil de Heraclea Traciei, primul semnatar al raportului sinodal, în conformitate cu prerogativele acestei Mitropolii; 3. o scrisoare a episcopilor participanți la Sinodul din Constantinopol. Se poate întâmpla că Epifanie al Tyrului a scris patriarhului mai multe răspunsuri, pentru că aceea care s-a păstrat răspunde doar la raportul trimis de Sinodul Permanent.

Regest nr. 210, din 7 sept. 518, primit pe data de 20 dec. 518, Exemplum relationis, rescripta, Scrisoarea lui Ioan II, către Papa Hormisda (514-523), privitoare la împăcarea religioasă: Mansi, VIII, 436-437. Patriarhul cere restabilirea comuniunii cu Hormisda, declară să urmeze doctrina apostolilor și cinstirea Preasfintei Treimi, în conformitate cu cele patru Sinoade Ecumenice, de la Niceea, Constantinopol, Efes și Calcedon și-l anunță pe Papă că repunerea în diptice a numelui Papei Leon I și a lui Hormisda l a făcut-o deja cu ocazia hirotonirii lui întru arhiereu. Patriarhul îi cere Papei trimiterea unui Αποκρισιάριος, Apocrisiarius, Legatus, Nuntius *papalis*, purtătorul acestei scrisori a fost contele Gratus.

---

54 ↑ Ita Liberatus Diaconus Henoticum reddidit, cf. du Cange *ad vocem* [G. Prinzing: *Henotikon*. In: *Lexikon des Mittelalters*, Vol. 4, Coll. 2134. (Theodisce)], Du Cange, Charles du Fresne (1610-1688): Glossarium Ad Scriptores Mediae et Infimae Latinitatis, Das Glossarium ad scriptores mediae et infimae latinitatis, din anul 1883, cu titlul: *Glossarium mediae et infimae latinitatis*, editat în anul 1678, de către Charles de Fresne sieur du Cange (1610–1688), mai întâi la Paris, la Billaine. După o muncă de peste două secole, acest Glossarium a fost extins, prelucrat și actualizat de o serie de învățați francezi și germani, devenind importantul Lexicon al limbii latine tinere: al latinei mijlocii:
Glossarium ad Scriptores Mediae & Infimae Latinitatis: In Quo Latina Vocabula Novatae Significationis, aut usus rarioris, Barbara & Exotica explicantur, eorum Notationes & Originationes reteguntur; Complures aevi medii Ritus et Mores, Legum Consuetudinum municipalium, et Iurisprudentiae recentioris Formulae, et obsoletae voces: Utriusque Ordinis, Ecclesiastici & Laici, Dignitates & Officia, & quam plurima alia observatione digna recensentur, enucleantur, illustrantur.
Du Cange, et al., *Glossarium mediæ et infimæ latinitatis*. Niort: L. Favre, 1883-1887.

Anul c. 531-540?

Regest nr. 226 din?, Decret în favoarea Bisericii Sf. Ioan Evanghelistul din Efes. Conținutul decretului nu este bine cunoscut, deoarece textul s-a pierdut. Probabil este vorba de un drept de jurisdicție recunoscut sau extins. Textul în forma în care s-a păstrat nu dă numele Patriarhului Epifanie în mod expres, ci numai formula de adresare specifică Makario (tatou). Probabil că Iustinian I a acordat anumite privilegii acelei Biserici sau mitropolitului local Hipatiu, cu mare trecere la Curte și la Patriarhie. În 532 Hipatiu a participat la conferința cu Severienii și în anul 533, Iustinian I l-a trimis ca legat la Roma, împreună cu Dimitrie de Filippi.

O altă explicație privind conținutul acestui Decret al lui Justinian I, ar fi dorința de subordonare a Smirnei ori de menținere a acestui scaun sub jurisdicția Mitropoliei Efesului...?

Anul 594

Regest nr. 267 din 594, Scripta, rescribens, Scrisoare către Gregorie I cel Mare, care însoțea fasciculul de acte, adică dosarul canonic, din procesul lui Ioan, precum și codexul actelor lui Atanasie, cuprinzând paragrafe sau texte de opoziție față de Sinodul Ecumenic de la Efes. Text pierdut. Mansi, IX, 1221[E]; 122[B]; X, 10-11; 44[C]; 75[B]; 139[B].

Sacrificarea prerogativelor apostolice certe
ale scaunului [patriarhal, *n.n.*] din Efes, în favoarea ideii de Roma și a capitalelor imperiale: *Roma Veche* și *Constantinopol Noua Romă*

Ce constată Jean DARROUZÈS,
în *Notitiae Episcopatuum Ecclesiae Constantinopolitanae [Texte critique, introduction et notes, par…, Paris 1981*, Institut Français d'Études Byzantines, *Géographie Ecclésiastique de l'Empire Byzantine, Tome I]*, privitor la Patriarhia Ecumenică și la Patriarhiile Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului

Notitiae Episcopatuum Ecclesiae Constantinopolitanae este o culegere de mai multe documente, din epoci diferite, strânse, prelucrate și editate de către marele bizantinolog asumpționist Jean DARROUZÈS A.A. Lucrările în care au fost publicate aceste documente, din volumul *Notitiae...*, sunt următoarele:

Henricus Gelzer, *Georgii Cyprii Descriptio orbis romani*, Lipsiae (Leipzig), 1890;
H. Gelzer, *Index lectionum Ienae* (Jena, 1892);
Heinrich Gelzer, *Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte Texte der Notitiae episcopatuum*, in: Abhandlungen der philosophisch-historische classe der bayerische Akademie der Wissenschaften, 1901, München, 1900, pp. 529-641;
Jacques de Rougé, *Géographie Ancienne de la Basse-Égypte*, Paris 1891;
Gustav Parthey. *Hieroclis Synecdemus et notitiae graecae episcopatuum*, Berolini (Berlin) 1866.

Aceste documente au fost apoi prelucrate și subdivizate pentru bisericile din:

Patriarhia Constantinopolului

1. *Ektesis* al lui pseudo-Epifanie, o versiune a unui document precedent *Notitia Episcopatuum*, compilată probabil de către Patriarhul Ecumenic Epifanie (518-535) [sau prin dispoziția acestuia], în timpul domniei Împăratului Justinian I (527-565). Aceasta *Notitia* a fost ulterior diortosită și extinsă, în jurul anului 640, adică la sfârșitul domniei Împăratului Heraklios I (610-641).

2. O *Notitia*, care apare în primii ani ai secolului al IX-lea, deosebindu-se foarte puțin de versiunea precedentă, a lui pseudo-Epifanie.

3. *Notitia* Împăratului Vasile I Armeanul (867-886) a fost stilizată însă într-o perioadă de timp anterioară, adică între anii 820-842.

4. *Notitia* din anii 820-842, a lui Vasile I Armeanul a fost compilată de către fiul acestuia, Împăratul Leon VI Înțeleptul (886-912), împreună cu Patriarhul Nicolae Misticul (901-907 și 912-925), între anii 901-907. Aceștia au modificat ordinea ierarhică a scaunelor, stabilită în secolul al VII-lea, datorită încorporării sub jurisdicția Constantinopolului a eparhiilor din Illyricum și din sudul Italiei.

5. ***Notitiae episcopatuum*** **a lui Constantin VII Porfirogenetul (913-919 și 944-956), anul c. 940;** ***Notitia*** **lui Ioan I Tzimiskes (969-976), din anul c. 980?;** ***Notitia*** **lui Alexios I Comnenul (1081-1118), din jurul anului 1084;** ***Notitia*** **lui Nil Doxapatris, din anul 1143;** ***Notitia*** **lui Manuel I Comnenul, din anul c. 1170;** ***Notitia*** **lui Isac II Anghelos (1185-1195), de la sfârșitul secolului al XII-lea;** ***Notitia*** **lui Mihail VIII Paleologul (1258-1282), din anul c. 1270;** ***Notitia*** **lui Andronic II Paleologul (1282-1328), din anul c. 1299 și** ***Notitia*** **lui Andronic III Paleologul (1328-1341), din anul c. 1330.**

Toate aceste ***notitiae*** **sunt publicate de Heinrich Gelzer, în** ***Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte Texte der Notitiae episcopatuum*** **(Monaco, 1900); Gelzer,** ***Georgii Cyprii Descriptio orbis romani*** **(Lipsia, 1890);** ***Gelzer, Index lectionum Ienae*** **(Jena, 1892); Parthey,** ***Hieroclis Synecdemus*** **(Berlino, 1866). Ultimele** ***notitiae*** **sunt doar copii sau transcrieri ușor modificate și actualizate după NOTITIA lui Leon VI Filozoful, însă nu ilustra situația reală și exactă a scaunelor vlădicești, tulburate și distruse de invaziile islamice și de ascensiunea musulmanilor spre vestul Asiei Mici și apoi în Balcani. După căderea Constantinopolului, în anul 1453, s-a constituit un nou stil de redactare a** ***notițelor episcopale*****, care va oglindi situația reală a eparhiilor de sub jurisdicția Patriarhului Constantinopolului. Chiar și termenul tehnic a fost schimbat, grecii din secolele trecute preferându-l pe acela de** ***Syntagmation*****.**

Patriarhia Antiohiei

Pentru eparhiile din această Patriarhie se cunoaște o singură ***Notitia episcopatuum*****, atestată prin secolul al VI-lea și diortosită de către Patriarhul Anastasie I al Antiohiei (559-570 și 593-598), vezi studiul lui Simon Vailhe, în** ***Echos d'Orient*****, X, 1907, pp. 90-101, 139-145, 363-368.**

Alte Patriarhii și Biserici locale

Patriarhia Alexandriei **nu are astfel de** ***Notitia*****, cu toate că Heinrich Gelzer a adunat unele documente, care ar putea să acopere în parte acest gol, vezi** ***Byz. Zeitschrift, II, 23-40*****, iar Jacques de Rougé,** ***Géographie ancienne de la Basse-Egypte*****, Paris, 1891, 151-61, cu un document al Bisericii Copte, care la data respectivă încă nu era studiat.**

Patriarhia Ierusalimului **nu are nici o** ***Notitia*****.**

Arhiepiscopia de Ahrida are studiile lui Heinrich Gelzer, din ***Byz. Zeitschrift*****, II, 40 66 și** ***Der Patriarchat von Achrida*** **(Lipsia, 1902).**

Alte ***Notitiae*** **cunoscute sunt pentru eparhiile Bisericii din** ***Cipru*****,** ***Serbia*****,** ***Rusă*****și** ***Georgiană.***

Planul lucrării lui Jean DARROUZÈS,
Notitiae Episcopatuum Ecclesiae Constantinopolitanae…

Lucrarea cuprinde 521 pagini, cu 21 de ***Notitiae…*****, împărțită în două părți distincte:**

[I. Introduction: ***Tradition*** **manuscrite et contexte historique (al celor 21 de** ***Notitiae…*****), pp. 1-198;**

II. ***Textul grecesc*** **al celor 21 de** ***Notitiae…*****, pp. 199-421, precedată de o prefață și de o listă de „Sigles et Abréviations” și se încheie cu trei indici sau „Tables”, având o „Listă a manuscriselor”, un „indice grec” și un „indice francez”].**

Ilustrație: **Dioecesis Thraciae anul ca. 400, Dieceza Traciei, în jurul anului 400.**
Luat din: http://de.wikipedia.org/wiki/Haemimontus.

*

Efes, Mitropolia de frunte a Asiei (Mici):

Éphésos première métropole d'Asie [la: Jean DARROUZÈS, *Notitiae Episcopatuum Ecclesiae Constantinopolitanae [Texte critique, introduction et notes, par…, Paris 1981*, 8, 16, 24 etc.]. Notitiae 1-21]

Notitia 1, compilată după trei manuscrise: A (sec. IX-X), B (1663), L (sec. IX): *De administrando imperio*).[1] Primele cinci numere de ordine (1-5) indică scaunele patriarhale ale Pentarhiei: Roma Veche, Constantinopol Noua Romă, Alexandria, Antiohia, Ierusalim. Scaunul Efesului este menționat pe locul al doilea între mitropoliile Patriarhiei Ecumenice, după Cezareea Capadociei.

1 ὁ πατριάρχης Ῥώμης
2 ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως
3 ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας
4 ὁ πατριάρχης Ἀντιοχείας
5 ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων
Κλῆσις μητροπολιτῶν
6 α΄ Ἐπαρχίας Καππαδοκίας ὁ Καισαρείας
7 β΄ ἐπαρχία Ἀσίας, ὁ Ἐφέσου

---

[1] **Jean DARROUZÈS, *Notitiae Episcopatuum Ecclesiae Constantinopolitanae…*, Op. cit., p. 3, Notitia nr. 1, *comentar*. Vezi și Notitia nr. 1, *text*, p. 204.**

pe locul întâi, respectiv șase, se află scaunul Cesareei Capadociei: ἐπαρχία Καππαδοκίας α΄ὁ Καισαρείας; iar pe locul al optulea, respectiv al treilea se află scaunul Heracleei Traciei: 8, γ΄ ἐπαρχία Εὐρώπης ὁ Ἡρακλείας Θράκης;

Notitia 2, din c. sec. VIII-IX ,[2]2 β΄ ἐπαρχία Ἀσίας, ὁ Ἐφέσου;

Notitia 3, din secolul XIV, ms. *Parisinus 1555:*[3]7 β΄ ἐπαρχία Ἀσίας, ὁ Ἐφέσου;

Notitia 4, 7 ἐπαρχία Ἀσίας, β΄ ὁ Ἐφέσου;[4]

Notitia 5, din sec. X și copii ulterioare, sec. X-XIV: 2 ἐπαρχία Ἀσίας, β΄ ὁ Ἐφέσου;[5]

Notitia 6, din sec. IX, și copii ulterioare, sec. X-XII: 2 < β΄ ἐπαρχία Ἀσίας · > ὁ Ἐφέσουἔχει πόλεις…[6]

Notitia 7, de la începutul sec. X: 2 β΄ ἡ Ἔφεσος;[7]

Notitia 8, datând din secolul al X-lea (d. 940, c. 997),[8] redactată din nou prin anul1311: 2 β΄ ἡ Ἔφεσος ἐπαρχίας Ἀσίας ὁ Ἐφέσου (?) [locul al doilea, după Cesarea Capadociei, ἡ Καισάρεια της Καππαδοκίας];[9]

Notitia 9 din sec. X-XI și 1311: 2 / 11 β΄ τῇ Ἔφέσος τῆς Ἀσίας;[10]

Notitia 10, din sec. XIV: de pe locul al doilea este mai departe degradată pe locul al zecelea, în ordinea scaunelor din lista mitropoliilor Patriarhiei Ecumenice: 10 β΄ τῇ Ἔφέσος τῆς Ἀσίας;[11]

Notitia 11, sec. XI: 2 β΄ ἡ Ἔφεσος, ὁ Ἐφέσου;[12]

Notitia 12, sec. XII: 2 β΄ ἡ Ἔφεσος, ὁ Ἐφέσου;[13]

Notitia 13, sec. XII-XIII: 11 < β΄ τῇ Ἔφέσος τῆς Ἀσίας >
12 β΄ ἡ Ἔφέσος τῆς Ἀσίας;[14]

Notitia 14, comp. sec. XIV: 2 ἡ Ἔφεσος τῆς Ἀσίας ἔχουσα ἐπισκοπὰς....λδ΄ (λγ΄);[15]

Notitia 15, sec. XIV: 2 β΄ ἡ Ἔφεσος, ὁ Ἐφέσου;[16]

Notitia 16, datând din secolul al XIV-lea: 2 β΄ ἡ Ἔφεσος, după Cesarea Capadociei, dar înaintea scaunului de Heraclea. Privitor la cele 15 manuscrise păstrate, reprezentativă este copia ieromonahului Matei Vlastares, datată din anul 1342.[17]

Notitia 17, din sec. XIV: 2 β΄ ὁ Ἐφέσου, ἡ Ἔφεσος;[18]

Notitia 18, din sec. XIV?: 2 β΄ ὁ Ἐφέσου;[19]

Notitia 19, din c. 1347: 2 β΄ ὁ Ἐφέσου;[20]

Notitia 20, î. 1400: 2 β΄ ὁ Ἐφέσου, ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Ἀσίας;[21]

Notitia 21, din sec. XVII: 7 [2] β΄ ἡ Ἔφεσος, primele cinci numere de ordine indicau tronurile Pentarhiei (Roma, Constantinopol, Alexandria, Antiohia, Ailias [Elias], adică Ierusalim). Pe locul întâi rămâne scaunul din Cezareea Capadociei, iar pe locul al treilea cel din Heracleea Traciei.[22]

---

2 Jean DARROUZÈS, *Notitiae Episcopatuum Ecclesiae Constantinopolitanae…*, Op. cit., p. 20, Notitia nr. 3 *comentar*, p. 230, Notitia nr. 3 *text*.
3 Jean DARROUZÈS, *Notitiae Episcopatuum Ecclesiae Constantinopolitanae…*, Op. cit., p. 18, Notitia nr. 2 *comentar*, p. 216 Notitia nr. 2 *text*.
4 Ibidem, p. 248.
5 Ibidem, p, 264.
6 Ibidem, p. 267.
7 Ibidem, p. 272.
8 Jean DARROUZÈS, *Notitiae Episcopatuum Ecclesiae Constantinopolitanae…*, Op. cit., p. 85, Notitia nr. 8, *comentar*.
9 Jean DARROUZÈS, *Notitiae Episcopatuum Ecclesiae Constantinopolitanae…*, Op. cit., p. 290, Notitia nr. 8, *text*.
10 Ibidem, p. 296.
11 Ibidem, p. 310
12 Ibidem, p.342
13 Ibidem, p. 348.
14 Ibidem, p. 354.
15 Ibidem, p. 374.
16 Ibidem, p. 380.
17 Jean DARROUZÈS, *Notitiae Episcopatuum Ecclesiae Constantinopolitanae…*, Op. cit., p. 173, Notitia nr. 16, *comentar*. Noi susținem că este vorba de scaunul Herakleei Traciei sau *Heraclea Europei*, επαρχία Ευρώπης Ηράκλεια της Θράκης (Heraclea Thraciae, *lat.*), situată pe țărmul european al Mării Marmara, la sud de Constantinopol, azi *Marmara Ereğlisi*, în Turcia europeană. În schimb, Heraclea Pontica, Ηράκλεια Ποντική, azi Ereğli, se află localizată în provincia Bitinia, Βιθυνία *Bithynia*, în Turcia asiatică, pe țărmul Mării Negre.
18 Ibidem, p. 393.
19 Ibidem, p. 406.
20 Ibidem, p. 412.
21 Ibidem, p. 416.
22 Ibidem, p. 419.

Rangul scaunului Mitropoliei Efesului, ca „Eparhia” [=*Arhiepiscopie*, n.n.]
Asiei și catagrafia – *καταγραφή* – eparhiilor sufragane*2 β΄ ἐπαρχία Ἀσίας*

Notiția 1 menționează Eparhia [Mitropolia] Efesului, ἐπαρχία Ἀσίας, cu 36 de episcopii sufragane, a 37-a fiind chiar aceea a scaunului mitropolitan: Efesul;[23]

Notiția 2, Mitropolia Efesului, cu 37 de eparhii sufragane;[24]

Notiția 3, Mitropolia Efesului avea 41 de eparhii sufragane;[25]

Notiția 4, Mitropolia Efesului avea 36 de eparhii sufragane[26].

Notiția 5, din sec. X și copii ulterioare, sec. X-XIV, nu dă lista eparhiilor sufragane, în schimb menționează Mitropolia Efesului printre cele 40 de Arhiepiscopii Autocefale [recte: *autonome*!], adică *prea cinstiții* și *exarhii*, de sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice, nr. de ordine 44-84.

Prima Arhiepiscopie autocefală de pe listă, nr. 44, era eparhia Misias, cu scaunul în Odessa (Varna, Bulgaria), iar a doua, nr. 45 era *eparhia Skitias*, cu scaunul la *Tomis* (Dobrogea, România). Eparhia Efesului avea rangul al cincilea, în lista Arhiepiscopiilor autocefale.[27]

> ***În anul 1386 erau încă 40 de mitropoliți-exarhi, număr care scade proporțional cu trecerea la islam a credincioșilor ortodocși din fostele regiuni ale Imperiului Romeu, cucerite de otomani*: Εκθεσις νέα, vezi regestul nr. 2804, din 1 sept. 1386 și regestul nr. 3209, din 9 mai 1401, Critica 2; regestul nr. 2411 și regestul nr. 2412: [Jean DARROUZÈS, *Ekthésis néa, manuel des pittakia du XIVe siècle*, în (REB= Revue des études bzyantines), 27, 1969, 5-127, textele la pp. 38-67].**
>
> **Εκθεσις νέα – (Expunere nouă) sau „Manual de cancelarie bizantin”, mai precis: *Manuel des pittakia du XIVe siècle*, al Patriarhiei Ecumenice; privind scrisorile Patriarhului, adresate Patriarhului Romei Vechi, celorlalți patriarhi, arhiepiscopilor, mitropoliților, împăratului și autorităților civile, ordinea scaunelor supuse până la data respectivă patriarhului și reguli ale scrisorilor redactate de mitropoliți.[28]**
>
> **Εκθεσις νέα, vezi regestul nr. 2804, din 1 sept. 1386 și regestul nr. 3209, din 9 mai 1401, Critica 2; regestul nr. 2411 și regestul nr. 2412: [Jean DARROUZÈS, *Ekthésis néa, manuel des pittakia du XIVe siècle*, în (REB= Revue des études bzyantines), 27, 1969, 5-127, textele la pp. 38-67].**
>
> **La 1401, în titulatura Mitropolitului Ungrovlahiei apar doi termeni geografici: Ungaria – Οὐγγρίαςși Plaiurile, Plagèna – Πλαγηνῶν. Termenul „exarchos”, este acela care exprimă schimbarea principală a titulaturii. Cu toate că era înzestrat și cu rangul de topos – τόπος *[ține locul la, n.n.]* al Nicomidiei, Mitropolitul Antim nu era cunoscut cu titlul de „exarh”, care era rezervat, conform „manualului de cancelarie din secolul al XIV-lea”, doar primelor patruzeci de scaune mitropolitane (Jean Darrouzès, *Ekthésis*, 45, § 15).**

*

Περὶ τῶν αὐτοκεφάλων ἀρχιεπισκόπων.
Este foarte probabilă identitatea listei celor 41 de mitropolii „autocefale”, din Notiția nr. 5, datând de la sfârșitul secolului al X-lea, cu cei 40 de mitropoliți, cu titlul de „prea cinstiți” și „exarhi”, despre care face mențiune regestul nr. 2804, din 1 septembrie 1386.[29]

44 - ἐπαρχία Μυσίας α΄ ὁ Ὀδυσσοῦ – [Οδησσός, Odessos (lat.), Varna, Barna, Варна (bulg.)];[30]

---

[23] Ibidem, pp. 206-207.
[24] Ibidem, p. 219.
[25] Ibidem, p. 233.
[26] Ibidem, p. 252.
[27] Ibidem, pp. 265-266.
[28] Luat din pp. 104-105, *nr. 2804: LES RÉGESTES *des actes du Patriarcat de Constantinopole*, vol. I, Les actes des Patriarches, Fasc.VI, Le Régestes de 1377 à 1410, par Jean DARROUZÈS, Institut Français d'Études Byzantines, Paris, 1979, reg. nr. 2682-3286, 548 p. (=Le Patriarcat Byzantin, Serie I).
[29] *În anul 1386 erau încă 40 de mitropoliți-exarhi, număr care scade proporțional cu trecerea la islam a credincioșilor ortodocși din fostele regiuni ale Imperiului Romeu, cucerite de otomani*: Εκθεσις νέα, vezi regestul nr. 2804, din 1 sept. 1386 și regestul nr. 3209, din 9 mai 1401, Critica 2; regestul nr. 2411 și regestul nr. 2412 [Jean DARROUZÈS, *Ekthésis néa, manuel des pittakia du XIVe siècle*, în (REB= Revue des études bzyantines), 27, 1969, 5-127, textele la pp. 38-67].
[30] Ibidem, p. 265. Catagrafia indică numele eparhiei, urmat de cel al localității, unde se afla scaunul arhiepiscopal sau reședința și catedrala.
Varna, etimologie:
According to Theophanes, in 680 Asparukh, the founder of the First Bulgarian Empire, routed an army of Constantine IV near the Danube delta and, pursuing it, reached the so-called Varna near Odyssos [sic] (τὴν λεγομένην Βάρναν, πλησίον Ὀδυσσοῦ) and the midlands thereof. Perhaps the new name applied initially to an adjacent river or lake, a Roman military camp, or an

45 - ἐπαρχία Σκυθίας β΄ ὁ Τόμης [azi Constanța, Κωνστάντζα, Констáнца (rus.), Köstence (turc.), Кюстенджа (bulg.)];
46 - ἐπαρχία Εὐρώπης γ΄ ὁ Βιζύης [Βιζύη – Bizye, Vize (turc.), în Tracia, în nord-vestul Constantinopolului, azi în Turcia];
47 - ἐπαρχία Παφλαγονίας δ΄ ὁ Πομπηϊουπόλεως, Pompeioupolis, în nordul Paflagoniei, la Marea Neagră, localitatea succesoare fiind Taşköprü, azi în Turcia;
48 - ἐπαρχία Ἀσίας ε΄ ὁ Σμύρνης, Smirna, azi Izmir, în vestul Turciei, pe golful Izmir;
49 - ἐπαρχία Ἰσαυρίας – ς΄ ὁ Λεοντοπόλεως, regiune situată la nord deIkonium (Ἰκόνιον, azi Konya, în Turcia), Leontopolis, azi Isaura Nova;
50 - ἐπαρχία Ῥοδόπης ζ΄ ὁ Μαρωνίας, Rodopi, estul Macedoniei și al Traciei, Grecia, Maroneia, azi Maronia, un sat la poalele Munților Rodopi, pe țărmul egeic, Μαρώνεια Ροδόπης;
51 - ἐπαρχία Βιθυνίας – η΄ ὁ Ἀπαμίας, Apamea în Bithynia, Turcia de nord-vest: Ἀπάμεια Μύρλεια, pe malul asiatic al Mării Marmara, la o distanță de un km de localitatea Mudanya, Μουδανιά;
52 - ἐπαρχία Ῥοδόπης – β [*δευτέρας*] θ΄ ὁ Μαξιμιανουπόλεως, Rodopi, Mosynopolis – Maximianoupolis, situată în estul Macedoniei și în vestul Traciei (din Grecia), aproape de localitatea Komotini, Κομοτηνή, Grecia;
53 - ἐπαρχία Γαλατίας β [*δευτέρας*] ι΄ ὁ τῶν Γερμίων, Germia, în prov. Galatia, în regiunea Ankara, Turcia;
54 - ἐπαρχία Εὐρώπης ια΄ ὁ Ἀρκαδιουπόλεως, azi Lüleburgaz, Люлебургас (bulg.), în Tracia, Turcia europeană;
55 - ἐπαρχία Θρᾴκης ιβ΄ ὁ Βερωνῆς, Βερόη (fosta Augusta Traiana, azi Stara Zagora, Стара Загора, Bulgaria)=Not. Episc. 53 ὁ Βερωνῆς/Βερόης în Ἐπαρχίας Θρᾴκης;
56 - ἐπαρχία νήσου Λέσβου (insula Lesbos) ιγ΄ ὁ Μιτυλήνης, Mitilene, Grecia;
57 - ἐπαρχία Ἑλλησπόντου ιδ΄ ὁ Παρίου Parion, în Hellespont (Δαρδανέλλια Dardanellia), aproape de localitatea Kemer (Kamares, Καμάρες), azi în Turcia europeană;
58 - ἐπαρχία Καρίας ιε΄ ὁ Μιλήτου;
59 - ἐπαρχία Θρᾴκης ις΄ ὁ Νικοπόλεως;
60 - ἐπαρχία Νήσου ιζ΄ ὁ Προικονήσου;
61 - ἐπαρχία Ῥοδόπης ιη΄ ὁ Ἀγχιάλου;
62 - ἐπαρχία Εὐρώπης ιθ΄ ὁ Σηλυβρίας;
63 - ἐπαρχία νήσου Λέσβου κ΄ ὁ Μεθύμνης;
64 - ἐπαρχία Βιθυνίας κα΄ ὁ Κίου;
65 - ἐπαρχία Εὐρώπης κβ΄ ὁ Ἄπρου (sau Ἄπρων);
66 - ἐπαρχία Ῥοδόπης κγ΄ ὁ Κυμψάλων;
67 - ἐπαρχία Ζηκχίας (sau Ζηχίας) κδ΄ ὁ Χερσῶνος;
68 - ἐπαρχία τῆς αὐτῆς κε΄ ὁ Βοσπόρου;
69 - ἐπαρχία τῆς αὐτῆς κς΄ ὁ Νικόψεως;
70 - ἐπαρχία Ἰσαυρίας κζ΄ ὁ Κοτράδων;
71 - ἐπαρχία Ἑλενοπόντου κη΄ ὁ Εὐχαΐτων;
72 - ἐπαρχία νήσων Κυκλάδων κθ΄ ὁ Καρπάθου;
73 - ἐπαρχία Ῥοδόπης λ΄ ὁ Αἴνου;
74 - ἐπαρχία Εὐρώπης λα΄ ὁ Δριζηπάρων;
75 - ἐπαρχία Αἱμιμόντου λβ΄ ὁ Μεσημβρίας;
76 - ἐπαρχία Ἀρμενίας β [*δευτέρας*] λγ΄ ὁ Ἡρακλειουπόλεως;
77 - ἐπαρχία Ἀβασγίας λδ΄ ὁ Σεβαστοπόλεως;
78 - ἐπαρχία Πόντου Πολεμωνιακοῦ λε΄ ὁ Τραπεζοῦντος;
79 - ἐπαρχία Παφλαγονίας λς΄ ὁ Ἀμάστριδος;
80 - ἐπαρχία Λυκαονίας λζ΄ ὁ Μισθείας;
81 - ἐπαρχία Πισιδίας λη΄ ὁ Νεαπόλεως;
82 - ἐπαρχία Αἰγαιοπελάγος λθ΄ ὁ Αἰγίνης;
83 - ἐπαρχία Φρυγίας μ΄ ὁ Κοτυαείου;
84 - ἐπαρχία Παμφυλίας μα΄ ὁ Σέλγης;

*

La o observare mai atentă a listei celor 41 de „arhiepiscopi autocefali", „Περὶ τῶν αὐτοκεφάλων ἀρχιεπισκόπων", putem constata că aceștia nu sunt decât „cei 40 de exarhi", de care face mențiune „Manualul de cancelarie bizantin", din anul 1386 (vezi regestul *nr. 2804, din 1 septembrie 1386),

---

inland area, and only later to the city itself. By the late 10th century, the name Varna was established so firmly that when Byzantines wrestled back control of the area from the Bulgarians in the 970's, they kept it rather than restoring the ancient name Odessos.
Luat din: https://en.wikipedia.org/wiki/Varna

Εκθεσις νέα – (Expunere nouă), mai precis: *Manuel des pittakia du XIVe siècle*, al Patriarhiei Ecumenice; privind scrisorile Patriarhului, adresate Patriarhului Romei Vechi, celorlalți patriarhi, arhiepiscopilor, mitropoliților, împăratului și autorităților civile, ordinea scaunelor supuse până la data respectivă patriarhului și reguli ale scrisorilor redactate de mitropoliți.[31]

Lista Prea Cinstiților și Exarhilor Patriarhiei Ecumenice, în anul 1652,

cf. *Pravila cea Mare sau Îndreptarea Legii*, Târgoviște, 1652, glava 393, cu 29 de scaune: vezi și *Registrul Patriarhal* sau Codexul Sacru: Το ιερόν κωδίκιον (1315-1402).[32]
***[în anul 1386 mai erau încă 40 de exarhi]*[33]**

Chesareanul, al Capadochiei, preacinstitul cinstiților și exarh a toată Anatolia;
Efeseanul, preacinstit și exarh a toată Asia;
Iracleanul, prăvo preastolnic al preacinstiților și exarh a toată Thrachia și Machedonia;
Anchireanul, preacinstit și exarh a toată Galatia;
Chiziceanul, exarh a tot Elispondul sau preste tot;
Filadelfeanul, a toată Lidia;
Nicomideanul, a toată Vithinia;
Nicheianul, așijderea;
Halchidonul, așijderea;
Soluneanul, a toată Thetalia;
Târnoveanul, a toată Bulgărimea;
Udrianul, a Eminontului;
Neochesareanul, al Pontului, Polemoniacu;
Iconeanul, a toată Licaonia;
Corintheanul, a tot Peloponisul;
Monemvasia, așijderea;
Athineanul, a toată Elada;
Paleonpatreanul, a toată Ahaia;
Trapezondeanul, a toată Lazichia;
Lariseanul, a doa Thetalie și a toată Elada;
Navpacteanul, a toată Etolia;
Filippupoleanul, a toată Thrachia;
Rodoseanul, al Niciei Checladului;
Serroneanul, a toată Machedonia;
Filippoleanul, așijderea;
Thiveanul, a toată Viotia;
Lachedemonia, a tot Peloponisul;
Ungrovlahul, preacinstit și exarh a toată Ungurimea și al Plaiului;
Moldoveanul [*preacinstit și exarh*, n.n.], al Suceavii și a toată Moldovlahia;
Iară ceilalți mitropoliți numai preacinstiți ce să scriu, iară nu și exarhi.[34]

---

31 Luat din pp. 104-105, *nr. 2804: LES RÉGESTES *des actes du Patriarcat de Constantinopole*, vol. I, Les actes des Patriarches, Fasc. VI, Le Régestes de 1377 à 1410, par Jean DARROUZÈS, Institut Français d'Études Byzantines, Paris, 1979, reg. nr. 2682-3286, 548 p. (=Le Patriarcat Byzantin, Serie I).

32 Vezi regestul nr. 2041, din Fasc. V, la: Jean DARROUZÈS, *LES RÉGESTES des actes du Patriarcat de Constantinopole*, vol. I, Les actes des Patriarches, Fasc. V, Le Régestes de 1310 à 1376, par Jean DARROUZÈS, Institut Français d'Études Byzantines, Paris, 1977, reg. nr. 2000-2681, 601 p. (= Le Patriarcat Byzantin, Serie I).

33 Vezi: regestul nr. 2804, din 1 sept. 1386 și regestul nr. 3209, din 9 mai 1401, Critica 2.

34 Vezi și subcapitolul următor – glava 394: *Boeriile sau cinstile sau dregătoriile arhiereilor și tocmirile lor*.

***Ilustrație: Sec. VI:* Harta provinciilor balcanice cu metropolele lor (Hierocles),**
în *Organizarea administrativă a provinciilor din Peninsula Balcanică în sec. al VI-lea p.Chr.*
Luat din: http://soltdm.com/geo/arts/orgprov/orgprov.htm

*

Regest nr. 2411, din luna mai, indictionul 12, anul 1359, συνοδικὴ πρᾶξις, synodiki praxis, Act sinodal, care aprobă transferul canonic al Mitropolitului Iachint de Vicina (d.1348-1359), în scaunul mitropolitan al „întregii Ungrovlahii, înfiinţat la cererea Voievodului Nicolae Alexandru” (1352-1364).[35]

Prea nobilul mare voievod al întregii Ungrovlahii Kyr Alexandru, mânat de o intenție pioasă a cerut în numeroase rânduri pe cale scrisă patriarhului Ecumenic și Sinodului său* (Permanent, n.n.), *ca întreaga Țară Românească să fie pusă sub jurisdicția Marii Biserici a lui Dumnezeu, de la Constantinopol* [însemnând că înainte NU era sub această jurisdicție, n.n.], *și să primească un Mitropolit hirotonit de Patriarh* (nu de Arhiepiscopul de la Ohrida, n.n.) *și care, să fie încadrat în Sinod* [-ul Patriarhiei Constantinopolului, NU al Ohridei, Veliko Târnovo sau Peć n.n.]. În acest scop, Voievodul a chemat lângă sine de mai mult timp pe Mitropolitul din vecinătatea lui Kyr Iachint de Vicina (Bitzina), *pentru care a și primit binecuvântare și a cerut cu insistență ca să fie transferat în fruntea Bisericii întregii Ungrovlahii și după a cărui deces, Marea Biserică să-i trimită un urmaș ca Mitropolit. Patriarhul și Sinodul au apreciat că poporul creștin din zonă ar trage numai foloase, prin prezența unui păstor care să-i conducă, măsură pe care Patriarhul este dispus să o facă pe cale epistolară și de încurajare.

Patriarhul a analizat cazul în sinod și constatând că Voievodul ține neapărat la varianta acestui transfer, și în mod exclusiv la persoana Mitropolitului Iachint, care, și el s-a angajat în scris, că rămâne pe toată durata funcției, sub aceeași jurisdicție a Constantinopolului* (adică nu trece la Ohrida, Veliko Târnovo sau Peć, n.n.), *acceptă transferul canonic de la Vicina, în scaunul Ungrovlahiei, având și avizul și consimțământul împăratului. Din acest moment, conform deciziei Actului Sinodal, din 12 mai 1359, Iachint al întregii Ungrovlahii preia titlul și i se conferă puterea de jurisdicție chiriarhală, ca arhiereu

---

[35] Ibidem, fasc. V, pp. 338-340: V. LES RÉGESTES *des actes du Patriarcat de Constantinopole*, vol. I, *Les actes des Patriarches*, Fasc. V, Le Régestes de 1310 à 1376, par Jean DARROUZÈS, Institut Français d'Études Byzantines, Paris, 1977, reg. nr. 2000-2681, 601 p. (= Le Patriarcat Byzantin, Serie I).

legitim al locului **(însemnează că înaintea lui un alt arhiereu avea puterea de exercitare a jurisdicției în zonă?, n.n.),** ***iar credincioșii sunt obligați să i se supună, atât timp cât va rămâne intact angajamentul scris al Marelui Voievod, privind subordonarea Bisericii din Ungrovlahia sub ascultarea Marii Biserici. În caz contar,*** **[] (ἀφορισμόν, o anatemă)** ***sinodală amenință orice fel de abatere canonică.***

Incipit: O evgenestatos megas Boibodas (=Voivodas)

Text.

Fr. Miklosich et J. Müller, ***Acta et diplomata graeca medii aevi I-II*****, Acta patriarchatus constantinopolitani, Vienne, 1860-1862 (pentru textul nostru vezi, vol I, nr. 171 și I, pp. 383-385; PG, 152, 1360-1362; E. de Hurmuzaki,** ***Documente privitoare la Istoria Românilor*****, nr. 3, 1-3; V. Laurent, P.Ș. Năsturel,** ***Facsimile de texte și documente bizantine din veacurile XIV-XV privitoare la istoria bisericii române*****, București, 1946, pl. II-III).**

Literatură: G. M. Ionescu, ***Istoria Mitropoliei Ungrovlahiei 1359-1709*****, București, 1906, pp. 32-40, 72, 73; Simion Reli,** ***Istoria vieții bisericești a românilor*****, Cernăuți, 1942, pp. 186, 217-219.**

Critica textului, în conformitate cu opiniile autorului Jean Darrouzès:

Textul Actului Sinodal se pare să fi fost înregistrat sau scris nu concomitent cu desfășurarea lucrărilor sinodale, ci după o prealabilă discuție sau „minute préparatoire", pentru că termenul ἀφορισμόν (o anatemă), de la încheierea documentului este lăsat „în alb", adică este lăsat un spațiu liber sau nescris. Pentru critica textului o importanță deosebită ridică titulatura Mitropoliei și a Prințului sau Domnitorului Nicolae Alexandru: πάσης Οὐγγροβλαχίας „a toată Ungrovlahia", similară marilor cneji ruși (vezi regestul nr. 2578, πιττάκιον, pitac sau scrisoare adresată Marelui Cneaz al Moscovei Dimitri I Donskoi (1359-1389). Prin această titulatură a cancelariei patriarhale, Domnitorul român este așezat la un rang egal cu acela al marilor cneji ruși, iar Mitropolia Ungrovlahiei, cu aceea a Moscovei. Pentru mitropoliile din cadrul teritoriilor bizantine, această titulatură n-ar prezenta nici o importanță, însă din punct de vedere politic, patriarhul făcând acest gest curtenitor, probabil la îndemnul împăratului Ioan V Paleologul (1341-1391), care nu putea să fi rămas străin de aceste acțiuni.

Regest nr. 2412, din [12] mai 1359, πιττάκιον, pitac sau scrisoare adresată marelui voievod [Nicolae] Alexandru, privind transferul canonic al lui Ichint de Vicina și statutul noii Mitropolii a întregii Ungrovlahii.[36]

Salutare prea nobilului mare voievod a toată Ungrovlahia, kir Alexandru.

Scrisorile anterioare și actuale ale nobleței tale mi-au făcut cunoscute smereniei mele sentimentele tale față de Biserica Ecumenică și apostolică și dorința ta vie de-a avea la fața locului un mitropolit hirotonit de către [Marea, n.n.] Biserică. Tu ceri patriarhului și sinodului un mitropolit: actualmente mitropolitul Iachint de Vicina și după moartea lui, pe acela pe care-l va căuta sinodul și care va deveni episcop legitim pentru întregul tău teritoriu. Noblețea ta confirmi prin cuvânt, că această dispoziție va fi respectată și de către urmașii tăi și că ei nu vor primi un alt mitropolit, decât de la Biserica noastră.

Pentru toate aceste rațiuni, mai ales pentru fidelitatea nobleței tale arătată față de împăratul nostru, acestuia parvenindu-i cererea, iar patriarhul și cu membrii sinodului aprobându-o: iată că la cererea ta, Iachint de Vicina este transferat prin act sinodal [gramată, n.n.], pentru toată [Ungrovlahia, nota editorului], începând de acum el este adevăratul mitropolit a toată Ungrovlahia, cu toate prerogativele de episcop legitim, după cum confirmă și conținutul actului sinodal.

În timp ce [sau după ce, n.n.] Biserica a dat această confirmare, cu asentimentul împăratului, avizul patriarhului și sinodului, acum se cuvine ca să-ți îndeplinești promisiunea făcând în scris, cu cuvânt, care deasemenea să oblige și pe copiii tăi, urmași și succesori, privitor la această problemă: [adică, n.n.] după moartea acestui mitropolit, întreg teritoriul Ungrovlahiei va rămâne sub puterea Marii Biserici, care va numi mitropolitul, după rânduială. Tu vei trimite această scrisoare aici, la Biserică și la sinod, prin trimișii noștri; în semn de garanție a promisiunii tale, o excomunicare sinodală amenință pe oricine se va împotrivi menținerii acestor stări de lucruri. Noblețea ta trebuie de asemenea să ții cu tărie la dogmele fundamentale ale Bisericii. Făcând aceasta, tu vei obține tot binele în viața de acum și în cea viitoare, în împărăția cerurilor. Noblețea ta Dumnezeu să o păzească.

[36] **Ibidem, fasc. V, pp. 340-341.**

Incipit: Apo ton grammaton tis sis evgeneias

Texte:

Fr. Miklosich et J. Müller, *Acta et diplomata graeca medii aevi I-II*, Acta patriarchatus constantinopolitani, Vienne, 1860-1862 (pentru textul nostru vezi, vol. I, nr. 172 și II, pp. 386-388); PG, 152, 1362-1364; E. de Hurmuzaki, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, nr. 4, 4-6; V. Laurent, P.Ș. Năsturel, *Facsimile de texte și documente bizantine din veacurile XIV-XV privitoare la istoria bisericii române*, București, 1946, pl. III.

Literatură:

Vezi regestul nr. 2411; Nicolae Iorga, *Les conditions de politique générale dans lesquelles furent fondées les Eglises roumaines aux XIV-XV siècles*, în *Bulletin de la Sect. Hist.* (Académie Roumaine), 1, 1913, 124-153 și în românește în Analele Acad. Rom. S. III, 34, București, 1913, 387-411; Nicolae Iorga, *Histoire des Roumains*, III, 232-234.

Critica textului

1 Această scrisoare a fost înregistrată în aceleași condiții ca și actul sinodal, menționat de regestul nr. 2411, având și mai multe spații libere decât actul sinodal.

2 Pierzându-se celelalte piese sau documente din fasciculul privind corespondența cu voievodul Alexandru, dosarul scapă unei analize amănunțite. Este de la sine înțeles că voievodul a dat deja o garanție autorităților din Constantinopol, privind seriozitatea intenției sale, fără de care transferul canonic al lui Iachint n-ar fi fost făcut. Angajamentul final al Domnitorului, despre care pomenește scrisoarea patriarhului, urma însă să fie predat legatului, care ducea actul sinodal și scrisoarea din 12 mai 1359.

3 Cancelaria patriarhală, în scrisoarea către prințul Nicolae Alexandru folosește modelul cancelariei imperiale (vezi scrisoarea lui Ioan Cantacuzino, la Fr. Miklosich et J. Müller, *Acta et diplomata graeca medii aevi* I-II, *Acta patriarchatus constantinopolitani*, Vienne, 1860-1862, vol I, nr. 118, 263).

*

Regest *nr. 2804, din 1 septembrie 1386, Εκθεσις νέα – (Expunere nouă)

sau „Manual de cancelarie bizantin”, mai precis: *Manuel des pittakia du XIVe siècle*, al Patriarhiei Ecumenice; privind scrisorile Patriarhului, adresate Patriarhului Romei Vechi, celorlalți patriarhi, arhiepiscopilor, mitropoliților, împăratului și autorităților civile, ordinea scaunelor supuse până la data respectivă patriarhului și reguli ale scrisorilor redactate de mitropoliți.[37]

Titlul: Εκθεσις νέα ὅπως γράφει...

Incipit: Oros o patriarhis nin graphei

Edition: vezi regestul nr. 2411 și regest nr. 2412; Εκθεσις νέα, de Jean DARROUZÈS, *Ekthésis néa, manuel des pittakia du XIVe siècle*, în (REB= Revue des études bzyantines), 27, 1969, 5-127, textele la pp. 38-67; I. HABERT, *Archiératicon*, Paris, 1643, en tête, non paginé; J. GOAR, édition de Georgius Monachus, Paris, 1648, 410-419 = PG, 107, 398-418, G. A. Rhallès – M. Potlès, *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, 6 vol., Athènes, G. Charophylakos, 1852-59 (réimpr. 1966), (cazul nostru în: vol. V, pp. 497-512); J. Franel, *Un manuel de chancellerie du XIVe siècle*, La Chaux-de-Fonds, 1912.

Datare: Textul conține o serie de indicii, care conduc sau confirmă data redactării:

Menționarea unei scrisori a Papei Urban VI (1378-1389), aluzie la situația Arhiepiscopiei de Peć (vezi regestul nr. 2842) și titulatura Mitropolitului de Thesaloniki, care deținea încă locul de „topos” τόπος al Ancirei, în martie 1386 (regest nr. 2796), trecând la acela al Cezareei Capadociei, în cursul anului 1387 (vezi regestele 2818 și 2819). Critica textului:

37 Luat din pp. 104-105, *nr. 2804: LES RÉGESTES *des actes du Patriarcat de Constantinopole*, vol. I, Les actes des Patriarches, Fasc.VI, Le Régestes de 1377 à 1410, par Jean DARROUZÈS, Institut Français d'Études Byzantines, Paris, 1979, reg. nr. 2682-3286, 548 p. (=Le Patriarcat Byzantin, Serie I).

1. În această formă de expunere a ektesis-ului, nu trebuie să se vorbească de textul respectiv, ca de un act patriarhal, în sensul propriu al cuvântului, și nici de un act sinodal, pentru că nu are această marcă de autenticitate. Valoarea lui este însă confirmată în multe puncte, prin mărturiile registrului (patriarhal, n.n.), din secolul al XIV-lea, care acordă o atenție deosebită genului pe care-l dezvoltă manualul: scrisori prevăzute cu adresa destinatarului și numite „pittakia".

2. Manuscrisul Dionysiou 219 (DARROUZÈS, Εκθεσις νέα..., Op. cit., 12, 39, note), păstrează adresa unei scrisori a Papei Urban VI, către Patriarhul Nil (1380-1388), ceea ce n-ar putea fi decât o formă de reconstituire a actului. Se mai știe, în sfârșit, că Patriarhul Nil n-a primit nici o scrisoare în luna septembrie 1384 și că legatul care a sosit în capitală, în anul 1386, nu avea misiunea de-a se opri la Patriarh, ci de a-și continua drumul spre Thesalonic.

3. Acest document nu este întru totul autentic, trebuie utilizat cu multă precauție, mai ales pentru părțile care constituie o adăugare ulterioară. Data de 1386 nu poate fi folosită ca și punct de plecare sau de reper, pentru toate informațiile, ci numai ca și termen de comparație.

> **Acest an 1386 se pretează în mod particular, ca notă, privind fondarea Mitropoliei Moldovei, pentru că Εκθεσις νέα ὅπως γράφει... este singurul document grecesc, care ar putea indica doar o intervenție a Patriarhului Nil (1380-1388), în această regiune, a Moldovlahiei. Vezi și regestul nr. 2900.**

Regest nr. 2900, din 1391-1392?, transferul canonic al lui Ieremia *(fost de Mitylene, Lesbos?)*, în scaunul mitropolitan al Mauroblachiei (Moldovei), μετέθηκε, ἐχειροτονήθη.[38] Mențiune: Actul Patriarhului Matei, regest nr. 3226 – MM II, nr. 667, 528-529) (=Fr. Miklosich et J. Müller, *Acta et diplomata graeca medii aevi I-II*, *Acta patriarchatus constantinopolitani*, Viena, 1860-1862, vol. II... nr. 667, 528-529)

Literatură: V. Laurent, *Aux origines de l'Eglise de Moldavie. Le métropolite Jérémie et l'évêque Joseph*, în REB, 5, 1947, pp. 158-170; Același, *Trisépiscopat...*, Op. cit., pp. 101-103; R. Theodorescu, *Bizanț, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești (secolele X-XIV)*, București, 1974, pp. 214-217; vezi și regestele nr. 2954-2956;

Datare: Regestul nr. 3226 ne pune în fața unei situații cu totul noi, privitoare la hirotonirea întru arhiereu a Episcopului Iosif [și Meletie, n.n.], despre care se adoptase teza că ar fi fost făcuți episcopi de către Mitropolitul Antonie al Haliciului (1370-1391). Conform Actului sinodal, din data de 26 iulie 1401 – regest nr. 3226 – Patriarhul Ecumenic Matei I (1397-1410) clarifică problemele referitoare la Mitropolitul Iosif, în sensul că respinge acuza ridicată în Sinodul Endemic, contra „episcopului Iosif care a fost hirotonit în Serbia și a uzurpat mitropolia" [Moldovei, n.n.], motiv pentru care Patriarhul Antonie I, în primăvara anului 1394 i-a excomunicat nu numai pe cei doi arhierei români [Iosif și Meletie], dar și Casa Domnitoare și întreg poporul dreptcredincios din Moldova și pe toți cei care vor avea legături cu ei. Motivul imediat al acestei anateme a fost respingerea Mitropolitului Ieremia, numit de către Patriarhul Ecumenic, în anii 1391 sau 1392, care n-a putut funcționa în Moldova, fiind obligat să revină la Constantinopol, unde în martie 1393 mai semna încă lista de prezență la Sinodul Endemic: *Ieremia al Mauroblachiei* (vezi și regestul nr. 2921). Predecesorul său Theodosie a avut aceeași soartă.

> **Hirotonirea întru arhiereu a lui Iosif „în Serbia", însemna că ar fi avut loc în timpul păstoririi Patriarhului Danilo III (c. 1391/92 – c. 1399) de la Peć sau poate și mai devreme, în timpul păstoririi Patriarhului Spiridon cel Sfânt (1379/80-1389). Nu credem că la Cancelaria Patriarhală de la Constantinopol, să se fi confundat Mitropolia Haliciului, cu Patriarhia de Peć a sârbilor sau cu Arhiepiscopia Autocefală de la Ohrida „a bulgarilor" (în Macedonia), la aceasta din urmă nefiindu-ne cunoscut numele titularilor, pentru această perioadă de timp. Așa, avem un Arhiepiscop Grigorie (1348-1378) al Ohridei, după care, timp de patruzeci de ani (1378-1408), nu cunoaștem nici un urmaș**

---

[38] **Vezi pp. 185-186, nr. 2900, din: LES RÉGESTES *des actes du Patriarcat de Constantinopole*, vol. I, Les actes des Patriarches, Fasc.VI, Le Régestes de 1377 à 1410, par Jean DARROUZÈS, Institut Français d'Études Byzantines, Paris, 1979, reg. nr. 2682-3286, 548 p. (=Le Patriarcat Byzantin, Serie I).**
Reluare a *regestului 2900*, din lucrarea noastră anterioară: Ioan Marin MĂLINAȘ, *Pentarhia*, vol. II/5, pp. 266-268.

al acestuia cu numele, până la Arhiepiscopul Matei, care ar fi păstorit doi ani (1408-1410).[39] Pe de altă parte, această acuză a Cancelariei Patriarhale, privind hirotonirea întru arhiereu a lui Iosif la Peć – chiar dacă s-ar fi dovedit a fi falsă și a fost corectată de regestul următor 3227, nu face decât să confirme încă o dată convingerea noastră, privitoare la legăturile de jurisdicție a scaunelor de la Ohrida și de la Peć (și chiar și cu aceea de la Veliko Târnovo), cu Biserica din Moldova și din Ungrovlahia.

În schimb, documentele patriarhale tac în privința situației canonice a episcopului Meletie, din Moldova.

În ce privește datarea regestului nr. 2900, Jean DARROUZÈS își pune întrebarea dacă Mitropolitul Ieremia a fost în Moldova, înainte sau după data de martie 1393, când a semnat lista de prezență la Sinodul Endemic, conform știrii din regestul nr. 2921. După propria-i mărturie, Ieremia a întâlnit la fața locului doi ierarhi, Iosif și Meletie, hirotoniți de către Antonie al Haliciului, numit de Patriarh în anul 1371, conform regestelor nr. 2622 și 2893. Nu se știe însă dacă poate să existe o legătură, un raport, între numirea Mitropolitului Ioasaf al Vidinului și aceea a lui Ieremia, însă Patriarhul a amânat timp de un an hirotonirea întru arhiereu a celui dintâi. Motivul imediat al acestei tergiversări ar fi și pretenția Patriarhului Antonie IV, de-a i se trimite un raport privind persoana și motivele pentru care Casian, predecesorul lui Ioasaf, a fost alungat din scaunul mitropolitan al Vidinului și despre soarta lui actuală (regest nr. 2896). Trimișii din Moldova au sosit la Constantinopol în august 1391 sau 1392, aducând Patriarhului și tot felul de știri și noutăți, dar nu s-au păstrat deloc știri privitoare la Mitropolitul Theodosie al Moldovei (c.1386-1391), predecesorul în scaun al lui Ieremia, citat în regeste, doar de către Patriarhul Matei I (1397-1410), regest nr. 3227, din iulie 1401. Numele Mitropolitului Theodosie este menționat în scrisoarea Domnitorului Alexandru cel Bun (1400-1432), dar nu cunoaștem nimic despre viața și activitatea lui. Se pare că a fost un Mitropolit care, la fel ca și ulterior Ieremia, a plecat de la Constantinopol spre Moldova, de unde ar fi făcut imediat cale întoarsă. Indiferent care ar fi fost soarta lui Theodosie, Jean DARROUZÈS este de părere că urmașul acestuia, Ieremia, ar fi fost numit mai degrabă la sfârșitul anului 1391 sau cel mai târziu la sfârșitul celui următor, iar spre Moldova ar fi pornit abia prin anul 1395. În toată această perioadă de timp ar fi trăit la Constantinopol, în calitate de membru al Sinodului Endemic și ar fi fost întreținut de către Patriarhia Ecumenică.

Critica textului: 1. Doi termeni canonici, utilizați ulterior de Patriarhul Matei, succesorul lui Antonie IV (1389-1390 și 1391-1396), trebuie să ne rețină atenția, în ce privește actul de numire al lui Ieremia: „transfer” și „succedere”. Ieremia este transferat și-i urmează – succede – în scaun lui Theodosie. Nu știm însă în care scaun vlădicesc ar fi activat Ieremia, înainte de *transferul canonic*, în cel al Moldovei, și nu știm nici pe ce se fondează afirmația că ar fi fost proin Mitropolit de Mitylene (Lesbos).[40] Titlul *Mitropoliei Maurovlahiei* (=Moldovei) este utilizat pentru prima oară în documentele patriarhale, ajunse până la noi, de către Ieremia, în listele de prezență ale Sinodului Endemic, din martie 1393: regest nr. 2921. Manualul de cancelarie al Patriarhiei, prin care se transmite o mențiune a ultimelor generații de ierarhi, din secolul al XIV-lea, stabilește o concordanță vagă, privitoare la fondarea câtorva mitropolii: a Ungrovlahiei, a Vidinului, a Mauroblachiei și a Galiției. Redactorul acestei părți a manualului cunoștea titulatura corectă, utilizată pentru Ungrovlahia, în anul 1401 (regest nr. 3209), însă actele anterioare, privitoare la Galiția, în anul 1371 (regest nr. 2622) sau Vidin, în anul 1381 (regest nr. 2718) sunt indicate într-o manieră foarte confuză. Poate din acest motiv stabilește și V. Laurent anul 1386 sau puțin mai devreme, pentru hirotonirea întru arhiereu a lui Theodosie al Mauroblachiei, punându-o în legătură cu referința din *Ekthesis nea*/ Εκθεσις νέα al Patriarhului Nil (1380-1388).[41] Critica textului susține că datarea din acest document nu pare a fi destul de sigură, pentru a sublinia această concluzie, privitoare la începuturile Mitropoliei Moldovei, iar activitatea destul de haotică din primii ani de păstorire ai Patriarhului Nil, între 1381-1384 se

---

[39] **Vezi dipticele patriarhilor sau listele cronologice, din lucrarea noastră, pp. 275, 263: Ioan Marin MĂLINAȘ, *Dipticon sau cronologie patriarhală și imperială* [Pentarhia, vol. I – Πενταρχιας, τόμος I], Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006, 398 p., incl. il. + trei referate von Prof. Dr Mircea Păcurariu, Prof. Dr. Constantin Voicu și Conf. Dr. Constantin Mălinaș.**

[40] **Vezi listele cronologice ale ierarhilor din Mitropolia Moldovei, la: Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III..., Op. cit., p. 541. Mai vezi și Același, *Istoria...*, Op. cit., vol. I, 1991², p, 278.**

[41] **Jean DARROUZÈS, *Ekthésis néa, manuel des pittakia du XIVe siècle*, în REB, 27, 1969, pp. 5-127.**

manifestă prin actele referitoare la Mitropolitul Pimen al Kievului și întregului Rus' (1382-1385), rezident în Moscova; Dionisie de Souzdal; Casian de Vidin. Aceste acte au fost apoi revăzute de către urmașul său, Patriarhul Antonie IV, pentru perioada de timp dintre 1389-1393/1394. Un raport similar poate fi admis, privind numirea lui Theodosie pentru Moldova, sub Patriarhul Nil și aceea a lui Ieremia, sub Patriarhul Antonie IV. Cu atât mai mult Ekthesis-ul nu ne obligă să susținem că fondarea Mitropoliei Moldovei și hirotonirea lui Theodosie ar fi fost acte ale Patriarhului Nil, ci mai degrabă ale Patriarhului Antonie IV, dacă ținem seama de activitatea intensă a acestuia din urmă, din anul 1389. Jean DARROUZÈS este înclinat să creadă că anul 1389 ar putea fi considerat ca dată a înființării Mitropoliei Moldovei ca sufragană a Patriarhiei Ecumenice și a numirii și hirotonirii întru arhiereu a lui Theodosie. Pentru moment, sigur este doar că fondarea Mitropoliei Moldovei a fost o inițiativă a Patriarhiei Ecumenice, nu a Domnitorului, după cum s-a întâmplat în Ungrovlahia.

*

Regest nr. 3209, din 9 mai 1401, πιττάκιον,

Scrisoare adresată Mitropolitului Ungrovlahiei, în favoarea preotului moldovean Isidor[42]

Salut Mitropolitului Ungrovlahiei, hypertime [Prea Cinstit (Venerat), n.n.] și exarh al întregii Ungarii și al Plaiurilor!

Preotul prezent, venind din Rossoblachia, după cum el a spus, a sosit aici. El a raportat că Sfinția Ta îl ții oprit [suspendat, n.n.] de la cele sfinte, din cauza nesupunerii Rossoblachilor și a anatemei generale, aruncate asupra lor, pentru că n-au vrut să-l primească pe Mitropolitul Ieremia. Dacă el nu are alte impedimente [canonice, n.n.], decât cel pe care l-a declarat, noi am luat mai înainte o decizie sinodală [prealabilă, n.n.]: masa poporului și preoții au fost absolviți de pedeapsa anatemei, numai arhonții (boierii) singuri au fost judecați ca responsabili, în timp ce episcopii stăteau sub lovitura anatemei, numai că, cazul lor nu fusese examinat în Sinod și că acesta încă nu s-a exprimat asupra sorții lor. Preoții și întregul popor [al Moldovei, n.n.] au fost liberați [de efectele anatemei]: regeste nr. 3011 și 3032; acest lucru fiind stabilit încă și acum în Sinod, unde a fost pusă problema. Dacă nu există un alt impediment, decât cel care a fost raportat, noi i-am permis practicarea preoției și slujba de citeț [lector, n.n.] pentru fiul său, chiar dacă a fost hirotonit [respectiv hirotesit, n.n.] de Iosif, acesta din urmă este fără îndoială vinovat, însă nu este redus la statutul de mirean, ca și cum hirotonirea lui ar fi nulă. Dacă aceasta este singura rațiune pentru care tu l-ai oprit să slujească, atunci iartă-l, după cum s-a hotărât și în sinod.

Același preot ne-a raportat că pe teritoriul tău, lumea care dorește să se spovedească este respinsă de către preoți, pentru că n-au fost prohirisiți pentru aceasta de către tine. Ei au dreptate să acționeze astfel, pentru că tu vei fi cel care vei da socoteală lui Dumnezeu pentru aceasta. Caută totuși să stabilești în fiecare oraș un părinte spiritual, în stare să facă spovedania [adică să fie prohirisit duhovnic, n.n.].

Harul lui Dumnezeu! **[Matei I Patriarh, n.n.]**

Semnătura prin menologion.

Text: Salut: Ἱερώτατε μητροπολῖτα Οὐγγροβλαχίας, ὑπέρτιμε καὶ ἔξαρχε παάσης Οὐγγρίας καὶ Πλαγηνῶν... τῇ σῇ ἱερότητι

[vezi și glava 393, din Pravila cea Mare sau Îndreptarea Legii, Târgoviște, 1652: Pentru Mitropoliți, carii să zic Preacinstiți și Exarhi, și carii numai Preacinstiți]

Incipit: Entavta ilten o paron

Semnătura: Μηνὶ μαΐῳ ἰνδ. θʹ †

Registru: v 48, f. 193^{v}-194: MM II, nr. 647, 494-495; *Documente*, nr. 66, 30-31; Delikanes, nr. 1347, 671-672; Laurent-Năsturel, pl. 15-16.

Literatură: S. Reli, *Istoria*, 256-257; Laurent, *Trisépiscopat*, 48, nr. 67, 80; R. Theodorescu, *Bizanț*, 211-212, vezi regestele nr. 2954 (privitor la „depunerea” din treaptă a Episcopului Iosif), apoi nr. 3011, 3032, 3038.

Critica textului: 1. Identitatea destinatarului scrisorii încă nu este stabilită cu siguranță. Antim al Ungrovlahiei este foarte probabil exclus. Mărturia lui Macarie al Ancirei (Laurent, *Trisépiscopat*, 48, nr 67, 80) este posterioară anului 1401, dar certifică faptul că Mitropolitul de Melitene, care în

[42] Luat din pp. 431-433: LES RÉGESTES *des actes du Patriarcat de Constantinople*, vol. I, Les actes des Patriarches, Fasc.VI, Le Régestes de 1377 à 1410, par Jean DARROUZÈS, Institut Français d'Études Byzantines, Paris, 1979, reg. nr. 2682-3286, 548 p. (=Le Patriarcat Byzantin, Serie I).

anul 1397 a participat la alegerile de patriarh a lui Matei I, a devenit apoi Mitropolit al Ungrovlahiei. Principalul motiv care indică o schimbare de mitropolit, înainte de anul 1401, este titulatura nouă, utilizată în forma de adresare, din scrisoare. În mod teoretic, este posibil ca acest titlu nou, să fi fost deja atribuit vechiului Mitropolit Antim, dar s-ar părea mult mai simplu de presupus că această titulatură a fost creată în momentul transferului canonic a Mitropolitului de Melitene, în scaunul Ungrovlahiei. Lipsind documentul vădit, problema datei de succesiune în scaun, dintre Antim Critopol și urmașul său, rămâne deschisă. Se presupune că urmașul lui Antim, ar fi fost Eftimie, citat doar prin numele său, în 1412 (Laurent, *Origines*, 168-170), dar lipsește încă o dovadă decisivă: Eftimie de Melitene.

2. În titulatura Mitropolitului apar doi termeni geografici: Ungaria – Οὐγγρίας și Plaiurile, Plagèna – Πλαγηνῶν; acesta trebuia să fie termenul „exarchos", care exprimă schimbarea principală. Cu toate că era înzestrat și cu rangul de topos – τόπος *[ține locul la, n.n.]* – al Nicomidiei, Mitropolitul Antim nu era cunoscut cu titlul de „exarh", care era rezervat, conform „manualului de cancelarie din secolul al XIV-lea", doar primelor patruzeci de scaune mitropolitane (Jean Darrouzès, *Ekthésis*, 45, §15). Acest manual de cancelarie înregistrează pentru Ungrovlahia titulatura folosită în scrisoarea lui Matei I (Jean Darrouzès, *Ekthésis*, 46, §18). Ar fi posibil ca acordarea acestui titlu, pentru Ungrovlahia, să fie anterioară anului 1401, însă lipsesc dovezile documentare, pentru că *Registrul Patriarhal* sau Codexul Sacru: To ιερόν κωδίκιον (1315-1402),[43] nu păstrează nici o scrisoare și nici o mențiune a mitropolitului Antim, între anii 1389 și 1401. Termenul geografic Plagèna (*Platou,* conform traducerii făcute de Laurent*, Contributions*, 170) – Πλαγηνῶν, rămâne să explice noțiunea în forma sa greacă. Termenul românesc de „plaiu" (pl. plaiuri), nu pare să fi jucat nici un rol, pentru adoptarea lui, deoarece nu pare să fi fost utilizat ca termen oficial în epoca respectivă, în actele lui Mircea Btrânul [=cel Bătrân] (1386-1418). Tot ce putem zice este că utilizarea titlului nou presupune un schimb de scrisori cu Țara Românească, pentru care ocazia cea mai favorabilă era numirea unui nou mitropolit.

3. Patriarhul Matei I se află aici în acord cu actele Patriarhului Antonie IV, la care n-a fost niciodată vorba de o depunere din treaptă, ci doar de o suspendare, la adresa Episcopului Iosif: vezi regestul nr. 2954. Pentru istoria Sfintei Taine a Preoției, în Biserica Bizanțului, explicația termenului ἀνίερος [nesfințit, nehirotonit, ticălos, nelegiuit], dată de către Patriarh este importantă. Hirotonirile făcute de către un episcop suspendat (oprit de la cele sfinte) rămân valide, pentru că Episcopul are puterea dată lui de treapta hirotoniei, adică de treapta arhieriei, cu toate acestea lui fiindu-i oprită exersarea treptei sacramentale în care se afla. Episcopul devine așadar ἀνίερος prin depunerea sa de către Patriarh. Hirotonirile pe care el le făcea deveneau valide însă ilicite, pentru că Biserica nu-i recunoștea statutul de episcop. Este vorba de o definiție, pe care am putea-o numi, de ordin practic și administrativ, care nu atinge problema teologică, privitoare la permanența caracterului hirotoniei. Se mai știe, de altfel, că un episcop depus din treaptă nu era hirotonit a doua oară, în cazul în care s-ar fi împăcat cu Biserica Lui, acest lucru implicând recunoașterea caracterului indisolubil al hirotoniei sau al preoției, în general.

Notitiae 6-21

Notitia 6: 2 β´ ἐπαρχία Ἀσίας, ὁ Ἐφέσου; nu dă lista eparhiilor sufragane, ca și în cazul *Notitia 5*;[44]

Notitia 7: cu 34 de eparhii sufragane, a 35-a fiind aceea a Arhiepiscopiei Efesului sau a scaunului Mitropolitan;[45]

Notitia 8: nu menționează eparhiile sufragane din Mitropolia sau „Arhiepiscopia autocefală a Efesului, dar nici din celelalte scaune mitropolitane, subordonate jurisdicției Tronului Ecumenic;[46]

---

[43] Vezi regestul nr. 2041, din Fasc. V, la: Jean DARROUZÈS, *LES RÉGESTES des actes du Patriarcat de Constantinopole*, vol. I, Les actes des Patriarches, Fasc. V, Le Régestes de 1310 à 1376, par Jean DARROUZÈS, Institut Français d'Études Byzantines, Paris, 1977, reg. nr. 2000-2681, 601 p. (= Le Patriarcat Byzantin, Serie I).

[44] Jean DARROUZÈS, *Notitiae Episcopatuum Ecclesiae Constantinopolitanae…*, Op. cit., p. 266, Notitia nr. 6, *text.*

[45] Ibidem, pp. 274-275.

[46] Ibidem, p. 290.

Notitia 9: menționează pe locul al doilea Mitropolia Efesului, cu 37 de eparhii sufragane;[47]

Notitia 10: oferă două versiuni de „notitiae”, pe ambele liste aflându-se Mitropolia Efesului pe locul al doilea, după aceea a Cezareei, cu 46 de episcopii sufragane;[48]

Notitia 11: nu dă lista episcopiilor sufragane;[49]

Notitia 12: nu dă lista episcopiilor sufragane;[50]

Notitia 13: cu 48 de episcopii sufragane;[51]

Notitia 14: cu 33 sau 34 episcopii sufragane, fără a fi menționate nominal;[52]

Notitia 15: cu o listă a mitropoliilor în două versiuni, fără a menționa numărul sau lista episcopiilor sufragane, în schimb sunt menționate în „Appendix” cele două mitropolii ale Ungrovlahiei, fapt care dovedește că această completare este posterioară anului 1370;[53]

Notitia 16: nu dă lista episcopiilor sufragane;[54]

Notitia 17: nu dă lista episcopiilor sufragane;[55]

Notitia 18: nu dă lista episcopiilor sufragane, dar Efesul continuă să dețină locul al doilea, după Cezareea Capadociei;[56]

Notitia 19: nu dă lista episcopiilor sufragane;[57]

Notitia 20, din anul î. 1400: nu dă lista episcopiilor sufragane, în schimb sunt menționate mitropoliile românești, la nr. 48 a Ungrovlahiei (două) și la nr. 49 a Maurovlahiei, după care urmează a Galiției din Rusia Mică;[58]

Notitia 21: nu dă lista episcopiilor sufragane, în schimb la locul 76 este menționată mitropolia Moldovei, însă cu numele schimbat, în Ungrovlahia, adică Bogdania: 76 – οα′ ἡ Οὐγγροβλαχία ἤτοι Μπουγδανία; iar la numărul 77 este dat rangul Mitropoliei Muntovlahiei, adică a Ungrovlahiei: 77 – οβ′ καὶ ἡ Μουντοβλαχία.

*

Mitropoliile Ungrovlahiei sunt menționate în *Notitia* nr. 15[192;] 20[48;] 21[178;]

Mitropolia Moldovei este menționată în *Notitia* nr. 20[49;] 21[76;] 21[181;]

1. *Mitropoliile Ungrovlahiei* (Argeș? și Severin?)

***Notitia* nr. 15, Apendix, la locul nr. 192:**

- Εἰσὶν καὶ ἕτεραι μητροπόλεις αἳ οὔκ εἰσι γεγραμμέναι οἷον ἡ Πηγὰς καὶ ἡ Οὐγγροβλαχία· ἐγεγόνει δὲ ἡ Οὐγγροβλαχία παρὰ τοῦ παναγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Φιλοθέου εἰς μητροπόλεις δύο ἀπὸ ἐπισκοπῆς.

***Notitia* nr. 20, la locul nr. 48 [respectiv nr. 36 și 37]:**

Ἐγένοτο ὕστερον ἐν τῇ Οὐγγροβλαχία δύο μητροπολῖται.

(36) καὶ ὁ μὲν εἷς ἔχει τὸν τόπον τοῦ Νικομηδείας καὶ ἔξαρχος λέγται πάσης Οὐγγρίας καὶ Πλαγηνῶν,

(37) ὁ δὲ ἕτερος λὲγεται μέρους Οὐγγροβλαχίας καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Ἀμασείας.

***Notitia* nr. 21, la locul nr. 178, 179, 180 [respectiv nr. 20]:**

178-20 ὁ Οὐγγροβλαχίας ἔχει ταύτας

179 τοῦ Ῥιμνίκου

180 καὶ τοῦ Μποζέου

---

[47] Ibidem, pp. 296-297.
[48] Ibidem, pp. 310-311.
[49] Ibidem, p. 342.
[50] Ibidem, p 348.
[51] Ibidem, pp. 354-355.
[52] Ibidem, p. 374.
[53] Ibidem, pp. 380 și 386, Appendix.
[54] Ibidem, p. 388.
[55] Ibidem, p. 393.
[56] Ibidem, p. 406.
[57] Ibidem, p. 412.
[58] Ibidem, pp. 416 și 418.

2. *Mitropolia Moldovei* (Suceava)

***Notitia* nr. 20, la locul 49 [respectiv nr. 38-41]**

Ἐγένοτο ἐφ᾽ἡμῶν

(38) καὶ μητροπολίτης Βιδύνης

(39) καὶ ἐν τῇ Μαυροβλαχίᾳ ἕτερος

(40) καὶ ἐν τῇ Γαλίτζῃ, ἥτις ἦν μέρος τῆς Μικρᾶς Ῥωσίας.

(41) (καὶ πρὸ ὀλίγου ἕτερος εἰς τὸν Ῥωμάνου τὸν Φόρον, ὃς καὶ Ῥωμάνου λέγεται.)

***Notitia* nr. 21, la locul nr. 76, 77, 181, 182, 183 [respectiv nr. οα′, οβ′ şi 21]:**

76 – οα′ ἡ Οὐγγροβλαχία ἤτοι Μπουγδανία

77 – οβ′ καὶ ἡ Μουντοβλαχία

181-21 ὁ Μολδοβλαχίας ἤτοι Μπογδανίας ἔχει ταύτας·

182 τοῦ Ῥανδεούτζου

183 καὶ τοῦ Ῥωμάνου

***Hartă:* Dioecesis Asiana 400 AD – Harta Diocesei Asia, în jurul anului 400. Este vorba de harta administrativă imperială sau „Diocesa civilă” a Asiei [din Asia Minor, n.n.], împreună cu o parte din insulele greceşti, din partea de sud-vest, în care sunt situate cele două Arhiepiscopii, a *Efesului* şi a *Laodiceei* din Frigia,[59] cu mitropoliile lor sufragane.**

Luat din: http://it.wikipedia.org/wiki/Arcidiocesi_di_Efeso#mediaviewer/File:Dioecesis_Asiana_400_AD.png

În partea de nord-est a Diecezei Asia se află Dioecesis Pontica – din Asia Minor – din care făceau parte Capadocia, Armenia, Satrapiae, Pontus Polemoniacus (*Imperiul de Trapezunt*, de mai târziu), Galatia, Helenopontus, Paphlagonia, Honorias şi Bithynia.

[59] Ἔφεσος şi Laodicea în Frigia, Φρυγία: *Laodicea ad Lycum*; Λαοδίκεια πρὸς τῷ Λύκῳ; la osmani *Lâdik*.

Μητρόπολις Εφέσου
Ecclesia Ephesi, Metropolis[60]
[Lista Episcopilor, Arhiepiscopilor și mitropoliților greci ai Efesului[61]]

Episcopi[62]

[Biserica Efesului ar fi fost fondată în anul 52?]

Apolo, de prin anul 52, (vezi *I Corinteni, 1, 12* și 14), ucenicul Sf. Ioan Botezătorul;

Gaius, ?-?, după 64? vezi Romani, 16, 23 și I Corinteni, 1, 14;

Sf. Apostol Paulus,?-?;

I. Sf, *Ap*. Timoteus, ?-?, d. 64 – c. 97 †;[63]

II. Sf. Apostol și Evanghelist Ioan, [= *Ioan I*, n.n.], c. 69?-?, înainte de anul 100, † c. 117;

Onisim, ?-?, c. 107 – c. 117;

Sf. Policarp al Smyrnei?,?-?, mijlocul sec. II, † 155/167?;

Sf. Thraseas al Eumeniei, azi *Einalbisar*, în Phrygia, Turcia, ?-?, † î. 170/171? (vezi *Martyrologium Romanum*, III, 7 [martie, ziua 7]);

Sf. Sagarius al Laodiceei, ?-?, 160-167?;

Sf. Papirius al Smyrnei, azi *Izmir*, Turcia, ?-?, 167-170?;

Sf. Meliton I al Sardelor (Sardes), Σάρδεις sau Σάρδις azi*Sart*, Turcia, ?-?, 170-180?;

VIII. Sf. Policrates, ?-?, [*180-200*?], datarea din parantezele drepte este prezumtivă, adică *nesigură!*, menționat documentar în anul 196;

IX. Sf. Apollonius, ?-? [*c. 180 – c. 210*?];

Camerius al Smirnei, ?-?, [*210-220*];

Eudaemon al Smirnei, ?-?, [*220-250*];

...*necunoscuți*

Pluinos, 298-?;

...*necunoscuți*

„Patriarhi” [*recte* Mitropoliți și Arhiepiscopi][64]

Menophantes, î. 325 – d. 344;

Evethius, 367-382;

Antonios, 382-400, menționat în anul 400;

Heraclides, d. 400 – d. 407;

---

60 Compară cu lista episcopilor și mitropoliților Efesului, *Provincia Asiae*, coloana 671-694, la: Michaelis LE QUIEN, *Oriens Christianus*, tomus primus, t. I, *Patriarchatus Constantinopolitanus*, Parisiis, Ex Typografia Regia, 1715 ¹, 1740 ², Reprint Graz, 1958 ³, Akademische Druck-u. Verlagsanstallt. Ierarhii numerotați cu cifre romane sunt toți luați din: Michaelis LE QUIEN, *Oriens Christianus*, tomus primus. Ceilalți sunt adăugați de noi, conform diferitelor surse.

61 Luat din: http://it.wikipedia.org/wiki/Arcidiocesi_di_Efeso; mai vezi și: http://ephesuspat.weebly.com/list-of-patriarchs.html; Pentru literatura aferentă, consultă lucrările:
1. *Homélies d'Abraham d'Ephèse*, în *Echos d'Orient* XVII (1914), pp. 144-146.
2. Vitalien Laurent, *Le corpus des sceaux de l'empire Byzantin*, vol. V/1, Paris 1963, nº 258.
3. Vitalien Laurent, *Le corpus des sceaux de l'empire Byzantin*, vol. V/1, Paris 1963, nº 259.
Dati riportati sul sito Catholic Hierarchy alla pagina [1]
(LA) Pius Bonifacius Gams, *Series episcoporum Ecclesiae Catholicae*, Leipzig 1931, p. 443.
(LA) Konrad Eubel, *Hierarchia Catholica Medii Aevi*, vol. 1, p. 240; vol. 3, p. 193; vol. 4, p. 183; vol. 5, pp. 195–196; vol. 6, p. 209.
(LA) Michele Lequien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Parigi 1740, Tomo I, coll. 671-694.
(EN) Ephesus su Catholic Encyclopedia.

62 Termeni bisericești în limba turcă: Patrik [patriarh]; Metropolit [mitropolit]; Başpiskoposu [arhiepiscop]; Piskopos [episcop]; Papaz [preot]; Keşiş [călugăr]; Kutsal Teslis [Preasfânta Treime] etc.

63 Lista mitropoliților numerotați cu cifre romane sunt astfel numerotați la: Michaelis LE QUIEN, *Oriens Christianus*, tomus primus, t. I, *Patriarchatus Constantinopolitanus*, Op. cit., coloana 671-694. Același Michaelis LE QUIEN menționează și alte nume de ierarhi, fără a le atribui însă numărul de ordine roman.

64 În sensul bizantin al cuvântului, adică treapta de arhiepiscop este superioară celei de mitropolit. În Biserica Românească, Rusă, Sârbă, Poloneză și Ukraineană, arhiepiscopul este subordonat canonic mitropolitului locului.

Castinus, d. 407 – c. 428;
Sf. Memnon, c. 428 – c. 440, menționat documentar în anul 431;
Vasile I, c. 440 – c. 444, menționat documentar c. 440;
XXVII. Bassian, î. 446 – d. 447;
XXVII. Ștefan I, d. 447 – d. 451;
XXIX. Ioan II, d. 451 – c. 475?, menționat documentar în anul 458;
XXX. Paulus, *haereticus*, c. 475 – î. 500, menționat în anul 480;
XXXI. Aetherius, î. 500 – d. 503, menționat în anul 500;
Theosebius, d. 503 – c. 519 [1];
XXXII. St. Hypatios I, c. 519 – d. 536 [542?];
XXXIII. Andrei,?-?, d. 536 – î. 553, menționat de Procopius din Caesarea, *IstoriaSecretă*, 3, 4, terminată de scris în anul 555, cu finisările ulterioare, ante 558;[65]
XXXIV. Procopius,?-?, menționat 553 și 560?;
XXXV. Sf. Abram sau Abraham, d. 553-558;
Ioan [III], monofizit [*vescovo giacobita*], 558-585/88?, n-a rezidat în Efes, ci la Constantinopol;
Eutropius, ?-?;
XXXVI. Rufinus, d. 585/88-604?, menționat documentar 597;
...*necunoscuți*
XXXVII. Sf. Theodoros I,?-?, d. 604-?, menționat documentar în 680;
XXXVIII. Stefan II,?-?, menționat documentar în 692;
...*necunoscuți*
XXXIX. Sf. Hypatios II,? – 735, menționat documentar c. 730;
XL. Theodosios, *haereticus*, c. 735 – d. 754?, [Iconomachorum episcoporumantesignamus fuit Theodosius Tiberii Apsimari quondam Imperatoris proles, Ephesi metropolita, qui Constantini Copronymi an. 13 impurae ejus synodi Constantinopolitanae trecentorium triginta episcoporum cum Sisinio Pastilla Pergensi episcopo praes fuit; *coloana 683-684*] Este vorba de Împăratul bizantin Theodosios III Armeanul [*sau de fiul acestuia*?], participant și la Sinodul iconoclast de la Hieria, din anul 754: o Θεοδόσιος Γ΄ (715-717), care abdică pe data de 25 martie 717 si, împreună cu fiul său, este călugărit după data de 18 aprilie 717 după care se retrag amândoi la Efes, ducând o viață ascetică. Către anul 735 [el sau fiul său] devine Mitropolit al Efesului, păstorind până după anul 754.[66]
...*necunoscuți*
XLI. Ioan III [IV], ?-?, menționat în anul 787;
...*necunoscuți*
XLII. Sf. Theophilos, ?-?, menționat c. 824;
XLIII. Marcu I, ?-?, menționat 833;
XLIV. Vasile II, ?-?, menționat 869;
XLV. Grigorie, ?-?, menționat 879/880;
XLVI. Cyriacus, ?-?;
XLVII. Theodoros II, ?-?;
Theophanos, ?-?, prima jumătate a sec. XI[2];
Theophilaktos, ?-?, prima jumătate a sec. XI[3]

---

65 Procopius din Caesarea, *Istoria Secretă*, Ediție critică, traducere și introducere de Haralambie Mihăescu, Editura Academiei Române, 1972, 263 p.: pp. 40 și 41.
[1] *Homélies d'Abraham d'Ephèse*, în *Echos d'Orient* XVII (1914), pp. 144-146.
[2] Vitalien Laurent, *Le corpus des sceaux de l'empire Byzantin*, vol. V/1, Paris 1963, nº 258.
[3] Vitalien Laurent, *Le corpus des sceaux de l'empire Byzantin*, vol. V/1, Paris 1963, nº 259.

66 Vezi fișa perioadei de domnie a lui Theodosios III Armeanul, în lucrarea noastră, p. 312: Ioan Marin MĂLINAȘ, *Dipticon sau cronologie patriarhală și imperială* [Pentarhia, vol. I – Πενταρχιας, τόμος I], Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006, 398 p., incl. il. + trei referate von Prof. Dr Mircea Păcurariu, Prof. Dr. Constantin Voicu și Conf. Dr. Constantin Mălinaș: p.uz. Theodosios III, *uzurpator*, basilevs, (?-d.754?), vara anului 715-716 apr. 18, respectiv 717, martie 25, renunță la tron și, împreună cu fiul său, se călugărește, după care se retrag amândoi la Efes, ducând o viață ascetică. Theodosios III era un om de rând, perceptor al impozitelor din Mysia, în Asia Mică, provincie în care s-a produs răscoala, în vara anului 714, și care l-a proclamat împărat. Theodosios III s-a ascuns de ei în munți, dar răsculații l-au găsit, l-au prins și l-au dus la Constantinopol, unde a ajuns prin martie 715.
LE QUIEN, *Oriens Christianus*, tomus primus, t. I, *Patriarchatus Constantinopolitanus*, Op. cit., col. 683-684.

XLVIII. Nicephoros I, ?-?, menționat c. 1050;

c. 1050-1078...necunoscuți

XLIX. necunoscut nominal, menționat în anul 1066;

L. Mihail I, c. 1078-1090, fostul Împărat bizantin Mihail VII Ducas Parapinakios (1071-1078, co-regent 1060-1067), călugărit la Sf. Sophia, după 30 martie 1078, și stabilit la Mănăstirea Studion, după care, s-a mutat în *Monasterio Mamantis*.[67] Ulterior a ajuns Mitropolit al Efesului. S. B. Dașkov este însă de altă părere: *„Împăratul a fugit, apoi, fără a încerca măcar să lupte, a abdicat, s-a tuns călugăr și, ulterior, a ajuns mitropolit la Efes. La începutul anilor '80 [1080, n.n.], la curtea lui Robert Guiscard a apărut un călugăr oarecare, care se dădea drept Mihail VII Ducas. Impostorul a fost ucis în timpul asediului orașului Dyrrachion.*"[68]

LI. Ioan IV [V], 1090-1155, menționat documentar la Sinodul Patriarhal din 1144;

Gheorghe, 1155-1156;

LII. Nicolae I, 1156 – c. 1210, menționat la Sinodul Endemic, din 1170;

Nicolae II Mesaritis, d. 1210 – d. 1216, 1224?;

LIII. ***necunoscut nominal;***

Monasteriotes, 1224-?;

LIV. Nicephoas II, ?– 1260, apoi Patriarh Ecumenic Nicephoras II, c. martie 1260 – c. febr. 1261, apoi face paretisis în favoarea lui Arsenie Autorianos (1254-1260 și 1261-1264); Vezi: Κατάλογος Οικουμενικών Πατριαρχών της Κωνσταντινουπόλεως;

LV. Isaac d. febr. 1261-1288, menționat documentar în 1274;

LVI. Ioan V [VI], 1288-?;

LVII. Myron, ?-?;

LVIII. ***necunoscut nominal;***

Mihail II, ?-?, menționat c. 1305;

Sf. Theoliptos al Philadelphiei, ?-1332;

LIX. Matei, ?-?, menționat în anul 1346;

Makarios I Chrysokephalos al Philadelphiei, 1353-1382;

LX. Iosif, 1393-1416, apoi Patriarh Ecumenic, Iosif II (1416-1439), fiul nelegitim al Țarului Ivan Alexandru al Bulgariei, de la Veliko Târnovo (1331-1371);

LXI. Ioasaf, d. 1416 – î. 1437;

LXII. Sf. Marcu II Eugenicul, 1437 – d. 23 iunie 1444;

LXIII. Mitrophan, 1444-?;

LXIV. ***necunoscut nominal;***

LXV. Daniel, ?-?, menționat în anul 1481, în contextul păstoririi Patriarhului Ecumenic Maxim III, Μάξιμος Γ΄ Χριστώνυμος (1476-1482);

LXVI. Athanasios, ?-?, menționat documentar 1575;

Sf. Solomon, ?-?;

LXVIII. Meletie, ?-?, menționat în anul 1639, la hirotonirea întru arhiereu a Episcopului Laurentius al Kassandriei (Macedonia), alături de Patriarhul Ecumenic Partenie I cel Bătrân (1639-1644), după 1 iulie, când acesta a fost înscăunat.

---

[67] Vezi: Constantinus Porphyrogeneti, *Libri duo de cerimoniis aulae byzantinae*: Continens Librvm Secvndvm, Band 2 von Imperator Constantinus (Imperium Byzantinum, VII.), Johann H. Leich, Johann Jacob Reiske..., pp. 373-374, ediție online.

[68] S. B. DAȘKOV, *Dicționar de împărați bizantini*, traducere de Viorica și Dorin ONOFREI, Editura Enciclopedică, București, 1999, p. 304.

Vezi și fișa perioadei de domnie a Împăratului Mihail VII, lucrarea noastră *Dipticon sau cronologie...*, p. 320: Ioan Marin MĂLINAȘ, *Dipticon sau cronologie patriarhală și imperială* [Pentarhia, vol. I – Πενταρχιας, τόμος I], Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006, p. 320:

Mihail VII Ducas Parapinakes (1050-c.1090), avtocrator, basilevs, 24 oct. 1071-1078 ian. 7 sau aprilie 3. Domnia lui a fost o catastrofă pentru Imperiu și mai ales pentru capitală și pentru armată. Era eclipsat cu totul de Psellos, cu care se ocupa de compunerea „iambilor", nu de guvernarea împărăției. De Bobotează, 1078, un grup de senatori și de clerici, adunați în Sf. Sophia, l-a proclamat basileu pe Nichifor III Botaniates. Împăratul a fugit, fără a opune rezistență, a abdicat și s-a călugărit, ajungând ulterior mitropolit al Efesului.

*Rebeli, uzurpatori: cezarul Ioan Ducas, 1072, fratele lui Constantin X

Nichifor Bryenios, 3 oct. 1077-1078 april

Nichifor Botoneiates, din 10 oct. 1077

LXIX. Paisie I, ?-?, menționat circa 1650;
LXX. Chiril, ?-?, menționat în anul 1721;
LXVII. Sophronios, ?-?, menționat în 1780;

*****

Anthimos I, 1797-1803
Paisie I, 1822-1827,
Chiril, 1827-1829;
Hyerotheos, 1829-1831;
Seraphimos, 1831-1833;
Chrysantos I, *prima oară*, 1833-1837;
Paisie II, 1837;
Antim II, 1837-1845, înainte Mitropolit de Serres, Serai, Σέρρες sau Σέρραι, înMacedonia, Gr., din anul 1829, apoi al Bursei sau Brussei [Bursa, Prussa, Προύσα], din anul 1833; Patriarh Ecumenic, Antim VI, în trei rânduri: 1845-1848, 1853-1855, 1871-1873;
Chrysantos I, *a doua oară*, 1845;
Athanasios III, 1845-1850;
Anthimos II, 1851-1853;
Paisie III, 1853-1857;
Chrysantos II, 1857-1869;
Meliton II, 1869-1893;
Constantin, 1893-1897 [fost Mitropolit de Mitilene (1876-1893)], apoi Patriarh Ecumenic, Constantin V (1897-1901);
Ioachim, 1897-1920;
Eusebius, 1920-1921;
Hrisostomos II, 1921-1924 [fost Episcop de Tralleon (1910-1913), apoi Mitropolitul Philadelphiei (1913-1921)], părăsește Efesul în anul 1922, transferat apoi în scaunul Mitropoliei Philiponului, Neapoleos și Thason (1924-1962), după care devine Arhiepiscopul Athenei și întregii Elade (Grecii), 1962-1967;

***Hrisostomos II a fost ultimul Mitropolit al Efesului.*[69] Actualul Mitropolit ortodox grec din zonă rezidează în apropiere, la Manisa sau *Manissa*, Μανίσα, vechiul Magnesia, Μαγνησία, oraș (și capitală a provinciei cu același nume), situat la sud-est și nord-vest, de provincia și orașul Smirna / Izmir – Επαρχία Σμύρνης, din vestul Turciei.**

---

[69] **Luat din: http://orthodoxwiki.org/Chrysostomos_II_(Hadjistavrou)_of_Athens**

Micromedalioane:

Mitropoliți ai Efesului și alte personalități ale acestei provincii Bisericești

Personalitățile de la începuturile acestei Biserici ne sunt cunoscute din Sf. Scriptură, din Patrologie, din Viețile Sfinților și din Istoria Bisericească, precum și din mențiunile făcute deja în această lucrare, motiv pentru care nu mai revenim asupra lor:

Sf. Apostol și Evanghelist Ioan, Sf. Apostol Paul, Sf. Evanghelist Luca, Sf. Maria Magdalena, Gaius, Apollo, Sf. Ap. Timoteus, cei șapte tineri din Efes etc.

Sf. Apollonius, ?-? [c. 180 – c. 210?];

Ο Απολλώνιος Εφέσου[1]

Apolonius a fost un combatant al Montanismului sau „ereziei frigiene”, *Adversus Cataphrygas*, așa după cum îl prezintă și istoricul Eusebiu de Cezareea [Palestinei], în *Istoria Bisericească*, cartea a cincea, cap. XVIII: *„Și Apollonius a combătut pe catafrigieni și pe cei amintiți de el.”*[2] Nu este sigur dacă este una și aceeași persoană cu Apollonius al Efesului. În plus nu suntem siguri nici dacă a fost chiar și Episcop al Efesului, deși apare în lista episcopilor, întocmită de Michaelis LE QUIEN, *Oriens Christianus*, tomus primus, t. I, *Patriarchatus Constantinopolitanus*, coloana 674, care a preluat știrea după autorul anonim al lucrării *Praedestinatus*.[3] Eusebiu al Cezareei nu-l menționează pe Apollonius ca Episcop al Efesului, mulți istorici îl localizează în Asia Mică, sub denumirea Apollonius Antimontanistul.[4]

---

[1] **Literatură privitoare la Apolloniu al Efesului, vezi:**
***Apollònio* în *Treccani. it – Enciclopedie online*, Istituto dell'Enciclopedia Italiana, 15 marzo 2011.**
(EN) Francis Grey, v. *Apollonius of Ephesus*, Catholic Encyclopedia, vol. I, New York 1907.
(LA) Michele Lequien, *Oriens christianus in quatuor Patriarchatus digestus*, Parigi 1740, Tomo I, col. 674.

[2] **Vezi la Eusebiu al Cezareei, *Istoria Bisericească*, cartea a cincea, XVIII, 1-14: EUSEBIU de Cezareea,**
Scrieri partea întâi (vol.I), *Istoria Bisericească* și *Martirii din Palestina*, traducere, studiu, note și comentarii de Prof. Teodor BODOGAE, vol. I, Buc. 1987, 451 p;
Scrieri partea a doua (vol. II), *Viața lui Constantin cel Mare*, studiu introductiv de Prof. Emilian POPESCU, trad. și note de Radu ALEXANDRESCU, vol. II, Buc. 1991, 295 p.; Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1987, vol. I și 1991, vol. II (în Colecția PSB, Părinți și Scriitori Bisericești, nr. 13 și 14).

[3] **Michaelis LE QUIEN, *Oriens christianus: in quatuor patriarchatus digestus*: quo exhibentur ..., tomus primus, col. 674. Informația din *Praedestinatus* a fost preluată și de Fer. Ieronim, care precizează că din tratatul lui Tertulian *De Ecstasi*, text pierdut, cartea a șaptea ar fi fost îndreptată împotriva lui Apolloniu: Remus Rus, Op. cit., p. 66. Această informație o prezintă în mod asemănător și Michaelis LE QUIEN, Op. cit., col. 674. Vezi și Fericitul Ieronim sau Eusebius Sophronius Hieronymus, *De viris illustribus*, 40.**

[4] **Remus RUS, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu*, Editura Lidia, București, 2003, p. 66.**

Ioan al Efesului (558-585/88)

Ο Ιωάννης της Εφέσου (ή της Ασίας) (περ. 507 – περ. 588)

Ioan [III], monofizit [*vescovo giacobita*], (*c.507 – † c.585/88), 558-585/88?, n-a rezidat în Efes, ci la Constantinopol.[5] Ioan a fost un ierarh și istoric siro-romeu.

Mitropolitul Ioan s-a născut c. 507, în zona Ingilene, aproape de Diyarbakir [Ἄμιδα, دياربكر Diyâr-i Bekr (în osmană), ܐܡܕ (Amed, în aramaică) Diarbekir, în limba zaza și kurdă, Ամիդա (Amida, în armeană)], azi în Turcia de sud-est, oraș așezat pe malul drept al Tigrului, pe un platou de bazalt.

Mitropolitul Ioan n-a vrut să accepte deciziile Sinodului IV Ecumenic, de la Calcedon, din anul 451, rămânând în istorie ca și un ierarh monofizit convins.[6]

Mitropolitul Ioan a fost încă de copil afierosit unei mănăstiri, de unde a fost apoi mutat la Amida sau Diyarbakir, un centru al Bisericii Siriene, adică monofizite. Acolo n-a putut rămâne însă mult timp, din cauza represaliilor la care au fost supuși monofiziții, după anul 518, din partea autorităților imperiale și, la vârsta de 15 ani, adică în jurul anului 521, călugării mănăstirii s-au retras la Hazim, un sat ferit, de la marginea orașului. La insistențele noului împărat Justinian I cel Mare (527-565), dar mai ales grație inițiativei luate de împărăteasa Teodora, care-i proteja pe monofiziți, monahii au revenit în anul 530 la mănăstirea lor din Diyarbakir sau Amida. Cu un an înainte, în anul 529 Ioan a devenit ierodiakon. Tot în anul 530, Ioan a întreprins o călătorie prin orientul romeu, adică prin teritoriile răsăritene ale Imperiului Bizantin, strângând date mai puțin cunoscute, privitoare la diferiți sfinți – *Vita Sanctorum* – pe care ulterior le-a prelucrat în lucrările pe care le-a elaborat.

În anul 540 a reușit să se stabilească la Constantinopol, de unde, în anul 541, a întreprins o călătorie în Egipt. În anul 542, izbucnind la Constantinopol „pesta justiniană”, providența l-a ferit de această boala contagioasă nemiloasă, pentru că, deși era monofizit, Împăratul Justinian I cel Mare l-a trimis în misiune la păgânii din zona de munte a Asiei Mici, la Nisa, Capadocia etc. Acolo a rămas, cu întreruperi, aproape trei decenii, reușind să aducă la Hristos peste 70.000 de păgâni, pe care i-a botezat, după cum el însuși mărturisește. În această perioadă, adică în anul 558 a și fost hirotonit întru arhiereu de către Iacob Baradai titular de Edessa † 578, cu destinația canonică, pentru scaunul mitropolitan al Efesului.[7] Numai că Mitropolitul Ioan n-a condus niciodată această Mitropolie, zona lui de activitate rămânând regiunile de munte ale Asiei Mici și Constantinopolul. El făcea parte din elita ierarhiei monofizite și după anul 570, când Împăratul Justin II (565-578) a dezlănțuit din nou o prigoană împotriva monofiziților, Mitropolitul Ioan a fost arestat, fixându-i-se domiciliul forțat chiar în orașul Calcedon – ironia soartei – unde a și murit în anul 585/88.

Ioan al Efesului a redactat mai multe lucrări, păstrate doar fragmentar. Foarte importantă rămâne lucrarea lui de *Istorie Bisericească*, scrisă în aramaică sau vechea limbă siriană, din care a ajuns până la noi în mod intact, doar fragmentul ultim, privitor la anii 571-585. În acest fragment, adică în partea a treia a lucrării, aflăm date privitoare la războaiele cu perșii, duse de Împăratul Mauriciu (582-602) și mai ales cele nouă capitole, referitoare la încreștinarea NUBIEI, acțiune care a început exact în această perioadă.[8] Partea a doua a Istoriei Bisericești, a Mitropolitului Ioan a fost

---

[5] **Pentru literatură, vezi: *Homélies d'Abraham d'Ephèse*, în *Echos d'Orient* XVII (1914), pp. 144-146;**
Vitalien Laurent, *Le corpus des sceaux de l'empire Byzantin*, vol. V/1, Paris 1963, nº 258;
Vitalien Laurent, *Le corpus des sceaux de l'empire Byzantin*, vol. V/1, Paris 1963, nº 259.

[6] **Vezi: http://de.wikipedia.org/wiki/Johannes_von_Ephesos; precum și: http://ephesuspat.weebly.com/history.html**

[7] **Iacob Baradai a fost hirotonit arhiereu în anul 542, din porunca împărătesei Teodora, care dorea pacea în imperiu, prin acțiuni diplomatice de toleranță religioasă, pentru estomparea rezistenței monofizite. În palatul ei din Constantinopol trăiau „ascunși” elitele monofizite, fără ca împăratul și Senatul „să știe”, pentru a nu fi persecutați de autoritățile imperiale. Justinian I cel Mare apăra și reprezenta deciziile Sinodului de la Calcedon, din anul 451, iar soția lui, Împărăteasa Teodora îi proteja pe monofiziți. Prin această acțiune duplicitară, perechea imperială a reușit să asigure pacea în Biserică și liniștea politică și socială, din provinciile de răsărit.**

[8] **Vezi: Siegfried G. Richter: *Studien zur Christianisierung Nubiens.* Sprachen und Kulturen des christlichen Orients, Bd. 11. Reichert, Wiesbaden 2002.**

folosită de către Pseudo-Dionysius de *Tell Mahre*, în lucrarea acestuia *Chronica de la* [Mănăstirea] *Zuqnin*. Acesta era tot un istoric siriano-aramaic, adică monofizit, care a trăit în secolul al IX-lea, după care ar putea fi reconstituite și câteva fragmente din lucrarea de istorie a lui Ioan al Efesului.[9]

De mare importanță rămân și *sinaxarele* sau *Vita Sanctorum*, redactate de Ioan al Efesului, pentru cei 58 de sfinți, din Siria și Egipt, mai ales călugări și eremiți sau pustnici.

Teodosie III (*? – † d. 754), Împărat Romeu 715-717

Ο Θεοδόσιος Γ΄ ήταν Αυτοκράτορας του Βυζαντίου από το 715 έως το 717

Teodosie III, Armeanul *? – † după 1754? a fost „un om de rând și fără griji", îl caracteriza Sf. Patriarh Nikephor I (806-815, † 828), în *Cronica* sa, *Historia syntomos*, Breviarium, Νικηφόρου Ιστορία σύντομος (Patrologia Graeca), 61, p. 371.[10] Înainte de-a ajunge monarh a fost un simplu perceptor al impozitelor în Mysia, Μυσία, la sud de Marea Marmara, în Asia Mică, a nu se confunda cu Moesia [Μοισία *Moisia*, Μυσία *Mysia*], din nordul Bulgariei și estul Serbiei de astăzi.[11] După alte informații însă, ar fi fost fiul Împăratului Tiberius III Apsimar (698-705/706). În vara anului 715 oștirile bizantine s-au răsculat, proclamându-l pe Teodosie împărat, însă acesta s-a ascuns în munți, unde soldații l-au găsit totuși, obligându-l să preia tronul, luându-și numele de Teodosie III Constantin. Ca împărat a fost destul de șters și lipsit de însemnătate, în plus a fost mereu contestat de un număr destul de mare de strategi, care-l vedeau că nu este destul de capabil să conducă imperiul. El era mai mult sau mai puțin un paravan în favoarea dominației militare a strategilor din Thema Opsikion, θέμα Ὀψικίου, situată în aceeași Mysia.[12] Câtva timp mai târziu, în aprilie 717, Leon Isaurianul, strategul Themei Anatolikon, Ἀνατολικόν [θέμα], θέμα Ἀνατολικῶν, a fost proclamat împărat, în orașul Amorion, το Αμόριο (Ἀμόριον), sub numele de Leon III Isaurianul, ο Λέων ο Γ' Ἴσαυρος. Rezistența opusă de Theodosios III față de uzurpatorul Leon, a fost destul de slabă și prost organizată, acesta înaintând destul de ușor spre capitală, pe care a asediat-o. Teodosie III a fost făcut prizonier, împreună cu fiul său. Cu data de 25 martie 717, Teodosie III ar fi renunțat la tron. Regestul imperial nr. 277, din 18 aprilie 717, constituit dintr-o scrisoare a lui Leon III, către Teodosie III, conține condițiile în care i se cruță viața, după abdicarea de la tron: Teeodosie III și fiul său [tot Teodosie] trebuie să meargă la mănăstire, adică să fie tunși în monahism, lucru pe care l-au și făcut, retrăgându-se amândoi la Efes, unde au dus o viață ascetică. El sau cu mai mare probabilitate, fiul său, care se pare că se numea tot Teodosie? a ajuns apoi Mitropolit [Arhiepiscop] al Efesului: *Theodosie, haereticus*, c. 735 – d. 754? [Iconomachorum episcoporum antesignamus fuit Teodosie Tiberii Apsimari quondam Imperatoris proles, Ephesi metropolita...], anatematizat ulterior, de Părinții Sinodului Ecumenic al VII-lea, de la Niceea, din anul 787. Astfel, istoricul

---

[9] Literatură privitoare la Ioan al Efesului: Susan Ashbrook-Harvey: *Asceticism and Society in Crisis: John of Ephesus and the „Lives of the Eastern Saints"*. Berkeley 1990; hier online.
Susan A. Harvey, Heinzgerd Brakmann: *Johannes von Ephesus*. In: *Reallexikon für Antike und Christentum*. Bd. 18 (1998), Sp. 553–564.
Jan Jacob van Ginkel: *John of Ephesus. A Monophysite Historian in Sixth-century Byzantium*. Groningen 1995.
Norbert Nebes: *Johannes von Ephesus*. In: *Religion in Geschichte und Gegenwart*. Bd. 4, Tübingen 2001, S. 536.
M. Whitby: *John of Ephesus and the Pagans. Pagan Survivals in the Sixth Century*. In: M. Salamon (Hrsg.): *Paganism in the Later Roman Empire and in Byzantium*. Krakau 1991, S. 111–131.

[10] La Dașkov, p. 161; *Nikephoros, Patriarch of Constantinople, Short history.* Text, transl., and commentary by Cyril Mango. Washington, DC, Dumbarton Oaks Research Library and Collection 1990 (Corpus fontium historiae Byzantinae, 13, Series Washingtoniensis = Dumbarton Oaks texts, 10).

[11] S. B. DAȘKOV, *Dicționar de împărați bizantini*, traducere de Viorica și Dorin ONOFREI, Editura Enciclopedică, București, 1999, p. 161.

[12] Ibidem, p. 162.

Michaelis Le QUIEN descoperă originea și descendența dinastică a lui Teodosie III. Presupunem că a fost un aprig susținător al iconomahilor sau iconoclaștilor, servind cu mult zel interesele Împăratului Constantin V.

> **XL. Theodosios, *haereticus*, c. 735 – d. 754? [Iconomachorum episcoporum Antesignamus fuit Theodosius Tiberii Apsimari quondam Imperatoris proles, Ephesi metropolita, qui Constantini Copronymi an. 13 impurae ejus synodi Constantinopolitanae trecentorium triginta episcoporum cum Sisinio Pastilla Pergensi episcopo praes fuit; *coloana 683-684*].[13]**

*****

Regeste imperiale, privitoare la Împăratul Teodosie III (715-717)[14]

Regest nr. 277, din 18 april 716, Λόγοι (ἀπαθείας), Λέων Γʹ ὁ Ἰσαυρός, Leon III (718-741), către ex-împăratul Teodosie III, Θεοδόσιος Γʹ, conține condițiile în care i se cruță viața, după abdicarea de la tron: Teodosie III și fiul său [tot Teodosie] trebuie să meargă la mănăstire, adică să fie tunși în monahism, lucru pe care l-au și făcut, retrăgându-se amândoi la Efes, unde au dus o viață ascetică. Regestele patriarhale nu fac nici o mențiune concretă, privitoare la Teodosie sau la fiul acestuia.[15]

*****

Regest nr. 276, din vara anului 716, Σπονδαί, Tratat de pace cu Hanul Bulgar Tervel, Χάνος Τέρβελ (700/701-718/721, asociat din 681), potrivit căruia frontiera dintre cele două țări era fixată lângă Meleona, în Tracia.[16] Singura realizare de seamă, din timpul domniei lui Teodosie III a fost acest tratat de pace cu bulgarii, împreună cu un acord comercial favorabil bizantinilor.[17]

---

13 **LE QUIEN, *Oriens Christianus*, tomus primus, t. I, *Patriarchatus Constantinopolitanus*, Op. cit., col. 683-684.**

14 **1. *REGESTEN der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches von 565-1453*, Bearbeitet von Franz DÖLGER, 1. Teil: Regesten von 565-1025, 3 Teile in einem Band, Verlag R. Oldenbourg, München und Berlin, 1924, 105 p., Einleitung, pp. V-XII, + Regeste nr. 1-821 [Corpus der griechischen Urkunden des Mittelalters und der Neueren Zeit, Herausgegeben von der Akademien der Wissenschaften in München und Wien, REIHE A: Regesten..., Abteilung I: *Regesten der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches*], reprint 1976, Verlag Dr. H. A. Gerstenberg – Hildesheim {Volum recenzat de Louis BRÉHIER, în *Byzantion*, I, 1924, pp. 591-593}.**

15 ***REGESTEN der Kaiserurkunden…*, Op. cit., 1. Teil, p. 34.**

16 ***REGESTEN der Kaiserurkunden…*, Op. cit., 1. Teil, p. 33.**

17 **Ibidem; vezi și S. B. DAȘKOV, *Dicționar…*, Op. cit., p. 162.**

Sinodul iconoclast de la Hiéreia, din 10 febr. – 8 aug. 754 sau Sinodul al V-lea „de la Constantinopol”[18]

Titulus pseudosynodi est: Definitio * sanctae, magnae, & universalis synodi.
[Titlul pseudosinodului este: Definiția sfântului, marelui și ecumenicului Sinod][19]
Εικονομαχική σύνοδος της Ιέρειας (754 μ.Χ.) ή «ακέφαλη σύνοδο»

Concilium Hiereiense ab imperatore Constantino V anno 754 Hiereiae (regionis urbanae hodiernae Fenerbahçe Constantinopolitanae) convocatum est. Sacerdotes congregati ibi iconoduliam condamnaverunt et Iohannem Damascenum excommunicaverunt. Concilium Nicaenum Secundum 33 annis post habitum istud concilium desprevit et decreta eius annullavit.[20]

Ἱερεῖα (în greaca biz.), Ἱερία sau Ἡρία, pe țărmul asiatic al Mării Marmara, azi Fenerbahçe (*înainte* Phanaraki), Φενερμπαχτσέ, o suburbie, pe o mică peninsulă, din partea de sud-est a orașului Calcedon, azi Kadıköy. Aici se afla și palatul, care conta ca una din principalele reședințe imperiale, în care s-au și desfășurat lucrările sinodale.

Scaunul Patriarhal din Constantinopol fiind vacant, din ianuarie 754, până în ultima zi a Sinodului, 8 august, PROTIA Sinodului iconoclast de la Heiera au avut-o cu rândul *Theodor* sau *Theodosios* Arhiepiscopul Efesului [os împărătesc, *Theodosios, haereticus*, αιρετικός]; Sisinios de Perga, Πέργη (azi Perge), haereticus, αιρετικός, oraș situat la 16 km nord-est de orașul Attaleia, Αττάλεια, azi Antalya; Vasile al Pisidiei, haereticus, αιρετικός, Πισιδία, azi Pisidya, toate în Turcia. Theodor sau Theodosios al Efesului a fost cel mai înflăcărat susținător al deciziilor iconoclaste, alături de Împăratul Constantin al V-lea Copronimul, Κωνσταντίνος Ε΄ Κοπρώνυμος (741-775), cu o întrerupere de doi ani 741-743, când tronul a fost uzurpat de cumnatul său Artabasdus, Αρτάβασδος (741-743), ginerele lui Leon al III-lea Isaurul (714-741). Tronul patriarhal era vacant, pentru că Anastasie [eretic iconoclast], *haereticus*, αιρετικός, a păstorit din data de 22 ianuarie 730, până în ianuarie 754, adică înainte de ținerea acestui sinod eretic, care reclama a fi „ecumenic”, iar urmașul său Constantin II [eretic iconoclast], *haereticus*, αιρετικός, și-a început păstoria abia în ultima zi a Sinodului, adică pe data de 8 august 754, încheind-o la 30 august 766.

Primul împărat iconoclast, și totodată primul care a declanșat lupta împotriva icoanelor, a fost Leon al III-lea Isaurul (714-741). Toți bizantinologii moderni sunt de acord că acest împărat a fost cel care a pus în mișcare această erezie: iconoclasmul este o „erezie imperială... care s-a născut ‘în purpură’ [adică] în palatul imperial” (St. Gero, *The Eucharistic Doctrine of the Byzantine iconoclasts and its Sources*, 1973, p 131). Problema este care au fost motivele împăratului de a începe lupta iconoclastă și care forțe din imperiu au putut să-l mobilizeze în această direcție.[21]

---

18 Sau: O „Λέων Γ', ο Κωνσταντίνος ο Ε' και άλλοι [επέβαλαν] την εικονομαχίαν”

19 J. D. MANSI, *Sacrorum Conciliarum nova, et amplissima collectio*, Reprint, ediția 1903, Paris, Graz, 1961, 53 tomuri, în 59 de volume, Akademische Druck – u. Verlagsanstalt Graz; vol. 12, 687-787, col. 575-576.

20 Luat din: http://la.wikipedia.org/wiki/Concilium_Hiereiense:
Verbis haud impartialibus „Pseudosynodus Graecorum” dictum (p. 172 notae u et x apud Google Books);
Fons nominis Latini desideratus (addito fonte, hanc formulam remove)

21 Scrie Gabriel Alexe (Cluj-Napoca), *Cauzele iconoclasmului bizantin*, în *Ortho-Logia*, text online, luat din: http://ortho-logia.com/Romanian/Iconoclasm.html:
Unii găsesc originile iconoclasmului chiar în primele secole, în neputința unor teologi de a înțelege sensul simbolic și educativ al icoanei și de a face distincție între cinstirea ei și idolatrie. Ei socoteau că cinstirea icoanelor vine în contradicție cu unele precepte biblice, că încalcă, de pildă, porunca Decalogului de a nu-ți face chip cioplit și de a nu i te închina lui (Exod 20, 4; Deut. 5, 8), apoi că, potrivit învățăturii Evangheliei, Dumnezeu trebuie cinstit numai în „duh și adevăr” (Ioan 1, 18; 4, 24; 5, 37; 20, 29; Romani 1, 23, 25; 10, 17; II Cor. 5, 7, 16). Discuții în legătură cu cinstirea icoanelor au avut loc în Spania la sinodul de la Elvira (300-306), iar părinți și scriitori bisericești ca Iustin Martirul, Athenagora din Athena, Tertulian, Epifaniu de Salamina, Eusebiu de Cezareea și alții mai târziu au manifestat rezerve față de cinstirea icoanelor.
Literatură consultată de Gabriel Alexe:
Istoria Bisericii Universale, vol. I – Editura Institutului Biblic și de Misiune a BOR, București, 1993.
Curs de Bizantinologie – Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea București, București, 1997.
Teologia icoanei, Leonid Uspensky – Editura Anastasia, Bucuresti, 1994.
Icoana lui Hristos, Christoph von Schönborn – Editura Anastasia, București, 1996.
Iconologia bizantină între politica imperială și sfințenie monahală, Studiu introductiv de Diac. I. Ica jr., Editura Deisis, Alba Iulia, 1994.

Al doilea împărat iconoclast a fost Constantin al V-lea Copronimul (741-775), fiul lui Leon al III-lea. Asociat la tron de către tatăl său de la vârsta de doi ani a trăit întreaga viață în medii iconoclaste. El însuși a luat parte activ la disputele iconoclaste, pregătind sinodul de la Hiereia din 754. La un oarecare timp după Sinodul din 754, când cinstirea icoanelor era oprită atât de legile imperiale, cât și de cele ale Bisericii, Constantin al V-lea a dezlănțuit o prigoană fără precedent împotriva iconofililor, obligând pe toți supușii să jure că nu vor da cinstire icoanelor. Cei care nu s-au supus au fost maltratați sau uciși. Persecuția s-a extins chiar asupra înalților demnitari imperiali, care au fost umiliți în public, orbiți, exilați ori chiar uciși. Patriarhul Constantin, pe care împăratul îl numise la sinodul din 754, a fost destituit și apoi chiar torturat și executat. Operele de artă religioasă au fost distruse și înlocuite de scene care se inspirau din natură ori din expedițiile militare ale împăratului. Ura a mers atât de departe încât a depășit hotărârile sinodului, hotărâri care priveau doar cultul icoanelor și al moaștelor de sfinți, și s-a extins asupra cultului sfinților și al Maicii Domnului.[22]

Istoricii greci numesc Sinodul iconoclast sau iconomah, de la Hieria, din anul 754 „sinod akefal” sau *sinod fără stăpân* [fără căpetenie], «ακέφαλη σύνοδο», pentru că toți cei cinci patriarhi ai Pentarhiei au lipsit de la lucrările ședințelor sinodale: scaunul de la Constantinopol era vacant, iar patriarhii Romei Vechi, Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului nu s-au prezentat și n-au trimis nici delegați la Sinod. Exprimându-ne metaforic, acest sinod de la Hieria a fost „unul imperial, *născut și ținut în purpură, după cum a fost și erezia însăși*: una imperială, născută în Palatul Sacru, adică în purpură și impusă de împărat”. Această erezie a măcinat Biserica timp de mai bine de un secol: 726-843.

J. D. MANSI numește acest Sinod:[23]
Anno Christi 754 CONCILIABULUM b CONSTANTINOPOLITANUM c PSEUDOSEPTIMUM d UNIVERSALE.

Lucrările acestui Sinod au durat din data de 10 februarie, până la 8 august 754, iar pe data de 29 august, hotărârile eretice au fost date publicității, adică au fost citite în forul din Constantinopol, pentru a putea fi cât mai mult popularizate. Ședința sau sesiunea finală de închidere a Sinodului a avut loc nu în Palatul Imperial din Hieria, ci în Biserica Theotokos, din Palatul Vlaherne, în Constantinopol. Procesele verbale ale ședințelor sinodale s-au pierdut, însă s-a păstrat Tomosul celor 338 de episcopi prezenți, care au hotărât în *unanimitate*, ca toate icoanele să fie aruncate din biserică. La deciziile sinodale existente, a mai fost adăugată și aceea a împăratului Constantin V, privitoare la Sfintele Moaște, care trebuiau profanate și arse.[24]

*

Regest patriarhal[25], privitor la Decretul, ὃρος sau hotărârile
Sinodul iconoclast sau iconomah, de la Hieria, din anul 754[26]

Regest nr. 345, din 8 august 754, ὃρος, document, ὃρος συνοδικός – oros sinodikos, Definiția Sinodului iconoclast din Vlaherne.[27] **Sinodul s-a ținut la Hieria (Hiereion), în perioada de sedis-vacanță a Tronului Patriarhal, fiind prezidat de Theodor al Efesului. Rezumat al orosului din regest, în traducere română:**

---

22 Ibidem.

23 J. D. MANSI, *Sacrorum Conciliarum nova, et amplissima collectio*, Reprint, ediția 1903, Paris, Graz, 1961, vol. 12, 687-787, coloanele 575-576.

24 Vezi p. 310, din vol. I: *Istoria Bisericească Universală* (redactată de Ioan Rămureanu, Milan Șesan și Teodor Bodogae), vol. I (1-1054), ediția II, București, 1975, și vol. II (1054–1982), București, 1993. Cele două volume includ la sfârșitul lor și câte o listă sumară a papilor și a patriarhilor Pentarhiei, din perioada de care se ocupă. În realitate, această lucrare este, în mare parte, un rezumat actualizat al operei lui Profesor Evsevie POPOVICĬU, Istoria Bisericéascâ, Traducere de Athanasie Episcopul Râmnicului Noului Severin și Gherasim Episcopul Argeșului, vol. I-II, București, Tipografia Cărților bisericești, vol. I, 1-1054, 1900, 730 p., vol. II, 1054-1900, 1901, 559 p.

25 Reprodus din volumul anterior, Ioan Marin MĂLINAȘ, *Pentarhia*, II/2, pp. 143-145: PENTARHIA, vol. II/2 – ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, τόμος II/2, *Regeste imperiale și patriarhale privitoare la Sinoadele Ecumenice, 325-787*, PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ, 2009, 168 p., incl. il, pl. și hărți.

26 Regest nr. 345, din 754, Fasc. II și III, pp. 14-15, în: II-III. *LES RÉGESTES des actes du Patriarcat de Constantinopole*, vol. I, Les actes des Patriarches, Fasc. II et III, Le Régestes de 715 à 1206, par Venance GRUMEL, Deuxième édition revue et corrigée par Jean DARROUZÈS, 1989, Paris, Institut Français d'Études Byzantines, 325-1202 régestes, 612 p. (=Le Patriarcat Byzantin, Série I).

27 Oros menționat de Theophanis, „Chronographia”, ad a. 6245; *Vita S. Stephani jun.*, Migne, PG, C, 1112[D]. *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*, CFHB, Bonn, pp. 659-660 = Migne, PG, CVIII, 861[AB].

„Idolatria introdusă de Satan a fost combătută de Moise și de către Prooroci și nimicită de Iisus Hristos. Biserica a păstrat această victorie datorită Părinților și celor șase Sinoade Ecumenice. Însă Satan a reușit să introducă din nou idolatria. Așa după cum Hristos i-a îndemnat pe Apostoli, la fel (au procedat, n.n.) și evlavioșii împărați au convocat întrunirea (sinodul, n.n.) episcopilor. Deci Sinodul, după ce a reamintit condamnările aduse împotriva ereticilor vechi, care-L împărțeau pe Hristos sau confundau cele două naturi, se ridică (acum, n.n.) împotriva făcătorilor și închinătorilor la icoane, care comit aceeași crimă (ca și ereticii condamnați de primele șase Sinoade Ecumenice, n.n.), ori amestecă Dumnezeirea cu carnea (trupul, materia, n.n.), dacă vor (să susțină, n.n.) că chipul lui Hristos (din icoană, n.n.) reprezintă pe Dumnezeu; sau de-a împărți pe Hristos, atunci când pretind de-a înfățișa carnea Sa (trupul, n.n.), separată de Dumnezeire.

Singura formă de înfățișare autorizată a lui Hristos este aceea a pâinii și a vinului de la Cină. Icoanele Născătoarei de Dumnezeu (Theotokos) și ale Sfinților sunt de asemenea a se respinge, deoarece, aceasta este o imitare a obiceiului păgân și, în plus, constituie o necinstire adusă Sfinților, căci Slava (Gloria lor, n.n.) este incompatibilă cu materia moartă și obișnuită (comună, n.n.).

Urmează mărturiile luate de autorii Orosului, din Scriptură și din Sfinții Părinți: Theodot de Ancyra, Grigorie de Nazianz, Ioan Hrisostom, Vasile, Athanasie, Amphilohie, Eusebiu Pamphil (al Cezareei, în Palestina, n.n.).

Urmează în continuare sentința Orosului:

– condamnarea oricărei forme de înfățișare (reprezentare, n.n.) a lui Hristos, ale Sfinților, care este urmată de pedepse;

– depunerea (din treaptă, n.n.) pentru episcopi, preoți și diaconi, anatema pentru laici.

Urmează o măsură disciplinară, privindu-i pe episcopi (ai dogmei oficiale, iconoclaste, n.n.):

– fiindu-le lor interzis de-a sustrage obiecte bisericești (sacre), sub pretextul de-a face dispărute icoanele din Biserică și toată schimbarea modului de înzestrare a Bisericii, trebuie să fie supusă aprobării împăratului sau patriarhului;

– interdicție este făcută, de asemenea, și funcționarilor (de Stat, n.n.), de-a intra prin Biserici și de-a comite violențe.

Orosul se încheie printr-o serie de anateme, dintre care, primele reamintesc de doctrina (acceptată, n.n.) primelor șase Sinoade Ecumenice, iar ultimele (anatematisme, n.n.) reproduc în opt articole doctrina iconoclastă, expusă mai sus.”

Incipit: I panton aitia kai telesiourgos Theotis

Document citat la Sinodul VII Ec., sesiunea VI.

Critica textului susține că:

1. *Vita S. Stephani jun.* și *Synodikon*-ul pretind pe nedrept că acest Sinod condamnă și „mijlocirea” Sfinților și cinstirea Sfintelor Moaște;

2. Sinodul s-a ținut de fapt la Hieria, din data de 10 febr., până la data de 8 august 754, și a fost prezidat de către Theodor al Efesului, pentru că Tronul Patriarhal era încă vacant, și numai sesiunea festivă de închidere, care prezenta și definiția Sinodală – Orosul – a avut loc în Biserica Theotokos, din Vlaherne. Noul Patriarh Ecumenic Constantin II (754-766) a fost întronizat în această zi, în care, în Biserica Theotokos din Palatul Vlahernelor s-au formulat și publicat deciziile Sinodului iconoclast de la Hieria. Critica textului consideră acest oros și semnarea lui de către Patriarh, încă înainte ca acesta din urmă să fi fost întronizat, și ca o condiție impusă de împărat, pentru confirmarea lui în Scaun.

*

Regeste imperiale,[28] privitoare la Sinodul iconomah de la Hieria, din anul 754[29]

729 c. ian.?, regest nr. 294, Δόγμα, Dogma (Nik. ptr.): Leon al III-lea „către toți locuitorii din Constantinopol”

ordonă ca toate icoanele Mântuitorului, ale Maicii Domnului și ale sfinților să fie îndepărtate, aduse în mijlocul orașului și arse. Picturile murale din biserici să fie acoperite cu var. Acest edict a fost

[28] Preluate din volumul anterior, *Pentarhia*, II/2, pp. 143-145: PENTARHIA, vol. II/2 – ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, τόμος II/2, *Regeste imperiale și patriarhale privitoare la Sinoadele Ecumenice, 325-787*, PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ, 2009, 168 p., incl. il. pl. și hărți.

[29] Vezi vol. I, 565-1025, pp. 38-40: 1. *REGESTEN der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches von 565-1453*, Bearbeitet von Franz DÖLGER, 1. Teil: Regesten von 565-1025, 3 Teile in einem Band, Verlag R. Oldenbourg, München und Berlin, 1924, 105 p., Einleitung, pp. V-XII, + Regeste nr. 1-821 [Corpus der griechischen Urkunden des Mittelalters und der Neueren Zeit,

trimis și Papei Grigorie al II-lea, spre a fi pus în aplicare în vestul Imperiului. Edictul acesta iconoclast trebuie pus în legătură cu demisia Patriarhului Ecumenic Gherman I (715-730), care ar fi protestat sau condamnat această decizie a lui Leon III.[30]

c. 730/31??, regest nr. 298, *Litterae*: scrisoare de răspuns a lui Leon al III-lea,

către Papa Grigorie al II-lea, trimisă prin intermediul unui oarecare Rufinus, prin care precizează că el – împăratul romeilor – este împărat și preot (vezi Mansi, *Sacr. Conciliorum nova et ampliss. Collectio,* XII, 976 [D])

Mai departe el se întreabă cum de în cele șase Sinoade Ecumenice ținute până la data respectivă, nu s-a pus problema icoanelor și a cinstirii acestora?[31] **Mai departe, împăratul rămâne un iconoclast consecvent menținându-și părerile privitoare la icoane și cinstirea acestora.**[32]

Referitor la autenticitatea documentului prezentat de acest regest, vezi regestul nr. 279, din 716/25, privitor la zece epistole ale lui Leon al III-lea către Papa Grigorie al II-lea, în original scrise cu cerneală de purpură (porfiră), conținând synodika (Systatika, Intronistika), adică mărturisirea de credință a împăratului, cu ocazia întronizării. Noul împărat, după ce a uzurpat tronul sacru al bazileilor, declară Papei că mărturisește credința ortodoxă și că recunoaște toate anatematizările aruncate asupra tuturor celor care se îndepărtează de deciziile în materie de credință ale părinților sinodali.[33]

c. 731 august?, regest nr. 301 – *Edict*

Leon al III-lea dispune că provinciile bisericești ale Calabriei, Siciliei, precum și cele din diocezele (ca unitate adm. imperială, nu bisericească) Illyricum-ului, Macedoniei, Tesaliei, Achaia, Dacia Ripensis și Dacia Mediteranea, Moesia, Dardania și Prevalitania, care până la data respectivă se aflau sub jurisdicția Patriarhului de la Roma, adică a Papei, de acum, adică în urma acestui edict, vor fi subordonate Patriarhului Ecumenic al Constantinopolului (vezi Mansi, XIII, 808).[34]

c. 731, finele anului, regest nr. 302, *Dispositio*:

Leon al III-lea, către Constantin, Strategul Siciliei!

Preotul Gheorghe, pe care Papa Grigorie al II-lea l-a trimis a doua oară la împărat, cu scrisoare antiiconoclastă (Papa era iconodul, împăratul era iconoclast), să fie oprit în Sicilia, adică să nu fie lăsat să se îmbarce pe corabie, pentru a călători la Constantinopol.[35]

Herausgegeben von der Akademien der Wissenschaften in München und Wien, REIHE A: Regesten..., Abteilung I: *Regesten der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches*], reprint 1976, Verlag Dr. H. A. Gerstenberg – Hildesheim {Volum recenzat de Louis BRÉHIER, în *Byzantion*, I, 1924, pp. 591-593}.

[30] **Franz DÖLGER, vezi vol. I, p. 36.**

[31] **O întrebare foarte inteligentă și la locul ei. La fel se poate pune întrebarea și referitoare la celelalte erezii, de ce a izbucnit atunci și nu în secolele anterioare? Un Sinod ecumenic nu pune întrebări, nici nu pune în discuție dogmele sau rânduielile Bisericii, ci lămurește numai un conflict ori un adevăr de credință sau clarifică o abatere de la dogmă, disciplină canonică sau rânduială liturgică etc. Erezia sau abaterea trebuie mai întâi produsă ori generată apariția ei, pentru a se vedea apoi necesitatea lămuririi, explicării sau formulării învățăturii corecte, într-un Sinod local, provincial sau într-un Sinod Ecumenic. În felul acesta, Leon al III-lea a generat erezia, care va aduce după sine și convocarea Sinodului Ecumenic, pe care împăratul ereziarh însă nu-l va mai apuca, nici trăi, pentru că el moare în anul 741, iar Sinodul Ecumenic se va ține abia în anul 787.**

[32] **Franz DÖLGER, vezi vol. I, p. 36. DÖLGER folosește și citează Mansi, după ediția Flor. și Venetă, din anul 1759: *Sacr. Conciliorum nova et ampliss. Collectio*… Noi utilizăm reprintul de la Graz, din anul 1961.**

[33] **Franz DÖLGER, vezi vol. I, p. 34.**

[34] **Franz DÖLGER, vezi vol. I, p. 36. Vezi și Iconografia sinoadelor ecumenice este bine ilustrată de Christopher WALTER, *L'iconographie des Conciles dans la Tradition Byzantine*, Préface par André GRABAR, Inst. Franc. D'Études Byz., Paris, 1970, 299 p. [A. O. Chr., 13].**

[35] **Franz DÖLGER, vezi vol. I, p. 36.**

752 finele anului, regest nr. 313, Θέσπισμα,
Tespisma avtocratorului Constantin V Copronimul (741-775)

privind *convocarea* așa-numitului Sinod Ecumenic (iconoclast), care urma să fie socotit până în anul 787, ca fiind „al VII-lea Ecumenic". O astfel de invitație a fost trimisă și Papei Ștefan al II-lea (*în realitate al III-lea*, 752-757), sol fiind probabil silențiarul Ioan: „november 752 die Einladung an den Papst, vielleicht durch den Silentiarios Johannes".[36] Interesant este de constatat că registrele imperiale menționează anul 753, nu 754, privitor la data ținerii Sinodului „Ecumenic iconoclast", considerat de către aceștia, ca al „VII-lea Ecumenic".

753 înainte de 14 oct. [recte 754?], regest nr. 314, *Jussio imperialis*:
Constantin V Copronimul, către Papa Ștefan al II-lea (al III-lea)

scrisoare trimisă prin Silențiarul Ioan, prin care-i recomandă să poarte tratative cu regele Aistulf al Longobarzilor (749-756) și prin negocieri binevoitoare cu acesta să-l convingă să-i cedeze Papei Provincia Mitropolitană a Ravennei, cu toate orașele care-i aparțineau, înainte de cucerirea lor de către longobarzi în anul în anul 751. De precizat este faptul că Aistulf a cucerit de la bizantini Exarhatul de Ravenna și Pentapolis, adică regiunea Italiei, cu orașele Rimini, Ancona, Fano, Pesaro și Senigallia. Această poruncă împărătească a fost dusă Papei, probabil de către legații romani, care au participat la lucrările așa-zisului Sinod Ecumenic, din anul 753, recte 754, după data de 29 august, adică după publicarea în forum-ul din Constantinopol a hotărârilor eretice, de la pseudo-sinodul iconoclast.[37] Din regestul următor – 315 – vom cunoaște demersurile concrete, întreprinse de Papa Ștefan al II (al III-lea). În anii 754 și 756, Pipin cel Scurt (741-768, rege din 752), la cererea aceluiași Papă, a intervenit în Italia, cucerind Exarhatul de Ravenna și Ducatul de Roma, pe care apoi le donează Papei: *Donația pepiniană, 756*. Această donație a constituit actul de fondare a Statului Papal, precum și începutul autorității temporale a Papei: Patrimonium Sancti Petri. De acum înainte se va schimba cu încetul și stilul de dialog al Papei, cu împăratul romeu de la Constantinopol și cu restul patriarhilor Pentarhiei. Creșterea puterii politice a Papei și plămădirea noilor relații diplomatice și de colaborare ale acestuia, cu Regatul Franc, relații bazate și pe jurisdicția canonică a Patriarhului Romei în vestul Europei, nu numai că-l va scoate pe Suveranul Pontif de sub sfera de dependență, față de împăratul romeu, ci va genera chiar și o concurență între Roma și Constantinopol. De acum, relațiile dintre Roma și Constantinopol vor începe să fie, la început, pe picior de egalitate, iar ulterior, de superioritate. Aici și acum încep să se contureze sâmburii schismei de la 1054. Autoritatea temporală a Papei a durat până în anul 1870. În anul 1791, Avignonul, posesiune papală, se unește cu Franța. În anul 1797 Papa Pius al VI-lea (1775-1799) renunță la pretențiile asupra Avignonului. Statul Papal s-a menținut până în anul 1870, când Giuseppe Garibaldi intră în Roma, desăvârșindu-se unificarea Italiei. La 29 august 1862, Republica di San-Marino, constituită în anul 1263 a recunoscut protectoratul Italiei, care avea deja un rege unic, pe Victor Emanuel II (1849-1878, înainte de 1861 fiind rege al Sardiniei), proclamat de către primul Parlament al Italiei unificate, la data de 17 martie 1861, la Torino – capitala provizorie a Statului Italian, din 1865 mutându-se la Florența. În 1871, Roma a fost proclamată capitala Regatului Italiei, iar puterea temporală ori suveranitatea Papei s-a redus la palatele Vatican, Lateran și Castel-Gandolfo.

**754 april?, regest nr. 315, *Litterae*:
Constantin V Copronimul, către Papa Ștefan al II-lea (al III-lea)

Este un răspuns la scrisoarea Papei, trimisă prin solul Marinus, prin care, Ștefan al II-lea (al III-lea) cere aprobarea imperială, pentru ca să apeleze la ajutorul Regelui Pipin cel Scurt, împotriva lui Aistulf, în scopul redobândirii teritoriilor din Exarhatul de Ravenna și din Pentapolis. Împăratul

---

[36] Franz DÖLGER, vezi vol. I, p. 38.
[37] Franz DÖLGER, vezi vol. I, p. 38.

consideră că Papa poate avea permisiunea să încheie o alianță de prietenie cu Regele Pipin cel Scurt al Francilor. De asemenea, împăratul este de acord ca Biserica, Senatul din Ducatul Romei și întregul Exarhat Romeic din Italia, aflat sub jurisdicția Papei, poate să încheie cu Pipin cel Scurt o alianță cu clauză de drept de patronat, pentru toate situațiile în care ar fi amenințat dintr-o parte sau alta. Se poate întâmpla că Papa avea deja astfel de alianțe încheiate cu Pipin cel Scurt, înainte de-a fi cerut permisiunea bazileului romeu. Altfel spus, cele două scrisori ale Bazileului către Papa – din regestele 314-315 – sunt considerate de către specialiști un fals de cancelarie curială romană, iar noi adoptăm teza lui Franz DÖLGER, care este convins că Constantin al V-lea Copronimul n-a știut nimic de alianțele secrete ale Papei Ștefan al II-lea (al III-lea), cu Pipin cel Scurt.[38]

**754 april?, regest nr. 316, *Litterae*:
Constantin al V-lea Copronimul, către Pipin cel Scurt

O scrisoare cu un conținut similar celei din regestul nr. 315. Tot un fals de cancelarie curială.[39]

Mihail I Doukas (1080-1090?) al Efesului?

ΜΙΧΑΗΛ ΕΝ ΧΩ ΠΙΣΤΟϹ ΒΑϹΙΛΕΥϹ ΡΩΜΑΙΩΝ Ο ΔΟΥΚΑϹ
Μιχαήλ Ζ΄ Δούκας Παραπινάκης (î. 1050-d. 1090)
αυτοκράτορας των Ρωμαίων

*

Mihail VII Ducas Parapinakios (1067-1078), symbasileus,συμβασιλεύς
[1059-1067, împărat sub regență 1067-1071]), avtocrator, din 1071, † c. 1090, iar fratele său Constantin Doukas a fost asociat la domnie (1060-1078), apoi pretendent la tron (1078-1079), † 1081, *posibil Mitropolit al Efesului?*

Co-regenți: Constanța (1060-1078);
Andronic (1068-1077);
Roman [IV] Diogene (1068-1071);
Constantin Doukas [frate] (1074-1078).

L. Mihail I, c. 1078-1090, fostul Împărat bizantin Mihail VII Ducas Parapinakios (1071-1078, co-regent 1060-1067), În catagrafia mitropoliților Efesului, din lucrarea lui Michaelis Le QUIEN, [*Oriens Christianus*, in quatuor patriarchatus digestus: quo exhibentur ..., tomus primus, t. I, *Patriarchatus Constantinopolitanus*, Op. cit., coloana 686-687], Împăratul Mihail VII, ca arhiereu Mihail I apare la nr. 50 [L].

A fost călugărit la Sf. Sophia, după 30 martie 1078, și stabilit la Mănăstirea Studion, din Constantinopol, după care, s-a mutat în *Monasterio Sancti Mamantis* în Xerocerco, situată în vecinătatea celei dintâi.[40] **Ulterior a ajuns Mitropolit al Efesului. S. B. Dașkov este însă de altă părere,**

---

[38] **Franz DÖLGER, vezi vol. I, p. 38.**
[39] **Franz DÖLGER, vezi vol. I, p. 38.**
[40] **Vezi: Constantinus Porphyrogeneti, *Libri duo de cerimoniis aulae byzantinae*: Continens Librvm Secvndvm, Band 2 von Imperator Constantinus (Imperium Byzantinum, VII.), Johann H. Leich, Johann Jacob Reiske..., pp. 373-374, ediție online.
Mănăstirea Mamas, de lângă Studion, a Sf. Simion Noul Teolog sau Symeon Mamantis (949-1022), prăznuit pe 12 martie: Symeon Mamantis, Συμεών ο Συμεάνης) νέος θεολοόγος, ἡγούμενος μόνης το? ἁγίου Μάμαντος τοῦ ξηροκέρκου [τοῦ ξυλοκέρκου]; Symeon Novus Theologus [o Theologus junior et] hegumenus (s. abbas) monasterii S. Mamantis in Xerocerco.**

atestând o persoană care, prin anii 1080 se dădea drept Mihail VII, probabil o sosie sau *Doppelgänger* (germ.) ori de un impostor, care s-a dat drept monarh: *„Împăratul a fugit, apoi, fără a încerca măcar să lupte, a abdicat, s-a tuns călugăr şi, ulterior, a ajuns mitropolit la Efes. La începutul anilor '80 [1080, n.n.], la curtea lui Robert Guiscard*[41] *a apărut un călugăr oarecare, care se dădea drept Mihail VII Ducas. Impostorul a fost ucis în timpul asediului oraşului Dyrrachion.*”[42]

Nicolae II Mesaritis Mitropolitul Efesului, d. 1210 – d. 1216, 1224?

O Νικόλαος Β΄ Μεσαρίτης Μητροπολίτης Εφέσου[43]

Datele referitoare la viaţa acestui ierarh sunt destul de puţine. Ştim că a trăit în perioada de timp dintre anii c. 1163/4 – d. 1216, 1224?. În anul 1200 era deja Schevofilax, o Σκευοφύλακας ή Σκευοφύλαξ al Bisericii Theotokos de la Far, Θεοτόκος τοῦ Φάρου, care era Capela Imperială principală a Palatului Sacru sau Marelui Palat, Μέγα Παλάτιον (turc. Büyük Saray), construită în partea de sud a Palatului Imperial, unde se păstra şi Sfântul Giulgiu al Mântuitorului Iisus Hristos (azi la Torino), precum şi cele mai rare şi preţioase Sfinte Moaşte. În calitate de schevofilax, σκευοφύλαξ Nicolae Mesaritis era custodele tezaurului Bisericii Palatine, o funcţie de mare încredere şi competenţă. În această calitate, cu ocazia *revoluţiei de palat*, din data de 31 iulie 1201, el a protejat Capela Palatină, contra unei bande de mercenari, pusă pe jaf şi vandalism. Este vorba de mercenarii lui Ioan Comnenul Grasul, Ἰωάννης Κομνηνός ὁ παχύς, care a încercat să-l detroneze pe Împăratul legitim Alexios III Anghelos (1195-1203), dar fără succes. Ioan Comnenul a şi fost încoronat în Sf. Sophia, de către un călugăr, nu de către Patriarhul Ioan X Camateros (1198-c.1206), care s-a ascuns, însă după ce a intrat în Palatul Sacru a fost prins şi decapitat pe loc, capul fiindu-i pus într-o suliţă şi purtat prin Hipodrom, iar trupul său a fost expus la Vlaherne, în partea opusă a oraşului. Despre această revoluţie de palat, Nicolae Mesaritis a şi redactat o lucrare, care s-a păstrat. El este şi autorul unei *Ekphrasis*, de la ἔκ-φρασις, *Descriptio*, adică o descriere în proză a Bisericii Sfinţii Apostoli, din Constantinopol, a doua biserică, ca mărime şi importanţă, după Sfânta Sophia cea Mare. După anul 1204 s-a retras şi el la Niceea, împreună cu ceilalţi demnitari şi clerici, unde a ajutat la organizarea în stare de refugiu a Patriarhiei Ecumenice (1204-1261). În februarie 1207 a murit fratele său Ioan. Ulterior a ajuns Mitropolit al Efesului, însă nu dispunem de ştiri din această perioadă a vieţii lui Nicolae II Mesaritis.

***Nicolae II Mesaritis*, Bibliografie:**

August Heisenberg, *Nikolaos Mesarites. Die Palastrevolution des Johannes Komnenos*, Würzburg, 1907.

August Heisenberg, *Der Epitaphios des Nikolaos Mesarites auf seinen Bruder Johannes*, in *Neue Quellen zur Geschichte des lateinischen Kaisertums und der Kirchenunion I*, Sitzungsberichte der bayerischen Akademie der Wissenschaften, Munich, 1922.

---

[41] Robert Guiscard, Duce de Apulia şi Calabria (1059-1085). Probabil este vorba de oraşul şi cetatea San Marco Argentano, din Calabria, provincia Cosenza.

[42] S. B. DAŞKOV, *Dicţionar de împăraţi bizantini*, traducere de Viorica şi Dorin ONOFREI, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1999, p. 304.
Vezi şi fişa perioadei de domnie a Împăratului Mihail VII, lucrarea noastră *Dipticon sau cronologie...*, p. 320: Ioan Marin MĂLINAŞ, *Dipticon sau cronologie patriarhală şi imperială* [Pentarhia, vol. I – Πενταρχιας, τόμος I], Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006, p. 320:
Mihail VII Ducas Parapinakes (1050-c.1090), autocrator, basileu, 24 oct. 1071-1078 ian. 7 sau aprilie 3. Domnia lui a fost o catastrofă pentru Imperiu şi mai ales pentru capitală şi pentru armată. Era eclipsat cu totul de Psellos, cu care se ocupa de compunerea „iambilor”, nu de guvernarea împărăţiei. De Bobotează, 1078, un grup de senatori şi de clerici, adunaţi în Sf. Sophia, l-a proclamat basileu pe Nichifor III Botaniates. Împăratul a fugit, fără a opune rezistenţă, a abdicat şi s-a călugărit, ajungând ulterior mitropolit al Efesului.
*Rebeli, uzurpatori: cezarul Ioan Ducas, 1072, fratele lui Constantin X
Nichifor Bryenios, 3 oct. 1077-1078 april
Nichifor Botoneiates, din 10 oct. 1077

[43] Luat din: http://en.wikipedia.org/wiki/Nicholas_Mesarites

August Heisenberg, *Die Unionsverhandlungen von 30. August 1206. Patriarchenwahl und Kaiserkrönung in Nikaia 1208*, in *Neue Quellen zur Geschichte des lateinischen Kaisertums und der Kirchenunion II*, Munich, 1923.

August Heisenberg, *Der Bericht des Nikolaos Mesarites über die politischen und kirchlichen Ereignisse des Jahres 1214*, in *Neue Quellen zur Geschichte des lateinischen Kaisertums und der Kirchenunion III*, Munich, 1923.

Glanville Downey, *Nikolaos Mesarites. Description of the Church of the Holy Apostles at Constantinople*, Philadelphia, American Philosophical Society, 1957.

Patriarhul Ecumenic Iosif II
(1416-1439)[44]

Πατριάρχης Ιωσήφ Β΄

S-a născut c. 1360 și moare la Florența, în data de 10 iunie 1439, mormântul în Biserica dominicanilor Santa Maria Novella.[45] Se afirmă că a fost fiul nelegitim al Țarului Ivan Șișman al Bulgariei (1371-1393, † 3 iunie 1395, co-regent din anul 1356). Afirmația nu este verosimilă, dacă ne gândim că în c. 1360, Ivan Șișman avea doar 10-11 ani, dacă s-a născut c. 1350/51. În acest caz, explicația plauzibilă rămâne că Iosif II a fost fiul nelegitim al tatălui lui Ivan Șișman, Țarul Ivan Alexandru (1331-1371) și al unei femei nobile, din Familia greacă de Philanthropènes.[46] Privitor la copilăria și anii de tinerețe ai lui Iosif II, nu există date cunoscute. Se știe că a devenit călugăr la Sfântul Munte Athos, de unde, în anul 1393, a fost promovat în scaunul de Mitropolit al Efesului, adică în anul când, la 17 iulie otomanii au cucerit Veliko Târnovo, acțiune care însemna dizolvarea celui de al doilea Țarat Bulgar, chiar dacă mai rămăsese un rest la Nicopole, unde s-a retras Țarul Ivan Șișman, în calitate de vasal al Sultanului Baiazid I Fulgerul (1389-1402). Situația n-a fost de durată, pentru că la 3 iunie 1395, Ivan Șișman a fost decapitat din ordinul lui Baiazid I, împreună cu alți 110 mari boieri, din Veliko Târnovo.

Mitropolitul Iosif a rămas la Efes, până în anul 1416, când a devenit Patriarh Ecumenic, Iosif II. Există două versiuni, privitoare la motivul ascensiunii lui Iosif la tronul patriarhal:

> **a. Efesul aflându-se deja de mult timp, pe cuprinsul Imperiului Otoman, Împăratul Romeu Manuel II (1391-1425) a ținut cont de cartea de vizită pozitivă, pe care Mitropolitul Iosif al Efesului o avea la otomani, unde, nepotul său, prințul Ioan Alexandru II (numit și Mihail) [fiul lui Ivan Șișman], care după 17 iulie 1393 a fost dus de Sultan în Asia Mică și trecut la islam, după care a primit o moșie în Anatolia, iar în anul 1414 a devenit guvernator otoman al Efesului și Smirnei, funcție pe care a deținut-o până în anul 1419, când a murit, în cursul expediției otomane, împotriva adepților unei secte turcești, din peninsula Karaburun, din Marea Egee. În plus, sora vitregă a lui Iosif II, Kerața (Prințesa)**

---

[44] **1 ↑ Vitalien Laurent, « *Les origines princières du patriarche de Constantinople Joseph II († 1439)* », dans *Revue des études byzantines*, tome 13, 1955, pp. 131-134.**
2.↑ Ivan Dujčev, « *À propos de la biographie de Joseph II, patriarche de Constantinople* », dans *Revue des études byzantines*, tome 19, 1961, pp. 333-339.
3.↑ *Gouverneur ottoman d'Éphèse et de Smyrne jusqu'à sa mort en 1419 dans une expédition contre une secte hérétique turque de la presqu'île de Karaburun.*
4.↑ Ivan Djuric, *Le Crépuscule de Byzance*, Maisonneuve & Larose, Paris, 1996 (ISBN 2-7068-14097-1 [à vérifier: isbn invalide]), p. 187.

[45] **Ivan Djuric, *Le crépuscule de Byzance*, Maisonneuve & Larose, Paris, 1996 (ISBN 2-7068-1097-1).**
Venance Grumel, *Traité d'études byzantines*, vol. I: La chronologie, Presses universitaires de France, Paris, 1958.
Vitalien Laurent , «*Les origines princières du patriarche de Constantinople Joseph II († 1439)*», dans *Revue des études byzantines*, tome 13, 1955.
(bg) Plamen Pavlov, «*Вселенският Патриарх Йосиф II – духовен водач от европейска величина* (Patriarche œcuménique Joseph II – chef spirituel de dimension européenne) », sur http://avtorski.pogled.info/, 19 décembre 2012 (consulté le 20 décembre 2012).
Nicolas Viton de Saint-Allais, *L'art de vérifier les dates*, tome I, Paris, 1818.
Ivan Dujcev, «*À propos de la biographie de Joseph II, patriarche de Constantinople*», *Revue des études byzantines*, vol. 19, 1961, pp. 333-339.

[46] **Vitalien Laurent, « *Les origines princières du patriarche de Constantinople Joseph II († 1439)* », dans *Revue des études byzantines*, tome 13, 1955, pp. 131-134.**

Tamara, fiica lui Ivan Alexandru, se afla în societatea otomană, încă din anul 1373, când a fost dăruită de fratele ei, Ivan Șișman, Sultanului Murad I (1360-1389), ca și concubină sau metresă de harem.

b. A doua explicație ar fi că, prin promovarea Mitropolitului Efesului, pe tronul patriarhal, împăratul Manuel II ar fi intenționat să se poată apropia de Tamara, sora vitregă a lui Iosif, care se afla deja de cîteva decenii la curtea Sultanului, unde este posibil să fi fost destul de influentă și bogată.

Patriarhul Iosif II nu s-a remarcat printr-o pregătire teologică deosebită, iar la Florența s-a manifestat ca și unionist, pentru a face pe plac împăratului Ioan VIII și pentru a încerca să salveze la Constantinopol ce se mai putea încă salva. Finalul Sinodului Unionist și semnarea Decretului sau Bullei de Unire, *Laetentur coeli*, din 6 iulie 1439,[47] proclamat solemn și semnat în Domul din Florența, Iosif II n-a mai apucat să o trăiască, pentru că a murit pe data de 10 iunie. Nici de Unirea florentină nu s-a ales nimic, în plus, pentru mulți greci, căderea Constantinopolului, în anul 1453 însemna pedeapsa lui Dumnezeu, pentru abandonarea Ortodoxiei. La data de 28 septembrie Papa Eugen IV (1431-1447) a părăsit Florența, revenind la Roma, dar nu cu mâinile chiar goale, pentru că a reușit să fondeze Biserica Unită Armeană, la 12 noiembrie 1439 și Biserica Unită Siriană sau Iacobită (fostă monofizită), la data de 4 februarie 1442. Sinodul Unionist de la Florența a fost dus la Roma Veche și continuat acolo. La Roma a fost încheiată și Unirea cu *nestorienii* – chaldeii – din Cipru, la data de 30 septembrie 1444, precum și Unirea cu *maroniții* stabiliți tot în Cipru, la data de 7 august 1445, precum și cu *sirienii* de acolo, dar de altă orientare confesională, decât monoteliții (din care au evoluat după unire Maroniții).[48]

Sfântul Marcu Eugenicul Mitropolitul Efesului
(1437-1444)

Ο Άγιος Μάρκος ο Ευγενικός (1391/2-1444 d. iunie 23), υπήρξε Μητροπολίτης Εφέσου.

Sf. Marcu „Teoforul" ο Θεοφόρος, pe numele său de botez *Manuel*, mai precis Manuil s-a născut la Constantinopol, în anul 1391/2, din părinții Gheorghe și Maria, dreptcredincioși creștini și cu nume bun în capitală.[49] Tatăl său era diacon și sachelar (contabil) la Sf. Sophia. Prima treaptă a formației școlare a primit-o de la tatăl său, diaconul Gheorghe, dar acesta moare când Marcu avea vârsta de 13 ani, după care începe studiul de retorică la Ioan Chortasmenos, de dogmatică la Makarios Makres (1383/91-1431) și de filosofie, la Gheorghe Ghemistos Plethon. La vârsta de 24 de ani și-a încheiat studiile la Constantinopol, ca *magistru* în Retorică. Marcu Eugenicul a deschis și el o școală, printre elevii căreia s-au numărat și Gheorghios Scholarios și Theodoros Agallianos (=Theodor Agalist). În anul 1418 a fost tuns în monahism, la Mănăstirea de pe insula Antigone?, din Marea Marmara, din sudul orașului Calcedon, însă după doi ani se mută la Mănăstirea Sf. Gheorghe, din Mangana – Constantinopol, unde a rămas 17 ani și unde a scris cea mai mare parte din operele sale, tot acolo fiind și înmormântat. De la mănăstirea insulară a plecat din cauza raidurilor de pradă ale turcilor, întreprinse în mod provocativ, pe cuprinsul teritoriului imperial.

Când s-a pus problema formării delegației ortodoxe, pentru a participa la lucrările Sinodului Unionist de la Florența, patriarhii Alexandriei Filotei (1435-1459), Antiohiei Dorotei I (1434-1451) și al Ierusalimului Ioachim (c.1437-c.1464), aflați sub stăpânire musulmano-arabă au refuzat să participe, dar au trimis delegați. Patriarhul Alexandriei a decis că unul din delegații săi, să fie

---

[47] **Titlu inspirat de Isaia 49, 13, dar mai ales de Psalmul 95, 11:**
Veselească-se cerurile și să se bucure pământul,
marea să tresalte cu toată plinătatea ei,
să se bucure câmpurile cu tot ce e pe ele. *[text luat din* Biblia lui Bartolomeu *al Clujului]*;
***Vulgata*, Psalm 96, 11-12:**
11 laetentur caeli et exultet terra commoveatur mare et plenitudo eius
12 gaudebunt campi et omnia quae in eis sunt…
***Ψαλτήριον*, ΨΑΛΜΟΣ 95ος:11 εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ, σαλευθήτω ἡ θάλασσα καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς· 12 χαρήσεται τὰ πεδία καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς· (Septuaginta, ἡ μετάφρασις τῶν ἑβδομήκοντα).**

[48] **Vezi Umberto Proch: *Die Unionskonzilien von Lyon (1274) und Florenz (1438–1445).* In: Giuseppe Alberigo (Hg.): *Geschichte der Konzilien. Vom Nicaenum bis zum Vaticanum II.* Patmos, Düsseldorf 1993, ISBN 3-491-71105-3, S. 292–329.**

[49] **Date biografice și referitoare la opera lui Marcu Eugenicul, caută la Georgios Fatouros, coloana 847-850, în: Georgios Fatouros: *Markos Eugenikos.* In: *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon* (BBKL). Band 5, Bautz, Herzberg 1993, ISBN 3-88309-043-3, Sp. 847–850.**

ieromonahul Marcu Eugenicul, pentru că era deja bine cunoscut, prin lucrările teologice, pe care acesta le elaborase. În această situație, atât împăratul Ioan VIII (1425-1448, din 1421 co-regent) cât și Patriarhul Iosif II (1416-1439) au decis că este mai bine ca Marcu să fie arhiereu, pentru a putea ocupa poziția de conducător al secțiunilor pe probleme, ale delegației ortodoxe, în timpul sesiunilor de ședințe. Astfel, Marcu a fost hirotonit Mitropolit al Efesului, în scaunul devenit vacant, după moartea lui Ioasaf (d. 1416-1437). Marcus Eugenicul a evoluat ca un mare polemist antilatin, pe care nu-i ierta, din cauza evenimentelor provocate de aceștia în anul 1204, iar pe timpul Sinodului Unionist, de la Florența, a respins, cu argumente, nu numai dogma Filioque și aceea despre Purgatoriu (de care depindea și practica indulgențelor), dar, în anul 1439 a refuzat și să semneze *Decretul* sau *Bulla* de unire a delegației ortodoxe, cu Roma Veche, *Laetantur caeli*, din 6 iulie 1439, document redactat în grecește și în latinește. Textul acestui decret, cu omisiuni și adăugiri latinizante, a fost reprodus de Papa Benedict XIV (1740-1758), în Constituția acestuia *Etsi pastoralis*, din 26 mai 1742: „1300-1308: Bulla unionis Graecorum 'Laetantur caeli', 6 Iul. 1439. Hoc decretum, paucis sive omissis, repetitur a Benedicto XIV in Const. *Etsi pastoralis*, 26 Mai 1742, pro Italo-Graecis (§ 1)".[50]

După revenirea de la Florența, noi nu credem că Marcul Eugenicul a mers la Efes, Mitropolia aflându-se sub stăpânirea otomanilor, ci a continuat să viețuiască la Mănăstirea Mangana, de unde participa și la lucrările Sinodului Endemic, și unde a și decedat după data de 23 iunie 1444. Prima acțiune de respingere a Unirii Florentine a avut loc la Ierusalim, în anul 1443, întreprinsă de patriarhii Filotei al Alexandriei, Dorotei I al Antiohiei și Ioachim al Ierusalimului, împreună cu Sinodul de acolo. Aceștia au osândit Sinodul Florentin și l-au considerat un „sinod tâlhăresc" (la fel ca sinodul tâlhăresc de la Efes, 449 și de la Constantinopol, 869-870), Ληστρική Σύνοδος sau Synoda Latrocinia ori Latrocinium, declarându-l eretic și pe Patriarhul Ecumenic Mitrofan (1440-1443) și cei împreună cu dânsul. Formal, Unirea Florentină a fost abrogată la Constantinopol, în anul 1472, de către Patriarhul Simeon I Simoniacul, fost la Trapezunt (1466-1467, 1471-1474?, 1482-1486).

Marcul Eugenicul a fost trecut în rândul Sfinților, canonizarea lui fiind făcută la Constantinopol, de către Patriarhul Serafim I (1733-1734), în februarie 1734, cu data de prăznuire pe 19 ianuarie.

Privitor la opera scrisă a Sf. Marcu Eugenicul, vezi:

Louis Petit, *Marci Eugenici Metropolitae Ephesi opera anti-unionistica*, 10/2 [*Concilium Florentinum documenta et scriptores* A. Rome, 1977], pp. 28-181:

Epist. 1: Ad Georgium Scholarium: pp. 152-156
Epist. 2: Ad Georgium Presbyterum Methonensem: pp. 162-166
Epist. 3: Ad Patriarcham Constantinopolitanum: pp. 167-168
Epist. 4: Ad moderatorem monasterii Vatopedii: pp. 169-171
Epist. 5: Ad Theophanem sacerdotem in Euboea: pp. 172-174
Epist. 6: Ad Theophanem monachum in Imbro: pp. 174-175

Κεφάλαια συλλογιστικά κατά της αφέσεως των Ακινδυνιστών περί διακρίσεως θείας ουσίας και ενεργείας

Αντίρρησις των λατινικών κεφαλαίων, όπερ αυτού προέτεινον περί του περκατορίου πυρός

Απολογία προς Λατίνους δευτέρα

Αποκρίσεις προς τας επενεχθείσας αυτώ απορίας και ερωτήσεις επί ταις ρηθείσαις ομιλίαις παρά των καρδιναλίων και των άλλων λατινικών διδασκάλων

Συλλογιστικά κεφάλαια προς Λατίνους

Συλλογαί... περί του αγίου Πνεύματος

Διάλογος, ου η επιγραφή Λατίνος ή περί της εν τω Συμβόλω προσθήκης

Συλλογισμοί δέκα, δεικνύοντες ότι ουκ εστί πυρ καθαρτήριον

Ομολογία της ορθής θέσεως, εκτεθείσα εν Φλωρεντία κατά την προς Λατίνους γενομένην σύνοδον κ.λπ. [εκκρεμεί παραπομπή][51]

Lucrările Sf. Marcu Eugenicul al Ephesului pot fi găsite în volumul 160 din Migne, *Patrologia Graeca*.

---

[50] Vezi p. 330, din: ENCHIRIDION *Symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum quod primum edidit Henricus Denzinger et quod funditus retractavit auxit notulis ornavit Adolfus Schönmetzer S.I.*, Editio XXXVI emendata, Herder Barcinone [Barcelona], Friburgi Brisgoviae [Freiburg/Br.], Romae, MCMLXXVI [1976] {Dep. legal Barcelona, 1976}, 954 p.
La p. 331: *Decretum pro Graecis*, De processione Spiritus Sancti...; Item, in azymo sive fermentato pane triticeo corpus Christi veraciter confici; De sorte defunctorum; p. 332: Ordo sedium patriarch.; primatus Rom.
p. 332: *1308* Renovates insuper ordinem traditum in canonibus ceterorum venerabilium patriarcharum, ut patriarcha Constantinopolitanus secundus sit post sanctissimum Romanum Pontificem, tertius vero Alexandrinus, quartus autem Antiochenus, et quintus Hierosolymitanus, salvis videlicet privilegiis omnibus et iuribus eorum.

[51] Luat din *versiunea grecească*: Μάρκος Ευγενικός: Μάρκος ο Ευγενικός – Βικιπαίδεια (wikipedia.org); mai vezi și: http://fr.wikipedia.org/wiki/Marc_d%27%C3%89ph%C3%A8se

Concluzii
sau Efesul între ideea de Roma, *patrimoniul ioaneic* și *paulin* și inventarea legendei despre *patrimoniul andrean* la Bysantion (la Constantinopol)

a. Idea de Roma

1. La Roma Veche

Bizantinologul Otto MAZZAL din Viena susține că: „Die christliche Herrschaft Roms schien die kaiserliche zu vollenden; der weltliche und der christliche Ehrentitel der Stadt bedeuten eine doppelte Ehrung."[1] [„Stăpânirea creștină a Romei se pare să o fi desăvârșit pe aceea imperială; titlul de onoare imperial și creștin al orașului, însemnează o dublă cinstire"]. *Idea de Roma* și *Pax Romana* (evoluată din *Pax Augusta*) au supraviețuit și au continuat să rămână dominante în istorie, chiar și după căderea Romei, iar mai târziu a Noii Rome, pentru că această noțiune „de Roma" avea o semantică, încărcată de conținutul comuniunii culturale, religioase și de drept, cu autoritate universală sau „ecumenică" – οἰκουμένη – (oikoumene), *adică pentru întreg teritoriul locuit al lumii* sau al pământului.[2] În timpul domniei lui Octavian Augustus (44/31 î.Hr. – 14 d.Hr.) s-a format convingerea, privitoare la rolul și chemarea pe care o avea Roma, pentru o dominație universală a lumii – οἰκουμένη. Chiar și Creștinismul, care în prima fază a căzut victimă politicii religioase a Romei, a sesizat avantajul existenței unui imperiu unit, în care credința în Iisus Hristos să se poată răspândi și desfășura fără dificultăți și în mod unitar. Universalismul creștin, fondat pe bazele pauline, a preluat ideea de Roma, cu un „Sacrum Imperium" și o Ἁγια Ρωμαιο Καθολική Εκκλησία [*romeică*, nu romană, n.n.] sau „Sacra Ecclesia Catholica".[3] În același timp, *Roma*, capitală imperială și sediu al primului Tron al Bisericii, trebuia să contribuie și să asigure supraviețuirea *Imperiului* și a *Bisericii*, care, după anul 313 vor evolua spre o *simbioză* perfectă, cu toate avantajele și dezavantajele care decurg dintr-un astfel de consorțiu. În această situație Roma însăși trebuia să

---

[1] Otto MAZZAL, *Byzanz und das Abendland, Katalog einer Ausstellung der Handschriften und Inkunabelsammlung der Österreichischen Nationalbibliothek*. Mit einem Geleitwort von Generaldirektor Dr. Josef Zessner-Spitzenberg, PRUNKSAAL, 25. Mai – 10. Oktober 1981, Österreichische Nationalbibliothek, Wien, 1981, 512 p. + 96 il. facsimile, pl. etc. Textul este luat de la p. 23, din capitolul: „Das alte und das neue Rom. Der Romgedanke im Abendland und in Byzanz (Katalognummer 1-23), pp. 21-27, respectiv 21-53.

[2] Otto MAZZAL, *Das alte und das neue Rom. Der Romgedanke im Abendland und in Byzanz…*, Op. cit., p. 21.

[3] Privitor la etimologia cuvântului „sfânt" vezi: άγιος – hagios – die Übersetzung des hebräischen *qadosch* in der Septuaginta, im Lateinischen dann mit *sanctus*übersetzt. Es ist mit Abstand der häufigste der drei Begriffe im Neuen Testament. Diese Bezeichnung wird für den Heiligen Geist gebraucht, für die Heiligen (die, die Jesus ihren Herrn nennen), damit sind nicht die gesetzlich Frommen gemeint, sondern die von Gott Berufenen.
όσιος – *hosios* – die Übersetzung des hebräischen *chasid*in der Septuaginta. Mit *chasid* oder *hosios*wird der bezeichnet, der gemäß den göttlichen Geboten handelt – die Heiligung des Lebenswandels fällt unter diesen Begriff.
ιερός – hieros – im Lateinischen dann mit *sacer* übersetzt. Das, was der göttlichen Macht gehört oder von ihr erfüllt ist – *der Gegensatz zu* hieros *ist profan*. Luat din: http://wiki.xiaoyaozi.com/de/Heilig.htm

devină mai mult decât un „oraş”, ea a fost numită „caput mundi”, unde rezida împăratul și capul Bisericii. Nici „decentralizarea” Imperiului, în timpul maximei lui extinderi teritoriale, nici Tetrarhia lui Diocletian, nici sfera de influență grecească în răsăritul provinciilor romane, în contradicție cu cea latină, din vestul acestuia, nici rezidarea împăraților în diverse palate din orașele imperiului, nici mutarea capitalei la Bysantion în anul 325 și inaugurarea acesteia în anul 330, nici divizarea Imperiului în anul 395, nici anul 800, nici schisma cea mare, din anul 1054 și nici măcar căderea Constantinopolului în mâinile otomanilor, în anul 1453 sau Reforma lui Martin Luther, din anul 1517, nu au putut crea o ruptură sau o renunțare la „idea de Roma”.[4] Toate drumurile duceau spre Roma, spre Cetatea Eternă, nume pe care Noua Romă l-a înlocuit cu „Noul Ierusalim”. Din seara de Joia Mare, până în noaptea Învierii, chiar și clopotele bisericilor „zboară” la Roma sau la Constantinopol. Cu această idee s-au identificat ambele Biserici de pe cuprinsul Imperiului Roman, fiecare în felul ei: Latină și Romeică (Catolică și Ortodoxă) sau Apuseană și Răsăriteană. Cât de râvnită și importantă era această identificare a Bisericii cu „ideea de Roma”, o dovedește noțiunea de „Roma a treia”, apărută la Veliko Târnovo, în secolul al XIII-lea, de unde a fost preluată apoi de Mitropolia Moscovei.[5] *Aurea Roma* și-a păstrat grandoarea și în antichitatea târzie și în evul mediu timpuriu, chiar dacă nu mai juca un rol politic, ochii celor din Italia îndreptându-se spre ea, cu gândul la o „restaurare romană”, deși capitala Imperiului Roman de Apus și apoi a Exarhatului Romeic era la Ravenna. Măreția Romei n-a fost știrbită nici măcar de încreștinarea ei lentă și destul de târzie, pentru că Panteonul – Πάνθεον (devenit biserica *Sancta Maria ad Martyres*, azi *Santa Maria Rotonda*), fostul „Vatican” al *zeului Marte*, a fost transformat în Biserică, abia în anul 609/610, după ce, în anul 608, împăratul romeu Phocas (602-610) l-a dăruit Patriarhului Bonifaciu IV (606-615) al Romei Vechi. Chiar și atunci când se manifesta o atitudine dușmănoasă față de Roma, rămânea demnitatea creștină a cetății, *urbs sacra*, ultimul argument, pentru cinstirea ei.

Desăvârșirea ideii de Roma „creştină” s-a făcut prin *Constitutum Constantini*, care, deși sună frumos, rămâne un document fals, expresie a ideii imperiale, specifică stilului roman de curie, având-l ca autor pe Patriarhul Leon III (795-816) Grecul, din Roma, deci la o distanță în timp de aproape cinci secole, după Constantin I cel Mare (306-337). Documentul răstoarnă rânduiala existentă, cu rolul centripet al împăratului romeu, susținând că Papa, în calitate de *vicarius Christi*, este un „superimperator”, adică peste sistemul monarhic sau de guvernare politică și administrativă a lumii. Aceste tendințe *papocezariste* vor fi reluate mai târziu și de Patriarhul Nikon al Moscovei (1652-1666), motiv pentru care a și fost înlăturat din scaun. Ideea de Roma a cunoscut o ruptură și o fărâmițare în anul 996, prin *Renovatio imperii Romanorum*, ca rezultat al liniei politice a lui Otto III (983-1002) și în anul 1054, prin marea schismă. Ideea de Roma va fi astfel divizată între „lumea civilă” și „lumea Bisericii”. Romanii însă nu s-au putut identifica cu această divizare a ideii de Roma, care n-a mai fost „restaurată” ca și *caput mundi*, ci i s-au furat doar „laurii gloriei”, de către un imperiu „barbar”, deși elementul religios a jucat un rol deosebit la Dinastia Ottonilor.[6] Consecința

---

[4] Otto MAZZAL, *Das alte und das neue Rom. Der Romgedanke im Abendland und in Byzanz…*, Op. cit., p. 22.

[5] DA ROMA ALLA TERZA ROMA, Documenti e studi, DOCUMENTI – I, Roma-Mosca, 1989, L'idea di Roma a Mosca secoli XV-XVI, Fonti per la storia del pensiero sociale russo, Roma, Herder Editrice e Libreria, 1989, 449 p.

Aldo FERRARI, *A treia Romă. Renașterea naționalismului rus*, Traducere de Elena Pârvu, Editura Anastasia, București, 1999, 115 p. (Colecția „Dreapta Europeană”).

Konstantin LEONTIEV, *Bizantinismul și lumea slavă*, Traducere de Elena PÂRVU, Cu un cuvânt introductiv de Claudio MUTTI, Anastasia, 1999, București, 175 p.

Preot Dumitru BĂLAȘA, *Roma Veche, Cronică ortodoxă daco-română*, Editura Buna Vestire, Râmnicu Vâlcea și Fundația Dochiana – Sutești, 1999, 27 p.

Pr. Claudiu DUMEA, *Istoria unui canon sau cum au ajuns românii ortodocși*, Editura Arhiepiscopiei Romano Catolice de București, București, 1998, 40 p.

Dr. Ioan ȘOLDU, *Românii s-au născut creștini*, Crater, București, 1999, 319 p.

[6] Otto MAZZAL, *Das alte und das neue Rom*. Der Romgedanke im Abendland und in Byzanz…, Op. cit., p. 23.

Din discursul imperial al lui Otto III, ținut romanilor, în anul 1001, în Roma, se vede limpede că poporul din Roma era nemulțumit de această soluție, privind divizarea „ideii de Roma” și transferarea Romei imperiale dincolo de Alpi, în timp ce Roma Papală se afla în Cetatea Eternă.

1001 – Rede Ottos III. an die Römer

Diese von Thangmar zu Beginn des 11. Jahrhunderts verfasste Bernwardsvita (möglicherweise sind Teile, darunter auch der hier zitierte Abschnitt, erst Ende des 12. Jahrhunderts hinzugefügt) gibt Aufschluss über die Verbundenheit Ottos III. zu Rom und seine Enttäuschung über die Untreue der römischen Bevölkerung. Ein Aufstand der Römer gegen den Kaiser zu Beginn des Jahres 1001 war der Rede vorausgegangen, die die Friedensbereitschaft des Kaisers mit den Römern signalisiert (siehe

acestei nemulțumiri „a romanilor”, din Italia, a fost creșterea puterii papale și atribuirea patriarhului Romei Vechi a cât mai multor „prerogative imperiale” sau quasi imperiale.

2. La Constantinopol Noua Romă

Concepția despre Roma, la Byzanț, se afla în contradicție și în concurență cu aceea de la Roma Veche, deși a fost preluat și adaptat întreg „conținutul” mesajului acesteia din urmă. Era de la sine înțeles că istoria Bizanțului este o continuare a istoriei Romei, fixată de Dumnezeu, în planul istoriei mântuirii. Contribuția lui Octavian Augustus, privind unitatea în *oekumene*, ar fi pregătit drumul pentru Creștinism, care prin Constantin I cel Mare a primit amprenta unei „culturi” universale. Or, Constantin I cel Mare este un urmaș legitim al lui Augustus, motiv pentru care și principiul

---

Gerd Althoff, Die Ottonen. Königsherrschaft ohne Staat, Stuttgart 2000, S. 197). Es ist unklar, ob Otto III. tatsächlich die Vorwürfe gegen seine Rompolitik offen zur Sprache brachte oder ob die entsprechende Passage ihm später in den Mund gelegt wurde.

25. Unterdessen bestieg der fromme und sanftmütige Kaiser mit einigen wenigen Begleitern einen Turm und sagte zu ihnen Folgendes: „Vernehmt die Worte Eures Vaters, merkt auf und bewahrt sie gut in Eurem Herzen! Seid Ihr nicht meine Römer? Wegen Euch habe ich mein Vaterland und meine Verwandten verlassen. Aus Liebe zu Euch habe ich meine Sachsen und alle Deutschen insgesamt, mein eigenes Blut, verschmäht. Euch habe ich in die fernsten Teile unsres Reichs geführt, wohin Eure Väter, als sie den Erdkreis unterwarfen, niemals den Fuß gesetzt haben, auf diese Weise nämlich wollte ich Euren Namen, Euren Ruhm bis an die Grenzen der Erde ausbreiten. Euch habe ich wie Kinder angenommen, Euch habe ich allen andern vorgezogen. Euretwegen habe ich mich bei allen anderen unbeliebt und verhaßt gemacht, weil ich Euch allen andern vorgezogen habe. Und dafür habt Ihr jetzt Euren Vater verstoßen und meine Freunde grausam umgebracht, mich habt Ihr ausgeschlossen, obwohl ihr mich gar nicht ausschließen könnt, denn nie lasse ich zu, dass ihr aus meinem Herzen verbannt seid, weil ich Euch mit ganzer väterlicher Liebe umfange. Ich kenne die Ersten dieses Aufstands ganz genau, aber sie, die ich durch den Blick meiner Augen bezeichne, fürchten sie nicht; dass aber auch meine Treuesten, deren Schuldlosigkeit ich mich rühme, sich unter die Verbrecher mischen, so dass man sie nicht mehr voneinander unterscheiden kann, das finde ich einfach ungeheuerlich.” Durch diese Worte des Kaisers zu Tränen gerührt, versprachen sie Genugtuung, ergriffen zwei Männer, Benilo und einen andern, schlugen sie grausam zusammen, schleiften sie an den Füßen nackt über die Treppen und legten sie halbtot dem Kaiser zu Füßen.

(Übersetzung: Martina Dibbern / Arnd Reitemeier.)

25. Interim piissimus ac mitissimus imperator cum paucis turrim quandam ascendens, ad illos concionabatur dicens: Auscultate verba patris vestri et attendite, et ea mente diligenter reponite. Vosne estis mei Romani? Propter vos quidem meam patriam propinquos quoque reliqui. Amore vestro meos Saxones et cunctos Theotiscos, sanguinem meum, proieci; vos in remotas partes nostri imperii adduxi, quo patres vestri, cum Orbem ditione premerent, numquam pedem posuerunt; scilicet ut nomen vestrum et gloriam ad fines usque dilatarem; vos filios adoptavi, vos cuntis praetuli. Causa vestra, dum vos omnibus proposui, universorum in me invidiam et odium commovi. Et nunc pro omnibus his patrem vestrum abiecistis, familiares meos crudeli morte interemistis, me exclusistis, cum tamen excludere non potestis; quia quos paterno animo complector, numquam ab affectu meo exulari patior. Scio equidem et nutu oculorum seditionis principes assigno; nec verentur, dum publice omnium oculis notantur; nichilominus etiam fidissimos meos, de quorum innocentia triumpho, sceleratorum admixtione commaculari, nec posse distingui, monstro simile arbitror. Hac ratione imperatoris ad fletus usque compuncti, satisfactionem promittunt, duos corripiunt, Benilonem et alium quendam, quos crudeliter caesos, nudos pedibus per gradus tractos, semivivos in praefata turri ante imperatorem proiciunt.

(*Vita Bernwardi episcopi Hildesheimensis auctore Thangmaro*, în MGH SS 4, Hannover 1841, p. 770; Übersetzung des Gesamtwerks: *Leben des heiligen Bernward, Bischofs von Hildesheim*, verfasst von Thangmar, in: Hatto Kallfelz (Übers.), Lebensbeschreibungen einiger Bischöfe des 10.-12. Jahrhunderts. Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte des Mittelalters 22, Darmstadt 1973.)

(Martina Dibbern)

Renovatio Imperii Romanorum

Unter der Formulierung Renovatio Imperii Romanorum versteht man die Idee der Erneuerung der Kaiserwürde der antiken römischen Kaiser. Damit verbunden ist die Übertragung aller Rechte und Besitzungen des römischen Imperiums. Otto III. gebrauchte seit 998 ein Siegel mit der Aufschrift Renovatio Imperii Romanorum. Er stellte zwar einerseits Rom und die gemeinsame kaiserliche und päpstliche Herrschaft unter der Führung des Kaisers ins Zentrum seiner Politik, die unter dieses Motto gestellt wurde, andererseits verehrte er auch Karl den Großen und ließ sich in Aachen bestatten. Seine Nachfolger betonten weiter die Bedeutung Roms, versuchten aber auch, das Reich nördlich der Alpen nicht zu vernachlässigen.

Literatur:

- Heinrich Dormeier, *Die Renovatio Imperii Romanorum und die „Außenpolitik” Ottos III. und seiner Berater*, in: Michael Borgolte (Hg.), *Polen und Deutschland vor 1000 Jahren*. Die Berliner Tagung über den „Akt von Gnesen”. Berlin 2002, S. 163-191.
- Adalbert Erler, Artikel: *Renovatio (regni, imperii)*, in: Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte, Band 4, Berlin 1990, Sp. 893-895.
- Wolfgang Huschner, *Transalpine Kommunikation im Mittelalter*. Diplomatische, kulturelle und politische Wechsel-wirkungen zwischen Italien und dem nordalpinen Reich (9.-11. Jahrhundert), Hannover 2003.
- Percy Ernst Schramm, *Kaiser, Rom und Renovatio*, Bad Homburg 1962.

Quellen: – *1001 Rede Ottos III. an die Römer*(Martina Dibbern)

Luat din: http://www.histosem.uni-kiel.de/legitimation/glossar/renovatioi.htmlși http://www.histosem.uni-kiel.de/legitimation/quellentext/ottoiii_in_rom.html

„oekumene", nu numai că este acceptat, ci a fost chiar și preluat, pentru a oferi cadrul nou de desfășurare al religiei creștine. În aceste condiții s-a formulat concepția lui Constantin I cel Mare, marcată de Eusebiu al Cezareei, care susținea că, prin încreștinarea Imperiului Roman, a structurilor și a ideologiei politice a acestuia, se va realiza idealul înfăptuirii Împărăției șui Dumnezeu pe pământ: „poporul lui Dumnezeu" putând astfel să locuiască într-un cadru Statal aparte și propriu.[7] Cu o astfel de ideologie, *Imperium et Ecclesia* devin un *Corpus Christi politicum* unitar și indestructibil, iar Constantin I cel Mare și urmașii acestuia la tron, vor putea afirma fără echivoc, față de episcopi că:

> **„Voi sunteți episcopi întru cele dinăuntru ale Bisericii; pe mine însă, m-a așezat Dumnezeu episcop al celor aflate în afara ei", ἐπίσκοπος τῶν ἔξω τῆς ἐκκλησίας.[8]**

Avtocratorii romei rămân mai departe, în această nouă situație, *Pontifex Maximus*, numai conținutul ideologic și religios al „preoției" lor, se schimbă, adică este încreștinat. Cei trei factori: 1. universalitatea – οἰκουμένη – *Imperiului* și a structurilor 2. *Bisericii*, cu nimbul sacral al 3. „poporului ales" (din imperiu și din Biserică), care se simțea tot timpul și se numea Ῥωμαῖοι „Rhomaioi" (adică „romanii mai tineri"), se identificau în Imperiul Bizantin și se inflențau în mod reciproc. Romeii erau cetățenii „Imperiului Creștin Oecumenic" – cu legitimitate unică, a cărui capitală era din anul 330 *Noua Romă* Constantinopol.

Noua Romă avea, pe lângă o „împărăție romeică ecumenică", rezultată din continuitatea ei romană și un „patriarh ecumenic": Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία *καὶ* Οικουμενικός Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως.[9]

În Bizanz, *idea de Roma* se afla strâns legată de capitala imperială, Constantinopol, care a și determinat-o în mare măsură, capitală inaugurată în anul 330, pe locul vechiului *Byzantion*, care a devenit a *doua Romă* sau Noua Romă, așa după cum a și intenționat Constantin I cel Mare, în anul 324. Aici a fost totul construit după modelul Romei Vechi, chiar dacă semantica nu mai era păgână, ci creștină: șapte coline, 14 regiuni sau arondismente, Senat, iar din *Urbe* sau „urbs Romana", noua capitală se numea „Orașul", *Polis*, Πόλεως, pentru Constantinopol. În Polis, *Biserica Sfinților Apostoli* era replica de pe Bosfor a *Basilicii Sfântul Petru*, din Roma Veche. Otto Mazzal susține că numele de *Noua Romă* ar fi fost un termen inventat de Biserica Răsăritului, după anul 330, adică după moartea lui Constantin I cel Mare † 337, nu de Curtea Imperială, în contextul rivalităților dintre Tronul Constantinopolului și cel al Romei Vechi, adică între concepția „sinodală" și „petrină", iar în mod imediat, pentru justificarea noilor prerogative ale Episcopului capitalei imperiale.[10] Acest lucru s-a și întâmplat în anul 381, prin canonul 3, al celui de al doilea Sinod Ecumenic, de la Constantinopol.

Termenul de *Noua Romă* a început să fie folosit din ce în ce mai mult, iar în faza precedentă anului 451, a fost deja adoptat și în titulatura Arhiepiscopilor Constantinopolului: o Αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης; adică Archiepiscopus Constantinopolitanus, Novae Romae.

După anul 330, recte 381, evoluția *ideei de Roma*, la Constantinopol s-a desfășurat în felurite faze și direcții. În prima fază li s-au acordat ambelor metropole aceleași prerogative, rang și întâietate, grație rolului centripet al împăratului romeu, atâta timp cât Roma Veche se afla pe cuprinsul Imperiului sau nu putea aplica principiul centrifug, bazat pe prerogativele petrine. Legiuirile lui Justinian I cel Mare, din secolul al VI-lea, constituie mărturii grăitoare în această privință. În aceeași perioadă de timp, noțiunea de *Rhome*, adică „Roma" a devenit sinonimă pentru orașul Constantinopol, ca urmaș legitim și înlocuitor al Cetății Eterne de pe *Tevere* (*Albula*) –Tibru, mai ales că Roma Veche, după anul 330 și după anul 476, ori în faza de glorie a *ostrogoților* (476-535) și a *langobarzilor* (567-774), pierduse din însemnătate, în acest timp, chiar și capitala Exarhatului Romeu aflându-se la *Ravenna*.[11]

---

[7] **Otto MAZZAL, *Das alte und das neue Rom. Der Romgedanke im Abendland und in Byzanz…*, Op. cit., p. 24.**

[8] **EUSEBIU de Cezareea, *Scrieri partea a doua* (vol. II), *Viața lui Constantin cel Mare*, studiu introductiv de Prof. Emilian POPESCU, trad. și note de Radu ALEXANDRESCU, vol. II, Buc. 1991, p. 168: Cartea a IV-a, 24.**

[9] **Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία: Βυζαντινή Αυτοκρατορία ή Βυζάντιο ή Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία.**

[10] **Otto MAZZAL, *Das alte und das neue Rom. Der Romgedanke im Abendland und in Byzanz…*, Op. cit., p. 25.**

[11] **La Ravenna au avut reşedința și împărații romani de apus, din anul 402, până în anul 476, unde au venit de la *Milano*.**

Ideea de Roma **în Bizanț este strâns legată și condiționată de teoria** ***translatio imperii*****, care, la rândul ei a dus la patru forme de evoluție sau de interpretare:**

1. Constantinopolul, după anul 330, recte 381,devine ***Noua Romă*****, unde se mută nu numai Curtea Imperială, ci și Senatul și ierarhia funcționarilor, „... so dass für das Kaisertum im Westen keine Spuren übergeblieben wären.” [încât n-au mai rămas deloc urme pentru Imperiu în apus]. Această teorie a fost aplicată de Bizanț și, în respingerea recunoașterii restaurărilor ulterioare din apus, a lui Odoacru (476-493), a Langobarzilor (567-774), a lui Carol cel Mare, în anul 800 etc.**[12]

2. Identificarea numelui de ***Rhome*** **– Roma, cu Constantinopolul Noua Romă, ca o formă de continuitate și legitimitate a noii capitale, care trebuia chiar să înlocuiască Vechea Romă. Această identificare a numelui Rhome, cu Constantinopolul Noua Romă, pe scurt** ***Rhome*** **sau „Polis”, poate fi documentată în diferite lucrări sau opere ale scriitorilor de epocă, din sec. V, până în secolul al XII-lea.**

3. Contextul ideei de Roma, prin teoria translatio imperii, duce la crearea termenilor de ***Roma Tânără*** **(Constantinopol), ca o continuare a** ***Romei Bătrâne*****, atestați deja în secolul al VI-lea, cu evoluția maximă în secolul al XII-lea.**[13]

4. ***Noua Romă, Rhoma,Tânăra Romă*** **(Constantinopolul) devine** ***Noul Ierusalim*** **al rhomeilor, în sensul religios al cuvântului, iar în secolul al VII-lea, Andrei din Cezareea Capadociei † 637, identifică chiar** ***femeia apocaliptică, cu Rhoma*** **(Apoc. cap. 12).**

Idea de Roma a trebuit să fie confruntată cu două antagonisme: al imperiului și al Bisericii; antagonisme care vor atinge punctul culminant al conflictului, în secolul al IX-lea, în timpul păstoririi Sf. Fotie I cel Mare (858-867 și 877-886). Roma Veche își recăpătase vitalitatea și își refăcuse importanța și autoritatea, grație împrejurărilor politicee ale vremii și a protecției carolingiene. De acum, fenomenul de translatio imperii, primește un conținut și sens invers sau contrar celui formulat de Constantin I cel Mare și adoptat de rhomei, înlocuit fiind cu punctul de vedere apusean, de „Restitutio” sau (și) „Restauratio”, iar mai târziu de ***Renovatio imperii Romanorum*****, pentru Imperiul Occidental, din anul 996. În această nouă formă de evoluție a ideei de Roma, în răsărit și în apus, contraponderea „patrimoniului petrin”, trebuia echilibrată cu aceea a inventării legendei despre „patrimoniului andrean”.**

Lui ***Petru*** **(d.52?-64/67?), exponent al „patrimoniului petrin”, adică al „Romei Vechi”, i se opune** ***Andrei*****, cu legenda despre Stachys (38-54), exponentul „patrimoniului andrean” al Noii Rome, ca Episcop al cetății Bysantion. Pentru** ***Ioan*** **Apostolul și Evanghelistul, de la Efes (dar și pentru Sf. Apostol Pavel, în ambele Rome), nu mai rămâne loc în acest peisaj de „aranjament canonic”, fiind cu totul ignorat, deși pentru Canoanele Arabe și pentru Vechii Orientali, Scaunul Constantinopolului contează doar ca o „translatio”, ca o continuare „în capitala imperială”, a** ***Scaunului Ioaneic*** **al Efesului.**

Patrimoniul ioaneic**, de la Efes, preluat, adoptat și continuat la Constantinopol, nu a devenit niciodată subiect de discuție, în polemica dintre cele două Rome, ca și cum nici n-ar fi existat. Această problemă a „patrimoniului Ioaneic”, de la Efes, constituie încă o lacună în istoria bisericească, asupra căreia s-ar cuveni zăbovit, tema fiind de un interes deosebit.**

---

[12] **Otto MAZZAL,** ***Das alte und das neue Rom. Der Romgedanke im Abendland und in Byzanz…*****, Op. cit., p. 26.**

[13] **Ibidem, p. 25.**

b. „La Efes”, *patrimoniul ioaneic* și *paulin*
și inventarea legendei despre *patrimoniul andrean* la Bysantion

adică, consecințele „ideii de Roma”, privitoare la „Tronul Ioaneic” din Efes

[Ideea de Roma, împreună cu statutul de capitale al celor două Rome au însemnat sacrificarea prerogativelor Efesului și a tradiției ioaneice de acolo.]

Bizantinologul ceh František Dvorník (1893-1975), profesor la Dumbarton Oaks (cu *Dumbarton Oaks Byzantine Collection*), ținând de Harvard University (1948-1965), a contribuit mult la lămurirea motivelor pentru care patrimoniul ioaneic n-a fost valorificat la Efes, ci a fost sacrificat în favoarea Constantinopolului Noua Romă și fiind aspirat în spatele patrimoniului andreian, pierzându-se cu timpul în anonimat, cum s-a întâmplat și cu patrimoniul paulin.[14] Motivele acestei evoluții sunt mai multe și cu diverse circumstanțe politice și canonice.

1. Nu originea apostolică a stat la baza structurilor ierarhice ale Bisericii, din Imperiul Roman, ci acela al ACOMODĂRII acesteia după sistemul organizării administrative și politice de Stat. Acest principiu îl confirmă însuși titlul pe care-l purtau episcopii din capitalele de provincii romane, fiind numiți „mitropoliți”, pentru că rezidau în capitala acestora, numită „metropolă”, μητροπόλεις.[15] Precum făcea și guvernatorul de Stat al unei provincii imperiale, așa-i reveneau și episcopului din metropolă sarcina să vegheze asupra modului de activitate al episcopilor de pe teritoriul provinciei, adică a sufraganilor mitropoliei. Uzanțele acestui sistem administrativ și de organizare bisericească a fost apoi confirmat formal de către primul Sinod Ecumenic de la Niceea, din anul 325.[16]

2. Orientul avea mai multe centre de provincii sau orașe cu tradiție apostolică, dar în apusul Imperiului Roman nu era decât unul singur: *Roma Veche*; chiar dacă s-a încercat o forțare a notei, prin atribuirea scaunelor d’Arles (Arelas sau Arelate, din sudul Franței)[17], și Sirmium, Σίρμιον (azi Sremska Mitrovica, în Vojvodina, Serbia), o origine apostolică. Trophim era invocat pentru primul d’Arles și Andronic, pentru Sirmium.[18] Să amintim doar câteva orașe cu tradiție apostolică din orient: Ierusalimul; Antiohia Siriei; Alexandria Egiptului; Efesul capitala provinciei Asia; Corintul capitala provinciei Ahaia; Thesalonicul, capitala provinciei Macedonia; Edessa, în Siria, azi Şanlıurfa sau Urfa în Turcia etc.[19]

3. Baza canonică oferită la Niceea, în anul 325, a favorizat o continuare a evoluției organizării bisericești, ajungându-se la „supramitropolii” sau *arhimitropolii*, corespunzătoare formei imperiale de divizare a teritoriului în prefecturi, diocese și provincii, ducând la formarea exarhatelor[20] (canonul 6), din capitalele dioceselor imperiale, διοίκησις, dioecesis: al Romei, al Alexandriei și al Antiohiei.[21] Dintre exarhii unor prefecturi sau dioceze au evoluat apoi viitorii patriarhi.

Fr. DVORNIK este de părere că Sinodul 2 Ecumenic, din anul 381 n-a avut de la început un *caracter ecumenic*, fiind convocat de Împăratul Theodosie I cel Mare (379-395), doar pentru a rezolva problemele ivite în Biserica din Orient:

---

14 François DVORNIK, *Byzance et la Primauté Romaine*, Les Éditions du Cerf, Paris, 1964, 160 p.

15 Fr. DVORNIK, *Byzance et la Primauté Romaine*..., Op. cit., p. 25.

16 Ibidem.

17 Pe malul estic al Rhône-ului, la 24 km de Marea Mediterană, în regiunea *Provence-Alpes-Côte d’Azur*.

18 Fr. DVORNIK, *Byzance et la Primauté Romaine*..., Op. cit., p. 37.

19 Fr. DVORNIK, *Byzance et la Primauté Romaine*..., Op. cit., p. 25.

20 Ibidem. Termenul de „exarh”, ἐξαρχειν a fost preluat de Biserică tot din terminologia administrativă imperială. Vezi: Otto MAZAL, *Handbuch der Byzantinistik*, Akademische Druck – u. Verlagsanstalt, Graz – Austria, 1989, p. 253.

21 Ibidem, p. 30. Sub Împăratul Diocletian (284-305), Imperiul Roman avea patru prefecturi: Orient, Illyric, Italia, Gallia; 12 dioceze: Africae (cu 7 provincii), Asiana cu 9 prov., Britanniae, cu 4 prov., Galliae, cu 8 prov., Hispaniae, cu 6 prov., Italiae, cu 12 prov., Moesiae, cu 11 prov. Orientis, cu 17 prov., Pannoniae, cu 7 prov., Pontica, cu 7 prov., Thraciarum, cu 6 prov., Viennensis, cu 7 prov. După împărțirea Imperiului, în anul 395, se ajunge la patru prefecturi, 15 diocese și 119 provincii. Luat din: https://de.wikipedia.org/wiki/Dioecesis

> **„Il ne faut pas oublier tout d'abord que le Concile de 381 n'avait pas, à l'origine, un caractère œcuménique. Il avait été convoqué par Théodose le Grand pour régler les affaires de l'Église d'Orient, et seuls les évêques de cette partie de l'Empire avaient été invités à s'y rendre."[22]**

Canonul 3 al Sinodului 2 Ecumenic, de la Constantinopol, din anul 381, nu numai că a confirmat privilegiile Romei Vechi, dar a precizat și noul statut al scaunului Constantinopolului, ca și capitală imperială, Noua Romă, fiind plasat în ordinea dipticelui, înaintea Alexandriei. Prin canonul 3, sinodalii din anul 381, voiau să reducă sfera de influență și de abuzuri canonice ale scaunului Alexandriei, care depășise deja granițele de jurisdicție ale Egiptului, Libiei și Pentapolei, extinzându-se și asupra Antiohiei, Palestinei și Asiei Mici chiar, ajungând până la Constantinopol:

> **„Le canon III avait pour but, en premier lieu, de réduire l'influence démesurée que l'évêque d'Alexandrie prenait en Orient. Pierre d'Alexandrie, alors le premier parmi les prélats orientaux, avait étendu son influence non seulement à Antioche où il soutenait un evêque de son choix, Paulin, contre l'évêque légitime, Mélèce, mais aussi à Constantinople où, contre S. Gregoire de Nazianze, il suscitait Maxime le philosophe qu'il faisait ordonner clandestinement par des évêques égiptiens envoyé par lui à Constantinople."[23]**

Încă prin canonul 2 al celui de al doilea Sinod Ecumenic, de la Constantinopol, din anul 381 se anticipează obligația episcopilor și a mitropoliților de-a nu se „întinde", adică de-a nu se amesteca în problemele unei alte eparhii sau mitropolii: „... episcopul Alexandriei să cârmuiască numai pe cele (bisericești) din Egipt; iar episcopii Orientului să chivernisească numai Orientul, păstrându-se pe seama antiohienilor întâietățile (privilegiile) cele din canoanele de la Niceea; și episcopii diecezei Asiei să chivernisească numai cele (bisericești) din dieceza Asiei; și cei ai (diecezei) Pontului, numai pe ale (diecezei) Pontului și cei ai Traciei, numai pe ale (diecezei) Traciei să le cârmuiască."[24]

Numai că lupta pentru hegemonie a scaunului Alexandriei, nu se termină aici, ci va atinge punctul culminant la *Sinodul tâlhăresc*, de la Efes, din anul 449 (ținut între 8 și 22 august 449), prin Dioscur (444-451, † 454) și parabolanii acestuia.[25] Protia Sinodului din anul 449 a deținut-o Dioscur al Alexandriei – în bune relații cu Casa Imperială – care a fixat după capul său și ordinea șederii în sinod: legații Romei Vechi ocupau locul al doilea; Ierusalimul locul al treilea; Antiohia locul al patrulea; Constantinopolul, locul al cincilea. Flavian al Constantinopolului (446-449) a murit pe 11 august 449, înainte de închiderea sesiunilor sinodale de la Efes (22 august 449), în urma maltratărilor, la care a fost supus de către fanaticii și parabolanii lui Dioscur:[26]

> **„Le biographe copte de Dioscure lui attribue en réalité l'ambition de s'élever au-dessus de tous les patriarches, puisqu'il semble même qu'il en était arrivé à prétendre que S. Marc était supérieur à S. Pierre."[27]**

4. Conform acestei evoluții a *exarhatelor diecesane* – ἐξαρχειν (exarch) – toți exarhii dieceselor[28] *erau* „patriarhi": „Le résultat en aurait été que même Éphèse, Césarée de Capppadoce et Héraclée seraient devenues le siège d'un patriarche, puisque ces villes étaient capitales des diocèses d'Asie, du Pont et de la Thrace, si Constantinople n'avait pas mis fin à cette évolution en assumant la suprême jurisdiction sur ces trois diocèses."[29] Problema a fost rezolvată prin Sinodul IV Ecumenic, de la Calcedon, din anul 451, care a redus la cinci numărul patriarhilor (Roma Veche, Noua Romă, Alexandria, Antiohia și Ierusalim), înglobând restul exarhatelor sub jurisdicția canonică a acestora. Astfel, Efesul, Capadocia și Heracleia Traciei au fost asumate de Tronul Constantinopolului.[30]

---

22 Fr. DVORNIK, *Byzance et la Primauté Romaine...*, Op. cit., p. 38.

23 Fr. DVORNIK, *Byzance et la Primauté Romaine...*, Op. cit., pp. 38-39.
Este vorba de Petru II al Alexandriei (373-381), care mai era și arian. I. M. Mălinaș, *Dipticon...*, p. 130.

24 Ioan N. FLOCA, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, Note și comentarii, Sibiu, 1992, pp. 65-66.

25 Fr. DVORNIK, *Byzance et la Primauté Romaine...*, Op. cit., p. 44; I. M. Mălinaș, *Dipticon...*, p. 130.

26 Fr. DVORNIK, *Byzance et la Primauté Romaine...*, Op. cit., p. 44; I. M. Mălinaș, *Dipticon...*, p. 71.

27 Ibidem.

28 Otto MAZAL, *Handbuch der Byzantinistik…*, Op. cit., p. 253: „*Exarchat*: Bezeichnung des Verwaltungsbezirkes eines Exarchen, näherhin der von Kaiser Maurikios (582-602) begründeten Exarchate von Ravenna (584) und Karthago (591 bezeugt). Der Exarch war ein regelrechter Vizekaiser, dem die Aufsicht über Finanzen, Justiz, öffentliche Arbeiten und Verteidigung oblag."

29 Fr. DVORNIK, *Byzance et la Primauté Romaine...*, Op. cit., p. 44; I. M. Mălinaș, *Dipticon...*, p. 30.

30 Ibidem.

5. Spre deosebire de occident, unde exista doar un singur scaun cu origine apostolică, cel de la Roma al lui Petru și Pavel; în Orient existau foarte multe centre sau orașe care se puteau mândri cu originea lor apostolică, sau că au fost vizitate ori fondate de către apostoli sau de către ucenicii acestora. Din acest motiv, principiul originii apostolice al unui scaun episcopal n-a putut să se înrădăcineze în Orient, cum s-a întâmplat la Roma.[31]

6. Sinodul IV Ecumenic, de la Calcedon, din anul 451, n-a fost deloc nefavorabil Romei Vechi, *Scrisoarea* Papei Leon I cel Mare (440-461), către Patriarhul Flavian atrăgând admirația părinților sinodali orientali: *Tomus ad Flavianum* sau *Epistola ad Flavianum*, din anul 449.[32] Atmosfera de la Sinodul din Calcedon a fost deci favorabilă Romei Vechi, iar mult disputatul canon 28, din anul 451, viza tronul Alexandriei, nu pe al Romei. Aminteam anterior eforturile părinților de-a limita și condamna abuzurile și excesele patriarhilor Alexandriei, desfășurate de către aceștia în afara Egiptului, adică în afara teritoriului lor de jurisdicție canonică.[33]

7. Legenda *patrimoniului andrean* la Constantinopol a început să se cristalizeze prin secolul al VII-lea, în urma efortului depus de papi, de-a schimba sistemul de *acomodare* al organizării administrative bisericești, după cel al Imperiului Romeu, cu cel al apostolicității scaunelor patriarhale.[34] Scaunul Noii Rome, succedându-l pe cel al Efesului, acum trebuia inventată o origine apostolică a scaunului de Bysantion, viitorul Constantinopol. Legenda atribuia Apostolului Andrei Πρωτόκλητος (cel întâi chemat), fondarea scaunului de Bysantion, prin hirotonia întru episcop a ucenicului acestuia Stachys, primul episcop de acolo.[35] Pe de altă parte, tot Fr. DVORNIK amintește că această legendă, a *patrimoniului andrean*, ar fi mult mai veche de secolul al VII-lea, adică ar fi fost inventată pe timpul *schismei akakiene* (484-519), după numele Pariarhului Acaciu sau Akakie, Ἀκάκιος al Constantinopolului (472-489), principalul artizan al *Henoticonului*, ἑνωτικόν, din anul 482 al Împăratului Zenon (474-491).[36]

8. Tradiții vechi ale Vechilor Orientali (sirieni, copți, armeni) susțineau mereu că Tronului din Constantinopol i s-a atribuit origine și caracter apostolic, numai prin aceea că devenise moștenitorul scaunului de la Efes, fondat de Sf. Apostol și Evanghelist Ioan și de către Sf. Apostol Pavel, legenda, privitoare la Andrei în Bysantion, fiindu-le necunoscută.[37]

9. Chiar și în secolul al IX-lea, când legenda despre „originea andreiană” a scaunului de Bysantion prinsese deja rădăcini la Constantinopol, Ignatie I cel Mare (847-858 și 867-877) sublinia că scaunul său patriarhal este de origine apostolică și derivă din faptul că acest scaun a fost al Sf. Ioan (Efes) și al Sf. Andrei (Bysantion): „De vieilles traditions syriaques, arméniennes et coptes, montrent que le caractère ‚apostolique’ avait été attribué à Byzance pour cette raison que Constantinople était devenue l’héretière du siège d’Éphèse fondé par l’Apôtre Jean, lorque le diocèse d’Asie, adminstré par Éphèse, était passé sous la jurisdiction de Constantinople. Même encore au IXe siècle, quand la légende d’André commençait à jeter ses racines dans les milieux officiels de Byzance, le patriarche Ignace soulignait que son siège était d’origine apostolique, faisant dériver ce caractère du fait que son siège était celui de S. Jean et d’André.”[38] Catalogul sau cronologia – dipticonul – episcopilor de Bysantion, de la *Stachyis* (38?-54?), la *Mitrophan I* (306/7?-314?), ar fi fost ticluit, abia în secolul al VIII-lea sau la începutul celui de al IX-lea.[39]

---

31 Ibidem, p. 37.
32 Epistola XXVIII. *Ad Flavianum Episcopum Constantinopolitanum Contra Eutychis Perfidiam Et Haeresim* Latin and Greek text from Migne, PL, vol. 54, Cols. 755-782.
***Incipit:* Dilectissimo fratri Flaviano episcopo Constantinopolitano LEO episcopus.**
Luat din: https://www.earlychurchtexts.com/main/leo/tome_of_leo_01.shtml
Fragmente din textul *Tomus ad Flavianum*, în latină și greacă, precum și referitor la Calcedon, le găsești și în *Enchiridionul* lui Denzinger-Schönmetzer, pp. 102-110: ENCHIRIDION *Symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum quod primum edidit Henricus Denzinger et quod funditus retractavit auxit notulis ornavit Adolfus Schönmetzer S.I.*, Editio XXXVI emendata, Herder Barcinone [Barcelona], Friburgi Brisgoviae [Freiburg/Br.], Romae, MCMLXXVI [1976], {Dep. legal Barcelona, 1976}, 954 p.
33 Fr. DVORNIK, *Byzance et la Primauté Romaine...*, Op. cit., p. 45.
34 Ibidem, p. 93.
35 Ibidem, pp. 95 și 74.
36 Fr. DVORNIK, *Byzance et la Primauté Romaine...*, Op. cit., p. 73.
37 Ibidem, pp. 76-77.
38 Ibidem, pp. 76-77.
39 Ibidem, p. 77, I. M. Mălinaș, *Dipticon...*, pp. 69-70.

10. Ce s-a dat uitării, atât la Roma Veche, cât și la Efes, este *patrimoniul paulin* și ce s-a inventat la Constantinopol, secolele VII-X, a fost *patrimoniul andrean*. Cu toate acestea, legenda patrimoniului andrean n-a fost acceptată oficial la Constantinopol, decât în secolul al X-lea.[40] Abia după ce în sec. X, Simion Metafrastul, Συμεὼν ὁ Μεταφραστής sau Συμεὼν ὁ Λογοθέτης († î. 1025)[41] a redactat sinaxarele cu *Vita* sau *Viața și slujba de pomenire a* Sf. Apostol Andrei și a lui Stachys, cu data fixată pe 30 noiembrie, respectiv 30 iunie (recte 31 octombrie), pentru Stachys, a început popularizarea legendei despre „moștenirea andreiană", la Bysantion.[42] Numai că despre Simeon Metrafastul se susține că: „Puține dintre viețile (sfinților, n.n.) compilate de el au fost transcrise din colecții mai vechi. În marea lor majoritate ele au fost prelucrate de el, de unde și numele de Metafrastul, pentru a le face accesibile și gustate de marele public. Scopul autorului a fost să realizeze o carte care să cuprindă îndemnuri morale și exemple de sfințenie. De aceea, aspectul istoric al vieților a fost mult neglijat."[43] În cazul acesta și *legenda andreană* a devenit o senzație fără suport istoric a lui Simeon Metafrastul, pe seama monahilor în mănăstiri și a creștinilor dreptcredincioși simpli, de la sate și de la orașe, dar nu și pentru izvoarele canonice și istorice.[44] Și, în loc să cernem un pic legendele și să le supunem criticii istorice, ne hazardăm în teorii, cum ar fi și isteria cu care Biserica Ortodoxă din România, face din Andrei, un „apostol al dacilor", „al sciților"[45] și inventează tot felul de peșteri și de locuri de pelerinaj în Dobrogea! Tot bazinul Mării Negre și-l reclamă pe Andrei († c. 60 d.Hr.) ca „apostol" al lor, atunci cum ar putea românii să facă excepție? El poate fi declarat ocrotitorul României, fără discuție, ca oricare alt apostol, dar trebuie să rămânem ponderați în a i se atribui rolul de *misionar* al străromânilor. Eusebiu de Cezareea (Părintele Istoriei Bisericești) scrie despre Andrei, că: „După tradiție, lui Toma i-a căzut soarta să meargă în Parția, lui Andrei în Sciția, lui Ioan în Asia, unde a și petrecut vreme mai îndelungată murind în orașul Efes." [*Istoria Bisericească*, Cartea a treia, 1, 1].[46] Numai că pe vremea aceea, *Sciția* era o regiune geografică imensă și se întindea în bazinul Mării Negre, de la Varna de astăzi, fostul Odessos (Bulgaria) și până în Crimeea și în Caucaz, în Georgia și în Armenia.

11. Un prim pas, pentru corectarea acestor greșeli (intenționate sau neintenționate) ar fi, ca Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului Noua Romă să introducă în titulatura lui că este nu numai al 270-lea urmaș al Sf. Apostol Andrei, ci *în primul rând* că este al? – urmaș al Sf. Apostol și Evanghelist Ioan de la Efes. La fel ar trebui procedat și în cazul Sf. Apostol Pavel, în Roma Veche, dar chiar și la Constantinopol, dacă se consideră aici, continuitatea de la Efes.

40 Ibidem, p. 77.

41 Haghiograf, autor al unei *colecții de vieți ale sfinților*, redactate la cererea împăratului: cf. Remus RUS, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină, din primul mileniu...*, Op. cit., p. 775.

42 Ibidem, p. 96. Fr. DVORNIK …, p. 96, nota 3: Publicate în *Mineiele* grecești, ediția Veneția, 1843, apoi în cel de la Athena, 1926.
Vezi și nota 4: E. DELEHAYE, *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae*, Acta Sanctorum Propylaea, novembre, 1902, col. 265 ss.

43 Remus RUS, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină, din primul mileniu...*, Op. cit., p. 775.

44 Fr. DVORNIK, *Byzance et la Primauté Romaine...*, Op. cit., p. 96.

45 Aici ar trebui pusă o întrebarea firească: ce au fost locuitorii din Dobrogea epocii lui Andrei, daci sau sciți?

46 Vezi și Cartea a opta, XIV, 3.
EUSEBIU de Cezareea, Scrieri partea întâi (vol.I), *Istoria Bisericească și Martirii din Palestina*, traducere, studiu, note și comentarii de Prof. Teodor BODOGAE, vol. I, Buc. 1987, 451 p;
Scrieri partea a doua (vol. II), *Viața lui Constantin cel Mare*, studiu introductiv de Prof. Emilian POPESCU, trad. și note de Radu ALEXANDRESCU, vol. II, Buc. 1991, 295 p.;
Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1987, vol. I și 1991, vol. II (în Colecția PSB, Părinți și Scriitori Bisericești, nr. 13 și 14).

Regeste patriarhale de la Constantinopol

Anul 401. Regest nr. 20, din 401, înainte de Paşti, Ypomnimata krisis,

adică Judecată sinodală, ţinută la Efes, privind cazul celor şase episcopi hirotoniţi prin simonie, de către Antonin al Efesului (vezi regestul nr. 16)

Celor şase episcopi simoniaci li s-au restituit banii pentru simonie, daţi lui Antonin, de către moştenitorii acestuia (pentru că între timp decedase), episcopii fiind primiţi la împărtăşanie, în interiorul altarului (cum este rânduiala la cler), dar li s-a interzis dreptul de-a sluji, adică exersarea funcţiunilor liturgice arhiereşti şi preoţeşti. Sinodul acesta, de la Efes, prezidat de Sf. Ioan Hrisostom a avut ca motiv ori punct de plecare o invitaţie din partea episcopilor Asiei Mici, de-a merge la Efes, cu scopul disciplinării, reformării, sau punerii la punct a problemelor din Mitropolia Efesului şi pentru stabilirea succesiunii acestui scaun, după moartea lui Antonin. Judecarea episcopilor simoniaci nu figura în planul călătoriei la Efes, a Sf. Ioan Hrisostom, pentru că Eusebie se împăcase cu Antonin, după sinodul din Constantinopol, din anul 400. Judecata sinodală de la Efes a fost semnată de 70 de episcopi, din Asia Mică. Din contextul acestei judecăţi sinodale, putem formula cel puţin trei concluzii:

1. Eusebie nu numai că s-a împăcat cu Antonin, încă înainte ca episcopii Syncletius şi Palladius să ajungă la Hypaipa, cu toate acestea a fost somat de aceştia să facă probele acuzei de simonie. Eusebie a promis să le procure în timp de 40 de zile, însă apoi a dispărut fără urmă, motiv pentru care a fost excomunicat. Întrunindu-se Sinodul la Efes, Eusebie a reapărut, cu intenţia de a-şi putea clarifica poziţia. Fiindu-i refuzat dreptul de-a se putea cumineca, din răzbunare, Eusebie a prezentat dovezile de simonie ale episcopilor, Antonin fiind şi aşa decedat.

2. Decizia sinodală a fost semnată de 70 de episcopi.

3. Palladius a susţinut cu tărie că Sf. Ioan Hrisostom a depus doar şase episcopi la Efes, nu 16, aşa după cum l-a acuzat Teofil I al Alexandriei. Teofil I l-a acuzat pe Sf. Ioan Hrisostom că ar fi depus 16 episcopi într-o singură zi. Vezi regestul nr. 23, critica textului. Textul actului din regestul nr. 20 s-a pierdut.[47]

Regest nr. 23, din 401, Katairesis: katelon, Caterisire, depunere de episcopi din treaptă,

Proairesius din Lykia, apoi în Phrigia şi în Asia Mică propriu zisă. Text pierdut. Critica textului. Teofil I al Alexandriei l-a acuzat pe Sf. Ioan Hrisostom că ar fi depus, adică caterisit, 16 episcopi într-o singură zi

Palladius de Helenopolis susţine că ar fi fost doar şase. Sozomen, urmat de Nichifor Calist, afirmă că ar fi fost 13 episcopi depuşi. Teodoret indică greşeli ale clerului în diocezele Thraciei, Pontului şi Asiei Mici (Efes). Cu prilejul Sinodului Ecumenic de la Calcedon, preotul Filip din Constantinopol a declarat în plin sinod, că Sf. Ioan Hrisostom, mergând în Asia Mică, a depus 15 episcopi, hirotonind alţi candidaţi în locul lor. Cea mai plauzibilă declaraţie ar putea-o da însă Palladius, pentru că el a fost tot timpul alături de Sf. Ioan Hrisostom şi a participat la toate sinoadele ţinute în acest scop. Probabil că Palladius susţinea numărul de şase depuneri, numai cu ocazia sinodului din Efes, după care au mai avut loc şi alte sinoade, precedate de vizite canonice ale Sf. Ioan Hrisostom ori de reclamaţii contra sufraganilor din teritoriul său de jurisdicţie. Este posibil ca numărul de 16, 15 sau 13 să fie real, numai că greşeala lui Teofil I este că el a totalizat numărul caterisirilor într-o singură zi şi numai cu ocazia sinodului efesin. Extinsă acţiunea de reformare a structurilor ierarhice de sub jurisdicţia Sf. Ioan Hrisostom, numărul de 16 caterisiri este plauzibil, dacă nu chiar prea mic.[48]

---

[47] **Vezi pp. 17-18, din Fasc. I:**
***LES RÉGESTES des actes du Patriarcat de Constantinopole*, vol. I, Les actes des Patriarches, Fasc. I, Le Régestes de 381 à 715, par Venance GRUMEL, 1932, Institut Français d'Études Byzantines, Paris, 1972, reg. 1-324 régestes, 251 p. (=Le Patriarcat Byzantin, Serie I). [Acest volum a fost recenzat de H. Grégoire, în rev. *Byzantion*, Tome XII, 1937, pp. 673-675].**

[48] **Ibidem, Fasc. I, pp. 19-20.**

Varia

Giovanni Domenico MANSI (1692-1769),

Arhiepiscop de Lucca (1764-1769), Italia.[429] *Micromedalion,*

vezi: Documenta Catholica Omnia, MANSI JD SACRORUM CONCILIORUM NOVA ET AMPLISSIMA COLLECTIO VOL 003 (1692-1769)

Ioannes Dominicus Mansi s-a născut la data de 16 februarie 1692 în Lucca, unde a și murit la data de 27 septembrie 1769, fiind ultimul vlăstar din familia de patriciați din Lucca, purtători ai acestui nume. În anul 1708, Mansi a intrat în Congregația clericilor regulari „Congregatio Matris Dei”, iar mai târziu a predat teologia morală în Neapole. În această calitate de profesor de teologie, Arhiepiscopul de Lucca, F. Colloredo, l-a numit pe Mansi „teologul casei episcopale”, adică al său personal: theologus, pentru a-l consulta în diversele probleme, legate de atribuțiile arhierești. Această funcție i-a oferit lui Mansi posibilitatea de-a se putea ocupa de istoria bisericească, specialitate de care se simțea foarte atras. Așa a avut posibilitatea să adune un material documentar imens, pe care, ulterior l-a studiat și prelucrat în lucrările pe care le-a redactat și editat. A întreprins și călătorii de studii pe la bibliotecile din Franța și Germania, tot în scopul strângerii de material documentar, începând să facă traduceri din operele de specialitate cu renume. În Lucca, Mansi a fondat o „Academie de istorie a liturgicii”, în cadrul căreia a redactat o lucrare importantă: „Tractatus de casibus et excommunicationibus episcopis reservatis”, în anul 1724. Din cauza acestei lucrări, Mansi a avut mult de suferit din partea Curiei Romane, mai precis a Sfântului Oficiu, cu sectorul de „index”.

Celebru a devenit Mansi însă prin două lucrări:

1. Editarea și comentarea operei lui Baronius, *Annales ecclesiastici* (1738-1756, 38 volume);

2. Editarea primelor 31 de volume din Sacrorum concilium nova et amplissima collection.

După ce Nic. Coleti a terminat de redactat actele conciliare, luate după Labbe, Baluse și Hardoin, „Sacrosancta concilio ad regiam editionem exacta (1728-1734), Mansi a reușit să completeze această colecție (1748-1752) și prin editarea unei noi serii a realizat o operă completă, refăcută și adăugită a tuturor actelor sinodale și conciliare, din care primele 14 tomuri au fost redactate de el însuși. Volumele următoare au apărut după moartea lui Mansi. Inițial, Colecția lui Mansi se extindea numai până la Sinodul Florentin, din anul 1439, însă noile ediții au fost extinse de către colaboratorii ulteriori, până la Conciliul I Vatican (53 de tomuri în 59 de volume, în format mare, 1899-1927). În anul 1764, Papa Clemens XIII (1758-1769) l-a numit pe Mansi Arhiepiscop de Lucca, funcție în care a și murit la data de 27 septembrie 1769.

---

[429] **Acest micromedalion, *Giovanni Domenico MANSI (1692-1769), Arhiepiscop de Lucca (1764-1769), Italia*, noi l-am mai publicat și într-un volum anterior, Pentarhia, vol. II/1, pp. 13-14:
Ioan Marin MĂLINAȘ, PENTARHIA, vol. II/1 – ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, τόμος II/1. Biserica Catholică Ortodoxă și patriarhii acesteia până în secolul al VIII-lea. Între moștenirea Calcedonului și încercarea de codificare a dreptului canonic prin Sinodul quinisext 691-692 – Η Καθολική Ορθόδοξη Εκκλησία και οι Πατριάρχες αυτής μέχρι και τον 8º αιώνα Μεταξύ της κληρονομίας της εν Χαλκηδόνι Οικουμενικής Συνόδου (451) και της προσπάθειας συντάξεως του Κανονικού Δικαίου από την Πενθέκτη Οικουμενική Σύνοδο 691-692, PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ, 2009, 421 p., incl. il. pl. și hărți.**

Lista lucrărilor lui Giovanni Domenico Mansi:

***De Casibus et Excommunicationibus episcopis reservatis.* Lucca 1724/1739;**

***De scharlataneria eruditorum declamationes duae.* Lucca 1726;**

A. Calmet, *Glossarium biblicum*. Lucca 1725;

Acelaşi, *Prolegonmena et Dissertationes in omnes et singulos C. Sripturae libros.* Lucca 1729;

Acelaşi, *Supplementum ad Dictionarium historicum, criticum, Chronologicum et literare Sacr. Script,* 1731;

L. de Thomassin, *Vetus et nova ecclesiae disciplina*. 3 volume, Lucca 1728;

Cäsar Baronius, *Opera*. 38 volume, Lucca, 1738-59;

***De Epochis conciliorum Sardicensis et Sirmiensium, ceterorumque in causa Arianorum.* Lucca, 1746-49;**

***Sanctorum conciliorum et decretorum collectio nova.* 6 volume, Lucca 1748-52;**

Alexander Natalis, *Historia Ecclesiastica...*, 9 volume, Lucca 1749 u.;

Pii II. (Aeneas Sylvius), *Orationes politicae et ecclesiasticae*. Livorno 1752;

J. Alb. Fabricius, *Bibliotheca mediae et infimae latinitatis*. Padova, 1754 und 1858;

***Memorie della gran contessa Matilda da Fr. Fiorentini, con note e con l'aggiunta di motti documenti*. Lucca 1756;**

***Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*(până în anul 1440). 31 tomuri, Florenza-Veneţia, 1759-1798, reprint Graz, 1960-61, Mikro-Ausg. der Microcard Foundation, Washington 1961;**

Baluze, *Miscellanea*. 4 volume, Lucca 1761-64;

J. H. Graveson, *Historia ecclesiastica*. 9 volume (cu continuare până în 1760), Veneţia,1762;

***Epitome doctrinae moralis ex operibus Benedictio XIV*. Depromptae. Veneţia, 1770.**

*

Bibliografie referitoare la viaţa şi opera lui G. D. MANSI

Fr. Sarteschi, *De scriptoribus congretationis clericorum regularium Matris Dei.* Romae 1753, 345-58; – Antoine Zatta, *Commentaria de vita et scriptis Joannis Dominici Mans*i. in-fol., Veneţia,1772; – O biografie redactată de către confratele din congregaţia de care a ţinut Mansi, P. Franceschini cu portretul acestuia, tipărită în Mansis conc. coll. ampl. XIX, 9-51, 1774; – Dominic Pacchi, *Vita* J.D.M. (cu portret.), în *Jo. Alb. Fabricii Bibl. lat. med. et inf. aet*., Florenţa 1858, I, 11-19; – H. Quentin (Bénédictin de Solesmes), J.D. *Mansi et les grandes collections conciliaires*, Paris 1900; – Jöcher IV, 156; – Michaud, *Biographie universelle* XXVI, 374 u.; – Francesco Inghirami, *Storia della Toscana XIII*, 154; – Picot, *Mémoires pour servir à l'histoire ecclésiastique pendant le XVIII*[e] *siècle*, Paris [3]1853-57, IV, 463 u.; – NBG XXXIII, 259; – Richard et Giraud, *Bibliothèque sacrée*, XVI, 64 u.; – F. Lichtenberger, *Encyclopédie des sciences religieuses*, Paris 1877-82; – Welzer-Welte VIII, 626 u.; – Hefele-Leclercq I, 111-114; – Herzogs *Realenzyklopädie* XII, 239 u.; – CKL II, 148; – *The new Schaff-Herzog Encyclopedia of religious knowledge* VII, 164; – DThC IX, 2, 1915 f.; – EC VII, 1979; – DDC VI, 724; – NewCathEnc, IX, 173; – LThK VI, 1365.

*

Cele două Sinoade, de la Constantinopol, din anul 400 şi de la Efes, din anul 401, aşa după cum le prezintă Ioannes Dominicus Mansi, tomus 3, *Sacrorum Concilium Nova et Amplissima Collectio*, 347-409, Florenza, 1759, Expensis Antonii Zatta Veneti, coloanele 993-996, după cum se poate constata după foaia de titlu, reprodusă mai jos.

Luat din:http://www.documentacatholicaomnia.eu/25_90_1692-1769-_Mansi_JD.html

SACRORUM CONCILIORUM
NOVA, ET AMPLISSIMA COLLECTIO,

IN QUA PRÆTER EA QUÆ

PHIL. LABBEUS ET GABR. COSSARTIUS, S. J.

Et novissime NICOLAUS COLETI *in lucem edidere*

EA OMNIA INSUPER SUIS IN LOCIS OPTIME DISPOSITA EXHIBENTUR, QUÆ

JOANNES DOMINICUS MANSI

LUCENSIS, CONGREGATIONIS MATRIS DEI EVULGAVIT.

EDITIO NOVISSIMA

AB EODEM PATRE MANSI,

POTISSIMUM FAVOREM ETIAM ET OPEM PRÆSTANTE

EM.MO CARDINALI DOMINICO PASSIONEO

SANCTÆ SEDIS APOSTOLICÆ BIBLIOTHECARIO,

ALIISQUE ITEM ERUDITISSIMIS VIRIS MANUS AUXILIATRICES FERENTIBUS, CURATA
Novorum Conciliorum, novorumque Documentorum Additionibus locupletata,
Ad MSS Codices Vaticanos, Lucenses, aliosque recensita, & perfecta.

ACCEDUNT ETIAM NOTÆ, ET DISSERTATIONES QUAMPLURIMA, QUÆ IN CETERIS EDITIONIBUS DESIDERANTUR

TOMUS TERTIUS.

Ab anno CCCXLVII. *ad annum* CCCCIX.

FLORENTIÆ

MDCCLIX.

EXPENSIS ANTONII ZATTA VENETI.

([illegible] iterata ad Editionis principis exemplum ab Huberto Welter Bibliopola, [illegible] Bernard Palissy 9, Parisiis M D CCCCI)

EADEM CONCILIA DUO

Habita apud Constantinopolim & Ephesum annis CCCC. & CCCCI.

Ex nova collectione Baluzii.

Cum necessitates quædam coegissent Asianos Episcopos ad urbem regiam Constantinopolim accedere, ii cum Episcopo Joanne Chrysostomo commorabantur, præsentibus etiam aliis ex Scythia Episcopis, Theotimo scilicet, atque ex Thracia Ammone Ægyptio, & ex Galatia Arabiano, Metropolitis omnibus ac senibus, usque ad viginti duorum Episcoporum numerum. Ibi omnibus congregatis atque communicantibus, Eusebius quidam e Cilbianis jugis, Episcopus Valentinopolitanus, congregatam synodum cum observasset, una sabbathi adveniens, libellos tradidit synodo, præposito scilicet, ut consequens erat, Joannis Chrysostomi nomine adversus Antoninum Ephesinum Episcopum, septem ei crimina imputans. Primum quidem, quod conflatis sacris vasis, argentum in usum filii fecisset. Secundum, quod ablatum de ingressu baptisterii marmor in balneum suum transtulisset; deinde columnas ecclesiasticas a pluribus annis jacentes intra suum triclinium statuisset. Quartum, quod puer ejus cædem patrasset, quem adhuc haberet in ministerio irreprehensum. Quintum, quod prædia Ecclesiæ relicta a Basilina Juliani Imperatoris matre vendidisset sibique vindicasset. Sextum, quod dimissa uxore sua, cum ea rursus coiisset, liberosque ex ea sustulisset. Septimum, quod pro lege & constituto haberet ordinationes Episcoporum vendere juxta rationem reddituum. Adsunt, inquit, & qui dederunt, quique ordinati sunt, & ipse qui accepit; ac præterea probationes habeo. Ad hæc Chrysostomus, sedato interim zelo, dixit Eusebio: Eusebi frater, quoniam sæpe fit ut accusationes, quæ fiunt a perturbatione animi, faciles probationes non habeant, sine te exorari ut cesses Antoninum fratrem scripto accusare, nobis causas molestiæ corrigentibus. Ad hæc ira accensus Eusebius, durioribus adversus Antoninum verbis usus est, totus se efferens, & in accusatione persistens. Tum Joannes Paulum Episcopum Heracleæ, qui Antonino favere videbatur, hortatus est ut amicitiam inter eos reconciliaret; surgensque, Ecclesiam ingressus est una cum Episcopis; (Erat enim sacrificii tempus) pacemque populo ex more precatus, sedit cum reliquis Episcopis. Clam autem subingressus accusator Eusebius, coram omni populo & Episcopis libellum alium offert eadem continentem, quæ superius dicta sunt, adjurans Joannem horrendis juramentis, per salutem etiam Imperatorum obtestans accusationem suscipere; idque tanta cum perturbatione & animi motu ut putarent populi, ejus videlicet imprudentia perterriti, eum a Joanne petere uti vitam sibi ab Imperatore impetraret. Joannes vero, ut vidit instantiam hominis, studens imperturbatum tenere populum, libellum recepit: lectisque divinis eloquiis, Pansophium Pisidiæ Episcopum orat ut divina dona offerat. Ipse cum reliquis Episcopis egressus est. Nolebat enim animo turbido sacrificium facere. Et post dimissionem populi, considerans apud se, & sedens in baptisterio cum reliquis Episcopis, accusatorem coram omnibus advocans, eum sic allocutus est. Rursus eadem tibi dico, quod multi mœrore vel ira compulsi multa & dicunt & scribunt quæ probare non possunt. Si igitur manifeste ea nosti de quibus Antoninum accusas, (Neque enim, si possis, repellimus; neque trahimus, si non possis) antequam legatur libellus elige quod expedit. Postquam enim lectus fuerit & in aures omnium venerit, confectis actis, non amplius licebit, cum sis Episcopus, absolutionem petere. Tum Eusebio se in proposito persistere significante, legitur libellus ab eo oblatus Episcopis. Quo recitato, seniores Episcopi dicunt Joanni. Audistis tenorem libelli. Cuncta sane horum capitulorum impia sunt, & undequaque sacris canonibus interdicta. Verum ne videamur in his quæ leviora sunt tempus omne consumere, optimum erit ab eo incipere quod est horribilius. Si enim illud inventum fuerit verum, nullus de capitibus reliquis dubitationi locus erit, cum illius capitis radix omnem iniquitatis speciem progerminet, juxta illum qui ait: Radix omnium malorum est avaritia. Qui enim super innocentes munera accepit, & spiritus sancti distributionem argento vendere non dubitavit, quo pacto jam parcet sacris vasis aut lapidibus aut prædiis Ecclesiæ? Tunc Joannes quæstionem inchoat, dicens Antonino. Quid ad hæc dicis, frater Antonine? Negavit ille necessario. Quomodo enim posset sub exordium ipsum confusionem suam confiteri? Interrogati sunt qui dederant. Negarunt & ipsi. Post hæc, cum inquisitio ad horam usque octavam diligenter ageretur, ex indiciis quibusdam formatum est judicium. Postremo, ut par erat, ventum est ad testes, coram quibus & hi dedisse dicebantur & iste accepisse. Non aderant testes, utpote in Asia constituti. Difficultatem igitur eorum sistendorum respiciens Joannes, satis aliunde haud dubie intelligens illic peragendum reum ubi non sit difficile testes producere, ut loquuntur Episcopi Africani, in Asiam proficisci illicque examen peragere constituit. At Antoninus visa illius strenuitate atque incorrupta integritate, utpote sibi conscius, adiit quendam e proceribus, cujus prædia quæ in Asia erant ipse curabat, orans uti profectionem Joannis impediret, exhibiturum se testes promittens. Iste vero statim ad Joannem submittit e palatio qui Joanni dicerent indignum esse eum, qui sit Episcopus & animarum curam habeat, relinquere civitatem in tanta tumultus expectatione & peregrinationem in Asiam obire, præsertim cum testes illinc facile Constantinopolim possint adduci. Erat autem expectati tumultus causa Gaina barbarus. Itaque Joanni persuadetur ut maneat, curam simul habens & judicii & molestiæ testium. Interim lucrum insperatum reo fuit dilatio adventus testium, quos aut pecunia aut potentia impedire poterat ne venirent. Prævidens ista Joannes, cum præsente synodo deliberat quosdam e præsentibus Episcopis in Asiam mittere ad interrogandos testes. Delecti sunt ad id munus exequendum Syncletius Metropolitanus Trajano-

Codex canon. Eccles. Afric. cap.

janopolis, Hesychius Episcopus Parii, & Palladius Hesenopolitanus; ea cautione in actis synodi adjecta, ut is excommunicatus esset qui intra duos menses non occurrisset Hypæpes Asiæ civitate, & jure sua persecutus non fuisset, quia vicini essent & qui arguebantur & reliqui Episcopi qui cum Syncletio judicare debebant. Post hæc descenderunt Smyrnam dicti Syncletius & Palladius. Hesychius autem, qui amicus erat Antonini, morbum finxit. Syncletius & Palladius illico per literas adventum suum significarunt utrisque partibus, ut concurrentes in eandem civitatem implerent promissa. Illi autem cum se mutuo corrupissent, partim auro, partim jurejurando, amici facti erant ante adventum judicum. Cum vero dicis causa ad civitatem Hypæpinorum venissent, sperabant rursum eludere judices dilatione testium, quasi peregre profecti essent ob varias causas. Tum judices accusatorem sciscitantur intra quot dies adducturus sit testes, polliciti se expectaturos. Ratus ille eos aeris inclementiam ægre ferentes, erat enim æstatis ipse ardor, discessuros, scripto pollicetur intra quadraginta dies aut producturum testes; aut pœnas canonum subituram. Dimissus igitur Eusebius ad inquirendos testes, omissa inquisitione, Constantinopolim venit, ibi delitescens. Expectabant judices, ut par erat, ad quadragesimum diem: & cum ille nullibi compareret, scribunt omnibus Asiæ Episcopis, eum denunciantes excommunicatum, sive ut desertorem, sive ut calumniatorem. Ceterum post hoc alios etiam triginta dies perstiterunt; & cum non compareret, Constantinopolim redierunt. Illic cum ipsum offendissent, facinusque illi suum exprobrassent, ille infirmitatem corporis prætexens, pollicebatur, testes se adducturum. Interim moritur Antoninus, ille nimirum cum quo litem habebat Eusebius. Ea de causa Joannes a clero civitatis Ephesiorum & ab Episcopis rogatus, Ephesum advenit cum Paulo, Cyrino, & Palladio; congregatisque Lydiæ, Asiæ, atque Cariæ Episcopis numero septuaginta, ordinationem Ephesinæ Ecclesiæ peragunt, successorem Antonino dantes Heraclidem Diaconum Joannis, virum, ut ait Palladius, encycliis disciplinis optime institutum & divinarum scripturarum peritum; qui in eremo monasticam vitam egerat, & per tres annos fuerat Diaconus.

Dum hæc geruntur, Eusebius accusator sex reliquorum Episcoporum accedit ad synodum, rogans ut in communionem susciperetur. Contradicunt quidam Episcopi, dicentes ipsum, cum calumniator esset, non oportere admitti. At ille, qui se calumniatorem non ferebat, eo magis instabat, & producturum se statim testes asseverans & eos qui per pecunias fuerant ordinati. Libellum etiam synodo obtulit in hæc verba. Quoniam causa ista biennio maxima ex parte examinata est, & ad testium adventum facta est dilatio, rogo pietatem vestram ut hodie jamjam testes producam. Etsi enim Antoninus mortuus est, qui nummos accepit pro ordinatione, attamen supersunt & qui dederunt & qui ordinati sunt. Æqua postulare visus. Itaque placuit præsenti synodo rem investigari. Incipit causa a lectione eorum quæ ge-

A gesta fuerant apud Constantinopolim. Deinde ingressi sunt testes; ingressi & sex illi qui pecuniam Antonino dedisse dicebantur ut Episcopi ordinarentur. Et illi quidem initio negabant veram esse accusationem. Instantibus autem testibus, partim laicis, partim Presbyteris, quibus confidere videbantur, necnon mulieribus quibusdam, qui etiam pignorum seu munerum species dicebant & loca & tempora & quantitatem, ultro confitentur. Dedimus, inquiunt, confessum est, & ordinati sumus, talem putantes esse consuetudinem, ut videremur a curia liberari, cui eramus obnoxii. Et nunc oramus, si fas est, simus in ministerio Ecclesiæ; sin minus, aurum quod dedimus recipiamus. Quidam enim e nobis uxorum su-
B pellectilem dedimus. Pollicitus est Joannes Episcopis synodi daturum se operam ut liberi essent a curiali conditione. Quod ad curiam quidem attinet, inquit, ego eos, Deo juvante, liberabo, exorato Imperatore. Vos autem mandate ut ab hæredibus Antonini ipsi accipiant quæ dederunt. Præcepit synodus ut aurum acciperent ab hæredibus Antonini, & communicarent intra altare, essent autem jam non sacerdotes, sed ex sacerdotibus; ne, si ista concederentur, mos fieret Judaicus aut Ægyptius vendendi atque emendi sacerdotium. Horum omnium gesta conscripta sunt, quæ & judicum nomina continebant, non solum septuaginta istius posterioris synodi, sed etiam viginti duorum Constantinopolitanæ ante biennium celebratæ. Ac-
C quieverunt autem qui fuerunt depositi, ut a futuro judicio liberarentur.

Hæc ferme ad verbum sumpta sunt ex dialogo Palladii de vita Chrysostomi.

OBSERVATIO P. ANTONII PAGI AD ANN. CHR. 400. n. 12.

Idem Baronius, (& cum eo Conciliorum Collectores) Asianorum Episcoporum depositionem in quadam Synodo Ephesina a Chrysostomo factam, anno 402. consignat, quod Palladius scribat, eosdem post Chrysostomi exilium, quod anno 404. contigisse constat, restitutos fuisse post quadriennium ab eorum exauctoratione. At quadriennium illud non ab anno 400. sed a sequenti incipiendum; ideoque depositio illa ann. 401. collocanda, ut monet Valesius in notis ad Sozom. lib. 8. cap. 6. Causa enim eorum Episcoporum primum examinata in Con-
D cilio CP. XIII. Indictione, hoc est præsenti anno ante Kal. Septembr. quo die Indictio XIV. cœpit, celebrato, cum Eusebius Episcopus libellum Concilio obtulisset adversus Antoninum Ephesi Episcopum, ut scribit Palladius in vita Chrysostomi, & adventus Gainæ Constantinopolim immineret, inquit Georgius in vita Chrysostomi, ideoque ante mensem Septembrem, ut ex dictis de Gaina constat (scilicet ad hunc an. 400 n. 8. quem locum si lubet, consule.) Missi sunt deinde in Asiam Episcopi tres, qui testes audirent; hique tota æstate in Asia commorati sunt. Postea Chrysostomus ipse sub finem hyemis in Asiam profectus Synodum 70. Episcoporum Ephesi congregavit, in qua depositi sunt sex Episcopi, non autem tredecim, ut perperam scribit Sozomenus lib. 8. Profectus est itaque Chrysostomus in Asiam anno 401. profligato jam Gaina. Quare quando Eusebius Episcopus Valentinopoleos in Synodo Ephesina dicit: Causa ista biennio examinata est; biennium illud ab anno 401 inchoandum, quo Indictio XIII. usque ad Kal. Septemb.
E in cursu fuit, annoque 401. quo Episcopi judicati sunt, absolvendum: ideoque biennium illud utrimque incompletum fuit; quod magis liquebit ex iis, quæ anno 419. de Palladio, qui hanc historiam narrat, loquentes dicemus.

Sinodul Permanent[430]

Σύνοδος ενδημούσα (Synodos endimousa) Sinodul Rezident[431]

Το ιερόν κωδίκιον (1315-1402)[432] Cod. Vind. Hist. gr. 47 și 48 (precum și copia acestuia: Cod. Vat. Urb. gr. 80)

Termenul tehnic de „Ενδημουσα συνοδος”, Sinodul Permanent, Sinodul Rezident, SINODUL ENDEMIC, apare în anul 448, cu ocazia Sinodului la care Eutihie a fost depus din treaptă, ca instituție fiind confirmat în mod canonic, în anul 451, prin canoanele 9 și 17, ale Sinodului al IV-lea Ecumenic, de la Calcedon. Aceste două canoane confirmă însă și „dreptul de apel universal”, la Tronul Ecumenic al Constantinopolului.[433]

Pentru secolul al XIV-lea, lucrarea instrument de studiu – manual – rămâne cartea lui Jean DARROUZÈS, *Le registre synodal du patriarcat byzantin au XIVe siècle (Étude paléographique et diplomatique)*, Paris, 1971, 503 p. [Colecția: *Archives de l'Orient Chrétien*, nr. 12][434]

Toate cele cinci Biserici ale Pentarhiei aveau și au un *Sinod Permanent*, Sinod Endemic, Ενδημουσα συνοδος sau Sinod Rezident, cu termenul canonic complet de „ΕΝΔΗΜΟΥΣΑ ΙΕΡΑ

---

[430] Subcapitol preluat din volumul nostru anterior, Pentarhia, vol. II/3, pp. 173-182 sau Ioan Marin MĂLINAȘ, *PENTARHIA*, vol. II/3 – ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, τόμος II/3, *Privitor la instituția canonică a pentarhiei patriarhilor*, PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ, Cluj-Napoca, 2010, 477 p., incl. il., pl., hărți. Περί των κανονικών θεσμών της Πενταρχίας των Πατριαρχών, Κλουζ-Ναπόκα, 2010, Πενταρχία, τόμος 2/3.

[431] Die Synode von Konstantinopel war eine regionale Kirchenversammlung im Sommer des Jahres 382, also im Jahr nach dem Ersten Konzil von Konstantinopel, mit dem es nicht zu verwechseln ist. Die Synode stand demgemäß ganz unter dem Eindruck jenes zweiten ökumenischen Konzils, das den Sieg der orthodox-trinitarischen Lehre über den Arianismus im so genannten Arianischen Streit brachte. Maßgeblich am Erfolg der Trinitarier war auch Kaiser Theodosius I. beteiligt, der auch die Synode von Konstantinopel einberief und der selbst, im Gegensatz zu einigen vorherigen arianischen Kaisern, der trinitarischen Lehre anhing. Einige Beschlüsse, wie das nicäno-konstantinoplische Glaubensbekenntnis und die Canones 5 und 6 werden häufig dem Konzil von 381 zugeschrieben, wurden aber möglicherweise tatsächlich erst auf der Synode von 382 beschlossen.
Erhalten geblieben ist das Einladungsschreiben an den römischen Bischof Damasus I., in dem auf die Verfolgung der trinitarischen Lehre durch die Arianer und auf die im Konzil von 381 beschlossene Lehre der Trinität mit ihren drei vollkommenen Hypostasen Vater, Sohn und Heiliger Geist hingewiesen wird. Außerdem wird mit Befriedigung festgehalten, dass nunmehr auch die apostolischen Stühle in Konstantinopel, Alexandria, Antiochia und Jerusalem wieder in den Händen der „Rechtgläubigen” seien. Damasus hat unterdessen auf der im gleichen Jahr in Rom abgehaltenen Synode (Synode von Rom (382)) seinen Vorranganspruch gegenüber den anderen Patriarchen bekräftigt.
Luat din: http://de.wikipedia.org/wiki/Synode_von_Konstantinopel

[432] Vezi regestul nr. 2041, din Fasc. V, la: Jean DARROUZÈS, *LES RÉGESTES des actes du Patriarcat de Constantinopole*, vol. I, Les actes des Patriarches, Fasc. V, Le Régestes de 1310 à 1376, par Jean DARROUZÈS, Institut Français d'Études Byzantines, Paris, 1977, reg. nr. 2000-2681, 601 p. (= Le Patriarcat Byzantin, Serie I).

[433] Vezi p. 25, la: P. Joseph HAJJAR, *Le Synode Permanente [ΣΥΝΟΔΟΣ ΕΝΔΗΜΟΥΣΑ] dans l'Église Byzantine des origines au XIe siècle*, Pontificium Institutum Orientalium Studiorum, Roma, 1962, 230 p. [Orientalia Christiana Analecta, Roma, 164].

[434] *Das Patriarchatsregister von Konstantinopel*, Bd. I-VIII (von Christian Gastgeber, Johannes Preiser-Kapeller, Vratislav Zervan, Otto Kresten). Die Kanzlei des Patriarchats von Konstantinopel führte ein Register, in dem Kopien der ausgefertigten bzw. originalen Urkunden aufbewahrt wurden. Von dem ursprünglichen „heiligen Register” (to hieron kodikion) sind neben wenigen Fragmenten aus postbyzantinischer Zeit zwei Bände aus dem 14. und Anfang des 15. Jahrhunderts erhalten, die sich heute in der Österreichischen Nationalbibliothek befinden (Cod. Vind. hist. 47 und 48). Die beiden Bände brachte Mitte des 16 Jahrhunderts der kaiserliche Gesandte am Hofe Süleymans II., Augerius von Busbeck, nach Wien. Ein Slavist und ein Klassischer Philologe, Franz Miklosich und Joseph Müller, gaben die Urkunden in den zwei ersten Bänden der „Acta et diplomata Graeca medii aevi” 1860 bzw. 1862 in Wien heraus.
Da diese Edition mangelhaft und unvollständig istund den Ansprüchen einer modernen kritischen Ausgabe nicht genügt, initiierte Herbert Hunger bald nach 1970 eine Neubearbeitung. Unter seiner Leitung setzte sich ein Team von Byzantinisten und Rechtshistorikern mit dem Patriarchatsregister kritisch auseinander. Eine Neuedition im Rahmen des „Corpus Fontium Historiae Byzantinae” (Series Vindobonensis), konzipiert in acht Bänden, wurde in Angriff genommen. Nach mehrjährigen Vorarbeiten erschien 1981 der erste Band des Registers des Patriarchats von Konstantinopel (PRK): Der Band umfasst neben einer kritischen Edition eine ausführliche Einleitung und Analyse der Dokumente (inkl. der darin erwähnten früheren Dokumente und Gesetze), ergänzt durch eine synoptische deutsche Übersetzung. 1995 erschien der zweite Band, 2001 der dritte Band. Band 5 und 6 wurden aufgrund der Förderung durch den Österreichischen Forschungsfonds vorgezogen (Projekte P19818, P22269) und sind zurzeit in Vorbereitung für den Druck.

ΣΥΝΟΔΟΣ". După modelul patriarhilor Pentarhiei, și Bisericile autocefale au un câte un Sinod Permanent. În rândurile care urmează, ne vom opri doar asupra Sinodului Endemic al Patriarhiei Ecumenice a Constantinopolului. Vechea Episcopie din *Byzantion* a fost eliberată de sub jurisdicția *Mitropoliei Efesului* (Arhiepiscopie), în anul 330, Sf. Împărat Constantin I cel Mare (306-337) trecându-o sub ascultarea Mitropoliei din *Heracleea Traciei*, această situație canonică-juridică menținându-se astfel până în anul 381, când Episcopia din *Constantinopol Noua Romă* a fost ridicată la rangul de *Arhiepiscopie*.[435]

Începuturile Sinodului Permanent, de la Constantinopol coboară până în secolul al IV-lea, noi am opta pentru anul 330, adică odată cu creșterea importanței orașului și a scaunului episcopesc de la Byzantion și sincronizarea activității acestuia, cu aceea a cancelariei imperiale, din noua capitală sau Noua Romă Constantinopol. Președintele acestui Sinod era Episcopul, apoi Arhiepiscopul Constantinopolului, devenit ulterior Patriarh, iar membrii erau mitropoliții și episcopii, care se aflau, din întâmplre, în trecere prin capitală. Pentru aplicarea deciziilor sinodale luate, mai ales de natură disciplinară și cazuri de erezie, Sinodul era avizat la ajutorul brațului secular al împăratului, adică al autorităților imperiale, ajutor, care se acorda de fiecare dată, chiar și atunci când era vorba de persoana patriarhului. Sinodul Permanent își extindea prerogativele, devenind *Sinod local*, atunci când împrejurările o cereau, și când erau invitați sau convocați și ceilalți patriarhi, arhiepiscopi, mitropoliți și episcopi din Imperiu, părți sau provincii ale imperiului, precum și din afara frontierelor acestuia. Sinoadele ecumenice aveau un regim cu totul aparte, fiind convocate de către împăratul romeu, care și deschidea și închidea lucrările sesiunilor sinodale.

Din timpul Împăratului Justinian I cel Mare (527-565) și până la căderea Constantinopolului, 1453, lucrările Sinodului Endemic se țineau în partea sud-vestică a cafasului de deasupra atrium-ului și al pronaosului, de la Sfânta Sophia, Ἁγία Σοφία,[436] din Constantinopol, construită între anii 532-537, pe locul altor două biserici anterioare,[437] devenită din anul 641 *catedrala încoronării* împăraților bizantini.[438]

Sinoadele permanente din Alexandria și Antiohia au constituit modelul de lucru pentru viitoarele sinoade rezidente, de la Constantinopol, după anul 330. Mitropolitul Maxim de Sardes identifică un astfel de sinod la Constantinopol, încă în anul 336.[439] Cu ocazia acestui Sinod a fost ales, hirotonit și întronizat Episcopul Paul I al Noii Rome (336-339, 341-342, 346-351), de către episcopii care se aflau întâmplător în Constantinopol (Sozomen, *Historia ecclesiastica*, 3, 3, 2). Episcopul Marcel al Ancyrei (Ankara) a fost și el judecat și depus de un Sinod (endemic, n.n.), „al episcopilor prezenți în Constantinopol", care au ales în locul său, pe Vasile al Ancyrei (Socrate, *Historia ecclesiastica*, I, 36, 7 și 8).[440]

Atestarea documentară a sinoadelor permanente în Alexandria și în Antiohia a fost determinată de conflictele și certurile privitoare la erezia ariană. Astfel de sinoade endemice s-au ținut la Alexandria în anii 318, 319, 320, 321. Părăsind Arie Egiptul, a găsit adăpost în Palestina, la Episcopul Eusebiu al Cezareei (260-339/40), părintele istoriei bisericești, de unde a plecat la Nicomidia, al cărei episcop, tot Eusebiu, i-a fost coleg de studii. Așa ajunge să se răspândească erezia ariană și pe cuprinsul teritoriului care ținea de Biserica Antiohiei, otrăvind sufletele clerului și ale credincioșilor

---

Luat din: http://www.oeaw.ac.at/imafo/die-abteilungen/byzanzforschung/language-cultural-heritage/diplomatik-texteditionen/patriarchatsregister-konstantinopel/

[435] Pentru secolul al XIV-lea, _registrul actelor sinodale_, al Sinodului Permanent a fost reconstituit și studiat de: Jean DARROUZÈS, _Le registre synodal du patriarcat byzantin au XIVe siècle (Étude paléographique et diplomatique)_, Paris, 1971, 503 p. [Colecția: _Archives de l'Orient Chrétien_, nr. 12].

[436] Sancta Sophia (lat.), Ayasofya (turc.).

[437] Prima a fost _Basilica Constantiniană_ (după anul 330) și a doua a fost _Basilica Teodosiană_, din anul 415 (Teodosie II cel Tânăr, 408-450), aceasta din urmă fiind distrusă în timpul Răscoalei Nika, ἡ Στάσις τοῦ Νίκα, din anul 532 (vezi Ioan Marin MĂLINAȘ, _Pentarhia_, II/3…Op. cit., p. 33). Cu prilejul târnosirii bazilicii Sfânta Sophia, în data de 27 dec. 537, Justinian I cel Mare ar fi exclamat: Νενίκηκά σε Σολομών: „Te-am întrecut (învins n.n.) Solomoane!", cu referire la primul Templu din Ierusalim.

[438] Anul 641 marchează o criză dinastică, cu schimbări dese ale împăraților (Constantin III, Heraklios Noul, febr. 11-24 mai; Heraklios II, 25 mai – 8 nov. 641; Martina, asociată, 25 mai – 8 nov.; Constans și David, din sept., 641, ca asociați; Constans II Pogonatul, 641-668), astfel încât nu putem preciza care dintre ei a fost primul încoronat în Sf. Sophia. Vezi Ioan Marin MĂLINAȘ, _Dipticon_ sau _Pentarhia_, vol. I…Op. cit., pp. 310-311.

[439] MAXIME de Sardes, _Le Patriarcat Oecumenique dans l'Église Orthodoxe_, Op. cit., p. 100, vezi și nota nr. 6 și 6 [bis].

[440] Toate la: MAXIME de Sardes, _Le Patriarcat Oecumenique dans l'Église Orthodoxe_, Op. cit., p. 100, nota nr. 6.

cu învățăturile lui false. Certurile luau amploare, „...episcopii ciocnindu-se ca niște corăbii în vreme de furtună", scria Eusebiu al Cezareei (Vita Constantini, III, 4). Certurile și polemica determinate de erezia ariană au continuat și după încheierea lucrărilor primului Sinod Ecumenic de la Niceea, din anul 325. Un astfel de sinod endemic, pe temă ariană este atestat la Alexandria, înainte de anul 340 și în jurul anului 346, când Frumentiu a fost ales și hirotonit Episcop al Abisiniei.[441] Odată cu stabilirea capitalei pe Bosfor, în Noua Romă, la anul 330, este de înțeles că și episcopii veneau acolo, pentru rezolvarea diferitelor probleme la împărăție, având nevoie și de girul sau sprijinul ierarhului locului, înainte chiar, ca acesta să dețină titlul de patriarh sau de arhiepiscop. Așa, de pildă, în anul 380, când Teodosie I cel Mare și-a făcut intrarea în Constantinopol, a primit la palat vizita episcopilor din capitală, aflați acolo în trecere, care au venit să i se închine (Sozomen, *Historia ecclesiastica*, 7, 6, 4): „... il reçut au Palais la visite et les respects 'des évêques en séjour'."[442]

Patriarhul Anatolie al Constantinopolului (449-458) menționa Sinodul Permanent sau Endemic, cu ocazia sesiunilor Sinodului al IV-lea Ecumenic, de la Calcedon, din anul 451: „La coutume s'est maintenue que les saints évêques en séjour dans la ville glorieuse se réunissent à l'occasion pour régler les affaires ecclésiastique en suspens. Ils enregistrent chacune d'elles et jugent de la réponse à donner à ceux qui sollicitent" (Mansi, 7, 92).[443] Sinodul Permanent era convocat de fiecare dată, când era necesar. Alături de arhiereii „permanenți" (de unde și numele dat sinodului), participau toți ierarhii aflați în trecere prin Constantinopol. Este vorba de toți arhiereii, adică și de cei care se aflau sub jurisdicția celorlalți patru patriarhi ai Pentarhiei, nu numai de cei de sub jurisdicția Patriarhului Constantinopolului. După ce patriarhiile din Orientul Apropiat au ajuns sub stăpânirea arabo-musulmană (632-661), legăturile acestora și ale arhiereilor de sub jurisdicția lor, cu Constantinopolul, a fost foarte grea, dacă nu, de multe ori, chiar imposibilă.[444]

Termenul tehnic de „Ενδημουσα συνοδος", Sinodul Permanent, Sinodul Rezident, SINODUL ENDEMIC, apare în anul 448, cu ocazia Sinodului la care Eutihie a fost depus din treaptă, fiind confirmat în mod canonic, în anul 451, prin canoanele 9 și 17, ale Sinodului al IV-lea Ecumenic, de la Calcedon. Aceste două canoane confirmă însă și „dreptul de apel universal", la Tronul Ecumenic al Constantinopolului.[445]

Cu excepția Alexandriei, în prima fază de apariție a lor, Sinoadelor endemice au fost favorizate și chiar determinate de împărat, din dorința de clarificare a ereziilor. Astfel, avem la Roma sinodul din anul 313 și la Arles, pe cel din anul 314, convocate din ordinul lui Constantin I cel Mare, pentru clarificarea disputelor donatiste. Alte sinoade endemice s-au ținut în Antiohia, pe timpul când Constanțius (337-361) rezida acolo, din cauza războiului cu perșii.[446] În acest context se confirmă două teze:

1. **originea sinoadelor endemice ar trebui căutată în prevederile canonului 12, al celui de al IV-lea Sinod, din Antiohia, din anul 341;**
2. **originea sinoadelor endemice sau permanente ar trebui căutată în sinoadele ținute în Antiohia, al căror model ar fi fost preluat și de către Patriarhul din capitala imperială.[447]**

Făcând o trecere în revistă a evoluției și activității Sinodului Permanent, putem să admitem că originea lui este de ordin istoric, juridic și imperial. În plus, sinoadele permanente au contribuit în mod direct sau indirect la pregătirea și dezbaterea prealabilă a ereziilor și a problemelor care au stat pe ordinea de zi, la sinoadele ecumenice. În acest context, putem incadra importanța Sinodului Permanent:

– **privind elucidarea problemelor dogmatice;**

---

441 Ibidem.
442 MAXIME de Sardes, *Le Patriarcat Oecumenique dans l'Église Orthodoxe*, Op. cit., p. 100, nota nr. 6.
443 MAXIME de Sardes, *Le Patriarcat Oecumenique dans l'Église Orthodoxe*, Op. cit., p. 100, nota nr. 6.
444 MAXIME de Sardes, *Le Patriarcat Oecumenique dans l'Église Orthodoxe*, Op. cit., p. 100, nota nr. 6.
445 Vezi p. 25, la: P. Joseph HAJJAR, *Le Synode Permanente* [ΣΥΝΟΔΟΣ ΕΝΔΗΜΟΥΣΑ] *dans l'Église Byzantine des origines au XIe siècle*, Pontificium Institutum Orientalium Studiorum, Roma, 1962, 230 p. [Orientalia Christiana Analecta, Roma, 164].
446 P. Joseph HAJJAR, *Le Synode Permanente* [ΣΥΝΟΔΟΣ ΕΝΔΗΜΟΥΣΑ]..., Op. cit., p. 25.
447 P. Joseph HAJJAR, *Le Synode Permanente* [ΣΥΝΟΔΟΣ ΕΝΔΗΜΟΥΣΑ]..., Op. cit., pp. 24-25.

– pregătirea lucrărilor sinoadelor ecumenice;
– cu rol decisiv, privind creşterea importanţei scaunului Constantinopolului, între anii 381-451;
– Sinodul Permanent alegea, numea şi transfera arhiereii;
– Sinodul Permanent îl judeca şi pe Patriarh, mai ales de prin secolul al VII-lea, când comunicarea Tronului Ecumenic cu ceilalţi patriarhi răsăriteni a devenit foarte anevoioasă;
– fuzionarea activităţii lui cu aceea a Pentarhiei, adică o legătură indestructibilă între teoria Pentarhiei şi Sinodul Permanent, activităţi, care pe alocuri erau chiar confundate;
– contribuţii ale Sinodului Permanent privind disciplina canonică şi rezolvarea cazurilor de acest fel;
– Sinodul Permanent funcţiona şi ca un tribunal pentru judecarea arhiereilor, nu numai pentru alegerea şi numirea acestora;
– decidea asupra bunurilor bisericeşti sau litigii dintre moştenitori;
– decidea dotarea, înfiinţarea sau desfiinţarea eparhiilor;
– judeca problemele matrimoniale;
– elucida problemele liturgice;
– pedepsea simonia;
– decidea în problemele privind reglementarea vieţii monahale şi rezolvarea litigiilor din şi legate de mănăstiri;
– decidea acordarea dreptului de stavropighie.[448]

Regeste privind începuturile sinoadelor endemice[449]

Critica textului (regest nr. 4) susţine că documentele din regestele 1-4 au fost semnate de Nectarie şi de ceilalţi membri ai Sinodului. Colecţia „Prisca canonum editio latina” conţine o listă cu 147 de semnături la canoane, cu aceea a lui Nectarie în frunte: Mansi, VI, 1176-1181; PL, LVI, 810-816. Într-un manuscris publicat de Mansi, III, 568-572, semnăturile se află la urma Simbolului de credinţă sau Expositio fidei, care este plasat după canoane. Există aşadar „versiuni de semnături”.

Sf. Nectarie al Constantinopolului,
iunie 381-397 sept. 27, regestele 1-8

Regest nr. 1, în iunie 381, To ekteten, expositio fidei, adică Simbolul credinţei sau Crezul Niceo-Constantinopolitan (325 şi 381). Incipit: „Pistevomen eis ena Theou” (Mansi, III, 565). Privind critica textului, autorii regestului precizează că partea a doua din Simbolul credinţei a fost atribuit abia de către sinodalii de la Calcedon, în anul 451, Sinodului al II-lea Ecumenic, din anul 381. Se pare că în anul 381, această mărturisire de credinţă a fost doar confirmată, ca fiind ortodoxă, după care a fost anexată celei din anul 325. Mărturisirea de credinţă sau partea a doua a Crezului, de la Constantinopol, din anul 381, exista în anul 374, fiind deja menţionată în *Ancoratus*, a Sf. Epifanie, unde putea fi considerat o mărturisire de credinţă baptismală, adică legată de rânduiala botezului. Se mai presupune că această mărturisire de credinţă a fost rostită de însuşi Nectarie, cu ocazia primirii Sf. Botez, după ce a fost ales Patriarh al Constantinopolului, mai bine spus, după ce a fost numit de împărat, pentru că acesta din urmă a insistat ca el să preia scaunul arhieresc din capitală. În momentul alegerii – numirii – lui ca Patriarh al Constantinopolului, Sf. Nectarie era doar catehumen şi ocupa funcţia civilă de senator şi pretor în capitala imperială. La început, alegerea lui Nectarie n-a fost privită cu ochi buni de către sinodali, ulterior însă şi-au schimbat părerile. După

---

[448] **Literatură privitoare la sinoadele endemice: P. Joseph HAJJAR, *Le Synode Permanente* [ΣΥΝΟΔΟΣ ΕΝΔΗΜΟΥΣΑ]..., Op. cit.; J. ZHISMAN, *Die Synoden und die Episcopalämter in der morgenländischen Kirche*, Wien, 1867.**

[449] **Vezi pp. 2-9, din: I. LES RÉGESTES *des actes du Patriarcat de Constantinopole*, vol. I, Les actes des Patriarches, Fasc. I, *Le Régestes de 381 à 715*, par Venance GRUMEL, 1932, Institut Français d'Études Byzantines, Paris, 1972, reg. 1-324 régestes, 251 p. (=Le Patriarcat Byzantin, Serie I). [Acest volum a fost recenzat de H. Grégoire, în rev. *Byzantion*, Tome XII, 1937, pp. 673-675].**

alegere, Sf. Nectarie a fost botezat și trecut prin toate treptele clericale, până la hirotonirea întru arhiereu și întronizat, după care a preluat și președinția Sinodului Ecumenic.

Una din dovezile indirecte, privind vechimea Simbolului Constantinopolitan, anterioară formulării deciziilor sinodale, din anul 381 este faptul că această mărturisire de credință se afla în dosarul sinodal privind alegerea și hirotoniile Sf. Nectarie. În plus, mărturisirea de credință, de la Constantinopol, din anul 381, nu se află în fruntea sau la începutul listei canoanelor sinodale, pentru a preceda anatematismele (sau anatema contra ereziei și a ereticilor), după cum se obișnuiește, ci la sfârșitul codului sau listei de canoane. În această situație „eroarea" părinților de la Calcedon, din anul 451 este explicabilă. Pe de altă parte, existența încă în anul 374 a mărturisirii de credință, contra pnevmatomahilor, și doar confirmarea acesteia, în anul 381, nu schimbă nimic din ordinea și scopul Sinodului al II-lea Ecumenic. În ciuda acestor realități evidente, Teodor de Mopsuestia este însă înclinat să atribuie partea a doua a textului din Crez, părinților sinodali de la Constantinopol, din anul 381. Recitarea regulată a Crezului la Sfânta Liturghie a fost introdusă mai întâi în Antiohia, în anul 471, de către Petru Gnafevs sau Fullo (465-466 și 470-471), pe timpul acela încă Antipatriarh, apoi Patriarh canonic (474-475 și 485-489). Prin această măsură liturgică Petru, fiind monofizit, intentiona să diminueze importanța Calcedonului sau a Sinodului al IV-lea, prin supraevaluarea importanței primelor două sinoade ecumenice, acțiune care însă, nu a dat rezultate. După, Petru al Antiohiei, Timotei al Constantinopolului (512-518) a ordonat ca la fiecare Sfântă Liturghie să se rostească numai Simbolul niceean, din anul 325, fără completarea sau partea a doua a Crezului, din anul 381. Înainte de porunca lui Timotei, Simbolul niceean se rostea numai o dată pe an, în Vinerea Mare, de către catehumeni, în vederea primirii de către adulți a Misterului Sf. Botez, în noaptea Învierii Domnului. Împăratul Justin II (565-578) a decis în anul 567 ca Crezul niceo-constantinopolitan să fie recitat la fiecare Sfântă Liturghie, așa după cum se procedează până în ziua de astăzi.[450]

Regest nr. 2, înainte de 9 iulie 381, Kanones, adică primele patru canoane ale Sinodului al II-lea Ecumenic, de la Constantinopol, din anul 381, în ordinea, în care ne sunt și nouă cunoscute, grație colecției de canoane.

Text: *grec*, Incipit, Canon 1, „Mi ateteistai tin pistin"

Primele trei canoane, din 381, sunt citate la Sinodul din Calcedon – 451, cu titlul: Synodikon tis deuteras synodou, vezi Mansi, VII, 447 = ACO II, I, 455.

Versiune siriacă;

Versiunea latină, la Dionisie Exiguul: Vatic. Palatin. Lat. 577; Mansi, III, 566-567=PL, LXVII, 169-172 (a doua redactare);

Parafrazarea arabă: G. Beverigius, Συνοδικὸν sive Pandecte canonum SS. Apostolorum et conciliorum ab Ecclesia graeca receptorum, Oxonii, 1672 (două vol. în folio), I, p. 700 (text arab cu traducerea în latină); Mansi, III, 577-578 (numai textul latin).

Comentarii, la Balsamon, Zonaras, Aristenos, la G. Beverigius, I, 85-91.

Critica textului o omitem, pentru că nu se leagă de tema actuală.

Regest nr. 3, din 381, înainte de 9 iulie, Tomos et anathematismos eggraphos, syntomoi oroi, Definiție dogmatică a Sinodului al II-lea Ecumenic, de la Constantinopol, din anul 381.

Aici se exprimă învățătura deoființei și a ipostazelor (distincției) celor trei Persoane Treimice, precum și perfecta ἐνανθρώπησισις (întrupare) a Logosului: anatema aruncându-se asupra sabelienilor, eunonienilor, pnevmatomahilor și apolinariștilor.

Text pierdut.

***Versiune arabă: Canon păstrat în Colecția lui Michel de Damiette, traducere în germană, la Wilhelm Riedel, Die Kirchenrechtsquellen des Patriarchats Alexandrien, Leipzig, 1900, pp. 94-97.**

Incipit: Wir bannen diejenigen auf den ganzen Erde, welche nicht

Mențiuni: Hefele, II, 9-10; Wilhelm Riedel, Die Kirchenrechtsquellen des Patriarchats Alexandrien, Leipzig, 1900, pp. 180-183, 303-310; scrisoarea Sinodului II Ecumenic, către Damasus al Romei Vechi, din anul 382, păstrată la Teodoret, PG, LXXXIII[451] (vezi regestul nr. 6, din anul 382: Scrisoarea Sinodului din Constantinopol, din anul 382, către Damasus, Ambrozie, Britton, Valerian,

---

[450] ***Istoria Bisericească Universală*** **(redactată de Ioan Rămureanu, Milan Șesan și Teodor Bodogae), vol. I (1-1054), ediția II, București, 1975, p. 245.**

[451] **Ch. Joseph HEFELE, *Conciliengeschichte*[2] , Freiburg i. Br., 1877 u. Alte surse: Théodoret de Cyr, în *Correspondence*, t. 1-3, text originar și trad. în franceză, de către Y. Azéma, *Sources chrétiennes*, 40, 98, și 111, Paris, 1955-1965.**

Acholius, Anemius, Vasile și alți episcopi întruniți la Sinodul de la Roma Veche). Critica textului susține că documentul regestului de față este o piesă „nouă”, care nu este menționată în colecțiile conciliare, legate de Sinodul al II-lea ecumenic.

Tomosul acesta se pare că ar corespunde documentului σύντομοι ὅροι, din scrisoarea Sinodului II Ecumenic, către Teodosie I cel Mare, unde expunerea dogmatică ar consta în articole scurte, care exprimă adevărul de credință atacat de eretici sau anatematizînd erorile contrare acestuia. Cel puțin canoanele arabe exprimă acest caracter de „tomos” al textului, în care sunt prezentate adevărurile doctrinei trinitare și hristologice, sub forma de 23 de anatematisme scurte. Aceste canoane arabe pun o problemă foarte importantă, care poate fi regăsită, într-o formă de exprimare identică, într-o scrisoare a Papei Damasus: Mansi, III, 481-484 și 486-488. Scrisoarea lui Damasus nu conține în plus, decât un canon disciplinar.

Alți autori în materie, ca de pildă Galtier, ignoră versiunea arabă a textului, deducând doar că tomul lui Damasus ar fi fost redactat după ținerea unui sinod apusean, din anul 382, ale cărui lucrări s-au desfășurat în prezența a trei delegați din răsărit, care au făcut recurs la anatematismele Sinodului II Ecumenic.

Mărturia fundamentală a acestui document este scrisoarea citată de Teodoret (regest nr. 6), neputând constata nici destinatarul ei, nici cu simbolul de credință atribuit acestui Sinod și nici cu partea de început a canoanelor, din anul 381.

Regest nr. 4, din 9 iulie 381, Gramma, prosphonitikos, adică Scrisoarea sinodală de mulțumire a părinților, adresată împăratului, pentru sprijinul acordat în scopul fixării învățăturii corecte privitoare la Dumnezeu Sfântul Duh.

Sinodul mulțumește lui Dumnezeu și împăratului, prezentând concluziile deciziilor făcute: confirmarea învățăturii de credință, de la Niceea, din anul 325; condamnarea ereziilor; canoane disciplinare. Sinodul cere împăratului aprobarea și confirmarea acestor decizii – ἐπισφραγίσῃς.

Incipit: Arhi men imin

Versiune siriană: Colecție siriană din anul 500/501; Mansi, III, 557.

Literatură Hefele, II, 28-29.

Critica textului (regest nr. 4) susține că documentele din regestele 1-4 au fost semnate de Nectarie și de ceilalți membri ai Sinodului. Colecția „Prisca canonum editio latina” conține o listă cu 147 de semnături la canoane, cu aceea a lui Nectarie în frunte: Mansi, VI, 1176-1181; PL, LVI, 810-816. Într-un manuscris publicat de Mansi, III, 568-572, semnăturile se află la urma Simbolului de credință sau Expositio fidei, care este plasat după canoane. Există așadar „versiuni de semnături”.

Regest nr 5, din 382, privind *două canoane* ale Sinodului endemic, din Constantinopol, din anul 382. Este vorba de canoanele 5 și 6, *atribuite ulterior Sinodului al II-lea Ecumenic de la Constantinopol, din anul 381*. Canonul 5 confirmă *tomosul apusenilor* și declară să-i accepte pe cei din Antiohia, care mărturisesc o dumnezeire, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh. Este vorba de un Sinod ținut la Roma, în anul 369, care a condamnat unele teze ariene. Hotărârile acestui Sinod au fost adoptate și acceptate și de un Sinod ținut la Antiohia, în anul 378, canonul declarând că se primesc în Biserică arienii din Antiohia, care se conformează hotărârilor Sinodului de la Roma, din anul 369, mărturisind în mod corect învățătura despre Preasfânta Treime.[452]

Canonul 6 se referă la învinuirile care se pot aduce episcopilor, fixând niște reguli precise, pentru a se evita calomnierea acestora și alte abuzuri.

Incipit (canonul 1, respectiv 5): Peri tou tomou ton dytikon

(canonul 2, respectiv 6): Epeidi polloi tin ekklisiastikin eutaxian

Mansi, III, 560-564; Hefele, II, 20-26

Versiunea latină, la fel ca și la regest nr. 2: la Dionisie Exiguul: *Vatic. Palatin. Lat.* 577; Mansi, III, 566-567=PL, LXVII, 169-172 (a doua redactare);

Comentarii: Balsamon, Zonaras, Aristenos, Beverigius, I, 92-96.

---

[452] **Ioan N. FLOCA, CANOANELE BISERICII ORTODOXE. Note și comentarii, Sibiu, 1992, p. 68.**

„*Critique*. Les deux mss. *Patm*. 172 et 173 ajoutent une série de 21 canons éditée par Manuel GÉDÉON, [Archeion] Ἀρχεῖον ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας (au apărut doar trei fascicule din Tom I), Constantinopol, 1911, pp. 374-379 =Turner, JTS (The Journal of Theological Studies), 15, 1914, 161-170 (canons attributed to the Concil of Constantinople A.D. 381, together with the names of the bishops from two Patmos mss. dans...). Selon Honigmann (op.cit., 61-62), 19 de ces 21 canons sont identiques aux canons 56-74 que Jean III avait tirés de la troisième lettre canonique à Amphilochius. Le canon 18 rend le contenu du cinquième canon de 381 (= canon 1 de 382); le canon 21 se raproche du canon 6 (=canon 2), mais concerne un cas différent, et il est conservé ensuite comme pièce unique dans les rédactions ultérieures: J.-B. Pitra, *Juris ecclesiastici Graecorum Historia et Monumenta*, 2 tomes, Romae, 1864-1868, I, p. 514; Beneševič, *Syntagma*, p. 61; Turner, JTS, 15, 167”.

Regest nr. 6, din 382?, Grammata, epistoly, Scrisoare a Sinodului din Constantinopol, din anul 382, adresată Papei Damasus I, episcopilor Ambrozie al Mediolanului, Britton, Valerian, Acholius, Anemius, Vasile și altor Episcopi reuniți la Roma, cu ocazia Sinodului, din anul 382.

Prin această scrisoare, episcopii răsăriteni se scuză, de-a nu putea merge la Roma, pentru participarea la Sinodul de acolo, reunit pentru confrații lor apuseni, cu scopul de-a continua lucrările Sinodului al II-lea Ecumenic, de la Constantinopol, din anul 381. Episcopii justifică această atitudine, pentru că ei au fost convocați doar pentru Sinodul Ecumenic de la Constantinopol Noua Romă, nu și pentru cel din Roma Veche și nu sunt pregătiți pentru o astfel de călătorie lungă, nici nu sunt împuterniciți de confrații lor răsăriteni de-a lua parte la un nou Sinod [*ecumenic*!, n.n.]. Episcopilor nu le nici convenea să absenteze așa de mult timp din eparhiile lor acum, când abia a fost restabilită pacea în Biserică (în urma condamnării pnevmatomahilor, n.n.). Ei neputând participa la acest Sinod, trimit totuși trei reprezentanți, pe episcopii Chiriac, Eusebiu și Priscus. Ei mărturisesc atașamentul lor față de credința de la Niceea, la care fac o scurtă precizare:

- deoființimea și coeternitatea celor trei persoane treimice, împotriva lui *Sabellie*, care confundă cele trei ipostazuri și a *anomeilor*, *arienilor* și *pnevmatomahilor*, care împart Dumnezeirea în naturi diferite;
- ἐνανθρώπησισις (întruparea) perfectă a Logosului, împotriva celor care pretind că Logosul n-a luat suflet omenesc;
- Episcopii apuseni vor găsi celelalte învățături, expuse pe larg, privitoare la această credință, în tomosul făcut pentru Antiohia și în cel publicat la Constantinopol, cu un an în urmă. Scrisoarea se încheie cu constatarea că canonul 4, de la Niceea, privitor la hirotonirea episcopilor își menține puterea de lege, și că numai în conformitate cu acest canon au fost hirotoniți Nectarie, pentru Constantinopol, Flavian, pentru Antiohia și Chiril, pentru Ierusalim.

Regest nr. 7, din iunie sau iulie 383, înainte de 25 iulie. Eggraphon, oros pisteos, dogma eggraphon, sau Mărturisire de credință de la un sinod recent, prezentată împăratului Teodosie I cel Mare, pentru a pune capăt certurilor dogmatice.

Conținut: doctrina deoființimei

Text pierdut.

Mențiuni: Socrate, V, 10: PG, LXVII, 588-592; Sozomen, VII, 12; Bidez, *The Ecclesiastical history of Evagrius with the Scholia*, edited by Bidez and L. Parmentier, London, 1898= PG, LXVII, 1445[B];

Literatură: Hefele, II, 41-43.

Cronologia: lucrările sinodului ar fi început în iunie, 383, după Socrate, coloana 584, încheindu-se înainte de 25 iulie, fără a se ajunge la un rezultat unanim, dată la care, Teodosie I cel Mare, a publicat o lege, împotriva tuturor ereticilor. Legea imperială a fost publicată, chiar pentru motivul că sinodalii n-au putut ajunge la o înțelegere deplină: *Cod. Theod.*, XVI, 5, 11: *Omnes omnino*.

Regest nr. 8, din 384 sau mai târziu, Anatema oros sau SINODICON de conținut dogmatic, trimis Papei Damasus I, în numele Sinodului de la Constantinopol, prezidat de Sf. Nectarie și de Teofil al Alexandriei (385-412). Sinodul acceptă tomosul lui Damasus I, și-i condamnă pe arieni, paulinieni, apolinariști, marcelinieni și fotinieni, trimițând acest oros – ὅρος – Papei Damasus I (366-384).

Text pierdut.

Menționări: *Synodicon, adică Libellus synodicus, omnes synodos, tam orthodoxas, quam haereticas, brevi compendio continens*, editat de Jean Pappus, Strasbourg, 1601, f. 77; Mansi, III, 649.

Critica: notița din Synodicon prezintă două afirmații incompatibile: prezența lui Teofil la acest Sinod, care n-a fost ales, decât în anul 385; trimiterea unui oros, Papei Damasus, care a decedat în anul 384. Cu toate acestea, *Synodiconul* editat în anul 1601 constituie sursa unică, privitoare la acest Sinod. Critica textului presupune cel puțin o greșeală de identificare a numelui: Teofil a fost confundat cu Timotei (380-385), predecesorul său; sau Damasus I a fost confundat cu Siriciu (384-399), succesorul acestuia. În acest caz, din urmă, Sinodul în chestiune, ar putea fi confundat sau ar coincide, cu cel din anul 394, când Nectarie și Teofil s-au întâlnit și, despre care, Synodiconul editat în anul 1601, nu face absolut nici o mențiune.

***

Privind *judecarea și pedepsirea patriarhilor*, vezi regest nr. 1614, din 1304-1305, Constantinopol, gramma, Scrisoarea lui Atanasie I (1303-1309), către împăratul Andronic II Paleologul (1282-1328), privitor la obligația care revine monarhului, de-a pedepsi nedreptatea și despre cazurile mitropolitului de Tyr și cel al Patriarhului de Alexandria.

Text, adresare: Gramma pros ton avtokratora pros tous heiristentas phorein tin mahairan pros Theou kai mi kata to telima tou heirisanta anaseion (sic) avtin, osa eis holon Theou parora kai zimian psihon kai peri tou Tirou kai tou Alexandrias opos exeltosin ek tis Poleos.

Incipit: Ton met'orgis ekdikounta dihaias Theon

Inedit: în *Vaticanum gr.* Nr. 2219, f. $47_{r.}$-$50_{v.}$; *Paris, Suppl., gr.* 516, f. $184_{r.}$-$189_{v.}$; *Paris, gr.* 137, f. $63_{v.}$-$69_{r.}$- *Ed. Talbot*, nr. 69: Alice-Mary Talbot, *The Correspondence of Athanasius I, Patriarch of CP* (1289-1293): *Letters to the Emperor Andronic II, Members of the Imperial Family and officials*, Edition, translation and commentary, apărută în: *Dumbarton Oaks Papers*, Washington, Center for byzantine Studies, 1970.

Literatura: R. Guilland, *La correspondance inédite d'Athanase, patriarche de Constantinople (1289-1293; 1304-1310)*, în *Mélanges Charles Diehl*, I, Paris, 1930, pp. 121-140.

J. Gouillard, *Le Synodicon de l'Orthodoxie*, édition et commentaire, în *Travaux et Mémoires*, II, Paris, 1967, 1-316.

Dr. Isidor SILBERNAGL, *Verfassung und gegenwärtiger Bestand sämmtlicher Kirchen des Orients. Eine canonistisch-statistische Abhandlung, von...*

O contribuție de studiu canonic și istoric, privitoare la structura patriarhiilor Tetrarhiei și a celorlalte biserici autocefale și autonome, cu valabilitate în anul 1865, ne oferă canonistul și profesorul german Dr. Isidor SILBERNAGL, *Verfassung und gegenwärtiger Bestand sämmtlicher Kirchen des Orients. Eine canonistisch-statistische Abhandlung*, von..., Landshut, 1865, Verlag von I. G. Wölfle, 334 p.[453] Paginile 7-10, din această lucrare sunt dedicate Sf. Sinod, recte *Sinodului Endemic* sau Sinodul Permanent:

4. Die Hl. Synode und ihre Rechte.

Sinodul Permanent sau Endemic „gemaat” (turcește), de la Constantinopol avea aproape aceeași structură și în anul 1865, pe care o întâlnim și în primul mileniu creștin: 10-12 mitropoliți, desemnați de Patriarhul Ecumenic, cu excepția mitropoliților de Heracleia Traciei, Cizic, Nicomidia Bitiniei și Calcedon, care erau membri de drept permanenți, și care aveau eparhii în imprejurimile capitalei, aceștia aveau din partea Sultanului obligația de-a rezida în Constantinopol, pentru a fi la dispoziția Patriarhului Ecumenic. Tot acestor mitropoliți le revenea și dreptul și sarcina de-a deține un sfert din sigiliul patriarhal, fără de care Patriarhul Ecumenic nu putea elibera nici un act oficial.

Datorită felului în care, cei patru mitropoliți erau implicați în modul de administrație patriarhală, trebuiau menționați de sultan sau de marele vizir, și în „berat”-ul sau *decretul* Porții Otomane, de numire al Patriarhului Ecumenic.

453 Reprint, Regensburg (G. Z. Manz), 1904, editor Dr. Jos. Schnitzer, XXIV+396 p.

Numărul episcopilor prezenți la Sinod era variabil, dar nu puteau fi mai puțin de zece și nu puteau lipsi cei patru mitropoliți, deținători ai sfertului de sigiliu.

În anul 1847, Poarta Otomană a încercat să includă între sinodali și trei greci laici – mireni – ἄρχοντες, *arhonți*, dar a renunțat în urma protestelor vehemente, venite din partea Patriarhiei și a episcopilor.

Sinodul Permanent avea funcțiuni și răspunderi multiple, considerat fiind și ca forul suprem de apel, apoi ca tribunal sau consistoriu de judecare a arhiereilor și chiar a Patriarhului, de fixare a dărilor către Biserică și către Poartă etc. Numai că, după judecarea în Sinod a Patriarhului, dosarul său trebuia trimis Porții, deoarece numai Divanul Imperial avea dreptul să decidă asupra rămânerii în funcție sau a depunerii acestuia din scaun.

Patriarhul Ecumenic putea fi depus în trei cazuri:

1. **din partea Porții Otomane, pentru motivul de „înaltă trădare" sau infidelitate față de Sultan – *de crimine lesae Majestatis*;**
2. **din partea Sinodului, din două motive:**
   a. **dacă face greșeli în administrație sau risipește bunurile Bisericii;**
   b. **dacă se face vinovat de greșeli dogmatice sau cade în erezie.**

Primul motiv, referitor la *administrația bunurilor bisericești*, lăsa mult spațiu liber intrigilor și fanteziilor clericale, ale celor care râvneau la Tronul Ecumenic și încuraja reclamațiile către Poartă, mai ales că era formulat în mod general, fără puncte de sprijin concrete, patriarhul cădea pradă răutăților și haosului levantin, de care profitau atât arhiereii, cât și Poarta Otomană, spre dezastrul final al instituției Patriarhiei Ecumenice. În plus, din 1454 și pînă în anul 1856, Patriarhul Ecumenic îndeplinea și funcția de Etnarn Ἐθνάρχης al Națiunii confesionale Ortodoxe din Imperiul Otoman, adică și al creștinilor ortodocși din Patriarhiile Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului, *Rum Milleti*, Ρουμ μιλλέτ, millet-i Rûm (turc.), «έθνος των Ρωμαίων»,[454] situație care a contribuit la eclipsarea și subordonarea tronurilor Tetrarhiei, din partea Constantinopolului: Alexandria, Antiohia și Ierusalim. În această calitate de Millet Bașa sau Ministru al creștinilor rum ortodocși, Patriarhul Ecumenic putea fi judecat numai de către Divanul Imperial al Sultanului. Dacă Patriarhul Ecumenic se făcea vinovat de abateri bisericești, Sinodul Endemic transmitea Divanului cazul de judecată al Patriarhului, unde se decidea dacă va fi sau nu depus.

În calitate de Etnarh, Patriarhul Ecumenic dispunea de drepturi mai mari decât în timpul împăraților bizantini: avea dreptul să meargă călare, însoțit de o gardă de arnăuți, care puteau purta îmbrăcămintea pe care o doreau, nu aceea prescrisă de Poartă, pentru creștini; dispunea de o garda patriarhală, care purta o cruce de procesiune în față, flancată de două torțe; patriarhul avea dreptul să meargă sau să se oprească în drum unde dorea; forma de adresare către Patriarhul Ecumenic fiind *παναγιότητα σου καὶ παναγιώτατος* N. Arhiepiscop al Constantinopolului Noua Romă și Patriarh Ecumenic, având dreptul de-a fi pomenit la slujbe în toate bisericile ortodoxe din Imperiul Otoman și din eparhiile ortodoxe, din afara acestuia.[455]

Stadiul acesta de evoluție a Sinodului Endemic și a poziției Patriarhului Ecumenic, pe care le descrie Dr. Isidor SILBERNAGL este rezultatul schimbărilor și a reformelor întreprinse de sultani, după Pacea de la Adrianopol, din data de 2/14 septembrie 1829, tratat care a inaugurat și începutul perioadei de *tanzimat*, adică de reforme, inițiate de conducătorii otomani, pentru a prelungi existența imperiului. Pacea de la Adrianopol a consfințit proclamarea independenței Statului Grec, din Peloponez, care a avut loc la data de 1/12 ianuarie 1822, la Epidaur. După ce i-a abandonat timp de mai multe secole și nu i-a ajutat deloc nici în anul 1453, în secolul al XIX-lea, puterile europene au ajuns, în sfârșit, să manifeste interes și față de creștinii din Imperiul Otoman, exersând presiuni asupra sultanului (Abdül Mecîd I Ghâzî (1839-1861), care la 3 noiembrie 1839 s-a văzut nevoit să dea *Hatti-Șeriful* – Edict – de la *Ghül-Hané*, prin care se garanta creștinilor libera exersare a religiei lor, libertatea cultului lor, egalitatea în fața legii, siguranța vieții și a averii etc. Fermanul cu textul hatti-șerifului a fost citit și în public, în fața sultanului, prezenți fiind Patriarhul Ecumenic, Patriarhului Armeano-Gregorian din capitală, Marele Rabin, miniștrii otomani, ambasadorii acreditați la Poartă și alți mari demnitari din Constantinopol.

---

[454] **Roudometof, Victor (1998). *„From Rum Millet to Greek Nation: Enlightenment, Secularization, and National Identity in Ottoman Balkan Society, 1453-1821"* în: *Journal of Modern Greek Studies* 16 (1): 11-48.**

[455] **Isidor SILBERNAGL, *Verfassung und gegenwärtiger Bestand sämmtlicher Kirchen des Orients. Eine canonistisch-statistische Abhandlung*, von..., Landshut, 1865..., Op. cit., pp. 14-16.**

În timpul „crizei orientale”, care s-a încheiat cu războiul Crimeii (1853-1856), „pentru rezolvarea chestiunii Orientului”, Patriarhia Ecumenică a avut mult de suferit din partea propagandei și presiunilor Bisericii Catolice, susținută în Orient de Franța lui Napoleon III (1852-1870), de Curtea Imperială din Viena și de Regatul Sardiniei. Nici protestanții n-au fost mai buni și, protejați fiind de Regatele Angliei, Olandei și Prusiei au catapultat și ei misiuni de convertire în Imperiul Otoman, însă nu printre musulmani și alți necreștini, ci *printre ortodocși și vechii orientali*, la fel ca și frații lor catolici, ca lupii ajunși în staulul oilor.

La data de 6 iunie 1853, *Iradeaua* sau un nou act imperial, dat de Sultan, reconfirma sau întărea stipulațiile din *Hatti-Șeriful* de la *Ghül-Hané*, din 3 noiembrie 1839.

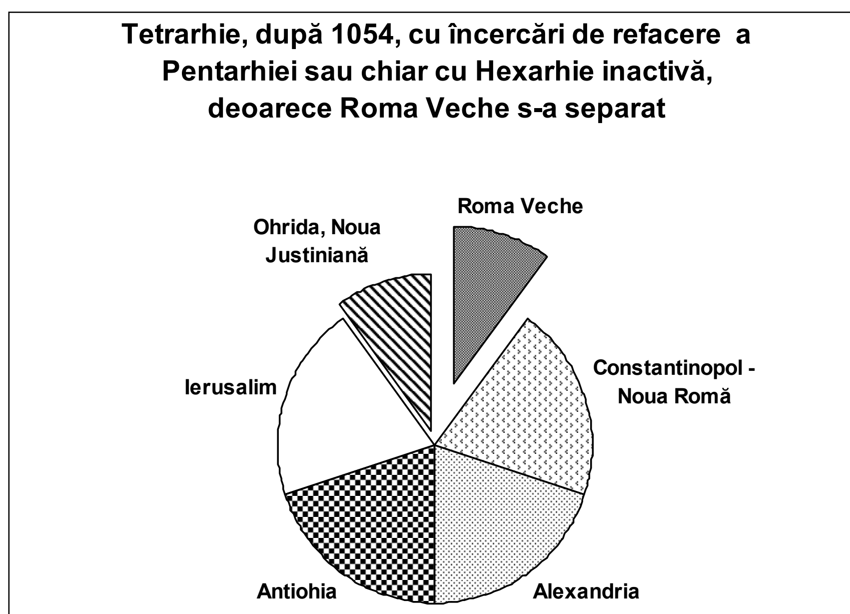
***Scrisoarea autografă*, Edictul sau Scrisoarea imperială, dată de Sultanul Abdül Mecîd I Ghâzî la data de 18 febr./2 mart. 1856, numită *Hatti-Humayium*, în urma încheierii războiului Crimeii, garanta din nou libertatea creștinilor de toate confesiunile și defineau raporturile noi, dintre Poarta Otomană și Patriarhia Ecumenică. Actul specifica restrângerea atribuțiilor Patriarhiei în problemele civile, adică legate de funcția de Etnarh a Patriarhului, pe care o abrogă prezentul edict, însă li se promitea creștinilor o egalitate completă de drepturi, aceștia putând fi admiși în funcțiile de Stat, militare și administrative. Li se dădea chiar voie să folosească clopotele, interzise în anul 1454, să-și zidească și să-și repare bisericile, s-a abrogat legea care pedepsea cu moartea pe musulmanii, care treceau la creștinism, asigurându-se retribuirea clerului, dar în așa fel, în care să se evite abuzurile, cu ocazia perceperii taxelor de cult.**

În aprilie 1857, Poarta Otomană a cerut Patriarhiei Ecumenice să numească un consiliu provizoriu, cu scopul redactării unui Proiect de lege pentru administrarea bisericească în spiritul dispozițiilor din Edictul *Hatti-Humayium*, din 18 febr./2 mart. 1856.

În felul acesta s-a redactat *Legea din ianuarie 1860*, după care s-a condus Patriarhia Ecumenică până la Tratatul de Pace de la Lausanne, dintre Grecia și Turcia, din data de 24 iulie 1923. Legea era redactată în șapte capitole, cuprindea hotărâri privitoare la alegerea și întronizarea Patriarhului Ecumenic, a mitropoliților și a episcopilor, organizarea și structura Sinodului Patriarhal (Permanent sau Endemic), compus din Patriarh și 11 mitropoliți, la consiliul mixt, format din clerici și mireni, prezidat de Patriarh, asistat de trei mitropoliți și opt mireni, care să administreze finanțele Patriarhiei, la raporturile Patriarhului cu mitropoliții, cu episcopii sufragani, la organizarea mănăstirilor, salarizarea clerului și a demnitarilor bisericești etc.[456]

***

Schița Pentarhiei, cu adaosul Ohridei „Noua [Prima] Justiniană”

[456] Istorie Bisericească Universală (redactată de Ioan Rămureanu, Milan Șesan și Teodor Bodogae), vol. II (1054–1982), București, 1993, p. 439.

Sinodul Permanent, Ενδημουσα συνοδος (Endimousa synodos)
Sinodul Rezident[457] (*Rezumat*)

Începând cândva, în secolul al IV-lea, problemele Patriarhiei Constantinopolului au început să fie gestionate de un sinod, de un fel anume, cunoscut ca ενδημουσα συνοδος (*endimousa synodos*, „sinodul rezident"). Președintele acestuia era Patriarhul Ecumenic, iar sinodul era constituit din totalitatea episcopilor care rezidau sau se aflau în vizită în Constantinopol. *Denumirea aceasta apare pentru prima dată ca termen tehnic în anul 448, dar instituția în sine datează probabil de la ridicarea Bizanțului la rangul de capitală imperială în secolul al IV-lea, adică în anul 330.* Prin intermediul acestui sinod episcopal permanent, problemele care țineau de Biserica din capitală (inclusiv alegerea sau depunerea patriarhului acesteia) erau rezolvate cu participarea unor reprezentanți din întreaga Biserică Ortodoxă. Astfel, sinodul acesta a ajuns pe cale naturală să analizeze probleme de importanță ecumenică, în special cele pentru rezolvarea cărora era nevoie de sprijinul autorității imperiale.

Oxford Dictionary of Byzantium
descrie Sinodul endemic în felul următor:

> **Era într-adevăr firesc, dacă nu inevitabil, ca episcopii, individual, să tindă să se apropie de capitala imperială, pentru rezolvarea unor probleme oficiale sau personale, adică ori de câte ori doreau să depună o cerere sau plângere pe lângă curtea imperială – de unde natura permanentă a sinodului. Într-adevăr, convocarea acestuia era deja un loc comun la data Sinodului de la Calcedon (451), când acest obicei a fost recunoscut în mod solemn (Canoanele 9, 17 de la Calcedon) (p. 697).**
>
> **Sinodul rezident nu era o instituție specifică Bisericii din Constantinopol – ocazional, erau convocate sinoade cu o alcătuire similară și în Alexandria sau Antiohia, în perioada controversei ariene –, dar aceste sinoade au căpătat o importanță deosebită în perspectiva dezvoltării primatului Constantinopolului (în legătură cu statutul său de capitală imperială). Primul sinod de acest fel a fost ținut, din câte se știe, la Constantinopol în anul 336, după consacrarea orașului drept capitală (Maximos, p. 82).**

După invaziile arabe din secolul al VII-lea, celelalte patriarhate răsăritene au participat mult mai puțin frecvent la întrunirile Sinodului rezident, din capitala Imperiului, dar sinoadele în sine și-au păstrat prestigiul atât la nivel local, cât și ecumenic, iar faptul că patriarhul din Constantinopol prezida aceste sinoade a dus pe cale naturală la o creștere a prestigiului și autorității acestuia. În timp ce episcopii celorlalte Biserici autocefale continuau să ia parte la întrunirile Sinodului rezident, propria lor autoritate și prestigiul lor au crescut și ele, întrucât păstrau legătura cu centrul politic și ecleziastic al creștinătății.

---

[457] **Prerogativele Patriarhiei Ecumenice a Constantinopolului: Text preluat din volumul nostru anterior, *Pentarhia*, vol. II/3, pp. 328-329; Ioan Marin MĂLINAȘ, *PENTARHIA*, vol. II/3 – ΠΕΝΤΑΡΧΙΑΣ, τόμος II/3, *Privitor la instituția canonică a pentarhiei patriarhilor*, PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ, Cluj-Napoca, 2010, 477 p., incl. il., pl., hărți. Περί των κανονικών θεσμών της Πενταρχίας των Πατριαρχών, Κλουζ-Ναπόκα, 2010, Πενταρχία, τόμος 2/3.**

Titlurile de „locțitori” ai mitropoliților români
din cadrul Sinodului Endemic de la Constantinopol

Patriarhii ortodocși din România sunt foarte mândri de titlul de *Locțiitor al Scaunului Arhiepiscopal din Cezareea Capadociei*, pe care îl poartă din anul 1776, însă în calitate de Mitropoliți ai Ungrovlahiei, putând face uz de acest titlu, numai în cazul în care sunt prezenți la ședințele Sinodului Endemic sau Sinodul Permanent de la Constantinopol.[458]

Se cuvine din capul locului să facem o rectificare de ordin canonic-istoric: tilul formulat în mod corect este *Locțiitor al Scaunului din Cezareea Capadociei*, nu de „Locțiitorul TRONULUI Cezareei Capadociei”! *Tronuri* sunt numite, în titulatura canonică ortodoxă, numai primele patru scaune ale patriarhilor Pentarhiei: Roma Veche, Noua Romă Constantinopol, Alexandria și Antiohia. Patriarhul Ierusalimului are doar „scaun”, nu tron și cu atât mai mult patriarhii autocefali, care sunt de gradul al treilea, ca să nu mai vorbim de scaunele vlădicești arhiepiscopale, mitropolitane și episcopale.[459]

***p. 397* În 1776 patriarhul ecumenic Sofronie II (1774-1780) și sinodul său, la cererea domnitorului Alexandru Ipsilanti (1774-1782), au acordat mitropolitului Grigorie și urmașilor săi în scaun titlul de „locțiitor al scaunului din Cezarea Capadociei”. Prin acordarea acestui titlu, Mitropolia Ungrovlahiei era ridicată la rangul celui dintâi scaun între mitropoliile Patriarhiei de Constantinopol, cu alte cuvinte, dacă mitropoliții Ungrovlahiei ar fi luat parte la ședințele sinodului patriarhal, ar fi urmat îndată după patriarh (la început Mitropolia Ungrovlahiei ocupa locul 70, apoi a fost așezată în același rang cu scaunele de Melitene, apoi Nicomidia, iar mai târziu a ocupat locul Mitropoliei de Ancira). Acordarea acestui titlu onorific era o recunoaștere a importanței Mitropoliei Țării Românești și a aportului pe care l-au adus Biserica noastră și poporul român la susținerea Ortodoxiei răsăritene.[460]**

***Critica textului*: Această mențiune importantă, din contextul centru-provincie, confirmă aspectul provincial al prezentării evenimentului. De „jos”, din Ungrovlahia, se cere sau se intervine cu umilință la centru, la Constantinopol și se obține această onoare din partea Marei Biserici. Noi, cei din provincie suntem mândri de ea și o justificăm cu o oarecare fantezie, forțând un pic lucrurile.**

Necazul este că se pierde din vedere mecanismul acordării și funcționării acestui titlu, precum și acela al Sinodului Endemic.

Patriarhul Ecumenic avea nevoie de arhierei, care să ia parte la lucrările Sinodului Endemic, Patriarhal sau Permanent, care se ținea în cafasul sud-vestic al Bisericii Sfintei Sophia, din Constantinopol. Arhiereii participanți la lucrările acestor sinoade erau vlădicii aflați în capitală, unde aveau de rezolvat diferite probleme de ordin bisericesc sau administrativ, la Patriarhie sau la Cancelaria Imperială. Pentru păstrarea ordinii canonice, din structurile ierarhice existente, arhiepiscopii, mitropoliții și episcopii din cuprinsul Patriarhiei Ecumenice delegau pe sufragani sau pe vecinii lor arhierei să-i reprezinte, adică să voteze deciziile ce se luau în sinoade. Mai târziu, această „delegare” a votului, o făcea chiar Patriarhul Ecumenic, pentru ierarhii, care întâmplător se aflau în capitală și participau la lucrările sinoadelor permanente sau endemice, chiar dacă nu aveau nici o legătură de jurisdicție sau de vecinătate cu arhiereii pe care îi reprezentau. Așa avem și cazul arhiereilor de Vicina, care înainte de Iachint, locuiau de fapt, în Constantinopol, trăind acolo din veniturile eparhiei lor din nordul Dobrogei, eparhia fiind condusă de un vicar – δικαίῳ. Invers analizând problema, existau mitropoliți membri permanenți ai Sinodului Endemic, care nu rezidau în eparhiile lor, ci la Constantinopol, cum s-a întâmplat și cu cei trei mitropoliți ai Ungrovlahiei: Hariton, Antim și Athanasie, funcțiunile lor arhierești fiind îndeplinite de Daniel proin Mitropolitul

---

458 Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, ²1992, apărut în 1994, p. 397.

459 Patriarhul Ecumenic este de gradul întâi, restul patriarhilor Pentarhiei sunt patriarhi de gradul al doilea, iar patriarhii autocefali post imperiali (după anul 1453) sunt de gradul al treilea

460 Text luat din: Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Op. cit., p. 397.

Vidinului, timp de 24 de ani (1365-1389) și de alți vlădici peregrini sau alungați din scaun și pripășiți prin acele locuri.

De pildă, motivul principal al numirii și hirotonirii întru arhiereu a lui Hariton de Cutlumuș (1372-c.1381), ar fi fost decesul mitropolitului Iachint al Ungrovlahiei, însă Jean DARROUZÈS, pune la îndoială faptul că inițiativa acestei numiri ar fi venit, de această dată, din partea Domnitorului Vladislav I sau Vlaicu Vodă (1364-1377). Patriarhul avea nevoie de el la Constantinopol și la Cutlumuș, cum s-a întâmplat și cu Antim Critopol (1370-1381 și 1381-c.1401). Cazul lui Hariton este similar lui Ciprian Țamblac, ales și hirotonit în Constantinopol, la sfârșitul anului 1375, ca Mitropolit pentru Rusia, succesorul lui Alexie al Kievului (1354-1375, respectiv 1378), care era încă în scaun și nu voia să se retragă, vezi regestul nr. 2665. În regestul nr. 2656, din toamna anului 1373, avem scrisoarea Patriarhului Filotei, către Mitropolitul Alexei al Kievului, rezident în Moscova, prin care-l determina să-și viziteze credincioșii și provinciile pe care le-a părăsit în urmă cu 19 ani, adică în anul 1354. Purtătorul acestei scrisori era atunci însuși Ciprian Țamblac, un adversar al lui Alexei și al Ducelui (Cneazului) Moscovei.

În cazul proin Mitropolitului Daniel al Vidinului, care se acomodase foarte bine în Ungrovlahia, după anul 1365, este domnitorul român, cel care a cerut Patriarhiei dreptul de a-l menține în Ungrovlahia, încă pe timpul când Iachint mai era încă în viață. Situația canonică a lui Daniel al Vidinului în Ungrovlahia a fost clarificată de Iachint în sensul cutumei επίδοσις, epidosis. Acest termen canonic însemna că un chiriarh își dădea eparhia spre suplinire, fără ca arhiereul înlocuitor să fie întronizat, în calitate de ierarh al locului, cu alte cuvinte, își arenda scaunul și eparhia, în schimbul unui beneficiu ori din alte interese, mai ales atunci când era titularul mai multor scaune, practică atestată la Constantinopol, de prin secolul al XII-lea.

Era Mitropolitul Grigorie II al Ungrovlahiei (1760-1787) și urmașii săi,
(până la patriarhii români de astăzi), Πρωτόθρονος (Episcopus primae sedis) sau Τόπος (ține locul la...), al Scaunului Cezareei Capadociei, Καισάρεια της Καππαδοκίας (azi Kayseri, în Turcia centrală)?

Să încercăm să facem o trecere în revistă a evoluției istorice a orașului Cezareea, din Capadocia, în al doilea mileniu creștin. În anul 1077, bizantinii pierd orașul Cezareea. Câțiva ani mai târziu, în anul 1082, orașul a fost ocupat de Daneșmizi, o casă domnitoare turkmenă (1074-1178), mari rivali ai Sultanatului de Iconiu. În secolul XII-XIII, fiind sub ocupație selgiucidă (1178-1243), Cezareea a devenit și capitala ocazională a acestora. Orașul a mai trecut și sub alte stăpâniri: a cruciaților, mongolilor, otomanilor, apoi din nou mongolă, iar din anul 1468, respectiv 1515, a rămas în mod constant sub stăpânire otomană.

La 1652, Prototronul Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol era și rămăsese secole de-a rândul scaunul Cezareei Capadociei, Καισάρεια της Καππαδοκίας, după cum îl atestă și glava 391, din *Pravila cea Mare* sau *Îndreptarea Legii*, de la Târgoviște, din anul 1652. Scaunul arhiepiscopal al Cezareei și-a pierdut importanța, după anul 1922, când peste o jumătate de milion de creștini ortodocși din Capadocia, au fost expulzați de guvernul turc, în Grecia.

Prototronul – Πρωτόθρονος – Episcopus primae sedis – era scaunul al doilea, după Tronul Patriarhal [însă numai pe plan intern, adică în contextul eparhiilor sufragane], nu și în relația acestuia cu restul tronurilor Pentarhiei, și avea o importanță deosebită, atât în sinod, cât și în relațiile cu Patriarhia. Numai că Cezareea Capadociei se afla la o distanță destul de mare de Constantinopol, iar arhiepiscopul nu putea să meargă prea des în capitală sau să zăbovească prea mult în afara arhieparhiei lui. Din acest motiv, patriarhul accepta calitatea de Τόπος (ține locul la...), la sinoadele endemice, funcție pe care o conferea diferiților arhierei prezenți sau cu scaunele situate în apropiere de Constantinopol. Așa avem cazul Mitropolitului Tesalonicului, care din anul 1387 a devenit Topos, Τόπος (ține locul la...) al Arhiepiscopului Cezareei Capadociei. Cu timpul aceste funcții au putut

deveni și „titluri onorifice", cum s-a întâmplat și în cazul Mitropolitului Grigorie II al Ungrovlahiei. Avem astfel de cazuri precedente în istoria acestei Mitropolii:

> ***„De-acia apoi se-au făcut la Ungrovlahia, adică în Țara Muntenească doi mitropoliți și însă unul ține locul al Anchirii și se chiamă exarh a toată Ungurimea și al Plaiului. Iară altul se chiamă mitropolit laturii Țării Muntenești, spre Severin, și locul țiind al Amasii. Iară acum nu se chiamă acela mitropolit, ce episcop."***[461]

Este vorba de primii mitropoliți ai Ungrovlahiei de sub jurisdicția Patriarhiei ecumenice: Iachint al Ungrovlahiei (1359-1372); Antim Critopol (1370-1381) și Atanasie (c.1381-c.1403) ai Severinului. Această cinste deosbită, din partea Patriarhului Ecumenic, pentru Grigorie II, a rămas o moștenire a mitropoliților Ungrovlahiei, din secolele XIII-XIV, adică din timpul în care, predecesorii lui Iachint de la Vicina (1261-1359), erau membrii cvasi permanenți ai Sinodului Endemic din Constantinopol, rezidând aproape tot timpul în capitala bizantină.

Titlul de „Locțiitor al Scaunului Cezareei Capadociei", nu are efecte canonice de jurisdicție eparhială ori supradiocezană, ci poate fi înțeles numai în legătură cu ședințele Sinodului Endemic sau Patriarhal sau Permanent de la Constantinopol și pe timpul duratei acestora. Scaunul arhiepiscopal al Cezareei Capadociei, pierzându-și importanța canonică și încetând să mai existe, titlul de „locțiitor" devine anacronic, nici măcar „onorific", cum ar fi cazul la preoții sachelari, iconomi, singheli etc. Pentru instituția Mitropoliei Ungrovlahiei și pentru clerul acesteia, titlul de „Locțiitor al Scaunului Cezareei..." nu are nici un efect canonic, ci numai referitor la persoana mitropolitului, după cum în mod greșit se susține în manualul de istorie bisericească.[462] În plus, numele Mitropoliei sau titulatura Mitropoliei Ungrovlahiei nu mai există în diptice, fiind schimbată de câteva ori, în ultimii ani, motiv pentru care nici chiriarhul actual nu poate face uz de titlurile onorifice ale fostei mitropolii, care nu mai figurează în diptice. Importanța acestui titlu a fost supra-evaluată de către Patriarhia Ortodoxă din România, vrând să dea impresia că Patriarhul din Statul Român ar fi chiar Πρωτόθρονος, adică al doilea arhiereu în rang, după Patriarhul Ecumenic. În mod strict, titlul din 1776 acordat Mitropolitului Grigorie II al Ungrovlahiei și urmașilor săi de „locțiitor al scaunului din Cezarea Capadociei", <u>este o continuare a titlurilor din secolul al XIV-lea, pe care le-au deținut mitropoliții munteni</u>, *în amintirea celor de la* Vicina*, și se referă doar la calitatea de Topos,* Τόπος (ține locul la...), al celui de Capadocia, în cadrul și pe timpul duratei ședințelor Sinodului Patriarhal sau Endemic, de la Constantinopol. Titlul acesta a fost înainte o onoare pentru mitropoliții Ungrovlahiei, însă în actualitate, o convocare a Patriarhului României, pentru a participa la ședințele Sinodului Endemic sau Permanent, alături de sufraganii Patriarhului Ecumenic, din Constantinopol, nu numai că ar contrazice principiul canonic al autocefaliei, dar ar constitui și o umilință pentru Patriarhul din România, convinși fiind că acesta din urmă, nici nu i-ar da curs.[463] Arhiepiscopia Capadociei nu mai există, deci nici titlul de „locțiitor" nu-și mai are nici o justificare. Pe de altă parte, n-ar strica o convocare cu regularitate a patriarhilor autocefali la lucrările Sinodului Endemic, din Constantinopol, pentru o intensificare a raporturilor de activitate întreolaltă, și cu Tronul Ecumenic și mai ales ca un gest de smerenie, ascultare, umilință și comuniune a patriarhilor întreolaltă, ca niște călugări de vocație ce sunt prin excelență. Și, cum aproape toate popoarele din bazinul Mării Negre pretind să fi fost încreștinate de către Sfântul Apostol Andrei[!] cel întâi chemat, ar fi de dorit ca urmașul acestuia în scaun, adică Patriarhul Ecumenic să procedeze ca și confratele său din Roma Veche [urmaș al apostolilor Petru și Paul], prin obligarea cel puțin a patriarhilor autocefali de-a efectua tot la cinci ani *visitatio ad limina apostolorum*, pentru a prezenta și discuta împreună problemele bisericești de interes comun, cu rapoartele de activitate în ordine și cu referatele întocmite în acest scop. În Biserica Catolică fiecare episcop, indiferent că este „auxiliar" [vicar], patriarh, cardinal sau [și] arhiepiscop, se supune acestei reguli canonice, atestată documentar încă de prin secolul al IV-lea, atunci de ce n-ar putea fi adoptată și de patriarhii autocefali.

***Convingerea* noastră este că la acest titlu de „Locțiitor al Scaunului Cezareei Capadociei..." trebuia să se renunțe încă din anul 1885, adică odată cu acordarea tomosului de autocefalie, pentru**

---

[461] ***Pravila cea Mare* sau *Îndreptarea Legii*, de la Târgoviște, din anul 1652, glava 391.**
[462] **Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Op. cit., p. 397.**
[463] **Deci: timeo Danaos et dona ferentis – φοβού τους Δαναούς και δώρα φέροντας!**

Biserica Ortodoxă din Regatul României, când Mitropolia Ungrovlahiei nu mai era sufragană a Patriarhiei Ecumenice și nu avea ce căuta în titulatura patriarhilor români, după anul 1925. În plus, nici titulatura *Mitropoliei Ungrovlahiei* nu mai există în diptice, numele ei fiind schimbat.

Mitropolitul Ungrovlahiei era din anul 1776 Τόπος al scaunului din Cezareea Capadociei, în cadrul Sinodului Endemic sau Permanent, din Constantinopol, nu Πρωτόθρονος al Patriarhiei Ecumenice, adică întâiul după aceasta din urmă, fără implicații ori prerogative de jurisdicție, pentru scaunul mitropolitan, de la București, ci numai pentru persoana chiriarhului muntean și în cazul absenței Arhiepiscopului din Cezareea Capadociei de la lucrările Sinodului Endemic și pe timpul duratei acelor ședințe.

În concluzie, scaunul din Cezareea Capadociei dispărând, nemaifigurând în catagrafia sau dipticele sufragan al Patriarhiei Ecumenice, și titlul de „locțiitor" sau topos devine pentru Ungrovlahia desuet și fără un suport canonic justificat, iar Mitropolia aceasta primind un nou nume, o nouă titulatură (schimbată de două ori, în ultimii ani), adică nu figurează ca instituție canonică, sub acest nume, în catagrafia eparhiilor din Biserica Ortodoxă din România, instituția succesoare este: *Mitropolia Munteniei și Dobrogei.*

În actualitate, calitatea de prototronos al Patriarhului Ecumenic o deține Mitropolitul Calcedonului (azi Kadıköy, în Turcia).

Diagramă

Mitropoliții Ungrovlahiei și calitatea lor de topos τόπος (ține locul la...) ai scaunelor sufragane Patriarhiei Ecumenice, în contextul sinoadelor endemice, patriarhale sau permanente din Constantinopol

***„De-acia apoi se-au făcut la Ungrovlahia, adică în Țara Muntenească doi mitropoliți și însă unul ține locul al Anchirii și se chiamă exarh a toată Ungurimea și al Plaiului. Iară altul se chiamă mitropolit laturii Țării Muntenești, spre Severin, și locul țiind al Amasii. Iară acum nu se chiamă acela mitropolit, ce episcop."*[464]**

Mitropolia a toată Ungrovlahia:

Iachint, Ὑάκινθος, Hyacinthos (1359-1372), proin Mitropolit de Vicina, Bitzina, Bitzyna, Βιτζίνα (1348-1359).

Hariton, Χαριτον (1372-1381).

Antim Ανθιμος Critopol (1381-c.1401), topos, τόπος (ține locul la...), al celui de Nicomidia, Νικομήδεια, din iulie 1381, deci după transefrul de la Severin, la Argeș, în c. mai 1381. În rânduiala șederii în Sinodul Endemic, scaunul Nicomidiei se afla înaintea celui de Niceea, adică pe locul al șaptelea.[465]

Mitropolia a toată Ungrovlahia și Exarhul Plaiurilor:

πάσης Οὐγγροβλαχίας καὶ Ἔξαρχος τῶν πλαγηνῶν sau *Ungrovlahia I*, Câmpulung-Argeș, din anul 1401:

***Grigorie II*: pe seama Sinodului Endemic din Constantinopol, Patriarhul Ecumenic Sofronie II (1774-1780) îl numește în anul 1776, pe Mitropolitul Grigorie II (1760-1787) și pe urmașii acestuia în scaunul Ungrovlahiei: *Locțiitor* – Τόπος – al Scaunului arhiepiscopal din Cezarea Capadociei, care pe timpul acela avea încă rangul de prototronul Patriarhiei Ecumenice: Πρωτόθρονος (Episcopus primae sedis).**

***Mitropolia Ungrovlahiei II* sau μέρους Οὐγγροβλαχίας, Seberinon – Severin:**

Antim Critopol (1370-1381), topos, τόπος (ține locul la...), al celui de Melitene;

Athanasie (1381-c.1403), transferat din scaunul de Mitropolit de Perga, topos, τόπος (ține locul la...), al celui de Perga și Attalia (ian. 1387 – febr. 1389).

[464] *Pravila cea Mare* sau *Îndreptarea Legii*, de la Târgoviște, din anul 1652, glava 391.

[465] Nicomidia, scaun episcopal al Casei Imperiale, din secolul IV, unde a rezidat Constantin I cel Mare.

Efesul scaun titular pentru arhiepiscopii latini,
de prin anul 1318

Cronotassi degli arcivescovi titolari[466]

***Corrado*, O.F.M. † (5 luglio 1318-? deceduto)**
***Raimondo* Stefano, O.P. † (9 luglio 1322-?)**
***Guglielmo*, O.E.S.A. † (16 giugno 1349-?)**
***Giovanni* di Perugia, O.F.M. † (17 novembre 1402-?)**
***Federico* Mons, O.F.M. † (2 gennaio 1411-?)**
Luca* Borsciani Cybo, O.S.M. † (settembre 1522-1523 deceduto) *Sede vacante
***Pierre* de Villars † (1º luglio 1613-18 gennaio 1626 succeduto arcivescovo di Vienne)**
***Vitalis* de L'Estang † (9 febbraio 1615-11 agosto 1621 succeduto vescovo di Carcassonne)**
***Basilio* Cacace † (12 febbraio 1624-?)**
***Giacomo* della Torre † (9 novembre 1646-16 settembre 1661 deceduto)**
***Vitaliano* Visconti † (11 agosto 1664-7 marzo 1667 nominato cardinale)**
***Opizio* Pallavicini † (27 febbraio 1668-2 settembre 1686 nominato cardinale presbitero dei Santi Silvestro e Martino ai Monti)**
***Francesco* Liberati † (24 febbraio 1688-18 aprile 1703 deceduto)**
***Antonio* Francesco Sanvitale † (16 luglio 1703-6 maggio 1709 nominato arcivescovo di Urbino)**
***Giacomo* Caracciolo † (7 aprile 1710-17 gennaio 1718 deceduto)**
***Domenico* Silvio Passionei † (16 luglio 1721-23 giugno 1738 nominato cardinale presbitero di San Bernardo alle Terme Diocleziane)**
***Antonio* Maria Pescatori, O.F.M.Cap. † (22 giugno 1739-6 marzo 1741 nominato arcivescovo, titolo personale, di Gallipoli)**
***Antonio* Eugenio Visconti † (28 gennaio 1760-19 aprile 1773 nominato cardinale presbitero di Santa Croce in Gerusalemme)**
***Nicola* Buschi † (11 aprile 1785-11 agosto 1800 nominato vescovo di Ferentino)**
***Benedetto* Sinibaldi † (11 agosto 1800-aprile 1816 deceduto)**
***Paolo* Leardi † (23 settembre 1816-31 dicembre 1823 deceduto)**
***Giovanni* Soglia Ceroni † (2 ottobre 1826-6 aprile 1835 nominato patriarca titolare di Costantinopoli)**
***Lodovico* Altieri † (11 luglio 1836-21 aprile 1845 nominato cardinale presbitero di Santa Maria in Portico Campitelli)**
***Alessandro* Asinari di San Marzano † (19 gennaio 1846-2 luglio 1876 deceduto)**
***Francesco* Folicaldi † (12 marzo 1877-30 ottobre 1883 deceduto)**
***Tobias* Kirby † (15 gennaio 1886-20 gennaio 1895 deceduto)**
Sebastiano Martinelli, O.S.A. † (18 agosto 1896-15 aprile 1901 elevato al cardinalato)
***Donato* Raffaele Sbarretti Tazza † (16 dicembre 1901-7 dicembre 1916 nominato cardinale presbitero di San Silvestro in Capite)**
***Lorenzo* Lauri † (5 gennaio 1917-20 dicembre 1926 nominato cardinale presbitero di San Pancrazio fuori le mura)**
***Valerio* Valeri † (18 ottobre 1927-12 gennaio 1953 nominato cardinale presbitero di San Silvestro in Capite)**
***Sebastiano* Baggio † (30 giugno 1953-30 aprile 1969 nominato cardinale presbitero dei Santi Angeli Custodi a Città Giardino)**
***Giovanni* Enrico Boccella, T.O.R. † (7 dicembre 1978-22 maggio 1992 deceduto)**

*

[466] **Luat din: http://it.wikipedia.org/wiki/Arcidiocesi_di_Efeso**

Fişa romană a arhiepiscopilor titulari de Efes (ritul latin)

Ephesus (Titularerzbistum) aus Wikipedia, der freien Enzyklopädie[467]

Ephesus (ital.: *Efeso*) ist ein Titularerzbistum der römisch-katholischen Kirche. Es geht zurück auf ein früheres Erzbistum in der gleichnamigen Stadt Ephesos in der heutigen Türkei. Ephesus war Sitz des Metropoliten der Kirchenprovinz Ephesus, die identisch mit der römischen ProvinzAsia war.

Titularerzbischöfe von Ephesus				
Nr.	Name	Amt	von	bis
1	Pierre de Villars	Koadjutorerzbischof von Vienne (Frankreich)	1612	18. Januar 1626
2	Vitaliano Visconti	Kurienkardinal	11. August 1664	2. Juni 1670
3	Opizio Pallavicini	Apostolischer Nuntius	27. Februar 1669	14. November 1689
4	Antonio Francesco Sanvitale		16. Juli 1703	6. Mai 1709
5	Domenico Silvio Passionei	Apostolischer Nuntius	16. Juli 1721	23. Juli 1738
6	Francesco Maria GarettoOFM Titularerzbischof*pro hac vice*	Apostolischer Koadjutorvikar von Shansi (China)	27. September 1730	8. Januar 1738
7	Antonio Eugenio Visconti	Apostolischer Nuntius	28. Januar 1760	3. April 1775
8	Benedetto Sinibaldi		11. August 1800	April 1816
9	Paolo Leardi	Apostolischer Nuntius	23. September 1816	31. Dezember 1823
10	Giovanni Soglia Ceroni	Kurienerzbischof	2. Oktober 1826	18. Februar 1839
11	Lodovico Altieri	Kurienerzbischof	11. Juli 1836	21. April 1845
12	Alessandro Asinari di Sanmarzano		19. Januar 1846	
13	Francesco Folicaldi		12. März 1877	1885
14	Tobias Kirby		1885	20. Januar 1895
15	Sebastiano MartinelliOSA	Apostolischer Delegat	18. August 1896	15. April 1901
16	Donato Raffaele Sbarretti Tazza	Kurienerzbischof	16. Dezember 1901	4. Dezember 1916
17	Lorenzo Lauri	Apostolischer Nuntius	5. Januar 1917	20. Dezember 1926
18	Valerio Valeri	Kurienerzbischof	18. Oktober 1927	12. Januar 1953
19	Sebastiano Baggio	Apostolischer Nuntius	30. Juni 1953	28. April 1969
20	Giovanni Enrico BoccellaTOR	emeritierterErzbischof von Izmir (Türkei)	7. Dezember 1978	22. Mai 1992

[467] Luat din: http://de.wikipedia.org/wiki/Ephesus_(Titularerzbistum). Mai vezi şi: *catholic-hierarchy*şi *Apostolische Nachfolge – Titularsitze*

Epigoni moderni ai tradiției efesine

Pe un creștin dreptmăritor, noțiunea de „Ephesos", η Έφεσος, îl duce imediat cu gândul la *epistolele pauline*, mai precis la *Scrisoarea Sf. Apostol Paul către Efeseni* [Ο Απόστολος Παύλος, Η Επιστολή προς Εφεσίους], prima, din cele șapte cetăți sau orașe ale Apocalipsei Sf. Apostol și Evanghelist Ioan [η Αποκάλυψη του Ιωάννη]: Efes, Smirna, Pergam, Tiatira, Sardes, Filadelfia, Laodiceea (Apoc. cap. 2 și 3).[468]

Convingerea privitoare la nedreptatea istorică, canonică și bisericească, făcută Bisericii din Efes, adică Tronului Ioaneic și Paulin s-a concretizat în modul meu de apreciere a evenimentelor, pe măsură ce avansam cu volumele din *seria* Pentarhiei. Acest fapt m-a și determinat ca volumul de față să-l dedic acestei teme, cu atât mai mult, cu cât am descoperit chiar tendințe „pirate" de reevaluare a greșelilor istorice, canonice și bisericești, comise în primul mileniu creștin, față de tradiția apostolică a Bisericii din Efes, prin crearea în ultimii ani, în America, a unei „patriarhii fantomă" sau „pirate", necanonice, în fruntea căreia se află Abel I sau *Avel I*, cu scaunul în Catedrala Sf. Ioan din Lancaster, California (Cathedral of St. John in Lancaster, California, S.U.A.):

His Beatitude Greek Orthodox Patriarch of the Great City of Ephesus and All America, Kyrios, Kyrios Avel I, cu un Sinod format din cinci ierarhi: un mitropolit, un arhiepiscop și trei episcopi.[469]

Titulatura bombastică a acestui patriarh este următoarea:

> ***The Most Blessed, and Most Holy Father, Patriarch of the Great City of Ephesus and All America on the Holy Orthodox and Apostolic Throne of Saint John the Theologian Holy Apostle and Evangelist; Exarch of Asia; Supreme Primate of All Lydia; Father of Fathers; Shepherd of Shepherds; Prelate of Prelates; Hierarch of All Hierarchs; Pillar and Defender of the One, Holy, Catholic and Apostolic Church and of the Orthodox Faith; Ecumenical Judge of the Rum (Greeks); Locum tenens of the thrones of Rome, and Caesarea of Cappadocia.[470]***

Prin fondarea acestei *patriarhii fantomă*, nerecunoscută de Biserica Mamă, Marea Biserică din Constantinopol sau Patriarhia Ecumenică, și nici de către celelalte tronuri ale Pentarhiei, precum și nici de către fiicele acesteia, adică de scaunele bisericilor autocefale ulterioare, cu statut canonic, este destul de sigur că nu se va repara nedreptatea făcută Bisericii Efesului, dar existența ei scoate în evidență faptul că mulți clerici, credincioși și istorici sunt conștienți de acest lucru și lasă să mocnească nemulțumirea lor de secole, privitoare la despuierea scaunului ioaneic al Efesului, de

---

[468] **Ο Απόστολος και ευαγγελιστής Ιωάννης ή Ιωάννης ο θεολόγος; vezi și: *Acatistul Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan.***
[469] **Luat din: http://ephesuspat.weebly.com/holy-synod.html**
[470] **Luat din: http://ephesuspat.weebly.com/about-the-presbeia-of-the-patriarch.html**

drepturile lui istorice și canonice firești. Această sacrificare a privilegiilor apostolice a Tronului Ioaneic și Paulin al Efesului a fost făcută:

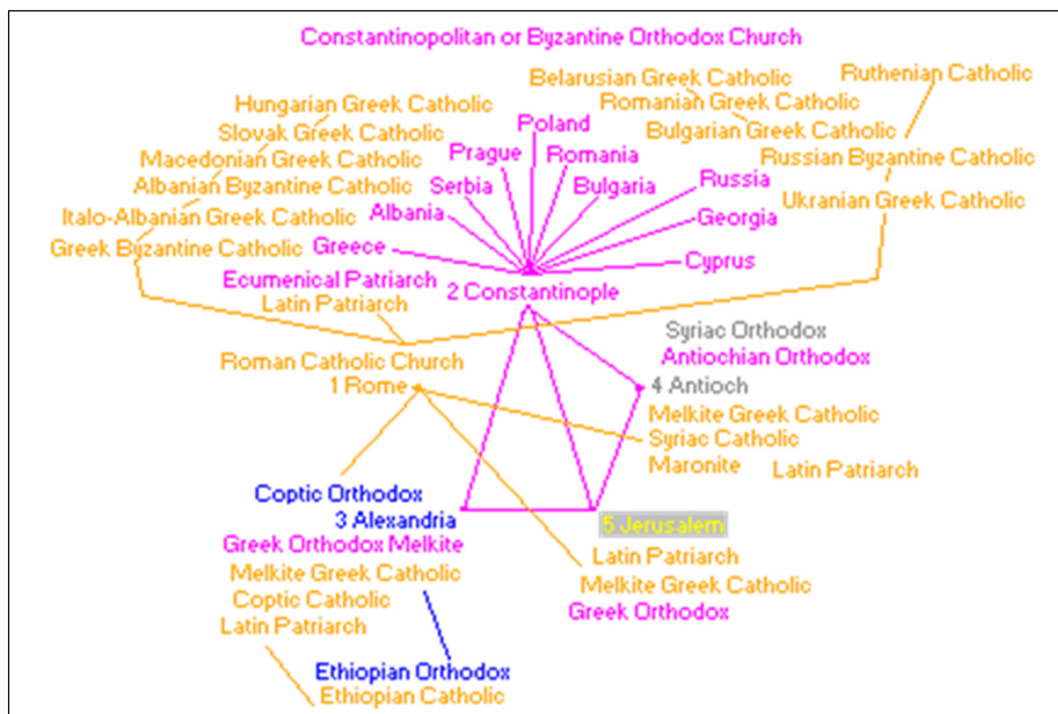
1. **în favoarea ideii de Roma, ca și capitale imperiale: Vechea Romă și Noua Romă;**
2. **datorită statutului de capitale imperiale, pe care îl avea Constantinopolul Noua Romă, iar înaintea acestuia Roma Veche;**
3. **conform principiului de „acomodare” a organizării structurilor bisericești, după cel al organizării administrative a Imperiului Roman, apoi Bizantin, nu al celui legat de originea apostolică, practicat în primele secole ale Bisericii.[471]**

Versiunea catolică a schemei Pentarhiei Patriarhilor,

după marea schismă, 1054 (respectiv 1204 și 1215), cu structurile ierarhiei Unite (galben), ortodoxe și vechi orientale (cu omiterea asirienilor), pornind de la *Pentarhia latină a lui Inocentiu III, din anul 1215*

cu Tetrarhia Ortodoxă (violet) și cu Bisericile Monofizite (albastru pentru copți și etiopieni și gri, pentru sirieni). Biserica Latină, cu Bisericile Unite (în galben) se dorește identificată cu „tota Christianitas”, și a fost astfel încetățenită în occident, după anul 1215, este prezentată alături de Tetrarhia Ortodoxă (în formă de piramidă violetă), de după anul 1054, și cu structura paralelă a Bisericii Latine. Bisericile Necalcedoniene își au originea structurilor lor Ierarhice în Triarhie (Tronurile Romei, Alexandriei și Antiohiei). Schema aceasta are însă multe deficiențe și o prezentare incorectă a evoluției Bisericii și a Pentarhiei, motiv pentru care noi o reproducem doar „ca notă informativă”. În plus, schema include și Patriarhatele Latine, din 1215, care au fost abrogate în anul 1964. Biserica Asiriană (nestoriană) și Chaldee (adică, asirienii uniți) sunt omiși, din această schemă. La fel sunt omiși „stiliștii” de rit bizantin, și Biserica Rusă de Rit Vechi, de după anul 1656.

---

[471] François DVORNIK, *Byzance et la Primauté Romaine...*, Op. cit., pp. 25, 30, 37, 44, 94, 151.

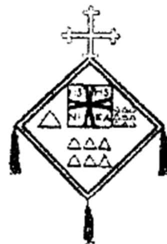

***Ilustrație*: mână de preot binecuvântând: Binecuvântarea Domnului † peste voi, cu al Său har și cu a Sa iubire de oameni, totdeauna acum și pururea și în vecii vecilor. Amin. (Luat din: *Liturghier*, Dumnezeiasca Liturghie a Sf. Ioan Gură de Aur: binecuvântarea de după Rugăciunea amvonului.)**

Blagoslovenia Domnului † preste voi, cu a Sa bunătate și omdragoste, totdeauna, acumu și pururea și-n vecii de veci. [*Amin, n.n.*].

[*Liturghierul* Mitropolitului Dosoftei al Moldovei, Iași, 1679][472]

Autorul

[472] ***Textul actualizat*:**
Binecuvântarea Domnului † peste voi, cu al Său har și cu a Sa iubire de oameni, totdeauna acum și pururea și în vecii vecilor. Amin. (luat din: *Liturghier*, Dumnezeiasca Liturghie a Sf. Ioan Gură de Aur: binecuvântarea de după Rugăciunea amvonului). Textul lui Dosoftei este luat din: *Dosoftei Dumnezăiasca Liturghie*, 1679, Ediție critică de N. A. Ursu, cu un studiu introductiv de Înalt Prea Sfințitul Teoctist Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei, Iași, 1980, p. 106.

Micromedalioane

Arhimandritul Prof. Dr. Silvestru Octavian Isopescul[473], Cernăuți (1878-1922) [De la Wikipedia, enciclopedia liberă]

Luat din: http://ro.wikipedia.org/wiki/Silvestru_Octavian_Isopescul

Silvestru Octavian Isopescul (n. 23 decembrie 1878, la Suceava – d. 30 august 1922, la Iași) a fost un teolog, filolog și orientalist (arabist) român.[1]

Biografie

Silvestru Octavian Isopescul s-a născut pe 23 decembrie1878, la Suceava, unde tatăl său, Samuil Isopescul, originar din satul Frătăuții Noi, de lângă Rădăuți, era profesor de liceu.

După terminarea cursurilor liceale (1889-1896), la Suceava, urmează Facultatea de Teologie din Cernăuți (1896-1900), unde a obținut și doctoratul. Imediat după terminarea studiilor teologice, este trimis să învețe limbile marilor civilizații ale Orientului Mijlociu la Universitatea din Viena și la alte centre universitare din imperiul austriac. Astfel că pe lângă cunoașterea aprofundată a limbilor greacă, latină și germană, își mai însușește și o serie de limbi orientale, printre care limba arabă.

Începând cu data de 25 decembrie 1900, este numit docent pentru limbile orientale și Vechiul Testament la Facultatea de Teologie din Cernăuți. La scurt timp, după această numire, devine profesor agregat la aceeași facultate. În timpul primului război mondial activează ca preot militar. În 1918 se călugărește.

După călugărie se mută la Iași unde activează ca preot paroh, începând cu data de 1 iulie 1918, la biserica Sfântul Sava. În acelaşi an, în noiembrie, este ridicat la rangul de arhimandrit de Scaun. Tot atunci a fost numit profesor la Catedra de limbă și literatură greacă din cadrul Facultății de Litere a Universității din Iași (1918-1922).

A murit la 30 august 1922 la Iași, în plină capacitate creatoare, la doar patruzeci și patru de ani și a fost înmormântat la mănăstirea Cetățuia. [2]

Opera

Vastele sale cunoștințe lingvistice au fost valorificate într-un număr impresionant de studii și traduceri, cea mai importantă fiind pentru cultura română traducerea Coranului: [3]

***Profetul Obadia*, tradus și explicat de pe textul masoretic, cu o introducere, Cernăuți, 1901, 28 p.**
***Cartea lui Iov*, tradusă și explicată. Cernăuți, 1904 (retipărire din „Candela” pe anii 1902-1904);**
***Der Prophet Malachias. Einleitung*, Übersetzung und Auslegung, Czernowitz, 1908, V+163;**
***Plângerile lui Ieremia*, traducere și explicare dupa textul masoretic, cu o introducere, Cernăuți, 1909, 140 p.**
***Legile agrare la evrei după dreptul mozaic*, în „Candela”, an. XXX, 1911. nr. 8, pp. 401-409 și nr. 9, pp. 457-466.**

---

473 Vezi micromedalionul despre Isopescul, la: Mircea PĂCURARIU, *Dicționarul teologilor Români*, Univers enciclopedic, București, 1996, pp. 214-215.

Coranul, traducere după originalul arabic, însoțită de o introducere, Cernăuți, 1912, 538 p.
Tâlcuirea Sântului părintelui nostru Domnul Efrem Sirul la Pentateuh, Iosua, Judecători, Cărțile lui Samuel, și ale Regilor, traduse din originalul siriac..., tom. I, Cernăuți, 1914-1940, 556 p.
Rumänische Erzählungen. Aus dem Original übersetst von.... Czernowitz, 1911, 204 p.
Ceva despre limba și literatura coptică, 1909.
Dicționar armean-german (în colaborare).

Baza traducerii Coranului

Ca bază a traducerii Coranului, Isopescul a utilizat textul coranic editat de către Gustave Fluegel și care reprezenta, la vremea respectivă, cea mai înaltă probitate științifică: *Corani textus arabicus*; Lipsiae, 1869. De asemenea, ca texte paralele, a folosit trei traduceri germane din care, așa cum arăta în *Prefață*, va prelua critic unele interpretări și note explicative. Aceste traduceri care se bucurau de mare autoritate la vremea respectivă sunt efectuate de Friedrich Eberhard Boysen; publicată la Halle în 1773; de Dr. L. Ullmann, publicată la Bielefeld și Leipzig în 1877; și de Max Henning, publicată la Leipzig în 1901.[4] Această traducere a fost elogiată, printre alții, de Nicolae Iorga.[5]

Note bibliografice

Neaga, N. *Un orientalist român: S.O. Isopescu, în Mitropolia Moldovei și Sucevei,* XXXIII (1957), nr. 5-7, pp. 467-472.
Speranța, V. Gh. *Clerici români orientaliști*, în *Studii teologice*, seria a II-a, XIX (1967), nr. 5-6, pp. 363-366.
Grigore, G. *Problematica traducerii Coranului în limba română*, Editura Ararat, 1997, p. 70.
Isopescul, S. O. *Coranul*, traducere după originalul arabic, însoțită de o introducere, Cernăuți, 1912, pp. 3-4.
Iorga, N. *Cărți reprezentative din viața omenirii,* București, 1924, p. 209.

Bibliografie

Coranul – traducere după originalul arabic, însoțită de o introducere, de Silvestru Octavian Isopescul, 1912, Cernăuți.
George Grigore, Problematica traducerii Coranului în limba română, 1997, București, Editura Ararat.

Note la Wikipedia:

1. Neaga, N., „Un orientalist român: S. O. Isopescu”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, anul XXXIII (1957), nr. 5-7, pp. 467-472.
2. Speranța, V. Gh., „Clerici români orientaliști”, în *Studii teologice*, seria a II-a, anul XIX (1967), nr. 5-6, pp. 363-366.
3. Grigore, G. *Problematica traducerii Coranului în limba română*, Editura Ararat, București, 1997, p. 70.
4. Isopescul, S. O. *Coranul*, traducere după originalul arabic, însoțită de o introducere, Cernăuți, 1912, pp. 3-4.
5. Iorga, N., *Cărți reprezentative din viața omenirii*, București, 1924, p. 209.

Legături externe

Silvestru Octavian Isopescul – despre traducerea Coranului:

Coranul, biblia Islamului

Coranul, biblia Islamului, astăzi este tradus în toate limbile culte europene. Acest fapt m-a determinat și pe mine să întocmesc o traducere românească, pentru ca să adaug astfel o piatră la edificarea literaturii lumii, care în timpul mai nou, începe să devină și proprietatea literaturii românești.

Înainte de toate, voiesc să fac cunoscut onoratului cititor în ce fel am purces la alcătuirea scrierii de față. Ca bază la traducere mi-a servit ediția lui C. Fluegel. Am avut înaintea mea și trei traduceri germane, și anume cele efectuate de Boysen, Ullmann și Henning. Traducerea lui Boysen este o parafrază foarte îndepărtată de originalul arab, totuși reproduce bine cuprinsul acestuia și de aceea adeseori este de folos drept comentariu.

Ullmann se află ceva mai aproape de original, totuși încă este parafrastic, pe cînd cel mai aproape de original e Henning, a cărui traducere este cea mai de folos, deși conține unele scăderi, cauzate prin nebăgarea de seamă a autorului. Cea mai mare silință mi-am dat-o să mă apropii cît se poate de mult de originalul arab. Am pus preț mare pe o reproducere cît se poate de exactă a textului arab și nu m-am sfiit să imit după putință și dicțiunea arabă, atît cît o permite firea limbii românești. Așa este

traducerea mea mai aproape de original, decît traducerea lui Henning, mai cu seamă că am evitat toate greşelile acestuia. Aici trebuie să subliniez că această traducere este cu totul a mea și numai a mea. Dacă n-am ținut cont de rima originalului, aceasta nu mi-o va lua nimeni în nume de rău, mai cu seamă cunoscătorul în cauză, care știe că pe zeci de pagini versetele se încheie tot cu aceeași rimă, ceea ce în limba română ar fi cu totul imposibil. Acestea le-am luat în parte de la Boysen, în parte de la Ullmann, de la Henning, sau de la Noldeke (vezi mai jos), sau le-am alcătuit eu însumi, sau le-am transcris de pe aiurea, fără să-mi pot aduce aminte de unde le-am luat. Cu privire la Introducere de observat că nu-mi arog nici o pretenție la originalitate.

Introducerea mea este de fapt ceva cu totul secundar și are drept scop să-l lămurească pe cititor cu privire la unele împrejurări, fără cunoașterea cărora Coranul în cea mai mare parte, ar rămînea cu totul neînțeles. Capitolele I, II și IV din Introducere le-am tradus aproape verbal după Introducerea lui Henning. Mi-au plăcut acolo foarte multe, căci se dă în formă concisă aproape tot ce trebuie să se știe cu privire la istoria arabilor înainte de Mahomed, la istoria lui și la învățăturile fundamentale ale Islamului. Capitolul III la Henning, care ar vrea să conțină o istorie a Coranului, mi-a părut mult prea slab și lacunar, de aceea nu l-am putut întrebuința. Am făcut, deci, un extras din renumita istorie a Coranului de Noldeke, cea premiată de „Academie des Inscriptions" din Paris. Acest op (XXII + 258 pagini) este pînă în ziua de astăzi lucrarea cea mai exactă și mai valoroasă cu privire la Coran, cum o mărturisește însuși Henning. De aceea, cred că nu am greșit dacă am dat un sumar din ea, în capitolul III, al Introducerii mele. în genere, trebuie să observ că sub referințele în care mă aflu nici nu mi-ar fi fost posibil să scot la iveală o introducere a Coranului, care să poată avea vreo pretenție la originalitate, în acest scop, mi-ar fi trebuit să cercetez zeci de ani întreaga literatură arabă, mai cu seamă aceea care nu a putut fi examinată de Noldeke. Și cît de imensă este această literatură, o știe fiecare cunoscător al Orientului. Deci, mulțumească-se onoratul cititor cu ceea ce am putut să-i ofer din slabele mele puteri și să mă ierte, dacă va afla cumva scăderi în lucrarea mea. Omul este nedeplin și, de aceea, nici nu poate produce ceva deplin. Dorința mea este ca scrierea de față să dea impuls la o studiere mai temeinică a Orientului, din partea clerului nostru, și ca acesta să cunoască mai cu temei mahomedanismul, care a adus atîta daună bisericii noastre.

Să dea Dumnezeu!

(Mănăstirea Dragomirna, în ziua celui întru Sfinți părintelui nostru Silvantru, papa Romei 1910.)

Ivan Yonchev Snegarov
Иван Йончев Снегаров (1883-1971)

Luat din Wikipedia: http://de.wikipedia.org/wiki/Iwan_Snegarow

Iwan Jontschew Snegarow (auch *Ivan Yonchev Snegarov* geschrieben, bulgarisch Иван Йончев Снегаров; * 18. Oktober 1883 in Ohrid, heute in Mazedonien; † 1. März 1971 in Sofia, Bulgarien) war ein bulgarischer Geistlicher, Theologe, Historiker und Publizist. Er war ordentliches Mitglied der Bulgarischen Akademie der Wissenschaften und des Makedonischen Wissenschaftlichen Instituts in Sofia.[1]

Iwan Snegarow wurde 1883 in der makedonischen Stadt Ohrid geboren. Er besuchte dort die griechisch-bulgarische Schule, bevor er nach Konstantinopel ging, wo er zwischen 1900 und 1906 am dortiges Priesterseminar studierte. Nach seinem Abschluss arbeitete er als Lehrer in Giannitsa und als Schriftführer im bulgarischen Exarchat in Konstantinopel. 1908 ging Snegarow nach Kiew, wo er an die dortige Theologischen Akademie studierte. 1912 absolvierte der Theologe Snegorow die Akademie mit der Dissertation *История на Охридската архиепископия* (aus dem bugl. Die Geschichte des Erzbistums von Ohrid).

Zwischen 1912 und 1926 ist Iwan Snegarow Lehrer im Konstantinopeler Priesterseminar, in Serres, in das bulgarische Gymnasium in Thessaloniki, Jambol, und in das sofioter Priesterseminar. Ab 1926 ist er Dozent in der Theologischen Fakultät der sofioter St.-Kliment-Ohridski-Universität, ab 1933 Professor und Mitglied der Bulgarischen Akademie der Wissenschaften (kurz BAN).

Nach der Gründung des Instituts für Bulgarische Geschichte an der BAN, wird Snegarow 1947 dessen erster Direktor. Zwischen 1951 und 1959 ist er Direktor des Archivinstituts der BAN. 1958 wurde mit dem Orden der Heiligen Kyrill und Methodius geehrt.

Als Hauptforschungsthema von Snegorow gilt die Kirchengeschichte der Region Makedonien, aus der er stammt und speziell das Erzbistum seiner Heimatstadt Ohrid. Einige seiner Werke sind[2]:

Bücher

***Охридската патриаршия. (Нейният произход, граници и епархии)* (aus dem bulg. Das Patriarchat von Ohrid. (Seine Entstehung, Grenzen und Eparchien)). Sofia, 1919. 78 c.**

История на Охридската архиепископия. Том 1. От основаването й до завладяването на Балканския полуостров от турците. Sofia, 1924 (Erstausgabe). 347 c. + 17; Zweitausgabe, Verlag Marin Drinow, Sofia, 1995 (Online Version).

История на Охридската архиепископия – патриаршия. От падането й под турците до нейното унищожение (1394-1767). Sofia, 1932. XI + 615 c.

Солун в българската духовна култура. Исторически очерк и документи. С., 1937. 323 с. (Университетска библиотека № 180).

***Кратка история на съвременните Православни Църкви* (aus dem bulg. Kurze Geschichte der orthodoxen Kirchen). Band I: *Иерусалимска, Антиохийска, Александрийска, Цариградска, Кипърска, Синайска и Грузинска* (aus dem bulg. die Kirchen von Jerusalem, Antioch, Alexandria, Konstantinopel, Zypern, Sinai und Georgien). Sofia, 1944.**

***Кратка история на съвременните Православни Църкви* (aus dem bulg. Kurze Geschichte der orthodoxen Kirchen). Band II: *Българска, Руска и Сърбска* (aus dem bulg. die Kirchen von Bulgarien, Russland und Serbien). Sofia, 1946.**

***Кратка история на съвременните Православни Църкви* (aus dem bulg. Kurze Geschichte der orthodoxen Kirchen). Band III: *Румънска, Гръцка, Албанска, Полска, Финландска, Чехословашка и бившите прибалтийски църкви* (aus dem bulg. die Kirchen von**

Rumänien, Griechenland, Albanien, Polen, Finnland, Tschechoslowakei und die ehemaligen Baltischen Kirchen). Sofia, 1946.

Духовно-културни връзки между България и Русия през средните векове (X-XV векове). Sofia, 1950.

Културни и политически връзки между България и Русия през XVI-XVIII в. Sofia, 1953.

Турското владичество пречка на културното развитие на българсия народ и другите балкански народи. Sofia, 1958.

Българските земи през погледа на чужди пътешественици, 1828-1853. Sofia, 1997.

Studien

Българският първоучител Св. Климент Охридски – живот и дейност. – Годишник на богословския факултет. IV (1927-1928), с. 219-334.

Град Охрид (исторически очерк). – Македонски преглед, год. IV, 1928, кн. 1, 2 и 3, 114 с.

Унищожението на охридската архиепископия. – Годишник на богословския факултет. III (1926-1927), с. 113-138.

Отношенията на българската църква и другите православни църкви след провъзгласяването на схизмата. – Църковен архив, 1929, кн. 3-5, 172 + 2 с. (Online Version).

Нов препис на кодекса на охридската архиепископия. – Годишник на богословския факултет. VIII (1930-1931), с. 227-306.

Поглед към изворите на св. Никола Софийски. – Годишник на богословския факултет. (1931-32), с. 1-74.

Пропуски и грешки в издадените книжовни паметници на Св. Никола Софийски. – Годишник на богословския факултет. XI (1933-1934), с. 1-26.

Учредяването на българската православна църква. – Македонски преглед, год. VII, 1932, кн. 1, с. 1-40.

Из арбанашките старопечатни книги в Софийската народна библиотека. – Списание на Българската академия, кн. LXI, 1937, с. 141-176.

Скопската епархия. Исторически очерк и възражения върху съчинението на проф. Р. Груич „Скопска митрополия” (Скопие 1935). – Годишник на богословския факултет. XV (1937-1938), с. 1-132; XVI (1938-1939), с. 1-184.

Георги Кастриота-Скендерберг (1405-1468 г.) и отношението на Дебър и Охрид към освободителната му борба. – Исторически преглед, кн. 2, 1968, с. 60-65. (*Online Version*)

Übersetzungen

Третият вселенски събор и първенството на римския епископ, от атинския архиепископ Христитос. (Übersetzt aus dem Griechischen). Sofia, 1934.

Note la Wikipedia:

1. Mitglieder-Gründer des Mazedonischen Wissenschaftlichen Instituts (bulg.) (Memento vom 19. April 2012 im *Internet Archive*)

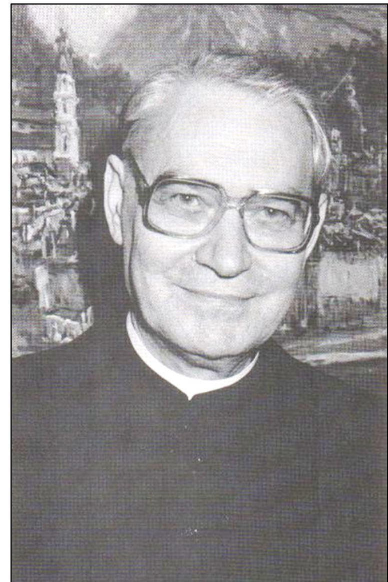
2. Archivierte Kopie (Memento vom 20. Januar 2013 im*Internet Archive*)

Mons. Dr. Klaus Gamber
(1919-1989)

Klaus Gamber, *Orientierung an der Orthodoxie*: Die Tradition der Ostkirche als Richtschnur in Liturgie und Verkündigung, von..., Mit Beiträge von Wolfgang Gamber und Abraham Thiermeyer und 25 Abbildungen, Regensburg, 1981, Kommissionsverlag Friedrich Pustet, 132 p.

Luat din: http://de.wikipedia.org/wiki/Klaus_Gamber
și
http://www.unavoce-ve.it/gamber.htm#art

Klaus Gamber (*23. April 1919 in Ludwigshafen;† 2 Juni 1989 in Regensburg) war Priester und Liturgiehistoriker.

Leben

Klaus Gamber wurde als drittes von vier Kindern geboren. Als er 17 Jahre alt war, musste die Familie wegen der Versetzung des Vaters nach Regensburg umsiedeln, wo Gamber 1937 am Alten Gymnasium sein Abitur machte.

Den folgenden Reichsarbeitsdienst verbrachte er zum Großteil, wegen mangelnder nationalsozialistischer Gesinnung, im Straflager. Daraufhin begann er sein Theologiestudium in Regensburg, welches aber bereits nach vier Semestern durch die Einberufung zum Kriegsdienst am 9. September 1939 unterbrochen wurde. Bereits diese Jahre nutzte er für seine Passion, die liturgische Forschung, und betrieb in zahlreichen Bibliotheken (Erfurt, Gotha, Stettin, Stargard, Frankfurt an der Oder, Leipzig und Jena) Handschriftenstudien, deren Ergebnisse er nach dem Krieg veröffentlichte. Besonders geprägt wurde Gamber durch einen einjährigen Aufenthalt als Soldat in Griechenland. Hier vertiefte sich sein Interesse zum östlichen Kult. Nach Beendigung des Krieges, den er trotz Fronteinsätzen unbeschadet überstanden hatte, trat Gamber wieder in das Priesterseminar Regensburg ein. Bereits in dieser Zeit begann er mit ersten Veröffentlichungen.

Priester

Nach der Priesterweihe 1948 wurde er zunächst Kaplan in Roding (Landkreis Cham) und Tegernheim (Landkreis Regensburg). Am 2. Februar 1952 trat der junge Priester eine Stelle als Expositus in Wolfsegg (Landkreis Regensburg) an und konnte neben dem Bau eines Kindergartens und eines Jugendheimes ein Pfarrkino einrichten. Damit war aber auch das Studium in Regensburg beendet. Ab 1956 durfte Gamber nebenberuflich studieren und immatrikulierte sich an der Universität München. Eine lebensbedrohliche Erkrankung unterbrach auch dieses Studium und führte 1957 zur Beurlaubung von der Seelsorgearbeit. Gamber führte seine Privatstudien fort und siedelte ins ehemalige Kloster Prüfening bei Regensburg über. Unter der Leitung des bekannten Palimpsestforschers Alban Dold OSB wurde in den Räumlichkeiten der ehemaligen Abtei zusammen mit dem Regensburger Pater Emmeram von Thurn und Taxis und Klaus Gambers Bruder Wolfram Gamber (1909–1987) das „Liturgiewissenschaftliche Institut Regensburg-Prüfening“ (Institutum Liturgicum Ratisbonense) gegründet. Gamber galt bald als der beste Kenner des abendländischen liturgischen Schrifttums und erspürte immer wieder frühe Texte, die er auf Mikrofilm aufnahm und damit eine der umfangreichsten Handschriftensammlung zusammentrug. Er vermochte es auch, die Texte miteinander zu vergleichen und in Beziehung zu setzen, wie es in zahlreichen Aufsätzen und

Arbeiten zu ersehen ist. 1958 wurde seine wissenschaftliche Arbeit durch die Ernennung zum Ehrenmitglied der Päpstlichen Liturgischen Akademie gewürdigt. Er leitete nach dem Tod von Alban Dold das Institutum Liturgicum Ratisbonense.

Erst 1967 erlangte Gamber den theologischen Doktor an der Katholischen Universität Budapest. Außerdem ernannte ihn die Ukrainische Freie Universität in München in demselben Jahr zum Ehrendoktor (Dr. phil. h.c.)

In seinen letzten Lebensjahren beschäftigte sich Gamber wieder verstärkt mit aktuellen liturgischen Fragen und beklagte die Eile der Durchführung der liturgischen Reform. Er äußerte klar, dass sie vor der Vergangenheit der Kirche und den Grundgesetzen der Liturgie keinen Bestand haben könne. Gamber wirkte ab 1982 als Fürstlicher Hofkaplan im Hause Thurn und Taxis in Regensburg. 1987 wurde der Gelehrte von der Henry-Bradshaw-Society in London, einer Gesellschaft zur Förderung der liturgischen Forschung, zum Vizepräsidenten gewählt.

Auszeichnungen

1965: Verleihung des Titels Monsignore in Verbindung mit der Würde eines „Päpstlichen Geheimkämmerers"

1989: Bundesverdienstkreuz am Bande

Schriften

***Sacramentarium Gregorianum.* Mehrteiliges Werk. Pustet, Regensburg.**

***Codices liturgici Latini antiquiores.* Mehrteiliges Werk. Universitäts Verlag, Fribourg**

***Deutsches Passionale. Eine Folge von Märtyrerberichten für den Gottesdienst,* 1–4. 1946–1947.**

mit Alban Dold (Hrsg.): *Wege zum Urgregorianum. Erörterung der Grundfragen und Rekonstruktionsversuch des Sakramentars Gregors des Großen vom Jahre 592.* Beuroner Kunstverlag, 1956.

mit Alban Dold: *Das Sakramentar von Monza.* Im Cod. F 1/101 d. dortigen Kapitelsbibliothek. Ein aus Einzel-Libelli red. Jahresmessbuch, Ein Scheyerer Sakramentar-Fragment im Monza-Typ. Beuroner Kunstverlag, 1957.

mit Alban Dold, Bernhard Bischoff (Hrsg.): *Sakramentartypen. Versuch einer Gruppierung der Handschriften und Fragmente bis zur Jahrtausendwende.* Beuroner Kunstverlag, 1958.

(Hrsg.): *Das Sakramentar von Jena.* Bud. M. F. 366 d. Universitäts-Bibliothek. Fragmente später Gelasiana aus Oberitalien (beigefügtes Werk). Beuroner Kunstverlag, 1962.

***Codices liturgici Latini antiquiores.* Mehrteiliges Werk. Universitäts Verlag, Fribourg 1963.**

***Legende oder Wahrheit? Weg zum Neuen Testament.* 3. Auflage. Auer/Cassianeum, Donauwörth 1964.**

***Nicetae Episcopi Instructionis ad competentes.* Mehrteiliges Werk. 1965–1966.**

***Liturgie übermorgen. Gedanken über die Geschichte und Zukunft des Gottesdienstes.* Herder, 1966.**

***Zur mittelalterlichen Geschichte Regensburgs und der Oberpfalz: Kleine heimatkundliche und liturgiegeschichtliche Studien.* Lassleben, Kallmünz 1968.**

***Rückkehr zur Tradition der Liturgie der Frühzeit. Richtschnur für eine echte Reform.* Als Manuskript gedruckt. Selbstverlag 1980.**

***Die Reform der römischen Liturgie. Vorgeschichte und Problematik.* Als Manuskript gedruckt, Selbstverlag 1981.**

***Erneuerung durch Neuerungen? Zur Gegenwartslage der römischen Kirche vor allem auf liturgischem Gebiet.* Als Manuskript gedruckt. 2. überarb. Auflage. Selbstverlag 1981.**

***Die alte Messe – immer noch? Überlegungen zu Volksaltar, Konzelebration und Massengottesdienst im Freien.* Selbstverlag 1982.**

***Licht aus dem Osten? Die Bedeutung der Orthodoxie heute.* Mit einem Anhang: *Gebete der Ostkirche.* 2., erw. Auflage. Institutum Liturgicum Ratisbonense, 1982.**

***Bewahre das Erbe: Der Wandel in Glaube und Liturgie nach dem Vatikanum 2.* Selbstverlag 1983.**

***Liturgie heute. Zur Problematik der gegenwärtigen Reformen.* Institutum Liturgicum Ratisbonense, 1969.**

***Liturgie – Dienst vor Gott.* Institutum Liturgicum Ratisbonense, 1984.**

Hrsg. Martin Reinecke: *Zurück zum gemeinsamen Erbe. Kritische Überlegungen zur Situation von Liturgie und Kirche. Ausgewählte Texte aus dem Lebenswerk.* EOS, St. Ottilien 1999, ISBN 3-88096-982-5.

***Die Epiklese im abendländischen Eucharistiegebet.* Pustet, Regensburg 1988, ISBN 3-7917-1167-9.**

***Das heilige Russland: 1000 Jahre russ.-orthodoxe Kirche.* Mit Beiträgen von Klaus Gamber. Lizenzausgabe. Herder, 1988.**

***Die Epiklese im abendländischen Eucharistiegebet.* Pustet, Regensburg 1988, ISBN 3-7917-1167-9.**

***Zum Herrn hin! Fragen um das Gebet nach Osten.* VDM, Düsseldorf 2003, ISBN 3-936755-12-4.**

***Zeugnis der Martyrer der Frühkirche. Nach zeitgenössischen Gerichtsakten, Briefen und Berichten.* Sanctus, Dettelbach 2007, ISBN 978-3-89754-909-8.**

Literatur

***Klaus Gamber, Bibliographie seiner Veröffentlichungen.* Bearbeitet von Christa Schaffer. Unter Mitarbeit von Helga König und Cordula Schütz-Fischer. Paulinus, Trier 2002.**

Peter H. Görg: *Gamber, Klaus.* In: *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon* (BBKL). Band 27, Bautz, Nordhausen 2007, ISBN 978-3-88309-393-2, Sp. 489–515.

Referate asupra prezentei lucrări

RECOMANDARE

Ioan Marin Mălinaș, Arhimandrit, *Pentarhia*, vol. III/2. *Biserica din Efes între Pentarhie și sacrificarea patrimoniului ioaneic: retrospective și reevaluări. Documente patriarhale și imperiale, de la Constantinopol, până în anul 1453, traduceri și comentarii*, Editura Presa Universitară, Cluj-Napoca, 2021, p. 218.

Cu acribia deja binecunoscută Părintele Arhimandrit Ioan Marin Mălinaş ne pune la îndemână un nou monument documentar menit să completeze pagini cunoscute, mai puțin cunoscute, dar multe inedite ale istoriei Bisericii Creștine de la începuturile ei și până în secolul nefast al XV-lea, mai exact până în anul 1453 (când Creștinismul din Asia Mică intră sub zodia Semilunii), ridicând vălul uitării care s-a așezat peste unul dintre cele mai de seamă centre creștine din acest spațiu, și anume, Cetatea Efes. Prin cercetarea sa autorul deschide posibilitatea înțelegerii cursului istoriei eclesiastice, adeseori frânt sau redirecționat, în funcție de ambiții strict umane sau de interese politice, repunându-l în fluxul natural al unei înțelegeri adecvate, impus de însăși menirea Bisericii creștine în lume. Efesul, cetate de importanță majoră în istoria culturii omenirii dar mai ales a spiritualității și doctrinei creștine, este *aitia arche* – cauza, motivația primară a lucrării. Este adevărat că istoria bisericească reține Efesul cu precădere ca punct de referință în formularea doctrinei creștine, el reprezentând încă o piatră fundamentală pusă la temelia ansamblului doctrinar al învăţăturii creştine după Niceea şi Constantinopol, mai exact, după primele două sinoade ecumenice care au fost ţinute în aceste localităţi. Se trece însă mult prea uşor peste faptul că el, Efesul, constituie un areal pluriform unde a existat o înfloritoare cultură precreştină, iar modelarea societăţii păgâne în una creştină a parcurs un proces complex, începând cu propovăduirea Evangheliei, cu tot zbuciumul confruntărilor sociale şi doctrinare, cu jertfe martirice, pentru ca în cele din urmă să devină o făclie vie a Creştinătăţii.

Datorită scopului lucrării, care a impus o anume structură şi mai ales un conţinut bine definit, autorul a fost constrâns să se limiteze doar la anumite aspecte, de altfel esenţiale, legate de cetatea Efes, trecând peste o serie de realităţi ce i-au dat o pondere deosebită în paginile istoriei culturii universale. Ca urmare, pentru a dezvălui cititorului importanţa şi rolul acestei cetăţi în arealul cultural universal, ne îngăduim să prezentăm o schiţă a celor mai de seamă instituţii, dar mai ales contribuţii ale unor personalităţi care au activat în diverse domenii şi au avut legătură cu Efesul.

În primul rând dincolo de specificul creştin al Efesului, se cuvine să amintim că această cetate a găzduit o şcoală filosofică aproape tot atât de importantă ca cea de la Atena. Aici a studiat, între alţii, Iulian (331-363; cezar 350-360; împărat roman 360-363), cel care va deveni împărat şi va intra în istoria imperiului bizantin ca ultimul promotor înverşunat al tradiţiilor religioase păgâne şi totodată persecutor al creştinismului, cunoscut sub numele de „Iulian Apostatul". În timpul şederii sale la Efes, Iulian s-a împrietenit cu filosoful neoplatonician Eusebiu de Myndus (sec. IV), ucenic al lui Aedesius din Pergam, şi apoi cu Maxim de Efes (ucis de Valens în anul 370), filosof cu puternice înclinaţii spre magie şi ocultism (*teurgie*). Despre acesta din urmă se spune că ar fi animat statuia lui Hecate prin practici magice, ceea ce l-a influenţat în mod deosebit pe Iulian care, după ce a devenit

împărat, l-a luat la curte. E posibil ca Maxim să fi avut un rol, nu minor, în decizia lui Iulian de a îmbrăţişa păgânismul şi nu doar faptul că, după propria lui afirmaţie, părinţii şi fraţii săi au fost ucişi de către creştini.

Fiindcă am făcut referire la magie şi ocultism, mai mult sau mai puţin legată de practici înrudite, trebuie menţionată divinaţia sau ghicitul. La Efes această îndeletnicire l-a avut ca reprezentant de seamă pe Artemidor, activ în sec. al III-lea d.Hr., autor al unui tratat de divinaţie, cu titlul „Interpretarea viselor" (*Oneirokritica*), în trei volume, dar care din nefericire s-a pierdut.

Un loc aparte în istoria culturii efesiene îl ocupă filosoful presocratic Heraclit, originar din Efes, activ în sec. al VI-lea î.Hr., în timpul domniei lui Darius I, mai exact, în timpul celei de a șaizeci şi noua Olimpiade (504-501 î.Hr.). Nu ne sunt cunoscute data naşterii şi cea a morții. Numele tatălui său a fost Bloson. Se pare că a renunţat la dreptul ereditar privind ascensiunea regală, titlul de basileu, în favoarea unui frate mai mic, ceea ce sugerează că a fost primul născut într-o familie nobilă. Chiar dacă nu avem detalii despre viața și activitatea lui, iar opera lui s-a păstrat doar fragmentar, se știe că el și-a depus lucrarea în vestitul templu al Zeiţei Artemis. Prin acest gest Heraclit şi-a pus lucrarea la dispoziţia publicului larg. Totodată el a abandonat tradiţia scrierii în versuri, abordând proza; cele peste 100 de fragmente care s-au păstrat reprezentând un prim exemplu al scrierii în proză. S-a făcut cunoscut prin teoria sa cosmologică, punând focul la originea întregii existenţe şi principiu ce menţine ordinea cosmică. După interpretarea lui Platon, Heraclit a promovat teoria nepermanenţei lucrurilor, deoarece „totul curge (*panta rei*)". În plan social, a subliniat necesitatea ca oamenii să trăiască în armonie socială. Deplânge faptul că oamenii nu au izbutit să perceapă *Logosul* (Raţiunea), principiul universal prin care toate lucrurile relaţionează între ele, ba mai mult, că datorită lui (*Logosului*) între contrarii există o legătură fundamentală; ele determinându-se reciproc. Cu alte cuvinte, el propune *unitatea în diversitate* ca temei al existenţei universale, ceea ce implică ideea că realitatea este în esenţă una, căci zice el: „E înțelept să ascultaţi, nu de mine, ci de Cuvântul meu şi să mărturisiţi că totul este Unu". (Frag. 50). Aceeaşi unitate o prezintă apoftegmatic: „Drumul în sus şi drumul în jos sunt unul şi acelaşi." Pe noțiunea de Dumnezeu o exprimă prin intermediul contrariilor ca unitate cosmică: „Zeul este ziuă, noapte, iarnă, vară, război, pace, îndestulare (n.n. cu sensul de sătul), foame".

Deşi nu a întemeiat încă din viaţă o şcoală filosofică şi nu a avut discipoli apropiaţi, dup aproape 300 de ani, în jurul anilor 200 î.Hr., această nedreptate va fi reparată prin apariţia stoicismului.

În ansamblul ei literatura îşi are promotorii ei în Efes încă din sec. al VII-lea î.Hr. Unul dintre cei mai vechi literaţi, ale cărui versuri s-au păstrat fragmentar, este poetul elegiac grec Callinos. El a trăit şi a scris în Efes o serie de elegii. Într-un fragment ce s-a păstrat, îi îndeamnă pe tinerii efeseni să abandoneze „lenea laşă, să lupte şi chiar să îşi dea viaţa, apărându-şi ţara împotriva duşmanilor". Era vorba de cimerienii care atacaseră Asia Mică. Un alt poet care s-a născut în Efes, dar a activat ca poet la curtea imperială bizantină din Constantinopol, a fost Manuel Philes (1275-1345). Opera sa prezintă interes istoric şi social. A scris poeme în stil elegiac.

Literatura creştină în Efes începe cu Apostolul Neamurilor, Pavel, care, întemniţat fiind în Efes (aprox. 53-54), a scris o epistolă adresată prietenului său Filimon, cerându-i acestuia să îl reprimească pe fostul său sclav fugar, Onesim, aducătorul epistolei, între timp devenit creştin. Tot Sf. Pavel adresează efesenilor o epistolă, în care le atrage atenţia că „Este un Domn, o credinţă, un botez, un Dumnezeu şi Tatăl tuturor" (4, 5-6), îndemnându-i „să se dezbrace de vieţuirea de mai înainte, de omul cel vechi, care se strică prin poftele amăgitoare, să se înnoiască în duhul minţii şi să îmbrace omul cel nou, cel după Dumnezeu, zidit întru dreptate şi în sfinţenia adevărului" (cf. 4, 22-24). Potrivit informaţiei dată de Sf. Irineu, episcop de Lugdunum, şi de Policrat, episcop al Efesului, Sf. Ioan Evanghelistul şi Teologul a scris Evanghelia şi Epistolele sale la Efes, unde a slujit în calitate de episcop şi a suferit moarte martirică. Sf. Ignatie al Antiohiei, scrie efesenilor o epistolă în jurul anului 112.

Tot în plan literar merită să-l reţinem pe Zenodot din Efes, din a doua parte a sec. al III-lea î.Hr., aprox. 284. El a fost unul dintre cei mai de seamă gramaticieni ai antichităţii precreştine,

supraveghetor al Bibliotecii din Alexandria şi cel care a produs cea dintâi ediţie a operelor poetice ale lui Homer. Zenodot a adunat şi comparat diverse manuscrise homerice existente, le-a copiat, a produs o ediţie compactă critică şi a divizat în câte 24 de cărţi Iliada şi Odiseea. Rezultatul muncii sale nu a rămas fără reacţii, fiind criticat de către Aristarh din Samotracia (aprox. 217-145 î.Hr.), urmaşul său la conducerea Bibliotecii alexandrine, care a realizat o nouă ediţie a lui Homer. Tot Zenodot este autorul unui prim glosar homeric şi a unei ediţii a Teogoniei lui Hesiod.

În domeniul artelor, pe la mijlocul secolului al V-lea, î.Hr. (mai exact în jurul anului 440 î.Hr.), în cadrul unei competiţii între sculptori organizată la Efes îl întâlnim pe sculptorul grec Cresilas, contemporan cu Phidias. El a sculptat „Amazoană rănită". Tot în secolul al V-lea reţinem numele artistului grec Parrhasios, născut la Efes, dar care a activat la Atena, cunoscut pentru desenele sale ca cel mai de seamă desenator şi pictor al antichităţii elene. În secolul al IV-lea î.Hr., îl avem pe Euphranor, sculptor şi pictor grec, contemporan cu Praxiteles, care a pictat la Efes „Nebunia simulată a lui Odiseu", iar în secolul I î.Hr., se impune sculptorul Agasias, autorul statuii „Războinicul Borghese", reprezentând un războinic pedestraş în luptă cu un războinic călare, descoperită în ruinele palatului imperial din Anzio – anticul Antium, în Italia. A nu fi confundat cu omonimul său tot din Efes, fiu al lui Menophilios ale cărui statui-portrete au fost descoperite pe insula Delos.

Efesul mai este prezent şi în istoria medicinii prin Soranus (sec. al II-lea, d.Hr.), medic ginecolog, obstetrician, pediatru şi autor de tratate care au influenţat medicina timp de aproape 1500 de ani. El a avut contribuţii esenţiale în domeniul ginecologiei, natalităţii, rahitismului etc. Lui îi aparţine şi cea mai veche biografie cunoscută a lui Hipocrate.

Port de seamă la Marea Mediterană/Egee, Efesul a fost locul unde se consemnează prezenţa unui prim tratat de geografie. În jurul anului 100 î.Hr., Artemidor, unul dintre cei mai vechi geografi, activ în Efes, a scris un astfel de tratat în 11 cărţi, bazat pe propriile sale călătorii pe Marea Mediterană şi Pontus Euxin, dar care din nefericire s-a pierdut. Despre el avem informaţii de la Strabon (64/63 î.Hr.-25 d.Hr.), istoric, filosof şi geograf, care l-a folosit din abundenţă şi de la diverşi geografi din sec. al V-lea d.Hr.

Alături de Smirna, Efesul a fost punct final al drumului care a legat Golful Persic, în speţă cetatea Susa, de Marea Mediterană încă de la anul 3500 î.Hr. Drumul care s-a întins pe o distanţă de 2699 km a fost folosit şi de către asirieni în sec. al XII-lea î.Hr., iar mai apoi de către regii perşi, Cirus şi Darius, care l-au consolidat. Herodot spune că acest drum era parcurs de obicei în 93 de zile, deşi călăreţii imperiali îl parcurgeau în 20 de zile.

În ceea ce priveşte istoria creştinismului în primele veacuri, Efesul a fost martorul primei opoziţii faţă de încercarea Scaunului Romei de a interveni în sfera jurisdicţională a altor Biserici creştine. În anul 190, papa Victor I hotărăşte ca Învierea Domnului să se sărbătorească numai duminica, în caz contrar, Bisericile care nu respectă această hotărâre să fie excomunicate. Bisericile din Asia Mică, inclusiv cea din Efes, sărbătoreau Învierea Domnului la 14 nisan (data *Pesah*-ului iudaic), şi nu în duminica următoare, potrivit tradiţiei observată în acest areal încă din timpul apostolilor. Policrat, episcopul Efesului, protestează, scriindu-i papei Victor o epistolă lungă, în care prezintă vechimea practicii observată de Bisericile din Asia Mică şi încheie, zicând: „Cei mai mari decât mine au zis: Mai degrabă trebuie să ne supunem lui Dumnezeu decât omului." Protestul lui Policrat l-a supărat pe papa Victor care excomunică Bisericile din Asia Mică, încercând totodată să convingă celelalte Biserici să întrerupă comuniunea cu ele. Această hotărâre le nemulţumeşte şi pe celelalte Biserici. Sf. Irineu, episcopul Lyon-ului (Lugdunum), ţine un sinod local în Galia care hotărăşte că dumineca este ziua potrivită pentru sărbătorirea Sf. Paşti, dar respinge hotărârea luată de Victor ca fiind excesivă şi îi scrie, spunând că nici în privinţa postului nu există unanimitate, când să înceapă şi cât să ţină, dar nimeni nu a fost excomunicat din această pricină. În plus el dă ca exemplu întâlnirea dintre papa Anicet şi Sf. Policarp al Smirnei, care, deşi nu au căzut de acord în privinţa sărbătoririi Sf. Paşti, au încheiat discuţiile oficiind împreună Sf. Liturghie şi împărtăşindu-se din acelaşi potir. În cele din urmă disputa s-a încheiat paşnic, dar problema pascală a rămas deschisă.

Sinodul de la Niceea (325) hotărăşte o dată comună, însă datorită modului în care este calculată data sărbătoririi Sf. Paşti, unanimitatea se lasă aşteptată!

În secolul al V-lea, Efesul va fi din nou scena unor confruntări de această dată doctrinare, care însă nu s-au încheiat paşnic şi au dus în cele din urmă la scindarea Bisericilor din Răsăritul creştin. Este vorba de controversele hristologice stârnite de Nestorie şi de cele mai vechi, ariene şi mai noi, monofizite, dezbătute şi judecate, este adevărat, cam în grabă, în 431, iar mai apoi contestate „tâlhăreşte" în 449. Părintele Arhimandrit Ioan prezintă în mod obiectiv şi cu deosebită scrupulozitate întreaga dispută, urmărind cu minuţiozitate şi probitate ştiinţifică regestele vremii.

Revenind la conținutul tomului realizat de Părintele Arhimandrit Ioan se cuvine să subliniem atenţia deosebită pe care o acordă documentelor istorice ale vremii, împletind cu abilitate erudită firul evenimentelor eclesiastice cu cele culturale, politice, sociale şi economice din Bizanţ, astfel încât, în cele 212 pagini avem un tablou veridic al cursului istoriei Bisericii creştine nu doar în sfera Bizanţului, dar şi în spaţiul vecin fostului areal bizantin până la Roma. Un gest deosebit de meritoriu trebuie subliniat. Este pentru întâia dată când un autor vorbeşte despre consecinţele nefaste pentru Bisericile creştine din spaţiul cucerit de musulmani, ca rezultat al misiunilor catolice şi protestante, care au activat doar în mediul creştin şi nu în cel islamic, divizându-l şi slăbindu-l iremediabil.

Atenţie deosebită este acordată de autor desfăşurării evenimentelor legate de procesul de întemeiere organizatorică a Bisericii Ortodoxe în spaţiul românesc de astăzi, clarificând multe aspecte canonice, adeseori interpretate superficial, prin punerea lor în perspectiva realităţii documentare şi a practicilor eclesiastice de dinainte şi de după acordarea autocefaliei Ortodoxiei româneşti de către Patriarhia Ecumenică.

Dată fiind valoarea documentară, analitică şi ştiinţifică obiectivă a lucrării Părintelui Arhimandrit Ioan Marin Mălinaş, pe care o înțelegem ca o veritabilă contribuţie la Istoria Bisericii Creştine universale, dar mai ales a celei româneşti, considerăm că publicarea ei este utilă şi binevenită.

Scurtă bibliografie

Sfântul Irineu de Lugdunum, *Demonstraţia Propovăduirii Apostolice*, ed. a 2-a revizuită, Meteor Publishing, 2016; Olga Palagia, *Euphranor*, 1980; Mehrdad Kia, *The Persian Empire: A Historical Encyclopedia,* ABC-CLIO, Santa Barbara, 2016; C. A. Lockard, *Societies, Networks, and Transitions. A Global History,* Houghton Mifflin, Boston, MA, 2008. Pentru detalii privind datele de mai sus vezi „Ephesus" cu informaţiile adiacente, art. în Encyclopaedia Britannica. Encyclopædia Britannica Ultimate Reference Suite, Chicago: Encyclopædia Britannica, 2012; *Am găsit pe Mesia. Viaţa, faptele miraculoase şi minunatele învăţături ale Sfântului Apostol Andrei*, Introducere, traduceri, note şi comentarii de prof. univ. dr. Remus Rus, Univers Enciclopedic Gold/Historia Religionum, Bucureşti 2012; F. Copleston S.J., *A History of Philosophy*. Greece and Rome, vol. 1, Image Books, Doubleday, 1993, pp. 38-46; Peter Scherrer, (editor), *Ephesus: The New Guide*, Ege Yayinlari, 2000.

Prof. univ. dr. Remus Rus

RECOMANDARE

Ioan Marin Mălinaş, Arhimandrit: ***Biserica din Efes între Pentarhie și sacrificarea patrimoniului ioaneic: retrospective și reevaluări*****, p. 218.**

Tema lucrării se referă în principal la „scaunul apostolic de la Efes", care a fost ignorat de către celelalte patriarhate. Lucrarea este o excelentă documentare istorico-bisericească cu aprecieri de înaltă calificare, bazate pe analize pertinente în lumina doctirnei creștine și ortodoxe. Autorul are în lucrare și referințe importante și interesante legate de istoria Bisericii Românești, comentate și în text și în note de înalt nivel cultural și istoric, dar și religios. Numeroasele ilustrații fac și ele, la rândul lor, o lecturare atractivă, chiar pasionantă. Cea mai mare importanță a Efesului este legată de Sinodul al III-lea ecumenic, la care Maica Domnului îndeosebi prin Sfântul Chiril al Alexandriei, conferă acestui loc o importanță mai mare decât a tuturor celorlalte patriarhate. Autorul tratează despre acest Sinod în capitolul: „Efesul și dogma Theotokos" (pp. 101-114).

Sensul hotărâtor al mariologiei Sinodului al III-lea, din punct de vedere soteriologic, este acela al Întrupării prin ea a Fiului lui Dumnezeu, ca răspuns primordial al Providenței în urma întrupării diavolului în șarpe și semănarea morții în lume. Întruparea are sensul venirii din cer pe pământ a ***„Pomului Vieții"*** **din Eden, pentru scoaterea lui Adam din moarte sufletească prin înviere. Moartea venise prin icoana pomului morții, în care Șarpele pusese nada Luminii cerești. Aceste aspecte sunt tratate cu deosebită sensibilitate de către Preot Profesor I.G. Coman, îndeosebi în lucararea sa: „Și Cuvântul, trup S-a făcut. Hristologie și mariologie patristică", Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara 1993.**

Prin părtășie la ***„cele ale Tatălui"*** **(Lc. 2, 49) din Sfânta Sfintelor Templului, se împlinea, în viața Sfintei Fecioare Maria, profeția primordială a Tatălui:** ***„Dușmănie voi pune între tine*** **(Șarpe)** ***și între femeie"*** **(Gen. 3, 15). Sământa Șarpelui, a vrăjmășiei din fire cu cele sfinte (Efes. 2, 3), nu se putea apropia de Maica Sfintei Întrupări nici la adolescența ei, așa cum se întâmplă cu tot neamul omenesc (Gen. 8, 21; Mt. 13, 26). Smerenia Sfântă și veșnică a Chipului Sfintei Treimi întrupată în ea prin vrednicia ei și darul lui Dumnezeu, a deschis cerul pentru Întruparea lui Adam celui de-al doilea,** ***„arătat*** **(ca Imanuel)** ***în trup și îndreptat în Duhul"*** **(1 Tim. 3, 16), prin Lumina baptismală din staulul Duhului Sfânt, pe care ispititorul n-a putut să o cuprindă (In. 1, 5).**

Întruparea are astfel, sensul de biruință asupra diavolului atât asupra ofertei morții acestuia la ispitire, cât și asupra stăpânirii lui prin neghina morții la Jertfa răscumpărătoare a lui Hristos, de pe Cruce. Întruparea Domnului a însemnat o nadă pusă de Tatăl pentru scoaterea Luminii din pământ (Ps. 84, 12), prin moartea semănată de diavol în lume. Această biruință însemna învierea oamenilor ca dar al lui Dumnezeu-Tatăl (In. 5, 25; cf. Rom. 4, 25).

Maica Întrupării este astfel, Maica Luminii, care are smerenia Chipului Sfintei Treimi ca „Stăpânire nebiruită". Părintele I. G. Coman arată însemnătatea ei cosmică pentru mântuire. În capitolul „Sfânta Maria, Născătoare de Dumnezeu", sunt elucidate „Cele ale Tatălui", ca Dumnezeul Cel Viu, fără de moarte și neclătinat în tăria Luminii Sale sub cruce (op. cit., partea a II-a, ***Mariologie*****, cap. III, pp. 394-404). Însemnătatea Maicii Domnului pentru Biserică este arătată mai ales, prin râvna și învățătura Sfântului Chiril al Alexandriei, în pagini inegalabile (404-414). Această învățătură este reflectată îndeosebi în Omilia a XI-a, după cum arată Părintele I. G. Coman (p. 411): „Este mai ales meritul Sfântului Chiril Patriarhul Alexandriei de a fi articulat definitiv dogma maternității divine a Sfintei Maria în ansamblul hristologiei și mariologiei patristice." (vezi și p. 413).**

Dacă Hristos pe Cruce, atunci când sabia trecea prin inima Maicii Domnului, a încredințat-o Sfântului Ioan (In. 19, 26-27), ca Maică Înainte-mergătoare a Bisericii cu ***„cele ale Tatălui"*****(Lc. 2, 49), astfel, atunci când ereziile sfâșiau Biserica lui Hristos ca o sabie care trecea prin inima ucenicilor Săi, Maica Domnului, ca purtătoare a** ***„celor ale Tatălui"*** **cu care a venit Hristos din cer la Întrupare, a**

fost alifia rănilor Bisericii. Aceste răni au fost provocate atunci când ereziile au răpit pe Hristos ca *„Mire”* al Bisericii, după cum a profețit Mântuitorul (Mt. 9, 15), îndeosebi ca urmare a *„arșiței”* raționalismului (Mt. 21, 12), de după persecuții, care au fost numite de către Hristos *„Greul zilei”*. Sfântul Chiril al Alexandriei a mărturisit pe Dumnezeu în Hristos, Cel răpit ca *„Mire”,* și anume, prin preacinstirea Maicii Sale. Viața ei ca și cea a Mântuitorului este un adevăr al Luminii baptismale în tăria ei sub cruce și în iubirea de dușmani ca desăvârșire.

Prin Maica Domnului această Lumină S-a arătat pe pământ, așa cum este ea în cer: *„Nimenea nu s-a suit în cer, decât Cel ce S-a pogorât din cer, Fiul Omului, Care este în cer”* (In. 3, 13). Lumina cerească și baptismală este calea mântuirii poruncită de Mântuitorul prin botez (Mc. 16, 16). Sensul baptismal este și temelia isihasmului, care nu înseamnă un sens mistic și transcendentalist-scolastic, ci sensul vieții adevărate și baptismale de pe pământ, ca și în cer.

Prin Sinodul al III-lea, Efesul avea să devină mărturia smereniei treimice a Maicii Domnului. Prin învățătura Sfântului Chiril al Alexandriei, Efesul avea să fie și începutul instituirii și a celorlalte sărbători mariale în afară de Buna Vestire și Nașterea Domnului. Dacă Hristologia nu este doar „hristomonism”, ci este pnevmatologică, tot astfel mariologia nu este doar „marianism”, ci este și pnevmatologică prin lucrarea lui Dumnezeu de chemare la pocăință, chemare actuală până la sfârșitul veacurilor. Dacă cei ce nu se botează, se vor osândi ei singuri lepădând nașterea de sus ca naștere din nou, astfel osânda lor provine și din răstălmăcirea mântuirii prin Hristos, căci întunericul urăște Lumina baptismală, arătată pe pământ prin Maica Luminii, la Botezul cu Duhul Sfânt prin Sfântul Ioan, dar cunoscută (In. 17, 3) numai prin Jertfa răscumpărătoare a lui Hristos. Smerenia ei treimică, prin părtăşia la *„Cele ale Tatălui”*, ca plinătate de har din Sfânta Sfintelor, a deschis cerul pentru ca Întruparea să poată arăta cele baptismale ale lui Dumnezeu de pe pământ, care să fie împărtășite Bisericii prin Hristos.

Când Bisericii i-a fost luat „Mirele” ei (Mt. 9, 15), Maica Domnului a devenit pentru Biserică Filocalia cea vie a *„celor ale Tatălui”*. Prin ea, stăpânul Împărăției cerești de pe pământ a ascuns *„aluatul Împărăției în trei măsuri de făină până la dospirea întregii frământături”* (Mt. 13, 44). Rădăcina, tulpina și frunzișul arborelui apostolic reprezintă cele trei confesiuni istorice, fiecare cu cât a primit. Dar prin Maica Domnului ele își pot afla tainele „celor ale Tatălui” pentru a se bucura de calea împărtășirii lor în Biserică prin Hristos. Cu preț mare de răscumpărare și sfințire a lor pe *„Calea”* Sa (In. 14, 6).

Prin Maica Sfintei Întrupări a Domnului, Biserica a avut garanția Prezenței lui Dumnezeu ca Imanuel, ca *„arătare a Sa în trup”* (1 Tim 3, 16). Acesta a fost darul negrăit al Tatălui și puterea Sa de tămăduire a împietririi inimilor prin inima Sa arătată în Hristos, ca icoană a *„Pomului Vieții”* (Gen 2, 9). Rolul Maicii Domnului, ca și cel al Sfântului Ioan Botezătorul pentru *„părtășia la firea cea dumnezeiască”* în Biserică, sunt simbolizate în icoana „Deisis”, ca mijlocitori aflați de-a dreapta și de-a stânga Pantocratorului. Teologii contemporani sunt sensibili la Lumina baptismală prin Maica Domnului și la nevoia pocăinței pentru împărtășirea ei prin Ioan Botezătorul. Această prezență a Maicii Domnului și a Sfântului Ioan Botezătorul este o garanție a Pantocratorului pentru venirea și lucrarea Sa pe pământ în Biserică. În acest sens un cunoscut teolog ortodox, Preot Profesor Mihael Plekon a scris lucrarea: „Mary and mediation. The Mother of God as Icon of, and for the Church” în rev. *One in Christ*. Cadrul acestei icoane mijlocitoare este intuit și ilustrat cu mare râvnă și simț al valorilor mântuirii, de către autorul cărții „Pentarhia”.

Chipul Maicii Domnului devine prin Sinodul de la Efes, „refugiul” pentru cunoașterea lui Dumnezeu Celui viu și pentru învierea cu duhul din moartea cea sufletească. Cei care Îl mărturisesc pe Hristos ca Imanuel Cel Viu și singura cale de ajungere la Tatăl Cel viu (In. 14, 6), se feresc de ereziile privitoare la Întruparea Sa, despre care Hristos profețise: *„Unde va fi stârvul, acolo se vor aduna vulturii”* (Lc 17, 37). Întregul conţinutul şi concluziile lucrării autorului sunt pertinente și valoroase, ceea ce o recomandă în vederea publicării.

Arhidiac. Prof. univ. dr. Ioan Caraza

Biserica din Densuș. O fascinantă enigmă

Ca orice enigmă, greu de descifrat, monumentul eclesiastic din Densuş a stârnit şi încă stârneşte nedumeriri, dar mai ales controverse, acestea din urmă fiind adeseori înveşmântate în aprecieri partinice, mai mult sau mai puţin întemeiate pe surse demne de crezare. În ultima decadă a secolului al XX-lea literatura dedicată acestui monument s-a îmbogăţit cu două lucrări. O primă lucrare dedicată cu precădere monumentului densuşean este a Pr. Arhim. Ioan Marin Mălinaş, *La umbra Sarmizegetusei romane. Basilica din Densuş. Reflexii istorice şi liturgice inspirate de o carte tipărită la Viena, în 1775*, Viena, Editura „Mihai Eminescu", Oradea, 1997, 195 p., care a avut drept scop tipărirea, în facsimil, a unui document apărut la Viena, în 1775. Este vorba de un material documentar pregătit de către Sylvester Joseph Baron de Hohenhausen şi Hochhaus, cu titlul *Antichităţile Daciei în Transilvania. De pe timpurile când această ţară frumoasă a fost stăpânită de romani*. Din porunca şi pe cheltuiala Majestăţii Sale Împărătesei, Viena, 1775, 148 Fol. 4º (*Die Altertümer Daciens in dem heutigen Siebenbürgen. Aus den Zeiten, als dieses schöne Land die Römer regierten*. Auf Befehl und Kosten Ihrer Majetät, der Kaiserin, Wien, 1775, 148 Fol. 4º·). Autorul a folosit acest prilej şi a construit în jurul acestui document un eşafodaj ipotetic încercând să încadreze datele furnizate într-o istorie a Bisericii din Densuş şi nu numai.

Cea de a doua lucrare este a istoricului Adrian Andrei Rusu, *Ctitori de biserici din Ţara Haţegului până la 1700*, Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 1997. După cum reiese din titlul cărţii, autorul a realizat un complex monografic al monumentelor eclesiastice din Ţara Haţegului, alături de incursiuni biografice ctitoriceşti, cu scopul „de a cuprinde tot ceea ce gravitează în jurul unor biserici locale medievale" (p. 10), se înţelege, din Ţara Haţegului. Monografiile structurilor ecleziale din Ţara Haţegului sunt prezentate în ordine alfabetică, cu elaborări mai mult sau mai puţin detaliate, în funcţie de sursele şi documentarea la care autorul a avut acces, menţionând totodată şi cercetările istoriografice „semnate de către Radu Popa şi de către noi înşine". (p. 8).

În 1999, probabil îngrijorat că „Tirajul celor 2000 de exemplare tipărite (n.n.: ale cărţii lui I.M. Mălinaş, publicate pe propria cheltuială) va forma o adevărată maree poluantă, cu şansa de penetrare în medii în care lucrările cu adevărat valoroase nu mai ajung din lipsa mijloacelor de tipărire, răspândire ori datorită preţurilor" (*Recenzie*, pp. 130-131), Dl. A.A. Rusu s-a hotărât, în virtutea dreptului de a face recomandări în sfera domniei sale de competenţă (cf. p. 131), să pună să facă o recenzie cărţii competitorului său în domeniu, Ioan Marin Mălinaş, pe care o publică în revista: Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Theologia Catholica, XLIV, 1, 1999, pp. 129-131.

Cuprins de „un şir continuu de stupefacţii" (*Recenzie*, p. 129), Domnia Sa purcede cu hotărâre dârză să ne lumineze în privinţa statutului edificiului eclesiastic din Densuş, atrăgându-ne atenţia că „biserica de la Densuş nu este o *bazilică*, ci un edificiu pe plan central". (*Idem*, p. 129).

Ce este o *bazilică*? Înainte de toate este denumirea unui edificiu public, cu elemente arhitecturale specifice, folosit de obicei ca „tribunal" în sfera romană păgână. Dincolo de funcţia ei în lumea romană, *basilica* (în sensul de edificiu) avea o formă rectangulară – dreptunghiulară. Fiind o clădire publică, cu funcţionalităţi specific publice, a fost preluată ca model pentru edificiile religioase creştine. Însă, în arhitectura bisericească, măsurile dreptunghiulare, specifice *bazilicii* romane păgâne, nu au fost întotdeauna observate cu minuţiozitate şi nu arareori au fost reduse, mai mult sau mai puţin, din varii motive, la pătrat. În privinţa bisericii din Densuş, este adevărat că este „un edificiu pe plan central", dar dacă ne uităm cu grijă, acest plan este, în limbaj mai puţin academic, „pătrăţos", adică are unghiuri rectangulare. Arhitectural poate fi încadrată, fără a ceda prea mult din acribia programului arhitectural clasic, structurii bazilicale. În schimb, în terminologia creştină, termenul de bazilică nu este restrâns doar la arhitectură, el cuprinde şi noţiunea de *domus ecclesia*, locuinţele în care în prima etapă a vieţii liturgice creştine erau oficiate rugăciunile rituale, devenind

astfel o noţiune generică pentru biserică. Biserica defineşte nu numai o clădire sau o instituţie, ci însăşi comunitatea celor ce sunt botezaţi în numele Sfintei Treimi şi cred în Hristos Mântuitorul. Totodată termenul este folosit şi ca „titlu de onoare”.[474] În altă ordine de idei, dacă *basilica* este un „titlul de onoare”, de ce să nu fie acordat şi „edificiului pe plan central” din Densuş, datorită unicităţii arhitecturale, dar şi vechimii lui? Cât despre legătura dintre *basilica* şi *basileus*, ar fi interesant dacă Dl. Rusu s-ar uita mai cu atenţie la sensul propriu-zis al termenului care îşi are sorgintea în antica „hală regală” sau „portic regal” din Grecia, mai exact, în *basiliké stoa* – un edificiu pe Areopag! Îl rugăm să cerceteze un lexicon grec pentru a vedea familia de cuvinte din care *basilike* face parte!

După ce ne-a atras atenţia asupra „erorii din titlu”, stupefacţiile Domniei Sale continuă, reliefând „erorile” din cartea recenzată: „Autorul redescoperă un monument, iar după anume lecturi trunchiate, încearcă să rescrie istoria sa, pusă în contexte istorice descrise foarte original. Dar, nu, nici această afirmaţie nu ni se pare potrivită, căci, nu este, cu adevărat, vorba despre istoria monumentului ecleziastic de la Densuş, ci doar o subsumare de pagini pornite de la câteva pretexte. Cel major este acela al cărţii baronului Hohenhausen, apărută în 1775”. (*Recenzie*, p. 129). Iar pentru a ne edifica, subliniază cu percepţia unui istoric dedicat: „Pentru cei familiarizaţi cu monumentele Haţegului, volumul menţionat nu este o raritate, cum se acreditează, căci se găseşte la îndemână, în marile biblioteci ale Transilvaniei (motiv pentru care descrierea ei bibliografică, - şi practic, reprintarea, ca o carte rară, - este cu totul superfluă). Nu cred că este sau era nevoie să i se facă o recenzie acelui volum desuet, publicat în urmă cu două veacuri de un ofiţer habsburg, amator de antichităţi. Mai ciudat este însă că, după peste două sute de ani de la publicare, această carte nu numai că este considerată cu valoare actuală, dar şi provoacă o asemenea desfăşurare de energii editoriale. Dincolo de reprintarea integrală a volumaşului din secolul al XVIII-lea, autorul noii cărţi, I.M.M., poate încă invoca scuza „reflexilor”, ceea ce ar putea da notă specifică unor pagini eseistice”. (*Idem*, p. 129).

Ce să înţelegem din aceste rânduri? Nimic altceva decât supărarea că Arhim. Ioan Mălinaş, pe cheltuială proprie, s-a angajat să tipărească *volumaşul* „ofiţerului habsburg” care poate fi găsit „în marile biblioteci din Transilvania”. Se pare că Domnia sa a avut la îndemână un astfel de volum deoarece îl citează în propria sa carte *Ctitori şi biserici din Ţara Haţegului până la 1700*: „Monumentul haţegan cu cea mai amplă bibliografie, are o interpretare istoriografică pe măsură. De la Baronul Hohenhausen (1767) avem prima părere că ar fi fost vorba despre un monument păgân, poate un templu al zeului Marte, transformat în biserică creştină”. (p. 192). Vezi nota 5 la subsolul paginii 192 care citează: *Die Altherümer Daciens in dem heutigen Siebenbürgen*, Wien, 1775, p. 23-24. Într-adevăr Baronul Hohenhausen a sugerat o astfel de ipoteză în cartea sa, dar nu la paginile respective. Paginile citate de Dl. Rusu, 23-24, sunt albe, deşi au fost numerotate ca atare în cartea propriu-zisă. Interesant este faptul că Domnia sa a putut citi în paginile albe ale cărţii ofiţerului habsburg informaţia pe care ne-a dat-o şi aceasta pentru că a avut la îndemână un exemplar din „marile biblioteci din Transilvania”!

Dl. Rusu este apoi interesat „doar de substanţa istorică a conţinutului. Autorul pretinde că Densuşul este un monument creştin din secolul al II-lea d. H (!)”. (p. 129). Mălinaş sugerează o ipoteză de lucru, nicidecum o certitudine istorică, iar comparaţiile pe care le face cu bazilici din Austria reprezintă doar o încercare de a reliefa stilul bazilical densuşean şi a-l încadra într-un fenomen mai larg, nimic altceva. În contrapondere, Dl. Rusu preia datarea Densuşului, fără a ezita, fără comentarii sau date explicative, de la un istoric sas, Michael J. Ackner: „În deceniul şase al veacului al XIX-lea, istoricul Michael J. Ackner a încadrat Densuşul în rândul monumentelor medievale. În 1870 avea deja datarea şi încadrarea cronologică de referinţă, adică a fost clasat între bisericile romanice ale sec. al XIII-lea”. (*Ctitori* … p.193). Domnia sa trece cu vederea faptul că „încadrarea cronologică de referinţă” a fost făcută într-o perioadă în care fenomenul maghiarizării în Transilvania era în plină dezvoltare. Ţinta stăpânitorilor alogeni era de a dovedi că românii (valahii)

---

[474] **În Enciclopedia britanică citim: *basilica* – în Biserica Catolică şi Bisericile Ortodoxe greceşti, titlu canonic de onoare dat clădirilor eclesiastice care se disting fie prin vechimea (antiquity) lor, fie prin rolul lor de centre de cult internaţionale … Vezi "basilica" Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Ultimate Reference Suite. Chicago: Encyclopædia Britannica, 2012.**

nu s-au aflat aici din străfundul istoriei (înainte de a veni ei pe aceste meleaguri). Or istoricii de la acea vreme nu puteau trece cu vedere politica imperială a vremii! Ackner nu a făcut excepţie, dovadă *Crucea de Merit Civil* cu coroană acordată de împăratul Franz Joseph, iar mai apoi funcţia de *Consilier imperial* (Kaiserlicher Rat). Românii ortodocşi din Transilvania apar în istorie doar în epoca medievală târzie? În privinţa „încadrării cronologice de referinţă” trimiterea de bază este la arhiva budapestană (*Archeologiai Értesitö* III, Budapesta, 1870, p. 321), ceea ce ne face să ne îndoim de acurateţea şi, bineînţeles, mai ales de imparţialitatea datării „edificiului pe plan central” de la Densuş acceptată de Domnia Sa.

Pentru a nu vorbi în van despre datarea Bazilicii din Densuş, atragem atenţia Dlui Rusu că axa centrală a „edificiului pe plan central” este orientată pe direcţia nord-sud şi nu răsărit-apus, aşa cum era de aşteptat. Din această pricină considerăm că locaşul a fost construit, sub influenţă venită de la Roma, într-o perioadă în care arhitectura bisericilor nu era definitivată, posibil sec. al V-lea cel mai târziu. În Răsărit exista deja practica orientării bisericilor spre răsărit. Istoricul bisericesc Socrate a protestat împotriva construirii bisericilor cu altarul spre apus.[475] La Roma s-a manifestat o oarecare reţinere faţă de practica construirii bisericilor cu orientare spre răsărit şi aceasta pe motiv că „păgânii” se închinau spre răsărit, ei fiind închinători ai soarelui. Este elocvent să subliniem faptul că Papa Leon cel Mare (†461) şi-a certat credincioşii care, atunci când intrau în Bazilica Sf. Petru, se opreau pe scări şi se închinau spre răsărit:

IV. *Practica nebunească a celor care se întorc spre soare şi i se închină este condamnabilă.*[476]

„Dintr-un astfel de sistem de învăţătură[477] purcede şi practica lipsită de evlavie a unor anumiţi indivizi care se închină la soare în timp ce răsare la începutul zorilor de zi, în locuri mai ridicate; chiar unii creştini consideră că se cuvine să faci acest lucru care, înainte de a intra în Bazilica Sfântului Apostol Petru, închinată Unicului Dumnezeu Viu şi Adevărat, atunci când urcă treptele ce duc pe platforma ridicată, se întorc şi se închină soarelui care răsare şi îşi pleacă capul cinstind astrul strălucitor. Suntem întru totul cuprinşi de tristeţe şi supărare că acest lucru se întâmplă, care este datorat în parte greşelii ignoranţei şi în parte duhului păgânismului, pe motiv că, deşi unii dintre ei se închină probabil Creatorului acelei lumini dalbe mai degrabă decât acelei lumini, care este creaţia Lui, totuşi trebuie să se abţină chiar şi de la o astfel de observare superficială, căci dacă cineva a abandonat închinarea la zei găseşte acest lucru în cadrul cultului nostru, nu se va întoarce oare spre acest segment din vechea lui superstiţie, ca şi cum ar fi ceva îngăduit, atunci când vede că este o practică comună creştinilor şi necredincioşilor?”[478]

Ne mişcă profund grija dlui Rusu cu privire la pedeapsa pe care Părintele Ioan M. Mălinaş ar putea-o suferi din pricina îndrăznelii sale „de-a dreptul eretică, care calcă în picioare o sumedenie de canoane”. (*Recenzie*, p. 129). Este adevărat că Părintele Ioan Mălinaş a scris la pagina 59 că „În acest context sunt înclinat să cred că templul lui Marte de la Densuş, a continuat să funcţioneze mai

---

[475] *Istoria bisericească* 5, 22, în NPNF2, vol. 2, p. 335. „La Antiohia în Siria, spune Socrate, orientarea bisericii este inversată în aşa fel încât altarul nu este îndreptat spre răsărit, ci spre apus”. Se ştie că orientarea spre răsărit a fost fixată în Constituţiunile Apostolice II, 57. În Apus, în sec. al IV-lea orientarea bisericilor nu a fost o problemă stringentă. O parte din biserici erau orientate spre apus sau sud, iar unele şi spre răsărit. Cf. M.C. Hilferty, „Basilica”, art. în *New Catholic Encyclopedia,* vol. 2, pp. 145-148.

[476] Leon cel Mare, *Sermon* XXVII, *On the Feast of Nativity*, VII, cap. IV, în NPNF 2, p. 402-403.

Textul latin, din Migne, P. L. (Patrologia Latina), tom 54 [S. Leonis Magni Sermones, Sermo XXVII, In Nativitate Domini VII, cap. IV, col. 218-219], este reprintat în seria Documenta Catholica Omnia, Omnium Paparum, Conciliorum, Ss. Patrum, Doctorum Scriptorumque Ecclesiae Qui Ab Aevo Apostolico Ad Usque Benedicti XVI Tempora Florueurunt.

***Sermo XXVII, In Nativitate Domini VII*:**

[94] Cap.IV. – De talibus institutis etiam illa generatur impietas, ut [n] in inchoatione diurnae lucis exsurgens a quibusdam insipientioribus de locis eminentioribus adoretur ; quod nonnulli etiam Christiani adeo se religiose facere putant, ut priumquem ad B. Petri apostoli basilicam, quæ uni Deo vivo et vero est dedicata, perveniant, superaris gradibus quibus ad suggestum [o] areæ superioris ascenditur, converso corpore [a] ad nascentem se solem reflectant, et curvatis cervicibus, in honorem se splendidi orbis inclinent. [95] Quod fieri partim ignorantiæ vitio, partim paganitatis spiritu, multum tabescimus et dolemus : quia etsi quidam forte Creatorem potius pulchri luminis quam ipsum lumen, quod est creatura, venerantur, abstinendum tamen est [b] ab ipsa specie hujus officii, quam cum in nostris invenit, qui deorum cultum reliquit, nonne hanc secum partem opinionis vetustæ tamquam probabilem retentabit, quam Christianis et impiis viderit esse communem !

[477] În capitolul precedent [III] Sf. Leon cel Mare face o succintă analiză a credinţelor şi practicilor păgâne prezente la Roma în vremea sa, centrate în jurul închinării la soare.

[478] Walafrid Strabon (808-849) menţionează că practica închinării spre răsărit a existat în Apus şi în sec. al IX-lea, în pofida dezavuării ei de către papi, însă nu a fost observată decât sporadic.

multe secole după anul 275, ori că a fost venerat şi acceptat ca şi templu şi biserică, deci cu funcţie dublă". *Înclinarea* sa este doar ipotetică, cel puţin aşa o vedem. Nu e vorba de o aserţiune dogmatică care să ştirbească integritatea dogmelor creştine. Dacă „edificiul pe plan central" de la Densuş a fost sau nu templu şi biserică, cu funcţie dublă, rămâne ca autorul să dovedească temeinicia sau netemeinicia aserţiunii sale atunci când va fi chemat în faţa forurilor disciplinare canonice! Până atunci afirmaţia sa nu rămâne decât o părere personală, la care avem dreptul fiecare!

Paginile 104-108 sunt plasate de Dl. Rusu sub zodia insolitului. În realitate insolitul nu este altceva decât o „Încercare de restituire schematică a etapelor de clădire, refacere, amplificare, amenajare şi conservare a Bisericii din Densuş". Putem fi sau nu de acord cu modalitatea în care autorul a făcut acest lucru. Dacă însă punem sub semnul întrebării ceea ce a afirmat el, atunci cred că nu sunt suficiente doar câteva cuvinte denigratoare aruncate în vânt, ci este necesar ca ele să fie însoţite de o argumentaţie solidă. Lecţiile de bună conduită sunt binevenite doar atunci când sunt adresate într-un limbaj cuviincios, fără sfidări sau insinuări cu totul şi cu totul neavenite. Dacă Dl. Rusu a dorit să-şi arate competenţa sa ca cercetător în fascinantul tărâm al istoriei, nu a reuşit decât să arate că este cuprins de un spirit belicos, izvorât probabil din nemulţumirea faţă de cutezanţa celor pe care Domnia Sa îi desconsideră, plasându-i în sfera celor neabilitaţi, lipsiţi de competenţă. De ce oare l-a deranjat afirmaţia de la pag. 34-35, unde Mălinaş spune: „Fără exagerare, consider întemeiat să afirm că pentru noi cuvântul DENSUŞ constituie, pars pro toto, o istorie a Naţiunii şi Bisericii Româneşti". Personal nu văd nimic rău în ceea ce a exprimat Mălinaş. În plus, mă bucur că a găsit o oportunitate propice afirmării unicităţii monumentului densuşean. Însă ca un cercetător cinstit şi nepărtinitor, Dl. Rusu adaugă acestei afirmaţii spusele lui Mălinaş de la pag. 8, în legătură cu posibilitatea denumirii unui episcop al armatei sau a unui episcop vicar, insinuând în acest fel o tendinţă naţionalistă din partea acestuia. Iar pentru a fi mai exact, Domnia sa ne declară de ce s-a simţit deranjat de părerile lui Mălinaş: „Conjuncturile trecute pe care împreună le-am apucat, pline de paradoxuri tipic româneşti, stimulează continuitatea unor experienţe bisericeşti de un asemenea tip, aflate aici cel puţin la nivelul propunerilor." (*Recenzie*, pp. 129-130). Pentru a nu lăsa vreo umbră de îndoială adaugă: „Oricine, alături de autor, va mai avea tentaţia să pună Densuşul în asemenea ecuaţii istorico-teologice elucubrate, este invitat la decenţa reflexiilor cumpănite, mereu verificate şi asociate cu date controlabile, din care să rezulte un context real, nu dominat de fantezie, enunţuri axiomatice ori partizanat (s.n.) de orice natură ar fi el". (*Recenzie* p. 30). Cu alte cuvinte, de ce mai afirmaţi identitatea naţională şi spirituală, diluaţi-o pentru că aceasta este noua tendinţă!" Domnia sa a studiat la Budapesta şi Viena şi cred că a învăţat acolo ce înseamnă „demnitatea spiritului naţional", nu „naţionalismul acerb". Părintele Mălinaş invită spre o demnă recunoaştere a valorilor naţionale locale.

Pentru a cunoaşte modul în care trebuie făcută istoria din perspectiva Dlui Rusu, invit pe oricine să citească cele 10 pagini pe care Domnia Sa le dedică Densuşului (pp. 192-202). Nu am nimic de criticat, cu excepţia datării pe care o împrumută de la Ackner şi o fundamentează cu temeiuri ştiinţifice din cercetări maghiare (p. 193), faţă de care am ezitări pentru raţiunea expusă mai sus. Tot ceea ce pot spune este că expunerea sa se caracterizează printr-un empirism sec, descriptiv, matematic, gol de simţire, anost şi aceasta în pofida exactităţii şi minuţiozităţii datelor prezentate. Probabil aceasta este modalitatea de a dobândi „recunoaştere de către comunităţile ştiinţifice creştine, nu doar de către noi, românii." (cf. Recenzie, p. 130).

Recenzia elaborată de Dl. Rusu este o adevărată lecţie; o lecţie despre cum nu trebuie să priveşti şi să evaluezi eforturile altora, mai ales atunci când nu îţi ating demnitatea şi libertatea ca om. Obiectivitatea ştiinţifică nu implică grosolănie şi vulgaritate, nici nu este părtinitoare.

Prof. univ. dr. Remus RUS,
Bucureşti

Iunie 2021

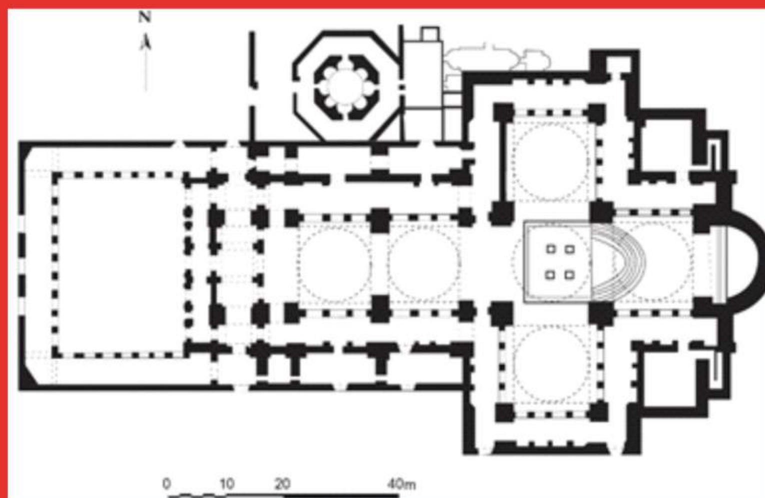

Cuprins

Theotokos, Θεοτόκος, Dei Genitrix: icoană rusească, din secolul al XVIII-lea, cu diferite reprezentări ale Preasfintei Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioarei Maria [Maica Domnului].
Luat din: http://ro.wikipedia.org/wiki/Theotokos;
http://www.pravoslavieto.com/ikonopis/Bogorodica/1/bogorodichni_ikoni.jpg

Sinodul al III-lea Ecumenic, de la Efes, din anul 431 - η Τρίτη Οικουμενική Σύνοδος 431 στην Έφεσο a stabilit învățătura corectă, privitoare la dogma mariană Theotokos, Θεοτόκος, adică: Maica Domnului nu este nici Χριστοτόκος, nici Ἀνθρωποτόκος, nici θεάνθρωποτοκος, ci Θεοτόκος, adică nu este nici „născătoare de Hristos", nici „născătoare de om", nici „născătoare de Om-Dumnezeu", ci NĂSCĂTOARE de DUMNEZEU.

Efes, planul Basilicii Sf. Apostol și Evanghelist Ioan sau Sf. Ioan Teologul, din Efes, din epoca lui Justinian I cel Mare (527-565), în formă de cruce latină, când Basilica anterioară a fost dărâmată, fiind construită actuala biserică, ale cărei ruine se mai văd și astăzi. Basilica justiniană a fost construită după modelul Bisericii Sf. Apostoli, din Constantinopol. Baptisteriul Basilicii anterioare a rămas, bazinul acestuia de asemenea, dovadă sunt mozaicurile descoperite în padimentul baptisteriului.

ISBN: 976-610-439-7
ISBN: 978-973-610-439-8
ISBN: 978-606-37-1160-2